

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

Tesi doctoral

**La Missió Obrera de la
Companyia de Jesús (MOSI) a Espanya.
Dels seus inicis a la transició democràtica**

Pere Pau Gómez Rovira

Dirigida pel Dr. Joan Serrallonga Urquidi

Doctorat en Història Comparada, Política i Social
Departament d'Història Moderna i Contemporània
Universitat Autònoma de Barcelona

2019

*Als meus pares
i a la tieta Lola*

Sumari

Introducció	9
1. El tema i les hipòtesis d'estudi de la tesi	11
2. Una breu introducció als orígens i a l'evolució històrica de la MOSI	13
3. El concepte i la identitat de la MOSI	19
4. L'organització i les seves tasques	23
5. Les etapes de la MOSI a Espanya i l'estructuració de la tesi	26
6. La bibliografia sobre el tema	37
7. Les fonts primàries	40
8. Agraïments	42

I Part

La prehistòria de la MOSI a Espanya

1951 – setembre 1964

45

1. Els antecedents europeus	49
1.1. En clau eclesial: la Missió de France i els primers sacerdots obrers	53
1.2. La clau eclesial de la Companyia de Jesús: entre la tradició i la renovació ...	64
2. Els antecedents immediats de la MOSI a Espanya	73
2.1. La situació en general	73
2.2. La SUT, els camps de treball i les primeres experiències	80
2.3. El cas del barri d'Uretamendi (Bilbao)	94

Part II

Ruptura esperançada 1964-1975 (I)

El descobriment del món obrer

de setembre 1964 a setembre 1968

103

1. L'empenta de la renovació: entre el Concili i la Congregació General	105
1.1. La situació de la Companyia en el seu context social i polític	106
1.2. Les claus de la primera etapa vista des de la perspectiva de la MOSI espanyola	116
2. El camí cap a la fundació de la MOSI a Espanya	120
2.1. La situació de la represa del treball manual el 1965	122
2.2. Les problemàtiques plantejades al voltant de la incipient Missió Obrera	129

3. La fundació de la MOSI a Espanya el 1966	131
3.1. Els episodis clau	132
3.2. Les primeres dificultats	137
3.3. La proposta sobre un sacerdoci obrer	141
3.4. La Comissió de l'Apostolat obrer a Espanya	146
3.5. Les experiències d'estiu i l'enquesta sobre vocacions cap l'apostolat obrer ...	150
3.6. La primera reunió interprovincial al Pozo del tío Raimundo	154
3.7. Els curssets teològics del Nadal i la tercera reunió interprovincial	161
4. L'organització de la Missió Obrera el 1967	164
4.1. El camí convuls cap a la concreció i l'organització de la Missió Obrera	166
4.2. La definició de la Missió Obrera	169
4.3. L'anàlisi i el compromís dels conflictes obrers: la realitat social i perspectives	174
4.4. La "independència" de l'Apostolat Social	181
4.5. El nacionalisme, la revolució i el marxisme	186
4.6. La implantació de Missió Obrera el 1967	188
5. Cap a la consolidació del 1968	190
5.1. Entre les persecucions i l'expansió	193
5.2. Les orientacions i normes per a la Missió Obrera	195
5.3. L'afer sobre la disponibilitat i la concreció sobre l'encarnació	199
5.4. La concepció de les statios	204
5.5. Els principis estratègics de la Missió Obrera	207

Part III

Ruptura esperançada (II)

Del compromís amb el món obrer a la influència del marxisme
de setembre 1968 a 1975

215

1. La panoràmica històrica	217
1.1. L'etapa i fases	217
1.2. El context històric a Espanya i al món	220
1.3. El paper de l'Església i la situació de la Companyia	223
2. El compromís amb el món obrer (de setembre 1968 a 1971)	230
2.1. La consolidació dels equips el 1969	230
2.2. Els conflictes de baix (la base) a dalt (els superiors) el 1970	237
2.3. La conflictiva visita a Espanya de Pedro Arrupe el 1970	239
3. La convergència entre la fe cristiana i la ideologia i praxis marxista	280

3.1. La reunió anual de Cadarso: la valoració de l'evolució de la MOSI i els primers símptomes de distensió	281
3.2. La intrahistòria: valoració de les Províncies	285
3.3. L'Assemblea conjunta de bisbes i sacerdots del 1971: camins oberts	287
3.4. La focalització ideològica	289
3.5. Les statios i els seus membres a l'estiu del 1972	294
3.6. El controvertit 1973: la reunió anual a Madrid	298
3.7. La Missió Obrera en el món rural	302
3.8. Les acaballes de l'etapa	304

IV Part
Creativitat i canvis
1975 a 1983

311

1. La transició democràtica a Espanya i la inflexió de la Missió Obrera	313
1.1. La promoció de la fe i de la justícia	314
1.2. La visió de la nova etapa “des de dins”	316
1.3. Les causes de la inflexió en la Missió Obrera	317
2. La democràcia i la militància política: una nova fase de tensió (1975-1979)	320
2.1. La controvèrsia per la militància a partits polítics	321
2.2. Els horitzons ideològics amb la consolidació democràtica i el compromís polític	331
3. La restauració de la serenor (1979-1983)	336
3.1. La percepció dels canvis: cap al nou paradigma	338
3.2. La trobada amb els Provincials: noves vies de diàleg	342
3.3. L'orientació organitzativa i una aproximació al compromís social i polític	345
3.4. La normalització de les relacions amb els superiors	348
4. El nombre de membres, la seva distribució i els compromisos adquirits	353
5. Els nous signes del temps	356
5.1. la constatació del canvi de militància i la situació dels objectius	356
5.2. Valoració sobre el treball militant i el compromís	371
6. La primera trobada europea MOSI	372

V Part	
Una valoració de la MOSI des de 1984	
De les reivindicacions sindicals i populars	
a la decadència	
	383
1. L'evolució de la Missió Obrera des de la CG 33	385
2. Les relacions de la Missió Obrera amb el General	387
3. La recerca d'una identitat	389
4. Els membres del col·lectiu	400
5. El futur de la Missió Obrera	407
Annexes	409
Bibliografia	515
Fonts d'arxiu	531

Annexes

Part I

- Pour un Apostolat d'équipe auprès des ouvriers 411
- Réactions des séminaristes et des prêtres de la Mission de France après la lettre du cardinal Pizzardo du 3 juillet 1959, lors de la réunion de la commission épiscopale de la Mission de France, le 15 mars 1960 414
- Lettre du cardinal Pizzardo, secrétaire de la congrégation du Saint-Office au cardinal Feltin, archevêque de Paris 417
- Les quatre fundacions de la Companyia de Jesús 422
- Situación del suburbio “Uretamendi”. Sugerencias en vistas a su eliminación. Fotografies Uretamendi 424
- Hace 25 años – Entre vivas y aplausos: Los chabolistas de Uretamendi, en masa, despidieron al Padre Borri 427

II Part

- Organigrama de la Missió Obrera Francesa 428
- Reflexiones sobre las minas de Asturias 429
- Noticias de nuestra acción en Torre Romeu, Sabadell 437
- Sermón pronunciado por el P. David Armentia, s.j., en la parroquia de S. Fernando de Bilbao 442
- Conceptos teológico-pastorales de la misión obrera 446
- Carta al Secretariat Social de la Província de Loyola 451

Part III

- [Carta] Josep M. Vallès a R.P. General Pedro Arrupe (Roma), 4 febrero de 1968 457
- R.P. Pedro Arrupe. Curia General, Roma. Al P. Valero. Así lo hemos hecho y por ello le adjuntamos una copia. Barcelona, 16 de febrero 1970 461
- Guión-base para el diálogo con Arrupe 464
- Sacerdotes en trabajo manual. España, mayo 1970. *Selecció de diàleg, conferències durant la visita d'Arrupe el maig de 1970* 469
- Esquema de trabajo [Para reunión Misión Obrera en Madrid 6-8 diciembre 1970] 474
- Carta a R. P. Valero (Madrid). Madrid, 4-XII-70 476
- Carta. Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús. Asunto: sobre la frustrada reunión con jesuitas en el trabajo 478

Part IV

- Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros. Enero 1978 481
- Resumen de la reunión estatal de M.O. – Zaragoza 30/31-12-1978 a 1-1-1979 489
- Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza. 1 febrero 1982 ... 492
- Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O. 18.3.79 497
- Nadal 1981. Reunió anual Saragossa 502
- Encuentro Europeo M.O.S.I. Sant Cugat del Vallès 504

V Part

- I. F.: Luces, sombras y esperanzas, a los 21 años en Misión Obrera 506
- 3 Rencontre M.O.S.J. Europe. 03-08-1989 Aix-en-Provence (France) 513

Índex de fotografies, gràfics, notes gràfiques, organigrames, taules

Fotografies

Vista panoràmica d'Uretamendi	97
Foto de família. Nadal 1981. Reunió anual Saragossa	359
Foto de família 1era Trobada Europea MOSI, Sant Cugat	373
Foto de família general 1era Trobada Europea MOSI, Sant Cugat	374

Gràfics

Posibilidades del Apostalado Social. Diversos camps i mitjans d'acció	211
Nuevo modelo de sociedad	380

Notes gràfiques

Nota gràfica - Miraflores de la Sierra, 1983	369
Nota gràfica. Caricatura trobada MOSI Sant Cugat	379

Organigrames

Organigrama de la Missió Obrera a Francesa	124
Organigrama de l'activitat social (MO Espanya)	156

Taules

Divisió provincial Companyia Espanya 1965	110
Comparació etapes de la MOSI i d'Espanya	119
Sacerdots en el treball 1966	140
Relació de jesuïtes en experiències de treball estiu 1966	151
Sacerdots en el treball a Espanya 1967	168
Secretaries de base provincials 1967	184
Tensions externes i tensions interiors	198
Corrents de com organitzar les statios	206
Comparativa fases 1964-1970	284

Adreces dels jesuïtes en el treball, agost 1972	297
Inserció laboral Província Lleó 1983	304
Grau de militància MO 1976	322
Relació pràctica dels elements al tema de la militància política 1979	333
Aspectes ideològics- Comparativa MO <i>versus</i> superiors	333
Aspectes vitals. Comparativa MO <i>versus</i> superiors	334
Trobada MO i Provincials 1979, Quadre de representants	343
Coordinadors provincials MO 1979	346
Anys a la MO. Enquesta interna Alcalà 1979	347
Sobre les professions. Enquesta interna Alcalà 1979	347
Sobre els compromisos. Enquesta interna Alcalà 1979	348
Trams d'Edat. Enquesta interna Alcalà 1979	348
Situació laboral. Enquesta interna Alcalà 1980	353
Mena de feina. Enquesta interna Alcalà 1980	354
Compromís. Enquesta interna Alcalà 1980	354
Total membres MO per Províncies 1981	355
Trams d'edats. Enquesta interna 1981-1982	361
Situació laboral. Enquesta interna 1981-1982	361
Tipologies de treball. Enquesta interna 1981-1982	362
Militància. Enquesta interna 1981-1982	363
Càrrecs. Enquesta interna 1981-1982	363
Comparativa fonts- Compromís principal	364
Identitat de la Missió Obrera: origen <i>versus</i> anys 80	392
Hàbitat, lugar de vida. Enquesta 1988	394
Ocupación laboral, estudio... ¿de qué vives? Enquesta 1988	394
Presència misionera. Enquesta 1988	394
Destino. ¿Te encuentras donde crees que deberías estar o bien circunstancias ajenas (estudios, destinos concretos, otros condicionantes) lo dificultan? Enquesta 1988	395
Situació de la Missió Obrera a Europa, any 1996	399
Província Andalusia. Statios i membres -1986	401
Província Toledo. Statios i membres -1986	401
Província Lleó. Statios i membres -1986	402
Província Loiola. Statios i membres -1986	402
Província Catalunya. Statios i membres -1986	403
Província Aragó. Statios i membres -1986	403
Trajectòries vitals	404

Introducció

1. El tema i les hipòtesis d'estudi de la tesi

El tema i objecte d'estudi és la *Missió Obrera de la Companyia de Jesús (MOSI) a Espanya*¹. El període estudiat va des dels seus antecedents més o menys immediats (el que anomenarem en el nostre treball la “prehistòria”, que conduirà a la seva fundació el 1966) fins el final de la Transició a Espanya (el 1982-1983). La data de finalització no està escollida a l'atzar ja que coincideix en fets importants que condicionaran la Missió Obrera en la seva evolució com organització: la renúncia de Pedro Arrupe al càrrec de General dels jesuïtes; en la primera trobada europea de la MOSI; i en les acaballes de la Transició associada a canvis socials i econòmics a Espanya. El moviment, que al llarg de la seva evolució va estar en diàleg constant amb tota la problemàtica social i política de la classe obrera, a l'entrada a la dècada dels 80 patirà una obligada adequació als nous temps amb les noves problemàtiques socials².

També, en el moment d'acotar el període de la recerca, ens basem en testimonis i reflexions internes sobre l'evolució de la mateixa organització, destacant la realitzada per Isidre Ferreté³. Aquest jesuïta, un dels membres més dinàmic del moviment, ens distingeix quatre etapes en la història de la MOSI, a on les dues primeres -les de més vigor-, s'estenen entre 1965 a 1982, les dues següents seran una lenta decadència del moviment fins la seva desaparició de facto.

Ens plantegem unes preguntes que s'aniran concretant i contestant al llarg de la tesi⁴. La primera d'elles és la seva naturalesa. La Missió Obrera no va néixer com un fenomen aïllat; ara bé, en quin àmbit temàtic la podríem encabir? En el que s'ha anomenat el *moviment social catòlic* o *catolicisme social*? Un moviment d'apostolat social? Un moviment implicat amb la millora de les condicions de vida de la classe obrera, i més tard –amb l'evolució i el canvi social del país- contra les noves formes de marginació?

¹ Al llarg de la tesi ens referirem en el nom -Missió Obrera, la Missió Obrera de la SI (de la Companyia de Jesús), - o en les sigles MO, MOSI; amb sinònims –el moviment, l'organització-, o els seus membres - la base, els equips, l'equip, el col·lectiu-.

² Els seus equips patiran de manera molt evident una pèrdua significativa d'afectius, al temps que estaran immersos en una reorientació en els seus plantejaments inicials.

³ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996.]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

⁴ Les conclusions, en aquesta tesi, s'aniran donant al llarg del les seves pàgines, que ens donarà un text argumental més sòlid.

O, en un moviment de protesta i “d’oposició eclesial” al règim dictatorial? Possiblement, podríem dir a tots ells.

Així doncs, al moment d’estudiar la Missió Obrera ens vam plantejar una sèrie de qüestions hipòtesis, -algunes senzilles de respondre, d’altres ha comportat un estudi històric detallat-:

Quins van ser els primers passos de la MO a Espanya? Què provocà la seva constitució a Espanya? Què o qui van ser els seus promotors?

Quins eren els seus plantejaments inicials; tenia uns objectius clars com a moviment? Com es definien (el concepte del què feien).

Els objectius, els plantejaments, fundacionals van evolucionar en el temps? Quins van ser els seus interessos prioritaris o de preocupació? En cas d’evolució, aquests interessos van ser similars als de la Companyia de Jesús, als de l’Església, o més aviat van estar més lligats a necessitats socials o polítiques?

És possible parlar o fer etapes de la MO a Espanya? Si n’hi ha, quines són? Quines són les fites que les marquen? Quines accions s’emprenen?

A on van centrar les seves tasques? Van ser recolzats en la seva missió pels superiors de la Companyia de Jesús? Quines van ser les relacions amb els Provincials? Van tenir relacions amb altres ordres o organitzacions religioses?

La MO o els seus membres particularment van estar influenciats per moviments obrers o sindicals? Els seus membres es van implicar directament en associacions de signe obrer o polític? Va haver alguna ideologia que en tota o en part de la seva història repercutís en el moviment?

Quants van ser els seus efectius numèrics; i, els seus membres més actius o destacats? Hi havia ritmes o estratègies diferents dins la MO entre les Províncies; o tot el contrari, actuaven de manera organitzada? I si estaven organitzats, com?

2. Una breu introducció als orígens i a l'evolució històrica de la MOSI

Els antecedents immediats de la Missió Obrera jesuítica a Espanya s'han de buscar en la seva homòloga francesa. Efectivament, la MO va néixer a França⁵, però en el temps jesuïtes d'altres Províncies⁶ van seguir el seu exemple, com seria el cas d'Espanya. Tanmateix, cal lligar de manera íntima la missió francesa en el moviment dels sacerdots obrers, en la fundació *Mission de France* i *Mission de Paris* i en la culminació del *secretariat nacional de Mission ouvrière* (l'any 1957). No obstant, trobem un primer precedent al 1923, quan dos joves jesuïtes francesos, els pares Jean Boulier i Jacques Laurent, van demanar als seus superiors autorització per anar a treballar a una fàbrica. L'autorització els hi serà refusada. Caldrà esperar a la Segona Guerra mundial perquè la Companyia faci un pas, motivada pel reclutament clandestí de sacerdots com a treballadors voluntaris o en els camps de concentració a Alemanya, o del reclutament en la resistència. Cap al final del conflicte bèl·lic, a l'abril de 1944, un grup de joves jesuïtes francesos van adreçar una carta al Provincial per demanar-li permís per constituir equips missioners amb l'objecte de presentar Crist a les masses –i per això calia viure entre elles–. Va ser el moment inicial de la Missió ouvrière jésuite (Mosj). Finalment, la Missió Obrera dels jesuïtes espanyols (MOSI) va donar els primers passos fermes a mitjans dels anys seixanta. La seva data fundacional a Espanya l'hem de anar a trobar el 1966.

El terme de sacerdot obrer va néixer el 1906 amb l'*Alliance des prêtres-ouvriers*⁷. Era la cristallització d'un conjunt d'aspiracions en la separació de les Esglésies i l'Estat. S'incentivava al clergat, privat de les avantatges del concordat, a guanyar-se la vida. El concepte va reaparèixer durant la guerra (i amb les experiències viscudes per sacerdots a camps nazis, el treball voluntari a fàbriques), sota l'empenta d'Henri Perrin, consiliari clandestí i treballador voluntari a Alemanya. Perrin reclamà de la necessitat de sacerdots obrers entre les masses descristianitzades. La publicació del seu llibre *Journal d'un*

⁵ Una aproximació a la MOSI francesa en clau interna la tenim a A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. J.J. Guillemeot: *Breve presentación de la Misión Obrera francesa*. Le Mans. 3 junio 1983. 5 pp. / A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Prêtres-Ouvriers (France). Texte de l'intervention. Bref Historique*. Août 1983.

⁶ A.H.S.I.C. [229. 19. Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Jesuitas Obreros en Italia*. Agosto 1983. 8 pp. A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Jesuitas-obreros en Centro Europa*. Agosto 1983. 7 pp.

⁷ Segons Émile POULAT: *Les prêtres-ouvriers: Naissance et fin*. Paris: Éditions du Cerf, 1999: 547.

*prêtre-ouvrier en Allemagne*⁸ va ser tot un referent. Cap el final del conflicte va publicar-se *La France, pays de mission?* (1943) i van fundar-se les organitzacions *Mission de France* (1941) i *Mission de Paris*⁹ (1943), sota la protecció del cardenal E. Suhard. El mateix temps, sacerdots enquadrats o que havien acompanyat treballadors a Alemanya (sota la STO¹⁰), començaran a donar testimoni de la seva vida al costat dels obrers. Entre els sacerdots pioners trobem a Jacques Loew (el 1941 començà a treballar com a descarregador al port de Marsella¹¹), Alfred Ancel bisbe auxiliar de Lió, i H. Godin entre d'altres. El catolicisme conservador no va acceptar de bon grat aquesta opció decidida cap els treballadors, i en el context de la guerra freda, van ser finalment prohibits per Roma (en dues fases, el 1954 i el 1959). La situació es va revertir el 1965, gràcies a l'empenta i els nous aires del Concili Vaticà II.

En el decenni dels setanta és quan trobem el nombre més gran de joves jesuïtes (a Bèlgica, Espanya, França i Itàlia) que es preparen i es comprometen amb la Missió Obrera. Una comunitat obrera es creada a Alemanya, a Berlín oest (Kreuzberg). Durant aquesta dècada, Jean Lacan, un dels fundadors de la MOSJ francesa, serà encarregat per Arrupe de suscitar un diàleg entre tots els jesuïtes al món obrer, especialment entre aquells que treballaven a les fàbriques. Els lligams començaven, doncs, a desenvolupar-se entre les comunitats obreres de diferents països. El 1975, i sota l'aixopluc del decret 4 de la Congregació General XXXII (CG 32) s'autenticaran iniciatives missioneres adoptades per les Províncies en la que hi havia compromesos jesuïtes de Missió Obrera.

Anys més tard, en concret entre el 9 i 10 de febrer del 1980, setze¹² jesuïtes obrers europeus són rebuts per Arrupe a Roma. Venien de 6 països: Alemanya (1), Bèlgica (1), Espanya (4), França (5), Holanda (1) i Itàlia (4). Els representants van exposar-li situacions obreres i de contextos sindicals, polítics, eclesials, que en la seva diversitat, eren presents entre els més desfavorits, ja fos en el treball (l'atur massiu a Nàpols i a Andalusia, el treball amb l'amiant a Bèlgica), en l'allotjament o de barri (compartir la vida amb els immigrants a Bèlgica, a Alemanya, a França), la repressió antimilitant

⁸ PERRIN, Henri: *Journal d'un prêtre-ouvrier en Allemagne*. Paris: Editions du Seuil, 1945.

⁹ Amb la missió específica de formar sacerdots per treballar entre la classe obrera parisina.

¹⁰ Service du travail obligatoire (STO), implantat durant l'ocupació de França durant la guerra.

¹¹ Sacerdot, obrer i escriptor. De les seves nombroses publicacions destaquen dues Jacques LOEW: *Docker à Marseille*. Paris: Éditions du Cerf, 1948; i, *Journal d'une Mission ouvrière*. Paris: Le Seuil, 1963.

¹² Segons la font oscil·la de catorze a setze jesuïtes.

arreu¹³. La xarxa MOSI (la francesa, espanyola i europea) confinada fins el moment dins les seves respectives fronteres, a partir de la trobada amb el General, va prendre una dimensió europea¹⁴. A continuació de la trobada, Arrupe envià a tots els superiors principals una carta molt favorable a la Missió Obrera. El superior de l'Ordre havia entès que aquest ministeri portava a terme una missió crucial a l'atendre situacions com l'atur, la marginació i l'exclusió.

Durant el període comprès entre 1980 i el 1989, els jesuïtes en missió obrera francesos, italians, espanyols, portuguesos, belgues, alemanys, holandesos, anglesos i irlandesos van entrar en contacte construint sinergies entre ells. L'orientació inicial de Missió Obrera estava canviant. De fet, en aquest període, va haver la primera reunió de la MOSI Europa a Sant Cugat del Vallès l'agost del 1983. Al mateix any va tenir lloc la Congregació General XXXIII (CG 33), a on dimitiria Arrupe (per motius de salut) i va ser elegit Peter-Hans Kolvenbach com a nou Prepòsit General. Al temps, va haver una confirmació de les orientacions de la CG 32. (li seguiran altres el 1986, el 1989) a on es reflexionava com fer front als reptes de la nova pobresa, de la mundialització, dels fluxos migratoris¹⁵.

* * *

La Missió Obrera (MOSI) espanyola va ser fundada el 1966¹⁶, i l'any següent —el 1967— es va organitzar, al compàs d'un seguit de fets paral·lels que van ajudar al seu naixement. Uns fets en clau eclesials, i altres en clau política i social de país (sense oblidar l'econòmica). Això no és gens estrany, ja que com apunta Manuel Revuelta¹⁷ per comprendre la història de la Companyia de Jesús dins l'Espanya contemporània (i per extensió en el nostre cas la Missió Obrera dels jesuïtes) s'han de tenir present dues

¹³ BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala éditions, 2014: 150-151.

¹⁴ BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala éditions, 2014: 133. Barré en concret parla del cas francès però es extensible a tota la xarxa MOSI europea.

¹⁵ BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala éditions, 2014: 150.

¹⁶ Data compartida per Jesús Company i per BOTEY VALLÈS, Jaume: *Capellans obrers: compromís de l'Església amb el món obrer*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [Col. Quaderns: 175], 2011: 11.

A França el 1966, els bisbes admetien entre 45 a 50 sacerdots obrers, dels quals 5 ó 6 eren jesuïtes. Les condicions eren: vida comunitària, preparació especial (sindical, filosofia, teologia i l'exercici previ dels ministeris sacerdotals normals). GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I. "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos M.O.* 1991, nº 3: 5.

¹⁷ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Claves históricas para una periodización fundamental", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 281.

claus interpretatives: la història de l'Església –la clau eclesial-, i la història política d'Espanya –la clau política-. Aquesta doble dualitat no la perdérem de vista al llarg d'aquest estudi, i la seguirem com a metodologia de treball. Aquesta doble dualitat comportarà que a cada capítol o part es faci una valoració de la situació de la Companyia –general i a Espanya-, l'Església catòlica –principalment al país, però sense oblidar la influència del Papat-, i com no la situació política i social a més de l'economia. I això es farà perquè la suma de circumstàncies afectarà a l'evolució de la Missió Obrera.

Així, pel que respecte a la primera clau, els anys de fundació i organització, es fa evident una correlació en el temps de tres fets transcendents a l'Església i a la Companyia: el Concili Vaticà II (entre 1962 i 1965), la Congregació General XXXI (entre 1965 i 1966), i l'elecció com a Superior General de la Companyia de Pedro Arrupe (que va ocupar el càrrec entre 1965 i el 1983). L'obertura que significà el Decret Conciliar sobre el ministeri i vida dels preveres (*Presbyterorum Ordinis*¹⁸) promulgat a les acaballes del 1965, a on s'afirmava el treball manual pels sacerdots, va ser el detonant per a la fundació de la Missió Obrera a Espanya¹⁹:

No s'ha de perdre de vista que s'ha considerat el Concili Vaticà II²⁰ com l'esdeveniment que més va marcar a l'Església catòlica el passat segle. Va simbolitzar l'obertura al món modern i a la cultura contemporània (amb especial cura al progrés tecnològic o a l'emancipació dels pobles), tenint present la creixent secularització.

Durant la Congregació General²¹ XXXI (1965-1966) va ser elegit Pedro Arrupe²² com a Superior General. Va exercir el càrrec oficialment entre el 1965 fins el 1983 (de facto fins el 1981)²³. Enseguida va destacar pels seus afanys d'introduir a la Companyia les

¹⁸ *Decreto Presbyterorum Ordinis: Sobre el ministerio y la vida de los presbíteros*. Va ser un text redactat arran del Concili Vaticà II. Va ser promulgat per Pau VI el 7 de desembre de 1965.

¹⁹ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I.: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*, 1985: 28-31; GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I.: “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos M.O.*, 1991, n° 3: 4-5.

²⁰ El Concili va ser convocat per Joan XXIII, qui el va anunciar el 1959, i es desenvolupà en quatre períodes de sessions. Només va poder presidir la primera sessió el 1962, ja que l'any següent va morir. Li seguiren tres sessions més fins la seva clausura el 1965, sota la presidència de Pau VI.

²¹ La Congregació General és l'òrgan suprem de govern de la Companyia de Jesús. Només és convocada per tractar assumptes de molta importància de la Companyia, o per elegir a un nou Superior General (també anomenat Prepòsit General o Pare General). A ella hi participen jesuïtes elegits pels membres de l'Ordre.

²² Bilbao, 14 de novembre 1907- Roma, 5 de febrer de 1991.

²³ L'agost de 1981 va patir una trombosis cerebral. Davant la seva incapacitat per seguir en les seves funcions, Joan Pau II va anomenar l'octubre a Paolo Dezza com a delegat pontifici al capdavant de la

reformes aprovades en el Concili (encara en sessió durant la Congregació), particularment les del domini de la justícia social. Va seguir una línia molt marcada cap tota problemàtica social: des de les lacres del tercer món, el paper de la joventut, promoció de la dona com objecte actiu en les decisions de l'Església, la promoció de les classes populars passant pel posar en valor les cultures autòctones i el mestissatge.

L'evolució de la Missió Obrera de jesuïtes va estar força al marge, exceptuant les grans fites, del dia a dia del que succeïa a l'Església catòlica. Pel contrari, el naixement i l'evolució del moviment a Espanya va estar sempre molt condicionat pels avatars polítics, socials i econòmics nacionals (en algun cas internacionals), a més dels generals de la Companyia de Jesús. Cal assenyalar el "diàleg" entre la MOSI a Espanya i el seu context polític i social.

En clau política, el règim era una dictadura, ancorada en l'immobilista polític. La seva incapacitat reformista només va tenir com a resposta, davant les demandes socials i les activitats de l'oposició política, la repressió. La denominada oposició interior -en la clandestinitat van sorgir líders estudiantils i obrers- agafarà poc a poc supremacia sobre l'exterior. En contrast, van ser uns anys en què l'economia va gaudir un ràpid desenvolupament que anirà acompanyat d'un profund canvi social.

L'Església restava, en general, en les seves tradicionals formes d'evangelització, en una pastoral de cristiandat, del nacional catolicisme. Socialment alineada, amb especial dedicació, a les classes altes i mitjanes, estava doncs allunyada de la gran majoria de la població, especialment de la classe obrera. Aleshores, no es gens d'estranyar que el món obrer visqués, per regla general, allunyat o d'esquenes a l'Església. Al moviment obrer se li havia d'afegir un anticlericalisme històric per les ferides obertes en la passada guerra civil a on l'Església havia estat aliada dels feixistes.

La Companyia participava d'una manera prominent en aquella dedicació preferent a les classes mitjana i alta i, encara que tenia una presència plural en diverses institucions d'ensenyament, era considerada pel poble com un cos d'elit. Els assajos individuals (molts d'ells sincers) d'apropament pastoral al poble, eren considerats (pels mateixos a qui s'intentava arribar) com a paternalistes i populistes.

Companyia (nominació que anava contra el normal procés electoral de la Companyia). Dezza va convocar el 1983 la Congregació General XXXIII, a on es va elegir a Peter Hans Kolvenbach com a nou Superior General en substitució de Pedro Arrupe, que havia dimitit.

El naixement dels moviments apostòlics obrers (com a seccions especialitzades de l'Acció Catòlica espanyola) marcaran els primers contactes naturals i vitals dels sacerdots amb el món obrer. Molts jesuïtes esdevindran consiliaris dels moviments apostòlics (VOJ, VOS, GOAC, etc.). Es va començar a prendre consciència i a analitzar tant la situació de l'Església com de la pastoral en el món obrer. Un símbol d'aquesta trajectòria ho representa José María de Llanos. La tasca del jesuïta en el Pozo del tío Raimundo exemplifica la trajectòria de la transició des d'una pastoral tradicional i una acció social concebuda com assistencial i d'evangelització a una altra en nous termes, a en l'apropament al món obrer i al poble. En general, començava per la inserció i l'assumpció d'algunes de les característiques vitals d'aquell món. La reflexió en equip de militants i sacerdots va anar posant de manifest i accentuant la convicció de què un apropament religiós al món obrer no era factible des de les instàncies i les pràctiques tradicionals. Així mateix, es va veure que un apropament humà, que es considerava previ, tampoc era factible en profunditat si mancava una presència en el mateix treball manual.

Els anys seixanta veurà les primeres experiències en el treball de sacerdots obrers: David Armentia, el 1963, a Baracaldo (Biscaia); l'octubre començà a treballar l'estudiant jesuïta Eugenio Arraiza a Tudela²⁴; l'any següent, el sacerdot secular Pedro Solavarría, i a Sabadell José María Borri²⁵; el 1967, el jesuïta Manuel Guardamino a Bilbao. Les "experiències" de treball manual a l'estiu entre els jesuïtes en formació es van començar a generalitzar el 1965.

* * *

La Missió Obrera va evolucionar al compàs de la situació del país. Entre els seus membres havia una idea força clara d'adequar-se als problemes de cada moment històric, i no que quedar-se enrere. Per això, en moments de dubtes es va demanar que, a certes trobades, els equips provincials redactessin la seva evolució històrica amb la voluntat de planificació de futur (es podria dir: saber d'on venim per saber cap a on anem).

²⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 4.

²⁵ Segons el document intern *Cronología de misión Obrera* [Cataluña] s'escriu que el 1962 ja hi ha un projecte provincial de statio A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. M.O. *Tarraconense: Cronologia de Misión Obrera. Interpretación*. L'any de la primera statio el 1962-63 es ratificat en el document manuscrit A.H.S.I.C. [229.20: 4.2.2. MOSI 1977-1980]. *Història de la MO a Catalunya*: 1.

El final de la dictadura, la transició cap a la democràcia, va dur altres problemes: l'atur, la posició dels partits i els sindicats de classe davant la crisi econòmica dels 80. Paral·lelament, es va posar en marxa una reconversió industrial de dures conseqüències socials. L'accentuació o l'aparició de forma generalitzada del fenomen de la marginalització, de la pobresa fins la mendicitat, de moviments ecologistes ciutadans, pacifistes o reivindicatius no tradicionals van orientar els interessos de la Missió Obrera.

En l'Església les institucions eren properes a la jerarquia, amb un clar replegament involucionista en la doctrina i en les costums, amb postures prudents o reactives front els canvis culturals i sense prendre posicions estridents en els seus judicis socials. A més, s'ha d'afegir que va patir una paral·lela pèrdua notable de poder i d'influència social.

La MO va anar adaptant-se a la nova realitat, condicionada per aquests factors externs i per la mateixa evolució interna del col·lectiu. La sortida de jesuïtes de la Companyia havia afectat als seus els equips. L'atur tampoc va ser un fenomen aliè entre les seves files. Es va donar una clara disminució d'equips; en altres casos van disminuir tant els seus efectius que es va veure necessari en alguns casos la connexió amb altres grups i la inserció en comunitats no jesuítiques, encara que mantenint la ubicació i els compromisos adquirits (fins i tot estan sols com a jesuïtes). Aquesta circumstància coexistia amb una revalorització i intent de recuperació de la vida comunitària²⁶.

3. El concepte i la identitat de la MOSI

La Missió Obrera aspirava, en línies generals, a ser un moviment eclesial de militants i sacerdots en el treball, que anirà adaptant, enriquint i modificant les seves perspectives d'acció segons les necessitats socials (primer de la classe obrera, després de la marginació en general), polítiques i econòmiques de cada moment històric.

Arran dels cursets de Nadal del 1966, es va veure la necessitat d'una definició del què era la Missió Obrera. Després d'una primera redacció al febrer del 1967, corregida per a

²⁶ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 5.

una segona i definitiva al mars, a la reunió social de Loiola va veure la llum *Conceptos teològicos-pastorales de la Misión Obrera*²⁷. En el document es definien com un moviment de militants i sacerdots en el treball que concretaven en l'esperit a dedicar-se a l'evangelització en el món dels pobres. Havia la vocació d'una encarnació total en la seva vida i els seus medis d'apostolat, centrats en el treball manual i en la condició de la classe obrera.

El per què o a conseqüència de què va néixer Missió Obrera a Espanya, ens apunta Rafael Yuste (membre de l'organització), que va ser com a reacció davant una situació d'allunyament de l'Església i la Companyia de la classe obrera:

Misión obrera nace como colectivo de jesuitas que reaccionan ante una situación de alejamiento de la Iglesia, y particularmente de la Compañía, respecto de la clase obrera (particularmente de los trabajadores manuales de sus condiciones de vida y trabajo, de su cultura y de sus aspiraciones).

Nace con la convicción de que "evangelizar el mundo obrero" no es atraer a los obreros a la Iglesia sino, inicialmente al menos, insertarse, inculturarse, encarnarse en su mundo (modo de vida –trabajo, vivienda, cultura- y compromiso solidario con su lucha por una emancipación)²⁸.

Revuelta ens remarca que es va formar com un moviment eclesial de militants i sacerdots en el treball. Procuraren l'evangelització de la classe obrera a través d'una inserció total, manifestada en el treball manual, la vida en els barris i la participació en les lluites per la llibertat política i sindical, que els posava en contacte directe amb els grups clandestins d'oposició al règim²⁹.

Opinió similar declara Botey, quan considera que: “El mateix any 1966 els jesuïtes creen la Missió Obrera amb l'objectiu de preparar laics i sacerdots per al treball a les fàbriques³⁰”.

²⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 52-55.

²⁸ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996] Rafael Yuste: *La evolución producida en Misión Obrera, ¿a qué cambios responde?* Córdoba. 6.12.96. 3 pp.

²⁹ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ “Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983).”, en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 424.

³⁰ BOTEY VALLÈS, Jaume: *Capellans obrers: compromís de l'Església amb el món obrer*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [Col. Quaderns: 175], 2011. [Hi ha edició en castellà: *Curas obreros: compromiso de la Iglesia con el mundo obrero*]: 11.

D'una manera més prosaica un escrit intern del 1983 cercava la seva identitat originària i d'una una concreció ideològica:

Nuestra M.O. nace fundamentalmente como una opción misionera: el anuncio del Evangelio a los pobres, el hacer presente a Jesús y la Iglesia en el mundo del trabajo. Pero se tiene una conciencia muy fuerte de que esta misión es imposible sin encarnación, sin la inserción en el medio y en el modo de vida y de trabajo de los obreros manuales. De ahí que la pobreza, concebida esencialmente como dependencia económica de un trabajo asalariado, sea la primera forma en que se entiende nuestro testimonio. El trabajo manual asalariado toma entonces el carácter de medio privilegiado, de mediación principal; es el modo de connaturalizarse y es a la vez el modo en que se busca credibilidad. Subyace a ello la convicción de que no es posible comunicar el Evangelio sino es solidaridad y a la vez la conciencia de que partimos de una situación contraria, la situación de los privilegiados y los poderosos³¹.

Ara bé, aquesta visió “misionera” anava més enllà en els primers anys del moviment. Sense negar que es tractava d'un nou moviment apostòlic, s'emmarcaven els inicis de la MO dins la història del moviment obrer espanyol³² (i, podem extrapolar, per extensió en l'oposició al règim).

Un dels principals problemes que van patir els jesuïtes de Missió Obrera girava sobre la compatibilitat entre els compromisos sacerdotals i religiosos amb la militància política. Al viure dins el medi obrer se'ls -hi feia difícil les pràctiques habituals de la vida religiosa (afegir-hi que va haver moments d'assetjament policial amb registres i detencions). Com a conseqüència de la dificultat de tenir una doble identitat religiosa i obrera, en el seus primers deu anys de existència, quan eren més nombrosos i també tenien el sector d'estudiants (que compatibilitzaven estudis i treball), va haver-hi moltes secularitzacions o sortides de l'Ordre. Manifestacions de la doble identitat no faltaran al llarg dels anys i durant tot el seu recorregut. Tot un manifest d'intencions del què pretenia ser, i de la seva ideologia ho podem comprovar, com exemple, en l'escrit intern *Revisión de la finalidad de Misión Obrera* en data de maig del 1971:

- Misión obrera pretende la presencia viva de la Iglesia (pueblo y sacerdotes) en el mundo obrero con conciencia de clase.

³¹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983.]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 2.

³² A.H.S.I.C. [229.5. Missió Obrera. Espanya 1966-1969: MO Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 1.

- Esta presencia mantiene un matiz especial: es una presencia a través del mundo del trabajo manual, en las fábricas y centros industriales³³. (...)

Aleshores, el principal descobriment d'inserció en el treball va ser el constatar que fer una tasca evangelitzadora es trobava entre els pobres: en la seva feina, en les seves esperances, en les seves lluites³⁴. D'aquí que la primera conseqüència que van treure en la seva voluntat d'apropament era la necessitat d'aprendre: que des de les seves plataformes eclesials, el seu llenguatge, les seves vinculacions "era imposible decir una palabra y tal vez ni siquiera tener palabra que decir"³⁵. Aquesta circumstància els va empènyer a seguir l'estratègia de volguda marginalitat respecte a les instàncies del poder (particularment les eclesiàstiques), a defugir habitualment de càrrecs pastorals, i normalment a optar per a un anonimat inicial.

El col·lectiu va comprendre molt aviat que la solidaritat es trobava en la consciència de classe. Molts d'ells van patir una transformació, un desclassament³⁶. Des de l'experiència del treball assalariat es va anar canviant la seva comprensió de l'Església i de la Companyia cap a l'apreciació de la dimensió política de la seva missió: del compromís juntament amb el de la pobresa.

D'aquesta manera, la missió inicial s'enriqueix amb noves dimensions. Del propòsit inicial de fer present l'Evangelí i l'Església a la classe obrera, sorgirà entre el col·lectiu la missió de mudar la seva vida, en la concepció de la vida religiosa, de la concepció de l'Església, de la tasca evangelitzadora. I finalment, d'assumir, com a una exigència de solidaritat i com a conseqüència natural, els compromisos i els riscos de la lluita social i política (i contra la dictadura s'havia d'incloure el projecte comú de lluita per la llibertat).

Tanmateix, van ser anys de distanciament entre els superiors i els jesuïtes de MO. El fet més greu va donar-se quan van refusar trobar-se amb el General Arrupe en la seva visita

³³ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Revisión de la finalidad de Misión Obrera*. 30 de mayo de 1971: 1.

³⁴ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 2.

³⁵ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 2

³⁶ S'anirà explicant al llarg d'aquest treball.

Espanya el 1970, seguida més tard de la fracassada reunió convocada el desembre del mateix any amb els Provincials. En el temps van normalitzar-se les relacions amb els superiors, especialment a partir de 1975 arran, per una costat, del decret Fe i Justícia, i per l'altre els inicis de la transició i democratització del país, que ajudaren a donar sortida a algunes de les aspiracions de la classe treballadora.

La llibertat política i sindical assolida a l'Espanya democràtica va afeblir les motivacions de l'activisme dels jesuïtes en dits àmbits. Així, la MO als anys vuitanta va començar a canviar els seus objectius primigenis de compromís polític amb la classe obrera, cap a fites més populars, com l'atur, la marginació, l'emigració i altres formes d'explotació de la classe treballadora. L'adaptació a la situació social, política i econòmica del país serà una constant durant la seva història. L'anterior afirmació queda recolzada pel testimoni de Joan García-Nieto (Nepo) quan a la reunió de representants de la M.O. amb els Provincials (Alcalá, el juny del 1979) feia la valoració de la situació del moviment en aquells moments, i emfatitzava la idea que el procés de la MO havia estat paral·lel al procés del país³⁷.

Les dificultats d'encaix del moviment a l'Ordre es van anar superant. Diverses trobades nacionals i internacionals van estrènyer la pertinència dels membres de la MO a la Companyia, que al temps promocionava i reconeixia el testimoni cap els sectors socials més marginats.

4. L'organització i les seves tasques

La Missió obrera va néixer com un moviment des de la base i especialment per iniciativa dels joves³⁸, i des dels primers compassos es va evidenciar la tensió i la conflictivitat dins la Companyia. El cert caràcter de marginalitat que sempre va tenir marcarien unes relacions conflictives -ja apuntat-, algun cop tenses, amb els superiors.

³⁷ Les intervencions estan recollides en forma de diàleg. Trobem el document mecanografiat a diferents capsos, fet de la seva importància: A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980], [229.24: M.O. Correspondència I. Armada], A.H.S.I.C. [229.29: M.O. 1974-1979]. *Resumen de la reunión de representantes de M.O. con los provinciales. Alcalá de Henares. 16-6-79.* 10 pp.

³⁸ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España.* I Trobada Europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 3.

La ubicació dels equips, la seva formació, el no assumir tasques institucionals, els compromisos socials i polítics, o en general, el nou estil de vida i les conseqüències teòriques i pràctiques que anaren sorgint van suposar una contestació no sempre ben acollides. En el pas del temps, les relacions es van anar normalitzant, i es van acabar fent reunions bianuals de la MO amb tots els Provincials, i no va ser gens estrany que algun dels superiors assistís a alguna de les seves reunions anuals.

El doble caràcter -naixement des de la base, i la conflictivitat- podrien explicar certes maneres de fer que com organització es van assumir des dels seus inicis. Les diverses maneres de comunicació i coordinació entre els seus integrants van sorgir més per la voluntat per un desig de compartir experiències i de recolzar-se mútuament que no pas el voler una forma d'institucionalització. Possiblement sigui per això que com organització mai van tenir un superior propi (tot i que durant un temps es va demanar a l'Ordre).

Des del seus inicis, l'habitual, i per necessitat, va ser que cada Província es reunís en assemblea un o diversos cops l'any, i com a mínim en reunió (la reunió anual) un cop l'any tota l'organització del país. La reunió anual es consolidà com el principal punt de referència del col·lectiu. Més tard, es va impulsar un equip coordinador, amb caràcter de grup de treball, que es trobaven diverses vegades a l'any. També, va ser costum que tothom fes junt els exercicis de cada estiu.

Les funcions principals de l'equip coordinador consistien en: preparar les dues trobades anuals, enviar a tots els equips un butlletí com a servei informatiu, proposar (de manera ordinària) temes de reflexió, l'ordre del dia de les trobades, coordinar les trobades amb els Provincials o amb altres missions obreres estrangeres.

Durant la primera reunió interprovincial a El Pozo del tío Raimundo (el 18 i 19 setembre 1966)³⁹, considerada la posada de llarg fundacional, es va confeccionar un organigrama de la Missió Obrera espanyola. La nova organització a Espanya no tindrà cap mena de connexió, a diferència de la francesa, ni amb la jerarquia eclesiàstica ni en cap grup eclesial (si bé en la pràctica els seus membres participaran en les trobades de sacerdots i religiosos en el treball). Es necessari remarcar molt això, ja que quan es faci

³⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Reunión de septiembre 1966*. Puntos-esquema. Cadarso. Madrid. 11-12 septiembre 1966.

A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Apuntes para una misión obrera. Primera reunión interprovincial*. Pozo del tío Raimundo. Madrid. 18-19 de septiembre 1966. 15 pp.

la seva història, els punts de referència essencials seran la Companyia de Jesús, i molt determinadament, a Espanya.

* * *

Les tasques principals, en els seus inicis, van estar centrada en el treball manual i en els compromisos evangelitzadors o sociopolítics que anaven creant-se com a resultat del contacte amb els militants cristians i amb les organitzacions obreres. No obstant, aquesta forma (que es considerava com la més genuïna) va actuar juntament amb altres formes plurals d'entendre la inserció i el seu treball dins el món obrer⁴⁰.

Alguns dels seus membres van compatibilitzar el treball manual amb l'atenció a una parròquia o en una col·laboració regular dins algun moviment apostòlic obrer. D'altres van fer alguna feina en alguna obra de la Companyia. Després, molts van participar en les Comunitats Cristianes populars.

Els seus membres majoritàriament van estar compromesos en moviments socials, i bastants d'ells en polítics. Així, alguns d'ells van escollir militar en les organitzacions tradicionals del moviment obrer, cas de partits i de sindicats. Altres es van decantar cap a moviments ciutadans, destacant les associacions de veïns.

La inserció laboral es va dirigir, normalment, al sector secundari: als nuclis industrials i a les grans fàbriques. Molts d'altres van treballar a la construcció. Uns pocs, van treballar en el sector primari. Fos a on fos, el treball no acostumava a ser especialitzat. Normalment, l'elecció de la mena de feina, del compromís sociopolític i la tasca eclesial va ser la conseqüència de la seva inserció -individual- més que no pas fruit d'una planificació⁴¹. Al contrari, la ubicació dels equips va ser el producte d'una planificació de cada Província. La permanència dels membres als equips va ser variable, des d'una llarga estada d'anys a molta mobilitat, reagrupacions (motivades especialment en les nombroses sortides que va partir la Companyia).

⁴⁰ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 4.

⁴¹ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 4.

5. Les etapes de la MOSI a Espanya i l'estructuració de la tesi

Una de les preguntes que ens vam plantejar a les beceroles de l'estudi era si podríem considerar diverses etapes en la història del col·lectiu. La qüestió d'inici era: els principis, els conceptes, els propòsits, els protagonistes, les relacions amb els superiors i membres de base van evolucionar o bé van ser força estables en els temps? Difícil era pensar que no: evidentment les organitzacions i les persones que les fan funcionar, normalment, s'adapten a situacions socials, polítiques o econòmiques (locals o més generals). Els cas de la MOSI Espanya no serà una excepció. Ja ben aviat es valorà des de les files de l'organització el camí realitzat, distingint dues etapes, i reconeixent que el moviment obrer havia marcat fortament la seva problemàtica⁴². De fet, al moment de estudiar en profunditat les fonts primàries de la documentació d'arxiu ens vam trobar en escrits interns, en reflexions personals⁴³, en comunicats a trobades, o en consideracions sobre la història i etapes de l'organització. Els jesuïtes del moviment, ja quan volien reflexionar sobre certs aspectes, o bé es trobaven en una situació d'incertesa i volien situar-se, revisaven el camí fet -la història de la MO- amb la voluntat de saber d'on venien per no perdre -la majoria dels casos- les "seves arrels" fundacionals.

Un dels membres més prolífics en reflexions i treballs escrits és l'Isidre Ferreté⁴⁴. D'ell tenim un escrit que ens és de molta vàlua presentat el 1996⁴⁵, la qual cosa ens dóna una visió de conjunt de l'evolució de la MO. Ferreté ens adverteix que sempre una divisió en etapes té quelcom d'artificiós, però útil com a teló de fons. Ens distingeix quatre etapes: la primera, que anomena ruptura esperançada entre 1965 i 1975; la segona, creativitat i canvis de 1975 a 1982; la tercera, consolidació realista del dinamisme de 1982 a 1992; i, la quarta, nova construcció de l'esperança, des de 1992. Com detallarem més endavant, ens hem basat en aquesta divisió al moment d'estructurar la tesi.

⁴²Segons la visió que es tenia l'any 1971. Més endavant hi tornarem A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 10-12.

⁴³Excepcionalment, tenim la tesina de Company –després reproduïda la part històrica a *Cuadernos M.O.*, que en essència, també podríem considerar com un testimoni de font primària, ja que ell en el seu moment va participar en l'organització, i que ens fa una certa periodització. GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús SI: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas. Trabajo práctico de licenciatura. Mecanografiat a màquina. 1985.

⁴⁴Ferreté fa una valoració de la seva trajectòria a la MO: A.H.S.I.C. [229.3. Missió Obrera. Catalunya 1989-2000]. Isidre Ferreté: *Lucas, sombras y esperanzas, a los 21 años en Misión Obrera*. Terrassa, 28.07.89. Està reproduïda a l'Annex.

⁴⁵A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996.]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

Anem a veure molt per sobre el què determinà segons Ferreté cada etapa, ja que posteriorment, en cada apartat del treball, ho desenvoluparem àmpliament.

En la primera etapa anomenada “Ruptura esperançada (1965-1975)” estaven presents diferents elements històrics i d’interessos: el Vaticà II, una nova forma de concebre la vida religiosa, i la ideologia del règim franquista nacionalcatòlica.

La fundació i l’organització del moviment no va exempta de conflictes amb la Companyia per causa de l’estil d’interpel·lació permanent a l’estructura i del compromís militant.

Encara que mai la MO va esdevenir una organització d’oposició al règim, al posicionar-se amb la problemàtica de la classe obrera sí que va assimilar la visió marxista que impregnava quasi tots els grups clandestins antifranquistes.

La segona etapa, que seria de “Creativitat i canvi (1975-1982)”, va estar molt determinada per factors polítics i socials de la transició democràtica, com d’interns l’Ordre i de la pròpia MOSI. La CG 32 i especialment l’orientació “Fe i Justícia” va ajudar als membres de la MO en sentir-se confirmats en el seu camí missioner. En aquesta línia de confirmació, està la carta d’Arrupe (el 1980) i la I Trobada Europea de MO a Sant Cugat el 1983.

La nova situació política-social i econòmica va comportar canvis en el moviment: desgast numèric de jesuïtes de MO en el treball manual per sortides de l’Ordre, acomiadaments de la feina, i pel descobriment d’altres horitzons cap a altres situacions de marginació (“Carta a otro que se va...”⁴⁶).

La tercera etapa és vista com el de la “Consolidació realista del dinamisme (1982-1992)”. La MO consolidà la seva vida encarnada/inculturada en el treball i als barris: aprendre i ensenyar. Les trobades europees es van consolidar (Trobada de Lanzo el 1986).

Finalment, la quarta etapa: “Nova construcció de l’esperança (Des de 1992 ...)”. La Companyia valora el treball realitzat per la MO com un llegat a considerar, però entén

⁴⁶ Ens recorda el títol del primer número d’una publicació interna de la MO espanyola: A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer.] Jordi Roca. “Carta a otro que se va”. *Cuadernos M.O.*: Núm. 1. 1988. Es un recull de escrits cap a membres que han deixat la MO per emprendre nous rumbs pastorals, molt especialment cap el Tercer Món.

que aquesta forma de presència missionera ja no tenia futur. Els membres que tenien una feina manual no arribaven 10 a tot el país. Hi ha tota una tasca d'adequació a les noves realitats sindicals, ciutadanes, confessionals, de noves solidaritats cap als pobres.

El compromís sindical, abans força majoritari i els darrers anys minoritari en MO, ha anat prenent situacions àmplies: immigrants, col·lectius marginats. aturats, etc:

Ferreté defensa que les plataformes de solidaritat de finals de segle XX no eren restes del naufragi del 68 sinó "noves solidaritats".

* * *

Una altra aportació “des de dins” feta en perspectiva històrica i que supera l'estricta visió provincial és la realitzada per la Província de l'Aragó l'any 1983⁴⁷. Agafant com a fil conductor les reunions anuals⁴⁸, es valoren diferents moments o inflexions, que permeten distingir diverses etapes:

La primera, entre 1969 a 1974. Les reunions tenien forts continguts ideològics i missioners, com recollint la línia dels primers cursets de Nadal en la que la majoria dels seus membres eren estudiants.

Des de la “Missió i l'autodefinició” a “Compromís polític-Companyia-Fe” o “Marxisme-Cristianisme” o “Alliberament no marxista”. Fins que, per raons (que no tenien gaire analitzades), el maig de 1974 es planteja si tenien sentit les reunions anuals nacionals. El setembre, en una trobada restringida de representants (ja que només uns quants van assistir-hi de: Madrid, Andalusia, Catalunya, València, Saragossa) es va traslladar a una reunió general el prendre una decisió al respecte.

La segona etapa, entre el 1975 a 1979. La decisió va ser la de continuar amb aquestes reunions i la constatació de què seguia havent temàtica que era necessària confrontar junts. Però des de llavors fins que es va portar a terme aquella decisió van passar tres anys, quan a Alcalá es va discutir i com a resultat, es va redactar un document sobre “la

⁴⁷ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, Agosto 1983: 7-8.

⁴⁸ La primera l'agost de 1969 a Cadarso fins el 1983 van fer-se 14 reunions anual, segons es comptabilitza des de l'Aragó. A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, Agosto 1983: 7.

militància de jesuïtes en partits obrers⁴⁹”. Un any més tard, el 1979, es van centrar en una reflexió crítica sobre la militància i en la qüestió de la religiositat popular.

Un afer de molta repercussió va ser el cas d’Horacio Lara. Els superiors havien pres la decisió d’expulsar-lo de la Companyia. Per tractar el cas, es va convocar una reunió urgent a Saragossa, que donaria pas a una nova etapa.

La tercera, entre el 1979 a 1983. Nova organització com a col·lectiu. El març⁵⁰ es contempla la qüestió d’Isidoro Galán i d’Esquerra. També es va analitzar la pròpia MO i la visió que tenien de la Companyia⁵¹. Es va prendre la decisió d’una trobada amb els Provincials. Així com la conveniència de contactar amb els companys de la Missió Obrera a França, i d’intentar fer uns dies d’Exercicis, tothom que pogués, junts. Aquestes decisions van configurar en el futur la marca del col·lectiu⁵².

El desembre, una nova reunió general va determinar que es co-instituís una reunió estable amb cada un de cada Província; el de publicar una *Hoja informativa* pels equips; recollir alguns dels desitjos dels Provincials i el preparar el “Encuentro de MO Europea” amb Arrupe. El febrer 1980 es va fer la reunió amb Arrupe a Roma.

En el futur, els Exercicis Espirituals a l’estiu i la reunió general a l’hivern marcaran dues fites sobre el s’assentarà el col·lectiu⁵³.

L’estudi de la situació laboral i social i política, les plataformes que es conservaven, l’obertura a Centreamèrica, va centrar els temes de les següents reunions anuals esdevingudes en “Encuentro”.

Les reunions itinerants dels coordinadors facilitaràn les tasques organitzatives del col·lectiu, i es vehicularàn en les “hojas informativas”, els contactes internacionals i les trobades amb els Provincials.

⁴⁹ A.H.S.I.C. [229.29: M.O. 1974-1979]. Los equipos de jesuïtas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. *Reflexión sobre la militancia de jesuïtas en partidos obreros*. Enero 1978. 10 pp. La importància del document va dur la seva publicació: Los equipos de jesuïtas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. Enero 1978. “Reflexión sobre la militancia de jesuïtas en partidos obreros”. *Proyección: Teología y mundo actual* (Granada) [1978]: 149-156.

⁵⁰ A.H.S.I.C. [229.21]. *Resumen de la reunión estatal de M.O.* Zaragoza, 30-31/12/1978 a 1/1/1979. Febrero 1979. 6 pp.

⁵¹ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. Toni Culebras: *Encuentro sobre la identidad de Misión Obrera*. Zaragoza. Mayo 1979. 2 pp.

⁵² A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, Agosto 1983: 8.

⁵³ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, Agosto 1983: 8.

A la reunió mantinguda a Cadarso (Madrid) el juny de 1971 trobem una aportació sobre la implantació de la Missió Obrera a les diferents Províncies. Allà s'expliquen els primers indicis del que més tard esdevindrà la MOSI. Així, la Província d'Aragó començava la seva història (o prehistòria) el 1956 amb l'obertura de la statio del Terminillo a Saragossa, i a Alacant el P. Fontova obria Nazaret. De fet, en aquesta reunió observem uns ritmes d'implantació "autònoma", i fins i tot d'etapes diferents entre una Província i una altra⁵⁴. Més tard, dedicarem un capítol a la cronologia de l'evolució de la primera etapa en les diferents Províncies⁵⁵. Hi ha una altra recopilació de les històries parcials de les Províncies feta a la reunió final d'any el desembre de 1990, a més d'altres aportacions puntuals o relaciones en la trobada⁵⁶.

A dita reunió anual de Missió Obrera a Cadarso⁵⁷ en la introducció del document de treball, entre altres punts, es van comprometre a reflexionar sobre l'evolució tinguda, per això trobem una aportació de les Províncies sobre la cronologia i algunes fan una interpretació (cas de Loiola, Catalunya o Toledo). Aquesta evolució estava marcada per un seguit de fets⁵⁸:

- la lluita contra la dictadura franquista.

⁵⁴ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp. A.H.S.I.C. [229. 6. MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971] *Cronología de la M.O. Provincia de Aragón*. 1971. 2 pp. A.H.S.I.C. [229. 6. MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de Misión Obrera. Provincia de Toledo*. 1971. 3 pp.

⁵⁵ Es possible documentar aquesta informació gràcies a la nodrida documentació que va elaborar-se cara a la Trobada Europea M.O.S.I. el 1983 A.H.S.I.C. [229. 19. Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. 1983. 6 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19. Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Datos de la Provincia de Cataluña. Ponencia de Misión Obrera española*. 1983. 17 pp. A.H.S.I.C. [229. 19. Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.* 1983. 11 pp. A.H.S.I.C. [229. 19. Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de León*. 1983. 11 pp.

⁵⁶ A.H.S.I.C. [229. 8. MO-Espanya-1991-1993]. Dossier:- Francisco Herrera: *Reunión fin de año*, 31-12-90: pp. 3-4.- Manolo Fortuny: *Balance de Aragón, al finalizar el mandato de dos años*: 5.

- *Balance de la Misión Obrera en Catalunya*. Terrassa, diciembre 1990: 6-7.

- Miguel Ángel Tocino: *Balance de la Misión Obrera de la Provincia de Castilla*: 8.

- Informe sobre *Misión Obrera en Andalucía*: 8.

- Isidre Ferreté: *Trobada de Missió Obrera*: 11-12.

A.H.S.I.C. [229. 8. MO-Espanya-1990]. José Luis Barbero: *Valoración MO Toledo*. 2 pp. [material manuscrito]. A.H.S.I.C. [229. 26. Món Obrer. Jordi Roca]. *Algunas características de la M.O. catalana*. 1990.

⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp.

⁵⁸ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I. "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos M.O.* 1991, nº 3: 15.

- la crisi dels moviments apostòlics i el següent transvasament de militants a partits i sindicats.
- els enfrontaments amb els superiors jesuïtes.

Valorem, ara, la interpretació que ens donà Catalunya⁵⁹, pers ser de totes elles la que ens relaciona en el conjunt social i polític del moment. Començava dient que li interessava analitzar dues etapes: la primera de setembre 1964 fins setembre 1968⁶⁰; la segona, des de setembre 1968 fins desembre 1970. En la tesi, incloent aquests dos moments com a fases dins l'etapa "Ruptura esperançada, 1964-1975".

La primera fase (setembre 1964 a setembre 1968) es va caracteritzar pel descobriment i entusiasme pel món obrer. Se li podria dir profètica. Es considerà el primer moment de col·locació. Durant el període estival hi havia molt voluntaris per anar a treballar. Entre els Superiores hi ha la preocupació que tothom volgués anar a la MO (aquesta sembla ser la única imatge atractiva de vida religiosa dins l'Ordre). Més tard, això donarà peu a la formació d'equips en els que només hagi un sacerdot i quatre o cinc estudiants.

També, estarà condicionada pel contingut fortament religiós i ètic en els seus plantejaments. Es cercava la purificació de la fe, de l'Església, l'evangelització. Havia la inquietud per esdevenir sacerdot-obrer. Havia interès en formar comunitats noves, i es valorava molt el militant cristià. En la lluita, s'intentava essencialment la justícia en uns anàlisi més ètics que polítics.

Es donava la major importància al treball manual. I es considerava que lo formal era la presència, portada fins a les darreres conseqüències en el món dels pobres al ser el lloc evangèlic per excel·lència (a on es podria la pròpia fe, purificar l'Església perquè ho fos dels pobres).

La segona etapa o fase (setembre 1968 fins desembre 1970) es va donar un major compromís amb el món obrer i la situació política i social del país; va ser el moment de la incorporació al treball. El compromís amb el moviment obrer va anar en augment,

⁵⁹ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 10-12.

⁶⁰ Recordem que a la cronologia posa els inicis el 1951-1962 amb las Escuelas de aprendices, i el 1962 hi ha el projecte provincial de "statio".

l'evolució d'aquest, va portar a un canvi radical de perspectiva i a un segon moment de descol·locació. Des d'aquesta nova perspectiva es comprenen les sortides massives de la Companyia, la politització o "impase" dels que segueixen, la nova valoració del treball manual, la sintonia amb gent que no pertany a M.O. (intel·lectuals, professionals, etc.), però que tenien l'opció obrera davant el canvi social; la no connexió amb persones de la Companyia que treballen manualment però que no s'havien plantejat el problema revolucionari. Molt destacable va ser un procés de debilitació de la vida religiosa i, per contra, el de creixent compromís revolucionari.

Finalment, declaraven que les etapes per les que havia passat el moviment obrer havien marcat fortament la seva problemàtica. Abans de l'estat d'excepció de 1968, la lluita en el moviment obrer no plantejava incompatibilitats de fons. Després de l'estat d'excepció, el moviment obrer es va radicalitzar, i la MO va sentir la necessitat de concretar el compromís revolucionari i, com a fet, sorgeixen incompatibilitats de fons. Davant d'aquestes, hi ha membres que van prendre la decisió d'abandonar l'ordre, cercant una nova forma de viure la fe en la "clandestinitat"; d'altres, van considerar que havien de "delimitar-se" i van posar la fe i els objectius missioners.

Hi ha un document en data del 1971, molt probablement com un esborrany de la preparació de Cadarso, que a més de les dues fases, indica una tercera, a banda d'alguna valoració diferent de la segona⁶¹. D'aquesta tercera etapa no ens dona cap data d'inici ni de final. L'escrit dona molta importància a l'ètica, en concret marca dos punts principals: primer, hi ha la intuïció que la política també necessita una ètica; segon, hi ha la intuïció que l'ètica té la seva força política.

* * *

En un document manuscrit, en el que pensem datat l'any 1980⁶² (seguit del títol, la data s'escriu 19.80) tenim una altre exercici de periodització. I donem el mot exercici ja que en només tres pàgines troben tres models d'etapes de la MO a Catalunya (que per extensió podem arribar a tot el país). Sembla que la darrera pàgina arribaren a la divisió

⁶¹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. M.O. [Tarraconense] *Cronología de Misión Obrera. Interpretació.* 5 pp. La mecanografia fins i tot de la 3 etapa és diferent. Pensem que probablement sigui de mà o d'un segon col·lectiu de la Tarraconense.

⁶² A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Història de la M.O. a Catalunya.* 1980. 3 pp. [manuscrit]

per etapes més madura. Hi diferencien quatre etapes, que per ordre serien: idealisme evangèlic i humà, xoc amb la realitat, de maduració, d'estabilitat.

La primera etapa (idealisme evangèlic i humà) es caracteritzaria per l'opció d'anar a viure amb els pobres. Serien els anys 60, en el "desert sobre l'apostolat social", amb els primers documents oficials de la Companyia en el que van ajudar a despertar l'interès cap el món obrer.

La segona (xoc amb la realitat), possiblement finals dels seixanta i principis dels setanta, en que es va fer pelés la duresa de les condicions de vida i de treball (i la seva ineptitud per part d'ells a dita situació), a on es va fer esforços d'adaptació al moviment obrer. Aquest immersió amb l'obrerisme els conduirà a la lluita clandestina i a la conseqüent repressió. Es van armar ideològicament en l'apropament al marxisme.

La tercera (de maduració) va haver una reflexió per equips amb la finalitat de fer una revisió de vida, es va fer una anàlisi de conjunt mitjançant trobades de les diferents MO de les Províncies, i un interès vers els cursets de marxisme i fe principalment entre el 1971 i el 1973.

La quarta (estabilitat), en la que destacà el respecte al pluralisme, es va fer una reflexió després de tantes sortides de la MO o de la Companyia, una ampliació dels equips i, un arrelament en el treball, al barri o allà a on havien arribat.

Una altre font de primera mà, en relata dues fases, la primera la podríem situar quan les experiències en el treball van anar recuperant-se paulatinament. Com ja s'ha apuntat anteriorment, el 1963 el Bisbe de Bilbao va concedir treballar 5 hores a David Armentia. Arran d'aquí hi vindran d'altres: Eugenio Arraiza, Josep Maria Borri, Pedro Solavarria Manuel Guardamino i d'altre sacerdots. Es tornà a promoure el treball a l'estiu⁶³, o els projectes de creació de statios, com el de Cartagena⁶⁴.

* * *

⁶³ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta. De: Desconocido. A: Luis González, SJ. Asunto: Contestación sobre la propuesta de trabajo de verano con orientación pastoral-social. Madrid, 6-V-1964. 3 pp.

⁶⁴ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta. De: "Lito", Facultad de Teología. A: Ignacio Armada, Oña (Burgos). Asunto: Proyecto futura statio obrera en Cartagena. Granada, 14-V-1964. 2 pp.
A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. - Reunión de estas Navidades. 1964. 4 pp. -Sacerdote-apostolado obrero. Principios y conclusiones del Grupo sacerdotal de Cartagena hasta diciembre del 1964. 26.10.64. 6 pp.

Dins *d'una última etapa* (podríem dir darrers anys del segle XX), José Luis Ochoa⁶⁵ es preguntava què era a les darreries de segle (any 1996) la Missió Obrera. Per contestar la pregunta, va fer un repàs de la situació de la MO als països europeus a on aquesta era operativa. Així, en el cas d'Espanya, s'havia anat deixant el treball manual (ja fos per l'edat, el treball precari, o la raó que sigués) i els seus membres van orientar-se cap: a les parròquies (Pastoral), el Tercer Món (Amèrica), amb una major relació amb la Companyia. A França, la majoria s'havia jubilat o en estaven a l'atur; havia una tendència cap a l'espiritualitat (una atenció a altres sectors amb espiritualitat ignasiana), a les parròquies, a altres tasques socials. A Itàlia s'havia donat la transformació en Missió Popular; i es dedicaven a les parròquies populars i a treballar en moviments contra la droga. A Irlanda, s'havia esdevingut en un grup de jesuïtes i estudiants que eren als barris populars; també van passar a les parròquies i a treballar en moviments contra la marginació. Als Països Baixos treballaven amb aquesta "impronta" amb altres confessions religioses.

Seguidament es pregunta com és què s'ha arribat a aquest punt? S'ho explica per quatre motius: el gran canvi social (tant a nivell d'empresa –multinacionals, etc.- com a nivell econòmic (atur i altres); van sorgir altres moviments socials (en la línia de la marginació –droga, refugiats, immigrants, quart món, etc.-, i en defensa de nous valors –la igualtat de la dona, l'ecologia, la pau, etc.); la Institució, la Companyia, comptava amb menys "efectius" i va agafar els membres de la MO, també hi havia una nova sensibilitat social dins la Companyia; finalment, una part important va deures a l'evolució personal.

* * *

El moviment va anar entrant paulatinament en crisi, en una lenta decadència, iniciada amb l'arribada de la democràcia i especialment, en la seva consolidació (que comportà un canvi de paradigma social i polític). Ens hem de preguntar si la Missió Obrera sobreviu al segle XXI com a organització (Ferreté a la quarta etapa no marcava data de termini), o bé té una data de finalització. Al 1998, hi ha la notícia en la que s'informava que des de la MO espanyola -de forma majoritària- s'incorporava en la col·laboració del

⁶⁵ A.H.S.I.C. [229. 8. MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. José Luis Ochoa: [Esquema de trabajo] *Lo impactante, ¿Qué es ahora Misión Obrera? ¿Cómo se ha llegado a este punto? ¿Y ahora que puede aportar la Misión Obrera?* Encuentro anual [estatal] de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996.

moviment d'Acció Social, encara que es puntualitzava, continuava de manera irregular⁶⁶.

Però, no va tenir un final abrupte, més aviat va anar perdent força en el pas del temps. Així, a la *Lettre des Jésuites en Monde Populaire* hi ha la notícia, datada el desembre del 1998 a Saragossa, a on s'informava que la MO espanyola s'incorporava al procés de constitució d'Acció Social, encara que sense perdre sense perdre la cohesió de grup⁶⁷:

(...) Vu la situation actuelle de la MO en Espagne,

Connaissant la tendance, principalement chez les jeunes jésuites d'aller vers les marginaux et les relations de "solidarité",

Prenant bien en compte la nouvelle impulsion de la Plate-forme d'Action Sociale et marginalisation dans toutes les provinces,

Nous nous sommes demandés comment nous pourrions rendre davantage présente l'intuition originelle de la MO dans la vie apostolique de la province de la Compagnie, de l'Eglise. Comment nous pourrions être plus fidèles à cette intuition. Et si nous serions disposés à perdre ou à laisser notre sigle "Mission Ouvrière" dans la Compagnie pour collaborer davantage avec les autres sigles et les autres groupes.

Après avoir dédié toute la journée du 6 décembre à ces thèmes, après des travaux de groupe, et dans une ambiance d'Eucharistie, nous nous sommes mis d'accord sur les 3 points suivants:

1. Dans cette rencontre de MO il y a eu un accord de forme majoritaire pour s'incorporer dans ce processus de constitution d'un secteur de l'Action Sociale plus large que la MO, Etant reconnu que déjà des compagnons de la MO participent aux débats et aux productions de documents de ce secteur "Action Sociale".
2. Cela suppose de la part de la MO, une attitude positive de collaboration au processus de discernement⁶⁸ et une attitude positive pour clarifier le lien social de la MO à l'intérieur de l'ensemble de l'Action Sociale.
3. Les participants à cette rencontre considèrent que nous nous incorporons à ce processus, mais que, pour autant, tout ce qui ont permis de maintenir sa cohésion, ne se perdent pas –(le nom de MO lui-même, la réunion annuelle, le temps de retraite chaque année (les exercices spirituels proposés à tous), et le bulletin (équivalent de notre Lettre).

⁶⁶ A.H.S.I.C. [229.27]. « Echo de la rencontre espagnole de Mission Ouvrière. Du 6 et 7 décembre 1998 ». *Lettre des Jésuites en Monde Populaire*. 173, juin 1999: 24-25.

⁶⁷ A.H.S.I.C. [229.27]. "Echo de la rencontre de la Mission Ouvrière du 6 et 7 décembre 1998. Conclusions de la rencontre de Saragosse". *Lettre des jésuites en monde populaire*, juin 1999, n° 173: 24-25. / *Lettre des Jésuites en Mission Ouvrière. Province de France M.O.S.J.* Arriba al número 172, desembre 1998. A partir del següent número canvia de nom, però no de numeració i passa a anomenar-se *Lettre des Jésuites en Monde Populaire*. Primer número 173, juin 1999.

⁶⁸ Facultat de discernir amb el pensament, especialment el bé del mal.

La nota acaba reconeixent, en aquell moment de constitució de l'Acció Social, dels elements de cohesió. Però, el grup restava obert a fer altres canvis quan la situació ho demanés.

Encara en el catàleg de les *Instituciones apostólicas* del 2015-2016, dins la secció dedicada al sector de l'Apostolat social, tenim l'entrada de la Missió Obrera⁶⁹. Dita entrada no consta en el catàleg 2016-2017.

S'ha d'advertir que aquest trasbals afectava, com exemple, a la mateixa MOSI francesa. Els jesuïtes de la MO francesa, el 1998, van sondejar la conveniència de canviar el nom de l'organització. La demanda no era precipitada, ja que estava sobre la taula des de feina més de 10 anys⁷⁰. Els italians havien decidit anomenar el moviment de *Jesuïtes en el món obrer i popular*. Els francesos, el 1998, Lucien Descoffres va demanar l'opinió als equips. Van considerar-se quatre opcions⁷¹: mantenir el nom; missió popular i obrera (o només missió popular); missió per a solidaritat i la justícia; o, missió del treball i de les afores, món del treball, de les ciutats i perifèria, o treball, solidaritat, justícia. Els resultat van ser força significatiu d'una voluntat d'adaptació:

Ce sondage donne les résultats suivants:

- Sur 25 réponses, 3 sont pour le statu quo.
- Les autres se répartissent pour 1/3 autour d'une appellation "mission populaire et ouvrière" ou seulement "mission populaire".
- Un autre tiers adopterait des signifiants nouveaux du type "mission pour la solidarité et la justice".
- Les autres proposent : "mission du travail et des banlieues", "monde du travail, des cités et de banlieues", "travail, solidarité, justice".

⁶⁹ "Sector Apostolado Social: Misión Obrera", en Compañía de Jesús. Provincia de España: *Instituciones apostólicas 2015-2016*. Edita Jesuitas. Provincia de España: 35.

⁷⁰ BARRÉ, Noël: *Jesuïtes et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala éditions, 2014: 267.

⁷¹ A.H.S.I.C. [229.27]. "Vers une nouvelle dénomination de la Mission Ouvrière ?". *Lettre des Jesuïtes en Mission Ouvrière*. Décembre 1998, n° 172: 2.

Com a conseqüència, el juny de 1999, el número 173 de la *Lettre* apareix sota una nova denominació: *Lettre des jésuites en monde populaire*. Ara en endavant, ja no es parlarà més de la MOSI, sinó de la JEMP.

Un cop establerts els límits d'inici i "finals" del moviment, i en base a la periodització proposada per Isidre Ferraté, establim aquest treball en cinc parts (a la darrera només fem un breu esbós de la MO a partir de 1984). Així, queda establert de la manera següent:

- Part I. La *prehistòria* de la MOSI a Espanya (1951-setembre 1964)
- Part II. Ruptura esperançada (I), 1964-1975: El descobriment del món obrer (setembre 1964-setembre 1968)
- Part III. Ruptura esperançada (II), 1964-1975: Del compromís amb el món obrer a la influència del marxisme (setembre 1968-1975)
- Part IV. Creativitat i canvis (1975-1982/3)
- Part V. Una valoració de la MOSI des de 1984: De les reivindicacions sindicals i populars a la decadència

6. La bibliografia sobre el tema

La Missió Obrera de la Companyia de Jesús a Espanya (MOSI), a diferència de la francesa en la que hi trobem força estudis publicats al voltant del naixement i la història dels sacerdots obrers o particularment sobre la MOSI (destacant l'obra de Noël Barré⁷²), de la espanyola només comptem amb el treball pràctic de llicenciatura redactat per Jesús Giménez Company (sj) el 1985⁷³. La tesina de Company pretén, en paraules de l'autor, ser una reflexió teològica sobre el fenomen dels jesuïtes-obrers a Espanya⁷⁴. Aquest treball, posteriorment, va ser en part reproduït -amb adaptacions- a *Cuadernos Misión*

⁷² BARRE, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala éditions, 2014.

⁷³ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús SJ: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas. Trabajo práctico de licenciatura. Mecanografiat a màquina. 1985. Inèdit. La tesina es divideix en tres grans capítols: el primer, la història de MO des de 1965 fins 1984; el segon, l'estadístic; el tercer, el teològic, amb una exposició de documentació eclesial, de la Companyia de Jesús i de Missió Obrera. Posteriorment, el primer capítol va ser reproduït a *Cuadernos Misión Obrera* l'any 1991.

⁷⁴ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús SJ: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 1985: 1.

*Obrera*⁷⁵, moment en que l'autor, en el pròleg, no amagà la seva adscripció al col·lectiu⁷⁶. Els treballs de Company ens han servit com una valuosa guia, especialment pel que fa als primers anys de la MO que corresponen a la seva fundació i organització.

També hi ha algun article des d'una visió local com el d'Isidoro Galán⁷⁷; i, destacable és la recerca feta per Sunyol⁷⁸ sobre la reacció negativa que va haver entre el col·lectiu jesuític de Missió Obrera al saber que Pedro Arrupe, en el seu viatge a Espanya el maig de 1970, visitaria a Franco⁷⁹. Abans de la seva arribada, el mitjans de comunicació van avançar que el P. General visitaria el cap de l'Estat general Franco. Aleshores, la MO va decidir no assistir a les trobades dels jesuïtes amb Pedro Arrupe, fet que inaugurà un període d'enfrontaments, que va durar al voltant d'un any, entre els membres de la Missió Obrera i els seus superiors.

Menció a part és el llibre d'Uriarte⁸⁰ sj, publicat el 1967, és a dir, contemporani de l'etapa de constitució de la Missió Obrera, i que podem considerar més aviat com una font primària que no pas secundària. Un altre llibre que li conferim una catalogació similar a l'anterior d'Uriarte, és l'obra de Jordi Bertran *Pels difícils camins de la Missió Obrera*⁸¹.

Com no, la figura del General dels jesuïtes va condicionar gran part de la història de la Missió Obrera. Per això, ens hem guiat en diferents obres biogràfiques de Pedro Arrupe, molt especialment la de Lamet⁸², i de Gianni La Bella⁸³, a més d'altres aportacions com la de Sorge⁸⁴ i la de Viana⁸⁵.

⁷⁵ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I. "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos M.O.* 1991, nº 3. L'estudi publicat a la revista correspon al primer capítol de la tesina dels seus estudis de teologia a la Universitat de Comillas. En total són 21 pàgines.

⁷⁶ En la documentació d'arxiu no queda dubte de la seva implicació i adhesió a les idees de la MO, però en cap moment està el seu nom relacionat en una adscripció com a membre del col·lectiu.

⁷⁷ GALÁN, Isidoro: "Los jesuitas en la Misión Obrera del barrio de Las Seiscientas". *Cuadernos del Estero: Revista de estudios e investigación*, 2001, nº 16 (monográfico: La Iglesia de la Transición en Cartagena): 35-42.

⁷⁸ SUNYOL, Miquel (2003. Actualitzat 2011): *Mayo 1970. Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales*. http://usuariis.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/index_sp.htm. Hi ha versió en català. Primera data consulta: setembre 2015.

⁷⁹ No va ser l'únic grup jesuític en estar en disconformitat en la trobada entre els dos generals, Franco i Arrupe.

⁸⁰ URIARTE, Pedro S. J.: *Sacerdote y Misión Obrera*. Bilbao: Editorial Mensajero, 1967.

⁸¹ BERTRAN, Jordi: *Pels difícils camins de la Missió Obrera*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

⁸² LAMET, Pedro Miguel, SJ: *Arrupe. Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014. [Edició revisada i ampliada. Va ser publicada aquesta biografia per primer cop al 1989: *Arrupe, una explosión en la Iglesia*. Madrid: Temas de Hoy].

Sobre la història de la Companyia de Jesús en l'Espanya contemporània destaquen dos historiadors jesuïtes, Álvarez-Bolado⁸⁶ i Manuel Revuelta, sense oblidar el també jesuïta Urbano Valero⁸⁷. El primer d'ells, Álvarez-Bolado, en la seva història ens integra la MO dins de cada etapa o fase en la que divideix la història de la Companyia en l'Espanya contemporània entre 1936 i 1989. No obstant, deixant de costat les aportacions personals que fa a la MO, és una síntesi del treball de Company de 1985. Com a obres generalistes de la Companyia, destaca el voluminós *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús*⁸⁸, els dos volums de Jean Lacouture⁸⁹, i l'obres de síntesi d'O'Malley i de Lécrivain⁹⁰, i una de caràcter més divulgatiu titulat d'*Ignacio y la Compañía*⁹¹.

Pel que fa a Manuel Revuelta⁹² en el capítol dedicat a la renovació i canvi que va suposar per a la Companyia el generalat de Pedro Arrupe, en prou feines li dedica a la

⁸³ LA BELLA, Gianni (ed.): *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007. [LA BELLA, Gianni (ed.): *Pedro Arrupe. Un uomo per gli altri*, Bologna: Il Mulino edizione, 2007.]

LA BELLA, Gianni: "La crisis del cambio", a Gianni La Bella, (ed.) *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007: 841-912.

⁸⁴ SORGE, B.: "Generales: 28 Arrupe", dins: O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol II, 2001: 1697-1705.

⁸⁵ VIANA, Mikel: "Pedro Arrupe: el sentido de un Centenario". *Revista internacional estudios vascos*. 53, 1, 2008, 277-303.

⁸⁶ ÁLVAREZ-BOLADO, A.: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dirs.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid-Roma: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas (Madrid), 2001. Vol. II: 1289-1311. També tenim una reproducció de les etapes a: ÁLVAREZ-BOLADO, Alfonso: "La Compañía de Jesús en España, entre 1936 y 1989, I. De la Guerra Civil a la crisis de los años setenta (1936-1970)". *Estudios eclesiásticos*, 2001, Vol. 76, nº. 297: 145-191; i a, ÁLVAREZ-BOLADO, Alfonso: La Compañía de Jesús en España, entre 1936 y 1989, II. De la crisis de los setenta al serenamiento y el empeño de futuro (1970-1989). *Estudios eclesiásticos*, 2001, Vol. 76, nº. 298: 383-436.

⁸⁷ VALERO, Urbano: *El proyecto de renovación de la Compañía de Jesús (1965-2007)*. Bilbao: Editorial Sal Terrae; 2012.

⁸⁸ O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas. IV volums, 2001.

⁸⁹ LACOUTURE, Jean: *Jesuitas. II Los continuadores*. Barcelona: Paidós, 1994: 595-649. [El conjunt de l'obra en dos volums pren el títol de: *Jésuites: une multibiographie*, Paris: Éditions Seuil, 1991-1992. El volum primer és *Jésuites, tome 1, Les conquérants*, 1991. El segon volum *Jésuites, tome 2, Les revenants*, 1992].

⁹⁰ O'MALLEY, John W., SJ: *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014.: 152-153. [*The Jesuits: A History from Ignatius to the present*].

LÉCRIVAIN, Philippe SJ: *Les jésuites; Une synthèse d'introduction et de référence qui éclaire. L'histoire, la pensée et l'actualité de l'ordre jésuites*. Paris; Eyrolles, 2013.

⁹¹ LARA MARTÍNEZ, María; LARA MARTÍNEZ, Laura: *Ignacio y la Compañía: Del castillo a la misión*. Madrid: Edaf, 2015.

⁹² REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 399-445.

MO una pagina i mitja, integrant-la dins l'apartat dedicat a algunes maneres d'actuar pioneres i controvertides dins la Companyia. Considera que el compromís temporal més radicalitzat es va trobar en un col·lectiu de jesuïtes de la Missió Obrera⁹³.

La MO està inclosa en l'onada dels sacerdots obrers, que superaven estrictament l'àmbit dels jesuïtes. Per tal d'enquadrar bé el moviment, s'ha consultat la bibliografia, des d'obres pioneres fins a més recents com la d'Antonio Murcia⁹⁴, la de Julio Pérez⁹⁵, la d'Esteban Tabares⁹⁶, l'obra col·lectiva de Centeno-Maestro-Pinillos⁹⁷, el recull de testimonis de Xavier Corrales⁹⁸, i la de Jaume Botey⁹⁹.

7. Les fonts primàries

Certament, ens hem trobat davant l'oportunitat de fer un estudi de la història de la MOSI a Espanya, força inèdit en temes com l'adscripció o la relació de jesuïtes a moviments sindicals o obrers o a les motivacions que els portaren a ser sacerdot obrer, amb material d'arxiu extens i valuós, acompanyat amb la història oral a jesuïtes que van ser actors principals del moviment¹⁰⁰.

Sobre el material d'arxiu, ens centrem essencialment en l'arxiu que té la Companyia a Catalunya, l'*Arxiu Històric Companyia de Jesús Catalunya A.H.S.I.C.*¹⁰¹, on trobem que la documentació sobre el tema està aquí centralitzada. Hi ha en total 30 capsos,

⁹³ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983).", en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 424-425.

⁹⁴ MURCIA, Antonio: *Obreros y Obispos en el Franquismo*. Madrid: Ediciones HOAC, 1995.

⁹⁵ PÉREZ PINILLOS, Julio: *Los curas obreros en España*. Madrid: Nueva Utopía, 2004.

⁹⁶ TABARES CARRASCO, Esteban: *Los curas obreros: su compromiso y su espíritu*. Madrid: Nueva Utopía, 2005.

⁹⁷ GARCÍA CENTENO, José; DÍEZ MAESTRO, Luis; PÉREZ PINILLOS, Julio: *Curas obreros: cuarenta y cinco años de testimonio 1963-2008*. Barcelona: Editorial Herder, 2009.

⁹⁸ CORRALES ORTEGA, Xavier: *De la misa al tajo: La experiencia de los curas obreros*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2008.

⁹⁹ BOTEY VALLÈS, Jaume: *Capellans obrers: compromís de l'Església amb el món obrer*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [Col. Quaderns: 175], 2011.

¹⁰⁰ Ens referim a Isidre Ferreté i a Josep Maria Rambla.

¹⁰¹ *Archivo Histórico SJ de Cataluña* (en castellà), L'arxiu té la seu al carrer Roger de Llúria, 13-15 (Barcelona). Conserva la documentació de l'antiga Província d'Aragó (Catalunya, Aragó, València i Balears), i de les terres de missió que li estaven adscrites, des de 1863 fins el present, destacant la missió de les Filipines. Les dues reestructuracions de les Províncies patides el segle XX va deixar d'incorporar documentació. La primera estructuració el 1948 va comportar no incorporar més documentació d'Aragó, i després el 1962, de València i les Balears, i només incorporant documentació de la Companyia de Jesús de la Província Tarraconense.

algunes ordenades per localització geogràfica, Catalunya o Espanya i per anys, altres per a qui va ser el donador (Borri, Armada, Ferreté, Fortuny, Torres Gasset), per tema (com cas del Survey), per revistes pròpies de la MO (*Servicio Informativo*), o per revistes sobre la MO (de parroquials fins europees), i dues capsres reservades¹⁰². En el mateix arxiu tenim accés a informació de membres de la Companyia, en actiu, jubilats, que l'han abandonada o morts, amb expedients, currículums vitae i necrològiques. Algun material arxivat són fotocòpies dels originals (cas de molts dels materials de les capsres d'Armada); en aquest cas ens ho indiquen amb l'etiqueta "Arxiu General" fent referència a que l'original es troba a l'*Archivo de España de la Compañía de Jesús - Alcalá de Henares AESI-A*¹⁰³.

Un altre arxiu valuós per a la recerca ha estat el de la *Fundació Utopia: Joan N. García-Nieto. Estudis Socials del Baix Llobregat*¹⁰⁴ (amb seu a Cornellà de Llobregat). Al "Catàleg, temàtica, l'Església, Organitzacions catòliques, Cristianisme" trobem alguna documentació sobre Missió Obrera. Però, el més valuós és la catalogació amb tota (o quasi) dels "Materials per a l'estudi dels moviments socials al Baix Llobregat, a través del llegat intel·lectual de Joan N. García-Nieto"¹⁰⁵.

Puntualment, s'ha consultat l'arxiu del *Servicio Universitario del Trabajo* SUT que està en línia¹⁰⁶, pel que fa a iniciatives que van dur alguns jesuïtes.

Documentació sobre la Mission de France la podem, així mateix, trobar en l'arxiu en línia *Archives Mission de France*¹⁰⁷.

¹⁰² A.H.S.I.C. [229.0: Missió Obrera: Cartes]: [Reservat]

A.H.S.I.C. [229.25: Missió Obrera: [Armada]: Cartes: [Reservat]

¹⁰³ L'arxiu d'Alcalá era l'històric de la Província de Toledo, que més tard va integrar els fons de les antigues províncies de Lleó i Castella. A principis del segle XXI, amb la integració de les províncies d'Espanya en una sola, va a passar a ser l'arxiu general d'Espanya. Només resten dos arxius històrics, els de Barcelona i el de Loiola –Loyola-. Per saber-ne més podem consultar l'article publicat a: Wenceslao Soto, SJ: (2015): "Los papeles de los jesuitas: Archivos en España.". *Revista Jesuitas*, 125: 16-17. Aleshores, a Espanya resten, en el moment de redactar aquestes línies, tres Arxius a Espanya: el d'Alcalá, el de Catalunya i l'*Archivo Histórico SJ de Loyola*.

¹⁰⁴ L'arxiu porta el nom del jesuïta García-Nieto, membre destacat per la seva obra intel·lectual del moviment sindical, polític, social i de renovació (com a cofundador a Espanya de CpS Cristians pel Socialisme), i també com a membre de la Missió Obrera jesuítica (encara que va situar-se en un segon pla).

¹⁰⁵ [Catàleg] Beatriu Pasarín Martínez; Pere Guaita (tria i ordenació documental): *La lluita per la utopia: Joan N. García-Nieto París. Materials per a l'estudi dels moviments socials al Baix Llobregat, a través del llegat intel·lectual de Joan N. García-Nieto: llibres, articles, pròlegs, conferències, taules rodones, entrevistes, intervencions públiques*. Fundació Utopia – Joan N. García-Nieto, Estudis Socials del Baix Llobregat. Col·lecció Guies d'estudi del Baix Llobregat, 3. Cornellà-Barcelona, novembre 2005.

¹⁰⁶ <https://sut.org.es/> i després està dividit en diferents camps de cerca.

La relació completa de revistes o catàlegs de la Missió Obrera o de la Companyia consultats:

Misión Obrera. Servicio Informativo

Cuadernos M.O.

Misión Obrera. Hoja [Informativa]

Boletín M.O.

Lettre des Jésuites en Mission Ouvrière / Lettre des Jésuites en Monde Populaire

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense.

Servicio Informativo. Provincia Tarraconense S.I. / Servei Informatiu

Jesuitas

Revista de Fomento Social

La voz de la montaña

Catalogus Provinciae Societatis Iesu

General:

Vida Nueva

La Vanguardia

Le monde

8. Agraïments

Aquesta tesi ha estat de llarga concepció per diverses circumstàncies. Fonamental va ser l'acotar acuradament el tema. Estava interessat en l'àmbit polític i social, però, no sabia exactament concretar a on posar fil a l'agulla. Després de valorar diverses opcions, em va semblar que en l'història de l'Església havia possibilitats de fer un treball inèdit.

¹⁰⁷ Conception : Nathalie Viet-Depaule (CNRS-CEMS) & Bernard Boudouresques (prêtre de la Mission de France). Web: <http://missiondefrance.fr/histoire/>.

Tampoc va ser aliè en el meu interès que en aquells temps estava matriculat a l'*Institut Superior de Ciències Religioses de Barcelona*. En aquesta cerca del tema, em va semblar interessant assistir a la trobada del *Fòrum Català de Teologia i Alliberament* (Barcelona, gener 2012), amb un programa farcit de moviments socials. Allà vaig entrar en contacte en un món ple de matisos i abocat a la realitat –i especialment a la problemàtica social- del nostre temps. I, com a pedra de toc, vaig conèixer, entre altres, al professor Jaume Botey (1940-2018). Gràcies a ell, vaig perfilar un primer tema de treball sobre la figura del jesuïta Joan N. García-Nieto, amb l'avantatge que tota la seva obra es trobava a la *Fundació Utopia* de Cornellà de Llobregat. Des d'aquí, he d'agrair les facilitats que em van donar la *Fundació* en la meua inicial recerca, en especial al professor Eduardo Rojo.

Un cop perfilat el que pensava seria el tema de la tesi, vaig iniciar la recerca històrica. No obstant, va ser de manera molt discontinua, motius laborals obligaven, tampoc el tema ajudava: havia molta producció escrita de l'autor, poc a on agafar-se en altres punts històrics, tot i haver buscat possibilitats en altres arxius con l'*Arxiu Nacional de Catalunya*, l'*Arxiu Històric CC.OO. de Catalunya*, o de comarcals com l'*Arxiu Comarcal del Baix Llobregat* -García-Nieto va desenvolupar gran part de la seva "lluita" sindical i obrera en aquesta comarca-. Una tarda, en la lectura d'un escrit de García-Nieto va aparèixer el nom de Missió Obrera. Al no saber exactament de què es tractava, vaig escriure un correu electrònic a Josep Maria Rambla sj, antic company de García-Nieto a la statio de Cornellà, a qui havia conegut temps abans. Em va donar una resposta amplia, i el més important em va posar sobre la pista de saber més sobre l'assumpte.

El camí em va conduir a l'*Arxiu Històric Companyia de Jesús Catalunya* i aquí al seu director Francesc Casanovas sj, a qui sempre li reconeixeré la seva molt inestimable ajuda -i fina ironia-. No voldria oblidar aquí a Quim Marcet sj, que ja feia temps estava jubilat però que col·laborava tots els matins a l'arxiu, que en pau descansi. De la mà dels jesuïtes Francesc i de Rambla vaig arribar a Isidre Ferreté sj, a qui vaig anar-me a trobar un migdia a la parròquia a on estava a Badalona. En aquesta trobada vaig completar el cercle d'un nou tema, amb la sort que tota la documentació sobre la Missió Obrera estava reunida en un únic arxiu, i el més important, inèdita.

He dit inèdita, ja que el jesuïta Giménez Company havia fet un treball pràctic de llicenciatura en Teologia sobre aquest moviment jesuític –i havia escrit unes pàgines sobre la seva història abans d'entrar en el tema teològic-. Company va tenir l'amabilitat de facilitar-me el seu treball, fet que va ajudar-me a estructurar amb més facilitat els primers anys de la Missió Obrera.

En tot aquest trànsit d'elecció del tema de la recerca, el prendre estructura i cos el treball, l'anar ben encaminat, en el resoldre dubtes va estar present la figura del director Dr. Joan Serrallonga. Així mateix, voldria destacar l'atenció i els consells rebuts dels doctors José Luis Martín Ramos i Jordi Figuerola en les reunions de la Comissió de seguiment.

A tots els citats, el meu reconeixement i agraïment.

I Part

La prehistòria de la MOSI a Espanya

1951 – 1964

La Missió Obrera de la Companyia de Jesús a Espanya no va ser ni un fenomen aïllat d'un grup de joves jesuïtes ni tampoc excessivament nou¹⁰⁸, sinó que es podria emmarcar dins els aires de renovació del catolicisme, de l'Església catòlica, i de la mateixa Companyia de Jesús tant en el context general com en el propi cas espanyol. El que no hi ha cap dubte és que, la Missió Obrera jesuítica espanyola es va emmirallar – en els antecedents directes- de la seva homòloga francesa.

En efecte, la missió obrera jesuítica va néixer a França, però pocs anys més tard, un grup de jesuïtes espanyols van seguir el camí obert pels seus companys del país veí. Els orígens de la missió obrera jesuítica francesa (que té com a any fundacional el 1944) s'inscriu dins del context històric de les penalitats de la Segona Guerra mundial, de la fundació *Mission de France* (1941), la posterior de *Mission de Paris*, dels primers sacerdots obrers, que culminarà en la creació de la *Mission ouvrière* (1957). La Missió Obrera va trigar uns anys a arribar a Espanya, i no ho va fer fins a mitjans del decenni dels 60. Sens dubte, la situació interna del país, sota la dictadura i repressió, amb un episcopat que recolzava al règim, no van ajudar a fer a un aterratge més matiner¹⁰⁹.

En aquest capítol anem a resseguir el que va conduir a la formació de la missió obrera francesa. Després, detallarem el context i els primers passos que van portar al germen de la missió obrera a Espanya. Amb això, ens serà més entenedor el caràcter primigeni d'aquest moviment/organització/apostolat jesuític¹¹⁰ a Espanya.

Cal puntualitzar que a l'entrar en l'estudi de la MOSI a Espanya s'ha de fer partint de dues claus interpretatives: eclesial i la política- social (que inclou l'econòmica)¹¹¹. Aquestes claus ens dóna tres escenaris que es complementen: el general de l'Església i la Companyia; l'eclesial –especialment jesuític- centrat en Espanya; i, el polític, social i econòmic més centrat en Espanya que no pas a nivell global o europeu. Aquests

¹⁰⁸ Com ja s'ha avançat a la Introducció.

¹⁰⁹ La missió obrera francesa va néixer al final del conflicte bèl·lic, en un país aconfessional i de tradició democràtica; tot el contrari que el cas espanyol. No deixa de ser un tema d'estudi d'història comparada el cas de l'Església, o la Companyia o la missió obrera entre els dos països.

¹¹⁰ Veurem com evolucionarà de sensibilitats, de voluntats, a finalment constituir-se com a organització mal considerada pels superiors, a passar a ser considerat com un apostolat acceptat dins l'Ordre.

¹¹¹ Ens basem en la idea defensada, apuntada a la Introducció, per REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Claves históricas para una periodización fundamental", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 281-289, que per comprendre la història de la Companyia de Jesús en l'Espanya contemporània ens ajuden les dues claus. Aquesta doble vessant, ja apuntada a la Introducció, serà clau i ens acompanyarà durant tot l'estudi de la Missió Obrera. Recordem que la clau eclesial consisteix en l'adequació de la Companyia a les directrius de l'Església i els seus pontífexs.

escenaris són essencials, i estaran en diàleg, s'articularan, al llarg de tota la història d'aquesta organització jesuítica.

La clau eclesial estarà centrada en el “debat” entre les tendències modernitzadores front tradicionals o conservadores que dominaven dins l'Església. Les dues posicions aniran prenent posicions al llarg del segle XX, com al mateix passarà en la Companyia¹¹² (que des de posicions tradicionals prendrà cos una actualització al món modern, a més de agafar volada cada cop amb més força la dimensió social); fins que l'arribada del Concili Vaticà II s'acabarà marcant una abans i un després en la història de l'Església, i al mateix temps en l'evolució de la Companyia. El Concili va coincidir en el temps en la Congregació General XXXI de la Companyia, dos fets que marcaran dos períodes molt diferenciats: el d'abans i després de 1965. Tant evident va ser la diferència, que ja és “un tòpic parlar del pas de l'anatema al diàleg, o de la substitució d'una actitud de defensa tancada front al món modern per un talant d'obertura a la societat contemporània¹¹³”.

Així, aquest capítol, que anomenem justament com a “prehistòria” - l'abans que les diferents sensibilitats jesuítiques a Espanya s'agrupin en un col·lectiu formal- ens situa en deferents “escenaris” que entraran en diàleg. El primer escenari és el preconiliar, en una França ocupada, seguida de la postguerra, que després d'algunes iniciatives cap a la classe obrera naixerà amb força el moviment dels sacerdots obrers i la missió obrera jesuítica. El segon escenari serà la situació i l'evolució de l'Església i la Companyia a Espanya. La clau política (que hem d'estendre a la situació social i econòmica) és el tercer escenari, del que significava el règim franquista, amb totes les seves mancances socials i econòmiques, i que afectaven de manera molt punyent a les classes treballadores.

La data de 1951 no ha estat escollida a l'atzar. Va ser a principis del decenni dels 50 que el compromís cristià dels obrers a Espanya s'anirà transformant en un compromís social i polític. I com experiència organitzada va néixer la SUT, que esdevindrà un “trampolí”

¹¹² Al moment d'emmarcar la història de la SJ al segle XX, ens és gran utilitat el fil conductor a O'MALLEY, John W., SJ: *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 126-147.

¹¹³ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: “Claves históricas para una periodización fundamental”, en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 281. La traducció de l'original al català es feta per l'autor.

de les futures experiències en el treball. Finalitza tot just quan comença la primera etapa de la MOSI a Espanya “Ruptura esperançada (1965-1975)¹¹⁴”

1. Els antecedents europeus

- *En clau eclesial: la Missió de France i els primers sacerdots obrers. – La clau eclesial de la Companyia de Jesús: entre la tradició i la renovació.*

Una publicació interna¹¹⁵ ens ressegueix les fases i els fets determinants dels primers sacerdots obrers i la missió obrera jesuítica francesa. Les fases¹¹⁶ i els fets més significatius són (que desenvoluparem i ampliarem el següent punt a partir del conflicte bèl·lic)¹¹⁷:

- *Les fonts de la presa de consciència*

1925-1927. Fundació de l'Acció Catòlica¹¹⁸ i de la branca especialitzada Joventut Obrera Cristiana (JOC)¹¹⁹.

¹¹⁴ Les etapes han estat avançades a la Introducció A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996.]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios – socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

¹¹⁵ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Prêtres-Ouvriers (France). Texte de l'intervention. Bref Historique.* Août 1983.

¹¹⁶ Que completem en un altre escrit intern A.H.S.I.C. [229.27: Misión Obrera]. Noël Barré: *Jésuites en Mission Ouvrière de 1944 à 1966: Quelques treces des origines* Le Mans, juillet 1985. També, ens ajudaran a refer la història A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. J.J. Guillemot: *Breve presentación de la Misión Obrera francesa.* Le Mans. 3 junio 1983. 5 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. René Hatinguais: *Sacerdote obrero de la región parisina.* 1983. 2 pp.

¹¹⁷ Com a fonts secundàries per fets concrets CUCHET, Guillaume: « Nouvelles perspectives historiographiques sur les prêtres-ouvriers, (1943-1954) », *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* 2005/3 (n 87) : 177-187. RETIF, André S.I. : “Los sacerdotes obreros franceses”, *Mensaje*, 1952 : 662-566. SUAUD, Charles, VIET-DEPAULE, Nathalie: *Prêtres et ouvriers: Une double fidélité mise à l'épreuve 1944-1969.* Paris: Karthala, 2004.

¹¹⁸ Organització impulsada i estructurada per Pius XI en l'encíclica *Ubi arcano* (1922). Els seus propòsits inicials eren el de valoració i enquadrament del laic i de la seva tasca apostòlica. La seva creixent importància es farà notar en la preparació del segon Concili Vaticà.

Cal remarcar que l'expressió “d'acció catòlica”, encara que agrupa totes les formes d'apostolat dels laics, no a tot arreu tenia el mateix significat. A la majoria de països posava l'accent en l'evangelització dels ambients i en la transformació dels condicionaments socials. D'ella van sorgir branques o especialitzacions juvenils abans de la guerra mundial: JOC (a Espanya va tenir una fundació més tardana), JAC, JEC, etc. Passada la guerra, va haver un impuls en l'estructuració de moviments d'adults com l'Acció Catòlica Obrera, o a Espanya la *Germandat Obrera d'Acció Catòlica* (GOAC), HOAC en castellà. Sobre l'HOAC FERRANDO PUIG, Emili: “Església i repressió: el franquisme contra l'HOAC”, en Pelai Pagès i Blanch, dir: *Franquisme i repressió: La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975).* València: PUV (Publicacions Universitat de València), 2004: 203-226. / HOAC: *La construcción*

“Els apòstols dels obrers seran uns obrers” Pius XI.

El jesuïta Guichard serà el primer consiliari de la JOCF. També ho serà el jesuïta Sauvage.

1930-1945. Renovació del pensament teològic.

La Missió: la primera raó de ser de l'Església.

Redescoberta del Poble de Déu: “Una Església pobre i servidora”.

- ***Els actes determinants. (La Guerra)***

1941. Jacques Loew, dominic, treballa d'estibador a Marsella¹²⁰.

1941. Fundació de la *Mission de France*. L'objectiu és la formació d'un clergat interdiocesà, i destinat en prioritat a les zones geogràfiques i socials descristianitzades (de no creients)

1943, mars. El llibre dels abbés Godin i Daniel *La France, pays de mission?*

Pressa de consciència del “mur que separa l'Església de la classe obrera” segons l'expressió del cardenal Suhard, arquebisbe de París.

1943, juliol. Fundació de la *Mission de Paris*. Es consagra a la missió d'alguns sacerdots, alliberats de tota pastoral per tenir disponibilitat per a treballar en l'eclosió de cèl·lules de l'Església en el món obrer.

1943. L'experiència dels sacerdots, presoners, deportats, treball obligatori a Alemanya (STO) i a la resistència. El compartir la vida amb els no creients, amb comunistes, els hi va semblar com un moment de fraternitat i reflexió eclesiàstica, una experiència de vida apostòlica essencialment verdadera i

de la HOAC. Madrid: Ediciones HOAC, 2000. / LÓPEZ GARCÍA, Basilisa: *Aproximación a la historia de la HOAC (1946-1981)*. Madrid: Ediciones HOAC, 1995. / MURCIA, Antonio: *Obreros y Obispos en el Franquismo*. Madrid: Ediciones HOAC, 1995.

¹¹⁹ Fundada a Bèlgica el 1924, va arribar a França el 1927 (què és la cronologia que es va seguint).

Per que respecta a Espanya hem consultats: CASTAÑO COLOMER, Josep: *La JOC en España (1946-1970)*. Salamanca: Sígueme, Salamanca, 1978. / HINOJOSA LUCENA, Rafael: *La JOC, entre l'Església i el món obrer*. El Prat de Llobregat: Rúbrica Editorial, 1998.

¹²⁰ Està considerat com el primer sacerdot que va treballar com obrer, que suposa ser el pioner dels sacerdots obrers. Dels seus tres anys com a descarregador al port de Marsella va ser la publicació d'un estudi sobre les condicions de feina en el sector.

decisiva. Entre els sacerdots voluntaris clandestins al STO havia quatre jesuïtes: A. Catoire, J. Nicod, V. Dillard, H. Perrin.

1944. L'abril, uns joves jesuïtes van escriure als seus Provincials per demanar constituir uns equips missioners obrers. Aquesta petició es considerarà la data fundacional de la *Mission ouvrière jésuitique* (MOSJ). L'agost és alliberat París.

- ***Els primers sacerdots obrers***

1946. Un important nombre de sacerdots demanen passar al treball. A partir d'aquest any, i una mica arreu de França, sacerdots demanen poder treballar. Les seves peticions són recolzades per alguns bisbes i d'altres simplement ho accepten¹²¹.

1947. Primera trobada de sacerdots obrers. Una quarantena de sacerdots obrers, assentats en una dotzena de ciutats obreres franceses, es van reunir per primer cop. Es constituïran equips de sacerdots obrers.

Des de 1950. Primers entrebancs pels sacerdots obrers.

Per diversos motius, alguns sacerdots obrers estaven descontents a causa de certes ambigüitats. Hi havia d'altres que no podien suportar més les contradiccions entre l'Evangeli i alguns aspectes de la vida eclesial. Intervencions d'associacions patronals i governamentals a Roma. Reaccions dels entorns clericals i seguidors d'una teologia del sacerdot, hereva de la Contra Reforma i del Concili de Trento.

- ***La prohibició dels sacerdots obrers***

1953. La nunciatura demana el final de l'experiència dels sacerdots obrers. Pius XII, en el context de la guerra freda, va decidir aturar les experiències dels sacerdots obrers. Es comuniquen restriccions de l'experiència dels sacerdots obrers. El 28 de desembre, els sacerdots obrers jesuïtes es retiren. Els cardenals Gerlier, Feltin i Liénard es dirigeixen a Roma sense èxit.

¹²¹ Des de 1945 alguns sacerdots havien fet el seu ministeri la fàbrica. Al mateix temps, pel seu compromís amb el món obrer, van fer seves les seves reivindicacions, que els conduirà a entrar en sindicats (majoritàriament la CGT) i en partits polítics.

1954, 1 de mars. La data límit per aplicar la prohibició de què els sacerdots obrers treballessin a temps complet en una fàbrica. Al voltant de la meitat es resignà a abandonar les empreses. D'altres van decidir restar a la feina. Alguns van optar per casar-se i fer una vida social fora del ministeri.

1959, setembre. El cardenal Pizzardo¹²² publica una carta ordenant a tots els sacerdots obrers de deixar el treball. S'argumenta de què era impossible ser sacerdot i obrer. Un cinquantena de sacerdots van aconseguir dels seus bisbes, no obstant, de seguir la feina en empreses petites, però sense la possibilitat d'adquirir un compromís sindical.

- ***La reactivació dels sacerdots obrers***

1965, 23 d'octubre. D'acord amb Roma, els bisbes francesos autoritzaven el treball assalariat manual pels sacerdots sota el paraigua de la *Mission ouvrière* (constituïda el 1957). Ara podran sindicar-se, però sense assumir càrrecs de responsabilitat.

Fins aquí una primera i breu panoràmica, i dues puntualitzacions. La primera és reincidir que aquest moviment es podria incloure dins de dos àmbits d'estudi: des d'una perspectiva global, al que s'ha anomenat el *moviment social catòlic*¹²³ o l'apostolat *social; des del local*, el cas espanyol, va jugar un paper de moviment o organització d'oposició al règim franquista (encara que mai en la consciència explícita de ser-ho, però sí de denúncia a les injustícies en la que vivia gran part de la població durant el franquisme).

La segona fa referència al fet que l'expressió concreta de catolicisme social va aparèixer sobre els 1890 quan el moviment obrer (amb els seus sindicats i partits polítics

¹²² Giuseppe Pizzardo (1877-1970). De talent molt conservador, va ser elevat el 1937 a cardenal. Entre el 1951 i finals del 1959, va ser nomenat per Pius XII secretari del Sant Ofici.

¹²³ El moviment del catolicisme social (conegut també com el moviment social catòlic) va sorgir justament després de la Revolució Francesa i del nou canvi social i econòmic com alternativa cristiana a la nova força que anaven adquirint els moviments socialistes. Va agafar volada sota el model econòmic de la revolució industrial amb tota la relació de les injustícies de tota mena que patia la classe obrera. Com a resposta van sorgir els moviments socials i revolucionaris enfrontats al pensament central del liberalisme, com era la llibertat de l'individu, per el de la justícia social con conduís a una societat, a un ordre social més just. Davant d'aqueta nova opció, es va posicionar l'Església.

influenciats per la ideologia marxista) estava en ple auge. La corrent dominant era d'assistència i paternalista, cas del Congrés de Malines (Bèlgica, entre 1863-1864), a on ja mostrà la difícil inserció del catolicisme en la nova societat sorgida de la revolució liberal. De fet, la qüestió de fons, que era presents a tots els discursos, girava sobre el paper del catolicisme en els règims liberals: que anaven del rebuig a la seva convivència - necessàriament conflictiva amb les forces que els construïen - i amb el rerefons de la política vaticana (en aquells moments molt poc inclinada al principi de la llibertat¹²⁴).

No oblidem aquí el significat del terme modern “d’apostolat social”, o similars com “acció social”, va començar a utilitzar-se de manera habitual al voltant del 1891¹²⁵, degut en gran part a l’encíclica *Rerum Novarum*¹²⁶. Promoguda per Lleó XIII, va ser la primera encíclica que va afrontar el problema social en la seva integritat (coincident en el viratge que va fer l’Església en la seva visió del paper que havia de fer al món). Des de llavors, els cristians estaven cridats a reconstruir la societat (superant el mers actes de caritat). La crida es basava en la idea que les institucions i les estructures de la emergent societat industrial era la responsable de la injustícia i la misèria, i per això havia la responsabilitat de canviar-la. El canvi només podia fer-se mitjançant un esforç organitzat, que era en el seu cas un apostolat social.

* * *

1.1. En clau eclesial: la Missió de France i els primers sacerdots obrers¹²⁷

La Segona Guerra mundial marcarà un abans i un després en l’Església i per a molts cristians. El conflicte serà un moment de reflexió i d’inflexió perquè es comencessin a concretar accions i una renovació teològica¹²⁸.

¹²⁴ CARRILLO, Manuel: “Juan Mañé y Flaquer y el Primer Congreso de Malinas.”. *Cercles: Revista d’història cultural*. [2002] Núm. 5: 163.

¹²⁵ CAMPBELL-JOHNSTON, Michael SJ: *Una breve historia* [del apostolado social], junio 1984. [web] SI Secretariado para la Justicia Social y la ecología. Documentos, 1997: 1 i ss.

¹²⁶ LEÓN XIII: Carta encíclica *Rerum Novarum* (sobre la situació de los obreros). Roma: Libreria Editrice Vaticana, 15 de mayo de 1891.

¹²⁷ El terme de sacerdot obrer va néixer el 1906 amb l’*Alliance des prêtres-ouvriers*. Émile POULAT: *Les prêtres-ouvriers: Naissance et fin*. Paris: Éditions du Cerf, 1999: 547.

¹²⁸ Les catàstrofes i desgràcies de la Segona guerra van bellugar les consciències. Àdhuc es posà la qüestió si era possible parlar de Déu després de tots els patiments haguts. Diversos pensadors (com Simone Weil, Walter Benjamin) van encapçalar noves consideracions sobre la condició humana i la comprensió de Déu. Els teòlegs Johann Baptist Metz i Jürgen Moltmann (el primer catòlic, el segon

La guerra va entorpir les pràctiques habituals eclesials¹²⁹: un número significatiu de sacerdots va ser empresonat; van haver restriccions en la lliure circulació; i, com no, es van plantejar noves orientacions. En el context del conflicte bèl·lic, molt especialment en territori francès, la consciència de la descristianització de les masses s'havia fet molt palès, com també que la bretxa que entre el món laboral i l'Església s'havia eixamplat. Molts sacerdots francesos, sense comptar aquí els seminaristes, van ser presoners a Alemanya durant cinc anys, en els camps de presoners, camps de treball¹³⁰, i en els Komandos de treball disseminats arreu. Per a una gran part d'ells, va ser una oportunitat de conèixer millor els seus contemporanis i de fer noves experiències apostòliques. D'altres van ser deportats, especialment a Dachau, a on la Gestapo va ajuntar aquells dels qui sabia el seu estatus. I d'altres van acompanyar el voltant de 700.000 francesos que treballaren a Alemanya durant la guerra: voluntaris, designats d'ofici, per arrestos massius, enrolaments del Servei de Treball Obligatori¹³¹, o presoners obligats a ser treballadors. Al principi, l'episcopat va pensar que els alemanys els autoritzarien a designar-hi consiliaris en els camps com el que havia passat entre els presoners de guerra de l'abbé Rhodain. A falta d'acord, el 9 de mars de 1943, l'Assemblea de cardenals i arquebisbes (ACA) va autoritzar secretament a 25 sacerdots à allistar-se clandestinament cap a Alemanya (només dos van escapar a la Gestapo), als quals havia de sumar-s'hi alguns voluntaris, de joves sacerdots inscrits a la STO i de presoners de camps de presoners "transformats". En total, l'organització catòlica francesa va tenir, a Alemanya, al voltant de 300 sacerdots i 10.000 militants, dels quals un terç eren seminaristes arribats juntament amb els estudiants del STO. Per a molts d'ells, declarà el pare Dominique Dubarle, el captiveri va comportar una verdadera descoberta de l'home¹³². Aquests daltabaix va contribuir de manera decisiva a l'aparició a França del

protestant) formularen els conceptes de la teologia política, a on es contemplava la història i les víctimes el sistema com a "lloc teològic", entès com a espai per a trobar a Déu.

¹²⁹ COMBY, Jean: *Para leer la historia de la Iglesia: Desde los orígenes hasta el siglo XXI*. Estella: Verbo Divino, 2014⁴: 390-391. [*Pour lire l'histoire de l'Eglise. Des origines au XXIe siècle*. Paris: Éditions du Cerf, 2003].

¹³⁰ El juny de 1940 milers de soldats van ser fets presoners. En els camps de presoners, intel·lectuals van compartir la mateixa vida dels treballadors manuals. A més dels camps de presoners, alguns sacerdots van tenir contacte directe en els camps de deportació o a la resistència amb homes i dones que mai havien estat en contacte en les parròquies o les cases parroquials. Va ser tota una descoberta. Alguns van considerar la presència cristiana de manera diferent: calia viure el cristianisme abans de recitar el credo.

¹³¹ Service du travail obligatoire, STO, que va ser instaurat per la llei del 16 de febrer de 1943

¹³² CUCHET, Guillaume: "Nouvelles perspectives historiographiques sur les prêtres-ouvriers (1943-1954)", *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, 87, juillet-septembre 2005: 180.

moviment dels primers sacerdots obrers¹³³. La guerra va transformar la concepció i les condicions de l'apostolat. Els militants són colpejats per la imatge negativa de l'Església: es deia, en els sectors populars, que els diners s'acomodaven a tots els poders.

Als desastres mateixos del conflicte militar, i amb la constatació de la impotència per a transmetre un missatge cristià que no encoratjava unes masses indiferents, fins al punt de l'anticlericalisme especialment en certes zones rurals i a les barriades urbanes, va emergir la figura del cardenal Emmanuel Suhard¹³⁴. Com a arquebisbe de París¹³⁵ va promocionar la fundació, juntament amb els cardenals i bisbes francesos, de la institució interdiocesana *Mission de France*¹³⁶ (el 24 de juliol de 1941)¹³⁷. El seminari interdiocesà va ser establert a Lisieux, i va començar l'octubre de 1942. Va tenir molta importància, i en poc temps, es van establir comunitats, tant en medis rurals com urbans. En un primer moment, es va organitzar com un seminari que tenia com objectiu formar vocacions de sacerdots seculars per a l'evangelització a França de les diòcesis més marcades per la descristinització i per les mancances de vocacions sacerdotals:

I. Le Séminaire de la "Mission de France" n'est pas une institution destinée à donner naissance à une Congrégation religieuse. C'est un vrai Séminaire qui aura à former des prêtres séculiers ou à orienter vers l'œuvre de la "Mission", c'est-à-dire vers l'évangélisation des diocèses les moins favorisés, par la pratique de la vie commune ou le groupement spirituel et apostolique des prêtres de paroisse, des ecclésiastiques déjà formés aux fonctions ordinaires du Sacerdoce. Les détails de cette formation, comme la technique de l'exercice du zèle, qui feront des élèves de ce Séminaire de

¹³³ Edicions més recents del capellans obrers, des de la visió francesa: DDAA: *Aujourd'hui les prêtres Ouvriers*. Paris: Mission Ouvrière, 1986. POULAT, Émile: *Les prêtres-ouvriers: Naissance et fin*. Paris: Les éditions du Cerf, 1999. SUAUD Charles; VIET-DEPAULE Nathalie: *Prêtres ouvriers: Une double fidélité mise à l'épreuve 1944-1969*. Paris: Karthala éditions, 2004. En Espanya, entre altres: PÉREZ PINILLOS, Julio: *Los curas obreros en España*. Madrid: Nueva Utopía, 2004. BOTEY VALLÈS, Jaume: *Capellans obrers: compromís de l'Església amb el món obrer*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [Col. Quaderns: 175], 2011.

¹³⁴ El cardenal Suhard (1874-1949), arquebisbe de París de 1940 a 1949, va ser qui va encarregar a Henri Godin i Yvan Daniel, dos capellans de la Jeunesse ouvrière catholique (JOC), que preparaessin un informe sobre la situació religiosa en els ambients obrers parisencs. El resultat va ser *La France, pays de mission? L'étape del cardenal és molt ambivalent*. Va ser anti-communista i anti-gaullista. Va donar recolzament al règim de Vichy i era contrari a tota mena de resistència contra l'ocupant alemany.

¹³⁵ Al ser elegit com arquebisbe de París va poder constatar en primera mà l'absència de fe.

¹³⁶ CAVALIN, Tangi; VIET-DEPAULE, Nathalie: *Une histoire de la Mission de France: La riposte missionnaire 1941-2002*. Paris: Karthala éditions, 2007.

¹³⁷ El 24 de juliol de 1941 la XXVI Assemblée des cardinaux et archevêques de France, reunida a París, va decidir fundar la *Mission de France*, obrint un seminari a Lisieux (Calvados).

vrais “Missionnaires de France”, sont présumés par les remarques canoniques qui suivent¹³⁸.

El text no deixa dubte de la voluntat dels bisbes de dotar-se d'un clergat interdiocesà amb una formació específica per fer front el fenomen massiu i nou de la increença.

Paral·lelament, els problemes que afectaven a l'Església catòlica van arribar a l'opinió pública. El fet que va contribuir més a posar més en evidència pública les dificultats eclesials va ser quan es publicà, el 1943, el llibre *França, país de missió? (La France, pays de mission ?)*¹³⁹. El llibre tenia el seu origen en un informe demanat pel cardenal Suhard a Henri Godin i Yvan Daniel, consiliaris de la JOC. Responia a un afany per conèixer la situació religiosa dels sectors obrers de la diòcesi de París. L'informe era una descripció detallada, sense pal·liatius, fonamentat en dades, dels fets, de les experiències viscudes, de l'estat de paganització de la diòcesi. Es denunciava el progrés del paganisme entre les capes urbanes, i no únicament com es pensava entre les classes marginals. Aleshores, es va constatar que la parròquia de sempre i els moviments d'*Acció Catòlica* no eren suficients: es necessitaven militants i sacerdots que treballessin en aquests ambients. L'obra expressava el que molts joves sacerdots i laics pensaven, i els incitava a trobar noves maneres de ser cristià. El moviment missioner pren volada; toparà amb el mur que separava el món obrer i l'Església. Calia abatre el mur, per això s'havien d'inventar noves maneres de parlar, de fer.

L'informe va provocar una autèntica commoció. Com que les conclusions eren tan punyents, es va decidir el publicar-lo per tal de donar-lo a conèixer a l'opinió pública. El llibre¹⁴⁰ va tenir tal èxit, que entre l'any de la seva publicació (setembre de 1943) fins el 1962, va arribar a la xifra dels 140.000 exemplars. La seva influència es farà sentir en el Concili Vaticà II, ajudant a esmicolar els murs d'indiferència entre els mitjans catòlics.

¹³⁸ Document n° 2. *Lettre du Cardinal Suhard à propos du séminaire de la Mission de France, adressée aux archevêques et évêques de France en septembre 1941. / Remarques d'ordre canonique au sujet du séminaire de la Mission de France faites par le cardinal Suhard en septembre 1941.*

Archives Mission de France, Le Perreux, 1 E 4-2. Font : <http://missiondefrance.fr/histoire/>

¹³⁹ DANIEL, Yvan; GODIN, Henri: *La France, pays de mission?* Lyon: éd. de l'Abeille. (préface Abbé Guérin, aumônier général de la J.O.C.), 1943.

Una nova edició la trobem a DUMONT, Robert (éd.): *La France, pays de mission? Suivi de La religion est perdue à Paris. Textes et interrogations pour aujourd'hui.* Paris: Karthala, 2014. DUMONT, Robert: *Mémoires d'un prêtre-ouvrier.* Paris: Karthala éditions, 2006.

¹⁴⁰ Amb una introducció de l'abbé Georges Guérin, fundador de la Jeunesse ouvrière chrétienne (JOC) a França.

L'obra va esdevenir el text fundador de la *Mission de Paris*¹⁴¹ (juliol de 1943), sota els auspicis novament, del cardenal Suhard¹⁴². La Missió de Paris va jugar un paper matricial en la història dels sacerdots obrers¹⁴³. Aquesta va consistir en un equip de sacerdots, alliberats de qualsevol funció parroquial, i de laics amb l'objectiu d'inserir el cristianisme en totes les comunitats del treball, del barri, del temps d'oci de París, a on no arribava l'Església.

Després un període d'experimentació (predicació pública, assaig de la litúrgia popular, estades, etc.), la missa al treball va imposar-se com una necessitat per tal d'establir el contacte amb la classe obrera. Henri Barreau, ex presoner de guerra, fill d'obrer i ell mateix obrer abans de la seva ordenació, va ser un dels primers, al 1946, a anunciar la seva intenció de quedar-se a la fàbrica tota la vida. L'any 1947 va ser decisiu ja que iniciatives semblants es van multiplicar per diversos indrets de França. Sortits de la *Mission de France*, de la *Mission de Paris*, de seminaris clàssics o religiosos (dominics, jesuïtes, caputxins, agustins), en el moment de la seva dissolució el 1954, sumaven una centena.

El caràcter nou i de compromís que va fer la *Mission de France* es comprova, per exemple, quan a l'octubre de 1945, en la seva quarta promoció seminaristes, es comptaven 50 antics presoners, deportats i treballadors forçats¹⁴⁴. La nova organització va ajudar a emergir l'experiència dels sacerdots obrers poc abans. L'empenta pionera del moviment de sacerdots obrers s'havia posat en marxa. Jacques Loew, des del 1942, treballarà com a descarregador al port de Marsella durant tres anys; Charles Boland al mateix temps, és autoritzat a treballar en una fàbrica; a qui hem de sumar el bisbe A. Ancel de Lió, R. Voillaume, H. Godin i d'altres. Sobre el mateix model que els sacerdots obrers, van sorgir els sacerdots mariners a les ciutats portuàries, i els sacerdots en l'entorn rural. El 1945 es va fundar la *Mission de la Mer*, per tal d'assegurar una presència propera entre la gent de la mar.

¹⁴¹ VIET-DEPAULE Nathalie (ed): *La Mission de Paris. Cinq prêtres-ouvriers insoumis témoignent*. Paris: Karthala, 2002.

¹⁴² Archevêque de Paris des del 1940.

¹⁴³ CUCHET, Guillaume: "Nouvelles perspectives historiographiques sur les prêtres-ouvriers (1943-1954)", *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, 87, juillet-septembre 2005: 181.

¹⁴⁴ Les dades i dates concretes sobre la Mission de France en aquestes pàgines són estretes de *Histoire de la Mission de France*. Conception : Nathalie Viet-Depaule (CNRS-CEMS) & Bernard Boudouresques (prêtre de la Mission de France). Web: <http://missiondefrance.fr/histoire/>. Diferents dates de consulta des de 2016.

L'Action catholique ouvrière (ACO¹⁴⁵) celebrà, l'octubre de 1951, la seva primera trobada nacional. Aquesta organització jugarà un paper fonamental en la fundació, uns anys després (el 1957), del *Secretariat Nacional de Mission ouvrière*.

L'experiència dels sacerdots obrers va suscitar crítiques en els àmbits conservadors, ja fos des del front de la cultura, dels hàbits i sovint dels interessos. El clergat d'esperit més tradicional, una part de l'episcopat, el gruix de la burgesia catòlica, les patronals provincials, però també alguns militants de la CFTC¹⁴⁶ o d'Acció Catòlica Obrera (ACO) els hi van ser reticents o francament contraris. L'hostilitat va plasmar-se en protestes i denúncies dirigides als bisbes o al Vaticà. Davant d'aquest front advers, s'ha de apuntar que ni tant sols els sacerdots obrers tenien unes línies d'actuació comunes, amb posicions força divergents com des dels moderats (el de Jacques Loew a Marsella), fins a la de dinàmica més radical esgrimida per la *Mission de Paris*.

En un principi, Roma no va ser gaire bel·ligerant cap aquests moviments. Els primers anys, de manera general va donar suport a l'experiència, encara que els sectors més conservadors de la cúria no amagaven les seves inquietuds i es malfiaven en certa mida de "l'esperit francès". Però, a partir de 1949, Roma va començar a mostrar signes d'hostilitat. Pius XII¹⁴⁷, un cop acabat el conflicte bèl·lic, va haver de fer front a les persecucions de l'Església en els països comunistes i els atacs als principis cristians en el món occidental¹⁴⁸. S'estava en plena fase de la guerra freda. El decés del cardenal Suhard, el 30 de maig de 1949, el protector per excel·lència dels sacerdots obrers, va donar via lliure a un decret del Sant Ofici al primer de juliol que prohibia als catòlics la col·laboració amb els partits comunistes. Pels sacerdots obrers, que vivien en contacte quotidià amb militants comunistes, el xoc va ser fort, encara que va poder-se apaivagar gràcies a una carta dels cardenals francesos -de 8 de setembre- que assenyalava el

¹⁴⁵ BADA, Joan, i BELLAVISTA, Oleguer: *ACO. 50 anys de militància obrera i cristiana*. Barcelona: Mediterrània, 2003.

¹⁴⁶ La *Confédération française des travailleurs chrétiens* (CFTC) és un sindicat d'assalariats francesos. Va néixer el 1919 tenint com a referent la doctrina social de l'Església. Des del 1947 va donar un cop de timó, i va inspirar-se en la moral social-cristiana.

¹⁴⁷ Eugenio Pacelli (1876-1958) va ser elegit el dia que feia 63 anys, i la seva prelatura es va estendre's del 2 març 1939 al 9 d'octubre 1958. La família Pacelli era una de les més distingides de Roma i estava estretament lligada al Vaticà. Pacelli, que havia nascut en una família d'arrelades conviccions cristianes, va rebre una sòlida formació religiosa. La seva educació va marcar el seu tarannà, i com no un pontificat d'una línia tradicional. PAREDES, Javier: "Los Papas de la Edad Contemporánea", en *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998, vol 3: 511-526.

¹⁴⁸ La seva visió tradicional quedava reflectida a l'encíclica *Humani generis* (12 agost 1950) a on Pius XII desautoritzava a anomenada "nova teologia" que es presentava com a una nova versió del modernisme (que ja havia estat condemnada per Pius X).

caràcter religiós i no polític del decret. L'estiu de 1949, la *Mission de France* comptava amb 19 comunitats rurals, 16 comunitats urbanes, 2 equips *Mission de la Mer* i 17 sacerdots compromesos en la vida obrera.

Les escomeses van augmentar a partir del 1953. En un seguit d'entrebancs i prohibicions va començar la primera gran crisi¹⁴⁹. El cardenal Pizzardo¹⁵⁰, a instàncies de Pius XII, va remetre una carta, el juliol de 1953, en la prohibició expressa que els seminaristes fessin estades en qualsevol mena fàbrica¹⁵¹. Els cardenals Gerlier, Feltin i Liénard van anar a Roma per suavitzar el cop, sense èxit. El setembre, el cardenal Liénart anuncià la clausura del seminari de *Mission de France*. Aquell mateix any, el Papa va fer una advertència, en una elocució als obrers italians fent expressa al·lusió als sacerdots obrers, contra la ideologia de la lluita de classes. Sens dubte, en la reacció romana havia subjacent l'actitud dels sacerdots obrers davant al comunisme en el context de la guerra freda. De manera significativa, la condemna romana va donar-se l'any de la mort de Stalin (mars 1953), en un moment d'atracció del marxisme, i en les forces possibilitats que va tenir el PCI de guanyar les eleccions italianes del juny 1953.

A principis de 1954, es van succeir dues crisis: la prohibició del treball a temps complet, de la que veurà especialment afectada la *Mission de France*. Seguint en la crisi iniciada el 53, es va demanar el gener del 1954 als bisbes que tenien sacerdots obrers en la seva diòcesi, que cessessin en qualsevol treball a temps complet. Constaven cinc condicions¹⁵²: la limitació de la duració del treball diari, la prohibició de qualsevol compromís temporal, el retorn a una comunitat sacerdotal (parròquia o convent), la prohibició de reunir-se en organització nacional o supradiocesana. Es fixava l'1 de mars com a data límit perquè cessessin en les seves activitats professionals:

¹⁴⁹ Ens ho explica en detall DURIEZ, Bruno et alii: *Chrétiens et ouvrières en France (1937-1970)*. Paris: Les Éditions de l'Atelier/Éditions Ouvrières, 2001: 106 i ss.

¹⁵⁰ Hi altres fonts que ens parlen que va començar en la intenció comunicada, el 23 de setembre 1953, pel nunci apostòlic Mgr. Marella, de prohibir els sacerdots obrers.

¹⁵¹ Les crítiques des dels sectors conservadors havien estat constants. Sense anar més lluny, i reiterem que des d'una posició tradicional, s'acusa de haver estat unes de les formes més extremistes del tradicional clericalisme: a vegades no van encertar a comprendre la dignitat de tots els batejats, la desconsideració cap als obrers batejats, arribant al punt d'ocupar els seu territori per organitzar-les-hi el seu món professional; afegir la incompetència professional el fer feines a les que no havien estat capacitats. PAREDES, Javier: "Los Papas de la Edad Contemporánea", en *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998, vol 3: 525.

¹⁵² *Lettre des évêques ayant des prêtres-ouvriers dans leur diocèse adressée à leurs prêtres-ouvriers, le 19 janvier 1954*. Publicat a : *Les prêtres-ouvriers*, Paris, Éditions de Minuit, 1954, pp. 244-249. *La Documentation catholique*, 7 mars 1954, col. 291-194. Font: <http://missiondefrance.fr/histoire> (Data consulta 1 mars 2016), també recollit a TESSIER, Jacques: *Marxisme ou doctrine sociale chrétienne? Trente années de confrontations en France.*, Paris: Fayard, 1992 i posterior a la compilació de Nathalie Viet-Depaule dels testimonis de cinc sacerdots obrers.

*Pour remplir la quatrième condition, nous vous demandons, dès réception de cette lettre, et au plus tard avant le 1er mars, de donner votre démission de toutes les charges temporelles auxquelles vous avait appelés la confiance de vos camarades. De même, vous voudrez bien, à partir de maintenant, ne pas renouveler votre inscription au syndicat auquel vous appartenez. Nous ne vous demandons pas de déclaration : il suffira que vous ne preniez plus les timbres de la cotisation syndicale. Le renoncement à l'engagement temporel doit être considéré comme strictement universel. Il concerne les comités d'entreprise et les syndicats, ainsi que les autres organisations propres au monde ouvrier ou d'une plus grande extension*¹⁵³.

La lectura d'aquest passatge de la carta mostra que, a més de la disminució en hores de feina, havia en el rerefons una necessitat imperiosa de la desvinculació sindical dels sacerdots¹⁵⁴.

El seminari de la *Mission de France*¹⁵⁵ afectada per la crisi per la prohibició del treball manual, planter de sacerdots obrers, va veure amenaçada la seva continuïtat. Molts dels seus integrants van intentar trobar, de totes les maneres possibles, un treball a temps parcial per tal de fer presència entre la classe obrera. Mesos més tard, el papa Pius XII li va atorgar, agost de 1954, un estatut definitiu per la constitució apostòlica *Omnium ecclesiarum*. El seminari va ser reobert a Pontigny, però amb un context eclesial difícil: només un terç dels 150 seminaristes van optar per continuar la seva formació. L'aturada dels sacerdots obrers va portar un cop durador al reclutament de nous efectius.

Al cap d'un temps –el 1956–, la *Mission de France* va ser cridada a col·laborar amb Jacques Bonnet consiliari nacional de l'*Action catholique ouvrière* (ACO), en la finalitat d'organitzar la *Mission ouvrière*. Temps després, l'Assemblea de bisbes i arquebisbes (ACA) de França va crear el 1957 el *Secretariat national de Mission Ouvrière* (SNMO). Va ser com a conseqüència de l'informe favorable presentat pel mateix Jacques Bonnet. La fundació comportarà la implantació de “sectors” de Missió obrera en barris, en ciutats i en regions industrials. A partir de la seva fundació, la SNMO organitzarà trobades nacionals pels sacerdots obrers a temps parcial. També s'organitzarien trobades regionals per tal d'afavorir el treball del sacerdots obrers a

¹⁵³ VIET-DEPAULE, Nathalie: “Annex n°7. Lettre des évêques à leurs prêtres-ouvriers, le 19 janvier 1954. Le Document Catholique, n° 1168, 7 mars 1953, col. 291-294” a *La Mission de Paris: Cinq Prêtres-ouvriers insoumis témoignent*. Paris: Karthala, 2002: 311.

¹⁵⁴ Havia força sacerdots obrers compromesos en tasques sindicals i / o polítiques.

¹⁵⁵ L'agost de 1954, Pius XII li va atorgar a *Mission de France* un estatut que la feia una diòcesi sense territori, al servei del conjunt dels bisbes francesos.

temps parcial; d'altres, es convocarien per facilitar el treball col·lectiu. Es donaren diferents formes d'inserció del col·lectiu, com a l'anar a viure al barri, treballar algunes hores en tallers artesanals o a domicili, o altres serveis, sempre en contacte i relació als equips parroquials, i enquadrats dins del sector missioner. La *Mission ouvrière* neix per la voluntat de l'Església francesa de sobreposar-se a aquest atzucac. Encara que serà una situació d'aïllament, comptarà amb el suport d'altres actors: militants catòlics, intel·lectuals, sacerdots, personalitats diverses.

Un nou rumb es va obrir amb la mort, el 1958, de Pius XII. Immediatament va ser elegit Angelo Giuseppe Roncalli amb el nom de Joan XXIII¹⁵⁶. El contrari del que inicialment s'havia especulat, el seu pontificat no va ser continuista del seu antecessor. Va marcar-se l'objectiu d'una Església que tornès a les fonts de la fe i que respongués als signes dels temps¹⁵⁷. El nou papat cercava l'*aggiornamento* de l'Església, expressió que volia dir posar al dia l'Església, mitjançant el diàleg amb el món modern, el que suposava: l'aculturació a les noves cultures, el retorn a les fonts vives de la tradició cristiana, la renovació doctrinal i pastoral, un salt cap endavant, l'incrementar la fe, el renovar els costums del poble cristià, i el posar al dia la disciplina eclesiàstica. Es va considerar que la millor manera d'assolir les reformes previstes era mitjançant la convocatòria d'una nou Concili ecumènic, que completés el llunyà Concili Vaticà celebrat el 1870.

El novembre 1958 (tot just elegit el nou papa), 14 bisbes francesos, d'acord amb Roma, van decidir permetre a uns sacerdots de fer de tasques artesanals. Semblava que s'havia obert una escletxa. Res més lluny del que passaria el cap de pocs mesos. Finalment, va haver el cop definitiu a mitjans del 1959, quan el cardenal Pizzardo¹⁵⁸ envià una carta¹⁵⁹, en una nova condemna dels sacerdots obrers: es prohibia tot treball pels

¹⁵⁶ Va ser papa entre el 28 octubre de 1958 fins la seva mort el 3 juny 1963. Va ser fill d'uns modestos camperols de família nombrosa. Els seus orígens modestos li van marcar, al llarg de la seva vida, una línia de conducta extremadament modesta i ètica (per exemple mai va promocionar a ningú de la seva família ni abans ni després d'arribar al papat). Es destaca que en els actes públics transmetia senzillesa, a l'igual que en la seva vida diària en el Vaticà. Juan XXIII a PAREDES, Javier: "Los Papas de la Edad Contemporánea", en *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998, vol 3: 527-547.

¹⁵⁷ CODINA, Victor: *Fa 50 anys va haver-hi un concili ...: Significat del Vaticà II*. Barcelona. Quaderns CJ, núm 182, 2012: 10. [hi ha versió en castellà, *Hace 50 años hubo un concilio ...: Significado del Vaticano II*).

¹⁵⁸ Veure Annex: Lettre du cardinal Pizzardo, secrétaire de la congrégation du Saint-Office au cardinal Feltin, archevêque de Paris. Archives historiques de l'archevêché de Paris, fonds Feltin I D XV. *La Documentation Catholique*, "La fin de l'expérience des "prêtres au travail", n1313, 4 octobre 1959, col. 1222-1226.

¹⁵⁹ Adreçada al cardenal Maurice Feltin, arquebisbe de París, president de la *Mission ouvrière*, i al cardenal Achille Liénart, président de l'Assemblée de cardinal i arquebisbes de França.

sacerdots, fins i tot a temps parcial. La *Mission de France* en serà molt afectada. Les principals idees del Sant Ofici eren les següents: per a evangelitzar en els sectors obrers no era indispensable que hi anessin allà sacerdots com obrers; la Santa Seu estimava que el treball a les fàbriques era incompatible amb la vida i les obligacions sacerdotals; el treball a les fàbriques exposava, a més, al sacerdot a patir la influència del medi materialitzat i a participar en la lluita de classes. L'argumentari, des d'una concepció tradicional, era prou clar:

(...) Voici les conclusions auxquelles ils sont parvenus, dans leurs assemblées plénières des 10 et 24 juin 1959 :

1°. Le Saint-Siège partage la conviction des évêques de France au sujet de la nécessité d'un apostolat intense et efficace dans les milieux ouvriers, pour les ramener à la foi et à la pratique de la vie chrétienne, dont ils se sont malheureusement éloignés.

Il félicite les évêques français de leur zèle pastoral et des grands efforts qu'ils ont faits et font encore pour résoudre le grave problème de l'évangélisation des milieux ouvriers. (...)

2°. Le Saint-Siège estime que, pour évangéliser les milieux ouvriers, il n'est pas indispensable d'envoyer des prêtres comme ouvriers dans les milieux de travail et qu'il n'est pas possible de sacrifier la conception traditionnelle du sacerdoce à ce but, auquel pourtant l'Église tient comme à l'une de ses missions les plus chères. (...)

3°. En outre, le Saint-Siège estime que le travail en usine ou en chantier est incompatible avec la vie et les obligations sacerdotales.

En effet, les jours de travail, il serait presque impossible au prêtre de remplir tous les devoirs de prière que l'Église exige de lui chaque jour : célébration de la Sainte messe, récitation intégrale du bréviaire, oraison mentale, visite au Saint-Sacrement et chapelet¹⁶⁰.

De les causes de la prohibició hi destacaven dues: una de política (l'actitud dels sacerdots obrers davant al comunisme en el context de la guerra freda); i una altra de religiosa, centrada en la poca actualització en la reflexió teològica i pastoral que no va ser assolida fins poc abans del Concili Vaticà II.

La recuperació del moviment va començar amb les trobades entre els sacerdots del món obrer fins el juny de 1962. A la fi del Concili, l'octubre de 1965, es retornaria a

¹⁶⁰ Lettre du cardinal Pizzardo, secrétaire de la congrégation du Saint-Office au cardinal Feltin, archevêque de Paris. Archives historiques de l'archevêché de Paris, fonds Feltin I D XV. *La Documentation Catholique*, "La fin de l'expérience des "prêtres au travail", n1313, 4 octobre 1959, col. 1222-1226

autoritzar als sacerdots al treball a temps complet, moment que la *Missió obrera SNMO* pren la responsabilitat de la direcció organitzativa i de la preparació dels candidats.

Al moment de començar el Vaticà II, en el discurs d'inauguració de Joan XXIII¹⁶¹, es marcaren unes pautes clarament innovadores: des de la fe es parlava d'un llenguatge fresc, de pastor directe, optimista, d'Església oberta i pobra que s'oferia al món; que donava un missatge als països desenvolupats d'Església de comunitat de tots. Era una nova idea d'Església, un punt d'inflexió respecte a l'actitud que havia tingut l'Església fins aleshores. Una ruptura de l'Església tancada que s'havia anat gestant anys enrere, i que podrien recordar trets¹⁶² dels nous corrents d'espiritualitat que havien anat agafant cos com a moviment: la JOC de Cardjin (que havia ajudat a superar les mútues condemnes entre l'Església i el món obrer del segle XIX); el moviment de sacerdots obrers (tot i la seva prohibició); l'abbé Pierre (Henri Grouès) i els *Drapaires d'Emmaús* (fundats a França el 1949), com a preocupació per la marginació, els Germanet de Jesús (sota l'orientació de Carles Foucauld), com a model de vida contemplativa, de pobresa i d'inserció, l'espiritualitat dels sacerdots del Prado (liderats per Monsenyor Ancel), i molts d'altres.

L'origen humil i l'aposta per l'aggiornamento del nou pontífex, va donar peu a què el cardenal Feltin plantegés la rehabilitació dels sacerdots obrers. La resposta del cardenal Pizzardo va ser novament negativa¹⁶³. Les principals idees del Sant Ofici per seguir en la prohibició eren les ja apuntades en la prohibició del 59.

El papa Joan va morir el 3 de juny del 1963, quan feia poc que s'havia inaugurat la primera sessió del Concili¹⁶⁴. Com importants sectors de la cúria vaticana volien

¹⁶¹ Joan XXIII i el Concili Vaticà II han estat dos fets fonamentals en l'evolució de l'Església catòlica. Així, Jean Comby delimita la seva història des de mitjans del XIX i XX en tres fases: la primera entre 1848 i 1939, marcada per la modernitat; la següent, que aniria des de la segona guerra mundial (1939) fins l'inici del pontificat de Joan XXIII (1958); la darrera, justament d'aquest Pontificat (1958) marcat per l'Església del Concili Vaticà II a l'any 2000. COMBY, Jean: *Para leer la historia de la Iglesia: Desde los orígenes hasta el siglo XXI*. Estella: Editorial Verbo Divino, 2014: 363-432.

¹⁶² Seguint la visió que ens dona BOTEY, Jaume: *Teologia de l'Alliberament*. Prada: UCE Universitat Catalana d'Estiu, 18 d'agost del 2011.

¹⁶³ SUAUD, Charles; VIET-DEPAULE, Nathalie: *Prêtres et ouvriers: Une double fidélité mise à l'épreuve (1944-1969)*. Paris: Karthala, 2004: 547 i ss.

¹⁶⁴ Un dels grans especialistes del Concili és sens dubte ALBERIGO, Giuseppe, ed.: *Historia del Concilio Vaticano II*, en V volums. Salamanca: Ediciones Sígueme, 1999-2008. ALBERIGO, Giuseppe: "El Concilio Vaticano II (1962-1965)", en ALBERIGO, Giuseppe ed.: *Historia de los concilios ecuménicos*. Salamanca: Ediciones Sígueme, 2004 (1ed. 1993): 335-373. Obra de síntesi és la de RAMOS-LISSÓN, Domingo: "Historia de los Concilios Ecuménicos", en Javier PAREDES director: *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998. Sobre els documents, en català, trobem a DALMAU,

impedir la seva continuïtat, es van obrir interrogants sobre si prosseguiria. Sortosament, el nou papa Pau VI¹⁶⁵ va assegurar la pervivència conciliar, i el que és més important, l'esperit de l'*aggiornamento* de Joan XXIII havia impregnat tot el Concili¹⁶⁶, des del començament fins el final¹⁶⁷. La resolució del Concili va propiciar la rehabilitació del treball. El 7 de desembre del 1965, el Concili va aprovar el Decret sobre el Ministeri i la vida dels sacerdots, punt 8:

Para cooperar en esta obra son enviados todos los presbíteros, ya ejerzan el ministerio parroquial o interparroquial, ya se dediquen a la investigación o a la enseñanza, ya realicen trabajos manuales, participando, con la conveniente aprobación del ordinario, de la condición de los mismos obreros donde esto parezca útil; ya desarrollen, finalmente, otras obras apostólicas u ordenadas al apostolado¹⁶⁸.

El decret marcava clarament que els sacerdots obrers estaven sota les disposicions dels seus superiors, i que feien tasques de caràcter d'apostolat.

1.2. La clau eclesial de la Companyia de Jesús: entre la tradició i la renovació

La Companyia de Jesús no va estar al marge dels canvis que s'estaven gestant en l'Església. Tot el contrari, sota l'impuls del Concili Vaticà II i el generaletat de Pedro Arrupe, l'Ordre agafarà amb força l'onada renovadora. No obstant, ja molt temps abans, la Companyia, o al menys alguns sectors d'ella, ja s'havia orientat cap a sectors desfavorits o pròpiament obrers.

Bernabé: *Els documents del Concili Vaticà II: Constitucions, decrets, declaracions*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

¹⁶⁵ Giovanni Battista Montini (1897-1978) va néixer en el si d'una família patriarcal. Pau VI va tenir al llarg de la seva vida conviccions fermaments democràtiques i per consegüent antifeixistes, formades – possiblement- per la influència del seu pare (que havia estat en política en posicions democràtiques), les lectures del filòsof francès Jacques Maritain (1882-1973) i el tracte amb Giulio Bevilacqua (quan freqüentava l'Oratorio della Pace de Brescia lloc de formació de molts joves de la localitat). PAREDES, Javier: “Los Papas de la Edad Contemporánea”, en *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998, vol 3: 547-572.

¹⁶⁶ Una altra valoració a retindre és que va tractar-se d'un Concili de l'Església sobre l'Església, en dues dimensions *ad intra* (al voltant de la mateixa Església), i *ad extra* (la relació de l'Església amb el món).

¹⁶⁷ CODINA, Victor: *Fa 50 anys va haver-hi un concili ...: Significat del Vaticà II*. Barcelona. Quaderns CJ, núm 182, 2012: 10. [hi ha versió en castellà, *Hace 50 años hubo un concilio ...: Significado del Vaticano II*): 16.

¹⁶⁸ *Decreto Presbyterorum ordinis*: Sobre el ministerio y la vida de los presbíteros. Roma, 7 de diciembre de 1965.

Acabada la Segona Guerra Mundial, l'Ordre estava en la fase final de l'anomenada tercera fundació (1814-1965)¹⁶⁹, i aviat començarà la quarta¹⁷⁰. Cap a la fi de la tercera fundació, aniran sorgint iniciatives de caire social aprofitant l'incipient desenvolupament de l'apostolat social promocionat per l'Església. Cal apuntar que dins la Companyia hi cohabitaven diferents ànimes o sensibilitats: des de la tradicional a la renovadora. Seran uns anys que la Companyia anirà desenvolupant l'apostolat social i paral·lelament sorgiran les primeres propostes del germen dels sacerdots obrers fins el desenvolupament de la missió obrera jesuítica a França (aprofitant les iniciatives de l'Església francesa en els moviments de *Mission de France* arribant a la *Mission ouvrière*).

Durant la tercera fundació va haver un tomb cultural i de comprensió de la pròpia Companyia. Així, a mitjans del segle XIX va començar una renovació cultural, seguida cap a la primera meitat del segle XX d'un intens estudi de les fonts de l'Ordre, que acabaria desembocant en una comprensió de la primera Companyia i en els seus documents normatius, més flexibles i menys moralistes de com s'havien interpretat i imposat des de la seva restauració el 1814¹⁷¹.

Des de mitjans del segle XIX, la Companyia estava en uns moments de renovació cultural. Era conseqüència de l'aplicació dels nous mètodes històrics¹⁷² d'aquell segle, aplicats a la història de la Companyia, que van exterioritzar una nova manera de comprendre la seva identitat. Inicialment, la Companyia no va ser gaire favorable, però a partir de les dècades de 1930 i 1940 alguns jesuïtes van encapçalar aquest moviment d'obertura dins l'Església. Tant per a l'Església catòlica i, en conseqüència, per la Companyia de Jesús, els estudis d'aquest tipus van conduir a un nou examen de les tradicions establertes. En el cas espanyol es va començar a publicar una edició crítica de tota la correspondència i d'altres documents com els *Exercicis* i les *Constitucions*, de

¹⁶⁹ O'MALLEY, John W., SJ: *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 152. / Veure Annex: Les quatre fundacions de la SJ segons O'Malley.

¹⁷⁰ Complementa a les fundacions les supressions de la Companyia a Espanya a REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: "Las cuatro supresiones legales de la Compañía de Jesús en la España contemporánea.", en *Once calas en la historia de la Compañía de Jesús: "Servir a todos en el Señor"*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2006: 211-232.

¹⁷¹ El 1773 va es va abolir la Companyia sota Clement XIV, encara que ja havia començat a ser suprimida a diversos indrets, com a Portugal el 1759 seguida a altres països. No serà fins el 1814, amb Pius VII, que en tornarà a decretar la restauració de la Companyia.

¹⁷² A quasi totes les disciplines, motiu pel qual va ser una de les característiques més importants de la cultura intel·lectual al segle XIX.

Sant Ignasi. Les cartes¹⁷³ van revelar a un Ignasi que exercí un lideratge d'amplitud de mires. El fundador dels jesuïtes esdevingué, de cop, un nou referent, allunyat del model d'un líder autoritari, de disciplina militar.

A la correspondència li seguirà la col·lecció *Monumenta Historica Societatis Iesu*¹⁷⁴. Els editors (tots ells jesuïtes fins a data recent) van estimar que la publicació d'aquesta col·lecció seria una eina essencial per tal de refutar les calúmnies contra la Companyia. També va ajudar a refutar els mites piadosos i permetre redescobrir aspectes de la tradició jesuítica oblidats pel pas dels segles. Es va descobrir una història més rica i complexa, en la qual predominava la característica de l'adaptació a les circumstàncies. Alhora, va ajudar a fer lectura menys literalista i moralista dels textos normatius, inclosos els *Exercicis Espirituals*¹⁷⁵. Com a part d'aquesta revisió històrica, els historiadors jesuïtes van centrar la seva atenció en l'espiritualitat de la Companyia, que en aquell moment apareixia sota una nova llum¹⁷⁶.

La renovació cultural i el redescobriment primigeni de la primitiva Companyia va anar acompanyada de les primeres propostes d'apostolat social¹⁷⁷. Un grup de jesuïtes a França, encoratjats per l'encíclica *Rerum Novarum* (1891), van promoure unes primeres iniciatives dirigides a la formació dels obrers i en la difusió de l'ensenyament social cristià¹⁷⁸. D'aquí va néixer, el 1894, el primer institut social, *Action Populaire*, per iniciativa d'Henri Leroy i Gustave Desbuquois, amb el propòsit d'ajudar als joves obrers a formar-se i organitzar-se. Instal·lats a Vanves (Hauts-de-Seine), el 1922, va jugar un paper d'animació, d'inspiració, de formació i de documentació mitjançant les seves revistes i les sessions destinades als sacerdots. Va recolzar l'abbé Guérin qui intentava d'introduir la JOC a França; més tard, va tenir cura d'una manera més general dels membres dels moviments de l'*Acció catòlica* especialitzada com a portadors d'un

¹⁷³ El primer dels dotze volums de la correspondència d'Ignasi es va imprimir el 1894.

¹⁷⁴ Més de 150 volums de textos, principalment epistolars, des de les primeres dècades de la Companyia.

¹⁷⁵ Mitjançant la revista *Manresa* (fundada el 1925), els jesuïtes espanyols van començar a posar a disposició del gran públic els resultats de les seves recerques.

¹⁷⁶ El més important d'aquests estudiosos va ser Joseph de Guibert (1877-1942), fundador de l'innovador *Dictionnaire de Spiritualité*. Poc més tard, els jesuïtes francesos van fundar *Christus* el 1954, i revista -a la que es afegiria el 1959 una col·lecció de llibres amb el mateix nom- dedicada a la investigació i l'estudi de la tradició espiritual jesuítica.

¹⁷⁷ Fent cas a les crides de l'encíclica *Rerum Novarum*. Va ser la primera encíclica que va afrontar el problema social en la seva integritat i gràcies a ella el terme modern d'apostolat social es va generalitzar. León XIII: Carta encíclica *Rerum Novarum: Sobre la situació de los obreros*. Roma, 15 de mayo de 1891. Libreria Editrice Vaticana.

¹⁷⁸ L'ensenyament social de l'Església catòlica va ser confirmat i ampliat en diverses publicacions oficials durant el segle XX, en les que destaquen les encíclics *Quadragesimo Anno* (1931), *Mater et Magistra* (1961), *Populorum Progressio* (1967) i *Sollicitudo Rei Socialis* (1988).

nou apostolat. Pierre Sauvage i Jean Guichard, tots dos jesuïtes, van ser nomenats consiliaris de la JOC i la JOCF (la branca homòloga femenina). El 1923 es va establir l'*Institut d'Études Sociales* per donar regularment cursos sobre la doctrina social catòlica.

Altres jesuïtes es van preocupar activament dels obrers, com Pierre Lhande, que preocupat de la descristianització a les rodalies de París, va analitzar les seves causes i va intentar posar-hi remei en prediques radiofòniques. D'altres, s'involucraran als jardins obres, les cases dels barquers, els cheminost (treballadors dels ferrocarrils), hospicis de joves o a nombrosos seminaris. També van fer una tasca de renovació eclesial en altres camps, en la que va destacar el pensament de Pierre Teilhard de Chardin¹⁷⁹, que advocava per una presa seriosa de les realitats humanes.

Hi van haver més iniciatives d'apostolat social repartides arreu¹⁸⁰: *Catholic Social Guild* (Anglaterra, 1909), el *Catholic Workers College* (Anglaterra, 1921); els cercles obrers i el centre de *Fomento Social* (Espanya, 1927); i, als Estats Units el *Catholic Interracial Council* (1934) i l'*Institute of Social Order*. El jesuïta Heinrich Pesh¹⁸¹, a Alemanya, va publicar entre el 1905 al 1923 *Lehrbuch der National Okonomie* (Manual sobre l'Economia Nacional), obra que enllaçava el *Rerum Novarum* amb l'encíclica *Quadragesimo Anno* (1931)¹⁸². Anys més tard, diversos jesuïtes van unir-se al moviment de sacerdots obrers, un capítol especial en l'Apostolat Social d'Europa, destacant-hi França, Bèlgica i Holanda.

Durant el període d'entre guerres va ser quan primera vegada va haver el projecte del treball en la fàbrica. El 1923 a França, Jean Boulier i Jacques Laurent van demanar l'autorització per treballar a una fàbrica (que els hi serà refusada), i la van justificar

¹⁷⁹ El jesuïta Pierre Teilhard de Chardin (Alvèrnia, 1881 - Nova York, 1955) està considerat com un dels principals pensadors cristians del segle XX. Les seves obres van ser titllades d'heterodoxes per autoritats vaticanes (i condemnades pel Sant Ofici en 1955). No obstant, el seu pensament va acabar fent-se pas i van ser un dels inspiradors de la voluntat de reforma de l'Església a partir del Vaticà II.

¹⁸⁰ Hi ha tota una relació d'iniciatives socials en diferents països i continents de la SJ a CAMPBELL-JOHNSTON, M. Et allí: "Apostolado social", en *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-temático*, Vol. 1. Roma: Institutum Historicum SI; Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2001: 204-210.

¹⁸¹ Considerat com el fundador del pensament social catòlic modern.

¹⁸² Pío XI: Carta encíclica *Quadragesimo Anno de su santidad sobre la restauración del orden social en perfecta conformidad con la ley evangélica al celebrarse el 40º aniversario de la encíclica "Rerum novarum" de León XIII*. Roma: Libreria Editrice Vaticana, 15 de mayo de 1931.

amb un informe en llatí i en dos punts: *An licet? An expedit? És possible? I és oportú?* Argumentaven que si es volia comprendre els obrers, calia treballar-hi plegats¹⁸³.

No obstant, no va ser fins a la Congregació General XXVIII¹⁸⁴, al 1938, quan la Companyia va afrontar per primera cop els corpus legislatiu de l'apostolat social, recollit en el Decret 29 (i tal com s'entenia aquest apostolat en consonància de les encíclicues *Rerum Novarum* i *Quadragesimo Anno*¹⁸⁵). L'obra apostòlica social era recomanada a tothom, i havia de ser promoguda a tot arreu i considerada entre els ministeris més importants del nostre temps. Consistiria en ajudar espiritualment als obrers i empleats mitjançant els *Exercicis Espirituals* i trobades religioses a on s'explicaria l'ensenyament moral de l'Església, i fomentant grups i organitzacions socials. Es va assenyalar que s'hauria de tenir cura, especialment, dels pobres de les zones rurals i dels barris perifèrics urbans. Caldria ensenyar els principis de la justícia social a les seves escoles. Per tal d'assolir aquests objectius s'haurien de crear centres d'acció social, amb jesuïtes ben preparats i dedicats totalment a la tasca.

Com havia passat en el moviment que va conduir a la *Mission de France*, la Segona Guerra mundial va ser determinant perquè la Companyia fes el pas cap a la missió en el món obrer, quan es van implicar jesuïtes en l'allistament clandestí de sacerdots (com Victor Dillard, A. Catoire, J. Nicod i Henri Perrin) com a treballadors voluntaris –STO– a Alemanya a on fan experiència de treball obrer), el captiveri, les requises o reclutament a la resistència. Perrin va declarar que aquesta experiència va marcar l'arrencada de les missions futures. Tampoc van ser immunes a la alerta que donava l'obra *La France pays de mission* (1943), o les noves perspectives que donà la fundació de la *Mission de France* (1941).

Sensibilitzats, doncs, pel seu entorn i a les circumstàncies, molts jesuïtes volien optar per a una nova forma de missió, un compromís com era el cas dels sacerdots de la *Mission de France* o els de la *Mission de Paris*: evangelitzar el món obrer, trencant d'aquesta manera els esquemes tradicionals del ministeri sacerdotal. Es quan el 1944, quan ja s'albirava la fi del conflicte a França (París és alliberada l'agost), onze joves

¹⁸³ Veure BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala, 2014: pp 32, 433.

¹⁸⁴ A partir d'ara, les Congregacions Generals, segons el redactat, s'escriuran normalment amb la sigla i número que toca, com CG 28 o bé CG XXVIII.

¹⁸⁵ CAMPBELL-JOHNSTON, Michael SJ: *Una breve historia* [del apostolado social], junio 1984. Publicat a la web Secretariado para la Justicia social y la ecología. Documentos. 1997: 2.

jesuïtes adreçaren una carta en data de 16 d'abril als seus Provincials, en la qual es demanava una iniciativa en direcció al món obrer. Volien participar de la renovació missionera¹⁸⁶, nascuda a França durant la guerra, sota l'empenta del cardenal Suhard. Aquesta carta, que es avui en dia considerada com el moment fundacional de la *Mission ouvrière jésuite*, començava en aquesta frase que mostrava totes les intencions: “Nous voudrions présenter le Christ aux masses et pour cela vivre au milieu d’elles”¹⁸⁷. Es a dir, viure amb i implicar-se en amb elles.

El Provincial de París, Marcel Bith, la va respondre el 1 de maig, en la consideració que un temps en una fàbrica no era ni aprofitable ni tampoc possible en aquells moments. Sabent el que s'experimentava a París, va prendre la mesura d'organitzar juntament amb l'*Action populaire* una trobada amb tothom que estava orientat a l'apostolat obrer. No obstant, el Superior General Jean-Baptiste Janssens, que havia estat elegit el setembre de 1946 en substitució per la mort de Wlodimir Ledochowski¹⁸⁸, va escriure aquell desembre una carta al Provincial de París, a on s'atorgava permís a Jean Lacan i a Maurice Husson per fer una estada de tres mesos en fàbriques i ser vicaris en una parròquia popular. A patir d'aquell moment, les experiències en el treball es van multiplicar. Henri Perrin va anar a treballar el 1947 a temps complet: serà el primer d'un petit número de jesuïtes que enseguida esdevindran sacerdots obrers.

L'opció feta, en particular, per la Província de París, va donar validesa i acte de fe a la petició feta pels joves jesuïtes. La confirmació definitiva arribarà el 1947, quan Jean-Baptiste Janssens¹⁸⁹ va adreçar a tota la Companyia¹⁹⁰ una carta tractant els ministeris dels jesuïtes. Va remarcar com els més necessaris: el treball científic, l'educació de la joventut, les missions estrangeres, els ministeris a prop dels proletaris.

¹⁸⁶ No s'ha de veure com una excepció en la història de la SJ. De fet, la tradició missionera de la Companyia de Jesús es remunta als primers temps, amb Francesc Xavier -Francisco de Jaso y Azpilicueta- (1506-1552), i a Mateo Ricci (1552-1610).

¹⁸⁷ A.H.S.I.C. [229.27: Misión Obrera]. “Avril 1944 ... des jésuites écrivent à leur Provincial”. *Jésuites en Mission Ouvrière de 1944 à 1966: Quelques traces des origines* Le Mans, juillet 1985: 4-5. Veure Annex la carta reproduïda. / BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers. La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala, 2014: 34. Lettre: Pour un apostolat de l'équipe auprès des ouvriers. Paray-le-Monial, le 16 avril 1944.

¹⁸⁸ El General dels jesuïtes havia mort en plena la guerra, però a causa d'aquesta no es va poder convocar una Congregació General per escollir el seu successor fins el setembre de 1946.

¹⁸⁹ Va néixer el 22 de desembre de 1889 a Malines (Bèlgica) i va morir el 5 d'octubre de 1964 a Roma. Va ser elegit el 1946 27è Superior General de la Companyia de Jesús, càrrec que va ostentar fins la seva mort.

¹⁹⁰ JANSSENS, Jean-Baptiste: “Nos ministères”, 2e partie: « Quels sont aujourd’hui les ministères plus nécessaires ? De ministères nostris. 22 juin 1947, *Acta Romana Societatis Iesu*, 1948.

Un any enrere, tot just acabat el conflicte bèl·lic, el 1946, va celebrar-se la Congregació General XXIX a on el problema social va prendre especial rellevància. En el seu Decret 29 es va cridar, de nou, a totes les Províncies o regions a crear el més aviat possible (si no s'havia fet encara) un centre per a l'acció i investigació social. Aquestes crides de la Congregació precedent es va sumar el repte d'exercir un apostolat social en altres ministeris i l'observació adequada de què la seva eficàcia anava a dependre molt de l'austeritat de vida.

S'ha d'incidir en la importància i la influència que han exercit –i exerceixen- els Generals i els pontífexs en la història de la Companyia. No s'ha d'oblidar que cada General tenia el seu estil personal, que normalment corresponia al seu temps¹⁹¹. La missió obrera jesuítica francesa va néixer en l'interludi de l'elecció del General J. B. Janssens, i va agafar volada sota el generalat de Pedro Arrupe (1965-1983). Durant el generalat de Janssens es va desenvolupar a França una escola de pensament liderada per teòlegs jesuïtes (Jean Daniélou, Henry de Lubac) i dominics (Yves Congar). Era la denominada, de manera pejorativa pels seus detractors per apartar-se de l'ortodòxia, Nova Teologia¹⁹². El papa Pius XII, en una elocució de gran ressonància, feta el 17 de setembre de 1946, va prevenir als membres de la Companyia davant les noves tendències teològiques i l'ús el concepte Nouvelle Théologie, advertència repetida més tard als dominics.

Janssens va publicar, l'octubre de 1949, la *Instrucció sobre l'Apostolat Social*. Era el primer cop que un General s'adreçava per escrit a tota la Companyia sobre el tema. Després de remarcar que la passada guerra mundial no havia fet possible l'aplicació de les disposicions de les dues darreres Congregacions Generals de manera ordenada i constant, cridava a crear centres de formació i d'acció social. La funció principal dels centres tindria com objectiu principal l'ensenyar la doctrina teòrica i pràctica de la doctrina social (als sacerdots, als seglars amb cultura i als obres més capacitats), que no pas dedicar-se a les denominades “obres”. Però, també es recomanava l'acció directa entre els pobres i els menys privilegiats, juntament amb la necessitat per alguns sacerdots a treballar amb les seves pròpies mans durant un temps com obrers a les mines

¹⁹¹ El període del nostre estudi comença en el final del mandat de B. Janssens (1946-1964) i es centra amb el generalat de Pedro Arrupe (1965-1983; al caure malalt el 1981 el Papa, Joan Pau II, anomenà delegat Paolo Dezza fins a la renúncia d'Arrupe), i els principis de Peter Hans Kolvenbach (1983-2008, deixà el càrrec al complir el 80 anys d'edat).

¹⁹² La Nova Teologia dissentia de l'ortodoxa en temes com la immutabilitat del dogma, la creació, l'evolucionisme, el pecat original, etc.

o a les fàbriques. El General feia una crida, entre altres, a tota la Companyia a formar-se de manera sincera i eficaç en la mentalitat social¹⁹³.

Els efectes d'aquesta carta a les constants crides a crear instituts socials va començar a concretar-se a les Províncies, molt especialment a l'Amèrica Llatina. En el continent sud-americà va ser a on els esforços per a consolidar, i en certs casos iniciar un apostolat social, seran forts. A Roma es va promoure el 1951 una facultat de Ciències Socials a la Universitat Gregoriana -una universitat pontifícia fundada i dirigida pels jesuïtes-. Janssens va convidar a totes les províncies a què enviessin allà escolars per un bienni, fins i tot abans dels estudis de teologia.

El número de jesuïtes enviats al treball com obrers va ser molt escàs entre el 1946 i el 1954. El període que precedeix a les primeres limitacions el 1954, en la majoria dels casos, van començar per fer estades en una fàbrica o en una mina. Aquella estada era la manera d'inscriure's a la Seguretat Social. Tampoc hi havia cap mena d'itinerari predeterminat.

De fet, en el període comprés dels 50 i 60, a la Companyia no li anaven malament les coses: gran nombre d'afectius¹⁹⁴, influència educativa¹⁹⁵, cases de recés a totes les províncies, parròquies importants. No obstant, va d'enfrontar-se a qüestions punyents en la situació internacional i la manca de vocacions. La caiguda a mans comunistes de la Europa oriental i els importants camps de missió de la Xina, Corea del Nord i Vietnam (amb expulsions, i quan no patien objecte de tota mena de vexacions i maltractaments físics o empresonaments¹⁹⁶); a Europa occidental, la gran disminució d'afluència de nous membres a la Companyia immediatament després de la II Guerra Mundial (en sintonia de la pràctica resta d'altres ordes religiosos i del clergat diocesà). El problema ja havia afectat feia anys a les províncies jesuítiques de l'Amèrica hispànica.

Quan es va rebre, a partir del 1954, la primera de les limitacions del treball manual, els jesuïtes de la missió obrera, recolzats pels seus provincials, no van desistir. D'igual manera, en el cop assestat pel Vaticà el 1959, amb la prohibició de tot t--reball manual

¹⁹³ JOHNSTON, M. Et alli: "Apostolado social", en *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-temático*, Vol. 1. Roma: Institutum Historicum SI; Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2001: 208.

¹⁹⁴ El 1965 comptava amb 36.000, el major nombre e la seva història.

¹⁹⁵ Dirigia o estava relacionada amb més de 4.500 col·legis.

¹⁹⁶ Els qui varen lliurar-se de ser empresonats, van passar a la clandestinitat, en la consegüent desconexió de tota o gran part de comunicació amb la resta de la Companyia.

per a tots els sacerdots, no va fer desistir la vocació cap a l'apostolat obrer. Aquest va seguir a la seva manera en les seves activitats pastorals o educatives; alguns jesuïtes van seguir en un treball a temps parcial. També, molts van comprometre's a l'ACO, a la JOC i a les parròquies en zones obreres, tot esperant la represa.

La fundació dels *Secretariat National de la Mission ouvrière* (1957) va donar un impuls al treball dels jesuïtes. La seva influència va ser tant decisiva, que fins i tot, s'ha arribat a dir que seria més correcte dir "Jesuïtes en missió obrera" doncs pròpiament dit no hi havia d'una missió obrera jesuítica. Allà on eren, els jesuïtes participaven a la Missió Obrera local o nacional¹⁹⁷.

Mentre tant, el Concili Vaticà II (1962-1965) aprofitant la nova era per l'Església catòlica, als jesuïtes se'ls hi demanà d'afrontar la prioritat del desafiament de l'ateisme. Durant el Concili van tenir una intervenció destacada jesuïtes com Pierre Teilhard de Chardin, Bernard Lonergan, John Courtney Murray, Hans Urs von Balthasar, Karl Rahner.

Finalment, dins d'aquest període, s'ha de destacar la publicació periòdica *Lettre des jésuites en mission ouvrière*, el 1961, que va marcar una nova etapa més organitzada al donar informació del què succeïa d'una manera regular dins la MOSJ.

Altres tensions van posar a prova l'onada dels sacerdots obrers. La solidaritat obrera, per exemple, que va exigir un compromís sindical que sense el qual era difícil implicar-s'hi; o la intensa col·laboració amb els partits d'esquerra amb la seva lluita obrera, que imposà el discerniment.

Cap a les acaballes el Concili va coincidir la Congregació General XXXI (maig 1965-novembre 1966), amb el propòsit de trobar un nou Prepòsit General de l'Ordre per la defunció de Janssens. Pau VI, en la seva allocució inaugural, va encomanar a l'Ordre la missió de fer front a l'ateisme. El 22 de maig, va ser escollit en la primera sessió Pedro Arrupe com a 28è Superior General.

A la segona sessió¹⁹⁸ es va discutir com la Companyia havia de seguir l'esperit i els decrets aprovats del present Concili. De fet, l'elecció de Pedro Arrupe va ajudar a

¹⁹⁷ BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala, 2014: 433.

¹⁹⁸ La Congregació General es va fer en dues fases: la primera, del 7 de maig al 15 de juliol de 1965; la segona, del 8 de setembre al 17 de novembre de 1966.

dinamitzar el retorn a les fonts i el compromís cap a la justícia social: les penalitats del pobres, els marginats, els immigrants, i els refugiats. La promoció de la justícia com element indispensable en el servei de la fe, amb el lideratge d'Arrupe, va anar convertint-se gradualment en un tema central per a la identitat i missió en el món del modern jesuïta¹⁹⁹. Com a mostra de la vitalitat del moviment, a França, un cop aixecada la prohibició²⁰⁰ el 1965 del treball, es va donar un ràpid augment de sacerdots obrers²⁰¹.

2. Els antecedents immediats de la MOSI a Espanya

- *La situació en general.* - *La SUT, els camps de treball i les primeres experiències.* - *El cas del barri d'Uretamendi (Bilbao).*

2.1. La situació en general

Hem completat el quadre general dels orígens dels sacerdots obrers i de la missió obrera jesuítica a França, que no deixava de ser com una mena de culminació d'anteriors moviments que cercaven una reforma i una d'adequació a les noves circumstàncies socials i econòmiques de l'Església i de la pròpia Companyia. Ara anem a entrar en els antecedents immediats, els ferments, a Espanya, sens dubte molt condicionats per aquest entorn de reforma -general-, pel Vaticà, com en les directrius i tarannà de la Companyia, però en una situació política i social molt particular. Aleshores, l'origen dels sacerdots obrers a Espanya cal observar-lo com el resultat de determinades crisis globals, de noves demandes i de cerca d'horitzons més congruents amb les exigències de l'Evangelí²⁰².

¹⁹⁹ JOHNSTON, M. Et alli: "Apostolado social", en *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-temático*, Vol. 1. Roma: Institutum Historicum SI; Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2001: 208.

²⁰⁰ Per la represa tenim la recent obra de CAVALIN, Tangi et VIET-DEPAULE, Nathalie (dir.): *Les prêtres-ouvriers après Vatican II. Une fidélité reconquise ?* Paris: Karthala, 2016.

²⁰¹ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Prêtres-Ouvriers (France). Texte de l'intervention. Bref Historique*. Août 1983: 2.

El 1966 havia 90 membres; el 1969, 200, el 1972, 480, el 1973, 600, el 1974, 750.

²⁰² TABARES CARRASCO, Esteban: *Los curas obreros: Su compromiso y su espíritu*. Madrid: Nueva Utopía, 2005: 39-40.

Així, doncs, per comprendre el sorgiment dels sacerdots obrers²⁰³ a Espanya cal tenir presents dues dades²⁰⁴: la primera, l'Església era invulnerable tradicional, sociològicament de gran poder, en què la tasca assistencial i caritativa era ben considerada i un signe d'ortodòxia religiosa; la segona, el clergat rural i suburbà passava, amb freqüència, per situacions d'autèntica pobresa, sense que hi hagués cap altre interpel·lació personal que la caritat i l'almoïna, en la que participaven encara donant el que no tenien. Per a tot això, abans de guerra del 36-39 o tot just després era impensable una experiència evangelitzadora tipus obrer.

Paral·lelament, el franquisme va disposar d'una prolongada etapa, entre el 1939 i el 1959, de consolidació del règim. S'actuava amb la repressió sistemàtica a qualsevol tipus d'oposició²⁰⁵. La contrapartida va ser l'estacament social, una economia autàrquica fracassada (amb els resultats de retard econòmic i d'increment de la pobresa), la rigidesa política, i l'aïllament internacional. El règim cercava, també, la homogeneïtat cultural i religiosa mitjançant la ideologia o l'esperit del nacional catolicisme. En aquest sentit, acabada la guerra civil es va fer un segon gran restabliment de les congregacions religioses, que podria interpretar-se d'una restauració continuada sobre les estructures anteriors a l'etapa de la República. D'entrada, els religiosos van tornar a les seves mateixes cases, amb el seu tradicional estil de vida, amb la mateixa espiritualitat i les mateixes activitats apostòliques. Era una Espanya de penúries i d'aïllament, però "dominada en l'entusiasme religiós i patriòtic de la calma que segueix a la tempesta"²⁰⁶.

L'economia va evolucionar, entre els decennis dels 50 i 60, del sector primari com a prioritari al secundari. El desplaçament de la població activa al sector secundari -i

²⁰³ L'obra de PÉREZ PINILLOS, Julio: *Los curas obreros en España (1963-2003)*. Madrid: Nueva Utopía, 2004, aporta en precisió els inicis i el desenvolupament dels sacerdots obrers.

²⁰⁴ A.H.S.I.C. [229.18]. Ignacio Armada: *Sacerdotes obreros en España: Los pobres y marginados, vehículo privilegiado de conversión*. [1979?]: 1-2. Signa com a "cura obrero". El seu testimoni és molt important, ja que va ser un dels membres més actius de M.O. jesuítica.

²⁰⁵ Al moment d'encarar-nos en la visió de la totalitat de l'etapa del règim franquista trobem que hi ha un consens entre els diferents autors en considerar que l'aprovació del Pla d'Estabilització Econòmica, el 1959, va ser un punt d'inflexió i que marcarà els dos grans períodes del règim.

Les valoracions sobre les fases a partir del 1959 són en la pràctica les diferències mínimes. Així, podem contemplar des d'una periodització "minimalista" dos períodes: un entre el 1931 al 1959; un segon a partir de 1960. Més endavant farem alguna puntualització més.

²⁰⁶ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel, S.J.: "Las órdenes religiosas en la España del siglo XX". *Enigmas históricos de la Iglesia española contemporánea*. Madrid: Publicaciones de la Universidad Pontificia de Comillas, 2017: 265. El text va ser publicat per primer cop a J. A. ESCUDERO (direcció): *La Iglesia en la Historia de España*. Madrid: Marcial Pons, 2014: 1197-1210.

La frase en l'original castellà: "Pero dominaba el entusiasmo religioso y patriótico de la calma que sigue a la tormenta."

després al terciari- va contribuir a la consolidació d'una emergent classe mitjana. S'entrarà en una fase de desenvolupament econòmic²⁰⁷ i paulatinament, en una millora evident del nivell de vida.

De la mà de l'economia i del canvi generacional, en el país s'anirà produint un trànsit d'una cultura rural-agrària-tradicionalista a una més urbana-industrial-progressista oberta a les corrents del pensament europeu de l'època. Aquest trànsit cultural, els progressos econòmics, la gradual superació de l'aïllament i el canvi generacional van provocar signes d'obertura en els instituts religiosos que eren propers i solidaris cap a les classes populars. En aquells moments, algunes cases religioses es van donar actituds crítiques i inconformistes, que desitjaven canvis en la formació, en l'espiritualitat i en la disciplina. Bastants religiosos²⁰⁸ van començar a manifestar la seva incomoditat i a protestar davant les desigualtats socials i la manca de llibertat sindical i política²⁰⁹. Les generacions joves començaran a cercar noves formes més coherents amb una pràctica evangelitzadora. Aquesta és l'explicació del perquè cap dels primers sacerdots obrers a Espanya comencés la seva experiència de vida obrera sent ja sacerdot, sinó universitari o seminarista. En general, era una generació que no va fer o no va conèixer la guerra civil, i que començava a viure en uns altres paràmetres de conducta. Això, anirà, de mica en mica, desgastant el sistema polític dictatorial i corporativista, al temps que posava en qüestió la legitimació del nacionalcatolicisme. Com a conseqüència, el mateix regim va evolucionar. El règim entrarà en una fase de caràcter burocràtic²¹⁰, en

²⁰⁷ MALUQUER DE MOTES, Jordi: *La economía española en perspectiva histórica: Siglos XVIII-XXI*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente), 2014. Es descriuen els períodes pàg. 16-17 i es desenvolupen entre les pp. 187 a 609. La tercera etapa, la del miracle econòmic (1960-1973). Comença amb les mides del pla d'estabilització de 1959, i es defineix per una liberalització limitada, la planificació indicativa i, especialment, d'una gran empenta al creixement sota l'efecte d'arrossegament de la prosperitat d'Europa Occidental que tindrà el seu màxim exponent en els anomenats *gloriosos setanta*.

²⁰⁸ Ens basem en fonts secundàries que indiquen que especialment les noves generacions de religiosos van començar a mostrar actituds més crítiques envers a situacions de manca de llibertats, però sense dades concretes.

²⁰⁹ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel, S.J.: "Las órdenes religiosas en la España del siglo XX". *Enigmas históricos de la Iglesia española contemporánea*. Madrid: Publicaciones de la Universidad Pontificia de Comillas, 2017: 265.

²¹⁰ Tusell recalca l'any 1959 com essencial al moment d'estudiar el règim franquista. A més calia considerar no només l'economia sinó també la política al moment de contemplar les diferents etapes. De fet, en aquest any, el règim deixava de banda, per la seva identificació, el model feixista i adoptava un de caràcter burocràtic. TUSELL, Javier: *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004*, en John Lynch (dir.): *Historia de España*, vol. XIV. Barcelona: Crítica, 2005: 43-44 i ss. De fet, l'any d'inflexió, com ja havíem dit, és de consens general RUIZ FRANCO, Rosario: "La dictadura de Franco.", dins Francisco Sánchez Pérez (coord.): *La España del siglo XX: Síntesis y materiales para su estudio*. Madrid: Alianza Editorial, 2015: 201 i ss.; CANAL, Jordi (dir.): *Historia contemporánea de España (1931-2017)*. Vol. 2. Barcelona, Taurus, 2017, entre altres.

la que el model feixista era definitivament superat²¹¹, que no deixarà fins la mort del dictador el 1975.

Les bones relacions de l'Església, protegida pels poders econòmics i polítics, van fructificar en el Concordat de 1953. En contrapartida, anava perdent les poques possibilitats que li restaven per poder tenir al seu costat la massa treballadora. Es trobava ancorada en les seves velles formes tradicionals de l'evangelització, molt lluny de la majoria de la població. Amb el naixement dels moviments apostòlics obrers, i les seves branques especialitzades de l'*Acció Catòlica*²¹² espanyola, van venir, poc a poc, els naturals contactes essencials dels primers sacerdots que anaven prenent consciència de l'autèntica realitat de l'Església. Entre els moviments de matriu obrera, i dins dels ambients pastorals especialitzats d'*Acció Catòlica*, s'han d'enumerar l'*Acció Catòlica Obrera* (ACO), la *Germandat Obrera d'Acció Catòlica*²¹³, la *Juventut Obrera Catòlica* (JOC), les *Vanguàrdies Obreres* juvenils impulsades pels jesuïtes des de les seves escoles professionals; en el medi rural les JARC; els grups de *Jesús Obrero* entre els seminaristes; en les parròquies dels suburbis; en les Comunitats Cristianes de Base i Populars²¹⁴; les JEC i les JIC entre els estudiants i els joves professionals²¹⁵.

Les continuades reflexions en equip, de militants i sacerdots, cada cop en major número, van conduir a la mateixa conclusió que s'havia arribat anys enrere a França: es feia imprescindible concórrer en l'entorn obrer, fins i tot en el mateix treball manual, per a

²¹¹ Entre el 1957 i l'estiu de 1959, va haver una forta pugna al voltant de com gestionar els problemes sorgits durant la dècada de 1950. La lluita va resoldre's a favor dels qui defensaven un capitalisme com el que havia a Europa occidental (que obriria el camí a un ràpid desenvolupament econòmic, un profund canvi social i els inicis de benestar material i una obertura internacional). El funcionament de la nova economia mixta de mercat, sota el guiatge d'un grup de reformistes (ben situats als ministeris i al Banc d'Espanya), s'ha d'atribuir el segon canvi significatiu del règim (després del primer que va dur la derrota del feixisme), més que els exiliats o a l'oposició. PAN-MONTOJO, Juan: "Las claves del periodo", en CANAL, Jordi, dir.: *Historia contemporánea de España (1931-2017)*. Vol. 2. Barcelona: Taurus, 2017: 263.

²¹² L'Acció Catòlica de postguerra va servir de refugi i de marc d'associació a un gran nombre de seglars que rebutjaven el totalitarisme polític i el partit únic. GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando: "La Iglesia", en José María Jover Zamora: *Historia de España Menéndez Pidal*, Tomo XLI, *L'època de Franco (1939-1975)*, volumen 1. Madrid: Espasa Calpe, 1996: 425.

²¹³ Farem referència indiferentment com GOAC en català o HOAC *Hermandad Obrera de Acción Católica*.

²¹⁴ TABARES CARRASCO, Esteban: *Los curas obreros: Su compromiso y su espíritu*. Madrid: Nueva Utopía, 2005: 32.

²¹⁵ Joan Sifré en el pròleg del llibre de CORRALES, Xavier: *De la misa al tajo: La experiencia de los curas obreros*. València: Publicacions Universitat de València, 2008: 12.

La "nebulosa" sobre els orígens dels sacerdots obrers és diversa, i ho podem veure en els dos autors citats. Sobre un grup de moviments en què coincideixen (GOAC, JOC), després hi d'altres en què uns citen i d'altres no. Nosaltres no entrem en aquesta polèmica, i seguim el camí dels camps de treball d'estiu i les activitats dels jesuïtes, l'origen de la MOSI a Espanya.

què es pogués dir que la presència de l'Església en el món obrer era una realitat²¹⁶. S'arribarà a la conclusió que, no era suficient la presència de militants en uns àmbits en què l'anticlericalisme era molt fort; es feia imprescindible la incorporació i el compromís personal de la figura del sacerdot amb el món obrer que es pretenia evangelitzar directament mitjançant una nova pastoral.

No obstant, en els seus inicis, els mateixos militants obrers cristians no van entendre els desitjos dels encara pocs sacerdots de participar del tot en la condició obrera mitjançant el treball manual. Aquesta incomprensió podia ser conseqüència de la forta dosis de clericalisme que ells mateixos havien sofert en els primers anys de les organitzacions apostòliques obreres; o també, per una prevenció cap als sacerdots obrers per l'experiència duta a terme a França, en la què s'havia produït una dissociació molt forta entre aquells i els militants obrers²¹⁷. Es pensava que a França, els primers sacerdots obrers havien començat a part dels militants (laics). Amb el pas del temps, van adonar-se, al contrari, que en la realitat francesa s'havia donat una total integració entre sacerdots i militants dins la missió obrera; i al mateix temps, van fer una distinció essencial entre la situació dels dos països. El cas espanyol era totalment complementària i d'acord l'acció dels militants i sacerdots; a més, els militants van ser els primers en veure que si el sacerdot s'integrava en el treball manual, s'aportaria un major i esperat apropament, amb una sintonia total i una dedicació completa als obrers (ja que entre els sacerdots havia la convicció que els autèntics apòstols del món eren i serien sempre els mateixos obrers). Aquesta darrera idea va ser fonamental per a què prenguéss la idea de la missió obrera a Espanya²¹⁸.

D'aquesta manera, poc a poc, es va arribar a una nova realitat, amb una comunitat de militants i sacerdots encarnats totalment en el poble. Va calar la consciència de ser els primers en aquesta nova línia pastoral. Aquesta lenta presa de consciència de militants i primers sacerdots va tenir gran importància pel naixement i desenvolupament del què s'anomenarà Missió Obrera a Espanya.

* * *

²¹⁶ A.H.S.I.C. [229.5: MO Espanya 1967]. Elaborado por la comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*, San Sebastián. Septiembre 1967: 2.

²¹⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 2.

²¹⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 3.

Pel que respecta a la Companyia de Jesús a Espanya, aquesta es bellugava sota el paràmetres preconciars, en la que la influència de la passada guerra civil era notable. Gran part dels jesuïtes van adoptar i identificar-se en les idees i tòpics del nacional catolicisme i del Movimiento Nacional. Durant els quaranta i cinquanta, la identificació amb el règim va estar estesa a tots els nivells, conseqüència directa de les bones relacions entre l'Església i l'Estat, reforçades en el Concordat de 1953²¹⁹. La Companyia es va deixar-se estimar pel regim, a excepció de casos comptats. No és fins els anys seixanta quan el franquisme va començar a patir l'erosió que alguns jesuïtes (i els grups apostòlics que dirigien) van distanciar-se i a oposar-se al regim. El distanciament va sorgir en diferents fronts, molt lligat a les noves generacions. L'ambient de canvi va calar dins en els seminaris i noviciats, que van propiciar uns principis de crítica doctrinal i disciplinar²²⁰. Anem a veure en més detall aquest moviments de transformació.

Si els inicis dels moviments de renovació i crítica s'expliquen perquè hi havia una consciència social molt estesa entre els jesuïtes, especialment entre els de generacions més joves²²¹. Aquesta consciència es va anar creant com a conseqüència d'un seguit d'accions²²². Així, a Espanya, s'hi van fundar obres en sentit social, començant pels

²¹⁹ D'aquest període s'explica detalladament a REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "En la España de Franco: desde el fin de la guerra hasta el Concilio (1940-1965)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 365-395.

²²⁰ Pel seu costat Álvarez Bolado perioditza la història de la Companyia a Espanya des del 1936 en tres fases (i dins de cada una d'elles n'hi considera subfases): la primera, entre 1936 i 1961 que anomena de *retorn i anys de protagonisme*; la segona, entre 1962 i el 1978, que seria *d'aggiornamento i conflictes*; i la tercera, entre 1979 i 1989, de *serenitat gradual i perseverança de futur*. La segona fase *aggiornamen i conflictes* (que s'allargaria del 1962 al 1978), en la qual ens agafaria la primera etapa i part de la segona de la MOSI a Espanya, dos fets marcarien el seus inicis el 1962: per un costat, general del país, va donar-se una obertura econòmica i política de facto a Europa; un altre, de caire eclesiàstic, com va ser el començament del Concili Vaticà II (1962-1965), que va influir notablement sobre el procés espiritual, cultural, social i polític d'Espanya. ÁLVAREZ-BOLADO, A.: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dirs.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid-Roma: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas (Madrid), 2001. Vol. II: 12: 1289-1305.

²²¹ La transformació de la Companyia, conduïda en gran mesura per les noves generacions, no va ser uniforme ni molt menys ràpida, i encara menys acceptada per tothom. A l'Ordre es podien percebre dues tendències en l'acció social catòlica (preconciars) que, personalitzat en el cas d'Espanya, comportaven la crítica i l'oposició al franquisme. Una primera tendència, d'acció social que valorava, principalment, la millora de les condicions de vida i del treball, sense pretensions de canvis polítics estructurals. La segona tendència, anava més lluny, ja que a més de millores educatives i laborals, pretenia promoure la consciència crítica i incitar, com a mínim indirectament, el canvi polític i social. REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "En la España de Franco: desde el fin de la guerra hasta el Concilio (1940-1965)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 387.

²²² REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "En la España de Franco: desde el fin de la guerra hasta el Concilio (1940-1965)", a Teófanos EGIDO (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 387-389.

sectors educatius (escoles professionals, la SAFA, etc.); per la difusió de la doctrina social cristiana ja fos per publicacions i campanyes de *Fomento Social*; i, per accions pastorals com les d'*Ejercicios a Obreros* i las *Vanguardias Obreras*. Dins d'aquest camp de millores socials de caire benèfic cal situar iniciatives com la portada a terme pel pare Jesús Lasa, que des de 1945 va promoure la construcció de vivendes a Tudela (Navarra). O, com algunes institucions orientades per jesuïtes, cas del *Círculo Católico* de Burgos, que varen arribar a construir barriades senceres en benefici de la classe obrera. En aquesta dinàmica (i influència entre les noves generacions) hi va ajudar la instrucció del Prepòsit General Janssens sobre l'apostolat social (22 d'abril de 1947). La instrucció començava en la misèria del proletariat, s'afirmava que la promoció de la justícia social havia de ser una missió prioritària de l'Ordre, per la que s'havien d'utilitzar-s'hi els medis necessaris de formació i acció.

Els *Ejercicios* i les *Congregaciones* van ser el bressol de dos importants moviments de promoció social: l'*Hogar* (1947), anomenat poc temps després *Hogar del Empleado* (1950), i l'*Hogar del Trabajo*²²³. Va adoptar la forma de *Congregación Mariana Obrera*, acceptant els mètodes joicistes. D'aquell grup van néixer el 1954 les *Vanguardias Obreras*²²⁴, amb seccions per a joves (VOJ), adults (VOS) i la branca femenina (VOJF). L'esperit d'aquells joves era una intensa vivència de la fe i la immersió en la classe obrera. L'*Hogar del Trabajo* va ser la seu de las *Vanguardias*²²⁵ que van crear-se dins empreses i a barris. Tenien una gama de serveis, com el de l'Escuela Superior Obrera Social. Posteriorment, va venir la politització. A principis dels seixanta els seus militants van entrar en la lluita sindical, van fundar un sindicat clandestí – l'AST- i van influir en la fundació de *Comissions Obreres* (CC.OO.). El naixement de CC.OO., entre 1962-1964, va coincidir, i va ajudar a la decadència de les

²²³ El promotor d'aquesta obra social va ser el pare Tomás Morales que, al veure les necessitats de molts immigrants de províncies (aprenents a les empreses, botons d'hotel, auxiliars administratius i tot un reguitzell de feines similars) que havien anat a Madrid a guanyar-se la vida.

²²⁴ Fundades oficialment a Cóbreces (Santander) el 1958, pel jesuïta Luis María Granda, conservador en l'aspecte religiós, però avançat en els temes socials.

²²⁵ A.H.S.I.C. [229.25. MO-Espanya-CCMM Obreras]. Diversos escritos, des de 1961 a 1963, sobre les *Congregaciones Marianas Obreras de España*: - *Vanguardia Obrera*: - *Vanguardia Obrera Juvenil* (VOJ). - *Vanguardia Obrera Social* (VOS). - *Vanguardia Obrera Femenina* (VOF). CC.MM.OO-*Congregaciones Marianas Obreras* de Barcelona y Palma de Mallorca.

organitzacions de treballadors catòlics. En la seva creació van participar membres de l'HOAC i d'altres organitzacions cristianes²²⁶.

En aquest moment històric de consciència crítica hi tenim l'arribada del pare Llanos²²⁷ al Pozo del tío Raimundo, el setembre de 1955, una barriada marginal de Madrid sorgida de les onades migratòries de les zones rurals d'Extremadura, d'Andalusia i de La Manxa. La conversió del pare Llanos des de posicions falangistes a d'esquerres va afectar al mètode de la seva evangelització, practicant el radicalisme evangèlic, encarnant-se en el món dels pobres i aprenent el bo que havia en ells. Es fugia de la imposició des de dalt, per la d'ajudar com un més als veïns del barri.

2.2. La SUT, els camps de treball i les primeres experiències

En la dinàmica innovadora, havia dos espais que cercaven impulsar a Espanya les experiències de França: un seria els instituts seculars d'*Hermandad de Cristo Trabajador*; l'altra va ser la posada en funcionament, el 1952, del *Servicio Universitario del Trabajo* (SUT)²²⁸.

El més antic en el temps va ser l'*Hermandad*, que va començar el 1943 a Barcelona, per iniciativa del jesuïta Juan Soler de Morell. El seu propòsit era la recristianització del món obrer.

Ara bé, si cerquem les experiències més properes del que seran els sacerdots obrers a Espanya, aquestes les trobem, d'una manera definitiva, a principis del decenni dels 50. Van ser uns anys en què el compromís cristià dels obrers es va anar transformant en un

²²⁶ GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando: "La Iglesia", en José María Jover Zamora: *Historia de España Menéndez Pidal*, Tomo XLI, *L'època de Franco (1939-1975)*, volumen 1. Madrid: Espasa Calpe, 1996: 426-427.

²²⁷ En la seva joventut va estar involucrat en el moviment nacional catòlic. Poc a poc, la seva posició ideològica va evolucionar cap a posicions totalment oposades. La seva participació a la SUT, i definitiva quan va anar a viure al Pozo va evolucionar cap a posicions esquerranes dins l'oposició al règim: militant en el sindicat Comissionis Obreres i en el Partit Comunista d'Espanya.

²²⁸ IGELMO ZALDÍVAR, Jon: "La revista *ÁBSIDE. Revista de cruz y pensamiento* (1956-1966) de los estudiantes s.j. de la Facultad de Teología del Colegio Máximo de Oña y la divulgación del apostolado obrero de vanguardia en España", en HERNÁNDEZ DÍAZ, José María (coord.): *La prensa de los escolares y estudiantes. Su contribución al patrimonio histórico educativo*. Salamanca: Ediciones de la Universidad de Salamanca, 2015: 465-476.

compromís social i polític²²⁹. Significativa va ser la seva activa participació en les primeres vagues de 1951 a Catalunya i el País Basc, en la del 3 de desembre de 1953 a Bilbao, i rellevant el protagonisme en els anys següents de l'HOAC, de la JOC, i de les *Vanguardias Obreras*.

No obstant, com a iniciativa organitzada hem de contemplar l'espai de la SUT, que va tenir com a figura clau el jesuïta José María de Llanos. Fent una combinació d'alguns principis del falangisme i de l'Església catòlica, es proposava que els universitaris participessin en diversos camps de treball.

En efecte, un grup d'universitaris i seminaristes, el 1952²³⁰, es va plantejar el treball manual com una forma d'encarnació o de vida. El nucli inicial va ser d'uns 15 joves, no tots seminaristes, i cap sacerdot. Cal recordar la situació de la cristiandat del país per tal de poder entendre que, un grup de seminaristes i universitaris fessin experiències de camp durant els estius, i en ells trobessin un camí que va modificar les seves vides²³¹.

L'any següent (1954), Pius XII va comminar la prohibició de la feina dels sacerdots obrers francesos. El bisbes espanyols ho faran extensiu a tots els seminaristes com a reacció a que un d'ells, a la tornada d'un camp de treball, va penjar els hàbits. Tot i aquesta doble prohibició, un grup de seminaristes continuarà treballant manualment, els estius i per els Nadals, fins a la seva ordenació (ja que aleshores molts començaran a treballar a jornada completa). Els 10 anys següents van ser d'un estira i arronsa amb els bisbes i altres estructures eclesials²³².

Si ens centrem en els inicis de la Missió Obrera, els seus membres ho focalitzen entre els anys 1950 a 1959, quan va haver-hi una sèrie d'experiències d'estiu per part de religiosos i seminaristes, sobre tot, en els camps de treball del SUT²³³ (Servicio Universitario del Trabajo). No deixen cap dubte sobre aquest primer impuls, i per ser precisos, en documents interns van escriure "Se comenzó por ahí"²³⁴. Més endavant, cap

²²⁹ BLAZQUEZ, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Trotta, 1991: 128.

²³⁰ Segons quina font situa el seu inici a l'any 1953.

²³¹ A.H.S.I.C. [229.18: Sacerdotes obreros en España]. Ignacio Armada: *Sacerdotes obreros en España: Los pobres y marginados, vehículo privilegiado de conversión.*, 1979: 2.

²³² A.H.S.I.C. [229.18]. Ignacio Armada: *Sacerdotes obreros en España: Los pobres y marginados, vehículo privilegiado de conversión.* [1979?]: 2.

²³³ Promogut pel jesuïta José María Llanos.

²³⁴ A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya-1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, 1967: 3. Trobem la mateixa afirmació, paraula per paraula, a A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada, 6-8 de enero de 1967: 79.

el 1955 ó 56, va haver l'experiència de camps de treball, ja de manera conscient i sense dependència de la SUT, realitzats per a religiosos, sacerdots i seminaristes. Aquesta línia es va interrompre el 1959, amb la supressió dels sacerdots obrers a França a causa de les normes que donà en la seva carta el cardenal Pizzardo, moment que també es va tallar l'experiència a Espanya²³⁵.

El primer camp de treball²³⁶ s'organitzà a Bilbao, el 1954. A l'any següent, va haver un altre a Saragossa, exclusivament per a seminaristes i religiosos. En aquests camps de treball van participar-hi seminaristes i religiosos de diverses diòcesis i estudiants religiosos dominics, jesuïtes, caputxins, etc. Com a pioner de les experiències i coordinador dels camps de treball van destacar els jesuïtes J. A. Mateo²³⁷, i com no, José Maria Llanos. Anualment es celebraven els Congressos Nacionals els Grups de *Jesús Obrero* (seminaristes i estudiants religiosos) que expressaven els seu pensament mitjançant la seva revista *Yunque*.

L'objecte de la SUT va tenir des dels seus inicis un gran valor social. Així dona constància, entre d'altres documents, un en data de 1953 del pare Llanos, a on feia una valoració social dels camps de treball²³⁸:

1º Necesidad de una sociedad nueva, no basta el hombre nuevo. (...)

4º Los campos de trabajo sobre la actual sociedad española: a. Puede contribuir a hacerla menos clasista (...).

El trabajo manual en la Formación universitaria

7º Hay que apuntar a que el S.U.T. abra un camino que conduzca al establecimiento de talleres, al lado de todas las Facultades y Escuelas. Y a que cada estudiante aprenda un oficio.

En tot, la posada en marxa de la SUT no era més que una tornada a l'obrerisme original del primer falangisme, a les antigues idees d'integració de classes i de promoure el contacte entre els obrers i els universitaris²³⁹.

²³⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes obreros en España*. V Semana de Pastoral Social. Septiembre 1967: 2.

²³⁶ Estem seguint fonts primàries de jesuïtes obrers. Sobre els primers camps de treball, hi ha fonts que ho daten uns pocs anys abans.

²³⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 4.

²³⁸ Archivo SUT <https://sut.org.es/> [Ref. 1058: 195300 Valor Social CT P Llanos]. P. Llanos: *Valor social de los campos de trabajo*. 3 pp.

Sobre quines eren les circumstàncies i vida dels camps dels camps de treball tenim testimonis, alguns de molt valuosos com el del jesuïta Joan N. García-Nieto, que més tard formarà part del col·lectiu de la MOSI a Espanya. Aquest ens ha deixat un testimoni del seu compromís social en una estada en un camp de treball, el juliol de 1956, dins el Plan Badajoz²⁴⁰. Ens relata actituds dels treballadors quan s'assabentaven que treballéssim amb ells sacerdots. Ens ofereix l'opinió en tenia ell com a futur sacerdot (en aquell any era encara estudiant) d'aquest homes, en una gran part analfabets, que prefigura el pensament sobre la bondat de l'obrer (no ens deixa de recordar, però, el "bon indígena"):

Cuando poco a poco se fueron enterando de que yo me preparaba para ser Sacerdote, les parecía lo más natural, y creían que todos los Sacerdotes deberían convivir una temporada con ellos. (...). Siempre me trataron con mucho respeto, y delante de mí procuraban ser menos groseros y blasfemar menos. Almas verdaderamente nobles delante de Dios, que si muriesen hoy, irían probablemente más derechos al Cielo que muchos cristianos que llenan Iglesias, comulgan y practican el deporte de dar alguna que otra limosna²⁴¹.

Les condicions de vida dels obrers eren deplorables. Els seus fills no rebien cap mena d'educació, que els abocava a l'analfabetisme. Ens explica un dia que tenia set va apropar-se a un poblat a on vivien les famílies obreres. Allà els nens anaven quasi despullats. Feia molts mesos que no vien cap sacerdot. Continua relatant que els nens entre 12 i 15 anys en prou feines sabien senyar-se. De catecisme no feien. Aquest cúmul de fets el porta a pensar que més aviat estava enmig d'una tribu africana, i no li faltava raó. El poblat ("chozo" l'anomenava) estava fet de barraques de palla, amb gent mig despullada, que en quasi bé no sabien llegir, i res de religió. Tot i el lamentable espectacle, afirmava que en gust tota aquella gent hauria rebut amb gust un sacerdot. A continuació ens dóna una informació sobre un equip de sacerdots que estaven abocats a fer tasques entre els obrers. Ens destacava al jesuïta Ponce de León que amb la seva

²³⁹ <https://sut.org.es/creacion-del-sut/>: Entrada: Creación del SUT.

²⁴⁰ Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia: "Campo de trabajo. Julio, 1956.", en *Juan N. García-Nieto París, s.j.: El hombre y sus escritos*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [2005]: 35-43.

²⁴¹ Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia: "Campo de trabajo. Julio, 1956.", en *Juan N. García-Nieto París, s.j.: El hombre y sus escritos*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [2005]: 38-39.

moto anava fent ruta per totes les poblacions més necessitades, i fent una gran tasca d'evangelització²⁴².

A Catalunya entre els 1951 i el 1962 tenim una primera referència literal de la “pre-Missió Obrera” en les Escoles d'aprenents (Torres, Losada, Cortés)²⁴³.

El 1956, a la Província de l'Aragó²⁴⁴, es va obrir la statio del Terminillo a Saragossa, amb Acha i Laboa. Més tard s'hi va afegir Luis Noarbe. Van fer una tasca de naturalització en el barri, al temps que eren consiliaris de la JOC. També van acceptar l'encàrrec del bisbe per portar les *Hermandades del Trabajo*. A Alacant, Fontova va obrir Nazaret²⁴⁵.

Els fronts i les accions de cristians compromesos contra el règim anaven en augment des de diferents fronts. Es fundava a Barcelona el 1958 la Solidaritat d'Obrers catalans cristians (SOCC), que agrupava diversos col·lectius de cristians compromesos²⁴⁶. El maig de 1959 va succeir un fet impensable fins aleshores. Les organitzacions obreres cristianes de Bilbao van celebrar un acte la festa del treball, en la que van parlar representants de l'HOAC –Martínez Conde-, i de la JOC –Alzola, president-. Tots dos van ser multats pel governador civil²⁴⁷.

El 1959 es van aprovar uns *Nuevos Estatutos de la Acción Católica*, de caràcter oberturista i d'especialització, allunyats de les sagristies i de les manifestacions

²⁴² Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia: “Campo de trabajo. Julio, 1956.”, dins *Juan N. García-Nieto París, s.j.: El hombre y sus escritos*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [2005]: 41.

²⁴³ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. Ponencia de Misión Obrera Española: *Datos de la Provincia de Cataluña*. Agosto 1983: 1. També tenim una cronologia a A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Cronología de Misión Obrera*. Interpretación. Reunión de Madrid, 1971. També a A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. / Terrassa 2]: *Reunión de la Misión Obrera, Madrid 1971*.

²⁴⁴ Les Províncies són organitzacions territorials de la SJ. A Espanya, el número de Províncies, o l'àrea d'influència han anat variant al llarg del temps, ja sigui per satisfer el nombre de jesuïtes o per tasques encomanades.

²⁴⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. /Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera, Cadarso-Madrid*, 27-29 junio 1971: 5.

²⁴⁶ Veure FERNÁNDEZ SEGURA, Josep: “La participación dels catòlics en el moviment obrer de Barcelona (1946-1978)”, en *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* [Barcelona], núm XVII, 2006: 259-283. TORMO, David: “L'Església. Entre l'oficialisme i l'inici de la dissidència”, en Josep Maria Solé Sabaté: *El Franquisme a Catalunya (1939-1977): Catalunya dins l'Espanya de l'autarquia (1946-1958)*. Barcelona: Edicions 62, 2005: 108-127.

Una visió de conjunt a FIGUEROLA GARRETA, Jordi; JUNCOSA GINESTA, Isabel: *L'Església catalana durant el franquisme 1939-1975: Apunts per a una historia. volums*. Barcelona: Editorial Claret, 2008.

²⁴⁷ FERRANDO PUIG, Emili: “Església i repressió: el franquisme contra l'HOAC”, en Pelai Pagès i Blanch, dir: *Franquisme i repressió: La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*. València: PUV (Publicacions Universitat de València), 2004: 203-226.

trionfalistes político-religioses dels primers anys del règim²⁴⁸. Va permetre que els grups cristians s'encertessin en el seu propi ambient, ja fos rural, universitari o obrer. L'apropament va fer surar situacions socials, culturals i sindicals inhumanes i injustes. Aquestes experiències en la realitat més crua va portar primer a la denúncia, i després a l'acció. Aquesta línia els va portar a friccions tant en el Govern com en la jerarquia de l'Església.

En aquesta línia de denúncia política cal emmarcar les crítiques que va fer l'HOAC en l'aprovació el Pla d'Estabilització Econòmica del 1959²⁴⁹, que va publicar un dur comunicat contra el pla, en el que denunciava les conseqüències negatives pels treballadors. El Consell Nacional de la JOC d'aquell any va ser així mateix crític i va aprofitar per demanar uns sindicats lliures i representatius.

El jesuïta obrer José M. Borri, que quan s'organitzi la MOSI serà figura central, estava treballant, el 1958, en el barri d'Uretamendi (Bilbao), que veurà perjudicada la seva tasca quan entre el 1959 fins a l'any 1963 quedin interrompudes totes les experiències en el treball a Espanya de seminaristes i religiosos.

Un nodrit grup de capellans bascos van enviar als seus bisbes, el maig de 1960, una carta a on es denunciava la manca de llibertats que patia el país, i es condemnava l'ús sistemàtic de la tortura a les presons i a les comissaries. Aquest document, conegut com la *Carta de 339 curas vascos a sus obispos*, va ser el primer acte massiu de contestació clerical al règim. Moltíssims catòlics es van adherir a la carta en plec de signatures als seus bisbes. Les autoritats ho van culpar al progressisme religiós i clerical.

La contestació i la distància entre l'Església institucional i les bases s'anaven eixamplant. En aquesta estira i arronsa, el juliol de 1960 es va celebrar el primer congrés nacional de la JOC²⁵⁰, d'on sortiran noves línies d'acció entre el moviment obrer i membres de l'església. Un gran nombre de militants cristians van considerar que era el moment de passar a l'acció sindical organitzada. Allà va néixer la *Unión Sindical*

²⁴⁸ BLAZQUEZ, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Trotta, 1991: 130.

²⁴⁹ El Pla pretenia un canvi de rumb econòmic; s'entrava en una nova etapa, en un aparent impuls "modernitzador", amb vocació al desenvolupament social i econòmic, de flexibilització política i d'obertura controlada a l'exterior.

²⁵⁰ I Congreso Nacional de la JOC, Madrid 1 de julio de 1960.

Obrera (USO)²⁵¹. Un sector de *Vanguardias Obreras*, amb l'aprovació del jesuïta Granda, va fundar la *Asociación Sindical de Trabajadores* (AST)²⁵². Un col·lectiu de l'HOAC es va associar al voltant de l'editorial ZYX, a on es propugnava una mena d'anarquisme de base cristiana. Tots aquests moviments obrers cristians s'havien d'interpretar des d'una doble lectura: l'Església havia de fer el gest de renunciar a la protecció i recolzaments del règim, i havia d'acceptar els riscos de la llibertat; i, la denuncia que l'esplendor de les institucions eclesiàstiques es feia a canvi d'ofegar la llibertat evangèlica²⁵³.

El règim de Franco tenia al seu costat a la majoria de l'episcopat, però l'Església havia deixat de ser aquell bloc uniforme dels primers anys dels franquisme. Ara les forces eclesiàstiques d'oposició estaven en els moviments catòlics, obrers i universitaris. Les manifestacions es van multiplicar: Jordi Pujol i el moviment *Catolicismo Catalán*; el naixement d'ETA – en la que un sector del clergat, especialment jesuïtes i franciscans, del País Basc va recolzar el naixement de l'organització-; declaracions d'alguns sacerdots o bisbes a favor de la doctrina social de l'Església; altaveus com *El Ciervo*, *Pensamiento y Acción*, i un llarg etc.

La Companyia a Espanya, a principis de 1962, va emprendre una nova divisió provincial (correcció de la realitzada catorze anys abans) seguint el doble criteri d'àrees històriques i geogràfiques²⁵⁴. Aprofitant la recents reagrupacions per àrees històriques i geogràfiques, el P. General Janssens va insistir en l'esperit universal de la SI per sobre el particularisme; també va recomanar en la necessitat de la formació social dels jesuïtes i d'aquells sota la seva influència. Considerava que s'havia de portar a les classes altes la mentalitat social i evangèlica de l'Església. Els temps moderns havia de comportar, i

²⁵¹ L'enfrontament dels obrers catòlics amb la jerarquia, afegida la manca de capacitat doctrinal a donar respostes socials, va acabar per radicalitzar els militants de base. La USO, creada el 1960, estava constituïda per militants de la JOC de tendència socialista autogestionària. Va representar un dels exemples més matiners i estables de sindicat cristià radicalitzat en ple auge de l'obrerisme catòlic. GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando: "La Iglesia", en José María Jover Zamora: *Historia de España Menéndez Pidal*, Tomo XLI, *L'època de Franco (1939-1975)*, volum 1. Madrid: Espasa Calpe, 1996: 426.

²⁵² Un altre exemple de la radicalització dels militants ho tenim en la creació de l'AST, que ven aviat va agafar un caire d'organització política. El 1970 va passar a dir-se ORT, de curta durada.

²⁵³ BLAZQUEZ, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Trotta, 1991: 131-132.

²⁵⁴ A principis de 1962 hi havia 4.808 jesuïtes.

com a una de les principals preocupacions entre els jesuïtes. la lluita per que hi hagués justícia social cristiana, necessitat tan peculiar dels temps moderns²⁵⁵.

La Facultat de Teologia dels jesuïtes catalans va iniciar la publicació *Selecciones de Teología* (Sant Cugat, 1962), amb l'objectiu de divulgar els extractes dels millors articles de teologia i, amb la de Filosofia, editava dos cops l'any *Selecciones de libros*. La publicació *Estrella del Mar* va ser substituïda per *Apostolado laical* (1963), amb l'afany de donar més protagonisme als laics. Com a expressió de las *Casas de Estudios de Humanidades* va aparèixer *Reseña* (1964). A partir de 1964 va iniciar-se la publicació de *Actualidad bibliográfica* (amb el títol capgirat des de 1970), un bon repertori sobre sabers teològics i filosòfics.

Els anys 1962 a 1965, Espanya va demanar adherir-se al Tractat de Roma, al temps que l'economia va créixer notablement. El "Plan Nacional de Estabilización Económica" del 59, que trencava la política econòmica autàrquica, havia bastit uns fonaments sòlids a l'economia espanyola. Va donar-se un flux migratori exterior molt important cap Europa, i un altre interior des de les zones rurals a les zones urbanes més dinàmiques, com a conseqüència directa van sorgir o augmentar els suburbis de misèria (recordem el cas de Llanos); i va començar una incorporació femenina al treball.

L'oposició al règim, ja fos dintre o fora del país, va començar a organitzar-se. La vaga de les conques mineres asturianes del 1962, que va esclatar en plena etapa de "desarrollismo" va estendre's a moltes províncies i va arribar la seva repercussió a l'estranger, cosa que provocà un estat d'excepció que es faran recurrents. Sectors eclesiàstics van assumir la causa dels obrers vaguistes. El règim va respondre amb la repressió, que va ser denunciada per diversos grups d'intel·lectuals. Al temps, amplis sectors de la societat seguiran amb atenció, quan comenci, el desenvolupament del Concili com a una legitimació de les seves aspiracions²⁵⁶.

²⁵⁵ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid, 2001: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol. II: 1295.

²⁵⁶ Sobre el sindicalisme de matriu hi ha l'estudi de FERNÁNDEZ JEREZ, José Luis: "Las organizaciones obreras católicas como cantera de líderes sindicales en España", en AROCA MOHEDANO, Manuela; VEGA, Rubén, directores: *Análisis históricos del sindicalismo en España: Del Franquismo a la estabilidad democrática (1970-1994)*. Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2013: 63-81.

Per una aproximació al tema general de les vagues FERRI, Llibert; MUIXÍ, Jordi i SANJUÁN, Eduardo; *Las huelgas contra Franco (1939- 1956). Aproximación a una historia del movimiento obrero español de posguerra*, Ed.Planeta, Barcelona 1978.

Els estudiants de Sant Cugat, cap el 1962, van crear grups anomenats *Academias*, que agrupaven a les persones segons diferents d'interessos: catequesi, pastoral, cinema, temes socials, etc. Es mantenen reunions periòdiques d'estudi i debat. Cada cert temps, s'oferia una sessió pública a tota la facultat. L'*Academia Social* era la més viva i més nombrosa. Es tenien contactes amb militants obrers cristians, experiències pastorals de cap de setmana a barris obrers de Sabadell, Terrassa, Barcelona; i també curssets d'estiu, entre d'altres accions²⁵⁷.

No és gens estrany que a Catalunya, el 1962, hagués un projecte de statio. En cap cas es parlava de treball manual. Ho representaven Julian Maristany, M. Borrell, R. Xammar, J. M. Borri, i més tard es va afegir Labeira²⁵⁸.

Com s'ha avançat més amunt, a la Companyia, abans i després de la Congregació General 31, va donar-se una creixent radicalització cap a la consciència social. En aquesta radicalització i consolidació social hi van confluïr diversos factors²⁵⁹: el marxisme, que estava de moda en amplis sectors obrers, intel·lectuals i universitaris europeus i iberoamericans, va estendre's en els àmbits espanyols, al temps que com la pressa de consciència de la lamentable situació social a Amèrica Llatina; les encíclics socials de Joan XXIII, *Mater et Magistra* (maig 1961) i *Pacem in terris* (abril 1963); els debats conciliaris de Vaticà II entorn a la pobresa evangèlica i a la promoció de la justícia. En la seva consolidació va jugar molt significativament, la influència del General Janssens, que en les seves crides a fer front a l'expansió del comunisme, considerava que no únicament s'havia d'alleugerir la pobresa, sinó suprimir-ne les causes; no únicament ajudar als pobres, ans el contrari, aconseguir que no ho siguin.

El bisbe de Bilbao, al 1963, va concedir treballar 5 hores²⁶⁰ a David Armentia a Baracaldo²⁶¹ (Biscaia), formant equip amb 4 seglars²⁶². A l'octubre començà a treballar i

²⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera Española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 1.

²⁵⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. / Terrassa 2]: *Reunión de la Misión Obrera*, Cadarso-Madrid, 1971. *Cataluña: Cronología*: 10. / [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera Española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 1.

²⁵⁹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid, 2001: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol. II: 1295.

²⁶⁰ A.H.S.I.C. [229.5: M.O. -Espanya-1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, 1967: 3.

A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes obreros en España*. V Semana de Pastoral Social. Septiembre 1967: 2.

²⁶¹ Altres fonts ho ubiquen a Bilbao.

durant tot el curs, l'estudiant jesuïta, Eugenio Arraiza²⁶³, a Tudela, amb aprovació de Roma.

Tenim una altra font que ens indica que, cap el 1963, eren uns 20 sacerdots els que treballaven manualment. Dins d'aquell any, els bisbes de Sant Sebastià i Múrcia van autoritzar a uns estudiants jesuïtes l'experiència del treball d'estiu amb la condició que fos d'incògnit. Va ser la primera oportunitat oficial per a la progressiva autorització episcopal del treball a Espanya²⁶⁴. El Concili Vaticà II havia propiciat el definitiu clima d'obertura a nous apropaments pastorals i missioners, amb la que es legitimaria l'opció i el ministeri dels sacerdots obrers ja existents, i animant d'altres a agafar aquesta tria²⁶⁵.

L'any 1964, el sacerdot secular Pedro Solabarria²⁶⁶ treballa a Bilbao. També a Bilbao, el jesuïta Manuel Guardiano treballen a Bilbao²⁶⁷ i després a Tudela. A Catalunya, treballen José Borri²⁶⁸ i dos sacerdots seculars més. Aquell mateix any es van reprendre les experiències d'estiu²⁶⁹ de religiosos i seminaristes, i els projectes de creació de statios, com la de Cartagena²⁷⁰. El setembre de 1964, Borri i Labeira van a viure a

²⁶² A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 7.

²⁶³ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 4.

²⁶⁴ A.H.S.I.C. [229.18]. Ignacio Armada: *Sacerdotes obreros en España: Los pobres y marginados, vehículo privilegiado de conversión*. [1979?]: 2.

²⁶⁵ TABARES CARRASCO, Esteban: *Los curas obreros: Su compromiso y su espíritu*. Madrid: Nueva Utopía, 2005: 32.

²⁶⁶ Pedro María Solabarria, "Periko" (Portugalete, 1930 – Bilbao, 2015) va ser un dels pioners dels sacerdots obrers a Espanya –juntament amb David Armentia-. El seu compromís amb la classe obrera el va portar a participar i militar en diversos sindicats i organitzacions polítiques, algunes tolerades pel règim (la JOC, la GOAC), com d'il-legals (USO, CC.OO., Front obrer d'ETA). El seu compromís polític el va dur diverses vegades a ser empresonat a Zamora –presó especial per a capellans- i a Basauri. En democràcia, destaquen les seves eleccions com a diputat en el Congrés per Herri Batasuna.

²⁶⁷ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 7. A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 4.

²⁶⁸ Segons el document intern *Cronología de misión Obrera [Cataluña]* s'escriu que el 1962 ja hi ha un projecte provincial de statio A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. M.O. *Tarraconense: Cronología de Misión Obrera. Interpretación*. L'any de la primera statio el 1962-63 es ratificat en el document manuscrit A.H.S.I.C. [229.20: 4.2.2. MOSI 1977-1980]. *Història de la MO a Catalunya*: 1.

²⁶⁹ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta. De: Desconocido. A: Luis González, SJ. Asunto: Contestación sobre la propuesta de trabajo de verano con orientación pastoral-social. Madrid, 6-V-1964. 3 pp.

²⁷⁰ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta. De: "Lito", Facultad de Teología. A: Ignacio Armada, Oña (Burgos). Asunto: Proyecto futura statio obrera en Cartagena. Granada, 14-V-1964. 2 pp. A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. - Reunión de estas Navidades. 1964. 4 pp. -Sacerdote-apostolado obrero. Principios y conclusiones del Grupo sacerdotal de Cartagena hasta diciembre del 1964. 26.10.64. 6 pp. A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964.]. Carta. De: Desconocido. A: Desconocido. Asunto: Invitación a participación en la statio obrera en Cartagena el verano de 1964. 12-XI-1964. A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta. De: G. Duque, SJ, Colegio de San Francisco Javier. Facultad de Teología S.I., Oña

Sabadell i fan treball manual a casa seva²⁷¹. Paral·lelament, s'anava bastint una justificació i argumentació intel·lectual sobre aquest apostolat social²⁷².

El cert era que són anys que començaven construir-se xarxes de complicitats i a gestar-se projectes de futur. Va haver una intensa correspondència entre els jesuïtes orientats a la nova pastoral obrera i a bastir statios²⁷³. A tall d'exemple, temin una extensa carta dirigida a Armada des de la Facultat de Teologia d'Oña (Burgos), a on es fa un repàs de la situació de Cartagena (on es va formar un grup força important²⁷⁴), de la sociologia i condicions de feina dels obrers i els plans cap el 1964 en una experiència de treball, i el que és més important, deixa entreveure la seva adaptació i orientacions ideològiques (com el suggeriment d'algun llibre de lectura)²⁷⁵.

Sobre l'adaptació al món obrer, que anomenava filosofia pràctica de l'experiència, ens remarcava: la finalitat, la manera, l'equip, l'equipatge intel·lectual.

La finalitat primària: coneixement, captació de la mentalitat obrera, la seva dinàmica, etc. La secundària: estudi sociològic i influència personal obvia. Es destacava que no feia falta una consigna general, però donat el delicat de l'ambient, i per tal de no danyar un durador apostolat, s'esperava que davant de qualsevol situació delicada es fessin consultes, ja que l'experiència havia d'acabar sense cap queixa.

Es van plantejar els treballs i el règim de vida. Sobre el treball, es donava per suposat el proporcionat a les forces –fins a on cada un d'ells podia arribar-. No tenien clar el treballar o no anònimament, i ho deixen a què en el temps ja s'anirien assabentat la resta de treballadors. El règim de vida seria l'ordinari de l'obrer. S'incideix que es viurà del jornal. Es menjarà a la residència alguna vegada. Sobre "l'equipatge intel·lectual" s'indicava que estaria molt bé el llibre d'Ignacio Lepp, *Itinerario de Karl Marx a*

(Burgos). A: Ignacio Armada. Asunto: Situación campo laboral en Cartagena para una statio obrera. [Planes para 1964]. Oña, 1964. 2 pp.

²⁷¹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]: *Reunión de la Misión Obrera*, Cadarso-Madrid 1971. Cataluña: Cronología: 10.

²⁷² A.H.S.I.C. [229.13. Sac [erdotes]-trabajo]. Eugenio Arraiga *IHS. Razones para un trabajo del sacerdote, que ejerza su apostolado en medios obreros, en trabajos manuales más bien duros (unas 6 horas)*. Loyola, 15 agosto 1963. 4 pp.

²⁷³ Hi ha una extensa comunicació epistolar a A.H.S.I.C. [229.4: Missió Obrera Espanya 1964].

²⁷⁴ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. - Reunión de estas Navidades. 1964. 4 pp. / -Sacerdote-apostolado obrero. Principios y conclusiones del Grupo sacerdotal de Cartagena hasta diciembre del 1964. 26.10.64. 6 pp.

²⁷⁵ A.H.S.I.C. [229.4: Missió Obrera Espanya 1964]. Carta, De: G. Duque, SJ, Colegio de San Francisco Javier. Facultad de Teología S.I., Oña (Burgos). A: Ignacio Armada. Asunto: Situación campo laboral en Cartagena para una statio obrera. [Planes para 1964]. Oña, 1964. 4 pp. Hi ha una nota manuscrita a llapis que diu: Planes para 1964. Entenem, doncs, que va ser redactada el 1963.

Jesucristo (que és l'autobiografia d'un intel·lectual francès des del comunisme al sacerdocí).

Un parèntesi de la carta. Sobre les orientacions intel·lectuals o ideològiques, tenim una carta de Lito a Armada el maig de 1964²⁷⁶, o on li remarcava els llibres que s'enduria a la seva experiència de treball: de Mgr. Ancel *Mis cinco años de sacerdote obrero* i tres documents sobre l'obrer; de G^a Escudero *Los sacerdotes obreros y el catolicismo francés*; de José Alzín *Cristo de incógnito*; de Jacques Loew *Diario de una misión obrera*; de Maisonneuve *Psicología social*; i, de Van der Meersch *El coraje de vivir*. Com observem, la influència dels sacerdots obrers a França va ser molt notable, al temps d'una orientació ideològica de caire marxista i de contingut social evident.

Tornant a la primera carta, la xarxa de contactes servia ja fos per resoldre dubtes o orientar possibles vocacions cap aquesta opció d'apostolat obrer. Prenem una carta en data de novembre de 1964 a on es donava orientació a un tal Juan:

Querido Juan:

Te conozco sólo por el catálogo y porque algunos compañeros de teología me han hablado de ti en el sentido que estás inquieto por las cuestiones sociales, y que incluso estás destinado o semidestinado a eso. Tú verás que hay de cierto sobre eso.

Si realmente es afirmativa la respuesta al primer párrafo lee el segundo y si no quieres cansarte pues lo dejas y me contestas que no. Pero por si acaso vamos al grano: no sé si sabrás que el verano pasado estuvimos tres SJ de tu provincia y mía trabajando como obreros en Cartagena. Salió demasiado bien todo, y claro el P. Provincial cuando estuvo por Oña, me dijo que viese la forma de formar tres para este verano en las que figurase algún maestrillo de los que saldrían ese año. De ahí que me he fijado en tí por ver si quieres algo de esto.

Comprendo que por la novedad siempre hace su tanto de ilusión, pero voy al grano otra vez como a mí me gusta. Sería para ir a una cosa seria. Habrá trabajo, no muy duro en la fábrica, o lo que te tocase, y luego una vida de familia entre nosotros, esto segundo es más importante que lo primero, aunque parezca mentira. Lo primero que pretendemos es una labor de equipo. Trabajar unos cuantos en común, con un ideario común y unas metas comunes. Por eso y por lo que te digo de vivir en familia se requieren unas cualidades especiales. Yo casi las reduzco a tener un fin común y métodos comunes, un carácter medianamente abierto y ser algo mortificado. La primera cualidad no puedes saber si la tienes porque aún no sabes exactamente de qué se trata, ya te lo explicaré. Lo segundo, lo comprobarás por tu trato con los compañeros o en los catecismos, y lo tercero que te lo diga el espiritual por si acaso (va en chungo).

²⁷⁶ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta, De: "Lito", Facultad de Teología. A: Ignacio Armada, Oña (Burgos). Asunto: Proyecto futura statio obrera en Cartagena. Granada, 14-V-1964: 2.

Pregúntale al P. Rector si le parece bien y me contestas cuanto antes, pues para estas navidades hay proyectada una reunión para los que iríamos a algún sitio de la provincia a trabajar de obreros para que nos conozcamos y definir a ser posible con quiénes y a dónde. Los sitios serán si se hacen tres: Cartagena, Mérida, Puertollano.

Si algún otro filósofo de tercero te parece me lo dices. De todas formas pienso estas navidades ir a Alcalá un día para saludaros antes y hablar de estas cuestiones.

Ya sabes dónde me tienes a tu disposición. Saluda al P. Trani y profesores de mi parte sin dejar por supuesto al P. Rector.

Un abrazo fuerte de tu amigo y hermano²⁷⁷

Durant la reunió social de la Província de Loiola, la Pasqua del 64, David Armentia va llegir un informe sobre la seva activitat apostòlica amb el món dels pobres. Va aportar un informe que va tenir molta importància al fer referència a les dues fases de pastorals obreres que havia viscut. En primer lloc, va resumir els seus anys entregats a la tasca en el barri d'Uretamendi a Bilbao, que ell mateix va entendre com de beneficència ja gran part de la seva feina de va ser de tipus material-organitzatiu (com la construcció d'habitatges o tasques similars). En aquell temps va adonar-se que allò no era el definitiu per a trobar-se amb el poble i ser considerat un més d'ells. Per això, va començar una segona fase totalment diferent, que va consistir en el treball a la fàbrica. Llavors va ser quan va tenir consciència clara que en aquest apostolat si podia servir al món dels pobres de manera eficaç²⁷⁸.

Va anotar també com en aquesta nova etapa de la seva vida hi havia posat sentit ple a la seva realització com a home i com a religiós, i que el seu sacerdoci havia cobrat tota la seva força en trobar el mitjà més directe d'encarnació amb aquell món obrer al que volia servir apostòlicament.

Cal afegir l'impacte que va causar la seva experiència en l'equip de vida eclesial del qual formava part des de feia diversos anys. En el moment de anar construint històricament les fites principals que aniran conformant els primers passos de la Missió Obrera, s'ha

²⁷⁷ A.H.S.I.C. [229.4: Missió Obrera Espanya 1964]. Carta, De: Desconocido, A: Desconocido. Asunto: Invitación a participación en la statio obrera en Cartagena el verano de 1964. 12-XI-1964.

La correspondència era notable sobre l'assumpte, com la A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964.]. Carta, De: Desconocido. A: Luis González, SJ. Asunto: Contestación sobre la propuesta de trabajo de verano con orientación pastoral-social. Madrid, 6-V-1964. 3 pp.

²⁷⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 4-5.

de constar el gran influx que aquesta experiència va aportar per enfocar diversos punts essencials de la nova organització²⁷⁹.

Després d'haver informat en detall als seus superiors sobre el pla d'acció i fins de l'experiència, l'estiu de 1964, encara amb pocs efectius, es van restablir les experiències de treball de seminaristes i religiosos. En concret, dos equips d'estudiants jesuïtes van fer les experiències: un a la zona obrera de Pasajes-Alza (Guipúscoa) i l'altre a Cartagena (Múrcia). L'equip de Cartagena el van començar tres jesuïtes juntament amb un grup de sacerdots molt inquiets pastoralment i un altre de militància de l'HOAC molt entregats. La finalitat pretesa de l'experiència la van exposar en un informe de maig del 64 als seus superiors:

Fundamentalmente un mayor conocimiento del Mundo Obrero al cual quisiéramos dedicarnos el día de mañana: una preparación no se improvisa ni debe ser puramente teórica. Queremos aprender más para ayudar, pues comprendemos que es bien poco lo que de momento podemos hacer en este orden. Ver problemas sobre los que podamos reflexionar después, ir penetrando y conformando nuestra mentalidad con la del mundo obrero, totalmente distinta y específica²⁸⁰.

L'informe privat que l'equip d'estudiants jesuïtes que treballà a Guipúscoa va dirigir, l'octubre de 1964), al bisbe de Sant Sebastià i als seus superiors, s'indicava la importància del treball manual per comprendre els problemes obrers:

(...) el trabajar nos llevó a comprender mucho más rápidamente el problema obrero. Hemos llegado a la conclusión de que nuestra experiencia de trabajo, al menos como experiencia, es muy conveniente. En cierta manera necesaria, para quienes quieren dedicarse a la evangelización del mundo obrero. (...) No será el trabajo manual del sacerdote la única forma de atestiguar que somos pobres! El no trabajar, ¿no nos hará sentirnos siempre "extranjeros" al mundo obrero?²⁸¹

²⁷⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 5.

²⁸⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 5.

²⁸¹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 5.

I es pregunten si no serà el treball manual del sacerdot l'única manera de donar testimoni que eren pobres, incideixen en “El no trabajar, ¿no nos hará sentirnos siempre “extranjeros” al mundo obrero?²⁸²”

Posteriorment, es van mantenir repetits contactes, i es va començar a plantejar-se la necessitat del treball manual pel sacerdot amb tot el que això suposava de renúncia a tot poder com a condició necessària per a l'encarnació en el poble. Aquesta idea va ser millor acollida, en un principi, pels militants que pels sacerdots.

Les “experiències” (que en alguns casos s'allargaven un o dos anys) de treball manual a l'estiu entre els jesuïtes en formació es van començar a generalitzar el 1965. Aquests permisos van anar acompanyats d'escrits argumentats a favor d'aquestes iniciatives.

A la Companyia començaven a fer-se palpables els “síntomes de canvi”. Un dels fets més significatius va ser un inici de disminució de les vocacions. Si bé el 1965 la SI va arribar el nombre màxim de membres, ja era evident que en aquells anys ja es feia palpable una disminució de vocacions, notablement a Europa, acompanyat d'un elevat nombre d'abandonaments (inclosos la de sacerdots amb poc temps de ser ordenats). Així doncs, com veurem en el següent capítol, la secularitzant de la modernització va precedir el nou generalat de Pedro Arrupe i de la clausura del Concili Vaticà II²⁸³.

2.3. El cas del barri d'Uretamendi (Bilbao)

El barri marginal d'Uretamendi (Bilbao) va esdevenir una mena de laboratori de cara a la posterior implantació de la MOSI a Espanya. Tenim el testimoni del jesuïta José M. Borri a on va ser fer una tasca social durant un temps (aquest últim va estar-hi treballant un any i mig entre febrer i agost de 1959 en el que es va veure obligat a abandonar-lo) al barri (també hi va fer experiència David Armentia). El barri va començar a formar-se l'any 1949. Va créixer molt entre el 1955 fins el 59, on va aturar-se una mica el

²⁸² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 5.

²⁸³ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid, 2001: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol. II: 1295.

procés²⁸⁴. Tenim una informació detallada del seu treball en diferents informes²⁸⁵. De primera mà, José M. Borri, ens relata els seus primers contactes amb el barri, i molt especialment el seu impacte:

(...) Un domingo les acompañamos dos sociólogos [febrero 1958]. Yo conocía a fondo barrios de cuevas y chabolas en Sabadell, pero no dejó de impresionarme el conjunto que se nos ofrecía en Uretamendi. En un vallecito recogido en las estribaciones del monte Arraiz, cerca de la Villa, pero escondido a su vista, se apilaban centenares de chabolas (luego supimos que pasaban de 300) de tablas viejas y ennegrecidas, forradas y techadas con tela embreada. (...)

En las visitas supimos más detalles. (...) La calle era de los chulos; abundaban las reyertas, y la gente de bien no tenía apoyo. Un comisario de policía contestaba con esta agria frase a la petición de ayuda de una pobre madre: “Lo que yo haría sería subir con tres bidones de gasolina y quemar todo el barrio ...” La inmoralidad no se recataba gran cosa. Carecían de cultivo espiritual. (...)

Regresamos apenados. Había que hacer algo: Dios lo quería. Ahora, a un año vista, con una decoración externa e íntima tan cambiada, estamos convencidos plenamente de que Dios lo ha querido con todas sus fuerzas. Después volveremos sobre esta viva persuasión de haber sido evidentes instrumentos del Dios de los pobres de esta empresa²⁸⁶.

La situació del barri el febrer 1958, un dels 24 suburbis de la ciutat, era un dels més abandonats i en pitjors condicions en el seu conjunt²⁸⁷: Al barri hi havia unes 325 famílies, amb un total de 1500 persones²⁸⁸. La degradació física i social era molt elevada:

²⁸⁴ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. *Situación el suburbio “Uretamendi”*. *Sugerencias en vistas a su eliminación*, 1959: 1.

²⁸⁵ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 2]. José M. Borri: “Un año al servicio del suburbio más mísero de Bilbao”. *Boletín del Secretariado de Obras Sociales de la Compañía de Jesús en España*. Año XII, núm. 26, abril 1959.

A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 1]. *Situación del suburbio “Uretamendi”*. *Sugerencias en vistas a su eliminación*. 1959. 5 pp. + 6 fotos + bobina súper8.

A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 2]. Fotos de la despedida del padre Borri, en otro barrio: - La chabola es la escuela; la fuente se consiguió poner.

²⁸⁶ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. “Un año al servicio del suburbio más mísero de Bilbao”. *Boletín del Secretariado de Obras Sociales de la Compañía de Jesús en España*. Madrid, núm. 26, abril 1959: 1.

²⁸⁷ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. Carta dirigida a Victor Blajot SJ Provincial (Barcelona), sobre la situació i la feina feta a Uretamendi. No hi ha signant, peròensem era de [José M. Borri] el 28-X-1959. 4pp. La informació que segueix, essencialment està obtinguda de la missiva.

²⁸⁸ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. *Situación el suburbio “Uretamendi”*. *Sugerencias en vistas a su eliminación*, 1959: 1.

(...) 330 chabolas de tablas viejas forradas y techadas con tela embreada. Ocupan un terreno usurpado en un vallecito un poco elevado sobre la villa, pero muy cerca de ella. La mitad se apretujan de manera inverosímil, unas con otras, anulando toda intimidad familiar. Las demás se hallan escalonadas en dos laderas de pronunciada pendiente. Muchas de ellas constan de una sola pieza. Pocas tienen más de dos camas.

Un olor nauseabundo de basuras podridas y excrementos, lo envuelve todo. A cada paso se tropieza con montones de suciedad y asquerosos charcos. La fuente de agua potable dista más de 10 minutos.

Las ratas, la humedad y el barro les martirizan. Yo he visto a una niña de mes y medio con la frente comida por una rata. Y ciertamente no hubo el menor descuido por parte de los padres.

Casi doscientos niños²⁸⁹ carecen de escuela por no tener sitio en las próximas Escuelas Nacionales.

No hay unión alguna entre los vecinos. La calle es de los “chulos”. Abundan las reyertas y la gente de bien carece de apoyo.

Atención religiosa, la mínima de llevarles los sacramentos al que lo solicitan.

Reciben alguna ayuda benéfica de la Parroquia, de algunos visitantes esporádicos; y los pequeños de nuestro colegio de Indauchu les visitan en grupos cada domingo con el P. Espiritual; P. Scheifler, repartiéndoles bastantes donativos. Además se les atiende en parte en un pequeño dispensario y un comedor infantil instalado en un piso fuera del barrio, a 15 minutos de distancia.

Se palpa en el trato con ellos una atmósfera amarga de desesperanza y escepticismo. Algunos llevan hasta 10 años viviendo en estas espantosas condiciones.

Yo he visto llorar a muchos visitantes al chocar de golpe con esta realidad insospechada. Y ciertamente que estremece el corazón las primeras veces que se ve, por poco sensible que se sea.

Ese es el panorama en febrero de 1958²⁹⁰. (...)

Aquesta era la situació al febrer de 1958. Al cap d'un any i mig, a l'agost de 1959 quan el va deixar, s'havia revertir la vida en el suburbi. A excepció de les cabanes (que havia expectatives de ser reconvertides al cap de poc en cases), tota la resta havia canviat. En el centre mateix de l'amfiteatre format per les cabanes s'aixecava una capelleta blanca que, durant la setmana, acollia una escola amb quasi 200 alumnes (tot el dèficit escolar).

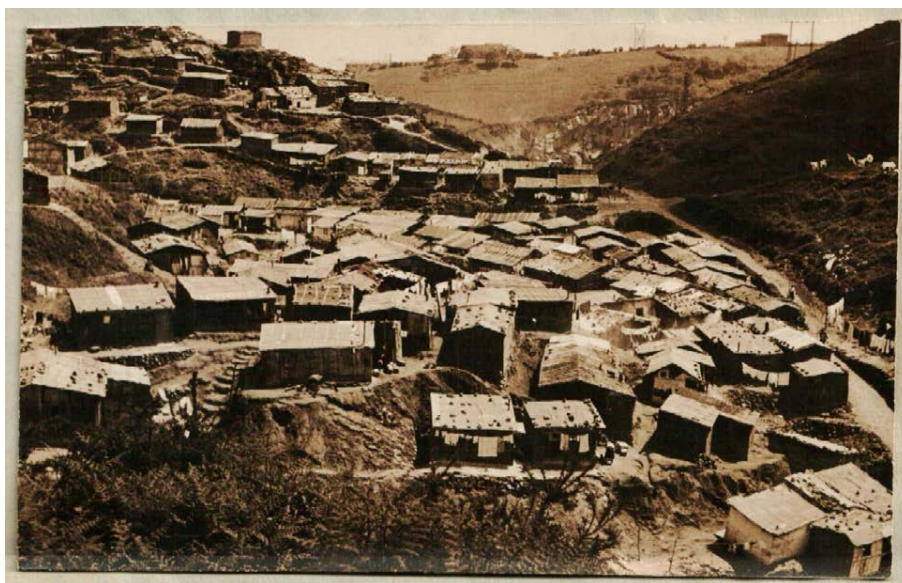
²⁸⁹ Veure l'Annex: Fotografia general del barri a on s'explicita la situació del suburbi Uretamendi. Propostes en vista a la seva eliminació.

²⁹⁰ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. Carta dirigida a Victor Blajot SJ Provincial (Barcelona), sobre la situació i la feina feta a Uretamendi. el 28-X-1959: 1-2.

També disposava d'una petita cambra com a dispensari portat per unes germanes dominiques franceses, ajudades per infermeres. Durant la nit es donaven classes nocturnes per a nois i noies grans. Un cop a la setmana havia classes de sastreria per a mares de família. I, els caps de setmana, feia les funcions de cinema.

El mal olor del barri havia desaparegut. Les aigües brutes tenien sortida cap a la cloaca. Havia quatre caselles de serveis públics que es mantenien molts netes gràcies a l'atenció d'una senyora del barri (pagada per un fons comú). Diàriament es recollien les escombraries. Funcionava una font en el centre del barri. Els carrers es van il·luminar durant la nit per uns tubs fluorescents. Un camí asfaltat unia el barri amb la ciutat. En els llocs difícils del camí, es van construir-hi escales de formigó. La plaça era una magnífica pista de basquet pels joves. Davant un possible incendi es van posar dos extintors²⁹¹.

Vista panoràmica d'Uretamendi²⁹²

Pel que fa a l'aspecte social, es felicitaven perquè havien reconvertit el pessimisme en optimisme i esperança. Des del març del 1958, cada diumenge començà a treballar un equip d'homes del barri juntament amb jesuïtes i universitaris, en arranjaments comuns.

²⁹¹ Veure Annex. Fotografies del barri.

²⁹² A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 1]. *Situación del suburbio "Uretamendi". Sugerencias en vistas a su eliminación.* 1959. 5 pp. + 6 fotos + bobina súper8. Reproduïda a l'Annex.

Una Junta de veïns escollida per ells mateixos es començà a reunir mensualment per tal d'organitzar el treball i subministrar els fons. Cada família cotitzava dues pessetes mensualment. Afegir que, durant més d'un any, va haver la necessitat de pagar un guarda que vigilés la higiene i la neteja del barri i recordés a tothom les normes. Amb totes aquestes mesures es va assolir que tots estiguessin units²⁹³. No es van aturar aquí les reformes i millores, com el d'un fitxer de tots els veïns o la unificació de la beneficència.

La integració dels jesuïtes en el suburbi va ser completa. Així, en una cabana dormien. Un d'ells estava dedicat a aquest suburbi i a un altre proper de cases de maó. A més, funcionaven grups de JOC masculins i femenins.

La seva tasca va tenir ressonància social fora del barri. La principal va ser el gran nombre de col·laboradors que s'hi van sumar al projecte. Habitualment més d'un centenar de persones s'interessaven d'alguna manera pel barri (les baixes eren compensades per noves incorporacions), Col·legis del Sagrado Corazón i dels jesuïtes, universitaris de Deusto i d'altres facultats. Durant un mes, va haver un campanya de premsa amb articles diaris sobre la problemàtica dels suburbis, que ajudà a estimular l'acció privada i pública.

L'ajuntament va tirar endavant projectes de millora del barri. Però, el fet més significatiu, era la reflexió que es va fer sobre aquest apostolat de penetració en la massa obrera que oferien els suburbis, en la que el traspuava optimisme de la tasca feta – especialment tornar-se a guanyar l'estima dels obrers-:

(...). Allí en poco tiempo se puede mostrar a los obreros con hechos, que les queremos y deseamos sinceramente su elevación, que no nos espanta compartir su nivel de vida, en una palabra, que los “curas” no han venido a ser servidos sino a servir. El cariño y la gratitud que se suscita en ellos ante nuestra palpable entrega -lo he comprobado²⁹⁴ de una manera insólita en la despedida²⁹⁵ que me hicieron²⁹⁶-, es un relámpago de luz para sus compañeros de trabajo más alejados de nosotros, más endurecidos en su anticlericalismo. Creo sinceramente que en el apostolado de suburbio –no me refiero

²⁹³ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. Carta dirigida a Victor Blajot SJ Provincial (Barcelona), sobre la situació i la feina feta a Uretamendi. el 28-X-1959: 2.

²⁹⁴ Veure l'Annex, on hi ha dues fotografies preses dies previs a l'acomiadament del sacerdot Borri del barri. La primera és la foto de l'escola en un altre suburbi de la localitat; l'altre possiblement es tracti de la font d'aigua potable d'Uretamendi.

²⁹⁵ Veure l'Annex: “Hace 25 años. Entre vivas y aplausos. Los cabolistas de Uretamendi, en masa, despidieron al Padre Borri.” *La Gaceta del Norte* (Bilbao). Reproducció de la portada del dimecres 2 de setembre de 1959.

²⁹⁶ Al pare Borri, fet que corrobora que aquest informe va ser redactat per ell.

solo a las barracas-, se ofrece hoy a la Iglesia un atajo para volver a ganar el cariño de los obreros, hacer desaparecer esta fobia de clase, obstáculo casi insuperable para su promoción religiosa y hasta para su salvación²⁹⁷. (...)

En les seves conclusions, Borri, ens deixa albirar el concepte de diferències de classes (rerefons de la lluita de classes) i de la manera de superar-ho gràcies a l'apostolat en els suburbis. Veurem com aviat és farà un pas més, i d'aquesta visió es passà a la d'experiències en la feina, a les fàbriques i al camp.

* * *

L'estiu de 1964, després de les adequades peticions²⁹⁸, es van reprendre les experiències de treball de seminaristes i religiosos²⁹⁹. Encara que en escàs nombre i després d'haver informat detalladament als superiors sobre el pla d'acció i finalitats de l'experiència, van portar-se a la pràctica dues: a la zona obrera de Pasajes-Alza (Guipúscoa) i un altre a Cartagena (Múrcia)³⁰⁰.

L'equip de Cartagena, com el de Guipúscoa, van tenir la importància que com a pioners van obrir la primera porta a les experiències organitzades amb vista a un objectiu més ampli i concret. El conformaven, l'estiu del 64, tres estudiants jesuïtes (dos teòlegs i un maestrillo³⁰¹). Els seus membres van entrar en contacte amb alguns capellans inquiets i sensibilitzats pastoralment pel món obrer, com també amb membres de l'HOAC molt entregats.

Aquesta confluència d'inquietuds els va conduir a considerar en el plantejar la necessitat del treball manual per al sacerdot amb tot el que això suposava de renúncia a tot poder, com a condició necessària per a l'encarnació al poble (el que deixava entreveure la possibilitat del sacerdot obrer a Espanya) La idea del treball manual pel sacerdot va ser

²⁹⁷ A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia)]. Carta dirigida a Victor Blajot SJ Provincial (Barcelona), sobre la situació i la feina feta a Uretamendi. el 28-X-1959: 3-4.

²⁹⁸ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. Carta. De: Desconocido. A: Luis González, SJ. Asunto: Contestación sobre la propuesta de trabajo de verano con orientación pastoral-social. Madrid, 6-V-1964. 3 pp.

²⁹⁹ Si ens hem de creure la font, és l'any 1964. La data oficial d'aixecament de la prohibició és d'octubre de 1965. Ens preguntem si va haver un "avançament" o excepcions a Espanya.

³⁰⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 5.

³⁰¹ Les etapes de formació d'un jesuïta passa per diferents fases: noviciat, juniorat i filosofia, magisteri – "els maestrillos", teologia, i s'acaba en la tercera probació.

més ben considerada, en principi, pels militants que pels sacerdots, encara que en teoria era accepta per tothom³⁰².

En línia de l'informe, es podria citar el testimoni d'Ignacio Armada³⁰³ a on recordava aquells moments com una oportunitat de ser presents entre la classe treballadora. Un esperit missioner, a més d'altres formes d'incardinació que no d'inculturació. Els hi semblava que un element molt important per a convertir a la classe treballadora era: el treball manual per tal d'arribar a aquests, la vida en un barri obrer, el viure en comunitat, en grup i dins d'una comunitat que tingués totes les condicions de vida en quant a risc, etc., igual que la classe treballadora.

Al principi havia una evident intenció apostòlica i missionera des de situacions religioses i espirituals, amb un total desconeixement de qualsevol vinculació sindical i política³⁰⁴. La precedent afirmació queda molt explícita en la mateixa figura d'Armada: en la primera feina que va tenir (entre el 1963 i el 1964), va contraure la malaltia professional del saturnisme. La inspecció que va realitzar Sanitat sobre l'aire va concloure una toxicitat negativa. Els resultats no van satisfer els treballadors, que van demanar una altra inspecció. Davant del fet, els jesuïtes van tenir escrúpols a signar la demanda i van demanar permís al Superior de Múrcia per por a no ser exemple d'unitat. S'havia de convertir al patró i a l'obrer³⁰⁵.

L'equip de jesuïtes que havien treballat a Cartagena l'estiu, al que van sumar-se altres jesuïtes en la seva majoria joves, van reunir-se a Madrid el Nadal 1964 amb el secretari social de la Província de Toledo³⁰⁶. A la trobada començaren constatant la profunda descristianització del món obrer espanyol i el seu "obert o latent anticlericalisme": Determinaren que l'Església era còmplice de les injustícies que patia el món obrer. Continuava l'informe afirmant que, per al món obrer, l'Església s'aliava amb el capitalisme i el règim burgès capitalista i polític al que imaginaven fent-la callar amb

³⁰² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 6.

³⁰³ GIMENEZ COMPANYY, Jesús: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús". *Cuadernos Misión Obrera*, 1991, nº 3: 2-3. Entrevista enregistrada pel mateix autor, el 2 de desembre de 1983.

³⁰⁴ GIMENEZ COMPANYY, Jesús: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús". *Cuadernos Misión Obrera*, 1991, nº 3: 2-3. Entrevista enregistrada pel mateix autor, el 2 de desembre de 1983: 3.

³⁰⁵ GIMENEZ COMPANYY, Jesús: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús". *Cuadernos Misión Obrera*, 1991, nº 3: 2-3. Entrevista enregistrada pel mateix autor, el 2 de desembre de 1983: 3.

³⁰⁶ A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1964]. - *Reunión de estas Navidades*. 1964. 4 pp. -*Sacerdote-apostolado obrero. Principios y conclusiones del Grupo sacerdotal de Cartagena hasta diciembre del 1964*. 26.10.64. 6 pp.

diverses ajudes econòmiques. Finalitzava insistint que el treball manual era una necessitat, com a testimoniatge, presència, acostament, com a mitjà de vida de l'apòstol, donada la situació real d'aquells entre els qui exercita el seu apostolat.

La necessitat del treball manual era el problema important en aquells moments. Una pregunta que circulava en aquells dies anava el voltant si era sacerdotal el treball manual. La pregunta topava llavors amb una forta oposició al treball manual per part de la majoria dels Superiors. No es contemplava com figura sacerdotal estable, només s'admetia com a experiència i temporal. Sobre el tema de la vida d'equip, s'apuntava que s'havia de posar en comú els plans, els diners, la labor personal i com a ideal que, sembla gairebé utòpic per a un estiu, atès que és una experiència curta i no definitiva.

En relació amb els Superiors, es ponderà que es parlés amb aquells que també estaven en línia amb ells dins de l'Església. Un cop posats d'acord, estaven en disposició de poder anar amb claredat meridiana davant els Superiors. Es constatava en aquells temps el reconeixement de la seva maduresa com a col·lectiu i que calia avançar a poc a poc a partir d'una experiència més perllongada, de la reflexió i l'estudi.

La primera statio a Catalunya es va fundar el setembre de 1964 a Sabadell, al barri de Torre Romeu. Van a viure Josep Maria Borri i Ernest Labeira, des d'on van fer treball manual a casa³⁰⁷. L'any següent, a nivell de Província es va crear la *Comisión de Apostolado Social*, amb un butlletí³⁰⁸ propi. Els seus responsables eren Joan Torres-Gasset, Josep Mª Borri i Joan N. García-Nieto.

³⁰⁷ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera Española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 1.

³⁰⁸ A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social*. Provincia Tarraconense. Barcelona, febrero, 1965.

II Part

Ruptura esperançada 1964-1975 (I)

El descobriment del món obrer

de setembre 1964 a setembre 1968

1. L'empenta de la renovació: entre el Concili i la Congregació General

- *La situació de la Companyia en el seu context social i polític. - Les claus de la primera etapa vista des de la mateixa MOSI espanyola.*

Els nous “aires” de renovació del Concili Vaticà II, de la Congregació General XXXI en el seu afany d'adequar-se als decrets del passat concili³⁰⁹ -i l'elecció de Pedro Arrupe com a Prepòsit General de la Companyia-, la supressió de la prohibició del treball manual pels sacerdots, sumat als canvis socials i la irrupció de les noves generacions amb una consciència oposada a les desigualtats socials i de denuncia al règim franquista van posar les bases per a la creació de la MOSI a Espanya.

En aquest capítol anem a analitzar tots els condicionants que van afavorir el procés que conduirà a la fundació de la Missió Obrera a Espanya, com de la seva organització i els seus primers passos –i els seus primers entrebancs-. L'etapa s'estendrà entre setembre de 1964 a setembre de 1968³¹⁰.

La Companyia a Espanya va estar condicionada pels factors de la història política, que van coincidir en el desenvolupament econòmic dels anys 60, i la crisi política del darrer franquisme³¹¹; les orientacions i el govern de l'Ordre, definides per les directrius de les Congregacions Generals, la XXXI (1965-1966) i la futura XXXII (1975), que van determinar el generalat d'Arrupe; i les influències dels papes del darrer terç del segle XX, en especial per Pau VI i Joan Pau II, que van fer la doble tasca d'estimular la renovació de l'Ordre i animar el seu apostolat en els fronts més compromesos i, per una altre costat, vigilar la seva fidelitat a la tradició, i frenant les orientacions més agosarades³¹².

³⁰⁹ Es va desenvolupar en dues sessions: la primera, entre el 7 de maig i el 15 de juliol de 1965; la segona, entre el 8 de setembre i el 17 de novembre de 1966. En la primera sessió es escollir com a Superior General a Pedro Arrupe. Després, en la segona, es va discutir i debatre com adequar en la vida de la Companyia els decrets del Vaticà II.

³¹⁰ En el punt “Les claus de la primera etapa vista des de la perspectiva de la MOSI espanyola” es puntualitzen el per què de la data d'inici i de la final.

³¹¹ I, finalment la transició democràtica.

³¹² REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: “La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983).”, en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 400.

1.1. La situació de la Companyia en el seu context social i polític

La clausura del Concili i la Congregació General XXXI (CG 31, 1965-1966) van propiciar una nova etapa d'inflexió dins l'Ordre, que va donar pas a una renovació en les posicions de la Companyia³¹³ que fins el moment havien estat associades a corrents conservadores i elitistes. Diversos estudiosos de l'Ordre com Manuel Revuelta³¹⁴ o Jean Lacouture³¹⁵ han vist aquest moment històric com el de la configuració d'una tercera Companyia, renovada, diferent de la fundada per Ignasi de Loiola el 1540 i de la restaurada el 1814³¹⁶, ara molt més fidel a les institucions originals de l'antiga Companyia³¹⁷. O'Malley ens parla d'una quarta fundació, quan a la Congregació General es va tenir en compte, al prendre les seves decisions, en dos importants factors³¹⁸ (que probablement havien ignorat les congregacions precedents): la comprensió de la primitiva Companyia i els seus documents normatius; i en les orientacions i recomanacions dels passat Concili³¹⁹. A més, es va tenir en present els grans canvis culturals des de la seva restauració al 1814 per anar cap a posicions renovadores³²⁰.

³¹³ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 399-445.

³¹⁴ Complementa les fundacions les supressions de la Companyia a Espanya a REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: "Las cuatro supresiones legales de la Compañía de Jesús en la España contemporánea.", en *Once calas en la historia de la Compañía de Jesús: "Servir a todos en el Señor"*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2006: 211-232. REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 399-445.

³¹⁵ LACOUTURE, Jean: "Pedro Arrupe y la justicia: un Papa negro, tres Papas blancos ...": en *Jesuitas. II Los continuadores*. Barcelona: Paidós, 1994: 595-649.

³¹⁶ Els jesuïtes al 1814 van caure en el parany que vivien, a França, en els regnats de reis absolutistes, i volien gaudir de la seva protecció, sense ser conscients de fins a quin punt havia canviat la societat amb la Il·lustració, i la revolució i l'imperi. Apunt de Jean-Claude Dhôtel citat a LA BELLA, Gianni: "La crisis del cambio", en Gianni La Bella, (ed.) *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007: 859.

³¹⁷ LA BELLA, Gianni: "La crisis del cambio", en Gianni La Bella, (ed.) *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007: 841-912. [LA BELLA, Gianni (ed.): *Pedro Arrupe. Un uomo per gli altri*, Bologna: Il Mulino edizione, 2007.]

LAMET, Pedro Miguel SJ: "Los conflictivos sesenta", a *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 301-332.

³¹⁸ Alineada en la resta d'historiadors.

³¹⁹ O'MALLEY, John W., SJ: *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014.: 152-153. [*The Jesuits: A History from Ignatius to the present*]

³²⁰ Les quatre següents *Congregacions* celebrades han mantingut les línies mestres iniciades amb la XXXI.

La nova fase de llarg abast, quasi sobtada, va semblar un canvi radical, una metamorfosis, de direcció, en la que es trencaven en les anteriors dinàmiques de la Companyia. Ara bé, l'Ordre renovada no volia una ruptura amb la precedent, sinó una adequació acomodada als temps, com eren l'adopció de nous estils, la immersió en nous camps d'acció, el deixar algunes antigues amistats i el relegar certs costums. Els canvis van coincidir amb una crisi fortíssima, en què la renovació de la Companyia va ser qüestionada des de dins i des de fora.

* * *

La darrera intersessió del Concili Vaticà II (desembre 1964-setembre 1965) va coincidir amb la primera sessió de la Congregació General 31. El 22 de maig de 1965 era elegit com a Superior General General Pedro Arrupe, fins el moment Provincial del Japó. La seva doble condició d'espanyol i missioner va ajudar a què la seva elecció fos acollida amb entusiasme a la Companyia a Espanya³²¹. I per comprendre millor l'evolució de l'Ordre espanyola, s'ha de tenir present la gestió d'obertura que portarà a terme Arrupe al llarg del seu generalat.

La CG 31 va ratificar decrets anteriors per a poder plantejar-se qüestions connexes amb punts substancials de la Companyia, mai abans tractats. Al temps, es seguiren les instruccions donades pel Papa al General i als seus assistents a l'audiència mantinguda el 17 juliol 1965: s'havia de continuar sent fidels a les *Constitucions*, modelant l'*aggiornamento*³²² amb la finalitat d'evitar laxisme i rigidesa, ja que s'havia de ser conscients de la seva possible influència sobre altres cossos religiosos.

En la darrera sessió de Vaticà II, Pedro Arrupe va fer dues intervencions. A la primera, el 27 de setembre 1965 a l'Aula del Concili, va tocar el tema de l'ateisme (obviant tota referència i menys l'enfrontament amb el comunisme), en la que va tractar de la confrontació social i cultural entre la fe cristiana i l'ateisme, i en els nous plantejaments pastorals em el diàleg amb la increença³²³. A la segona, el 12 octubre i en el propi Concili, a propòsit de l'esquema sobre l'activitat missionera de l'Església, va detallar

³²¹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1296.

³²² Mot que significa "actualització". Va ser emprat per Joan XXIII, referit a l'Església, a l'anunciar la celebració del Concili Vaticà II el 25 de gener de 1959. Des d'aleshores l'expressió va ser utilitzada tant pels bisbes com pels mitjans de comunicació durant el concili Vaticà II per a referir-se a una voluntat de canvi, d'obertura i de modernitat.

³²³ Els no creients, ja sigui per ser ateus o de tenir una actitud d'indiferència.

els nous problemes de la missió evangelitzadora eclesial. Les dues intervencions apuntaven més a la línia de la inculturació de la fe que de l'habitual, fins el moment, de la transculturació. El cert era que, les dues intervencions, diferien de la línia de pensament general dels bisbes espanyols (identificats amb la “creuada anticomunista”), que esperaven una altra posicionament per part del Pare General. La postura del nou Prepòsit General tampoc va complaure alguns sectors de la SI espanyola adherits en la minoria conciliar. Tot això els va conduir a considerar que el nou P. General semblava un potencial progressista³²⁴.

Pau VI en el discurs de cloenda de la Congregació General (16 de novembre de 1966) expressà la seva confiança en la Companyia, encara que no amagava un sentiment d'inquietud. Sota una sèrie de preguntes retòriques, van sorgir acusacions al voltant d'estranyes i sinistres idees d'alguns sectors de la Companyia que intentaven separar-se de la tradició. No obstant, va elogiar que la Congregació havia mantingut la seva fidelitat a la tradició aportant les modificacions proposades a Vaticà II.

El dia següent d'acabat el Concili, el nou General va remetre una carta a tots els Provincials, en la qual donava instruccions per a portar a terme un estudi sociològic³²⁵ en les Províncies i regions de tota l'Ordre. Aquest estudi pretenia ser una eina per tal d'analitzar la vida moderna en la finalitat que el govern i l'apostolat pogués adaptar-se millor a ella. Els aires de renovació estaven entrant amb força de la mateixa mà del P. General. Ara bé, els sectors conservadors de la Companyia espanyola van estimar l'enquesta com una sociologització aventurera de la política del govern, i més pel fet de ser feta per elements joves³²⁶.

Les directrius marcades per la Congregació van ser seguides des d'un principi. Per aquest fi, el General va estructurar un govern vertical (que li va el facilitar a nomenar provincials i rectors obertes al reformisme) format per quatre assistents o consellers

³²⁴ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1296.

³²⁵ Que serà conegut com el survey.

³²⁶ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1296. Un dels temes que varen tractar-se a la CG 31 era el de les condicions d'accés a les Congregacions Provincials. El fet va ser que va donar-se un tomb, al passar-se de l'entrada només els professors més antics, a que partir d'aquell moment què podien accedir un notable nombre per elecció prèvia de tots el jesuïtes formats. Aquesta reforma va aixecar crítiques: molts professors van sentir els seus drets lesionats; d'altres, van veure en el decret un perillós rejuveniment.

generals (elegits per la Congregació), i per onze assistents regionals. L'assistent d'Espanya va ser Victor Blajot, i més tard per Ignacio Iglesias (de 1972 a 1981).

Aquestes noves dinàmiques eren el resultat de les orientacions preses en el passat Concili, a on s'havia demanat a tots els instituts religiosos d'emprendre una "renovació acomodada" per tal d'adaptar-se a la nova situació històrica i del món. La petició de renovació va ser benvinguda en la mateixa Companyia³²⁷ a on hi havia voluntat d'adaptar-se als nous temps. Així, la Congregació General 31 va introduir la tasca general de la renovació conciliar, amb una doble funció de reforma, i de posada al dia, per fer front a nous horitzons missioners. Pel que farà a la renovació, es va fer el propòsit la d'ajudar a la Companyia a que sortís de la seva situació d'estancament, d'anquilosament, i d'un sentiment de frustració molt estesa de veure's que estava al marge, de no estar en consonància als canvis històrics de l'entorn. L'altre propòsit va ser d'equiparar-la per fer front amb nous projectes i mètodes renovats a la nova situació del món i de l'Església, amb l'objectiu de posar-se a l'alçada dels nous reptes missioners³²⁸.

La renovació (des de les fonts ignasianes i l'acomodació) de la Companyia al món modern es va desenvolupar en dues fases successives, que essencialment van coincidir en els generalats d'Arrupe i de Kolvenbach. En la primera, amb Arrupe entre el 1965 al 1983, a on es van impulsar els canvis més importants i com a resultats les crisis més profundes; li va seguir una segona fase, a partir del 1983 i sota la direcció de Kolvenbach, d'assimilació més realista i tranqui-la de canvis³²⁹.

En el generalat efectiu d'Arrupe es distingeixen dues etapes: la primera, la dècada reformista, entre el 1965 al 1974 (fins la Congregació General XXXII); i una segona, de

³²⁷ VALERO AGÚNDEZ, Urbano, SJ: "La Compañía de Jesús después del Concilio Vaticano II", en *Jesuitas: Una misión, un proyecto*. Bilbao: Publicaciones Universidad de Deusto. Forum Deusto, 2007:139-140. Sobre el tema i del mateix autor podem consultar VALERO AGÚNDEZ, Urbano, SJ (2012): *El proyecto de renovación de la Compañía de Jesús (1965-2007)*. Bilbao: Mensajero - Santander: Sal Terrae, 2012.

³²⁸ VALERO AGÚNDEZ, Urbano, SJ: "La Compañía de Jesús después del Concilio Vaticano II", en *Jesuitas: Una misión, un proyecto*. Bilbao: Publicaciones Universidad de Deusto. Forum Deusto, 2007: 140.

³²⁹ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 400.

cinc anys, entre el 1976 a 1981 (que deixa d'exercir per la seva infermetat i es nomena a Dezza com a delegat del papa fins el 1983)³³⁰.

La situació de la Companyia al prendre Arrupe el càrrec era excel·lent. El nombre de jesuïtes al món estava en el seu punt culminat: 36.038 al món, 4.763 a Espanya a principis del 65. En contrapartida, la guerra freda i la irrupció dels règims comunistes havia afectat a diverses províncies jesuítiques.

La divisió en provincial del 1965 a Espanya era la mateixa que la del 1962: Lleó, Castella, Loiola, Aragó, Tarraconense, Toledo i Andalusia inclosa les Canàries:

Divisió provincial Companyia Espanya 1965		
Províncies el 1965	Jesuïtes	Provincials
Lleó	706	Ángel Tejerina
Castella	591	Francisco de B. Vizmanos
Loiola	931	José Manuel Vélaz
Aragó	469	Mariano Madurga
Tarraconense	750	Pedro Ribas
Toledo	595	Luís González
Andalusia i Canàries	718	José A. Sobrino

La Companyia a Espanya va patir, en certes peculiaritats pròpies, el procés de transformació³³¹ de la dècada reformista (1965-1974). Entre el 1965 i el 1966 es va entrar en uns anys molt crítics per a l'Ordre per tot un seguit de factors, tant eclesials com pels canvis socials, polítics i econòmics del país.

La situació de la Companyia a Espanya durant el generalat d'Arrupe va estar condicionada per tres factors o escenaris que van condicionar el seu desenvolupament i dels seus membres³³². El primer escenari és el social i polític, en què van coincidir el

³³⁰ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 405 i ss.

³³¹ Recordem que Bolado, ens parla d'una segona fase dins el període comprés entre el 1936 al 1989, que anomena "aggiornamento i conflictes: 1962-1978"; i dins d'aquesta, diferència dos moments, en què el segon va de 1966 a 1978: els anys més crítics. ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1296 i ss.

³³² REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 400.

desenvolupament econòmic dels seixanta, la crisi política dels darrers temps del franquisme i la transició democràtica i la seva consolidació. El segon escenari és intern de la Companyia, van ser les orientacions i el govern de la jerarquia de l'Ordre, que estaven condicionades per les Congregacions Generals (la 31 i la 32), que van definir el generalat de general Pedro Arrupe. El tercer, és extern la Companyia, però que sempre l'ha condicionada al llarg de la seva història, com era el papat. Així, les directrius de Roma (destacant Pau VI i Joan Pau II) la van condicionar en dos sentits: un d'impuls a la renovació de l'Ordre i n'estimulen el seu apostolat en els fronts més compromesos; pel contrari, tutelaven la seva fidelitat a la tradició, arribant a frenar les tendències més agosarades.

Entre els factors o fets principals s'han d'enumerar: el survey (la gran enquesta); el govern coordinat de les províncies³³³; la mobilització dels joves; la crisi de vocacions; la crisi disciplinar; l'intent de divisió de la Companyia i les admonicions de Pau VI; els moviments d'apostolat social; la continuïtat i renovació de activitats educatives i pastorals. Bolado també ens remarca la crisi de la formació i la Missió Obrera (que Revuelta l'enquadra dins l'apostolat social)³³⁴.

Els símptomes de canvi generacional, cap el 1965, de la Companyia a Espanya s'anaven fent evidents³³⁵. El relleu generacional que ja s'havia començat a mostrar anys enrere, ara es deixava sentir amb força. La generació que havia viscut la passada Guerra Civil, en gran mida, havia estat substituïda per una nova que havia entrat a la Companyia passat el conflicte bèl·lic i de la postguerra. Eren jesuïtes que encara que havien estudiat sota les regles del nacionalcatolicisme, però pertanyien a una generació nova, que no havia patit l'exili. Entre la nova generació havia rectors de col·legis, formadors, i alguns provincials. Tenien un sentit crític molt accentuat, a més d'una mentalitat inconformista que reaccionava contra la ineficàcia i la rutina³³⁶. Aquesta nova generació aviat va manifestar discrepàncies en dos àmbits: l'acadèmic i el disciplinar. En el front acadèmic

³³³ El tractarem quan parlem de la MOSI l'any 1968.

³³⁴ Altres organitzacions que van influir durant aquesta etapa van ser: la comissió de l'ateisme; trasllat de la universitat de Comillas a Madrid, i la d'Oña a Deusto; l'Institut Fe y Secularidad; la ruptura i renovació de la pastoral juvenil. La possible tendència marxista de les *Vanguardias Obreras* i la politització de la FECUN.

³³⁵ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanés Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 401. També veure Introducció.

³³⁶ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanés Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 408.

consideraven que els continguts i la metodologia dels estudis eren obsolets, tant en els seus plans, com en la necessitat de la renovació de professorat i dels continguts, entre altres propostes. El canvi cultural i social va obrir el front disciplinari: ja no es tolerava la vella disciplina de les grans cases de formació, amb una distribució conventual en el que tot es vigilava. Però els canvis van ser ràpids i sobtats. En conseqüència, la seva visió política era diferent a la generació precedent; tenien una posició política més oberta, en consonància al Vaticà II que obria nous horitzons.

Un altre problema greu, i que de ben segur va afectar la relació dels superiors amb la Missió Obrera, va ser que entre el 1966 al 1978, un reduït grup de jesuïtes, encara que rellevant, va posar en perill la unitat de l'Ordre³³⁷. L'agost del 1966 va donar-se un "dissens contrarreformista". Durant el *Congreso Internacional de Ejercicios de Loyola*, un nombre significatiu dels seus assistents (32 d'entre més d'un centenar) van remetre a un elector de la CG 31 una relació de detrimenta. S'evidenciava que un sector de jesuïtes volien conservar la visió més tradicional de la Companyia. El col·lectiu i el seu entorn va ser força actiu ja que van començant informant al Vaticà, els bisbes afectes i a membres del Govern. L'informe enviat a l'elector va acabar filtrant-se. A partir del 1969, el dissens tindrà presència pública i proposarà formalment una divisió de la Companyia³³⁸.

Un altre factor que va agafar volada, amb l'elecció d'Arrupe, va ser el de la promoció de la justícia com a element indispensable al servei de la fe va prendre cos com element central de la identitat moderna de la Companyia i de la seva missió al món. La Congregació 31 va aprovar un transcendental decret sobre l'apostolat social orientat a construir una expressió més plena de la justícia i de la caritat en les estructures de la vida humana. La lluita contra la fam i tota mena de misèria va ser des de llavors una missió general, tot i que a la Companyia ja es feien tasques tant a títol col·lectiu com individualment en aquest camp.

Efectivament, entre la CG 31 i la CG 32 va ser un període en ministeris d'avançada: formes d'actuació apostòlica estretament lligades al compromís temporal, en opció cap

³³⁷ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1296 ss.

³³⁸ Lamet ens dóna una altra versió de com va néixer i van desenvolupar-se els fets, ho podem consultar a LAMET, Pedro Miguel, SJ: *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Mensajero, 2014: 335-338.

el testimoni profètic i el contacte directe amb el poble. Els jesuïtes van dirigir o van protagonitzar els nous apostolats³³⁹. Això, a part de conflictes entre la base i els superiors, va servir d'excusa als contrareformistes per argumentar contra l'evolució de la Companyia. Per comprendre l'escenari, no hem perdre de vista el context conflictiu dels darrers anys del franquisme i de la coneguda crisi general dels moviments apostòlics³⁴⁰. La situació era terreny propici perquè el moviment de la Missió Obrera tingués un “recolzament” per constituir-se i organitzar-se.

El punt d'inici es troba en la preocupació que Roma demostrava sobre l'ateisme en la societat. La Companyia va acceptar el repte, i a la CG 31 ho va concretar en el decret 3, a on s'apuntava que entre les seves causes estaven les injustícies socials, que afavorien la connexió de les doctrines atees amb la revolució social. Van concloure que per combatre'l s'havia de fer per la doble via intel·lectual i social, i amb un clima d'intel·ligència crítica, de religió respecte, i de testimoni fratern³⁴¹.

Aquesta doble via, intel·lectual i social, i per tal d'establir-hi ponts entre elles, va ser portada a la pràctica per un grup de jesuïtes. El diàleg intel·lectual amb l'agnosticisme i l'ateisme va fer-se mitjançant l'*Instituto Fe y Secularidad*. I el diàleg en el camp obrer, i les connexions amb el marxisme, va fer-se principalment mitjançant dels sacerdots obrers (com Missió Obrera) i d'alguns militants cristians. Les *Congregaciones Marianas universitarias i obreras*³⁴² (la FECUM y las *Vanguardias Obreras*³⁴³) van

³³⁹ En aquesta fase, en el doble *aggiornamento* de l'Església i de la Companyia de Jesús, hi havia subjacent un intens canvi social i cultural de procés de modernització (succeït entre els decennis dels seixanta i dels noranta). Ens adverteix Álvarez-Bolado, que en cas de no analitzar-se en conjunt els dos processos, certament diferents però entrelligats, es mal interpreta l'ambivalència de l'etapa. ALVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1295.

³⁴⁰ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: “La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)”, en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 423.

³⁴¹ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: “La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)”, en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 423.

Hi ha l'opinió que el decret va ajudar a modificar l'orientació del papat vers l'ateisme: va fer concentrar els esforços contra l'ateisme en les lluites socials dels països subdesenvolupats, en lloc d'oposar-se al marxisme dels règims comunistes.

³⁴² RIBERA CASADO, José Manuel: “FECUM, el cambio en las Congregaciones Marianas”, en José María Castells, José Hurtado, Josep Maria Margenat (eds): *De la dictadura a la democracia: La acción de los cristianos en España (1939-1975)*. Bilbao: Desclée de Brouwe, 2005: 351-358.

CASTELLS, José M.; HURTADO, José; MARGENAT, Josep M. (Eds.), *De la dictadura a la democracia: La acción de los cristianos en España (1939-1975)*, Bilbao, Desclée de Brouwer, 2005.

SÁINZ, José Carlos: “De FECUM a FECUN política y religión entre los congregantes marianos (1965-1977). *Política y Sociedad*, 1996, nº 22: 103-122.

intentar comprometre's en els canvis polítics i socials més que en una confrontació amb l'ateisme. Las *Congregaciones Marianas* van canviar d'estructura al convertir-se el 1968 en *Comunidades de Vida Cristiana (CVX)*³⁴⁴. La nova estructura que sorgia assumia la responsabilitat dels seglars i la mística comunitària recolzada en el diàleg i en la col·laboració.

Ja en una línia més compromesa de contactes polítics-religiosos hem de situar el diàleg cristinisme-marxisme destacà el moviment *Cristianos por el Socialismo (CpS)*. El moviment havia nascut a Xile el 1972, entra a Espanya l'any següent impulsat pel jesuïta obrer Joan N. García-Nieto³⁴⁵ i d'Alfons Comín.

* * *

Així doncs, l'obertura del Concili va tornar a obrir les portes a les experiències dels sacerdots obrers, amb l'autorització als sacerdots al treball el 1965; i que la renovació de la Companyia³⁴⁶, sens dubte, que va estimular indirectament el naixement de la MOSI a Espanya.

Els canvis conciliars que van afectar a l'Església i a la Companyia van coincidir en els darrers anys del règim franquista. El Concili Vaticà II va afavorir el refredament dels

³⁴³ Veure DOMÍNGUEZ, Javier: "Vanguardia Obreras". *XX Siglos*, Vol. 4, Núm. 16, 1993: 63-72.

KANZAKI, Izumi: "Vanguardia Obrera: un movimiento apostólico obrero durante el franquismo". *Sociedad y utopía: Revista de Ciencias Sociales*. N°4 (sept.), 1994: 47-58.

³⁴⁴ Una cronologia bàsica del nou moviment és: el 1967 a la 4a Assemblea Mundial en Roma pren el nom de *Comunidades de Vida Cristiana / Comunitats de Vida Cristiana (CVX)*. Un any més tard, el 1968, el Papa Pau VI confirmava, durant la festa de l'Anunciació, els Principis Generals de la Federació Mundial de las Comunitats de Vida Cristiana. Degut a divergències sorgides, el Principis Generals van ser esmenats i aprovats pel Vaticà el 1971.

³⁴⁵ García Nieto va ser una figura cabdal en les reivindicacions democràtiques i en el moviment obrer en la comarca del Baix Llobregat. Membre de la MO i *alma mater* de CPS a Espanya.

³⁴⁶ Aquí es obligat recordar la divisió que ens fa Álvarez Bolado des del 1936, a on diferència tres fases (i dins de cada una d'elles n'hi considera subfases): la primera, entre 1936 i 1961 que anomena de *retorn i anys de protagonisme*; la segona, entre 1962 i el 1978, que seria *d'aggiornamento i conflictes*; i la tercera, entre 1979 i 1989, de *serenitat gradual i perseverança de futur*.

Sobre la segona fase *aggiornamento* –adequació al món modern- i *conflictes* (que s'allargaria del 1962 al 1978), en la qual ens agafaria la primera etapa i part de la segona de la MOSI a Espanya, dos fets marquen el seus inicis el 1962: per un costat, general del país, va donar-se una obertura econòmica i política de facto a Europa; un altre, de caire eclesial, com va ser el començament del Concili Vaticà II (1962-1965), que va influir notablement sobre el procés espiritual, cultural, social i polític d'Espanya. ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1295-1305.

fonaments del nacionalcatolicisme. L'encíclica *Dignitatis humanae*³⁴⁷ demanava que les autoritats fessin seves la tasca d'establir normes que asseguressin la tutela eficaç dels drets de tots els ciutadans. “La suma de les dues paraules –drets i ciutadania- resultava corrosiva³⁴⁸.” A Espanya, seguint el Concili i aprofitant les circumstàncies, el juny de 1967 s'aprovava una *Ley de Libertad Religiosa*. No obstant, la clausura del Concili va obligar al règim a revisar el Concordat de 1953. Les negociacions oficials no van començar fins el 1968, que no deixava de ser una mostra més de la manca de sintonia entre l'Església i el Govern espanyol (que s'allargaran més enllà de la mort del General Franco).

Si bé la situació clerical va ajudar a la implantació de la MOSI, el que li va donar caràcter i orientació va ser la creixent consciència social³⁴⁹ que portarà la seva creació en el país³⁵⁰. Per això, cal tenir present les condicions dels escenaris generals, i molt especialment la situació interna social, política i econòmica del país.

La crisi política del franquisme es mostrava en un seguit de protestes d'estudiants i de conflictes laborals. Les vagues es van generalitzar en el període compres del 1962 fins el 1975, encara que allarga fins l'arribada al govern d'Adolfo Suárez (el juliol de 1976)³⁵¹. Es una fase en què les vagues van generalitzar-se, es van escampar a nous sectors productius, i va augmentar la participació. Les protestes per la llibertat sindical i pels convenis col·lectius van centrar les demandes. Les peticions per la recuperació de la llibertat política es van començar a succeir, al temps que cada cop més amplis sectors de l'Església es posicionaven contra el règim³⁵².

³⁴⁷ *Dignitatis Humanae* és una declaració del Concili Vaticà II referent a la llibertat religiosa, sent aprovada el desembre del 1965. Declaración *dignitatis humanae*: Sobre la libertad religiosa. el derecho de la persona y de las comunidades a la libertad social y civil en materia religiosa. Roma, 1965.

³⁴⁸ DUARTE, Ángel: “La vida política”, en Jordi CANAL: *Historia contemporánea de España (1931-2017)*, Vol. 2. Barcelona: Taurus, 2017: 276.

³⁴⁹ Tant dels jesuïtes joves que anaven en consonància en les noves generacions del país.

³⁵⁰ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1300.

³⁵¹ El tercer període de tres: el primer (1939-1951), el segon (1951-1962). SOTO CARMONA, Álvaro: “Estructura social. Relaciones laborales y huelgas.” en José R. Díaz Gijón et alli: *Historia de la España actual (1939-2000)*. Madrid: Marcial Pons, Madrid, 2001: 221-222.

³⁵² Fonamental sobre el viratge de gran part de l'Església a Espanya en relació al règim franquista és l'obra de BLÁZQUEZ CARMONA, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Editorial Trotta, 1991. Sobre la mateixa línia de revisió Estat-Església tenim a CHAO REGO, Xosé: *Iglesia y Franquismo: 40 años de nacional-catolicismo (1936-1976)*. A Coruña: tresCtres Editores, 2007.

L'emigració com a solució a la precarietat va tenir les vies exterior i interior. La interior, especialment cap a Catalunya, València, Balears, Canàries i Madrid, va donar la realitat de dues Espanyes: una de congestió de població i una altra de desertització. L'emigració instal·lada a les zones urbanes amb moltes mancances, en uns condicions de salut molt deficients, i sense adequades infraestructures urbanes. Les zones urbanes, com iman per a l'emigració, van patir la proliferació de barris de barraques i zones degradades (com la Mina i Verdum a Barcelona, i Orcasitas i El Pozo del tío Raimundo a Madrid). Però això, no ens gens estrany que les statios de la Missió Obrera busquessin instal·lar-se dins o molt a prop dels barris més depauperats.

1.2. Les claus de la primera etapa vista des de la perspectiva de la MOSI espanyola

La periodització per etapes, com sabem, la prenem de la visió d'Isidre Ferreté, de quatre moments o etapes³⁵³. La primera etapa -"Ruptura esperançada, 1965-1975"- es caracteritzarà com un moment d'enorme generositat no sempre assenyada, en la que va fer una gran aportació al canvi eclesial i polític i social. Aquesta etapa donarà un estil, una metodologia i una teologia/espiritualitat. Va marcar tan profundament als seus membres que encara el 1996 -l'any que Ferreté va definir les etapes- es vivia del millor d'aquell esperit, que possiblement va ser la causa de la dificultat de la MO que finals de segle, o millor dit, dels seus membres, a l'adaptació a una època diferent.

Diversos factors, indica Ferreté, van contribuir a modelar l'etapa. Sens dubte, s'ha de començar pels nous aires del Vaticà II, i la nova manera de concebre la vida religiosa. En oposició, ens trobem un règim que havia adoptat la ideologia nacional catòlica. Seran els primers anys de la Missió Obrera, que emprèn l'opció espiritual o vital de missió cap als pobres, no els més" pobres, però sí els més significatius. Es plasmarà una nova imatge de cristianisme i d'Església dels pobres³⁵⁴, que comportarà una ruptura amb les estructures clericals vigents (es considerarà un "silenci messiànic" de la vida

³⁵³ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996.]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

³⁵⁴ El concepte té un ventall interpretatiu molt ampli. Malgrat tot, aquí es focalitza en apropar-se als més necessitats (en aquells moments centralitzat en la classe obrera) en oposició al que feia la jerarquia orientada cap el Règim.

apostòlica per distanciar-se de tanta "veu" eclesiàstica). En el si de la Companyia van donar-se conflictes amb els superiors per causa de l'estil d'interpel·lació permanent a l'estructura i del compromís militant.

En el món del treball és el moment quan es concretarà la inserció/encarnació obrera, i com a conseqüència, en els seus barris i amb les seves lluites, que conduirà a un lent procés d'inculturació en el medi popular, molt marcadament mitjançant el treball manual. Al temps va donar-se una assimilació de la visió marxista que impregnava quasi tots els grups clandestins anti-franquistes d'aleshores. També serà una etapa d'eufòria econòmica i "primavera" d'esperança (que farà de motor a iniciatives com la de Cristians pel Socialisme³⁵⁵).

D'aquesta primera etapa, n'és possible diferenciar diferents fases de la Missió Obrera. A la reunió anual de Missió Obrera a Cadarso (Madrid) el juny del 1971³⁵⁶, en la introducció del document de treball, es reflectia el compromís a reflexionar sobre l'evolució tinguda fins aleshores. Fruit d'aquesta voluntat, es feia una aportació de les Províncies a la història del moviment, i algunes d'elles àdhuc van arribar a una interpretació del seu passat, d'altres merament una cronologia.

La comunicació de Catalunya³⁵⁷ va fer una anàlisi en la que relacionava en el seu conjunt la situació social i política. L'escrit començava dient que li interessava analitzar dues etapes, fases per a nosaltres³⁵⁸, en la història de Missió Obrera fins aquell moment: la primera de setembre 1964 fins setembre 1968; la segona, des de setembre 1968 fins desembre 1970. Però, què va passar el setembre del 64? Possiblement ho marca el fet que J. M. Borri i Labeira van anar a residir a Sabadell –al barri de Torre Romeu-, a on van començar l'experiència de statio (per primera vegada es va fer una opció real de treball manual); un altre fet rellevant va ser la trobada en els superiors, a on la va sorgir la visió de compromís en la lluita obrera³⁵⁹.

³⁵⁵ Promocionada en gran mida per jesuïtes. Figura cabdal serà la de Joan N. García-Nieto París, membre de Missió Obrera i cofundador i ideòleg de Cristians pel Socialisme a Espanya.

³⁵⁶ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp.

³⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 10-12.

³⁵⁸ Per tal de no caure en una confusió, fem una jerarquia de període llargs a més curt: etapa (quatre des del naixement de la MO fins la seva dissolució); dins de cada etapa podem distingir diferents fases; i dins de cada fase, subfases o moments.

³⁵⁹ En la següent Part, dins d'aquesta etapa parlarem d'una tercera fase.

La primera fase (setembre 1964 a setembre 1968), es caracteritzà pel descobriment i entusiasme pel món obrer. Es considerava el primer moment de col·locació (situar-se). Molta gent treballava a l'estiu. Degut a aquest entusiasme, els Superiores temien que tothom volgués anar a la MO (perquè semblava ser la única imatge atractiva de vida religiosa dins la Companyia). Al poc temps dels seus primers moments, es començaran a formar equips, constituïts per un sacerdot i quatre o cinc estudiants.

També, va estar marcada pel contingut fortament religiós i ètic en els seus plantejaments. Es cercava la purificació de la fe, de l'Església, l'evangelització. Hi havia la preocupació per arribar al sacerdot obrer; es buscava formar comunitats noves, es valorava molt el militant cristià. En la lluita, s'intentava essencialment la justícia fent uns anàlisis més ètics que polítics.

Es va donar la major importància al treball manual. I es considerava que lo formal era la presència, portada fins a les darreres conseqüències en el món dels pobres al ser el lloc evangèlic per excel·lència (a on es podria la pròpia fe, purificar l'Església perquè ho fos dels pobres).

La fase acaba el setembre del 68. Per què s'acaba el setembre i d'aquell any? No tenim cap font que ens digui el fet determinat de la inflexió, únicament podem fer una acumulació d'esdeveniments. Entre ells, tenim una que es va obrir l'equip del Bon Pastor³⁶⁰; un altre era que, els estudiants que havien treballat en algun equip, van seguir en contacte amb la Missió Obrera i es van introduir en el moviment obrer³⁶¹; un altre anava sobre el reconeixement per part de la Companyia del moviment, fet que es constata quan, entre el 68 i 69, el membres de la MO van aparèixer en el Catàlegs amb destinació oficial, i els grups són reconeguts com a comunitats jesuítiques³⁶²; un darrer factor, va ser la trobada que es va fer amb el Provincial el mes de setembre, motivada per trobar una solució al problema obert de la disponibilitat.

Així doncs, la confluència de les dues perioditzacions vistes, la global de Ferreté i la concreta de la primera etapa de la reunió de Cadarso, ens ajuden a diferenciar els

³⁶⁰ No oblidem que Ferreté va estar integrat en els equips de la Tarraconense.

³⁶¹ . El moment de col·locació, i el fort contingut religiós i ètic, era aleshores superat per un compromís diferent, a una descol·locació per un canvi radical de perspectiva.

A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 11.
³⁶² ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1300.

primers anys de la Missió Obrera a Espanya en diversos moments o etapes des de 1964 cap endavant (fet que ens fa avançar la cronologia proposada de Ferreté de 1965 un any, en realitat uns mesos, adaptant-la a la reunió citada)³⁶³.

Els períodes de les tres primeres etapes de la vida de la MOSI, curiosament, són força coincidents en l'evolució política i social del país³⁶⁴: la crisi del Règim (1969-1975); la transició (fins el 1982)³⁶⁵, l'època socialista (fins el final de la tercera legislatura al 1993)³⁶⁶. Ho veiem en el quadre comparatiu³⁶⁷:

Comparació etapes de la MOSI i d'Espanya			
Història Espanya	Anys	Anys	MOSI Espanya
Crisi del Règim	1969-75	1965-75	Ruptura esperançada
Transició	1976-82	1975-82	Creativitat i canvis
Època socialista	1982-93	1982-92	Consolidació realista del dinamisme

³⁶³ A la primera etapa, s'inclourà una tercera fase.

³⁶⁴ Seguim la periodització proposada a SOTO CARMONA, Álvaro (Coord) et alii: *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001. Les etapes són: fundació i supervivència del Règim, 1939-1945; aïllament i consolidació del Règim, 1945-1957; Desenvolupament polític i institucionalització, 1957-1969; la crisi del Règim, 1969-1975. L'etapa que acaba el 1957 la poden córrer fins el 1959.

³⁶⁵ L'etapa de la transició en Carlos Maria Rodríguez ens puntualitza unes fases a tenir presents sota el regnat de Joan Carles I (1975-2014): la transició, entre 1975 i 1982 (i com fets remarcables tindriem la Constitució de 1978, la consolidació i declivi, entre 1979 i 1982, d'*Unión de Centro Democrático*, UCD); l'etapa socialista; entre 1982 i 1996, diferenciant dues fases: la primera, la de l'esplendor del *Partido Socialista Obrero Español* PSOE i les grans reformes del govern de Felipe González entre 1982 i 1989; la segona, la decadència del PSOE (amb la guerra bruta i la corrupció). A partir de l'any 1996, amb la victòria electoral del *Partido Popular* PP, s'inicia l'etapa dels governs conservadors sota la presidència de José María Aznar que arribarà fins al 2004. RODRÍGUEZ LÓPEZ-BREA, Carlos María: "El reinado de Juan Carlos I, 1975-2014.", en Francisco Sánchez Pérez (coord.): *La España del siglo XX: Síntesis y materiales para su estudio*. Madrid: Alianza Editorial, 2015: 285 ss/ 307 ss.

³⁶⁶ En contrast en l'etapa anterior, l'economia i la societat agafen embranzida, no així la política que seguirà caracteritzada per l'immobilisme. En aquest període poden diferenciar-se tres fases³⁶⁶: de 1959 a 1964 amb favorables resultats econòmics; de 1965 a 1969 amb alternatives d'obertura amb la prova d'institucionalització; de 1969 a 1975 l'anomenada "tardo-franquisme" amb la inqüestionable crisi política i econòmica del regim.

³⁶⁷ Una combinació entre polític i econòmic la tenim a YSÀS, Pere; MOLINERO, Carme: *El règim franquista: Feixisme, modernització i consens*. Vic: Eumo Editorial, 2003: 223 i ss. Les etapes de la MO van més de la mà del context social i polític, però no oblidem i es considerem l'economia en el rerefons del nostre estudi, i per tal finalitat ens fixem en els estudis de Jordi Maluquer i el de Manuel Jesús González. MALUQUER DE MOTES, Jordi: *La economía española en perspectiva histórica: Siglos XVIII-XXI*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente, 2014: 14-17. GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel Jesús: "La economía del franquismo", en *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons: 161-194. En el cas de Manuel Jesús González divideix la història econòmica del franquisme en tres etapes: la primera, el *franquisme de guerra* a la primera dècada de reconstrucció, entre 1940 i 1950; la segona, la *d'industrialització mercantilista*, entre 1950 i 1959; la tercera, de la *gran expansió*, dominada pels Plans de Desenvolupament i la gestió tecnocràtica del creixement, entre 1959 i 1975. Un cop en democràcia, esdevindran dos moments, un de crisi i reconversió, entre el 1975 a 1984; un segon, de recuperació econòmica a partir del 1985 que s'allargarà just el 1999.

Aquesta coincidència no ens ha d'estranyar, ja que si considerem que la MOSI va néixer seguint els signes del temps, i en una mirada (d'inculturació, d'encarnació) en la classe treballadora i obrera, i els seus membres es van implicar en sindicats, partits polítics (tant en l'oposició al règim com durant la transició), en moviments veïnals: En poques paraules, les línies d'actuació del moviment (que era el dels seus membres) seguirà la situació política, social i econòmica del país.

2. El camí cap a la fundació de la MOSI a Espanya

- La situació de la represa del treball manual el 1965. -Les problemàtiques plantejades al voltant de la incipient Missió Obrera.

Les circumstàncies presentades ens dona totes les claus interpretatives de la motivació, del per què de les primeres passes que desembocarà en la fundació i posterior organització del moviment de jesuïtes obrers a Espanya. Ara, en tot el que s'ha vist fins el moment, cal recapitular breument les claus principals:

La Companyia de Jesús a Espanya³⁶⁸ va entrar entre el 1962 i el 1965 en una nova fase d'*aggiornamen i conflictes*³⁶⁹, que s'allargaria fins la transició (o fins el 1978³⁷⁰). Els fets que van marcar el seu inici, i que s'han anat apuntant a les pàgines precedents, inclouen dos escenaris. L'escenari polític, a Espanya, des del 1962, va haver una obertura econòmica i política de facto amb Europa, sense oblidar el canvi social que s'estava produint; un altre, i de caire eclesiàstic, com va ser el començament del Concili Vaticà II (1962-1965): va influir notablement sobre el procés espiritual, cultural, social i polític d'Espanya; al que s'ha de sumar l'aposta que va fer pel recent Concili i per

³⁶⁸ Anem a fer una breu recapitulació i síntesi com a introducció de l'etapa i la fase.

³⁶⁹ Segons ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1295-1305. Considera que la fase va de 1962 a 1978.

³⁷⁰ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1295-1305. Considera que la fase va de 1962 a 1978: 1295-1305.

posicions de revisió de la Congregació General XXXI³⁷¹; l'elecció de Pedro Arrupe, i el retorn de la figura del sacerdot obrer ara autoritzada.

Amb tota això, serà el moment que la missió obrera jesuítica entra en la seva història. La primera etapa se li donarà el qualificatiu de *ruptura esperançada* entre 1965 i 1975³⁷². I dins d'aquesta etapa³⁷³, com ja s'ha indicat, n'és possible diferenciar diferents moments o fases: la primera de setembre 1964 fins el setembre 1968; la segona, des de setembre 1968³⁷⁴ fins desembre 1970. I, afegirem una tercera, entre el 1971 fins el 1975, (amb la celebració de la Congregació General XXXII i la mort del dictador general Franco).

L'evolució general de la MOSI en aquesta etapa vindrà marcada per l'oposició a la dictadura franquista; la crisi dels moviments apostòlics, que es va fer evident en el transvasament de militants a partits i sindicats; i la confrontació amb els seus superiors³⁷⁵.

En la primera etapa, i fent una síntesi del punt anterior, la incipient i posterior neonata missió obrera jesuítica espanyola va haver de conviure en situacions noves i controvertides³⁷⁶, tant eclesials (internes de la Companyia i generals de la pròpia Església), i la situació general del país, sense oblidar les noves tendències (com seria la marxista³⁷⁷).

³⁷¹ Les decisions conciliars de Vaticà II (1962-1965) van produir un profund impacte en la Companyia de Jesús. I, com apunta Revuelta: "A mediados de los años sesenta había una calma externa aparente en las filas de la Compañía, pero ya se notaban fermentos internos de gran intensidad. Eran tiempos de expectación a la espera de cambios. Horizonte cargado de nubes, del que lo mismo podía salir el sol que la tormenta". REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 400.

³⁷² A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996.]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

³⁷³ El 1967, els membres de la incipient MO valoraven que el l'estiu del 65 s'obria la segona etapa cap a la conformació de la. Missió Obrera. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 7.

³⁷⁴ La data de setembre del 1968 hi va haver una reunió de la MO amb els Provincials (Madrid, setembre 1968). La trobada va venir motivada respecte a les tensions sorgides arran al problema de la disponibilitat dels jesuïtes.

³⁷⁵ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 15.

³⁷⁶ L'agrupació que faig està inspirada en la caracterització de que Ferreté de l'etapa, i detallada tant a la Presentació com breument recordada en el punt anterior.

³⁷⁷ Sobre el marxisme, s'anirà explicant al llarg del text la seva influència.

2.1. La situació de la represa del treball manual el 1965

L'equip de jesuïtes, que havien treballat a Cartagena l'estiu passat –al que es van afegir altres jesuïtes, la major part joves-, es van reunir el Nadal del 1964 amb el secretari social de la Província de Toledo. Van constatar l'enorme descristianització del món obrer espanyol i el seu gens amagat anticlericalisme. S'acusava a l'Església de còmplice en les injustícies que patia el món obrer, aliada amb el capitalisme i el règim burgès capitalista. La situació plantejada feia necessari el treball manual com a testimoni d'apropament a l'obrer³⁷⁸.

En tot, havia la pregunta si era adequat el treball manual en el sacerdot. La majoria dels superiors n'eren contraris. Només admetien el treball com una experiència i temporalment, en absolut com a figura sacerdotal estable. Aquesta situació va començar a canviar a finals del Concili. La transició entre el 1964 al 1965 va suposar un salt en la posada dels fonaments de la Missió Obrera jesuítica. L'any 1965 va ser decisiu pel món eclesial i de la Companyia: la finalització del Concili, la Congregació General 31, l'elecció del General Arrupe, la supressió de la prohibició del treball manual als sacerdots i la consegüent la restauració de la missió obrera francesa. El conjunt de fets va conduir a la regularització de les experiències de la que serà aviat de la Missió Obrera a Espanya.

L'obertura del Concili havia portat grans expectatives a la revocació de la prohibició del 1959 sobre el treball manual. Un grup de sacerdots francesos va remetre una carta, en data de juny del 1964, als representants del Concili, signada per “un grup de sacerdots exclosos del treball³⁷⁹”. A la mateixa feien una crítica a l'actitud dels bisbes davant del món obrer. Aquests primer compadeixen i més tard cridaven a la reconciliació; pel contrari, els redactors de la carta consideraven que el primer deure de l'Església era el reconèixer l'existència d'una consciència obrera. Seguien afirmant que el món obrer no necessitava l'Església com a guia o aliada, ara bé, en la mesura que aquesta abandonés la seva posició de potència estaria en condicions de revelar el missatge de la qual era transmissora.

³⁷⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 6.

³⁷⁹ Trobem el text íntegre a BERTRAN, Jordi: *Pels difícils camins de la Missió Obrera*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

Els bisbes francesos, l'octubre del 1965, van difondre d'acord amb Roma la decisió d'una represa del treball manual a temps complet per a un nombre limitat de sacerdots, i durant un període experimental de tres anys³⁸⁰. Tot seguit, l'episcopat va difondre, el 25 d'octubre de 1965, l'acord amb el Vaticà de donar permís a un petit nombre de sacerdots de treballar a jornada completa a fàbriques³⁸¹. L'acord recollia un seguit de requisits fitxats en el document dels bisbes francesos, entre ells: una formació adequada, amb coneixements sociològics –estudis socials- (marxisme, sindicalisme), a ser possible un ofici de formació professional; una actitud, una experiència de dos o tres anys a parròquies obreres i aproximadament uns 35 anys d'edat³⁸².

Es va assenyalar com a condicions que si els sacerdots podien, si volien, sindicar-se, encara que en cap moment prenent responsabilitats en l'acció sindical o política, tenir contacte amb militants, vida comunitària, oració, retir, relacions amb la resta de sacerdots i l'Acció Catòlica Obrera. Es va habilitar un Consell Episcopal de la Missió Obrera, formada per cinc bisbes (el que feia de president era elegit directament per Roma), amb la fi de atendre la iniciativa.

La MO francesa es va fonamentar en la vida d'equip i la comunicació entre aquests³⁸³. El nombre de sacerdots en el treball es va limitar molt rigorosament per la Comissió Episcopal. Es va començar per uns 80, dels quals 40 eren antics sacerdots obrers de la primera etapa. La Comissió nacional determinava els noms i zones a on havia d'haver sacerdots obrers.

L'organigrama de la Missió Obrera a França quedava oficialment constituït³⁸⁴:

³⁸⁰ La represa està documentada a BARRÉ, Noël: “Reprise des prêtres-ouvriers sous condition. Premières années de travail (1965-1968)” à *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Éditions Karthala, 2014: 99-114. A més, ens indexa altres estudis complementaris.

³⁸¹ El comunicat de l'acord portava lloc i data de la Ciutat del Vaticà el 25 d'octubre del 1965.

³⁸² A.H.S.I.C. [229.5 -1966-1969: MO-Espanya-1968]. *La Misión Obrera en Francia*, 1968. 2 pp.

³⁸³ A.H.S.I.C. [229.5 -1966-1969: MO-Espanya-1968]. *La Misión Obrera en Francia*, 1968. 2 pp.

³⁸⁴ Disposen de diversa documentació elaborada aquells anys per la base la de la Missió Obrera, amb organigrames: A.H.S.I.C. [229.5: MO- Espanya]. Dossier con diversos informes de la MO a França, 1967. *Le sacerdoce dans la mission ouvrière*. Document del Secretariat Nacional de la Missió Obrera de França, 1966. / A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya- 1968]. *La Misión Obrera en Francia*, 1968.

A l'Annex reproduïm l'organigrama presentat per GIMENEZ COMPANYY, Jesús: “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos Misión Obrera*, nº 3, (1991): 4.

ORGANIGRAMA DE LA MISSIÓ OBRERA FRANCESA

Nivell nacional

Nivell diocesà

La MOSI a Espanya, al moment de la seva organització entre el 1967 i el 1968, va prendre bona nota de com estava estructurada la Missió obrera a França. Es van basar en un organigrama de la MO francesa³⁸⁵, en el que consten dos nivells: un pla nacional i un pla diocesà (que té certes discrepàncies en l'anterior). Hi ha la preocupació de concretar-hi el nombre aproximant de persones implicades en cada nivell i tasca.

El darrer pas en la normalització es va donar amb la promulgació el 28 d'octubre del decret conciliar referent al ministeri i vida dels preveres *Presbyterorum Ordinis*³⁸⁶, a on s'afirmava el treball manual pels sacerdots. Finalment, el Concili Vaticà II, el 7 de desembre del 1965, confirmava l'adopció: per 2243 vots afirmatius contra 11 negatius, el decret sobre el ministeri i la vida dels sacerdots.

* * *

³⁸⁵ A.H.S.I.C. [229.5 -1966-1969: MO-Espanya-1968]. La Misión Obrera en Francia, 1968. 2 pp.

³⁸⁶ *Decreto Presbyterorum Ordinis: Sobre el ministerio y la vida de los presbíteros*. Va ser un text redactat arran del Concili Vaticà II. Va ser promulgat per Pau VI el 7 de desembre de 1965.

A la *Hoja Informativa*³⁸⁷ de febrer de 1965 es va presentar un resum de la primera part d'un informe preparat per la Comisión Obrera de la UNAS (*Unión Nacional del Apostolado Secular*), presentat l'any 1963 a la Comisión de Apostolado Social³⁸⁸ sobre un Projecte d'Evangelització del món obrer. No s'havia fet públic fins el moment, però es va considerar donar-la a conèixer per la gran importància pel futur de l'apostolat obrer a Espanya. Les conclusions eren força negatives, encara que aquesta situació de desarrelament religiós, en el seu moment detectat a França, va ser confirmat en altres documents interns³⁸⁹.

L'informe estava dividit en diferents àmbits, que destaquen: la situació religiosa, de l'ordre econòmic, polític i social, la situació moral, la situació familiar, la situació professional i a l'empresa, la situació sindical, política i social. En poques paraules, a es constata novament la descristianització i el rebuig de la classe obrera a la institució eclesiàstica. Podem destacar aspectes com: anticlericalisme, el sacerdot era còmplice d'injustícies; l'Església aliada del capitalisme per conveniències econòmiques, i també del règim; els mossèn vivien bé, de mentalitat conservadora que feia que no coneguessin els problemes reals dels obrers.

La classe obrera es diferenciava dels altres sectors de la societat per: la insuficiència de recursos econòmics, l'escassetat de vivendes; la manca d'educació cultural; la dependència obligada; l'esperit de solidaritat; el desig d'evasió; i la desafecció a la situació actual.

Pel que respecta al tema polític, els obrers es consideraven sotmesos, intervinguts, vençuts. Es sentien com una classe superada, governada sense atendre els seus interessos, i que servien a les altres classes socials.

Paral·lelament a aquest estudi sociològic sobre la classe obrera, a partir del 1965, es van multiplicar les experiències del treball durant l'estiu, i cal afegir-hi les aportacions de

³⁸⁷ A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social*. Provincia Tarraconense. Barcelona, [sense núm.], Barcelona, febrero, 1965. En vistas a la preparació d'una reunió monogràfica d'apostolat en les empreses.

Hi ha una referència al bon acolliment del número 1, i està signat per tres membres de la propera MO espanyola: Juan Torres Gasset, sj, José María Borri, sj, Juan N. García-Nieto, sj.

³⁸⁸ També, a partir ara, ho escriurem com a Comissió d'Apostolat Social.

³⁸⁹ A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. 1965]. Helio Nuñez Alb.: [Informe basado en la reunión de Navidad, completado con la experiencia del verano y la reunión de septiembre en Chamartín 1965]. 20.10.65. 9 pp.

testimonis de les mateixes fins arribar a statios³⁹⁰, en el que hem de destacar la reflexió (i testimoni de l'equip de Sabadell) de José María Borri³⁹¹. L'objectiu molts cops no era un altre de reafirmació cap a la vocació obrera. En això no ens queda cap dubte en l'exemple de l'escrit *Reflexiones sobre la minas de Asturias*³⁹², en el que hi ha una nota manuscrita a llapis signada per Guti³⁹³ dirigida a Armada en la que diu: “Ahí te envío eso. Dame tu parecer, y dime si te iría bien con tu vocación obrera. El P. Tejerina está interesado en hacer algo. Podríamos formar un buen equipo. Si Dios lo quiere se allanarán las dificultades. Un abrazo. Guti³⁹⁴.”

El nombre de seminaristes i religiosos jesuïtes va augmentar el 1965³⁹⁵. Als mesos de l'estiu del 65 s'obria, en valoració dels propi col·lectiu base de la imminent MOSI, com la segona etapa cap a la conformació de la Missió Obrera³⁹⁶. Es marcaren llavors com a objectius de la segona experiència d'estiu: el viure des de dins el món obrer per fer-se a la seva mentalitat, amb les seves estructures i gènere de vida, com a condició per trobar-hi la resposta sacerdotal evangelitzadora; el fugir de privilegis sacerdotals; i l'incloure'ls en compromisos temporals comuns a la classe obrera, que lluitava per la justícia³⁹⁷.

El mateix any 65 van començar a presentar-se les primeres dificultats en les experiències de treball. El bisbe va manar a David Armentia, amb motiu d'un conflicte a

³⁹⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Sac [erdotes]-trabajo]. Luis Riera, S.J.: *Reflexiones después de los días de trabajo, 29 de junio a 12 de septiembre* 1965. 22 pp. / A.H.S.I.C. [229.4: M.O. Espanya. 1965]. *Experiencia de trabajo en Puerto Llano y Cartagena*. Granada. 18 de septiembre 1965. 5 pp. / A.H.S.I.C. [229.4: M.O. Espanya 1965]. - (Informe) *Experiencia de este verano y reunión de Chamartín*. 20.10.65. 9 pp. A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. José María Borri: *Información para Noticias de nuestra acción en Torre Romea, Sabadell*. 10 junio 1965 3 pp. / A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. 1965]. Helio Nuñez Alb.: [Informe basado en la reunión de Navidad, completado con la experiencia del verano 1965 y la reunión de septiembre en Chamartín]. 20.10.65. 9 pp.

³⁹¹ A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. José María Borri: *Sacerdotes en el trabajo*. 1965. 8 pp.

³⁹² Pel seu valor com a testimoni directe de sacerdot obrer, i ser un dels primers, ho reproduïm en la seva integritat a l'Annex: *Reflexiones sobre las minas de Asturias*.

³⁹³ Entenem que és el mateix autor del document mecanografiat.

³⁹⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Carlos José Gutiérrez, SI: *Reflexiones sobre las minas de Asturias*. Salamanca. Diciembre de 1965.

³⁹⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada, 6-8 enero de 1967: 80.

³⁹⁶ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 7.

³⁹⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 7. Els testimonis es succeeixen: A.H.S.I.C. [229.13: Sac [erdotes]-trabajo]. Luis Riera, S.J.: *Reflexiones después de los días de trabajo, 29 de junio a 12 de septiembre* 1965. 22 pp. A.H.S.I.C. [229.4. M.O. Espanya 1965]. (Informe) *Experiencia de este verano y reunión de Chamartín*. 20.10.65. 9 pp. A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada, 6-8 enero de 1967: 80.

la fàbrica de *Laminación de Bandas*, i per ser consiliari d'un grup de HOAC d'obrers pertanyents a aquella factoria, que deixés la feina³⁹⁸. No obstant, no va arribar a efecte aquesta mesura gràcies a la intervenció del Provincial.

Durant aquells mesos d'estiu, un equip de la província de Toledo tornà a treballar a la zona de Cartagena. En el contacte amb el grup de sacerdots més encarnats, ja coneguts de l'any anterior, més alguna vocació més que es sumar. A això, calia afegir que, a les reunions mantingudes aquell estiu, ja s'encarava formalment la necessitat del treball del sacerdot dedicat al món obrer. En un document que té l'aire d'esborrany (ja que s'indica "que os mando una primera redacción"), podem observar com, en base a experiències passades, s'anava prenent cos com plantejar correctament las statios:

(...). IV. Resultado de la experiencia. Creo que gracias a la reunión de Navidad del año pasado [1964], sabíamos dónde íbamos y por eso creo que la experiencia de Cartagena [estiu 1965] ha estado más centrada que la del pasado verano. Creo que se ha calado más el problema laboral en todas sus facetas. Hemos logrado plenamente el ambiente que debe reinar en las statios. La convivencia y la encarnación creo que han sido suficientemente logradas. El único fallo ha sido la entrega un poco exagerada a hacer "apostolado" en forma de asistir a todos los sitios en que pudiéramos hacer algo, y esto nos ha podido restar el profundizar más los problemas. Este es un punto a tratar en la reunión de Navidades, pues creo que en este aspecto hay que recortarse muchísimo. No obstante ha habido más y mejor planeación que el año pasado³⁹⁹.

Aquell estiu va estendre's entre els jesuïtes en formació les experiències del treball manual. A Loiola treballen 4 filòsofs a Zumárraga i a Beasain; i 2 més a Avilés⁴⁰⁰. A la Tarraconense treballen dos teòlegs i dos maestrillos (Luis Riera i Juan Llibre)⁴⁰¹. A l'agost, A. Vilá es va reincorporar a Sabadell, i Labeira va anar al Clot⁴⁰². A la Província de Toledo es van ordenar tres sacerdots de la MO, i es van obrir dos statios d'estiu: a Cartagena i a Puertollano⁴⁰³, a on treballen sis⁴⁰⁴. A Andalusia treballen

³⁹⁸ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 7. Recordem que aquest document en tenim referència en altres capses i carpetes.

³⁹⁹ A.H.S.I.C. [229.4: M.O. Espanya. 1965]. *Experiencia de trabajo en Puerto Llano y Cartagena*. Granada. 18 de septiembre 1965: 4.

⁴⁰⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971, 27-29 junio*, Cadarso: 7.

⁴⁰¹ En la Hoja *Informativa de la Provincia Tarraconense* núm. 4 de la Comisión de Apostolado Social, hi ha un resum de l'experiència d'aquell estiu.

⁴⁰² A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 10.

⁴⁰³ A.H.S.I.C. [229.4: M.O. Espanya. 1965]. *Experiencia de trabajo en Puerto Llano y Cartagena*. Granada. 18 de septiembre 1965. 5 pp.

alguns estudiants aïllats⁴⁰⁵. A Aragó hi havia dos, teòlegs a Sant Cugat. Un teòleg treballava com obrer a l'estranger⁴⁰⁶.

A la Tarraconense, a la Parròquia de Ntra. Sra. De los Dolores a Torre Romeu (Sabadell), hi vivien els pares Borri i Vila⁴⁰⁷. Es tractà de la primera experiència (de tres mesos) d'un equip de jesuïtes en el treball⁴⁰⁸.

Les experiències tenien una duració que oscil·lava del mes a dos mesos. Es prenia la precaució de l'anonimat de la condició de religiós, amb això es buscava o bé no gaudir d'un tracte especial, o de no ser rebutjats per l'empresa. Encara que si el tracte amb els companys de feina eren bons, en certs casos van manifestar la seva condició de religiós.

Cal remarcar, que aquesta efervescència de renovació no es circumscriu únicament als jesuïtes. A Espanya, tot just després del Vaticà II, grups de cristians de base van posar en pràctica noves maneres de viure l'experiència religiosa. El seu compromís cristià anava més enllà, i quedava al marge de l'Església institucional⁴⁰⁹.

Van donar-se quatre fets que van impulsar el naixement de les comunitats de base: el Concili; la crisi dels moviments d'*Acció Catòlica*, que va distanciar els laics compromesos de la institució eclesiàstica; la contestació de capellans i laics a l'Església oficial a causa de la seva complicitat amb el Règim a la que s'havia de sumar-hi l'excessiu autoritarisme dels bisbes; i, la burocratització de les estructures parroquials⁴¹⁰.

⁴⁰⁴ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 12.

⁴⁰⁵ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 9.

⁴⁰⁶ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I. "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, nº 3: 3.

⁴⁰⁷ A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. José María Borri: *Información para Noticias de nuestra acción en Torre Romea*, Sabadell. 10 junio 1965 3 pp.

⁴⁰⁸ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I. "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 3.

⁴⁰⁹ Impulsor d'aquesta mirada va ser el teòleg José María González Ruíz que va exposar les seves idees en la publicació *Dios está en la base: Aproximación a una teología de la base*. Barcelona: Laia, 1973.

⁴¹⁰ BLAZQUEZ, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Trotta, 1991: 186.

2.2. Les problemàtiques plantejades al voltant de la incipient Missió Obrera

Cal destacar les jornades d'estudis que es van tenir en el teologat d'Oña, entre l'octubre i el novembre del 65⁴¹¹, en les que van assistir-hi teòlegs, alguns maestrillos i sacerdots, entre els quals el llavors Secretari Social Provincial de Loiola, Uriarte i el jesuïta obrer David Armentia. Entre els presents hi havia “maestrillos” de la Bètica, Lleó i Tarraconense.

A Oña es van discutir els principals problemes que plantejava la nova línia de la MO, especialment perquè s'havia anat afermant entre el nucli inicial que la constituïa i que ja s'anava engrossint. Prenent com a principis la nova pastoral obrera, diferent de la pastoral general, es va anar delimitant l'exigència del treball manual, com a forma permanent i com a condició indispensable. És valorà la necessitat d'una vida pobre i en comú com a testimoni i servei; el valor de l'obediència i de la vida en equip, assenyalant-se els avantatges pastorals d'una vida d'equip format per sacerdots, o la conjunta de religiosos amb seglars. El compromís temporal del sacerdot obrer també va ser objecte d'atenció. Va predominar la idea d'una tendència d'encarnació total dins del moviment obrer i davant situacions socials i polítiques concretes. Altres punts van quedar oberts, però la línia fonamental de la futura Missió Obrera va quedar bastant determinada⁴¹².

És interessant assenyalar que a la reunió d'Oña no van mancar tensions internes, emergint una línia d'oposició “tradicional” a punts tals com: el sacerdot en el treball, el compromís temporal, i dos que ens interessa destacar, la pobresa i la vida en equip⁴¹³. Havia un sector que valorava la pobresa (com a servei al món dels pobres, però n'havia que objectava dient que amb això perillava l'universalisme que havia de tenir la postura sacerdotal, incloent fins i tot l'ús de mitjans rics amb tal que siguin eficaços pel apostolat. Sobre la vida d'equip era contraposada i feia perillar la jurisprudència de l'obediència cega al superior individual amb greus conseqüències pastorals.

⁴¹¹ A.H.S.I.C. [229.4.]. *Esquema de la reunión de Oña 31 y 1 de noviembre*. 3 pp.

⁴¹² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 8.

⁴¹³ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 8.

En aquesta dinàmica es podria citar la visió d'Angel Alcázar⁴¹⁴ quan considerava el sacerdot obrer des de l'òptica del militant obrer (la comprensió de l'obrer i el compromís que marcarà la segona fase es començaven a formular). O com el de Carlos José Gutiérrez⁴¹⁵ sobre les experiències a les mines d'Astúries, o la doble reflexió de José María Borri⁴¹⁶: una sobre el què comportava els sacerdots en el treball; l'altre sobre la seva experiència a la statio de Torre Romeu (Sabadell)⁴¹⁷.

* * *

Al temps, es va constatar la realitat del treball manual. Es van començar a fer balanços basats sobre l'experiència, la praxis, del treball manual. En data d'octubre del 1965 trobem un llarg document⁴¹⁸ que fa una mena de síntesi basat en l'esquema que s'havia donat l'any 1964 per tal de preparar la reunió de Nadal. Es completa amb les experiències de l'estiu i la reunió a Chamartín⁴¹⁹ el 1965. S'aprofita per descriure la panoràmica coneguda de descristianització i latent anticlericalisme del món obrer, i ens donava i explicació del per què:

En conjunto podemos decir que no son antirreligiosos, sino arreligiosos y anticlericales [los obreros]. Desprecian el mundo religioso-clerical y no lo ven como cosa suya. La evolución de este mundo va cada vez a una mayor paganización ya que cada vez se va materializando más y consiguientemente se va desespiritualizando; esto se debe a un doble factor: falta de promoción religioso-cultural y cada día mayor promoción económica⁴²⁰.

⁴¹⁴ A.H.S.I.C. [229.13. Sac-trabajo]. Angel Alcázar: *El sacerdote obrero desde el punto de vista del militante obrero*. Sant Cugat (Barcelona), 12 diciembre 1965, 5 pp.

⁴¹⁵ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. Carlos José Gutiérrez, SI: *Reflexiones sobre las minas de Asturias*. Salamanca. Diciembre de 1965. 6 pp. [Nota manuscrita: "Armada: Aquí te envío eso. Dame tu parecer, y dime si te iría bien con tu vocación obrera. El P. Tejerina está interesado en hacer algo. Podríamos formar un buen equipo o si Dios lo quiere se allanarán las dificultades].

⁴¹⁶ A.H.S.I.C. [229.12. J. Mª Borri]. José María Borri: *Sacerdotes en el trabajo*. 1965. 8 pp.

⁴¹⁷ A.H.S.I.C. [229.12. J. Mª Borri]. Carta de José María Borri. A: P. Viceprovincial. Encargo de mandarle algo para Noticias de nuestra acción en Torre Romeu, Sabadell. 10 junio 1965 3 pp. Considerem de gran interès aquestes línies, que trobem a l'Annex.

⁴¹⁸ A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. 1965]. Helio Nuñez Alb.: [Informe basado en la reunión de Navidad, completado con la experiencia del verano y la reunión de septiembre en Chamartín 1965]. 20.10.65. 9 pp.

⁴¹⁹ A.H.S.I.C. [229.4: M.O. Espanya 1965]. (Informe) *Experiencia de este verano y reunión de Chamartín*. 20.10.65. 9 pp.

⁴²⁰ A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. 1965]. *Helio Nuñez Alb.* [Informe basado en la reunión de Navidad, completado con la experiencia del verano y la reunión de septiembre en Chamartín 1965]. 20.10.65: 1.

Al desembre del 1965, es va publicar a la *Hoja Informativa* de la Província Tarraconense, sota l'epígraf de Comissió de Apostolat Social, un resum-comentari sobre el treball manual del sacerdot a la fàbrica, basat en les dades tretes en l'experiència de diversos jesuïtes que havien treballat el passat estiu⁴²¹. A més de la constatació de dades, havia la reflexió d'anteriors experiències en altres Províncies, valorant la durada, el tipus de treball, els horaris, els companys de treball, l'allotjament etc. Es descriu l'esforç fisiològic, i especialment espiritual i intel·lectual que requeria el treball manual continuat diari, i segueix "hay que soportarlo y experimentarlo para poder hablar de él", i afirmen: "La pobreza empieza a ser captada profundamente cuando te hallas inmerso en la dependencia del trabajo de sus manos".

La construcció de la bastida ideològica propera a les reivindicacions obrers seguia el seu camí. La repressió dels drets democràtics i dels sindicals⁴²² van ser defensats i reivindicats mitjançant una nombrosa literatura en defensa del dret a la vaga, com exemple *Moralidad de la huelga*⁴²³, que enllaça en altres escrits, com el citat d'Angel Alcázar i *El sacerdote obrero desde el punto de vista del militante obrero*, o el de Carlos José Gutiérrez en *Reflexiones sobre las minas de Asturias*.

A cavall de finals d'any i principis del 66, seguint la construcció ideològica, van haver curses orientats a la imminent constitució de la missió obrera espanyola: a Madrid es va celebrar el *Cursillo de fundamentación teológica de la Misión Obrera*⁴²⁴, i a la Cartuja es va fer el *Cursillo sobre M.O.*⁴²⁵

3. La fundació de la MOSI a Espanya el 1966

- Els episodis clau. - Les primeres dificultats. - La proposta sobre un sacerdoti obrer. - La Comissió de l'Apostolat obrer a Espanya. - Les experiències d'estiu i l'enquesta

⁴²¹ A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. 1965]. *Hoja Informativa*. Comisión Apostolado Social. Núm. 4. Diciembre, Barcelona, 1965.

⁴²² Dintre la MO emergirà la figura de Joan García-Nieto, que a part de col·laborar en la recuperació del sindicalisme va teoritzar sobre el mateix.

⁴²³ A.H.S.I.C. [229.4: M.O. Espanya 1965]. *Moralidad de la huelga*. 20-X-1965. 9 pp.

⁴²⁴ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Cursillo de fundamentación teológica de la Misión Obrera*. Madrid. [27-30 diciembre 1965 / 2-5 enero 1966].

⁴²⁵ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Cursillo sobre M.O.* Cartuja. 5-7 de enero 1966.

sobre vocacions cap l'apostolat obrer. - La primera reunió interprovincial al Pozo del tío Raimundo. - Els curssets teològics del Nadal i la tercera reunió interprovincial.

3.1. Els episodis clau

El decret sobre el ministeri i vida dels preveres *Presbyterorum Ordinis*⁴²⁶, a on s'afirmava el treball manual pels sacerdots⁴²⁷, va propiciar la fundació de la Missió Obrera de la Companyia de Jesús a Espanya⁴²⁸ el 1966. Tampoc cal oblidar que el decret conciliar va anar acompanyat del decret sobre l'apostolat social de la Congregació General 31⁴²⁹, amb el beneplàcit d'efectuar les primeres experiències d'estiu⁴³⁰. Arran d'aquesta obertura de la Santa Seu, el col·lectiu de jesuïtes orientats al món obrer van veure moltes de les antigues traves ara aplanades. L'altre columna de suport va ser, sens dubte, l'acomodació de la Congregació General XXI i el lideratge que Arrupe dins l'Ordre⁴³¹. Entre el 1966 i el 1967 es bastiran els fonaments cap a la fundació⁴³² i l'organització de la MOSI a Espanya.

⁴²⁶ El punt número 8 (Cap. II núm. 8) deixava ben clar que els sacerdots podien realitzar tasques manuals i, fins i tot, en la condició dels mateixos obrers si això es considerava útil, sempre amb la deguda aprovació de l'ordinari.

⁴²⁷ (...) Para cooperar en esta obra son enviados todos los presbíteros, ya ejerzan el ministerio parroquial o interparroquial, ya se dediquen a la investigación o a la enseñanza, ya realicen trabajos manuales, participando, con la conveniente aprobación del ordinario, de la condición de los mismos obreros donde esto parezca útil; ya desarrollen, finalmente, otras obras apostólicas u ordenadas al apostolado. *Decreto Presbyterorum Ordinis: Unión y cooperación fraterna entre los presbíteros*, n. 8.

⁴²⁸ No només a Espanya; així, a França el 1966, els bisbes admeten entre 45 a 50 sacerdots obrers, dels quals 5 ó 6 eren jesuïtes. Les condicions ren: vida comunitària, preparació especial (sindical, filosofia, teologia i l'exercici previ dels ministeris sacerdotals normals). GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I.: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos M.O.*, 1991, nº 3: 4-5. GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús SI: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas. Trabajo práctico de licenciatura. Mecanografiat a màquina. 1985. Inèdit. 28-31.

⁴²⁹ La Congregació General, a part de confirmar el que en les anteriors Congregacions s'havia dit sobre el centres socials, va intentar definir més clarament la naturalesa de l'apostolat social. Mai havia estat fàcil la seva definició, i així donava testimoni més d'un document dels anys 30 a on s'identificava l'apostolat social amb l'apostolat obrer, o millor dit amb l'apostolat entre o amb els obrers. Després de la Segona Guerra Mundial, es tendirà a diferenciar un de l'altre amb la missió obrera en sentit estricte i els sacerdots obrers, agafava cos el compromís dins el món obrer, amb prou feines semblances en l'apostolat social que podria qualificar-se de general. No va ser fins la segona postguerra que no es va concretar més el que havia de ser pròpiament l'apostolat social. A la CG 31 el terme clau de la seva definició va ser "estructures". A partir de llavors, l'apostolat social va ser valorat com una cosa que abraçava tota la resta d'activitats al tenir-lo com objectiu: no només a les classes pobres i marginades de la societat, sinó especialment el configurar les mateixes estructures de la convivència humana per tal d'assolir aquestes una expressió de major justícia social. VALERO AGÜNDEZ, Urbano S.J.: *El proyecto de renovación de la Compañía de Jesús (1965-2007)*. Bilbao: Ediciones Mensajero; Santander: Sal Terrae, 2012: 114-115.

⁴³⁰ [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 7.

⁴³¹ Ja s'ha apuntat que són anys creixent consciència social. Aquesta sensibilitat serà recollida dins l'Ordre amb l'elecció de Pedro Arrupe, el 1965, i sota el seu lideratge, la promoció de la justícia social com element indispensable al servei de la fe va ser gradualment reconegut com objecte central en la

Així doncs, un cop superades les barreres al treball manual, la base promotora de la nova organització va començar un seguit d'accions (reunions entre la base interessada, trobades diverses i una fluida correspondència entre jesuïtes de diferents Províncies, informes, documents, assajos de decrets). També ho van fer els superiors (destacant la reunió de Roma, i les reunions conjuntes dels Provincials de França i d'Espanya), i la creació de la Comissió interprovincial de l'Apostolat obrer.

Ara es plasmaran, de manera sintètica, els episodis clau del procés fundacional⁴³³ centrat el 1966; posteriorment, i un cop vista la panoràmica general del procés, s'ampliaran i detallaran alguns dels més significatius.

La base⁴³⁴ va enviar a principis de 1966 un informe⁴³⁵ als Provincials sobre les experiències d'estiu organitzades a quasi totes les províncies. Es va aprofitar per demanar als superiors que acceptessin aquesta mena de feina com un apostolat. A més, van argumentar que calia d'una preparació especialitzada per a qui que anés a ser sacerdot en el treball. La petició es recolzava, segons ells, en què el sacerdoci en el treball era demanat per grups de mossens dedicats a tasques de treball, a més de militants d'*Acció Catòlica* de diversos moviments especialitzats. La resposta dels Provincials, reunits aquell febrer a Roma, va ser positiva⁴³⁶: els hi van dir que estudiarien el tema. Es quan es va crear una comissió d'Apostolat obrer, presidida per Bermudo, amb l'objectiu d'estudiar les propostes.

identitat, i com a missió en el món, de la moderna de la Companyia. Així, Arrupe va esdevenir en un gran promotor de l'apostolat social. La CG 31 va recomanar que durant el període de formació (teòrica i pràctica) del jesuïta es tingués en compte la dimensió social del seu apostolat (del moment).

Des d'aleshores, es va entendre el sacerdoci en el treball com un moviment d'apostolat especialitzat entre la classe obrera en totes les seves Províncies. Es va formular com una de les formes d'apostolat entre els pobres, no exclusiva, però sí ens unes bones perspectives de futur, freqüentment necessària, i que els seus promotors es hi semblava necessària una vocació específica degut a la seva especialització.

⁴³² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro Sacerdocio en el Trabajo en España*. Oña. Enero – febrero 1966: 1

⁴³³ Tenim una crònica dels primers anys a A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967. 78 pp.

També hem fet una menció a la Presentació. Hi fa una síntesi dels fets principals GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I.: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos M.O.*, 1991, nº 3: 3-6.

⁴³⁴ Entesa com els jesuïtes promotors de la Missió Obrera.

⁴³⁵ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro Sacerdocio en el Trabajo en España*. Oña. Enero – febrero 1966: 1-2.

⁴³⁶ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Información sobre lo decidido en la reunión de provinciales de Roma – Febrero de 1966 sobre los Sacerdotes en el Trabajo en España*. Marzo 1966. 2 pp.

El mes de mars, alguns estudiants de Filosofia del Màxim de la Província de Loiola van remetre un informe⁴³⁷ a Pedro Arrupe. A l'escrit es parlava de qüestions com l'amplitud de l'apostolat social; la importància de cooperar amb la JOAC, JOC, l'excès de dirigismes d'aquests apostolat, etc. El parlava de la de la necessitat d'un equip en els ambients obrers.

Ja a l'abril, aprofitant que la Congregació General XXXI estava en l'intermedi de les seves dues sessions, l'apostolat social de la Província de Loiola va promoure un *Decreto sobre el Apostolado Obrero*⁴³⁸, però al manca-li un recolzament oficial necessari per esdevenir Postulat, no va arribar al Vaticà.

Els fets es succeeixen, i el mateix mes d'abril, a la Província de Toledo, en el transcurs d'una reunió social, es va elaborar un document⁴³⁹ en la que s'incidia en la necessitat de l'evangelització del món obrer, a més dels motius de l'allunyament de la classe treballadora de l'Església.

Les trobades, tant a nivell vertical com horitzontal, es van succeir als llarg d'aquells mesos: verticals, entre la base i els Provincials; i horitzontals, per un costat entre els Provincials d'Espanya i França (l'abril, primer a Sant Sebastià i després a Lourdes), i per l'altre entre els membres de la base.

Dins de la inèrcia, el juny del 1966 es va celebrar la primera reunió de la Comissió Interprovincial de l'Apostolat obrer. Les tres primeres reunions de la Comissió interprovincial van ajudar a articular el diàleg cap a la fundació i consolidació del nou projecte. A la primera reunió⁴⁴⁰ del juny d'aquell any; una segona l'octubre⁴⁴¹ (just després de la transcendental reunió de setembre del Pozo com a data de la fundació de la

⁴³⁷ La documentació entorn de l'apostolat social va portar discrepàncies i propostes de millora: A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Reunión Social. La legislación actual: Epítome n° 680. – Decreto Apostolado Social. Resumen de las principales enmiendas.* Loyola. Abril 1966.

A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Reunión Social. Legislación actual. Resumen de las respuestas a las encuestas 1ª y 3ª.* Oña (Burgos). 24.03. 1966. 2 pp.

A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Reunión Social (Preparación para la Provincial). Tema Primero: Legislación actual. Epítome n° 680- Decreto sobre Apostolado Social. Enmiendas.* Oña (Burgos). 24.03.1966. 4 pp.

⁴³⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera.* San Sebastián. Septiembre 1967: 14. Aquí està recollit el text íntegre.

A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966].

⁴³⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera.* San Sebastián. Septiembre 1967: 17-19.

⁴⁴⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Apuntes para una misión obrera. Primera reunión interprovincial.* Pozo del Tío Raimundo. Madrid. 18-19 de septiembre 1966. 15 pp.

⁴⁴¹ A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Conclusiones de la segunda reunión de la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero 13-X-66.* 3 pp.

Missió Obrera); i una tercera⁴⁴² el gener del 1967, centrada en els curssets que van impartits per Nadal, un cop s'havia obert el camí i s'havia admès, encara que en petites proporcions i en certes traves, la Missió Obrera⁴⁴³.

Cal tenir present el paper jugat per la Comissió nacional interprovincial de l'Apostolat obrer⁴⁴⁴ en tot aquest procés de fundació. Va néixer jurídicament el febrer o l'abril del 66⁴⁴⁵, amb la consideració d'estudiar la planificació del treball dels jesuïtes espanyols entre els obrers, i per assessorar als Provincials sobre les múltiples propostes de treball en fàbriques o en ambient obrer; però, també va servir per mantenir el contacte amb la base del moviment cap a una missió obrera.

A l'estiu van seguir les experiències de treball. Es van donar que al voltant de 84 jesuïtes -entre sacerdots, teòlegs, maestrillos i germans⁴⁴⁶-, a la que havien de sumar-s'hi seminaristes i religiosos.

Bermudo, en el seu paper de president de la Comissió de l'apostolat social, va tirar endavant una enquesta, la qual es remarcava que la llarga formació jesuítica i l'elevada procedència burgesa dels seus membres com una trava en la penetració i en l'evangelització del món obrer, a més de l'allunyament de l'Església d'aquest món. Per això, calia un equip dels dedicats a la missió obrera.

Finalment, va haver la primera reunió interprovincial de Missió Obrera. Els delegats de les set Províncies d'Espanya es van reunir els dies 18 i 19 de setembre en el Pozo del tío Raimundo (Madrid) amb el Promotor-Secretari de la *Comisión Nacional del Apostolado Obrero* Manuel Bermudo⁴⁴⁷. Dels punts tractats, caldria destacar la confecció d'un

⁴⁴² Disposem d'informació a A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. Provincia Tarraconense, nº5. Barcelona, enero 1967. 12 pp.

⁴⁴³ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 32.

⁴⁴⁴ Tenim el detall de les tres primeres reunions a A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 32-36.

⁴⁴⁵ Hi ha divergències en la seva creació, fins i tot dins els mateixos documents. La data d'abril correspon a la reunió conjunta dels Provincials de França i Espanya. Entenem que la Comissió Nacional, i la Comissió interprovincial és el mateix organisme. Aquesta manca de definició, fins i tot en dates de reunions, és força habitual en tota la documentació consultada.

⁴⁴⁶ L'itinerari del jesuïta culmina en el de sacerdot, després d'haver passat per diferents estadis de formació de "maestrillo" i teòleg.

⁴⁴⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966] *Reunión de septiembre 1966*. Puntos-esquema. Cadarso. Madrid. 11-12 septiembre 1966. / A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966] / [229.12: Borri i enquestes socials]. *Apuntes para una misión obrera. Primera reunión interprovincial*. Pozo del tío Raimundo. Madrid. 18-19 de septiembre 1966. 15 pp.

organigrama de la Missió Obrera a Espanya, en la que no havia connexions ni amb la Jerarquia eclesiàstica ni amb altres grups eclesials⁴⁴⁸.

A la reunió del Pozo va sorgir la proposta de realitzar un curset a nivell interprovincial, però els Provincials s'hi van negar, i en contrapartida, van proposar que es fessin en els respectius teologats (Aragó i Tarraconense a Sant Cugat; Lleó i Castella a Comillas; Toledo i Bètica a Granada). Així, en comptés d'un curset de Nadal es van fer tres reunions en els respectius teologats.

La Companyia, en l'ordre internacional, estava preparant la segona sessió de la Congregació General, que es devia celebrar del 8 de setembre al 17 de novembre (de 1966). A Roma van arribar centenars de postulats (prèviament examinats per les congregacions provincials) que representaven les inquietuds de tota l'Ordre. El tema de l'*aggiornamento* que aclaparava l'atenció postconciliar, va fer que les comissions fossin decisives. No s'ha de perdre de vista, doncs, la nova etapa de renovació general per comprendre la constitució de la Missió Obrera.

El desembre del 66, entre els dies 28 i 29, va haver la trobada de Comillas. Els assistents van ser en la seva majoria estudiants teòlegs i filòsofs del Mximo. Es van tractar temes, entre altres, del concepte de la missió obrera o l'exigència de la nova pastoral. A Barcelona, entre el 28 al 30 de desembre, va haver una altra trobada. Sens dubte va ser molt important pels assistents com pels seus ponents o participants a les taules rodones. El tercer curset de Nadal es va fer a Granada, entre el 6 i 8 de gener del 1967. Els temes destacats van ser la pastoral de la missió obrera, el món obrer i missió obrera, etc.

Arran dels tres cursets de Nadal, amb l'objectiu d'organitzar la Missió Obrera, van tenir-se diverses reunions en les Províncies. Les trobades sempre van sorgir per iniciativa de la base.

⁴⁴⁸ L'organigrama de la Missió Obrera, en un estricte ordre jeràrquic, a diferència del francs, era carcter *ad intra*, en la que no havia connexions ni amb la jerarquia eclesistica, ni amb altres grups eclesials. Aix no restarà la participació en totes les trobades de sacerdots i religiosos en el treball. La diòcesi de Sant Sebastià institucionalitzava oficialment les experiències de treball per a seminaristes durant el treball.

3.2. *Les primeres dificultats*

El cos que començava agafar el moviment va tenir repercussions en el col·lectiu. Les dificultats i restriccions amb les autoritats civils i eclesiàstiques⁴⁴⁹ començaran a ser nombroses. Els subjectes més destacats i visibles van a començar a patir els recels per part dels superiors. El cas més paradigmàtic possiblement sigui el de David Armentia, que des de l'any 1963 havia començat a treballar a Bilbao. Uns anys més tard, en una reunió d'estudis, muntada de manera de col·loqui,, al preguntar-se els membres de la Missió sobre la problemàtica de l'ocupar un lloc de feina, el mateix Armentia ens donava un testimoni de primera mà sobre com va ser la seva incorporació en el món del treball:

Cuando a mi me dieron permiso el año 63 para empezar a trabajar, mi problema era encontrar trabajo. Y empezar el trabajo en unas condiciones de privilegio como era la jornada de cinco horas porque entonces no me daban permiso para más. Entonces me dediqué a visitar fábricas y talleres, y estuve 15 días sin poder encontrar a nadie que me recibiera. Entonces, ya en el último extremo, me dije: a mí lo que me interesa en definitiva, es trabajar, porque lo que realmente quiero es comprender más el mundo obrero, etc., y estoy aquí en unas condiciones de inferioridad en Vizcaya, por ésta condición me exigen de las cinco horas. Entonces salté por esta condición de no privilegio para encontrar un patrón que me recibiera, y fui y me admitió. Bien. Después, a los seis meses de estar trabajando, como trabajaba cinco horas y tenía que emplear en traslado dos horas y tres cuartos, quise encontrar otro trabajo, y fui directamente a otras empresas exponiendo mi situación. Con una ficha bastante buena de mi trabajo anterior, no había ya tanto problema, y de cara a la experiencia no interesaba armar mucha bulla desde el comienzo. Visité varias fábricas, pero no se decidían a admitirme. Hasta que un patrón de mentalidad un tanto especial cuando yo le urgí me dijo: “Pues mire. En esta empresa tenemos médicos, tenemos practicantes, en fin, no está mal que haya también un sacerdote por si hay un accidente”. No está mal y logré entrar. Así empecé. Al comienzo, los puestos intermedios tenían cierto servilismo de cara a mi trabajo. De manera que me pusieron unas condiciones, no muy especiales, pero de cierta deferencia: me ponían de ayudante de los oficiales, e incluso les interesaba que aprendiese un oficio pues así rendiría más para la empresa. A medida que ha ido pasando el tiempo, he ido ascendiendo poco a poco, pero para abajo. De manera que luego trabajaba de especialista, y más tarde me aislaban todo lo que podían. Al final, la mayor parte del tiempo la pasaba barriendo. Ahora se ha planteado el problema del despido y la dificultad va a ser –creo yo– no de igualdad de condiciones, sino más bien de mayor dificultad para poder encontrar trabajo respecto a otros trabajadores.

⁴⁴⁹ Hi ha una relació de les dificultats a: A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*. Agosto, 1967. 9 pp. [Nota a mà: Presentado al P. Arrupe por el P. Borri y otro (Armentia)].

En general Vizcaya presenta una gran dificultad que noté desde el primer momento. Porque ahí ha habido una radicación bastante auténtica en situaciones de huelgas y conflictos, etc. Entonces hay por parte del capitalismo un gran miedo de que los sacerdotes vayamos al mundo del trabajo. Concretamente y éste año, los seminaristas que han querido ir a trabajar se han encontrado con muchas dificultades. Han tenido que entrar en contratas dentro de las empresas, como eventuales, y en esta condición con más facilidad se puede entrar. De manera que en este sentido es difícil⁴⁵⁰.

L'escrit és un testimoni que les condicions laborals, i l'afany d'extreure el màxim rendiment al treballador del sistema econòmic, va portar a Armentia a patir situacions extremes.

El gener del 1966, Armentia va ser traslladat a Tudela com a conseqüència de pressions de les autoritats civils i del bisbe degut a l'homilia que havia pronunciat a l'Església de San Fernando de Bilbao. El trasllat va ser un escàndol pels militants cristians i el món obrer, i fins i tot per a molts joves jesuïtes en formació, circumstància que provocar un cop feta la consulta pogués retornar a la seva anterior residència.

L'homilia⁴⁵¹, com podem llegir, era una autèntica declaració d'intencions, però en cap moment anava més enllà de denunciar falses idees, i en línia de les noves orientacions del passat Vaticà II:

(...) Porque en nombre de la fe, hace unos años, muchos españoles luchamos contra nuestros hermanos en una lucha fratricida. Y aquello no era verdadera fe.

Se pueden cometer muchos errores, muchos pecados en nombre de la fe o viviendo situados en una actitud creyente. (...)

¿Por qué si hace unos años se pudo hacer una acusación tan seria a la sociedad española respecto de su cristianismo, en la actualidad no estamos mejor? El escándalo de los pobres es cada día más manifiesto ante las injusticias de los que nos llamamos cristianos, y en las Iglesias de los suburbios y de los barrios obreros se avanza en el abandono de las prácticas religiosas. (...)

Vivimos tranquilos nuestro cristianismo cómodo, dejando dormir nuestras conciencias por las voces de los que nos dicen que somos un país católico y nuestras voces no se alza para desenmascarar el equívoco de estos falsos profetas, como cuando nos dicen de una manera autoritaria y solemne, a través de la radio y televisión que NUESTRA

⁴⁵⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Ren's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada 6-8 de enero de 1967: 84.

⁴⁵¹ Veure Annex el sermó íntegre.

ORGANIZACIÓN SOCIAL ESTA DE ACUERDO CON LAS NORMAS DEL CONCILIO; y eso no es verdad. (...) ⁴⁵².

El sermó, com no, era una crida al què considerava era el autèntic cristianisme i contra els desviaments de l'Església. Mostrava clarament la creixent bel·ligerància dels sectors de base religiosos contra el règim. Armentia no deixava de demostrar una gran valentia al denunciar, tot just al principi, falses creences del nacionalcatolicisme quan afirma que la lluita fratricida del passat conflicte bèl·lic no va ser un acte de verdadera fe. Passa, enseguida, al que realment li preocupava: les situacions d'injustícies del pobres. Clama que Espanya no segueix en l'organització social les normes del Concili, especialment per la prohibició que tenien els obrers de poder organitzar-se en sindicats, al temps d'estar sotmesos a una economia que els oprimia. David Armentia aprofundirà aquesta línia de pensament i acció els primers temps del moviment.

Finalment, el novembre del 66, Armentia va ser acomiadat de la fàbrica on treballava. El Secretariat Social de la Província, que havia rebut la delegació del Provincial per tal de valorar si com jesuïta calia de presentar-se a magistratura, va resoldre de manera afirmativa. No obstant, la Consulta, reunida a posterioritat, i fent ommissió de la decisió presa pel Secretariat Social, va denegar el permís. La resolució va provocar un nou escàndol en el món obrer i que es va reflectir en la gran correspondència (del jurat d'empresa i dels dirigents del Moviment Obrer Cristià) dirigides al General ⁴⁵³.

Un cas també greu va ser el de José Antonio Osaba, membre de l'equip de Baracaldo, implicat en la vaga que va portar-se a terme el novembre a l'empresa *Laminación de Bandas*. L'empresa, sent conscient de la influència d'Osaba, va aconseguir que fos expulsat d'Espanya.

També, es considerà que van haver pressions des de la mateixa Companyia cap a la incipient Missió Obrera. Així, aquell 1966, cinc sacerdots, Armada, Galán, Gil Ruíz (tots de la Província de Toledo), Gutiérrez i Viñas (Província de Castella) se'ls hi va

⁴⁵² A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya 1966]. *Sermón pronunciado por el P. David Armentia, S.j., en la parroquia de S. Fernando de Bilbao, 7-I-1966*. 2 pp.

⁴⁵³ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*. Agosto, 1967: 5.

prohibir complir la seva vocació en el món del treball, sent enviats a escoles professionals o a seguir estudis, entre altres destins⁴⁵⁴.

Tot i els entrebancs, la implantació del moviment feia camí. A la Província d'Aragó es va obrir a Saragossa la parròquia del Picarral. A la de Loiola, aquell estiu del 1966, a Sant Sebastià, van fer l'experiència 3 filòsofs; a Bilbao, 6 filòsofs i 2 teòlegs. Van començar a treballar els juniors. I, com a fita, es va obrir la statio d'Alza, a on van a treballar Berri i Zubi. A la Província d'Andalusia, a l'estiu i durant 45 dies, van treballar 18 persones, en la seva majoria estudiants, en tres grups. A Catalunya, va anar a viure (amb un grup d'universitaris) a Cornellà del Llobregat Joan N. García-Nieto. A l'estiu van treballar estudiants. A Toledo, van haver statios a la Unión, Mèrida, Cartagena i Madrid⁴⁵⁵.

Una altra font ens dóna números d'efectius el 1966, que ens dimensiona Províncies com Catalunya. El nombre de sacerdots en el treball, en diferents jornades, era⁴⁵⁶:

Sacerdots en el treball 1966		
Zones	Sacerdots totals	Jesuïtes (del total)
Catalunya	16	3
Biscaia	6	1
Guipúscoa	8	4
Navarra	1	1
Cartagena	3	-
Logronyo	1	-

Seguidament, anem a entrar en detall dels episodis clau que hem avançat més amunt.

⁴⁵⁴ A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya-1967]. *Informe sobre algunas dificultades en la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, agosto 1967: 6.

⁴⁵⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971. Cadarso, 1971: 5-17.

⁴⁵⁶ A.H.S.I.C. [229.5: MO- Espanya- 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, 1967: 4. Es recalca com a forces vives i aproximadament.

3.3. La proposta sobre un sacerdoci⁴⁵⁷ obrer

El col·lectiu de la base, a principis d'any de 1966, va enviar als Provincials, reunits el febrer a Roma, un document amb el significatiu títol *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro sacerdocio en el trabajo en España*⁴⁵⁸. La proposta visualitzava la clara predisposició a fundar el moviment. Se'ls hi demanava que aprovessin aquesta manera de treballar com apostolat, després d'una prèvia preparació adequada especialitzada per a tots els que anessin a seguir el camí del sacerdoci en el treball.

La decisió d'enviar aquest informe als Provincials es va deure als següents factors⁴⁵⁹: la confirmació del *Ministeri i vida dels Preveres* (Cap. II, núm. 8); l'experiència dilatada de bastants anys de sacerdots en el treball, destacant els exemples a Catalunya (Borri i Vilá) i de diversos sacerdots seculars, a Biscaia (equip del David Armentia) i Pedro Solabarria); les experiències de treball dels estius, organitzades en gairebé totes les Províncies; l'augment de vocacions, sobretot entre els joves, per a aquesta nova forma d'apostolat; i, els que sentien una vocació per a aquesta línia apostòlica, però que patien desorientacions, ja fos per part dels seus formadors (que, desconeixien l'opció de l'encarnació al món dels pobres, i els aconsellaven perjudicialment), o bé per part dels superiors que, al recelar del sacerdoci en el treball, prenen decisions que desorientaven o confonien.

Si ens centrem en el document en qüestió, a la introducció es recalca que el sacerdoci en el treball era un moviment d'apostolat especialitzat de la classe obrera, i que estava confirmat pel Concili (decret sobre *Ministeri i vida dels Preveres*). Que s'havia iniciat sèriament a la Companyia a Espanya i estava a totes les Províncies. Es considerava que era una de les formes d'apostolat entre els pobres, no exclusiva, molt sovint necessària. Pensaven que degut a la seva especialització, es necessitava una vocació específica. La seva posada en funcionament ho demanaven grups de mossens dedicats al món del treball, i militants d'*Acció Catòlica* dels diversos moviments especialitzats.

Es va proposar als Provincials que, possiblement, era necessari recopilar d'una manera ordenada tot el que estava passant al país, amb les aportacions de tothom que treballava

⁴⁵⁷ Es pot fer la lectura com d'apostolat.

⁴⁵⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro Sacerdocio en el Trabajo en España*. Oña. Enero, 1966. 3 pp. Si bé la data del document és de gener, aquest es va enviar als Provincials a febrer.

⁴⁵⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 9.

durant l'estiu, i els moviments especialitzats d'*Acció Catòlica Obrera*. També, es valorà realitzar un estudi amb el que pogués aportar l'experiència francesa (amb 20 anys de recorregut), i d'aquesta manera poder aprofitar els aspectes que poguessin ajudar (i no en ànim de copiar-los).

Seguidament, es posava a consideració dels superiors un seguit d'accions: un equip interprovincial, criteris de formació pastoral obrera, reunió conjunta per centrar problemàtica i futures experiències de treball, curset de pastoral obrera. Sobre la preparació pastoral, entre els punts demanats, destacava una formació complementària de curssets especialitzats impartits per professors de pastoral, d'ètica social o filosofia marxista.

A més, es proposava als Provincials una experiència pilot perquè teòlegs de diferents províncies, en vocació a l'apostolat del sacerdoti en el treball, poguessin convida en un petit pis dependent jurídicament del teòleg on cursessin els seus estudis. A continuació l'informe concretava els detalls i gènere de vida que podrien portar els destinats a aquesta experiència pilot.

Al final del document, se'ls hi pregava el facilitar aquesta pastoral especialitzada, i una formació i orientació seria, encara que fos parcialment:

Les rogamos consideren la trascendencia del momento en que vivimos. La expectación que tienen puesta en la Compañía muchos sacerdotes que regentan parroquias obreras y palpan la necesidad de que se abra camino también en España esta forma de pastoral especializada.

La necesidad que existe de una orientación y formación seria.

El carácter de la Compañía, caballería ligera, que siguiendo su tradición, debe continuar en la brecha.

No les pedimos la aprobación en bloque, sino lo que a su juicio pueda ya aprobarse⁴⁶⁰.

La resposta dels Provincials va ser positiva⁴⁶¹. Aquests, reunits a Roma, un cop examinat l'afer dels sacerdots obrers i els informes arribats de diferents teòlegs van

⁴⁶⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro Sacerdocio en el Trabajo en España*. Oña. Enero, 1966: 3.

⁴⁶¹ Hi ha un document a on es recull la correspondència haguda sobre el que es va decidir en la reunió de Provincials a Roma sobre els sacerdots en el treball a Espanya: [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Información*

decidir prendre'ls en consideració, juntament amb les respostes a aquests informes facilitats per les comissions d'apostolat social de diverses Províncies. Les dades arribades van ser comparades en les proporcionades per França, i es va veure que calia atendre el tema.

Els informes a què feien referència els Provincials eren d'Ignació Armada, i els que van enviar de Sant Cugat els TT. d'Aragó i de Terrassa (que venien a ser esmenes sobre l'informe d'Armada). No havia constància, per les bases, de cap altre informe, a no ser que és considerés com a tal la relació que sobre el treball a les mines d'Astúries que va escriure Gutierrez ("tercerón" de Castella), i que va enviar a l'Assistent⁴⁶² (Blajot). La resposta als informes es referia, molt probablement, al que Armada va enviar a Velaz el pare Uriarte (i que també va ser enviat a les bases). Consideraven, finalment, que la comparativa d'aquelles dades amb les proporcionades per França denotava que feia falta atendre la problemàtica, però s'advertia, que sota el control de persones competents que conduïssin correctament l'experiència⁴⁶³.

L'assistent Víctor Blajot li va enviar una carta a Armada, en data del 5 de març, en els següents termes:

No le he agradecido todavía su informe sobre el Sacerdocio en el trabajo en España que envió Vd. a los Provinciales. Me ha interesado mucho y también a los Provinciales. El P. General también lo ha visto. Está muy interesado en este problema obrero y nuestro apostolado con ellos. Ha hablado con cardenales de Francia, con algún sacerdote obrero de allí, ha estudiado los documentos de la Jerarquía sobre este problema, y espera tener una información más completa de España para ver cuál ha de ser nuestro apostolado obrero. En parte dependerá también de las orientaciones y normas que dé la Jerarquía. Ya los Provinciales se han llevado instrucciones del P. General para hacer un buen estudio (...)⁴⁶⁴

La carta va ser valorada positivament per les bases. La frase a on s'indicava que el General esperava tenir una informació més completa d'Espanya, va ser valorada en què

sobre lo decidido en la reunión de Provinciales de Roma –febrero de 1966- sobre los sacerdotes en el trabajo en España. 3 pp.

⁴⁶² La Companyia està dividida geogràficament en regions conegudes com Assistències. Cada una d'elles engloba diverses Províncies independents i regions.

⁴⁶³ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. "Relación oficial. Roma 22 de febrero de 1966. d. Temas varios de formación y sección apostólica". *Información sobre lo decidido en la reunión de Provinciales de Roma –febrero de 1966- sobre los sacerdotes en el trabajo en España.* 1-2.

⁴⁶⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Información sobre lo decidido en la reunión de Provinciales de Roma –febrero de 1966- sobre los sacerdotes en el trabajo en España:* 1.

s'anava cap a una línia de diàleg⁴⁶⁵. També van entendre com a positiu que s'havia comprés que el moviment havia sorgit per intuïció o espontàniament en els joves jesuïtes, i que portava una nova pastoral en el camp obrer, una concepció del consiliari⁴⁶⁶.

Quasi paral·lelament, el General Arrupe va escriure una carta a un superior local, el 7 de març, després de la reunió dels Provincials d'Espanya i de tornada del seu viatge a França. Les idees, que després repetirà l'Assistent i les reflectides a la relació oficial, anaven en la línia en què mancava un estudi seriós i fet per persones competents o pares experimentats per tal de planificar la Missió Obrera i entroncar-la dins de l'apostolat social general:

(...) No puedo darle todavía un juicio definitivo sobre el trabajo en fábricas de algunos de los nuestros sacerdotes y escolares. También esto está en estudios, dentro un plan de apostolado obrero. Veo la necesidad del trabajo en este campo obrero tan necesitado; y también palpo ese movimiento, al parecer de Dios, en nuestros jóvenes jesuitas, en favor de este apostolado y en una mayor encarnación. Se están haciendo algunas experiencias con los escolares en vacaciones y durante el magisterio. He estudiado las normas que han dado los Obispos franceses, he hablado con algunos de estos y también con religiosos que han sido sacerdotes obreros. La situación de España es ciertamente distinta; la Jerarquía no ha dicho nada definitivo y ella tiene la última palabra en esto,

Ruegue para que acertemos...⁴⁶⁷

La base, després de la carta de Blajot del 5 de març, va prendre la decisió de recopilar tota la documentació, i una vegada ordenada enviar-la a Roma, en l'objecte de tenir ben informats als superiors (encara que ells ja n'estaven el corrent del què passava).

No obstant, l'optimisme que havia nascut entre la base del moviment, es va esvaïr en conèixer la postura i la mentalitat real dels Provincials. En una carta d'aquests, delatava que tots pensaven que s'havia d'iniciar l'experiència amb gran seguretat i calma, i que no es devia confiar una experiència tan seriosa i de tantes repercussions a un grup de

⁴⁶⁵ A.H.S.I.C. [229.5: MO Espanya 1967]. Elaborado por la comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. Sant Sebastià, septiembre 1967: 12.

⁴⁶⁶ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. Comentarios "Carta del P. Asistente: Victor Blajot S.J. a Ignacio Armada. Roma 5 de marzo de 1966". *Información sobre lo decidido en la reunión de Provinciales de Roma -febrero de 1966- sobre los sacerdotes en el trabajo en España*. 2.

⁴⁶⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. "De una carta del P. Arrupe: Roma 7 de marzo de 1966", *Información sobre lo decidido en la reunión de Provinciales de Roma -febrero de 1966- sobre los sacerdotes en el trabajo en España*: 1.

joves. Es volia encarregar a uns pares experimentats el formar una comissió orientadora, al temps que alguns d'ells anirien a França estudiar el tema. En conseqüència, es decidia constituir una comissió d'apostolat obrer amb la finalitat d'assessorar-los en amb més fonament, com a president es va escollir a Bermudo.

La base, al saber les intencions dels Provincials, va enviar una carta a Arrupe a on se li demanava intercedir sobre els noms del pares experimentats i pèrits:

Desearíamos conocer a los peritos que van a estudiar la aplicación de la misión obrera a España y la Compañía. Nos parece que el más capacitado por su formación intelectual y su aceptación al mundo obrero es el P. Diez Alegría. Convendría que entre ellos figuraran algunos jóvenes sacerdotes ..., que la planificación se hiciera contando con la diversidad de regiones y problemas, especialmente con los militantes obreros, que son los nos deben guiar y a los que debemos seguir. (...) ⁴⁶⁸

Però, la Comissió nacional va quedar gairebé formada al marge de les opinions de la base ⁴⁶⁹.

Una vegada conegut l'acolliment que havia tingut l'informe d'Armada, i per donar compliment als desitjos expressats pels superiors de rebre informació directa del moviment encara en fase de naixent, alguns Filòsofs del Màximo de la Província de Loiola van enviar al P. General un informe aquell març ⁴⁷⁰. A l'escrit es parlava de l'amplitud de l'apostolat social; el no caure en el parany d'obres socials a mig camí i desfasades sociològicament i per tant lluny del suport de les generacions de joves jesuïtes; el de no incórrer en un excés de dirigisme dels sacerdots encarregats d'aquest apostolat; la conveniència de conviure estretament, durant les experiències, amb militants obrers en barris obrers i servir als seus moviments més típics, com l'HOAC, JOC, i el desig que col·laborin els germans coadjutors jesuïtes com una peça indispensable pel apostolat obrer de la Companyia ⁴⁷¹; la necessitat el conviure en grups en contacte amb el món obrer ja des dels mateixos estudis de teologia; l'adaptació dels

⁴⁶⁸ A.H.S.I.C. [229.5: MO Espanya 1967]. Elaborado por la comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián, septiembre 1967: 12.

⁴⁶⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 13.

⁴⁷⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 12-13.

A.H.S.I.C. [229. 4. M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. *Información sobre los hechos ocurridos en Loyola*. - Carta. 5.04.1968, a Provincial. - Carta 16.04.1968, de Provincial. - Cronologia MO (Loyola)

⁴⁷¹ En aquell moment absents, possiblement com a part de l'aïllament que patien per part de la Cia.

estudis al futur apostolat; el magisteri ja podia ser un temps destinat a l'experiència de treball i encarnació al món obrer; en alguns casos convindria que alguns d'ells s'especialitzessin en economia; sociologia, o altres camps⁴⁷².

Es recalca com a punts a tenir-se molt en compte en el futur: la necessitat d'una especificació de l'apostolat social pel concret d'obrer; la importància de conuiu estretament amb militants, punt aquest constatat unànimement per tots els que ja havien fet l'experiència del treball en profunditat; la necessitat de la presència del Germà Coadjutor en els equips de treball; un nou enfocament dels estudis, assessorats per perits en contacte amb la base del moviment, i en un món encarnat de vida pels anys de teologia⁴⁷³.

3.4. La Comissió de l'Apostolat obrer a Espanya

Luis González, provincial de Toledo, i Armada van mantenir una fluida i creuada una correspondència⁴⁷⁴, en que es tractava sobre els sacerdots obrers a Espanya i temes d'estudi. En la carta del 4 de març, Armada li deia a Luis González que la base estava desenvolupant el temari sobre les idees de la pastoral de la Missió Obrera, i que tenien la intenció d'enviar-li un exemplar un cop enllestit.

A la Província de Loiola, durant aquella Pasqua i com en anys anteriors, es va celebrar la seva reunió de l'Apostolat social⁴⁷⁵. Entre els punts tractats constava una revisió del Decret donat per la Congregació General, que en aquells mesos estava en l'intermedi entre les seves dues sessions. Un dels objectius de la reunió va ser elaborar un projecte

⁴⁷² Encara que no indispensable, ja que hi col·laboraven seglars coneixedors d'aquest àmbits.

⁴⁷³ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 14.

⁴⁷⁴ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. Carta: De: Luis González, SJ. A: Ignacio Armada, SJ. Alcalá de Henares (Madrid), 28.02.1966.

Carta, De: Ignacio Armada, SJ. A: Luis González, SJ (Prepósito General). Oña (Burgos), 4.03.1966.

Tenim com a documentació A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Reunión Social (Preparación para la Provincial). Tema Primero: Legislación actual. Epítome n° 680- Decreto sobre Apostolado Social. Enmiendas*. Oña (Burgos). 24.03.1966. 4 pp.

⁴⁷⁵ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Reunión Social. La legislación actual: Epítome n° 680. – Decreto Apostolado Social. Resumen de las principales enmiendas*. Loyola. Abril 1966.

de Decret d'Apostolat obrer⁴⁷⁶, ja que semblava, entre altres coses, molt poc pràctic i massa general un Decret sobre apostolat social⁴⁷⁷.

Però tot i la importància d'aquest document, elaborat per la mateixa base del moviment de la incipient missió obrera de la Província de Loiola, no va rebre el degut acolliment oficial necessària per esdevenir en Postulat. I tant va ser així que, aquest avant projecte va quedar-se en camí cap a Roma. El projecte demanava que una part de la Companyia es dediqués a l'evangelització del món obrer, i que se li donés a aquest apostolat la importància que el món d'aleshores els hi imposava. Estava dividit en quatre apartats: pastoral obrera; formació dels apòstols (espiritual, intel·lectual, humana i d'experiència); treball en equip; encarnació en l'obra de la Companyia.

Coincidint en el temps a la reunió social de Loiola, va tenir lloc a Madrid, també durant la Pasqua, la reunió social de la Província de Toledo⁴⁷⁸. Dels punts tractats, interessa el punt sobre les raons de la Missió. Es declarà que aquesta naixia de la praxis pastoral i de superació l'estructura capitalista, d'acord amb la doctrina social de l'Església. Considerava que el Concili Vaticà II consagrava aquesta forma de pastoral dins la Constitució *Lumen Gentium* nùms 8 i 28. I, continuava dient que, si el sacerdot quedava constituït per a representar a tota la comunitat en el culte a Déu, no seria un element disgregatiu, tot el contrari, i si un element d'unió dintre el poble⁴⁷⁹.

El 18 d'abril, van haver dues trobades entre els Provincials d'Espanya i de França, a Sant Sebastià i Lourdes⁴⁸⁰. Va ser un intercanvi d'experiències profitoses pel costat espanyol i es va prendre bona nota de com estava el moviment a França, a on es declarava que hi havia entre quaranta a cinquanta sacerdots obrers, entre els quals cinc o sis eren jesuïtes. Es va obtenir informació sobre la vida comunitària, la preparació especial rebuda (sindical, filosòfica, etc.).

⁴⁷⁶ El projecte de Decret sobre l'Apostolat obrer està recollit íntegrament a A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 14-19.

Postulado para un Decreto sobre Apostolado Obrero. 1966. 4 pp. Es considera que aquest document va ser promocionat per Bermudo. I segons Company, el va redactar Sobrino, aleshores Provincial de la Bètica. Encara que va tenir una bona acollida entre la base, tampoc va arribar a Roma.

⁴⁷⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 14.

⁴⁷⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Reunión Social [Sobre M.O.]*. Madrid. Pascua 1966 (de 11 a 13). 2 pp.

⁴⁷⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 17.

⁴⁸⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 19-20.

D'aquestes trobades bilaterals Espanya i França, es quan es va determinar engegar la Comissió (interprovincial) d'Apostolat obrer, amb la missió de planificar i d'assessorar als Provincials sobre les propostes de treball a fàbriques o als entorns obrers. Inicialment va estar constituïda per: Lahoz (Aragó), Bermudo (Bètica), Taboada (Castella), Elosúa (Lleó), Uriarte (Loiola), Torres Gasset (Tarraconense), Montoya (Toledo). Es nomenà Bermudo com a president.

Existeixen diverses cartes de Granada i Oña a Bermudo, reflectint l'opinió discrepant de la base sobre la manera de nomenar els Provincials als membres d'aquesta Comissió. També es va opinar que com a model implantació de la missió, a exemple de França, era força indiscriminada ⁴⁸¹.

Dins de la comunicació fluida entre Luis González i Armada, el primer li explicava, en la de data del 2 de maig del 66, que els Provincials havien contemplat amb gran interès el tema dels sacerdots obrers, havien pres de la decisió formar una comissió d'apostolat obrer:

2 de mayo de 1966

R. P. Ignacio Armada, s.j., Oña (Burgos)

Mi querido P. Armada:

Hemos tratado en la junta de Provinciales, tanto de tu viaje a Francia como de la fundación de una statio obrera a base de jóvenes que termináis este año la teología.

Los PP. Provinciales han tomado con gran interés el asunto de los sacerdotes obreros. Y sobre este asunto, además de las conversaciones que tuvimos en S. Sebastián, hemos tratado con los Provinciales de Francia.

Todos coinciden en la necesidad de entablar esta experiencia con gran seguridad y calma y de tal manera que no se confíe una experiencia tan seria y de tantas repercusiones a un grupo de jóvenes. Por eso se ha decidido formar una comisión de apostolado obrero que asesorará a los Provinciales en esta materia, cuyo presidente será el P. Bermudo, y se delegará también a unos Padres que irán a Francia para estudiar este tema y poder asesorar con más fundamento a los PP. Provinciales. (...)

Luis González, s. j.

Provincia de Toledo de la Compañía de Jesús (Madrid)⁴⁸²

⁴⁸¹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 20.

⁴⁸² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. Carta: De: Luís González, SJ. Provincia de Toledo, Madrid. A: Ignacio Armada, SJ. Oña (Burgos). Madrid, 2.05.1966: 1 (de total 2 pàgines).

D'aquestes breus línies es mostrava clarament que, si bé els Provincials no estaven en contra de la nova corrent, es reafirmaven en què ells volien pilotar l'experiència. A més, de nou es veia el voler prendre la Missió francesa com a punt de referència sobre el qual basar-se en l'experiència d'aquí.

El juny va haver la primera reunió de la Comissió nacional interprovincial⁴⁸³. Durant la mateixa, es van analitzar, en una part, les exigències socials i pastorals per a una Missió Obrera encara que la terminologia emprada s'adequava més amb una pastoral obrera per a la llavors mentalitat de la base. S'indicaven les condicions requerides als subjectes que anessin per aquesta línia de apostolat, tant respecte a qualitats personals com a forma de vida equipo, revisió de vida, etc.⁴⁸⁴

En les seves conclusions s'afirmava que un bon nombre d'estudiants i sacerdots de totes les Províncies sentien la necessitat d'aquestes fórmules de pastoral obrera i desitjaven participar-hi. Es valorava com un signe dels temps i que la Companyia havia de correspondre. Per això creien convenient⁴⁸⁵:

- que els superiors atenguessin sèriament aquestes vocacions, les fomentessin i donessin facilitats
- estudiar certs aspectes relacionats en la pastoral
- uniformitat en la seva aplicació a totes les Províncies
- la confrontació i revisió periòdica de resultats i la coordinació (tant a nivell nacional i provincial)

A aquesta carta li van seguir dues més:

Carta2: De: Ignacio Armada, SJ, A: Luís González, SJ. 6.05.1966

Carta 3: De: Ignacio Armada, SJ. Envía la carta, por separado a: A: Gil Ruiz y Galán, Moreno Miranzo, Javier Muzquiz, 6.05.1966.

⁴⁸³ Tenim tot un resum a [229.12: Borri i enquestes socials]. *Apuntes para una misión obrera: primera reunión interprovincial*. Madrid, 18, 19 de septiembre 1966. 15 pp

⁴⁸⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 33.

⁴⁸⁵ A.H.S.I.C. [229.5: MO Espanya 1966]. *Conclusiones de la primera reunión de la Comisión interprovincial de apostolado Obrero*. Madrid, 1 de junio de 1966: 2-3.

3.5. Les experiències d'estiu i l'enquesta sobre vocacions cap l'apostolat obrer

En aquest punt, les dades divergeixen segons les fonts. El que no deixa cap dubte es que a partir del 66, les experiències d'estiu es van multiplicar.

Els membres de la incipient MO van escriure a Arrupe explicant-li les experiències massives d'aquell any⁴⁸⁶. En concret, aquell estiu, entre seminaristes, sacerdots i religiosos, la xifra va ser propera als 800 a Espanya. Els seminaristes, normalment, anaven cercant una maduració humana. Van destacar les experiències dels seminaristes de Barcelona, de Bilbao, de Sant Sebastià i de Pamplona. Relataven que havia religiosos en formació definitivament decidits a agafar la condició obrera, però que només podien fer tasques manuals durant l'estiu. Se li va donar a entendre que hi havia entre 500 a 600 jesuïtes en disposició (vocacions que ens semblen molt optimistes per la realitat que es va donar més endavant)⁴⁸⁷. S'havien començat a fer experiències de treball a fàbriques durant el magisteri. També es va valorar en que sacerdots acabats de ser ordenats poguessin incidir en el món del treball, amb la possibilitat de poder formar equips amb altres religiosos en formació⁴⁸⁸.

Pel que respecte a testimonis, en un col·loqui de Josep Maria Borri i David Armentia van fer una valoració dels afectius aquell 1966⁴⁸⁹. Borri pensava que només s'havien ordenat un o dos, i la resta dels diaques havien anat a treballar, encara que alguns no tenien clar de voler dedicar-se a una missió obrera, en contrast d'altres que ja tenien clara la idea d'afirmar més la seva vocació com a vida normal. A part dels diaques, comptava un grup –aproximadament uns 20- ja disposats. En el seminari de Burgos havia un grup en el camí. En aquesta línia, Armentia sumava els religiosos en formació, que ja tenien la determinació definitiva d'abraçar la condició obrera, i que de moment només podien dedicar-se al treball manual a l'estiu. Apuntava la xifra del voltant de 50 ó 60 jesuïtes en aquesta vocació.

Una altra font -pensem que més acurada tant en números totals com en incidència concreta dins la Companyia- ens indica que el nombre de jesuïtes que van realitzar

⁴⁸⁶ Fet reafirmat en altres documents interns A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada 6-8 de enero de 1967:80-81.

⁴⁸⁷ Unes xifres "inflades" o molt optimistes per part dels seus promotors.

⁴⁸⁸ A.H.S.I.C. [229.5: MO- Espanya- 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, 1967: 3.

⁴⁸⁹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada 6-8 de enero de 1967: 80.

l'experiència de treball durant els mesos d'aquell estiu va ser en total de 94⁴⁹⁰. Pel seu grau d'estudis o que ja eren sacerdots, la relació era:

Relació de jesuïtes en experiències de treball estiu 1966	
Sacerdots o grau de formació	Nombre
Sacerdots	10
Teòlegs	34 (7 de la viceprovíncia de Bolívia)
Maestrillos	26
Filòsofs	24
Total	94

Al total de 94 jesuïtes cal sumar un elevat número de juniores de Salamanca i filòsofs d'Alcalá que també van treballar, però que depenien del seu rector. A més, s'havia d'incloure les experiències portades a terme per novicis de diverses Províncies.

Per Províncies destacava la Bètica (amb 19 jesuïtes), seguint-li Loiola (amb 18), la de Toledo (15), la Tarraconense (amb 12), l'Aragó (amb 8), la de Castella (amb 4), i la qui menys la de Lleó (amb 3)⁴⁹¹. Aquests jesuïtes se sumaven als seminaristes i religiosos que en nombre aproximat d'uns 700 van treballar a Espanya durant aquell estiu.

A la Província de la Tarraconense tenim dades molt fefaents d'experiències en el treball⁴⁹². Es detallava que durant el curs iniciat en el seu noviciat s'havia posat en marxa una nova experiència en substitució de la "prova de peregrinacions". La experiència va consistir en donar servei al llarg d'un mes a quatre parròquies de Barcelona, de caràcter predominantment obrer. A cada una d'elles anaven a conuiu novicis amb els sacerdots encarregats –mossèn i coadjutor-, i que van estar al seu servei per a tot el treball parroquial des del 22 de febrer fins el 23 de març.

Tres de les quatre parròquies pertanyien a Barcelona ciutat: Santa Engràcia, Sant Sebastià i Sant Josep Obrer⁴⁹³, a la zona obrera de Verdum⁴⁹⁴ al costat de Sant Andreu i Horta. La quarta, Sant Joan Baptista. A Viladecans a la zona del Pla del Llobregat, que era una àrea industrial i agrícola.

⁴⁹⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 22 i ss.

⁴⁹¹ Les fonts ens dóna una divergència en el nombre total i la seva distribució per Províncies.

⁴⁹² *Noticias de la Tarraconense S.I.*, Septiembre-octubre, nº 184 [Barcelona]: 35-36.

⁴⁹³ Respectem els noms en la font en original.

⁴⁹⁴ Comptava amb uns 65 mil habitants.

Es donava informació de la situació social i econòmica de les parròquies. Les de Barcelona ciutat estaven en un lloc que havia viscut un ràpid creixement demogràfic, més com a conseqüència de la immigració que no pas d'una elevada natalitat (tot i ser molt alta). Les condicions urbanístiques i els serveis públics eren deficientes: instal·lacions higièniques inadequades, absència de pavimentació, deficient enllumenat públic.

S'incidia en el fet que, l'experiència d'un mes ajudava a entrar en contacte amb les dificultats que la vida sacerdotal i parroquial trobava en aquells entorns humans de deficient condició social. Un dels problemes que destacaven, a banda de la pròpia evangelització, era la desproporció entre sacerdots i fidels, la inestabilitat de residència, desarrelament social; en suma, tot un seguit d'obstacles per poder assolir de manera adequada una relació eficient i pastoral entre el sacerdot i els seus feligresos.

Paral·lelament a aquells moments, Bermudo, com a president de la Comissió de l'Apostolat Obrer, va enviar a tots els jesuïtes en el treball una extensa enquesta⁴⁹⁵ que contenia els punts:

- dades (filiació, manera de vida, empresa en la qual s'havia treballat, horaris, etc.)
- presa de consciència vital del món obrer (grau de participació en la vida i moviment obrer)
- vida d'equip (manera de constituir l'equip, revisió de vida, etc.)
- espiritualitat (oració, vida litúrgica; dificultats)

L'enquesta va ser contestada pel 64% dels jesuïtes que havien treballat. Es poden resumir molt breument les principals idees que reflectien les respostes, centrant-nos en presa de consciència i la vida d'equip.

Sobre la presa de consciència vital del món obrer, la resposta gairebé unànime de totes les respostes era que l'actitud amb que s'havia anat al treball era la d'aprendre. La generalitat dels jesuïtes eren conscients que, a causa de la seva llarga formació i

⁴⁹⁵ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Encuesta general*.

educació burgesa, estaven impossibilitats de penetrar i encara menys d'evangelitzar al món obrer. En pocs mesos no es podia fer un canvi de tota l'educació burgesa rebuda.

Les conseqüències unànimes de les experiències de treball constataren, com un fet evident, l'allunyament de l'Església respecte al món obrer. Per això, es feia necessari per una tasca adequada d'evangelització el treball manual, el testimoniatge de pobresa i de tot allò que els fes estar verdaderament encarnats al món obrer, mitjans indispensables per portar l'Església al treballador.

La totalitat de les respostes indicaven com a insubstituïble la vida d'equip pels dedicats a la missió obrera. Algunes respostes proposaven traslladar a les etapes de la formació aquella mateixa vida d'equip. També s'assenyalava com a necessari el proposar de nou als superiors viure en petites comunitats durant els anys de formació. Es puntualitzava que vida en equip no volia dir que tothom havia de viure en el mateix lloc.

Les conclusions, que s'havien tret d'aquestes experiències d'estiu, es van recollir primerament en les reunions provincials, i després els delegats les portaran més tard a la reunió del Pozo del tío Raimundo.

Aprofundint sobre el sentit de les vocacions, i com a conseqüència en la ideologia latent, caldria fixar-nos novament en l'informe enviat a Arrupe el 1967⁴⁹⁶. El sentit de les vocacions tenia com a nucli inicial la pressa de consciència de la problemàtica de la justícia social, que era una figura reconeguda en el Concili⁴⁹⁷, com un signe dels temps, que com no, afectava a la Companyia, en especial, als joves –el futur-. Es valorava positivament que el nombre de vocacions cap aquest apostolat augmentava, al constatar-se que responia a un problema real.

⁴⁹⁶ A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya- 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, 1967: 4.

⁴⁹⁷ *Presbyterorum ordinis*, núms. 6 i 8.

3.6. La primera reunió interprovincial al Pozo del tío Raimundo

El setembre de 1966, va haver dos fets de transcendència definitiva cap a la fundació de la Missió Obrera a Espanya: en un cas, i per primer cop, una diòcesi donava llum verda a les experiències de treball als seminaristes tot l'any; l'altre, la reunió, en el Pozo del tío Raimundo (Madrid), dels delegats de les set províncies jesuítiques espanyoles amb Manuel Bermudo.

Aquests dos fets o moments clau, especialment el de la reunió al Pozo, s'han contemplar a la llum del que estava passant en una Companyia immersa en la segona sessió⁴⁹⁸ de la CG 31⁴⁹⁹. La lletra apostòlica *Ecclesiae sanctae*⁵⁰⁰ que demanava als religiosos que tractessin en els seus capítols l'adaptació i renovació de la vida religiosa, va influir en les decisions preses pels jesuïtes⁵⁰¹. No obstant, Pau VI va aprofitar per advertir sobre la imatge que es donava al món, a més d'una sèrie de perills que afectaven a la Companyia⁵⁰².

La imatge de Companyia que contemplava Roma era conseqüència de l'obertura de fronts conservadors interns mobilitzats contra de la renovació. El principal va ser el de la detrimenta (perjudici) de l'agost de 1966⁵⁰³ a Loiola⁵⁰⁴.

Per això, tant la trobada del Pozo aquell setembre del 1966, com la resta d'esdeveniments posteriors, explicaran les cauteles –els peus de plom– dels superiors espanyols front al nou moviment que acabava de néixer.

La fita definitiva, la clau de volta, va ser la primera reunió interprovincial de la que serà, la Missió Obrera jesuítica a Espanya. Els delegats de les set Províncies de la Companyia a Espanya, triats per votació, es van reunir en El Pozo del tío Raimundo⁵⁰⁵ amb Manuel

⁴⁹⁸ Del 8 de setembre de 1966 al 17 de novembre de 1966.

⁴⁹⁹ Alguns dels temes i comissions van ser el govern, les activitats apostòliques, la formació intel·lectual, la vida espiritual, l'estructura interna de l'Ordre o la funció de la Companyia en l'Església d'aleshores.

⁵⁰⁰ PAOLO VI: *Lettera apostolica motu proprio: Ecclesiae Sanctae: Vengono promulgate norme per l'applicazione di alcuni Decreti del Concilio Vaticano II*. Libreria Editrice Vaticana, agosto 1966.

⁵⁰¹ Els decrets de la Congregació General van demostrar que s'apreciava al llegat de sant Ignasi, al temps d'una adaptació al moment.

⁵⁰² Com l'oblit de la vida interior, abandonament de la disciplina, manca de vigilància dels superiors, crisi d'obediència, certa mentalitat secular, i manca de coneixement i estima de la vida religiosa especialment per pel costat dels joves.

⁵⁰³ Aquesta no va ser l'únic moviment conservador intern, també s'hi comptaven alguns jesuïtes italians propers a la cúria.

⁵⁰⁴ Ja hem fet referència a ell al principi del capítol.

⁵⁰⁵ Disposem d'una documentació detallada sobre la trobada: A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Reunión de septiembre 1966*. Puntos-esquema. Cadarso. Madrid. 11-12 septiembre 1966.

Bermudo, per tal de revisar i d'aprofundir les experiències d'estiu de cara a la Missió Obrera.

D'aquestes converses van sorgir una sèrie de proposicions dirigides a la Comissió i per la seva intercessió als superiors, i a tots els que estaven interessats en la realització definitiva d'aquesta forma d'evangelització. Les propostes principals⁵⁰⁶ van ser: revisió i aprofundiment de les experiències d'estiu; l'organigrama de l'activitat social; la integració dels consiliaris dins Missió Obrera; donar facilitats per a la formació; curset de Nadal; com integrar Missió Obrera en l'Església; la interprovincialització de Missió Obrera⁵⁰⁷.

Durant la trobada es va aprofitar per revisar la feina portada a terme durant els estius passats, considerant la necessitat del màxim respecte al món obrer, i amb cura d'evitar de prendre-ho com una manera d'enriquiment i formació personal.

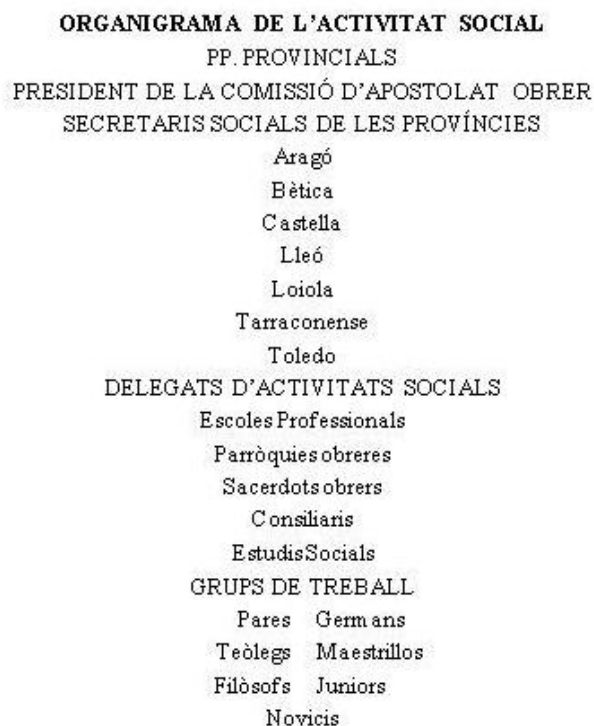
Es fa confeccionar un organigrama de l'activitat social de la Missió Obrera, d'una manera jeràrquica, que de dalt a baix era: els pares Provincials, el President de la Comissió de l'Apostolat Obrer⁵⁰⁸; els secretaris socials de les Províncies S.I.; els delegats de les activitats socials; i, els grups de treball:

A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1966]. *Apuntes para una misión obrera. Primera reunión interprovincial*. Pozo del tío Raimundo. Madrid. 18-19 de septiembre 1966. 15 pp.

⁵⁰⁶ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 27-29.

⁵⁰⁷ De tots aquests acords, pel nostre relat històric, ens interessen especialment com es va pensar en acomodar la nova Missió Obrera de la Companyia en el si de l'Església; i la coordinació i cooperació entre les Províncies de la Companyia; la formació per aquest apostolat: i, l'organigrama de la nova Missió Obrera.

⁵⁰⁸ Que era Bermudo des de les reunions dels Provincials a Sant Sebastià i Lourdes el 18 d'abril del 1966.

L'organigrama de la Missió Obrera espanyola, comparat en el francès, era *ad intra*⁵⁰⁹. L'estructura organitzativa a Espanya es va fer sense comptar amb la jerarquia eclesiàstica (tot al contrari que a França) ni en cap grup eclesial, encara que en la pràctica es participés en les trobades de sacerdots i religiosos en el treball, com la que s'havia fet el 24 de juny del mateix any a Fuente Grande, Granada, o la que es farà a mitjans de setembre a la diòcesi de Sant Sebastià.

Respecte a la formació, es va demanar als Provincials que ja des del noviciat s'orientés cap a la MO a tothom que sentís vocació, en la doble finalitat: obtenir experiències en el treball, i obtenir un ofici amb la seva corresponent titulació. A més, es volia elaborar un projecte de formació per aquest apostolat, que seria dissenyat conjuntament pels qui treballaven a la base i un equip de tècnics.

Es va assenyalar que la MO havia de semblar una obra eclesial a la que la Companyia aportava la seva col·laboració. La integració de la MOSI amb el clergat secular i regular i els militants havia de començar, principalment, i si es volia ser efectiu, al doble nivell

⁵⁰⁹ A.H.S.I.C. [229.8: MO Espanya 1991-1993].
 GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 6.

de la base i diocesà. I arran de la integració, es declarà que la MO havia nascut i desenvolupat gràcies als contactes i aportacions dels militants cristians compromesos.

Els dos darrers punts de la reunió interprovincial del Pozo van ser la interprovincialitat de la MO, i una petició als Provincials per fer una curset teològic pastoral interprovincial per Nadal⁵¹⁰.

Es va cercar la coordinació i la cooperació de les Províncies. Aquí es remarcà que anaven a evangelitzar a persones concretes, i per això s'havia de respectar la idiosincràsia de cada una d'elles, tant lingüístiques com etnològiques i polítiques. D'aquí naixia la necessitat d'una informació interprovincial: que es promoguessin les reunions i contactes entre les províncies, tot en un mutu intercanvi.

Això no deixava de ser una obertura al reconeixement de la diversitat nacional. Aquesta voluntat s'entén pel conflicte terrorista al País Basc, i a Catalunya el sindicalisme catalanista (Solidaritat d'Obrers de Catalunya) i el 1971 l'Assemblea de Catalunya.

Sobre la petició del curset teològic pastoral de Nadal, els Provincials no el van considerar oportú pels qui estaven encara en estudis, i ja els hi semblava suficient els dos contactes interprovincials (a l'estiu i per Pasqua). Van donar permís de fer-ne un als respectius teologats. Així, en la pràctica del curset de Nadal n'esdevindran tres reunions: Comillas (Lleó i Castella), Sant Cugat (Aragó i Tarraconense) i Granada (Toledo i Bètica).

Durant la segona reunió de la Comissió interprovincial va ser l'octubre⁵¹¹ es va poder recollir i analitzar l'informe de base elaborat a mitjans de setembre en el Pozo del tío Raimundo.

En primer lloc, es van aplegar les impressions de les experiències d'estiu dels sacerdots i escolars. I seguia un informe dels escolars, a on les valoracions van ser, en general,

⁵¹⁰ Més endavant és concretarà.

⁵¹¹ A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Conclusiones de la segunda reunión de la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero*. 13-X-66. 3 pp.

Hi ha un anàlisi en detall a A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 33-35.

positives encara que es van fer algunes acotacions sobre algunes desviacions o confusions⁵¹²:

- Confusió entre la missió obrera i els sacerdots en el treball, terme aquell més ampli. I tant a les experiències d'estiu com a la missió obrera es preveia que s'integressin persones que no anessin a treballar manualment.
- Coordinació amb les Escoles Professionals, ministeri que podia beneficiar-se molt de contactes amb la resta de opcions de pastoral obrera.
- Organigrama de la Missió Obrera, es deixava per ser estudiat i experimentat.
- Vocació personal i disponibilitat es remetien a les conclusions de la primera reunió.

Es va aprofitar per tornar a demanar als Provincials la urgent posada en funcionament de la Missió Obrera, per mitjà de parròquies obreres, statios i equips de sacerdots en el treball. Les accions prioritàries havien de dirigir-se a les Províncies amb les zones obrers més actives i descristianitzades. En concret, es van valorar les zones mineres asturianes com d'intervenció prioritària, que a més comptaven amb el recolzament del bisbe⁵¹³.

Dintre de la dinàmica començada de posada en funcionament, entre el 21 de setembre al 5 d'octubre del 1966, van haver reunions entre sacerdots de les diverses zones pastorals per valorar la conveniència de sacerdots en el treball a la diòcesi de Biscaia⁵¹⁴. La qüestió es va abordar de forma pràctica i no doctrinal. Es va redactar un informe dirigit al bisbe donant-li a conèixer la disponibilitat d'entre 12 ó 15 sacerdots diocesans per començar l'experiència de treball en la diòcesi. L'informe es va esquematitzar en quatre apartats: un primer, sobre la pastoral obrera; un segon, els perills d'aquesta pastoral; el tercer, sobre les experiències ja existents aleshores; el darrer, els camins a seguir i la manera de portar-ho a terme.

⁵¹² A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Conclusiones de la segunda reunión de la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero*. 13-X-66.: 2.

⁵¹³ A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Conclusiones de la segunda reunión de la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero* 13-X-66: 2.

⁵¹⁴ A.H.S.I.C. [229.13: Sac-trabajo]. *Informe sobre los sacerdotes en el trabajo en la diócesis de Vizcaya*. Bilbao, 5 octubre 1966. 4 pp.

Sobre la pastoral obrera, les raons adduïdes es podien reduir a tres grups, que sintetitzem en les idees clau:

- en aquesta pastoral era molt important la presència de sacerdots en el treball
- el reconeixement eclesial de la dignitat del treball manual
- aquesta línia sacerdotal anava en consonància a la renovació començada al Vaticà II

Dels camins a seguir es van valorar dues opcions: una proposta era la creació de una Missió obrera diocesana, a l'estil de la francesa; l'altra, era el posar-se a treballar un grup de sacerdots. De les dues opcions, els sacerdots reunits van preferir per la segona possibilitat.

El realment important d'aquestes reflexions a la diòcesi van ser els contactes personals de tots aquells involucrats en els moviments a favor d'una implantació més ampla d'aquella pastoral dels pobres. L'objectiu d'evangelització del món dels pobres era el motiu que més impulsava als membres de la Missió Obrera a seguir endavant, superant tota mena d'obstacles tant interns com externs⁵¹⁵.

En una circular de Loiola, en data de novembre, es comunicava la pertinença de remetre un dossier al General con "todo lo nuestro". Dels quatre punts en què es dividia, l'últim emmarcava les línies fonamentals de la MO: preocupació per a un aprofundiment teològic; el sentit de fer eclesial; la serietat crítica de les seves posicions i actuacions; el grau d'entrega de cada subjecte al moviment; la consciència d'una MO diversa. Ja s'apuntaven dues línies que seran fonamentals en la futura organització: la necessària interprovincialització; i, la consciència d'una MO diferent a la francesa donades les diferents condicions socials i econòmiques d'Espanya⁵¹⁶.

Alguns dels membres que van participar en aquestes reunions, també van assistir al cursset d'aprofundiment teològic de Barcelona el Nadal d'aquell any. Això ens dona a

⁵¹⁵ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 38.

⁵¹⁶ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Información Loyola*. Oña. 16.11.1966.

entendre que hi havia una línia cohesionada de pensament al moment d'anar configurant el que acabarà configurant-se el 1967 com a organització.

* * *

En tot, mancava un suport explícit des de la cúpula de l'Ordre. Els promotors de la Missió Obrera el van veure en la publicació d'una carta del General Arrupe⁵¹⁷. El seu contingut va ser interpretat com una espurna d'esperança i una confirmació per a molts sacerdots i militants del país –especialment per a tota la Missió Obrera-, que estaven esperant una ratificació i una ajuda per part dels superiors per a seguir endavant en el camí apostòlic que s'hi havia començat.

Pedro Arrupe tenia la convicció que calia aplicar dins de la Companyia l'esperit del Concili; a la que s'havia d'afegir la seva pròpia preocupació evangèlica per la justícia (front a la insolidaritat i a la injustícia). El tema de la justícia havia nascut de la seva experiència personal: en el cinturó de misèria de Madrid, en els viatges a Amèrica Llatina, en les penúries en el Japó de la postguerra⁵¹⁸. Segurament tot plegat el van va decidir a escriure aquella carta el desembre als jesuïtes sud-americans, en la propòsit de promoure les consciències i avisar-los dels pobres resultats en el camp de la justícia social.

La carta confessava i criticava els defectes de la Companyia en tot el que afectava al problema social, que coincidien en els informes elaborats per la pròpia Missió Obrera. També es feia una valoració psicològica i social en la que es trobava el moviment obrer.

L'escrit, qualificat com encíclica del pare Arrupe, va intranquil·litzar i va posar en guàrdia als sectors conservadors, que van començar a veure al General proper al marxisme. En contrapartida, va tenir defensors, cas de José María de Llanos.

La comissió en va fer una valoració⁵¹⁹ sobre l'exposició de la problemàtica tractada, mostrant la seva conformitat en el plantejament del problema, encara que remarcava que

⁵¹⁷ La publicació, el 12 de desembre del 66, amb a motiu del Congrés de Lima dels *Centres de Recerca i Acció Social* (CIAS) que s'havia celebrat el juliol, va obtenir gran ressonància en els mitjans informatius d'arreu.

⁵¹⁸ Pedro Arrupe ens basem en LAMET, Pedro Miguel SJ: Arrupe: *Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Edicions Mensajero, 2014: 312. Sobre altres referències biogràfiques, ens anirem documentant amb Lamet.

⁵¹⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 48-51. La Comissió fa un detallat anàlisi de la carta del P. General, nosaltres només remarcuem aquí els aspectes més rellevants.

fins el moment, les solucions urgents ni s'havien pres col·lectivament ni tampoc eren quasi ben considerades d'alguns "francitadors" que intentaven fer front a aquella urgència de la nova orientació pastoral donades les necessitats socials descrites. El General havia apuntat solucions de posada en pràctica a nivell provincial, però a judici de la base, el recolzament era insuficient. Aquesta manca de suport dels Provincials, pensaven, era deguda a què la valoració del risc que suposava tota nova experiència, pesava molt en la ment de molts dels superiors.

Finalment, van trobar que la carta avalava el projecte recentment iniciat, especialment per la gran càrrega social aportada:

Nos parece también oportuno resaltar la justa apreciación de la Carta respecto al futuro de la actual sociedad en su planteamiento social y que avala, al parecer, una vez más, el hondo sentido de la realidad aportado por los más en la línea dentro del movimiento de M.O. en dar cada vez mayor importancia a la actuación de los líderes obreros, pues son ellos los llamados a realizar y protagonizar el cambio social dentro de esta sociedad de enfoque capitalista hacia unas estructuras en las que el ejercicio de la propia iniciativa, el desarrollo de la dignidad humana, etc., puedan ser una realidad⁵²⁰.

L'orientació ideològica era força clara: actuació de lideratge obrer, canvi social en la societat capitalista, estructures de dignitat humana.

3.7. Els cursets teològics del Nadal i la tercera reunió interprovincial

La negativa dels Provincials a realitzar un curset interprovincial de Nadal es va resoldre en la celebració de tres reunions en els respectius teologats (Barcelona, Comillas i Granada). Els cursets del Nadal del 66 van respondre, per una part, a la necessitat d'una reflexió teològica per fer front als problemes ideològics i pràctics que tenia plantejats el nou moviment; per una altra, suposava el donar un pas ferm cap endavant en la tímida

⁵²⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 51.

marxa iniciada l'estiu del 1964, quan van començar les experiències organitzades dels primers jesuïtes i en la seva pretensió de treballar a fàbriques⁵²¹.

A Comillas (entre el 28 i 29 de desembre) van assistir-hi estudiants en teologia i filosofia del Màximo, i d'entre ells quatre parets de quart. També, es comptaven juniores. Quasi tots pertanyien a les Províncies de Castella i Lleó. Dels objectius del curs era l'estudiar els conceptes de Missió Obrera; l'examinar els problemes que la MO plantejava per als estudiants en el context de la província i en l'etapa concreta de la seva formació; i l'establir una relació interprovíncial.

La reunió de Barcelona van arrencar el mateix dia que la de Comillas. El curs de Barcelona, que va acabar el 30, va fer-se a la Casa d'exercicis de Sarrià, sent comú per les Províncies d'Aragó i de la Tarraconense, amb assistència d'algun de Loiola. El nombre total (entre parets, estudiants de teologia i de filosofia) va ser de 45. A més, va participar-hi 4 sacerdots de Biscaia i 6 de la diòcesi de Barcelona. En contrast al curs de Comillas, a Sarrià es va incidir en l'aprofundiment ideològic⁵²². Es van preguntar què devia ser l'Església: un signe gratuït d'un Déu gratuït? La pobresa era una condició ontològica de l'Església, i l'amor al pobre era un signe de missió. Es tractava de fundar l'Església en la comunitat obrera⁵²³.

L'Església en estat de missió suposava no estar contents amb l'antic. Calia imposar l'exigència de donar més importància a la evangelització prèvia, i l'evangelització per sobre el ministeri. L'evangelització mitjançant d'una fraternitat amb els obrers i explicitant els seus valors i l'acció de Crist entre ells. Perquè hi hagués evangelització es necessitava arribar a la consciència obrera, formada per les seves aspiracions més profundes, com eren la justícia, la llibertat i la fraternitat. S'havia d'estar dins la corrent dels valors obrers per poder evangelitzar la seva realitat.

⁵²¹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 41.

⁵²² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Teología para una Misión Obrera. Cursillo*. Casa de Ejercicios de Sarriá. Barcelona. 27 a 30 diciembre 1966. / A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. [*Resultado de la reunión de sacerdotas en el trabajo diócesis de Barcelona*]. *Misión Pastoral Obrera*. 1966. 2 pp.

⁵²³ Els ponents van ser: Casimiro Martí (professor del Seminari Diocesà i de l'*Institut Catòlic d'Estudis Socials*), Alfonso Carlos Comín (enginyer i sociòleg, de l'equip directiu de l'Escola Professional san Pedro Claver, El Clot), Angel Alcázar (militant de l'HOAC), Jordi Bertrán (consiliari diocesà de la JOC), Miguel Juncadella (president de l'ACO), J. Antonio Díaz (militant cristià). En les taules rodones va participar: José M. Borri, David Armentia, i José Verdura (militant obrer cristià, director de l'Editorial Nova Terra).

Pel que respectava a la missió obrera, calia convergir les diferents forces de cada sector missioner, en especial atenció a poder recolzar-se amb els laics. Els laics tenien una experiència en la penetració del món obrer, seguida pels sacerdots en el treball que participava de la mateixa vida de l'obrer, i en tercer lloc pels consiliaris que treballaven manualment a les fàbriques.

El tercer curs sobre teologia de la Missió Obrera es va desenvolupar a Granada⁵²⁴ entre el 6 i el 8 de gener del 1967. Entre els assistents, a més dels religiosos jesuïtes en formació -teòlegs- van assistir militants obrers cristians i un reduït nombre de sacerdots i seminaristes de la zona.

El curs va estar orientat fonamentalment a una preparació per a la recta incorporació del sacerdot al moviment i a la vida dels militants obrers cristians. La temàtica incloïa punts fonamentals per la MO: teologia de la missió de l'Església en el món; la seva pastoral; aspectes de la situació religiosa del món obrer; món obrer i Missió Obrera⁵²⁵.

Sense temps poder conèixer tota la base, per falta material de temps, les conclusions dels cursos del passat Nadal, es va reunir de nou a mitjans de gener de 1967, i per tercera vegada, la Comissió Nacional interprovincial. Oportunitat per tornar a insistir davant dels Provincials de la necessitat de la confirmació la missió pròpia de la mateixa Comissió respecte a la planificació del treball en la fàbrica dels novicis.

L'assumpte de major importància va ser la petició dels Provincials perquè es redactessin "Estatuts de la Missió Obrera a Espanya". La Comissió va considerar la petició de

⁵²⁴ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Cursillo sobre Misión Obrera*. Facultad de Teología S.J. Cartuja, Granada, 6-8 enero 1967. 2 pp. / A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada, 6-8 enero 1967, 90 pp. A.H.S.I.C. [229.12: Borri i enquestes socials]. "Información de cursillos de Teología de la Misión obrera (en Sarriá, Barcelona) y en el Teologado de Navarra, en vacaciones de Navidad 1966". *Hoja Informativa: Comisión Apostolado Social*. Provincia Tarraconense, nº 5. Barcelona, enero 1967.

⁵²⁵ Com a ponents es va convidar a un grup de teòlegs, militants obrers i sacerdots en el treball: Fernando Egez (professor de teologia en el seminari de Múrcia), José Domínguez (professor de teologia en el seminari d'Almeria), Tomás Malagón (ex-consiliari nacional de l'HOAC), Julián Gómez del Castillo (militant obrer i director de l'Editorial ZYX), Teófilo Pérez (ex-president nacional de la HOAC), Luis Mochón (president diocesà de l'HOAC), José Corbella (president nacional de la VOJ), Abelardo Campa (advocat i militant de l'HOAC d'Almeria); i els sacerdots obrers a Bilbao i Sabadell respectivament Bermudo; Armentia i Borri.

La VOJ Vanguardia Obrera Juvenil, organització apostòlica creada des de la Missió Obrera, en seu principal a Madrid. Jesús Giménez Company: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Trabajo práctico de licenciatura. Universidad Pontificia de Comillas, Madrid, 1985: 102.

prematura, i es va ser del parer d'esperar a veure el que l'experiència els dictava més endavant⁵²⁶.

No obstant, la Comissió va fer seu un treball, *Fundamentos, exigencias y condiciones de la M.O.* que serviran de pressupostos teològic-pastorals en els primers passos de la MO a Espanya. El treball va ser redactat per un dels membres de la Comissió Nacional, que era un dels sacerdots que havien estat tenint contactes amb la MO francesa en la tardor anterior. Segons sembla, l'elaboració d'aquest document va ser feta de manera unilateral, sense comptar en la pràctica en l'aportació concreta dels membres de la base del moviment, que era la que de debò coneixia el que de realitat hi havia.

4. L'organització de la Missió Obrera el 1967

- El camí convuls cap a la concreció i l'organització de la Missió Obrera. - La definició de la Missió Obrera. - L'anàlisi i el compromís dels conflictes obrers: la realitat social i perspectives. - La "independència" de l'Apostolat Social. - El nacionalisme, la revolució i el marxisme. - La implantació de Missió Obrera el 1967.

Si l'any 1966 va ser el de la funció, de la posada en funcionament i de les primeres concrecions ideològiques, el 1967 va ser el de la seva organització i de centrar, el definir, què era la Missió Obrera.

Després dels tres cursets de Nadal de finals del 66, va haver un seguit de reunions en les diferents Províncies, sempre per iniciativa de la base, amb el propòsit d'organitzar la Missió Obrera espanyola⁵²⁷.

Però a més d'organitzar-se, s'havia fet evident que es necessitava una definició del què era la Missió Obrera. Per aquest motiu, i després d'una primera redacció el febrer, i posteriorment corregida per una segona i definitiva en la reunió de l'apostolat social a

⁵²⁶ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 36.

⁵²⁷ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1300. GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 8.

Loiola al març, va veure la llum el document *Conceptos teológico-pastorales de la Misión Obrera* (que esdevindrà el cos doctrinal de l'organització a Espanya en aquells moment⁵²⁸). La Missió Obrera es definia com un moviment eclesial de militants i sacerdots en el treball, especialment centrats en el treball manual i en la condició de la classe obrera.

Els Provincials, en la reunió de Gijón l'abril del 1967, van considerar l'evolució de la MO. Van valorar positivament les experiències del treball d'estiu, encara que varen aconsellar que es realitzessin d'incògnit⁵²⁹.

La MO va sol·licitar entrevistar-se directament amb el P. General. El motiu eren les friccions hagudes amb el Provincials. En vistes a la reunió es va elaborar un *Informe sobre algunas dificultades de MO*. Finalment, l'agost del 67, José María Borri i David Armentia, com a representants de la base, van reunir-se amb Pedro Arrupe.

El setembre es va celebrar la V Semana de Pastoral Social, a Majadahonda. Les seves conclusions van ser examinades en la reunió interprovincial, aquest cop a Cadarso, a cavall de setembre i octubre.

El procés organitzatiu va culminar en la reunió que va ajuntar la base de la Província de Loiola a finals d'any (desembre 1967). Va ser d'un gran abast ideològic ja que, per primera vegada es tractava el tema del nacionalisme, s'admetia el compromís personal – que no el de la MO com a organització- de militar en partits d'esquerres, i, per primer cop, es valorava el marxisme⁵³⁰.

L'estructura provincial anava prenent cos, com l'Aragó que, abans d'acabar l'any, van trobar-se a Saragossa (entre el 28 i 30 de desembre) un grup de jesuïtes per tal d'organitzar la MO de la Província.

* * *

⁵²⁸ Així ho va presentar Aznarez, secretari de la base a partir de la reunió del Pozo (18-19-IX-1966) en una carta datada el 14-III-1967 a Oña adreçada als membres del Secretariat Social provincial de Loiola.

⁵²⁹ Company (GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 9) en remarca que anava en contra del que s'havia dit a *Conceptos teológicos-pastorales de la Misión Obrera*.

⁵³⁰ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 11; ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1300. A la passada reunió del Pozo va sorgir el tema, per primera vegada, de les autonomies regionals.

El doble caràcter -naixement des de la base, i la conflictivitat- podrien explicar el perquè com organització es van assumir des dels seus inicis diverses maneres de comunicació i coordinació entre els seus integrants, en una clara voluntat de compartir experiències i de recolzar-se mútuament, que no pas el voler una forma d'institucionalització. Possiblement sigui per això que com organització mai van tenir un superior propi (tot i que durant un temps es va demanar a l'Ordre)⁵³¹.

Des del seus inicis, l'habitual va ser que cada Província es reunís en assemblea un o diversos cops l'any, i com a mínim es fes una reunió conjunta un cop l'any. La reunió anual es consolidà com el principal punt de referència de tot el col·lectiu. Més tard, es va impulsar un equip coordinador, amb caràcter de grup de treball, que es trobaven diverses vegades a l'any. També, va ser costum que tothom fes conjuntament els exercicis cada estiu.

Les funcions principals de l'equip coordinador eren diverses: preparar les dues trobades anuals, enviar a tots els equips un butlletí com a servei informatiu, proposar (de manera ordinària) temes de reflexió, l'ordre del dia de les trobades, el coordinar trobades amb els Provincials o amb altres missions obreres estrangeres.

4.1. El camí convuls cap a la concreció i l'organització de la Missió Obrera

La implantació en parròquies, statios o barris obrers anava fent camí. La capil·laritat del moviment i els interessos eren múltiples. Una mostra la tenim en el centre cultural *Las Banderas*, de la parròquia Ntra. Sra. Del Port de Montjuic (Barcelona). Entre el 1967 i el 1968 es va publicar la revista *La voz de la montaña*⁵³² a on es repassaven les carències, necessitats i actes del barri.

⁵³¹ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.] / [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada Europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 3 ss.

⁵³² A.H.S.I.C. [229.27: La voz de la montaña]. Revista: *La voz de la montaña*. Centro cultural "Las Banderas" Monjuich. Parroquia Ntra. Sra. del Port. Suplemento hoja parroquial. Primer número: enero 1967, número 1 (17 pp.). Editada hasta abril 1968, número 16 (21 pp.). Només de l'estudi d'aquesta revista podria sortir un estudi sobre l'apostolat social a la Barcelona de l'època, així com la situació de la immigració, orígens, urbanisme i autoritats municipals, ideologies obreres.

La pressió de les autoritats va augmentar sobre el col·lectiu. La policia va registrar el febrer la statio de Baracaldo, al temps que detenia a Angel García Salazar, membre de la comunitat eclesial. Es va obrir una denuncia contra Armentia, que fou interrogat. El bisbe i els superiors li van permetre presentar-se al judici; permís que se li havia estat denegat quan en el passat gener del 1966 se l'havia acomiadat de l'empresa a on treballava. El judici va ser més tard sobresaït per manca de proves.

Dos mesos més tard, a l'abril, i després d'una manifestació pacífica de sacerdots de Bilbao⁵³³ per denunciar públicament la seva disconformitat al bisbe i el governador contra les detencions violentes, les repressions i les constants violacions dels drets naturals de l'home. Els fets van motivar que la Companyia obligués a Armentia a sortir de Biscaia. D'igual manera, com a càstig a Aznárez i a Zavala se'ls hi va prohibir complir amb la seva vocació de treballar en món obrer. Aquestes mesures van ser només adoptades per la Companyia, ja que el bisbe no va cridar l'atenció als sacerdots seculars⁵³⁴. A Catalunya A. Vilá (que l'agost del 65 s'havia reincorporat a Sabadell) va ser detingut el maig⁵³⁵.

A la pressió externa de les autoritats s'havia d'afegir la interna dels superiors. Armada va patir les acusacions, en ocasió de dues actuacions que la base considerava pastorals, del governador i del Patronat de l'Escuela Profesional. Se li van suprimir diverses subvencions econòmiques, i se li va provocar una difícil situació davant els seus superiors. S'estimà que la seva anada al Perú, el juny del 1967, era conseqüència de dites pressions. Altres denúncies, que tenien el seu origen en el fet de trobar-se lligats a la línia de la Missió Obrera, eren la negació dels ordres majors a Lara (Província de la Bètica) i dels darrers vots a Zubizarreta (Província de Loiola). La base tenia la percepció d'un seguit d'obstacles i recels⁵³⁶ a tots aquells jesuïtes que manifestaven una vocació propera als pobres⁵³⁷, en contrast al recolzament i a les facilitats que oferia la

⁵³³ Es va optar a la manifestació quan es van esgotar totes les vies de representació davant les autoritats religioses, els mateixos superiors, i la urgència de donar resposta pública de l'Església contra aquesta situació.

⁵³⁴ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*. Agosto, 1967: 5-6.

⁵³⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971*. Cadarso, 1971: 10.

⁵³⁶ Es concretaven en facilitats per a viatges, estudis, reunions pels primers, i en entrebancs cap a les experiències en el treball, reunions de la Missió Obrera.

⁵³⁷ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*. Agosto, 1967: 6-7. Aquestes problemes no ajudaran a l'expansió de la Missió, tal i com explicaran a Arrupe l'agost, i que referirem unes pàgines més amunt.

Companyia a tots aquells altres que optaven pel món universitari, a l'ensenyament o al científic.

No tot van ser males notícies. L'obertura de la Companyia donarà el fruit de la creació de l'*Instituto Fe y Secularidad*, sota la direcció del P. Alfonso Álvarez Bolado. L'objectiu de la institució era construir un diàleg amb l'humanisme, el secularisme, i l'ateisme. L'*Institut* va fer una important tasca de mediació entre la nova orientació eclesial i les corrents crítiques de les èlits que van preparar i van recolzar la transició democràtica entre 1969 i el 1978⁵³⁸.

Tot i les dificultats, l'organització anava avançant. A la reunió anual de Cardarso⁵³⁹ es van aportar les dades sobre els sacerdots en el treball a Espanya:

Sacerdots en el treball a Espanya 1967					
Biscaia	4	Guipúscoa	6 més el G. Zubizarreta		
Galícia	1	Cartagena	5	Málaga	1
Salamanca	1	Sevilla	3	Madrid	2
Logronyo	1	Tudela	1	Barcelona	16
Total 46					

Del total de 46, 22 a ple rendiment i 21 a mitja jornada, i tres a casa.

A la Província de Loiola, durant l'estiu, es van dur a terme experiències massives d'estudiants. No obstant, es van negar destins de treball a Sabino i a Aznárez. Al setembre, un cop expulsat Armentia de Bilbao (que marxà a França), a Baracaldo quedaven 2 sacerdots i 2 estudiants (tots quatre treballaven), un maestrillo a Uretamendi i un en el Pozo. Es va obrir la statio de Renteria amb quatre sacerdots⁵⁴⁰. A Catalunya (Tarraconense), trobem a Borri treballant en una fàbrica. Aquell estiu van treballar 18 estudiants, repartits a l'Hospitalet, Santa Coloma, Sabadell, Barcelona i Molins de Rei.

⁵³⁸ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1297.

⁵³⁹ A.H.S.I.C. [229.13] / [229.23: Reun's M.O.]. *Reunión interprovincial de Cadarso*. Madrid, 30 septiembre -1 de octubre 1967: 2.

⁵⁴⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971*. Cadarso, 1971: 7.

A la reunió de Cadarso de 1967 també hi ha una relació de les experiències de l'estiu del 67 de les Províncies A.H.S.I.C. [229.13] / [229.23: Reun's M.O.]. *Reunión interprovincial de Cadarso*. Madrid, 30 septiembre -1 de octubre 1967: 2-3.

Es va obrir la statio del Besós, amb Xaco, Udina i Enterría⁵⁴¹. La Província de Toledo comptava amb 22 efectius, distribuïts en 8 cases. Rafa i Galán van anar a Astúries, i Eduardo a la UVA⁵⁴². A Aragó, a l'estiu, van fer l'experiència de treball, 5 estudiants sota la supervisió de Lahoz⁵⁴³.

4.2. *La definició de la Missió Obrera*

Després dels curssets de fonamentació teològica de Nadal van haver diverses reunions en les províncies jesuítiques, sempre promogudes per la base, amb el propòsit d'organitzar i concretar la Missió Obrera. S'havia determinat que era necessari una definició del nou moviment. Es van posar mans a l'obra, i després d'una primera redacció el febrer, a la reunió social de la província de Loiola, al març de 1967, va veure la llum *Conceptos teológico-pastorales de la Misión Obrera*.

El document era fruit d'una maduració força completa de les experiències i reunions de treball conjuntes dels anys passats de conformació i de constitució. Precisament per això, *Conceptos* va adquirir molta importància pel moviment, que era una síntesi clara de conceptes que suposaven la seva base doctrinal⁵⁴⁴. Malgrat tot, com a base doctrinal no va quedar tancada, i en el temps, es va anar enriquint i desenvolupant.

L'aspecte de major divergència entre la primera redacció dels *Conceptes* elaborada en el mes de febrer de 1967 i la segona, efectuada a la fi de març del mateix any, era sens dubte la maduració respecte a l'exclusivitat o no del treball manual en el sacerdot, necessari per pertànyer a la MO. Anem a focalitzar alguns aspectes del mateix.

El document es dividia en tres apartats: introducció, concepte de MO, i explicació dels conceptes⁵⁴⁵. A la introducció es partia l'Església com objecte d'evangelització i missió. L'Església espanyola no estava en estat de missió: quasi bé no hi havia sacerdots en el

⁵⁴¹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971*. Cadarso, 1971: 10.

⁵⁴² A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971*. Cadarso, 1971: 13.

⁵⁴³ A.H.S.I.C. [229.6: M.O. Espanya: 1971-1972-1973, Carpeta 1971]. *Reunión de la Misión Obrera: Reunión de la Misión Obrera: Madrid 1971*. Provincia de Aragón, junio 1971: 5.

⁵⁴⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 52.

⁵⁴⁵ Està tot el document recollit a l'Annex, sota el títol de: *Conceptos teológico-pastorales de la Misión Obrera (febrero-marzo del 1967)*. A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 52-55.

treball, a més les parròquies situades en barris obrers i les escoles professionals els hi mancaven característiques bàsiques⁵⁴⁶ per acomplir les exigències de la missió.

Al concepte, es on es feia una definició del moviment:

La Misión Obrera es un movimiento eclesial de militantes y sacerdotes en el trabajo que, concretan el espíritu de dedicarse a la evangelización del mundo de los pobres en una encarnación total en su vida y en sus medios de apostolado, centrados especialmente en una participación integral en el trabajo manual y en la condición de la clase obrera⁵⁴⁷.

Es veia que la participació no quedava restringida al sacerdots en el treball, i ampliava a la seva base als militants laics. El concepte de classe social i de la seva integració en la classe obrera (que era vista des de la perspectiva menys afavorida, com era la de pobresa) era present. El treball manual es feia important, sense ser requisit obligat.

La pastoral missionera era complementària a la missió. Així, es valorava la feina duta a terme pels consiliaris o els laics d'*Acció Catòlica Obrera*. S'havia de tenir present les tasques de les parròquies situades als barris obrers i la formació de les escoles professionals.

Molt significatiu era l'objectiu de "formar pequeñas comunidades de cristianos nuevos que, sean a su vez, levadura de dignificación humana –como condición- y de cristianización de la masa obrera."

En els conceptes, es remarcava que els missioners estaven en el poble, en iguals condicions de vida de l'obrer, en la mateixa feina, i atenció, participen integrament en el moviment obrer.

En el redactat es posaven unes condicions per a l'evangelització en el món obrer, i entre d'altres, apareixia el rebuig al viure a costa de la paga estatal que gaudien els sacerdots.

Una carta, en data de 14 de març, dirigida als membres del Secretariat Social⁵⁴⁸ de la Província de Loiola, va ajudar a completar l'orientació del moviment⁵⁴⁹. Estava

⁵⁴⁶ Sempre des de la seva òptica, que implicava viure en les condicions de la classe obrera, entre altres.

⁵⁴⁷ II. Concepto de Misión Obrera, 2.2. Misioneros.

⁵⁴⁸ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. Carta: A: Los P. P [Provinciales] del secretariado de Loyola. Oña, 14.03.1967. 2 pp. Veure Annex.

redactada per Jesús María Aznárez, secretari-coordinador de la base (des de la reunió del Pozo de setembre del 1966). L'assumpte era el demanar que és prengué en consideració, i es presentava com a cos doctrinal, els *Conceptos teológicos-pastorales de la M.O.*, en propera reunió anual del Secretariat social de la Província de Loiola.

En la mateixa es puntualitzava que el moviment encara no estava completat. Des del punt de vista ideològic es trobava una relació, un pont, directe entre teologia i ideologia. Efectivament, a la carta es detallaven les diverses aportacions d'aprofundiment teològic de persones o de reunions passades⁵⁵⁰. De tots els noms que col·laboraven en la línia ideològica, destacava per sobre de tots, el del jesuïta José María Díez Alegria⁵⁵¹. Es fa necessari recordar que aquest teòleg es va atrevir a publicar l'any 1972, sense l'obligada censura, *Yo creo en la esperanza*⁵⁵². L'èxit del llibre, 200 mil exemplars en diverses llengües, no el va salvar de problemes amb Roma (*Il Messagero* i *The New York Times* parlaven del best seller del jesuïta espanyol que aclamava a Marx y ataca a Roma). La Companyia es va veure en la situació d'expulsar-lo⁵⁵³. Al cap d'un any, va retornar a Madrid (24 de febrer de 1974) i es va instal·lar en una barraca del Pozo del tío Raimundo.

A la carta es realitzava un recompte d'afectius. S'admetia que a Espanya no es passava de la mitja dotzena dels que estaven treballant de manera permanent i des de feia cert temps⁵⁵⁴.

Es considerava perillosa la institucionalització del moviment a nivell episcopal. No es volia un organigrama de la MO espanyola de caràcter autoritari. Aquest havia de ser el resultat d'una dialèctica de dalt a baix:

⁵⁴⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 56.

⁵⁵⁰ A Sarrià, Alfons Comín i C. Martí (consiliaris diocesans de la JOC), Juncadella (president de l'ACO), diversos militants cristians de moviments obrers, els sacerdots Bermudo, Torres Gasset, Borri, Armentia entre d'altres. A Granada, es va comptar amb Egea i Dominguez (professors de Dogma en els seminaris de Múrcia i Almeria), T. Malagón, Julián Gómez del Castillo, Corbella, i militants de l'HOAC (GOAC) de la zona sud, als entre als sacerdots a Bermudo, Borri, Armentia, etc. I ara ve tota una declaració quan es diu: "Además de estos se cuenta con la colaboración y disposición al servicio de las líneas ideológicas de la Misión a: Giz. Ruiz, Díez Alegría, López García, Giz. Dorado, Armendariz, Scheifler, Sans, etc. etc."

⁵⁵¹ LAMET, Pedro Miguel SJ: *Díez-Alegría. Un jesuita sin papeles*. Madrid: Editorial Temas de Hoy. 2005.

⁵⁵² Editorial Desclée de Brouwer, de Bilbao.

⁵⁵³ A destacar que es va incloure com a membre de la Teologia de l'Alliberament.

⁵⁵⁴ El col·lectiu de la base més o menys integrat, agafant les xifres dels qui havien treballat l'estiu del 66, era d'uns 100 membres. Els verdaderament compromesos eren almenys uns 15 per Província, sense sumar-hi els interessats o simpatitzants.

El organigrama de la M.O. Española (...) no sería conveniente que fuese el resultado especulativo de una organización autoritaria, porque sería hacer un cajón para que en él entre la vida (...). Tiene que ser el resultado de una dialéctica de arriba abajo y de abajo arriba. De arriba partirían orientaciones, directrices generales. De abajo surgirían realizaciones e iniciativas⁵⁵⁵.

Es volia una col·laboració amb la resta de branques de l'Apostolat Social, i no s'excloïa cap altra apostolat pel món obrer.

* * *

La reunió de l'Apostolat social de la Província de Loiola (Loiola, 27 i 28 de març de 1967) va ser polèmica. La carta d'Aznarez⁵⁵⁶ ja deixava entreveure divergències importants, motiu que va impulsar una modificació del temari de la reunió. Es van evidenciar dues tendències, fet que va a portar a treballar en conjunt sobre el punt de principal divergència: la polèmica al voltant del concepte estricte o no de Missió Obrera, i sobre les implicacions que això suposava respecte a les altres branques de l'Apostolat social.

Una part de la base van denunciar un intent de voler transvasar molt rígidament la visió i l'organització de la MO francesa. Es va aprofitar una més gran participació dels militants obrers en l'Apostolat social. En l'informe enviat a Arrupe el 1967, s'incidia en què l'experiència francesa tenia un valor limitat, ja que la situació religiosa, econòmica, política i històrica era diferent a l'espanyola⁵⁵⁷.

Finalment, com a síntesi ideològica es va reeditar el concepte de missió i que apareixia refosa en els *Conceptes teològics-pastorals de la Missió Obrera* (febrer-març 1967).

* * *

⁵⁵⁵ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 59. La carta és també citada a GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 9, que ho recull del llibre URIARTE, Pedro: *Sacerdote y Misión Obrera*. Bilbao: Mensajero, 1967: 158.

⁵⁵⁶ A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1967]. Carta: A: Los P. P [Provinciales] del secretariado de Loyola. Oña, 14.03.1967.

⁵⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya -1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*, 1967: 4.

Els Provincials es van reunir a Gijón. a l'abril del 1967⁵⁵⁸, a on van tractar la marxa del moviment. Els superiors provincials van agrair l'informe ponderat i complet sobre les *Condicions de la MO* a Espanya, considerant-se molt importants les experiències en el treball d'estiu⁵⁵⁹. Van demanar que es fessin d'incògnit, en contra del que es deia a *Conceptos teológicos-pastorales de la Misión Obrera*.

Els Provincials van fer un pas cap endavant en l'esdevenir del moviment, ja que van demanar a la Comissió de l'Apostolat social que es treballés en la redacció d'un avantprojecte d'Estatuts de la MO a Espanya, que abastés i jerarquitzés les múltiples facetes de l'apostolat obrer. La base va trobar la petició com a prematura, a més de perillosa en cas que fossin deixats de costat i no es comptés amb ells⁵⁶⁰.

Davant les peticions dels Provincials, el 18 de juny, va haver una reunió de la MO⁵⁶¹. El lloc i els assistents ens és desconegut. Sembla que a seva importància va ser molt gran – segons les fonts-, ja que va marcar unes línies estratègiques i d'acció. Sobre els criteris de la Missió Obrera es va decidir una unitat d'acció: la unitat pastoral de la MO exigia una major coordinació amb els equips del clergat secular, i fins i tot en la integració dins dels mateixos, ja fos de pastoral ordinària (la parròquia o altres), ja en el treball manual. L'organigrama de la MO restava igual, el que es promocionava era un esponjament entre jesuïtes i els equips del clergat secular. Una línia d'acció que es volia potenciar era el de la pagesia. Es valorà l'especial paper que sempre havia jugat la pagesia dins el moviment obrer⁵⁶². La seva present situació religiosa i social requeria una autèntica pastoral missionera tant en pobles com quan emigraven a les ciutats (de fet, aquesta doble via serà cuidada tant a les statios de barris com el promocionar statios rurals).

A la demanda dels Provincials de preparar un avantprojecte d'Estatuts de la MO (en què s'inclogui d'una manera orgànica els criteris i normes sorgits de la Comissió i mantenint el criteri de no avançar-se a l'experiència) es va determinar condensar en unes Bases ideològiques tots els estudis fets fins llavors. Els escrits es nodririen dels emanats a la

⁵⁵⁸ Tenim una detallada explicació a A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 66-69.

⁵⁵⁹ Eren del parer que es fessin d'incògnit. GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 9.

⁵⁶⁰ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 9.

⁵⁶¹ A.H.S.I.C. [229.29: Borri [reserva] 5 MO]. *Reunión del 18 de junio de 1967. I. Criterios sobre Misión Obrera. II. Determinaciones [Estatutos MO]*. 2 pp.

⁵⁶² Es volia valorar la pagesia per equilibrar la tendència que tots els “esforços” es centraven en les zones urbanes i industrials.

Comissió, especialment el redactat pel pare Uriarte, com en les diverses trobades amb els Provincials.

A la reunió es van prendre la determinació d'impulsar les statios urbanes, sota l'exemple del cas francès. Com a resultat de diverses visites fetes a la MO francesa per alguns membres de la Comissió, es va considerar urgent atendre dins l'esperit de la MO una ciutat obrera, en activació social i política que facilitaven la descristianització.

La reunió de juny va tenir continuïtat a la Comissió Interprovincial d'Apostolat obrer celebrada el novembre⁵⁶³.

No sabem si l'actitud dels Provincials de cara a la prudència i a voler "oficialitzar" el moviment era conseqüència de l'actitud repressora de les autoritats contra tota mena d'oposició al règim. El que si era obvi que la Companyia no desitjava enfrontaments amb l'estament polític, prova d'això va ser la manifestació que va fer-se a Bilbao aquell abril⁵⁶⁴.

4.3. L'anàlisi i el compromís dels conflictes obrers: la realitat social i perspectives

Des del 1962 es van succeir un important nombre de vagues obreres, especialment en les zones mineres. I, entre el període 1963 a 1975, va haver a Espanya prop de 12000 vagues. La introducció i la generalització de la negociació col·lectiva va ser el detonant de l'augment del nombre de conflictes, a més d'una major i millor organització dels treballadors. Afegir que, el nou marc legal va incentivar el conflicte, fet que va ajudar a la creació i extensió de les Comissions Obreres⁵⁶⁵.

⁵⁶³ A.H.S.I.C. [229.25: MO- Espanya- Survey]. *Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero*. 11 Noviembre 1967. 4 pp.

⁵⁶⁴ A finals de 1966 va començar un conflicte laboral de llarga durada a l'empresa Laminación de Bandas en fred d'Echévarri. El Règim va intentar frenar la vaga amb repressions i acomiadaments a principis del 67, però va topar amb la fermesa obrera. Entre les accions més recordades és quan es va portar a terme l'abril d'aquell any dues manifestacions en suport del vaguistes: en la darrera (13 d'abril a Bilbao) van participar-hi 88 sacerdots. L'Estat va acabar decretant l'Estat d'Excepció el 22 d'abril, que li va permetre eliminar les poques garanties que tenien els obrers. Finalment, la vaga va ser desconvocada el maig del 67.

⁵⁶⁵ SOTO CARMONA, Álvaro: "Desarrollo político e institucionalización (1957-1969)", en José R. DÍAZ GIJÓN et alli: *Historia de la España actual (1939-2000)*. Madrid: Marcial Pons: 114-115.

L'arquebisbe de Barcelona, Marcelo González, va convidar a deixar per escrit els motius pastorals que van motivar a alguns sacerdots a acollir en locals pastorals a Comissions Obreres. Davant la petició, es va fer un recull de respostes de diversos sacerdots o de militants cristins d'*Acció Catòlica*⁵⁶⁶. La justificació del lligall és ampli:

A la vista de la documentación que antecede, fruto indudablemente sincero de una honda preocupación pastoral, los sacerdotes que suscriben, considerando la singular circunstancia de nuestra Archidiócesis en el contexto general español:

- ciudad populosísima, de intensa vida social,
- con larga historia de luchas sociales,
- centro de inmigración a donde convergen todas las regiones de España,
- modo de una cultura autóctona cada día más digna de atención, todo lo cual la señala como una sede especialmente indicada para dar una pauta social a todo el país, se dirigen a Vd. Para pedirle con el mayor respeto y confianza:
- 1º Que se digne prestar la mayor atención al “dossier” que hemos confeccionado para su información y que sometemos a su juicio.
- 2º Que no tarde en establecer en la Archidiócesis aquél organismo; Comisión, Secretariado, etc. que entienda en todos los asuntos que se refieran a la justicia social;
- 3º Que en el seno del ICESB⁵⁶⁷ o aparte si se considera más oportuno, se inicien cursos de pastoral social para la formación social del clero y fieles.

Barcelona a 23 de mayo de 1967⁵⁶⁸

El dossier està signat per més de 20 persones, entre las que destaquen Joan N. García-Nieto, José Mª Borri o Andrés Vilá. Les reivindicacions no eren de la MO, però sí que incloïa membres destacats.

S'observa que no volien quedar-se circumscrits a Barcelona, sinó abastar a tot el país. Un altre punt a destacat era el seu “cant de sirenes” cap a la “atenció” a la cultura catalana. A finals d'any, a Loiola, es farà una reivindicació nacional. Un altre camp que s'estava obrint, i que també a finals d'any anirà prenent influència, serà el principi del diàleg del marxisme i del cristianisme, en el que es prenia compromís amb els moviments obrers i els principis del Concili, i orientació pastoral al servei a tothom. Molt clarament ho tenim reflectit en el document de García-Nieto:

⁵⁶⁶ A.H.S.I.C. [229.1: Motivos pastorales de unas actitudes sacerdotales ante unas aspiraciones legítimas de la clase obrera]. Dossier, mayo 1967. 51 pp.

⁵⁶⁷ Sobre el paper innovador de l'Institut catòlic d'estudis socials: SABATER GARCIA, Jordi: *L'ICESB (1951-2001): Crònica de mig segle al servei de l'Església i la societat catalanes*. Barcelona: Editorial Claret, 2002.

⁵⁶⁸ A.H.S.I.C. [229.1: Motivos pastorales de unas actitudes sacerdotales ante unas aspiraciones legítimas de la clase obrera]. Dossier: 51.

Mis razones pastorales

1°. No me ha preguntado nunca –como sacerdotes- qué pasos deban darse para que cambie y mejoren las estructuras políticas y sociales de nuestro país. Creo que esto corresponde al laico que debe buscar soluciones “técnicas” y orientaciones hacia una opción plenamente libre.

2°. No basta saber que a la luz de los principios del Concilio las actuales formas de representación obrera presentan evidentes contradicciones, y que hombres de buena voluntad intentan cambiarlas.

Estos hombres han querido reunirse y la autoridad no se lo ha permitido. Como sacerdote veo aquí que la ley abusa de su poder. En consecuencia no puedo condenar a quienes buscan instrumentos de representación para defensa de unos intereses legítimos.

3°. Estos hombres han pedido nuestros locales para reunirse, puesto que no lo podían hacer en ningún otro sitio. No veo razones de carácter pastoral que aconsejen una negativa. Todo lo contrario.

4°. Son hombres que pertenecen al mundo del trabajo, para quienes la Iglesia ha aparecido históricamente al margen de sus problemas, cuando no contraria. Estos hombres han oído hablar de una nueva iglesia Conciliar, puesta al servicio de TODOS; la iglesia de los pobres.

5°. Cerrarles las puertas hubiera sido ir en contra de este principio de servicio sobre todo tratándose de los menos privilegiados de nuestra sociedad.

6°. Pastoralmente ¿Qué otra actitud cabía?

7°. Son reuniones de ellos y para ellos, para tratar de algo que, lejos de ser contrario a los principios del Concilio, se encuentra en la misma línea.

8°. El hecho de que en estos grupos haya militantes marxistas y del Partido Comunista no ofrece un obstáculo, puesto que un diálogo entre marxistas y cristianos está en la línea de la *Pacem in Terris* y de la *Gaudium et Spes*. Conviene hacer notar, que en este caso no se trata de un diálogo a nivel de principios, sino sobre problemas prácticos, convergentes, aun partiendo de postulados filosóficos diversos.

Juan N. García-Nieto Paris, S.J.

Barcelona, 7 de Marzo de 1967⁵⁶⁹

L'orientació pastoral i missionera serà el sentit de l'escrit de l'equip de Torre Romeu. També, remarcaran el distanciament entre el món obrer i l'Església, i una denúncia

⁵⁶⁹ A.H.S.I.C. [229.1: Motivos pastorales de unas actitudes sacerdotales ante unas aspiraciones legítimas de la clase obrera]. Dossier: 9.

d'aquesta en la seva línia oficial al llarg dels últims 50 anys (una clara referència al paper jugat durant la República, la Guerra Civil i el règim dictatorial actual):

Razones pastorales que han movido a nuestro equipo a facilitar locales para reuniones de Comisiones Obreras

En primer lugar, y como marco general a todas nuestras motivaciones hay que destacar nuestra voluntad misionera ante el mundo obrero. Somos conscientes del distanciamiento real entre el mundo obrero e Iglesia; del alejamiento y recelo ante la Iglesia de un grupo humano formado por los pobres de nuestro tiempo, los pobres que deberían constituir por derecho evangélico el corazón de la Iglesia.

Somos conscientes también de la responsabilidad que la Iglesia ha adquirido en este distanciamiento. La actitud que la Iglesia oficial ha mantenido ante las diversas realidades históricas en que se ha desarrollado el movimiento obrero y en concreto la posición de la Iglesia en los acontecimientos políticos y sociales de España en los últimos cincuenta años, nos da un punto de partida en ninguna manera nuestro ante las realidades actuales del movimiento obrero español.

La Misión supone en este caso una Reconciliación y el trabajar por ella exige una conciencia clara de los condicionamientos históricos y psicológicos. (...)

José Mª Borri S.J., Andrés Vilá S.J., Torre Romeu 27-III-67⁵⁷⁰

En aquesta nova situació, la Comissió va fer una anàlisi l'estiu de 1967 de la situació real del món obrer al País Basc i com condicionaven la mateixa activitat dels membres de la MO⁵⁷¹. Com les peculiaritats de grups definits o regionals era difícil de sintetitzar, van centrar-se en analitzar les zones eminentment industrials de la Península, la de la regió biscaïna, a més de subratllar l'andalusa amb tots els seus problemes en què es trobava immersa.

Es va considerar que, per millor recollir les línies que marcava l'actual situació del món obrer de Biscaia, era interessant resumir alguns paràgrafs de la carta enviada al cap de l'Estat per cent set sacerdots de Biscaia, el 25 de juny.

⁵⁷⁰ A.H.S.I.C. [229.1: Motivos pastorales de unas actitudes sacerdotales ante unas aspiraciones legítimas de la clase obrera]. Dossier: 32. El fragment correspon al primer punt desenvolupat. L'escrit compta en dues pàgines en total.

⁵⁷¹ La Comisión fa un repàs de la situació del món obrer, del País Basc i dels casos de Biscaia i Cartagena A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 69-73.

Així, es partia del fet de l'Estat d'excepció aplicat a aquella regió des de finals d'abril 1967, per resseguir els principals successos que havien passat durant aquells mesos⁵⁷². Assenyalen les motivacions profundes d'aquests fets exposats en la carta. Abans de res, la carta revelava, com a causa fonamental la prolongada denegació de l'exercici dels drets fonamentals de la persona humana per part de l'Estat Espanyol. Es recalrava el fet que els ciutadans del país, durant trenta anys, no havien pogut associar-se lliurement, ni per a finalitats polítiques ni professionals. L'únic sindicat reconegut, imposat i de cap manera representatiu, havia revelat la seva més absoluta incapacitat per a una autèntica defensa dels treballadors⁵⁷³. Seguia l'escrit en què tots els mitjans de la comunicació social estaven, exclusivament, en mans del grup addicte al Règim, per la qual cosa, tant la llibertat d'expressió com la possibilitat de qualsevol diàleg constructiu, resultava impossible. Pel que respectava al més íntim i sagrat de la persona humana, la seva consciència, quedava lesionada per la imposició de la religió única. Per a tot això, resultava clar fins a l'evidència el grau d'opressió en què el ciutadà de l'Estat Espanyol estava oprimat.

Seguia recordant que Biscaia, una de les minories ètniques més caracteritzades de la Península, estava sotmesa de manera accentuada al jou de l'autoritarisme sobre les denegacions comunes.

Es denunciava que aquell ordenament jurídic havia accelerat, d'una banda, "al nostre Poble", un procés general de massificació i d'irresponsabilitat; i per una altra una més conscient minoria de líders polítics obrers. S'havien creat tensions socials i polítiques com a resultat de què les minories estaven privades dels drets legítims de diàleg per a la defensa i difusió dels seus programes. Aquí creien descobrir el motiu radical del decret d'excepció. Una cop més, els poderosos havien oprimat als més febles, servint-se de mesures que s'escuden en la necessitat de restablir la pau i l'ordre, però que, en realitat no feien més que servir a determinats interessos creats. Aleshores, el capitalisme estava en gran manera reforçat, ja que el Govern, i més en aquestes circumstàncies, li facilitava una absoluta impunitat de moviments a l'hora de sufocar qualsevol "amença".

⁵⁷² El conflicte laboral de Laminación de Bandas en Frío (Biscaia), que va començar el 30 de novembre de 1966, està considerat com el de més llarga durada en què es va viure durant la dictadura franquista.

⁵⁷³ Per comprendre bé la situació de la lluita antifranquista, ens cal recordar que el 1963 es va crear la primera Comisión Obrera Provincial, amb la participació de militants catòlics de la HOAC y la JOC al costat de coneguts militants comunistes. El procés va culminarà en la consolidació de las CCOO de Euskadi. Sobre la lluita antifranquista José Antonio PÉREZ PÉREZ: "Historia (y memoria) del antifranquismo en el País Vasco", *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 2013, vol. 35, 41-62.

Els signants de la carta afirmaven que la situació obstaculitzava seriosament l'evangelització del poble en què ens trobaven compromesos. Deien que una situació d'injustícia podia resultar apta per al martiri o per a la pràctica de virtuts heroiques. Però no quan aquesta situació es presentava sota un Estat que reiteradament es deia confessional catòlic, que afirmava procedir en estreta col·laboració amb l'Església. En aquest context, el poble anava contra l'Església com a corresponsable dels errors i abusos del poder polític i de les injustícies de l'autoritat. Així, creien que l'Església, per salvar la seva integritat, havia de manifestar-se clarament, i no callar, ja que el silenci fomentava un greu perill, com era el de la deformació de la consciència mateixa cristiana.

* * *

Les relacions dels superiors provincials i la base, al llarg d'aquests dos darrers anys - 1966 i 1967-, havia creat diversos conflictes amb el superiors provincials⁵⁷⁴, algunes de caire personal, encara que en repercussions comunes a tot el col·lectiu; i altres de mena col·lectiva que afectaven a la majoria dels membres del moviment. Tot plegat va motivar la necessitat d'una reunió, una presa de contacte, a nivell personal amb Pedro Arrupe. La seva finalitat era d'informar-lo directament, pels propis membres de la base, sobre diverses problemàtiques en la marxa de la Missió Obrera⁵⁷⁵.

Sobre les dificultats de tipus personal, destacaven les del jesuïta David Armentia: la postura de la Província quan va ser acomiadat de la fàbrica no deixant-lo que seguís els tràmits normals davant la magistratura de treball; la reacció dels seus superiors quan va pronunciar el sermó el passat gener del 66, i per la seva participació en la manifestació pacífica de sacerdots de Bilbao (del 12 d'abril), que va causar la seva marxa d'Espanya per poder seguir el seu apostolat de sacerdot obrer. Sobre les dificultats de caire col·lectiu -que afectaven a força membres de la base, la major part sacerdots-, es denunciava especialment als canvis de destins⁵⁷⁶.

⁵⁷⁴ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús si (1985): *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas. Trabajo práctico de licenciatura. Inédito: 36-38.

⁵⁷⁵ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967: 74. Hi ha el relat de la trobada des de la pàgina 74 fins la 77.

⁵⁷⁶ Es refereix a l'opció de poder demanar i ser enviat a un destí relacionat en la seva vocació –en aquest cas, un destí obrer-.

Es va redactar un informe, previ a la reunió, sobre les dificultats del moviment, que arribà en tard a la trobada⁵⁷⁷. En el mateix feia una breu història del moviment, i s'explicava la seva vocació missionera adaptada als signes dels temps i a la injustícia social (que també afectava a la Companyia), raons en què els jesuïtes més joves es sentien especialment sensibilitzats.

Es relataven les dificultats en què es trobava la MO (es podria dir que era com un *cahier de doléances*). Es considerava que el principal motiu de totes les dificultats requeia en la unió del règim constituït, el capitalisme i l'Església jeràrquica, del que participava la Companyia com a part de l'Església i a l'estar supeditada a la Jerarquia. Per això, tot el que perjudicava la unió Capitalisme-Església i els seus interessos es valorava amb recel i com a perillós:

- a. el jesuïta que predica con libertad el Evangelio, si perjudica las subvenciones del Capitalismo a la Compañía, es acusado de político y demagogo y castigado.
- b. el jesuïta de la Misión Obrera que defiende la justicia y los derechos naturales del Mundo Obrero oprimido, sea con su apoyo moral al Mundo Obrero, o denunciándolo públicamente de diversas formas, padece también las consecuencias de esta unión Iglesia-Capitalismo-Estado. (...) ⁵⁷⁸

S'assenyalava que, per part de la Companyia, no es feien esforços d'apropament i encarnació en el món obrer, tot i que ja havia principis d'acceptació per part d'aquesta. Un altre inconvenient era l'allunyament dels Superiors de la Companyia dels problemes autèntics del món obrer. Sovint els Superiors, al donar via lliure a les peticions dels tots aquells en vocació cap el treball, ho feien com una simple concessió sense cap mena de compromís amb el missioner enviat, ni avalar la seva acció evangelitzadora. D'aquí s'originava un sentiment de desconfiança i desesperança del missioner front a la Companyia.

La base va nomenar com a representants a la trobada a José Maria Borri i a David Armentia, que estimaven millor encarnaven la mística i la realització de la Missió Obrera. Finalment, van reunir-se a Roma el 14 d'agost de 67 durant dues hores amb el P. General.

⁵⁷⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*. Agosto, 1967. 9 pp.[Nota manuscrita: Presentado al P. Arrupe por el P. Borri y otro (Armentia)].

⁵⁷⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe)*. Agosto, 1967: 7.

Durant la trobada l'agost del 67, Arrupe afirmà que estaven errats en les seves apreciacions, i que pensava que els Provincials sí recolzaven al moviment. No per això, va deixar clar que no tot jesuïta que demanés ser destinat a una plaça obrera necessàriament ho seria⁵⁷⁹. Se li va demanar que la MO pogués participar en les consultes de la Província, i el de poder disposar de superiors propis. El General replicà que no s'havia de parlar d'integració, ja que s'era un mateix apostolat i una mateixa Companyia. El General va aprofitar per a recordar-els-hi la importància de l'obediència.

4.4. La “independència” de l'Apostolat Social

La V Setmana de Pastoral Social⁵⁸⁰ va tenir lloc aquell setembre del 67 a la casa de Operarios Diocesanos⁵⁸¹ de Majadahonda (Madrid). La Setmana va significar un fet eclesial destacat per a l'Església a Espanya, ja que en les seves conclusions es va posar en valor el món obrer. Van assistir uns cent sacerdots de trenta diòcesis, i uns trenta jesuïtes. Del total uns dotze eren sacerdots obrers, en la que va destacar la participació del sacerdot francès Michel Mènant com a secretari de la Missió Obrera francesa.

Durant la celebració van sorgir dos temes força importants: Església autòctona, i el de naturalització de l'Església en la vida obrera, en la consciència obrera i en l'acció (la lluita obrera)⁵⁸². Es conclouïa que pel sacerdot el camí de la naturalització havia de ser el treball manual.

El col·loqui sobre les experiències dels sacerdots obrers a Espanya va girar sobre les preguntes d'un qüestionari prèviament repartit. Es va demanar que cada participant fes com una mena de presentació de les motivacions i trajectòria fins arribar al moment

⁵⁷⁹ Molt aviat s'obrirà la problemàtica de les destinacions.

⁵⁸⁰ A.H.S.I.C. [229.13. Sac-trabajo]. *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes en España*. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. [Cuestionario de nuestras experiencias: 46 sacerdotes en el trabajo. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967], 37 pp.

⁵⁸¹ També hi ha documentació que l'anomena *Semana Sacerdotal sobre Misión obrera*, tal i com es cita a la reunió mantinguda a Cadarso.

⁵⁸² ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1300.

present⁵⁸³. Una pregunta que va sorgir, que no estava en la relació el qüestionari, però de vital importància per corroborar les relacions amb altres organitzacions obreristes, anava sobre les relacions amb altres sacerdots que treballaven enfocats al món obrer⁵⁸⁴. Les respostes no van deixar marge de dubte sobre la total implicació. Un dels assistents, J.M.B.⁵⁸⁵, anava més lluny, ja que declarava la seva total implicació:

Nosotros estamos en muy buenas relaciones con los consiliarios, pues yo mismo soy el consiliario federal de la HOAC y de la JOCF de Sabadell. (...)

Por todo esto he mantenido relaciones con otros consiliarios federales y con sacerdotes que trabajan en el mundo obrero, y creo que hasta ahora no se han producido tensiones entre ellos y los que estamos en fábrica, todo lo contrario, yo creo que mutuamente nos hemos enriquecido.

Lo mismo cabe decir con relación a otros sacerdotes de parroquias obreras, incluso de otras parroquias⁵⁸⁶.

La perspectiva per ser membre de la Missió Obrera, a partir d'aleshores, serà si es podia encarnar-se o no en el món obrer, independentment que es tingués feina o no. Es a dir, la primacia estava en la voluntat d'implicació amb els obrers que no pas el treballar manualment. Aquesta voluntat anirà obrint portes a d'implicació dels seus membres en sindicats, associacions i partits polítics de classe:

Se vio que la espina dorsal de la Misión Obrera eran el laico y el sacerdote obrero, aunque sin centrarse exclusivamente la Misión Obrera en el trabajo manual. Sin embargo, el sacerdote tendrá que buscar razones no para trabajar, sino para poder no trabajar; pensándose que el “no trabajar”; pensándose que el “no trabajar” será una excepción para el “misionero”.

El enfoque para ser Misión Obrera será a partir de si se encarna del todo o no, en el mundo obrero. Que el trabajo venga, o no, excluido precisamente por su encarnación y mayor inserción en el mundo obrero⁵⁸⁷.

⁵⁸³ Ja hem fet alguna referència a aquestes històries “personals” a la I Part, motiu pel qual no tornem a insistir ara. Corresponia a la primera pregunta del qüestionari: Presentación de la situación de cada uno y los motivos concretos que le ha llevado al trabajo.

⁵⁸⁴ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes en España*. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967: 34-37.

⁵⁸⁵ Possiblement Josep Maria Borri. Els noms dels participants estan en sigles.

⁵⁸⁶ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes en España*. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967: 34-35.

⁵⁸⁷ Del resum de l'acta A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Misión Obrera. Reunión interprovincial de Cadarso*. Madrid, 30 septiembre - 1 octubre 1967: 1. El segon paràgraf està escrit en majúscules amb la intenció que ressalti.

La Setmana va ser tractada i revisada durant la reunió interprovincial, del 30 de setembre a l'1 d'octubre, a la casa de Cadarso (Madrid)⁵⁸⁸. Van participar-hi tres delegats representació de cada una de les Províncies⁵⁸⁹, els pares Bermudo i Borri, diversos militants de la Vanguardia Obrera i de l'HOAC, diversos jesuïtes de la Missió Obrera a part dels delegats (admesos a l'assemblea pel fet de presentar-se), i algun consiliari de VV.OO. Un matí va assistir el pare Adroer del survey i encarregat de la part social.

Les peticions i els acords de la reunió es van agrupar en tres àmbits: en relació amb la Comissió Nacional de l'Apostolat obrer; en relació als Provincials; i, finalment, en relació amb els membres de la base reunits a Cadarso.

S'ha de destacar el primer àmbit, que de les moltes peticions, es va evidenciar el desig que la Comissió es pronunciés sobre el caràcter específicament obrer en contraposició d'un apostolat social general. Les peticions als Provincials tenien un clar propòsit de majors quotes d'autonomia i de responsabilitat afectiva, tant per la planificació d'afectius i obres de la Missió Obrera com en relació a marcar les directrius de l'organització en el futur, seguint la línia d'una major representativitat respecte a la base del moviment.

La voluntat de donar cos i organitzar el moviment d'una manera pròpia es feia evident. Aquests desitjos es van materialitzar en la ratificació de l'informe enviat al pare Arrupe en el que es demanava una major representació de la base en la Comissió de l'Apostolat Social⁵⁹⁰, i en la constitució de les secretaries de base de cada Província -que va quedar constituïda com segueix-:

⁵⁸⁸ A.H.S.I.C. [229.23] / [229.13. Reun's M.O.]. *Misión Obrera. Reunión interprovincial de Cadarso*. Madrid, 30 septiembre - 1 octubre 1967. 6 pp.

⁵⁸⁹ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Participants a la reunió d'Apostolat Obrer*. Sarrià, Casa d'Exercicis, 25-26 setembre 1967. A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *La Misión Obrera en España. Conclusiones*. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. 7 pp. "Cuestionarios para los Grupos de trabajo", 3 pp. "Programa", 2 pp. "Relación de asistentes", 4 pp. A.H.S.I.C. [229.13. Sac-trabajo]. José María Borri: *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes obreros en España*. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. 37 pp. + Diálogo 16 pp. A.H.S.I.C. [229.13. Sac-trabajo]. *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes en España*. [El inicio de los curas obreros en España]. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. 3 pp. [Cuestionario de nuestras experiencias: 46 sacerdotes en el trabajo. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967]. A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Participants a la reunió d'Apostolat Obrer*. Sarrià, Casa d'Exercicis, 25-26 setembre 1967.

⁵⁹⁰ La base va estar d'acord en l'informe presentat al General a Roma per Borri i Armentia.

Secretaries de base provincials 1967		
Província	Localitat	Secretari de base
Aragó	Sant Cugat del Vallès	Juan L. Clausell
Bètica	Cartuja- Granada	Adolfo Chércoles
Castella – Lleó	Comillas	Trueba
	Madrid	Santos Benito
Loiola	Santuario Loyola	Jesús A. Pérez García
Tarraconense	Sant Cugat del Vallès	Ricart
Toledo	Cartuja- Granada	Julián Blas de la Rosa

Julián Blas de la Rosa va ser nomenat com a secretari general de la base per aquell any.

L'acord pres a la reunió de Cadarso d'establir-ne secretaries de base a cada Província, significarà de fet la independència⁵⁹¹ de la MO respecte a l'Apostolat Social de la Companyia⁵⁹².

El desig “d'independència” i d'ordre de la base –militants i sacerdots- tocava altres registres. Encara que no de manera nominal, entre els acords destacava punt de voluntat que les bases dirigir la nova organització (treure's la tutela dels superiors). Aquesta voluntat s'evidenciava en la petició de redactar en col·laboració unes possibles normes pastorals preparades per la Comissió, així tot intent d'institucionalització hauria de comptar en el parés i aportacions de la base⁵⁹³.

Es va acordar que es faria arribar a Arrupe l'aportació de la base recollida en el document *Historia de la Misión Obrera*, amb la voluntat de seguir el camí obert d'informació cap als superiors.

Es va fer la intenció que la reunió anual, a partir d'aquell moment, estigués integrada per tres membres com a delegats de cada Província, més tots aquells que volguessin dels membres que haguessin o estiguessin treballant de manera estable. A més, es demanava l'assistència dels militants que deleguessin les seves organitzacions. Es

⁵⁹¹ Tindrà marge de maniobra per actuar sense la tutela de l'Apostolat Social.

⁵⁹² Així es va manifestar durant la reunió de la Comissió Interprovincial d'Apostolat Obrer, el novembre de 1967.

⁵⁹³ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.]. *Misión Obrera. Reunión interprovincial de Cadarso*. Madrid, 30 septiembre - 1 octubre 1967: 4-6.

remarcà la importància de què estiguessin presents militants, representants dels equips de vida eclesial que hagués en les diferents regions.

* * *

Tot just un mes després de la trobada interprovincial de Cadarso es va reunir la Comissió Interprovincial d'Apostolat Obrer⁵⁹⁴. Les orientacions i les peticions realitzades en la passada trobada interprovincial van ser ratificades.

Ja de bon principi es va voler deixar establert que les directrius ideològiques de l'organització, discutides em la passada reunió nacional de Pastoral Social (a Majadahonda), responien de moment a les bases ideològiques demanades pels Provincials en la trobada del 18 de juny. En concret, en les bases es demanava la clarificació de la Missió Obrera, que ve a ser l'acordada a Cadarso, en la inserció en el treball manual però no com factor decisiu. L'encarnació i inserció en el món obrer podia tenir diferents fórmules pastorals: laïc, sacerdoti en el treball, mossèn i consiliari amb el compromís que sigui de debò⁵⁹⁵.

Es va concretar el paper de la Comissió com un servei als Provincials i a les Províncies, en ordre a la major eficàcia evangelitzadora dins el món obrer. Un altre servei era informatiu, consultiu i promocional, encara que podia ser òrgan executiu d'altres missions que li fossin encarregades.

Al temps que es ratificaven les secretaries provincials, de la representació de la Comissió, s'apuntava que l'àmbit era estrictament de l'Apostolat Obrer, defugint el d'Apostolat Social. Això comportava –com s'ha avançat- de facto la independència de l'apostolat obrer de l'apostolat social general de la Companyia.

La Vanguardia Obrera, que en aquells moments actuava responent al seu caràcter específic d'organització apostòlica seglar dins la Missió Obrera, va ser analitzada i valorada positivament per la Comissió.

⁵⁹⁴ A.H.S.I.C. [229.25: MO- Espanya- Survey]. *Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero*. 11 Noviembre 1967. 4 pp.

⁵⁹⁵ Hi ha indicis d'una demanda d'Estatuts de la MO, però inicialment tenim referències però mancat d'un desenvolupament. La referència més directa la tenim aquí: A.H.S.I.C. [229.25: MO- Espanya- Survey]. *Algunas bases / orientaciones para un Apostolado Obrero de la Compañía redactadas por la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero, estructuradas orgánicamente*. [1. Estatutos sobre Misión Obrera en España]. [Noviembre, 1967]. 4 pp.

4.5. El nacionalisme, la revolució i el marxisme

A les acaballes de l'any, entre el 29 i 30 de desembre del 67, va reunir-se a Guetaria (Guipúscoa) tota la base de la MO de la Província de Loiola⁵⁹⁶. En total van ajuntar-se 17 sacerdots, 3 germans, 11 teòlegs, 6 maestrillos i 9 filòsofs, sumant en total 46 jesuïtes.

La reunió es va justificar per l'aparició de nous problemes conforme s'havien endinsat i integrat en el món dels pobres⁵⁹⁷. La trobada va ser tota una descoberta de novetats des de la vessant ideològica: nacionalisme, marxisme, autonomies regionals o compromís amb els partits d'esquerra.

Sobre el punt Missió i lluita, s'analitzà la situació social i política des de la perspectiva de la dictadura que negava drets fonamentals. D'aquí, sorgia l'opressió, que arribava a la negació de realitats culturals regionals:

Se trata de una estructura capitalista opresora del hombre, y apoyada en la explotación de la fuerza de trabajo y en la explotación del hombre por el hombre. (...)

Vivimos en el seno de una dictadura política que no respeta ni reconoce de hecho muchos de los derechos fundamentales del hombre. La opresión llega hasta el campo cultural al imponer una cultura típicamente burguesa. Cultura que al no ser popular no respeta las características específicas de cada región en lo referente a la propia lengua, costumbres e historia (...) Se ha fomentado un mito del patriotismo español, con todo lo que ello tiene de artificial, ficticio, antinatural. no descuidando medios para imponerlo⁵⁹⁸.

La cultura d'opressió burgesa no respectava les peculiaritats de cada regió, ja fos la llengua, costums o la història. En oposició, el text denunciava el mite del patriotisme espanyol. Emergia amb força els diverses cultures dins el país. Del tema de les cultures regionals, al final de la trobada, acabaran debatent obertament el nacionalisme basc i les autonomies regionals.

⁵⁹⁶ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O. i Terrassa 2]. M.O. Provincia Loyola: *Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la Provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967. 23 pp.

⁵⁹⁷ El temari general es va estructurar en temes concrets: Misión y lucha, compromiso sacerdotal y compromiso militante, liderato y revolución, espiritualidad y comunas, organización.

⁵⁹⁸ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O. i Terrassa 2]. M.O. Provincia Loyola: *Resumen de la reunión de la M.O. tenida en Guetaria: Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967: 4.

Sobre el compromís militant s'admetia el compromís personal en partits d'esquerres (sempre que siguin ètics) però advertint que la MO com a grup no ha d'identificar-se amb cap d'ells, sinó amb la lluita general de la classe obrera.

El terme revolució es va entendre com un canvi ràpid d'estructures opressores per a l'alliberament radical de l'home:

Un cambio rápido de estructuras opresoras en humano, que permiten la liberación radical del hombre. Para que este cambio sea humano presupone una ideología directora plenamente al servicio del hombre concreto, histórico y una construcción de las nuevas estructuras con plena participación popular⁵⁹⁹.

Es va tractar el subjecte de la violència revolucionària, en cap cas sense identificar-la amb la violència sagnant. Van concloure que era una defensa col·lectiva dels oprimits.

Com s'ha avançat, era per primera vegada que apareix per escrit el marxisme. Més des d'una postura diferenciadora que integradora. Es van fer una bateria de preguntes i respostes al voltant del cristianisme i el marxisme. Sobre què aportava el cristianisme diferent del marxisme⁶⁰⁰, van concloure que podien ser iguals en l'acció, però els cristians restaven oberts⁶⁰¹.

Les experiències de les comunes de Guipúscoa van ser discutides en el ple. Eren una nova manera de vida en equip amb l'objectiu d'arribar a la població no cristiana compromesa a diferents nivells en la lluita. Havia equips a Eibar, Sant Sebastià i Rentería.

Al final es van relacionar les tensions internes en la base a Loiola. Van dividir-les respecte als superiors i sobre el tema nacional⁶⁰². Les causes de les tensions –segons pensaven-amb els superiors eren provocades, per una part per la mentalitat burgesa que imperava en l'estructura de la Companyia; en oposició, el que de fet la base trobava a

⁵⁹⁹ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O. i Terrassa 2]. M.O. Provincia Loyola: *Resumen de la reunión de la M.O. tenida en Guetaria: Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967: 13

⁶⁰⁰ En els següents capítols tractarem en més profunditat la discussió al voltant del marxisme.

⁶⁰¹ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O. i Terrassa 2]. M.O. Provincia Loyola: *Resumen de la reunión de la M.O. tenida en Guetaria: Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967: 17.

⁶⁰² A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O. i Terrassa 2]. M.O. Provincia Loyola: *Resumen de la reunión de la M.O. tenida en Guetaria: Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967: 22-23.

d'encarnar-se amb el poble. També estava la llunyania dels superiors dels problemes i de la vida del món obrer. No tot era culpa dels superiors, i es van identificar problemes interns de la base, en els que destacaven: problemes plantejats per aquells que encara dins la MO no tenien ben definida la seva postura personal; a la base es donaven postures dogmàtiques; o l'intent de voler utilitzar el moviment com a possible solució de qüestions que tenien plantejades alguns jesuïtes personalment o cap a la Companyia com a institució.

Sobre el tema nacional, van reconèixer que històricament la MO no s'havia plantejat el problema basc. Va ser en el Pozo quan, per primera vegada, es va prendre en qüestió i a matisar conceptes que estaven relacionats amb el problema de les autonomies regionals. Van estar d'acord que en els seus inicis, el plantejament la MO va ser espanyol, de caràcter peninsular, sense matisos, ja que es focalitzava en el món dels pobres, dels obrers. Però, era el moment que el moviment adoptés les característiques, a part de les referents a la pobresa econòmica, de les específiques de cada poble. Així doncs, la MO donaria suport amb totes les seves conseqüències compromisos de plantejament nacional⁶⁰³.

Pràcticament coincident en dates a la trobada de la Província de Lloiana van reunir-se entre el 28 i 30 de desembre 14 jesuïtes de la Província d'Aragó a Saragossa. El seu objectiu era organitzar la MO a la Província. Van concloure sol·licitar al Provincial la formació d'alguns equips a València i a Saragossa⁶⁰⁴.

4.6. La implantació de Missió Obrera el 1967

La realitat social i política a l'any 1967 era molt adversa a la llibertat de consciència i expressió, a la defensa dels interessos dels treballadors, i a la democràcia en general. Aquest entorn hostil no va desanimar als membres de la base, que van fer tot el possible perquè la neonata organització s'anés implantant arreu de les Províncies⁶⁰⁵.

⁶⁰³ En la discussió en l'assemblea en ple, en les actes es recollien certes discrepàncies.

⁶⁰⁴ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera de la Provincia de Aragón*. Zaragoza, 28 al 30 diciembre 1967. 14 pp.

⁶⁰⁵ Tenim una relació de la implantació a A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera*. San Sebastián. Septiembre 1967:

La zona de Cartagena, una de les primeres a on van començar les experiències del treball que conformarà la Missió Obrera, es comptaven 5 sacerdots que treballaven a mitja jornada. Aquell estiu van ser set jesuïtes que van treballar-hi, juntament amb diversos seminaristes i formant equip eclesial amb el grup de sacerdots.

A la zona de Sevilla es va crear una statio obrera en un dels barris de la capital, amb dos jesuïtes sacerdots, que van posar-se a treballar en un fàbrica. Es donava notícia de tres sacerdots que treballaven a Riotinto, però no pertanyien a MO. A la ciutat de Granada, en un dels seus suburbis, van instal·lar-se militants cristians en el treball (també aliens a MO).

A la zona de Madrid treballaven dos grups (en col·laboració de fora del contorn provincial, que feia realitat el desig d'inter-provincialització expressada al Pozo l'any 1966). El mateix cas passava a Astúries, a on van treballar tres grups de jesuïtes catalans i lleonesos.

Pel que fa a Toledo, es parla que els seus efectius es trobaven repartits en 8 cases. A la zona de Lleó va treballar un grup a les mines de carbó, i altres a la zona industrial de Galícia. A la reunió de la MO (17 de juny del 67) es van perdre la determinacions de què l'equip d'Astúries treballessin manualment en la zona minera Viñas i Ubaldo (de Castella) i Gil de Zárate i Galán (Toledo). Es trobava a Gijón Rafa Gil Ruiz de Zárate i Galán, i Carlos Guit en Sama⁶⁰⁶.

A Aragó, la presència de sacerdots i estudiants en el treball, es centrava a l'àrea de Saragossa. A la parròquia del Picarral (oberta el 66) estava J.L. Giménez. Les experiències d'estiu va comptar amb 5 estudiants sota la supervisió de Lahoz. A l'abril va haver la primera reunió de l'Apostolat Social de la Província per a coneixement mutu i d'informació. Al final de l'any, per Nadal, va haver una convivència a Saragossa d'estudiants amb vistes a integrar-se en la MO de la Província i canvi d'impressions amb militants cristians⁶⁰⁷.

71-73. En cas d'ampliació, es dóna la Font. S'ha de indicar que, més d'una vegada, hi ha discrepàncies en dades entre diferents fonts.

⁶⁰⁶ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. Ponencia de Misión Obrera española. *Datos de la Provincia de León*, agosto 1983: 3.

⁶⁰⁷ A.H.S.I.C. [229.6: M.O. Espanya: 1971-1972-1973, carpeta: 1971]. *Reunión de la Misión Obrera*. Madrid, 27-29 junio 1971. Cronología Provincia de Aragón: 5.

A la província de Catalunya, a la regió de Barcelona, varen donar-se diverses experiències d'estiu distribuïdes en diversos grups: Sabadell, L'Hospitalet, Santa Coloma, Barcelona i Molins de Rei. Els estudiants que van treballar l'estiu del 67 van ser 18: Ricart, Pérez I., Arnaldo, Blajot jr., Trias, Udina, L. Caparrós, Todrá, Catalá, J. Bartrolí, R. Pascual, L. Bach, Villasante, T. Admetlla, R. Vallés, S. Marcet, Mora, M. Bello. A final d'any va haver la reunió d'Apostolat Obrer a Sarrià, convocada per Torres Gasset, president de la Comissió d'Apostolat Social⁶⁰⁸. Es va obrir la statio del Besós, amb Xaco, Udina, i Enterría. Luis Riera va deixar l'Ordre⁶⁰⁹.

A Loiola havia grups a la zona guipuscoana, a la part de Zumárraga i dos a Pasajes (San Sebastià). En aquesta zona, havia de destacar-se la presència continuada en el treball de 5 sacerdots seculars a Biscaia, de 4 a Guipúscoa més 2 sacerdots jesuïtes, 1 maestrillo i 1 germà coadjutor, i un altre jesuïta a Navarra. A Baracaldo havia 2 sacerdots i 2 estudiants (els quatre treballaven). Afegir un maestrillo a Uretamendi i un altre en el Pozo⁶¹⁰. Es va obrir la statio de Renteria amb quatre sacerdots treballant.

Es van viure moments de gran conflictivitat, com el registre el febrer de la statio de Baracaldo en la detenció d'Angel García Salazar, membre de la comunitat eclesial. La vaga de Bandas, l'expulsió d'Armentia de Bilbao el setembre. El març, a la reunió social de la Província, van donar-se fortes tensions. Es van negar els destins de feina a Sabino i a Aznárez, i més endavant a 2 maestrillos i a un coadjutor, a un grup de juniors a treballar abans de Filosofia.

5. Cap a la consolidació del 1968

- *Entre les persecucions i l'expansió.* - *Les orientacions i normes per a la Missió Obrera.* - *L'afer sobre la disponibilitat i la concreció sobre l'encarnació.* - *La concepció de les statios.* - *Els principis estratègics de la Missió Obrera.*

⁶⁰⁸ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. Ponencia de Misión Obrera española. *Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 1-7.

A la Província de Catalunya havia quatre Comissions: d'Apostolat universitari, d'Ensenyament no universitari, e Pastoral i d'Apostolat Social, aquesta últim dividit en dues subcomissions: d'Apostolat Obrer i d'Orientació Social.

⁶⁰⁹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera. Cadarso* (Madrid), 27-29 junio 1971: 10-11.

⁶¹⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera. Cadarso* (Madrid), 27-29 junio 1971: 7.

El Maig de 1968 va marcar un període de convulsions i revolucions estudiantils. El dubte de cap a quina nova cultura s'anava, en una caiguda d'antics valors, va estar present. La Primavera de Praga recordà amb força la seva presència. La persecució religiosa augmentava al món. A Amèrica llatina s'albiraven els fonaments de l'anomenada església popular o de base. Arrupe, atent als canvis, el febrer promociona, en la línia de l'encàrrec de Pau VI de lluita contra l'ateisme, la fundació a Espanya de l'Institut *Fe i Secularidad*⁶¹¹ -amb Álvarez Bolado com a director-. L'Institut tenia l'objectiu d'esdevenir un lloc de diàleg entre l'humanisme, el secularisme i l'ateisme. Al temps, va ser una eina de mediació entre la nova orientació eclesial i les corrents crítiques de les èlits que van preparar i recolzar la transició democràtica entre el 1968 i el 1978⁶¹². Al maig, es publicà una carta conjunta⁶¹³ del Superior General i dels Provincials de Llatinoamèrica amb motiu de la trobada celebrada a Rio de Janeiro, a on es feia una crida en la defensa de la justícia social i en donar prioritat als pobres⁶¹⁴.

Pau VI viatja aquell estiu a Medellín, on participarà en la II Conferència de l'Episcopat Llatinoamericà (CELAM). L'església del continent americà tindrà la primera posició en temes fonamentals com la pobresa, la justícia, el desenvolupament, etc. En el seguici es trobaven Pedro Arrupe i Dom Helder Câmara⁶¹⁵ que van acaparar gran part del protagonisme. Entre els projectes de la Conferència estaven la voluntat de donar visibilitat al de testimoni de pobresa, de l'educació com un dret, de la responsabilitat dels governs d'impulsar el desenvolupament i del canvi d'estructures. La conclusió va ser de què no havia pau possible sense justícia social⁶¹⁶.

⁶¹¹ Hi ha fonts que situen la seva fundació el 1967.

⁶¹² ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1297.

⁶¹³ Reunión de los Provinciales Jesuitas de América Latina con el P. General, Pedro Arrupe. Río de Janeiro, Casa da Gávea: 6 al 14 de mayo de 1968. A la pàgina web de jesuïtes llatinoamèrica tenim la carta <https://jesuitas.lat/es/>. Consulta: 3 març 2017.

⁶¹⁴ En el següent capítol recordem i ampliem els fets i l'entorn a partir de 1968.

⁶¹⁵ Bisbe brasiler (1909-1999). Va ser defensor dels drets humans i una de les figures destacades de la teologia de l'alliberament.

⁶¹⁶ La revista *Vida Nueva* (núm. 643, 14.IX-1968) elogiava l'actuació d'Arrupe a la Conferència de Medellín, i en concret en el número 12. Destaca que era rellevant el dur a la pràctica les esclaridores ensenyances del Concili Vaticà II, especialment destacable el Decret *Perfectae Caritatis* sobre la renovació de la vida religiosa acomodada als temps actuals. GUTIÉRREZ, A.: "Arrupe y América Latina", en Gianni La Bella, (ed.) *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007: 414 i ss. LAMET, Pedro Miguel SJ: "Los conflictivos sesenta", a Arrupe: *Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 327.

A la tornada de la Conferència, Arrupe va escriure una carta⁶¹⁷ als jesuïtes espanyols apressant-los en el seu compromís amb els països d'Amèrica. Més tard, en una ponència presentada als superiors generals de d'ordres religioses va parlar-hi sobre la manera de treballar en el continent americà⁶¹⁸.

D'altra banda, el Vaticà encara que s'acceptava i compartia el pensament del General, discrepava del fenomen de la contestació i les reaccions desfavorables d'altres jesuïtes sobre decisions dels superiors⁶¹⁹.

Ja s'havia evidenciat que el canvi de rumb que estava vivint la Companyia no va ser aprovada per tothom. Jesuïtes conservadors d'arreu del món van enviar cartes de protesta a la cúria. A Espanya, recordem, havia esclatat la crisi de la unitat de l'Ordre a Espanya, l'agost del 1966, en un document del dissens contrarreformista. L'escrit declarava l'afany de molts jesuïtes disposats a què la Companyia tornès al que havia estat i sempre devia ser⁶²⁰.

En aquest entorn convuls, el 1968 serà un any de la consolidació de la Missió Obrera com a organització. Els seus objectius prioritaris van girar al voltant de tres eixos: una primera normativa, el problema de la disponibilitat, i la voluntat d'una representació dins la Companyia.

La Comissió Interprovincial d'Apostolat Obrer va redactar aquell any unes *Orientaciones y normas para la Misión Obrera*. Era la primera normativa que es donava a la MO per part de la institució de la Companyia.

La MO de Toledo va trobar-se entre el 14 i el 16 d'abril, prenent com a tema central la vida d'equip. A Toledo va obrir-se el front sobre el problema de la disponibilitat (en el fons, a on ser destinat). L'assumpte de la disponibilitat no deixava de ser la voluntat d'autonomia de la MO⁶²¹.

⁶¹⁷ A los padres y hermanos de la asistencia de España. De la necesidad de una ayuda mayor y planificada a América Latina.

⁶¹⁸ Ponència presentada en el Consejo de la Pontificia Comisión para la América Latina: "Los religiosos frente a los problemas de América Latina", 18, 21-VI-1969. Pedro Arrupe: *Ante un mundo en cambio*, Madrid, 1972, pàgs. 145 ss. Citat a LAMET, Pedro Miguel SJ: *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Mensajero, 2014: 327 i 578.

⁶¹⁹ Com comentaris crítics a l'encíclica *Humanae vitae*, sobre el dret a la vida.

⁶²⁰ A partir de gener del 69 el discens tindrà presència pública i farà la proposta d'una divisió.

⁶²¹ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 12.

El col·lectiu va continuar manifestant el seu desig de tenir superiors propis i de gaudir d'una representació directa en l'estructura jeràrquica de la SI. Aquest anhel va fer-se més explícit entre el col·lectiu de la MO de Loiola, el més important en efectius⁶²².

5.1. Entre les persecucions i l'expansió

La base de Loiola va denunciar les persecucions i actituds cap els seus membres o l'organització⁶²³. Al gener, a Zubizarreta se li van negar per segon any consecutiu els darrers vots. Representants de la MO es van reunir, el gener a Deusto, amb el Provincial. Se li va demanar una solució a la situació del nomenament d'un superior propi, compromès pel Provincial que no s'ha havia fet afectiu (ni mai ho va ser). El febrer, Zabala va ser expulsat de Tudela, poc temps després era buscat per la policia. La comunitat de Briñas (Loiola) va ser registrada el març per la policia. Després de la reunió de Bilbao, el 18 de març, no va ser atesa cap de les peticions formulades -més tard, el Provincial va dir que no donava com ha rebut el document enviat sobre l'assumpte-. L'1 de maig van detenir a diversos estudiants jesuïtes de Filosofia a Sant Sebastià. El mateix mes, van detenir a Borri i a Vilà⁶²⁴. A l'estiu va esclatar la crisi de Loiola. Van ser expulsats quatre filòsofs, tots ells de la MO. Van sortir de la Companyia més de 20 escolars i diversos sacerdots, dels que 15 estaven relacionats amb la MO: David, Zabala, Aznarez, Buru, Zubi, Ariztegui, Pomares, Piti, Múgica, Sesma, Hualde, Garaigorta, Acero, etc.⁶²⁵. A Loiola no van haver obertures de noves statios, possiblement a les tensions viscudes.

La base també van mostrar el seu desacord en actituds de la Companyia. Denunciaven que els superiors havien declarat que admetien la línia de la Missió Obrera com

⁶²² Que representava el 38 per 100 el total el 1968, seguit de Toledo amb el 23 per 100 i de Lleó amb el 19 per 100. ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1300.

⁶²³ A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. Misión Obrera de Loyola, Junio 1968. 2. Datos complementarios para: analizar en su contexto los anteriores documentos. 3. Actitudes de la Compañía respecto a la Misión Obrera de Loyola a lo largo de este año: 7.

⁶²⁴ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. Reunión de la Misión Obrera, 27 al 29 de junio, Cadarso, 1971: 10.

⁶²⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. Reunión de la Misión Obrera, 27 al 29 de junio, Cadarso, 1971: 7.

compatible i integrable a la Companyia. Però, en realitat, les tensions sorgides indicaven uns fets totalment oposats. Els superiors els acusaven de forces irregularitats: de la manca de disponibilitat i d'obediència de la Missió Obrera, el que provocava falta d'integració i tensions en la Companyia; que las friccions eren degudes exclusivament a casos personals (Armentia, Zubizarreta, Buruchaga, Zavala, etc.); a problemes específics de la Província de Loiola, que consideraven especialment conflictiva comparada en la resta⁶²⁶.

Tot i els entrebancs, la implantació va seguir el pas ferm ja albirat l'any anterior. Molt significativa era la seva citació en els *Catàlegs*. A partir de 1968 apareixen per primera vegada en els *Catàlegs* de la Companyia els membres que treballaven manualment, amb les fórmules: Lab. in fabr.; oper. inter opif.; Miss. Ad opif; Lab. in usina; entre altres⁶²⁷.

A Catalunya, van detenir, el maig, a José Maria Borri i a Vila. A l'estiu es va establir l'equip de Terrassa, amb M. Marcet, S. Marcet, Ricart, Blajot jr., i Jordá. Bastida i Cusó es van incorporar al Besòs. Les destinacions dels dos últims va ser un moment de tensió amb els superiors. Van treballar 13 estudiants, repartits entre L'Hospitalet i el Besòs. També, a l'estiu, R. Trias i Ferreté es van incorporar a Sabadell. Ja al setembre, es va instal·lar l'equip del Bon Pastor amb Losada i Pàmpols. Els estudiants que havien treballant van seguir en contacte amb la MO mitjançant reunions periòdiques, al temps que s'anaven introduint en el moviment obrer. Van marxar de l'Orde Xaco i Enterría⁶²⁸.

La Bètica, a Sevilla, en el curs 1967-1968, hi havia l'equip de Bermudo, Gonzalo i Isasy. A Granada, estava l'equip de Santa Juliana, amb Chércholes, Prieto, Bellver. Al Chicarral i a Virgencica havia algú, però la majoria es dedicaven en exclusiva a l'estudi.

Durant l'estiu, a Sevilla, es van reunir Gonzalo, Guillermo, Isasy, Chicharro, Gastón i tres estudiants més. A Huelva tenim els noms de Mauriño, Godoy, Horació, un sacerdot i dos estudiants. A Palma del Río, es van juntar 6 estudiants que van treballar al camp.

⁶²⁶ A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. Misión Obrera de Loyola, Junio 1968. 3. Actitudes de la Compañía respecto a la Misión Obrera de Loyola a lo largo de este año: 7.

⁶²⁷ *Catalogus Provinciae Societatis Iesu*. Abans de l'any 2015, trobem un catàleg per Província a Espanya, a partir de la data només hi ha un *Catalogus Provinciae Hispaniae Societatis Iesu* (des de 2015).

⁶²⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. Reunión de la Misión Obrera, 27 al 209 de junio, Cadarso, 1971: 10-11.

A Granada, estaven Chércoles i Prieto. A el Zaidín havia un pis d'estudiants. Es diu que Paco Lara també estava treballant⁶²⁹.

A Toledo, el novembre, començaven a Cartagena Galán i Miguel Angel Ordinas. Els estudiants obrien un pis a Luchana i un altre grup va anar a viure al Pozo. S'obria una statio a Alcantarilla, amb Pedro Caballero, Poti, Julián Blas i Pepe Cabestany. Sortien de la Companyia els de Loiola⁶³⁰.

A la Província de Lleó vivien a la residència d'Oviedo dos de Toledo i un de Castella que treballaven manualment.

A la Província d'Aragó va començar l'equip de El Cabañal (València), amb Clausell, Casanovas, Roldán i Calatayud (aquest darrer vivia a l'Escuela Profesional), i el Picarral (Saragossa), amb un total de 9 membres⁶³¹. I, dos punts de partida diferents: a Saragossa es va assumir una parròquia dels suburbis amb la intenció d'assolir-hi una transformació missionera; a València, davant la dificultat que contactar amb parròquies, Acha, Arraiza i Anoro es van incorporar a la parròquia de Saragossa. Cuartero va començar en la secció juvenil. Com organització, van haver forces contactes amb els de les altres províncies. A nivell de la Companyia, tensions amb la Comissió nacional de l'Apostolat Obrer⁶³².

5.2. Les orientacions i normes per a la Missió Obrera

La Comissió d'Apostolat Obrer es va reunir l'abril del 68, primera d'una seqüència que cal contemplar-la en una perspectiva de dos altres fets: les orientacions sobre la Missió Obrera que Arrupe va remetre el juny als Provincials; i una reunió a finals de juny de jesuïtes en el treball⁶³³. En la reunió d'abril, la Comissió va redactar unes *Orientaciones*

⁶²⁹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera*, 27 al 209 de junio, Cadarso, 1971: 7.

⁶³⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera*, 27 al 209 de junio, Cadarso, 1971: 13.

⁶³¹ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, agosto 1983: 1.

⁶³² A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de la Misión Obrera*, 27 al 209 de junio, Cadarso, 1971: 5.

⁶³³ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. Comisión Interprovinciales de Apostolado Obrero: *Orientaciones y normas para la Misión Obrera*. Abril. 1968. 5 pp.

Orientaciones del P. General a los Provinciales para la Misión Obrera en España. B. 21.06.1968. 7 pp.

y normas para la Misión Obrera⁶³⁴. El document era la primera normativa, com s'ha dit, que se li donava a la MO per part de la Companyia.

En el seu primer capítol, d'un total de tres, es recollia que l'esperit del moviment (les directrius pastorals i els supòsits socials i religiosos) que estava en les conclusions de la passada V Setmana Nacional de Pastoral Social⁶³⁵.

Es va abordar com s'havia de fer la selecció de les zones missioneres. En la seva elecció calia tenir present una sèrie de factors: la voluntat dels bisbes; d'ambientals (descristianització, major concentració obrera etc.); la necessitat d'un major testimoni eclesial, etc. Es van considerar d'especial importància la regió minera asturiana, els suburbis de les principals ciutats (Madrid, Barcelona, Bilbao, Sevilla, etc.), seguides d'alguna ciutat o poble industrial del Llevant; i les regions agrícoles descristianitzades d'Extremadura, Andalusia i d'altres⁶³⁶. El interès per les regions agrícoles anava acompanyat de l'atenció a la pagesia. Es destacava el paper jugat per les gens del camp dins el moviment obrer, en oposició a que la situació religiosa social demanava una pastoral missionera, tant en els pobles com en la immigració a les zones urbanes (la tasca ja havia començat en la pràctica).

En el segon, Preparació per a la Missió, s'informava que un bon nombre d'estudiants i sacerdots tenien una vocació cap a la MO. I s'apuntava per als estudiants del magisteri jesuític com un període especialment apte. Així com en pla experimental podrien viure alguns teòlegs destinats a MO amb algun equip ja constituït. Posteriorment, en un tercer capítol, es regulaven les experiències de treball a temps limitat. I finalment, s'ocupava de la unitat entre les diferents províncies.

El fet de permetre que els joves maestrillos i teòlegs poguessin participar en la vida de MO íntegrament (treball manual i equip) va ser un element bàsic per al creixement en grups i consolidació de la MO a les set províncies jesuítiques d'Espanya⁶³⁷.

Ignorem si van ser les tensions sorgides entre la base i els superiors pel tema de la disponibilitat (que seguidament tractarem), o la voluntat de tutelar l'organització, que

[Acta] Reunión de Jesuitas en el Trabajo (Misión Obrera). Cadarso, 18. Madrid. 29-30 junio 1968. 5 pp.

⁶³⁴ A.H.S.I.C. [229.25. MO- Espanya- Survey]. Comisión Interprovincial de Apostolado *Obrero: Orientaciones y normas para la Misión Obrera*, abril 1968. 5 pp.

⁶³⁵ Setembre del 67 a Majadahonda.

⁶³⁶ Només cal recordar les experiències de García-Nieto en el Plan Badajoz.

⁶³⁷ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 12.

van decidir al P. General d'enviar unes orientacions als Provincials per a la Missió Obrera⁶³⁸. Pensava que el nou moviment podia, sens dubte, encaminar molts ideals apostòlics i energies juvenils, al temps que donaria una eficàcia a l'apostolat obrer a Espanya. Es justificava, doncs, ja que la Companyia era essencialment missionera, i amb la MO se li obria un nou camp de missió. Ara bé, els Provincials havien de tutelar-la per tal d'evitar incerteses i perills (tenint present els problemes patits per la Missió en altres països on abans s'havia implantat). Així, per tal que es fes un apostolat eficaç dins la Companyia, calia atendre acuradament una sèrie d'aspectes, entre els que destacaven la selecció dels membres (la disponibilitat) o el govern de la Missió Obrera⁶³⁹.

Quasi paral·lelament, a principis d'estiu, va haver una altra reunió a Cadarso⁶⁴⁰. Van ser convidats els sacerdots en el treball, més maestrillos i Germans que haguessin treballat aquell any, al que es van sumar els sacerdots que ja tenien un destí. En total es van ajuntar uns 30. La direcció de les jornades i la confecció del programa va anar a càrrec de Borri.

El programa es va concebre com una feina de revisió de fets, vivències i exigències que havien experimentat en la vida en el treball durant el passat curs. Es va començar, per petició de tothom, pel punt tercer del programa⁶⁴¹ "tensions que hem experimentat", i concretament per les tensions personals. Es van agrupar en tensions més externes, i en les més interiors, el compromís temporal, les vinculacions amb la Companyia. L'abordar les tensions interiors no era nou, de fet ja en els primers números de la *Hoja*

⁶³⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. Padre General [Pedro Arrupe]: *Orientaciones del P. General a los Provinciales para la Misión Obrera en España*. B. 21.06.1968. 7 pp.

⁶³⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. Padre General [Pedro Arrupe]: *Orientaciones del P. General a los Provinciales para la Misión Obrera en España*. B. 21.06.1968: 4.

Els punts complets eren: a. selección de sus miembros; b. la preparación de los mismos; c. su inserción en el mundo obrero y su género de vida; d. su integración en el cuerpo de la Compañía; e. gobierno de la Misión Obrera.

⁶⁴⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.] / [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. *Reunión de jesuitas en el trabajo*. Cadarso-Madrid, 29-30 junio 1968. / A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Reunión de jesuitas en el trabajo*. Temario. Cadarso-Madrid, 29-30 junio 1968.

⁶⁴¹ El programa constava de quatre punts o capítols: 1. Nuestro proceso de naturalización en el mundo obrero; 2. Nuestra conciencia de Misión. 3. Tensiones que hemos experimentado (personales, en nuestra fe, en nuestra vida religiosa, en nuestro sacerdocio, en el equipo, de cara al movimiento obrero, de cara a la Iglesia, de cara a la Compañía); 4. Correcciones a "orientaciones y normas para la Misión Obrera" de la Comisión Interprovincial de Apostolado obrero.

Informativa. Comisión Apostolado s’havia tractat el tema, però quasi vist “des de fora”. Ara es podia observar des d’una visió de conjunt de la praxis⁶⁴²:

Tensions externes i tensions interiors	
Tensions més externes	Tensions més interiors
<ul style="list-style-type: none"> - Incomprensió dels familiars - Duresa i monotonia del la feina - Sensació d’inutilitat - De ser un zero a l’esquerra - Eventualitat i inseguretat en el treball - Desadaptació pel treball - Ineficàcia sensible del què es va fent - Dificultat en “naturalitzar-se” a causa de la formació rebuda i de l’origen familiar 	<ul style="list-style-type: none"> - A una doble fidelitat, als pobres (explotats) i a l’Església-Companyia (aliada i compromesa amb els explotadors), fet que provoca en alguns d’ells un problema de doble disponibilitat i de doble obediència - Incompatibilitat radical, per alguns, entre la vida religiosa i el compromís en el treball <p>en alguns, les anteriors tensions els portava a:</p> <ul style="list-style-type: none"> - apartar-se psicològicament del resta de la Companyia - vergonya en declarar-se jesuïta - (i en casos extrems) a un esforç per enfonsar, destruir, la Companyia i a l’Església imperant amb l’esperança de convertir-les radicalment, no únicament reformar-les

Les declaracions de les tensions ens mostra un col·lectiu amb moltes dificultats socials i d’adaptació a l’entorn. En el temps, aquestes tensions internes conduiran a un seguit de renunciïes a seguir com a jesuïta, i en altres casos, a un enfrontament amb els superiors.

Un dels punts de major fricció aquell any va ser el de la disponibilitat (destinacions) dels jesuïtes que optaven per aquest apostolat obrer. Durant la reunió, aquest tema no es va tractar a fons per manca de temps. Per això, es va adoptar pel diàleg amb els Provincials en la línia de pensament acordat en la reunió de Palència d’aquell any.

De fet, la problemàtica de la disponibilitat va evidenciar la doble visió que havia entre les bases i els superiors al voltant de la concepció de la Missió Obrera.

⁶⁴² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. . *Reunión de jesuitas en el trabajo*. Cadarso-Madrid, 29-30 junio 1968: 2.

5.3. L'afer sobre la disponibilitat i la concreció sobre l'encarnació

La Missió Obrera de Toledo va reunir-se entre el 14 i el 16 d'abril del 68, amb el tema central de la vida en equip⁶⁴³. La trobada va convocar 35 jesuïtes (entre juniores, filòsofs, maestrillos, teòlegs i sacerdots). En algunes reunions van participar militants de Vanguardia Obrera i el Provincial. Es va reafirmar el desig de què els equips es formessin amb militants obrers (se'ls denominà equips missioners). Es va realçar la necessitat del treball manual dels que formessin aquests equips. Però, el que més va determinar la reunió, va ser la problemàtica sobre la disponibilitat dels jesuïtes cap a la Missió.

La formació d'uns equips arrelats en un barri havia fet emergir problemes sobre la disponibilitat dels jesuïtes⁶⁴⁴. La problemàtica es va abordar com un procés que començava amb la formació i que després conduïa a anar a qualsevol lloc del món a on fos necessari, i a on feia falta era en el món obrer, que era un signe dels temps i de dedicació, per a molts, i d'exigència de la pròpia consciència. A la reunió de Toledo es plantejà que davant els problemes dels destins amb els Provincials, hi podria mitjançar un Consell de laics format per gent qualificada del poble⁶⁴⁵. Aquesta proposta comportava una autonomia de la MO que no volia estar dins l'estructura de l'Apostolat social de la Companyia. La reivindicació de tenir superiors propis i representació de la MO dins del funcionament jeràrquic de la Companyia tornava a surar –amb l'oposició dels superiors que volien una cohesió d'obediència interna-.

Si bé, la disputa de la disponibilitat va esclatar obertament el 1968, aquesta problemàtica ja provocava postures divergències un temps abans (recordem la reunió amb Arrupe). En una carta del secretari de la Reunió del Pozo (setembre 1966), en un dels seus punts ja es queixava a Bermudo sobre les destinacions d'alguns dels sacerdots. Al temps, s'aprofitava per nou remarcar que els mètodes de la MO francesa i l'espanyola havien de ser diferents:

⁶⁴³ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Reunión Misión Obrera. Provincia de Toledo*. Madrid, 14-16 abril 1968. / A.H.S.I.C. [229. 5. MO-Espanya 1968]. *Reunión de la Misión Obrera de la Provincia de Toledo*. Provincia de Toledo. Madrid. 14-16 abril 1968. 16 pp.

⁶⁴⁴ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 12-13.

⁶⁴⁵ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Reunión Misión Obrera. Provincia de Toledo*. Madrid, 14-16 abril 1968: 6.

R.P. Manuel Bermudo, Sevilla (7-10-66)

Cuatro letras de presentación a esas conclusiones obtenidas en la reunión del Pozo, los días 18 y 19 del mes pasado en que creo ser fiel al pensamiento de lo que allí aportaron los representantes de cada Provincia. (...)

2. Con el mayor respeto, pero amargamente, nos quejamos de los destinos de 5 padres (Armada, Gil Ruiz de Zárate y Galán –Prov. Toledo- Viñas y Gutiérrez –Prov. Castilla-), pues los creemos desenfocados en relación con las directrices de la Comisión que Vds. forman y con la línea de la Misión Obrera. (...) ⁶⁴⁶

La problemàtica de la disponibilitat va reaparèixer a la reunió de maig de la Província de Castella, a Palència ⁶⁴⁷, a la qual van assistir 30 jesuïtes en totes les etapes de formació i d'alguns sacerdots.

No deixa de ser simptomàtic que es tornès a fer una clarificació del què entenien Missió Obrera, una mostra d'una organització en formació. Van entendre-la com una vocació a l'encarnació total en el món dels pobres, en una actitud de missió tal i com ho entenia el Concili, i volen constituir comunitats cristianes ⁶⁴⁸.

L'esperit de Missió Obrera es podia entendre des d'un sentit ampli o estRICTE. Mitjançant un qüestionari, van voler clarificar què entenien per encarnació en el món dels pobres, un terme molts cops emprat però pràcticament mai concretat. El concepte –encarnació en el món dels pobres- des d'un punt de vista ideològic, significava una total implicació:

El vivir como un valor necesario y que se impone la vida de los pobres (oprimidos) con todas sus consecuencias: mentalidad de masa, anonimato, impotencia, sufrimiento, trabajo manual, lucha comprometida, evitando todo intento de sobresalir o actuar a plana personal individualista ⁶⁴⁹.

Van enumerar els obstacles per l'encarnació, en la que destacava el de la disponibilitat. La solució era la de nomenar un superior propi de la MO que al temps estigués

⁶⁴⁶ A.H.S.I.C. [229.5: MO Espanya 1967]. Carta del Secretario de la reunión del Pozo a Manuel Bermudo (Sevilla), 7-10-66.

⁶⁴⁷ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Conclusiones de la reunión de la M.O.* Palencia 1968. Madrid, 1 mayo 1968. 4 pp.

⁶⁴⁸ Al llarg d'aquest anys hi ha una preocupació per definir què era (i aleshores quin paper) la MO.

A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968]. *Misión Obrera*. [Nota: Exponemos a continuación el concepto de Misión Obrera al que hemos llegado, según las conclusiones de las reuniones tenidas por militantes, sacerdotes y jesuitas en el Pozo, Barcelona y Granada]. 1968. 3 pp.

⁶⁴⁹ A.H.S.I.C. [229.13. Terrassa 2]. *Reunión Misión Obrera. Provincia de Toledo*. Madrid, 14-16 abril 1968: 1.

compromès en el servei als pobres, al moviment obrer, i mitjançant la Companyia, donant els destins apropiats.

A la Província de Loiola va ser palesa la problemàtica de la disponibilitat total en el compromís d'encarnació amb els més pobres. No era tema menor que a Loiola es fes reiteradament el tema de la disponibilitat, ja que en aquells moments del 1968 aquesta Província comptava amb el 38% dels membres de l'organització, seguida de Toledo amb el 23 % i Lleó amb el 19 %⁶⁵⁰. En una carta al Provincial, en data del 18 de març de 1968⁶⁵¹, se li demanava urgentment el nomenament d'un superior elegit de la base de la MO. Es va enviar còpia al P. General adjuntant una carta en la qual s'aclaria que no es tracta d'un grup de pressió, sinó d'exercir el dret a la representació davant els superiors⁶⁵².

Les respostes del Provincial, José Antonio Ezcurdia, i de Pedro Arrupe van ser ambigües⁶⁵³. S'afirmava el suport de la Companyia a la MO, però no es va donar cap resposta a les peticions formulades: superior propi, el retorn a la Província i a la feina manual dels sacerdots anteriorment expulsats.

Quan Arrupe va enviar, el juny, les conegudes orientacions als Provincials⁶⁵⁴, en el capítol segon dedicat als membres, s'explicitaven instruccions clares sobre la disponibilitat; semblava que el tema quedaria llavors tancat. Les destinacions, s'indicava, havien de ser ben escollits. Per tal, s'havien d'aplicar els mètodes missioners. I més endavant, deixava meridianament clar que tot jesuïta (inclosos com no, els de la MO) estaven supeditats als superiors de la Companyia i al compromís amb la Companyia:

Selección: han de ser muy escogidos los que se destinen a la Misión Obrera, como lo son los que se envían a Misiones extranjeras. En la Misión Obrera se tienen que

⁶⁵⁰ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 13.

⁶⁵¹ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.] / [229. 4: M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. Misión Obrera de Loyola: *Documentos: Grave situación actual de la Misión Obrera en la Provincia de Loyola*. Junio 1968. Carta de la M.O. al P. Provincial, 18-III-1968.

⁶⁵² A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.] / [229. 4: M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. Misión Obrera de Loyola: *Documentos: Grave situación actual de la Misión Obrera en la Provincia de Loyola*. Junio 1968. Carta de la M.O. al P. General, 30-III-1968.

⁶⁵³ A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.] / [229. 4: M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. Misión Obrera de Loyola: *Documentos: Grave situación actual de la Misión Obrera en la Provincia de Loyola*. Junio 1968. *Carta respuesta del P. Provincial*, 5.IV.1968. - *Carta respuesta del P. General*, 13.IV.1968.

⁶⁵⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. Orientaciones del P. General a los Provinciales para la Misión Obrera en España. B. 21.06.1968. 7 pp.

aplicar los métodos misioneros en un campo no menos difícil que las misiones de infieles. (...)

Nuestra vocación lleva consigo una entera disponibilidad al Romano Pontífice y a los Superiores que le representan. A ellos en último término toca determinar el campo en que cada uno puede dar más gloria a Dios y hacer fructificar sus talentos para bien de las almas. A quien tiene verdadera vocación para este apostolado con los pobres, de ordinario los Superiores, si no median razones graves, le destinarán a alguno de los muchos apostolados que la Compañía ejercita con ellos. Y se ha de tener presente que en cualquier campo se debe ejercitarse el apostolado social y el compromiso con los pobres, aunque no fuese tan directamente. Y debe quedar claro que por encima de cualquier compromiso exclusivo para un ministerio o campo de trabajo existe el compromiso más estrecho con la Compañía⁶⁵⁵.

Quedava, doncs, clarament establert que eren els Provincials qui decidien la disponibilitat. Fins i tot, tot i els elogis que es feia cap al moviment en les orientacions, s'entreveia el desig que tots el seus components i l'organització estiguessin a disposició, tutelats i controlats per la Companyia i dels seus superiors. Aleshores, s'entén la posició dels Provincials sobre el conflicte de la disponibilitat i d'altres fronts que s'aniran obrint: la lluita pel control organitzatiu i ideològic d'uns, pel el de l'autonomia de la base.

El mateix mes de juny del 1968, a la MO de Loiola emergia la disparitat ideològica. En primer lloc, negaven que hi hagués una autèntica disponibilitat i obediència per part dels seus membres. Denunciaven que la Companyia no acceptava la línia d'autèntica evangelització i de servei al món dels pobres. Era en la mesura que la Companyia de Jesús no tolerava aquesta orientació quan sorgien les tensions entre la base i els superiors. Es pregunten si en la pràctica podia subsistir al mateix temps en la Companyia una autèntica MO, encarnada en el moviment obrer, en oposició a la complicitat de la jerarquia interna en obres, com podien ser les universitats, a on en els seus patronats figuraven molts noms de les 100 famílies que monopolitzaven l'economia espanyola. S'expressava que la Companyia, quasi absent del món obrer, es

⁶⁵⁵ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968 Carpeta: Reunió Plenària de Missió Obrera- Juny 1968. Cadarso, 18 – Madrid]. Orientaciones del P. General a los Provinciales para la Misión Obrera en España. B. 21.06.1968: 4.

negués un cop més en la seva evangelització. La manca d'implicació en el món obrer suposava un escàndol i una nova desil·lusió⁶⁵⁶.

Com que la problemàtica ni de bon tros estava tancada, i per tal d'apaigavar les tensions, va decidir-se convocar una trobada de la MO amb els Provincials⁶⁵⁷. La pretesa reunió, per aquell setembre a Madrid, com no buscava trobar una solució sobre l'afer de la disponibilitat⁶⁵⁸. Per preparar la reunió es va enviar un informe previ als Provincials en el que, des de l'esperit de la *V Setmana de Pastoral Social*, se'ls hi explicava com la naturalització amb el món obrer que es pretenia evangelitzar significava renunciar al propi medi ambient per fer-se total i decididament amb el poble. I, seguia explicant que, calia participar activament, com un més en la lluita obrera i comprometre tota la seva vida en la mateixa. Aquesta era la missió concreta d'una vocació específica.

Als Provincials se'ls hi va demanar un vot de confiança per a la nova organització, i novament, el nomenament de superiors propis. La contesta a les peticions les va donar el 9 de novembre Ignacio Iglesias, Provincial, a J.M. Borri. Es deia que s'havien de mantenir més reunions a nivell Provincial i nacional per tal de trobar el millor servei que la Companyia havia de donar als pobres. La resposta s'havia d'entendre com un vot de confiança. Sobre el tema dels superiors propis, es repetia que la Missió havia d'anar-se conjuntant des de baix com a manera d'un creixement normal. I des de baix, des d'un nivell local o provincial, s'hauria d'estudiar cas a cas amb el Provincial respectiu el tema d'un superior propi⁶⁵⁹.

⁶⁵⁶ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. / [229. 4: M.O. Espanya. Dossier Loiola 1966]. Misión Obrera de Loyola: *Documentos: Grave situación actual de la Misión Obrera en la Provincia de Loyola*. Junio 1968. Breve análisis de la situación actual: 8.

⁶⁵⁷ La reunió de setembre amb els Provincials el tornarem a reprendre en la Part III.

⁶⁵⁸ *Reunión con los Provinciales*. Septiembre 1968. 9 pp. Consta de: Informe previ; Carta del P. Iglesias a J.M. Borri (3-IX-68); Carta del P. Iglesias a J.M. Borri (9-XI-68). Font recollida a GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 13.

⁶⁵⁹ *Reunión con los Provinciales*. Septiembre 1968: 8.

El cert és que el tema de la disponibilitat va generar força "literatura", exemple A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968]. Victor Codina, S.J.: *Algunas reflexiones sobre disponibilidad y Misión Obrera*. 25 agosto 1968. 2 pp.

5.4. *La concepció de les statios*

L'estratègia més adequada d'arribar a la classe obrera va ser mitjançant la creació de statios. La seva implantació va tenir un període de maduració a on els jesuïtes van interrogar-se de la millor manera de fer-ho, com fer-ho i a on fer-ho. La primera font documental que trobem està datada a principis del 1966⁶⁶⁰. No sabem si va ser una reunió formal o informal, ni quants subjectes van assistir-hi o bé simplement van redactar el document. Deixant de banda aquestes formalitats, el que reflecteix l'escrit era l'existència de diversos teologats que sentien inquietuds socials. Veien la solució en el treball apostòlic organitzat en statios obreres.

El document, que no especifica a quin superior es dirigia, feia una petició de reunió de suport per parlar de les statio. Dóna la impressió que ja se li havia explicat prèviament personalment l'assumpte. Sembla promogut des dels teologats d'Oña i Comillas. Es demanava una reunió aquell mateix any, a on poguessin assistir les províncies interessades. Manifestaven que a la reunió assistissin alguns sacerdots de la Companyia que coneixien aquell camp i manera de treball. Es citaven els noms de Toledo a Duque i Montoya; de Loiola a Uriarte i Armentia; de Lleó a Elosúa; de la Bètica a Bermuda i d'altres (sense especificar noms).

Així, una reunió interprovincial era la millor manera d'unificar les diferents inquietuds i preparar un programa comú de feina. Resulta, doncs evident que es volia unificar una manera comuna d'organitzar les statios.

La petició del gener li va seguir una reunió al febrer del 1966. No sabem si va ser conseqüència de la primera (sembla que patrocinada per membres de la província de Toledo), i si els interlocutors inicials eren els mateixos (per la relació de localitats en la segona reunió, era probable que fos liderada pels de la Tarraconense). En tot cas, aquesta vegada tenim una relació de noms i diferents corrents en la concepció de les statios (que anomenen residències). A la reunió de febrer, que se la va anomenar com de primera reunió, li va seguir una segona el 9 de febrer.

⁶⁶⁰ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. *Proyecto de Reunión de estudio sobre las statio obreras*. Granada. 21.01.1966

A la primera reunió⁶⁶¹ es va comprovar l'existència de tres corrents: la social, defensada per Losada i Joan García-Nieto; la del magisteri intel·lectual, opció de Font, Mesa i Álvarez Bolado; i, la dels estudiants, la preferida per Riera Ignacio, Cuervo, Ribó, Riu, Bastida, Martorell, Pedrosa i Led (també per Suñol, encara que no va poder estar-hi).

Tot hi haver tres opcions, es van contemplar punts de convergència: la pobresa, el testimoni, l'encarnació, la no evasió, la necessitat. Per contra, els de divergència eren: l'enfocament i maneres concretes de vida en comunitat, de treball, de pastoral, d'estudi (la formació), i les característiques de la vivenda.

La corrent social cercava una pastoral directa i la promoció espiritual de la classe obrera. La residència en un barri obrer es justificava per raons d'urgència i eficàcia, ja que es feria més evident la presència de l'Església entre els sectors obrers.

La tendència de magisteri intel·lectual desitjava alliberar-se de l'ambient de tipus burgès que envoltava les seves activitats. Havia l'aspiració a baixar cap els pobres en l'escala social. Havia l'interés en què els intel·lectuals poguessin comprovar existia un major contacte amb la realitat social del poble. Per això, s'havia de separar la residència del lloc de feina. Insistien en un tipus de vida en comunitat més autèntica, més familiar. La pastoral havia de ser més encarnada entre els pobres, però mantenint cada un el seu propi treball en la seva especialitat.

L'opció dels estudiants es centrava en la formació de l'estudiant jesuïta. Cercava la desalineació del medi burgès, amb una experiència en el món del treball, una major radicalitat en la pobresa religiosa, testimoni i encarnació (com presència, i no directament com apostolat). S'alternaria l'estudi amb el feina, donant preferència al primer. La feina hauria d'ajudar a cobrir les despeses comunitàries, a més de donar una experiència en el món del treball. S'insistia en una vida en comunitat més autèntica, amb major convivència, intercanvi espiritual i revisions de vida.

Pel que fa a les característiques, fem un quadre resum amb les tres corrents:

⁶⁶¹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. [Acta] Reunión 1ª al: P. Provincial. [Corrientes sobre residencias/studios en barrios obreros] 2.02.1966

Corrents de com organitzar les statios		
Corrent	Característiques residència	Característiques de la comunitat
Social	Vivenda pobre Porta oberta permanent a tot el barri (millor planta baixa)	Entregada al barri Número reduït: dos sacerdots i potser un o dos estudiants Amb prou feines convivència, reduïda a revisions setmanals (donada la diversitat del treball diürn i nocturn)
Magisteri intel·lectual	Vivenda pobre Sintonia i contactes amb i pel barri, però sense gaire porta oberta per no molestar en l'estudi	Tres o quatre sacerdots i tres o quatre d'estudiants (podria haver petites comunitats mixtes: jesuïtes i estudiants seglars)
Estudiants	Vivenda pobre No oberta al barri (per raons d'estudi) Facilitats de comunicació (especialment amb la universitat)	Un o dos sacerdots i quatre o cinc estudiants (màxim total de sis) Treball en el barri Certa connexió amb la parròquia (mínim apostolat directe) Força vida de comunitat: convivència, intercanvi espiritual, revisions de vida

Es va quedar en un segona reunió per tal d'intentar confluir les tres línies en una de sola. Tot i que havia molts punts comuns, hi havia d'altres de caràcter concret que calia unificar criteris: número de membres, concepció de la vida en comunitat, activitats en el barri i pel barri, etc.

La segona reunió va tenir lloc al cap de pocs dies⁶⁶². Es va concloure que era de més profit dues experiències, en la finalitat de no mistificar les diverses línies i falsejar-les des dels seus inicis: la primera, la dels socials seguiria la seva pròpia línia; la segona, la dels intel·lectuals i la dels estudiants anirien juntes.

Un cop definides les dues línies, es va passar a l'estudi concret de diversos punts. A l'acta es diu que com Losada i García-Nieto van presentar al desembre passat un estudi⁶⁶³ força concret de la mena de residència desitjat, es reduïa el diàleg a l'estudi concret de la residència dels intel·lectuals i estudiants. Sembla que les conclusions reflectien el pensament de la segona opció, encara que per l'evolució i pels noms implicats, es va acabar fent un "mix" entre les dues corrents. Entre els jesuïtes implicats

⁶⁶² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. [Acta] Segunda reunión. 9.02.1966. 5 pp.

⁶⁶³ No hi ha constància documental en els arxius consultats.

de manera o immediata o propera estaven: Font, Mesa, Álvarez Bolado, Martí T., Comas Enrique, Adroer i Tomás. Pensaven que podrien formar part: Blanch Carlos, Borrell, Agustí, Rambla, Renau, Ribas B, Roa, Tarroja i Vives.

A la reunió no van precisar la parròquia i el barri concrets a on iniciar l'experiència, però van donar diversos aspectes per tal d'orientar la selecció –que en general, seguiran la majoria de statios futures-:

- Que el barri fos pobre, encara que no fronterer en la misèria (barraques, cases mal construïdes, estretes i antihigièniques.
- Un barri que ajudés a posar-se al nivell de pobresa, per tal de no desentonar, i que ajudés a comprendre la seva situació de religiosos pobres que estudiaven i treballaven,
- L'acceptació del mossèn, que no si posi en el seu estil e vida i activitats, i d'una limitada col·laboració amb la parròquia.
- El barri havia de tenir bones comunicacions per no perdre molt de temps en el transport. S'havia de comptar en els desplaçaments als llocs de feina, i els estudiants a la universitat.
- El barri ha de tenir possibilitats d'oferir feina, en funció d'una major testimoni amb el veïnat, i no perdre temps en desplaçaments.
- Com una primera aproximació de barris es valoraven: Poble Nou, Verneda, Cornellà, L'Hospitalet, Sants, Hostafrancs.

El perquè ens aventurem en dir que finalment el model va ser una mescla entre les dues corrents ho tenim en fets com, el cas, del jesuïta Rambla, que finalment va conviure en Joan García-Nieto, precisament a Cornellà.

5.5. Els principis estratègics de la Missió Obrera

A hores d'ara, ja està prou clar que la fundació de la Missió Obrera a Espanya no va ser fruit de la casualitat i que la seva organització va estar suficientment pensada. La situació de la classe obrera sota un règim totalitari, i la influència de l'empenta de

Concili i de la renovació de la Companyia coincident amb l'elecció d'Arrupe van ajudar a l'establiment del col·lectiu de la Missió. Tampoc va ser absent que, dins la mateixa Companyia, estigués present el referent francès. El frec a frec entre els superiors i la base des del primer moment es va fer evident, tot i el vist i plau cap els sacerdots obrers pels superiors. Tampoc s'ha d'oblidar la repressió que el mateix règim va marcar els primers anys. L'establiment de la Comissió interprovincial, les reunions anuals de la base, les reunions provincials i d'equips anaven de la mà de la pràctica de l'establiment de statios.

Ja a principis del 1966, va haver una proposta als Provincials sobre el que hauria de ser el futur dels sacerdots a Espanya⁶⁶⁴ (s'obviava encara el nom de Missió Obrera). A part de definir el què era aquesta mena de sacerdot, d'una vocació específica. En vistes a tenir unes pautes d'actuació, per poder contrarestar el perill de possibles desviacions entre els súbdits (en cas de no estar ben orientats), en els superiors (que si no coneixien correctament aquets apostolat podien prendre decisions desorientadores o que el fessin impossible), i en els formadors (que no sabien l'impacta i les reaccions normals de les persones que passaven per l'experiència i els hi podien oferir consells perjudicials). Van creure necessari tres línies d'actuació⁶⁶⁵: recollida d'informació sobre les experiències en el treball (de tothom que feia experiències d'estiu i dels moviments especialitzats d'Acció Catòlica); informar als provincials, superiors i formadors; estudiar l'experiència francesa per tal d'aprofitar elements que ajudessin a clarificar el cas nacional.

Seguia un segon apartat, en la que posaven a consideració dels Provincials una bateria de propostes, que enseguida, es feia palès un pla d'acció. Una de les propostes era constituir un petit equip interprovincial (amb l'aprovació del Provincial respectiu) amb les persones més preparades per aquesta apostolat especialitzat, i que a més haguessin passat per una experiència de treball, per tal d'informar als Provincials. Com saben, els Provincials, van acabar impulsant la Comissió interprovincial, que no deixava de ser la proposta feta aquí.

⁶⁶⁴ A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya 1966]. *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro sacerdocio en el trabajo, en España*. Oña, enero 1966. 3 pp. Ja hem fet referència a aquesta proposta en el punt dedicat a la fundació el 1966.

⁶⁶⁵ Les línies s'han desenvolupat dins el punt dels episodis que van conduir a la fundació de la MOSI a Espanya.

Una altre proposta, en aquest cas de signe contrari a l'anterior, incidia en què els destins fossin els més idonis per a cada subjecte, sempre en equip. En la pràctica, les destinacions van suposar una problemàtica, entre els superiors i la base.

Una altra petició, que es va veure incomplerta als primers anys, i que els següents anys va suposar un "divorci", tenia a veure en fer reunions conjuntes entre la base i els Provincials per tal de centrar problemàtiques, el coordinar i l'orientar les experiències en el treball.

Es van efectuar altres peticions, i com sabem, d'altres trobades es van seguir fent. El que volem significar és que havia un pla d'acció (per si no havia ja prou clar en les pàgines passades) des d'un primer moment.

De nou a Oña, a finals d'any, ja en la Missió Obrera fundada, tenim un document on es traçaven línies de planificació⁶⁶⁶: voluntat de planificació del treball, enquestes comuns, reunions per províncies, cursets de Nadal, voluntat d'interprovincialització, serietat crítica de les seves pròpies posicions i actuacions o, una consciència d'una MO diversa de la de França -donades les diferents condicions socials i religioses d'Espanya-.

Són anys que el mirall de l'experiència francesa estava a l'ordre del dia. L'evidència francesa els ajudava a organitzar-se. Al llarg d'aquest anys més de viatges personals, contactes, havia estudis interns per saber com s'estructurava i funcionava. L'organització de la francesa i l'espanyola, com hem avançat, tenien una visió diferent, ja que la primera s'implicava en l'estructura de l'Església⁶⁶⁷, i en canvi, la d'aquí fugia, i la seva dialèctica restava pràcticament tancada en l'Ordre.

No obstant, durant el procés de fundació, van haver alguna proposta organitzativa que seguia l'exemple francès:

43. La cabeza visible de ésta unidad será el Obispo.

El Obispo es el Pastor de la diócesis y sobre él recae la responsabilidad primaria de la renovación interna de la Iglesia diocesana, y también el cuidado de implantar la Iglesia en aquellos grupos alejados.

⁶⁶⁶ A.H.S.I.C. [229.5: MO Espanya 1966]. *Información Loyola*. Oña, 16-11-1966.

⁶⁶⁷ Podem destacar A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya 1968]. *La Misión Obrera en Francia*, 1968. 2 pp.

Le corresponderá, por ello, estar muy próximo a los sacerdotes y seglares de la Misión Obrera, así como el sostenerlos eficazmente⁶⁶⁸.

Pensem que el document *Fundamentos, exigencias y condiciones de la Misión Obrera en España* era un document de treball, redactat per algú o alguns de la base. En el capítol VIII, Pla d'acció, en el punt 50 afirmava que la preocupació de la missió obrera havia de ser una cosa pròpia d'un grup minoritari de bisbes, sacerdots i seglares, per arribar a tenir carta de ciutadania en la comunitat eclesial. Els indicis, la jerarquia de l'organització, implicacions generals, propostes que no seran les que van seguir, donen a entendre que aquest document va ser redactat abans de la reunió fundacional de setembre de 1966 al Pozo el tio Raimundo. Però, el que sí denotava una clara idea de planificació. Un altre aspecte era la col·laboració intensa amb els moviments especialitzats:

Se pediría una colaboración más intensa a los movimientos especializados, tanto para una renovación interior como para la evangelización del mundo obrero. Se destinaría a dichas actividades misioneras a sacerdotes con vocación misionera y con cualidades bien conocidas⁶⁶⁹.

En aquesta dinàmica, tenim un document titulat simplement *Misión Obrera*⁶⁷⁰, estructurat en dos grans apartats i un gràfic. En el primer apartat, es valoren les condicions necessàries per pertànyer a l'organització; en el segon, es relacionen els seus membres o centres: militants, sacerdots en el treball, parròquies, consiliaris, estudis i peritatges socials. Però, on de debò hi ha una verdadera planificació, i podríem dir, estratègia d'ubicació com organització, de relacions amb altres organitzacions i amb institucions i col·lectius, a més de l'essència ideològica i implicació en l'entorn, ho trobem en el gràfic que reproduïm:

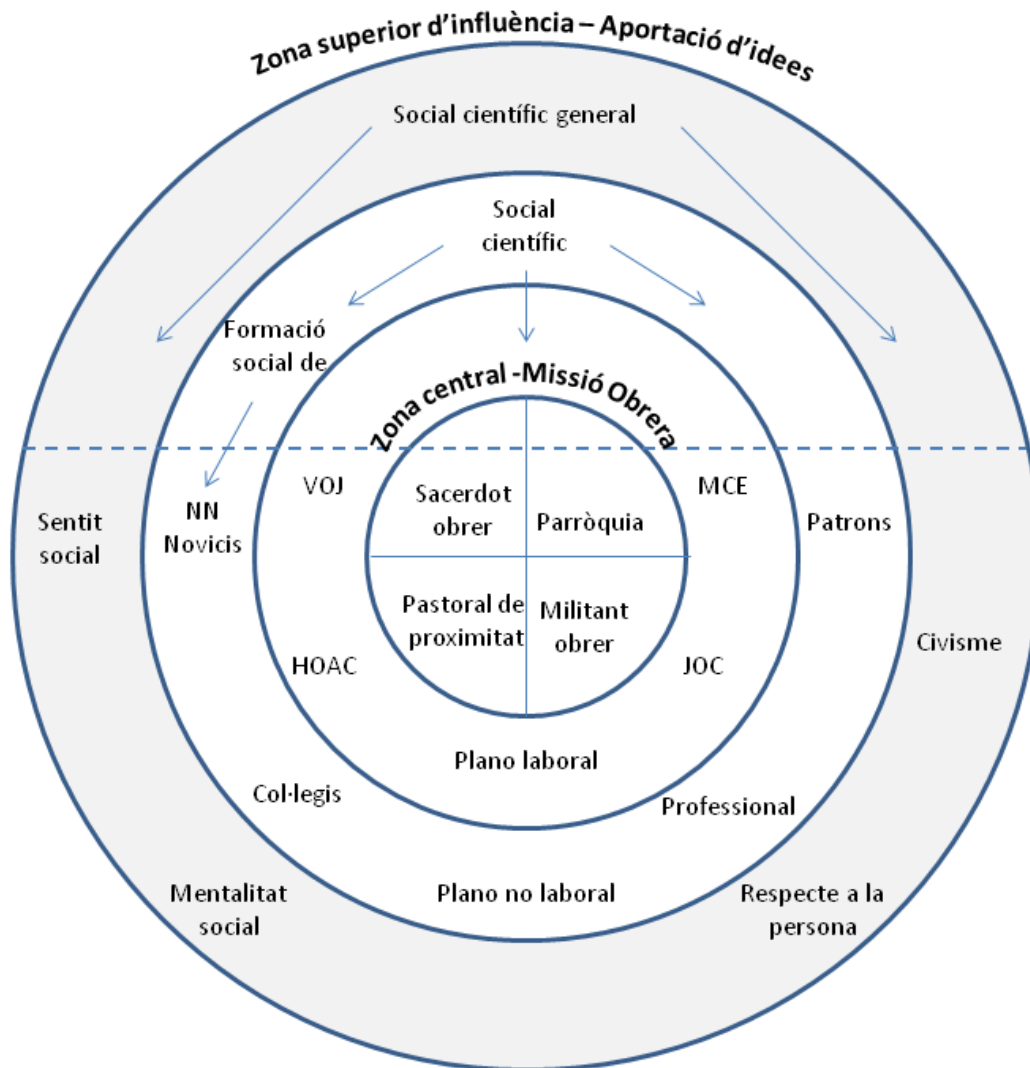
⁶⁶⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Fundamentos, exigencias y condiciones de la Misión Obrera en España*. [1966]: 11.

⁶⁶⁹ A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Fundamentos, exigencias y condiciones de la Misión Obrera en España*. [1966]: 13.

⁶⁷⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Borri Reservat]. *Misión Obrera: Condiciones necesarias para pertenecer a ella. + [Gráfico] Posibilidades del Apostolado Social: Diversos campos y medios de acción*. [1966/1968]. 2 pp.

Posibilitades del Apostalado Social⁶⁷¹

Diversos camps i mitjans d'acció

Podem realitzar la lectura de dins cap a fora (centre-perifèria) o bé des de la perifèria cap al centre. Totes dues maneres de “llegir-lo” són complementàries. L'objecte era de canviar o conduir la societat cap a valors sòlids, i d'estratègies de com arribar-hi.

A la zona central està la Missió Obrera. Els quatre factors que li donen sentit són el sacerdot obrer, la pastoral de proximitat, el militant obrer i la parròquia en un barri

⁶⁷¹ Elaboració de l'autor. La reproducció és pràcticament idèntica, exceptuant les lletres corbes de Zona superior i Zona central, que hem incrustat dins el gràfic, i que en l'original està indicat en asterisc.

obrer⁶⁷². I segueixen dues esferes d'influència, la més propera al centre són les organitzacions que actuen amb els obrers i els mateixos obrers en el pla laboral. Les organitzacions són la VOJ, l'HOAC, la JOC i la MCE⁶⁷³. Són moviments influenciats, o al menys ho haurien de ser, pel que es diu “social científic” en lligall o referència al marxisme.

El pensament social científic ha d'influenciar en la formació dels novicis, en els col·legis, el professional (pensem centres de formació), i fins i tot en la patronal, però des d'un pla no laboral. Aquesta “estratègia” es veurà refermada en l'Agrupación de Academias Sociales”, en els diferents materials publicats⁶⁷⁴ patrocinats per l'ICESB⁶⁷⁵. Podem citar com exemple *Problemas Sociales*⁶⁷⁶, recopilació de diversos documents que demostren la preocupació en formar-se i informar-se en temes punyents: la emigració; la empresa en Espanya; problemes socials: enquestes (1967); la família obrera; dret a la vivenda.

El col·legi o centres professionals van estar molt presents. A la zona superior d'influència, és on es trobem l'aportació d'idees, coronada des de la posició ideològica social científica general. La lectura des d'aquest pensament social, polític del sentit social, mentalitat social, el civisme i el respecte a la persona.

Està clar que aquest document era un més sobre el que la base hi donava voltes sobre les bases ideològiques o organitzatives de la MO. Molt significatiu va ser el debat-col·loqui que va haver sobre el tema a Granada el gener del 1967. En una de les intervencions,

⁶⁷² Recordem el cas de A.H.S.I.C. [229.27: La voz de la montaña.]. Revista: *La voz de la montaña*. Centro cultural “Las Banderas” Monjuich. Parroquia Ntra. Sra. del Port. Suplemento hoja parroquial. Entre 1967 i 1968.

⁶⁷³ Movimiento Católico de Empleados, organització hereva de l'Hogar del Empleado (Congregació mariana).

⁶⁷⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1966]. Agrupación de Academias Sociales: *Materiales para el estudio por equipo, sobre el tema: La asociación y la huelga*. Instituto Católico de Estudios Sociales de Barcelona (ICESB). Barcelona, 21 de abril 1966. 5 pp.

⁶⁷⁵ A la fundació Utopia (lligat a García-Nieto) hi ha un valuós fons documental de publicacions de l'ICESB, que ens recorda la seva importància com a centre difusor de noves idees. En el seu inventari, tenim propers als temes socials i als anys d'aquests anys:

Any 1971: ICESB – Varios: Documentos de la Escuela de Formación Social del Baix Llobregat y del Instituto Católico de Estudios Sociales de Barcelona (ICESB) - Baix Llobregat, 1971 [BLL / F4/1 – 2029] Perspectiva social. Núm, 26, Historia y aspectos sociales de las mujeres. Incluye artículo de Joan N. García-Nieto, en interior revista y en separata.G.

2081BLL C1/9 VV.AA. Escuela social Baix Llobregat 0000/00/00 Textos varios redactados para la Escuela Social del Baix Llobregat sobre socialismo y marxismo. – N.

688 H3/6 Instituto de Estudios... - Sindicalismo VI – Barcelona -1970/00/00 -

⁶⁷⁶ A.H.S.I.C. [229.1]. *Problemas Sociales*. Documentación de: Instituto Católico de Estudios Sociales de Barcelona ICESB, Asociación para la Formación Social, Agrupación de Academias Sociales. 1967, 1968, 1969. Publicació sobre què és l'Agrupación de Academias Sociales, ICESB, Asociación para la Formación Social. Jornada inicial: 22 octubre 1967.

Borri, ens parla sobre el treball parroquial, del treball en equip i la relació amb altres moviments obrers:

Borri. En una casita [la parroquia] igual que las demás, que está al lado de la Iglesia. Yo creo que una postura de Misión obrera en el sacerdote, pediría tal vez incluso una cierta liberación del trabajo parroquial, que puede ser que se hiciera en equipo con uno de nosotros que estuviera menos tiempo. Tal como hemos podido montar la parroquia, supuesto que empezábamos de cero, se redujo al mínimo el despacho parroquial. Pero no hay duda de que hay una serie de elementos, sobre todo en un clima de sacramentos sociológicos, que quedarán junto a esta presencia absoluta misionera en el mundo obrero. Y en cuanto a un trabajo en equipo, creo que el planteamiento a la larga será de equipo de sacerdotes en el trabajo, en los que habrá jesuitas y no jesuitas, como en la experiencia francesa, me parece. En un terreno donde existe gran intensidad de motivaciones y encuentros, que ha puesto en relación otros movimientos obreros que se unen, desaparecen las dificultades. No he visto ninguna ni por mi parte, ni por los demás con quienes trabo relación⁶⁷⁷.

Un laboratori d'idees d'aquests dimensió estratègica –especialment pel que fa a projectes de col·legis o centres professionals- el trobem a Cornellà. En aquesta ciutat va haver un equip molt actiu (García-Nieto com a figura destacada, o també el jesuïta Josep Maria Rambla). L'arrelament de la statio va donar projectes com el d'un centre de promoció obrera⁶⁷⁸ o de col·legis en barris obrers⁶⁷⁹. Des de 1968, un grup de cristians de Cornellà, molt d'ells sortits de les files de moviments apostòlics, van configurar la comunitat cristiana de Cornellà. Van topar amb forces entrebancs en les parròquies de la Ciutat Satèl·lit (Ntra. Senyora del Pilar i Sant Ildefons) per oposició als moviments apostòlics pel seus posicionaments. S'havia d'afegir la conflictivitat d'aquells anys (vagues a les fàbriques, al barri, etc.) per completar un quadre de total marginació de les parròquies i de la seva capacitat d'oferir una resposta evangèlica. Per tot això, la comunitat va concebre⁶⁸⁰ grans expectatives en la possible Missió Obrera, que havia de tenir les següents característiques:

⁶⁷⁷ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera*. Granada, 6-8 de enero de 1967: 88-89.

⁶⁷⁸ A.H.S.I.C. [229.1: Cornellà (2)]. - *Creación de un "Centro de Promoción Obrera" que consistiría en un complejo educativo integrado por más servicios*. Cornellà de Llobregat, 1967.

- *Anteproyecto de Colegio para bachillerato elemental (sección filial de Instituto) 700 alumnos. Ciudad satélite San Ildefonso*, Cornellà de Llobregat. Barcelona, 1967.

⁶⁷⁹ A.H.S.I.C. [229.1: Cornellà (1)]. *Document A. Datos generales de la Ciudad Satélite de San Ildefonso (borrador)*. Barcelona. 11.05. 1967. 11 pp. / *Document B: Proyecto de complejo educativo en la ciudad satélite de San Ildefonso. / Un de definitiu, sense títol i sense numerar*. 21 pp.

⁶⁸⁰ Fem un salt en la historia fin el 1973.

- a. Reconocimiento jurídico, con capacidad real para conseguir que en las parroquias de zonas obreras hubiese sacerdotes trabajando en equipo con comunidades y movimientos apostólicos.
- b. La Misión Obrera no puede identificarse con las propuestas zonas pastorales. En nuestro caso concreto se pretende separarnos de nuestra zona natural: St. Boi, St. Feliu, Molins, etc. (es decir, el Bajo Llobregat) y se nos pretende unir a zonas que, a nivel de problemática obrera y popular, y por tanto pastoral, es diferente.
- c. La Misión Obrera debería ser, además, un elemento coordinador de experiencias, y de ayuda: sitio de reflexión sobre la presencia cristiana en la lucha obrera; en los más pobres y marginados etc⁶⁸¹.

En gran mesura estan presents els elements de l'estratègia plantejada anteriorment: parròquies en zones obreres, comunitats, moviments apostòlics, coordinació, ajudes, presencia cristiana en la lluita obrera, estar entre els més pobres i marginats.

⁶⁸¹ DDAA: "Comunidad cristiana de Cornellà", Cornellà, 24 de junio de 1973, en *Juan N. García-Nieto París, s.j.: El hombre y sus escritos*. Barcelona: Cristianisme i Justícia, 2005: 136-138.

III Part

Ruptura esperançada (II)

Del compromís amb el món obrer

a la influència del marxisme

de setembre 1968 a 1975

1. La panoràmica històrica

- *L'etapa i fases.* - *El context històric a Espanya i al món.* - *El paper de l'Església i la situació a la Companyia.*

La Companyia està immersa en una fase inicial d'implantació de canvis decisius en la seva renovació i en l'acomodació al món modern. No tothom estava conforme, i es van patir greus crisis internes. Per Arrupe, aquest període serà conegut com el de la dècada reformista –del 1965 a 1974– que arribarà fins la Congregació General 32⁶⁸². A més, recordem, estava condicionada per qüestions polítiques i socials d'Espanya, internes de la pròpia Ordre, i per directrius papals⁶⁸³.

1.1. L'etapa i fases

Dins la primera etapa⁶⁸⁴, n'és possible diferenciar diferents moments o fases⁶⁸⁵: la primera de setembre 1964 fins el setembre 1968; la segona, des de setembre 1968⁶⁸⁶ fins desembre 1970. En l'etapa s'hi podria considerar una tercera fase, que començaria el 1971 amb la celebració amb l'*Assemblea Conjunta de Bisbes i Sacerdots*⁶⁸⁷, i la reflexió que va començar a fer-se els equips de la MO sobre l'influx del marxisme⁶⁸⁸. Acabaria

⁶⁸² La primera fase, de dues. La següent va ser la del quinquenni 1976 a 1981. REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983).", en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 405.

⁶⁸³ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983).", en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 400.

⁶⁸⁴ La primera etapa la delimita Isidre Ferreté. A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996.]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios – socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

Recordem novament en la jerarquia emprada: quatre etapes des de la fundació fins la seva dissolució; dins de cada etapa podem distingir diferents fases; i dins de cada fase, subfases o moments.

⁶⁸⁵ Des de la reflexió realitzada a Cadarsó el 1971 sobre l'evolució del moviment.

⁶⁸⁶ La data de setembre del 1968 hi va haver una reunió de la MO amb els Provincials (Madrid, setembre 1968). La trobada va venir motivada respecte a les tensions sorgides arran al problema de la disponibilitat dels jesuïtes.

⁶⁸⁷ Asamblea Conjunta de Obispos y Sacerdotes, Madrid, del 13 al 18 de setembre de 1971.

⁶⁸⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión general de jesuitas en el trabajo*, agosto 1972.

A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. *Documento final*. Madrid. Agosto 1972. 8 pp.

el 1975 amb la celebració de la Congregació General XXXII i la mort del dictador general Franco.

Per aquest motiu, en el present capítol o part traçarem la història de la MOSI durant les dues darreres fases de l'etapa que van de setembre de 1968 fins la fi el 1975. El final de l'etapa coincideix amb la fi del règim dictatorial i en l'inici de la transició a Espanya. Això no resulta estrany ja que, a semblança de que la Companyia, la història de la Missió Obrera estava molt lligada a les vicissituds de la política, la situació econòmica i les penúries socials del país, amb una voluntat de donar solució als problemes de la classe obrera: al sorgiment de les barriades urbanes obreres, a les penoses condicions laborals, a la contestació social i sindical, i així en un reguitzell de reivindicacions.

Cal situar el context polític i social i els moviments dins la mateixa Església des del 1968. Una inflexió fonamental va donar-se el Maig francès del 68, quan la paraula contestació va agafar una connotació emocional i un significat precís. A partir de llavors, el fet de contestar serà entès com posar en qüestió les estructures de poder i les maneres de fer de l'autoritat. En el context eclesial (i jesuític) i el moment postconciliar, va donar pas a la dualitat d'una contestació de signe progressista, i a una altra de caràcter conservador o integrista.

La segona fase⁶⁸⁹ serà anomenada pels mateixos membres del moviment com *la del compromís amb el món obrer* i de la implicació amb la situació política i social del país. Es caracteritzarà⁶⁹⁰ per un major compromís amb el món obrer i la situació política i social del país.

El compromís que van prendre els conduirà a nombrosos conflictes amb les autoritats civils, ja iniciats anteriorment, però cada cop més intensificats, amb detencions incloses: com les succeïdes el 1968, quan van ser arrestats diversos estudiants jesuïtes de filosofia de Sant Sebastià; el 1969 ho seran Isidre Ferreté, Trias, García-Nieto, Ignacio Armada; el 1970, Rafael Casanova, Ramiro Reig; el 1971 Miralles, Emilio Nogales, Pedro Espinosa.

⁶⁸⁹ Incidim que aquesta fase o etapa sorgí d'una avaluació feta pels mateixos membres de la MO: A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O.i Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp.

⁶⁹⁰ Veure el capítol dedicat a les etapes de la MOSI a Espanya dins la Introducció.

La realitat d'aquesta lluita conduirà a molts del seus membres (que no tots, ja que no era una organització de militància amb consignes i tàctiques de lluita) a una praxis revolucionària, en un sentir i fer el mateix dins la Companyia. El que sí tothom serà d'acord va consistir en l'anàlisi i en la reflexió davant la realitat que els hi havia tocat viure⁶⁹¹. Aquesta nova realitat anava acompanyada d'una evolució ideològica/teològica.

La MOSI espanyola va anar fent el seu camí de manera autònoma, sense estar supeditada a la francesa. Però, no era menys cert que en el seu naixement s'havia fitxat molt en com s'organitzava la MOSJ a França. També era una realitat que a Espanya es seguia amb atenció el que passava en el país veí, mostra d'això són per exemple les notícies que es publicaven a *Misión Obrera. Servicio Informativo*, o el seguiment que es feia de la publicació interna *Lettre des Jésuites en Mission Ouvrière. Province de France M.O.S.J.*, entre altres documents interns⁶⁹².

A França, la MOSI entrava el 1968 en una etapa nova⁶⁹³: entre el 1968 i el 1975 una quarantena de jesuïtes van reforçar els diversos equips ja establerts en el món obrer. Segons les situacions regionals o locals, alguns equips estaven únicament formats per jesuïtes, en altres amb religiosos i diocesans. Les relacions entre els jesuïtes lligats a la missió obrera s'intensificarien gràcies a l'acció de Jacques Sommet i de Jean Lacan. Llavors, la missió obrera prengué, dins la Companyia a França, una posició significativa⁶⁹⁴.

Després de 1968, el període experimental pels sacerdots obrers havia acabat: es passava a uns anys de concrecions. Un cert nombre de jesuïtes joves o de mitjana edat van passar al treball assalariat. Es podia dir, en vigílies de la 32 Congregació General (1974) que aquest compromís apostòlic representava una part força significativa dels ministeris portats pels jesuïtes a França.

⁶⁹¹ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España*. Cuadernos Misión Obrera, [1991], nº 3: 16.

⁶⁹² A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968]. *La Misión Obrera en Francia*. 1968. 2pp.

⁶⁹³ Seguint a Noël Barré, tenim l'etapa "l'engagement ouvrier des jésuites français confirmé par une congrégation générale (1968-1975)". BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Éditions Karthala, 2014: 115-132.

⁶⁹⁴ BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Éditions Karthala, 2014: 116.

1.2. El context històric a Espanya i al món

El procés de descolonització havia canviat les relacions internacionals. Moltes colònies, tot i haver guanyat la independència, es trobaven en greus conflictes interns. Les noves generacions, en els països democràtics o de la seva influència -cas d'Espanya-, van viure uns anys de forts canvis socials i culturals. Les protestes estudiantils esclataren a diversos llocs del món. Els moviments reivindicatius i de protesta van ser nombrosos, especialment als Estats Units, amb ressò a la resta del món: contra la guerra de Vietnam, el moviment de drets civils a favor de la igualtat dels afroamericans.

En el bloc comunista va destacar la revolució cultural xinesa; i la lluita i mort d'Ernesto Guevara (Che Guevara) a les selves de Bolívia, el 1967⁶⁹⁵. La seva mort l'elevà a la categoria de mite d'una època. Per altre costat, els comunistes a Itàlia, a França i a altres llocs, alentaven manifestacions i vagues que arribaven a paraitzar el país.

A França esclatà el Maig del 68. Va ser una revolta universitària que s'havia iniciat arran dels incidents provocats per una jornada de lluita antiimperialista. El juliol d'aquell any tingué lloc la matança de la plaça de les Tres Cultures, a Ciutat de Mèxic (concentrats en protesta contra el PRI).

A Espanya, si bé el Concili havia impulsat un procés de renovació limitat a l'Església⁶⁹⁶, molts dels avatars que partia la Companyia estaven condicionats directa o indirecta per la crisi política, social i econòmica de la darrera etapa del franquisme. Certament, entre el 1969 i el 1975 el règim mostrava símptomes d'esgotament⁶⁹⁷; estem en el moment conegut com el d'obertura tardo franquista o crisi del règim⁶⁹⁸. A les mostres de degradació física del dictador, es van fer visibles les creixents tensions i divisions de la classe política. L'oposició al règim començà a prendre forma en un augment de la seva capacitat de pressió, especialment marcada per les protestes dels estudiants i pels conflictes laborals. La lluita per la llibertat política i sindical anà prenent cos. L'economia seguia el camí traçat a principis des anys 60, caracteritzada pel

⁶⁹⁵ Guevara va ser capturat per l'exercit i sense judici va ser executat.

⁶⁹⁶ L'impacta del Concili a Espanya LABOA GALLEGU, Juan María (ed.): *El posconcilio en España*. Madrid: Ediciones Encuentro, 1988.

⁶⁹⁷ SOTO CARMONA, Álvaro: "La crisis del régimen (1969-1975)" en *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001²: 119.

⁶⁹⁸ El període, segons les fonts, comença a principis dels anys 60, altres ho posen el 1969 fins el 1975.

seu desenvolupament econòmic. És un període conegut com de *miracle econòmic*⁶⁹⁹, que va abraçar un període de tretze anys, entre el 1960 i el 1973, o també entesa com una economia de *gran expansió*⁷⁰⁰ entre el 1959 i el 1975, en la que destacaren els Plans de Desenvolupament. L'expansió econòmica va patir a principis dels setanta una important crisi econòmica, acompanyada d'una onada democratitzadora començada amb el triomf a Portugal de la Revolució dels clavells (25 d'abril de 1974). La societat anava canviant, era palpable un incipient estat del benestar, juntament amb l'aparició de la nova classe mitjana. El país havia evolucionat d'una societat essencialment rural a una urbana, amb unes problemàtiques noves. Per últim, les fissures mostrades pocs anys abans de l'Església, en el seu monolític recolzament al franquisme, aniran fent-se més visibles.

L'agricultura ocupava el 1950 més del 50% de la població activa; el 1975, el sector reclutava el 21,7%, a favor primer de la indústria i per un posterior procés accelerat cap el sector terciari. Els Plans de Desenvolupament Econòmic i Social impulsats per l'Estat (el primer en data de 1963), que abraçarà aquest període a partir del 1968, de vigència quadriennal (1968-1971, 1971-1975), serà un dels elements econòmics més significatius del moment⁷⁰¹. Encara que l'autèntic motor del desenvolupament econòmic va ser la iniciativa privada. A partir del 1966, el ritme de creixement econòmic es va moderar en relació als anys anteriors (fet paral·lel també a Europa). Les diferències econòmiques regionals van impulsar els moviments migratoris interns. Tot i l'augment de llocs de treball entre el 1964 i el 1974, l'economia espanyola va ser incapaç d'absorbir tota l'oferta de treball. Però, des de 1975 va començar un canvi de tendència amb la desaparició de llocs de feina i el consegüent augment de l'atur.

Les vagues⁷⁰² es van generalitzar, amb majors demandes, començant per la de llibertat sindical. L'oposició, principalment Comissions Obreres, va impulsar la generalització

⁶⁹⁹ MALUQUER DE MOTES, Jordi: *La economía española en perspectiva histórica: Siglos XVIII-XXI*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente, 2014: 16-17, 187-609.

⁷⁰⁰ GONZÁLEZ GONZÁLEZ, José Manuel: "La economía del franquismo", en *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001²: 161, 180-185, 190-193.

⁷⁰¹ Com recordarem, a la part II s'ha fet una panoràmica més detallada del període 1959-1975.

⁷⁰² SOTO CARMONA, Álvaro: "Estructura social. Relaciones laborales y huelgas", en *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001²: 221-222. Diferència tres períodes al moment d'estudiar les vagues. El tercer va de 1962 a 1975.

dels usos democràtics en els centres de treball⁷⁰³ i d'incorporació de la “nova classe obrera”, el que va permetre un major recolzament i seguiment de les vagues⁷⁰⁴.

No s'havia d'oblidar la situació de canvi social i cultural que s'estava vivint al món (moviments pacifistes contra la Guerra de Vietnam, les reivindicacions dels drets civils, el maig del 68 a França, ...) va influenciar en les noves generacions espanyoles. I no vas er que el Règim no posés traves a la difusió de la informació de los noves idees venudes de l'estranger que no considerava adequada. Es van decretar prohibicions de llibres, discografia, cantants. Tot en l'objectiu de dificultar i retardar de les noves propostes, recloses a la clandestinitat.

La generació del 68 es pot sintetitzar bàsicament com la història d'una importació de pautes culturals⁷⁰⁵. Va haver una eclosió pública i considerable de diversos nuclis, fonamentalment integrats per joves universitaris i en menor mesura per obrers. Les institucions socials que el franquisme havia assenyalat com a bàsiques (la família, l'exèrcit, l'església) i els paradigmes socials (el patriarcat, la productivitat) van ser posats en qüestió.

La tendència iniciada de canvi social va tenir altres registres. El país estava esdevenint una societat urbana (paral·lelament a la modernització de l'agricultura) acompanyat del creixement demogràfic i de moviments migratoris interns⁷⁰⁶. Es va anar entrant poc a poc en una societat de consum, amb tot el reguitzell de noves actituds i pautes socioculturals. Un altre factor destacable va ser la gradual desaparició de la denominada

⁷⁰³ GARCÍA-NIETO, Joan N. (era membre de Missió Obrera, en statio a Cornellà de Llobregat); ESTIVILL, Jordi; HOMS, Oriol; EUGENI SÁNCHEZ, Juan: *La participació dels treballadors en la gestió de l'empresa*. Barcelona: Nova Terra, 1971. S'hi analitza la visió deis treballadors pel que fa a la seva participació en la gestió de l'empresa, així com també les condicions que s'haurien de donar per iniciar aquesta participació.

⁷⁰⁴ Aportacions al debat sobre la llibertat d'associacionisme sindical i el paper que el cristianisme ha de jugar en aquestes organitzacions veure GARCÍA-NIETO, Juan N.: “Los atentados contra el sindicalismo”, en *Buscando la Iglesia Conciliar*. Barcelona: Nova Terra, (Tiempo de Concilio), 1968: 163-174. També, GARCÍA-NIETO, Juan N.; BUSQUETS i SANTO MARIMÓN, Albert (directors): *La nueva ley sindical: análisis de una protesta*. Barcelona: Estela, 1970. O, el treball conjunt DÍEZ ALEGRÍA, José María; GARCÍA-NIETO, Juan: “El sindicato”, en *Curso de doctrina social católica*. Madrid: Editorial Católica, 1967. (Biblioteca de Autores Cristianos, Pensamiento social y político cristiano; 269, sección VII). Anàlisi del sindicat i del moviment sindical en el marc de la doctrina pontifícia. Els autors repassen els orígens d'aquest moviment, la seva estructura i el contingut de conceptes com la llibertat, la unitat, l'autonomia o la democràcia sindical.

⁷⁰⁵ La idea està pressa de Carles Santacana. Sobre el particular, es pot consultar: SANTACANA TORRES, Carles: “Sobre las rupturas y las continuidades en los años sesenta”. *Cercles: Revista d'Història Cultural*. 16/2013: 31-52. “La perspectiva de los cambios en España (1959-1976)”, en Glicerio Sánchez Recio: *Eppure si muove*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2008: 198-212.

⁷⁰⁶ Obviem, aquí, l'emigració en direcció a Europa.

herència ocupacional (a on els fills havien “reproduït” amb ells la feina del seu pare), fet que propiciarà certa mobilitat social.

El gran creixement de les ciutats, a causa de l'èxode rural, va dur molts efectes negatius en les condicions de vida dels seus residents. A les zones urbanes van proliferar nous barris perifèrics, suburbis amb poblats de barraques o barris degradats com els casos d'Orcasitas i El Pozo del tío Raimundo (tots dos a Madrid) o la Mina i Verdum (a Barcelona). A causa de la ausència o d'escassa planificació urbanística, aquests barris van patir mancances d'infraestructures (com carrers sense asfaltar, semàfors, enllumenat públic) i de serveis (transport, escoles, ambulatoris) i sovint amb habitatges deficients. El moviment veïnal, com alternativa reivindicativa, va anar prenent cos fins que a principis dels anys setanta ja tenia forma organitzada i coordinada.

L'incontrolat i deficient creixement urbà va alterar l'estructura social urbana⁷⁰⁷. Els immigrants ocupaven, en general, els treballs menys qualificats d'entre els obrers a les ciutats (degut a l'elevada taxa d'analfabetisme, o manca d'estudis)⁷⁰⁸. Paral·lelament, va haver un augment destacat d'una jove classe obrera⁷⁰⁹.

1.3. El paper de l'Església i la situació de la Companyia

La influència del passat Concili estava afavorint canvis d'actitud i promocionava reformes. A la situació s'havia d'afegir que, les relacions entre l'Església i l'Estat van patir una notable degradació⁷¹⁰. El distanciament va fer-se palpable des de l'arribada a la nunciatura de Luis Dadaglio (la tardor de 1967), i es va concretar en fets com la

⁷⁰⁷ A la Part II ja hem apuntat algunes tendències, aquí ampliem els anys entre 1968 a 1975.

⁷⁰⁸ García-Nieto i Alfons Comín (tots dos els principals promotors de Cristians pel Socialisme a Espanya), a partir d'una enquesta feta entre la joventut treballadora i immigrant resident a Cornellà de Llobregat, elaboraren un assaig destinat a difondre els nivells de consciència social i de classe de la joventut treballadora i, alhora, les dificultats que trobaven en la seva promoció. GARCIA-NIETO, Juan N.; COMIN, Alfonso Carlos: *Juventud obrera y conciencia de clase: el proceso inmigratorio y su función innovadora en la sociedad catalana*. Madrid: Edicusa, 1974.

També tenim GARCIA-NIETO, Jun N.: “El trauma del trabajo: el trabajador inmigrante y su problema laboral”. *CAU: construcción arquitectura urbanismo*, [Barcelona: Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Catalunya], març-abril, 1972: 67-70.

⁷⁰⁹ GARCIA-NIETO, Jun N.: “Juventud obrera y conciencia de clase”. *Cuadernos para el diálogo*, [Madrid: Edicusa, 1972] núm. extraordinari 29, febrer, pp. 42-49.

⁷¹⁰ Sobre el punt podem consultar a CHAO REGO, Xosé: *Iglesia y Franquismo: 40 años de nacional-catolicismo (1936-1976)*. A Coruña: tresCtres Editores, 2007.

petició de Pau VI a Franco de la renúncia al privilegi de la presentació de bisbes sense cap contrapartida. El règim no ho va acceptar, circumstància que incitarà al Vaticà a endurir la seva postura i a anar procedint, de manera lenta però afectiva, a la renovació de l'episcopat. En el període comprés entre el 1964 i el 1974, es van nomenar 53 nous bisbes, el que va afavorir la renovació generacional.

El nomenament de Vicente Enrique y Tarancón com arquebisbe de Toledo havia deixat clara la postura de la Santa Seu, que d'aquesta manera postergava a Casimiro Morcillo que era el predilecte del règim. El Vaticà, després de la mort de Morcillo (el maig de 1971), va aconseguir col·locar a Tarancón a Madrid i, que mesos més tard, fos elegit President de la Conferència Episcopal.

El 1971 es va celebrar l'*Assemblea conjunta de bisbes i sacerdots* de tot el país. A l'Assemblea es va aprovar –majoritàriament– una resolució per la qual l'Església demanava perdó al poble espanyol per no haver sabut jugar un paper conciliador un cop passada la Guerra Civil. Dos anys més tard, el 1973, els bisbes van redactar el document *La Iglesia y la Comunidad Política* en el que s'aconsellava la revisió del Concordat de 1953⁷¹¹. Es demanava que les relacions Església-Estat es fessin sobre la mútua lleialtat. L'Església desitjava i estava en disposició a renunciar als privilegis obtinguts al Concordat, sempre que l'Estat fes una renúncia als seus (especialment al referent a la intervenció en el nomenament dels bisbes). La denúncia del concordat tenia una doble vessant: la conciliar i la d'exigència política per l'ús que el govern i un sector de l'Església feien dels mutus privilegis. Finalment, l'abril de 1975, es va aprovar un document a on es feia una crida a favor de la reconciliació i la justa convivència.

Aquesta línia d'actuació dels bisbes va donar lloc a alguns incidents amb el poder polític, com durant el procés de Burgos el 1970. El bisbe de Sant Sebastià, Argaya, i l'administrador apostòlic de Bilbao, Cirarda⁷¹², en una carta conjunta van sol·licitar clemència pels acusats, al temps que rebutjaven tant el terrorisme com la repressió.

El creixent distanciament de l'Església envers els franquisme va portar a alguns sacerdots a vincular-se a partits i sindicats il·legals. L'actuació d'aquests sacerdots en

⁷¹¹ Tres documents episcopals van representar tres moments de l'etapa postconciliar: *L'Iglesia y el orden temporal a la luz del Concilio* (1966), *Iglesia y comunidad política* (1973), i *Orientaciones cristianas sobre participación política y social* (1976). DOMINGUEZ ROJAS, Jesús: "La Iglesia española en cifras: Análisis de los datos estadísticos (1960-1980)". *Anuario de historia de la Iglesia*, 10, 2001: 32 ss.

⁷¹² Uns mesos abans, s'havia negat a oficiar una missa solemne en commemoració de l'entrada de l'exèrcit franquista a Bilbao.

els barris obrers va afavorir l'activitat de l'oposició. Les parròquies van esdevenir un lloc habitual de reunions il·legals. Els anomenats “curas rojos” (com José María de Llanos⁷¹³ de la Missió Obrera) van participar activament en aquests moviments.

Les organitzacions apostòliques van entrar en crisi. El marxisme començava a ser descobert i agafar prestigi. El transvasament de militants de les organitzacions catòliques (que patien fortes contradiccions amb la jerarquia lligada al franquisme) cap a organitzacions d'esquerra (amb plantejaments més o menys propers als diversos models de marxisme revolucionari i més compromeses en les reivindicacions de la classe obrera) clandestines, i sense mediació amb l'Església, van agafar empenta⁷¹⁴. En aquest dinàmica van sorgir organitzacions: la Unión Sindical Obrera (USO), el Frente de Liberación Popular (FLP), l'Organización Revolucionaria de Trabajadores (ORT), l'Organización de Izquierda Comunista (OIC). També va haver un traspàs de militància cap al PSUC⁷¹⁵. Entrat els setanta, va fundar-se a Espanya Cristians pel Socialisme. D'altres mantindran una doble militància, apostòlica (JOC, GOAC, ACO) i social o sindical (com CC.OO.).

El Règim, davant aquets augment de protesta del clergat, va inaugurar, a l'agost de 1968, una presó “concordatària” especial per a clergues a Zamora. Durant vuit anys, van passar un centenar de sacerdots (la majoria bascos).

Tant Franco com Carrero Blanco⁷¹⁶ van manifestar la seva incomprensió davant el creixent distanciament de l'Església. Com a reacció i evidència tenim l'organització del clergat integrista (*Hermandad sacerdotal de San Antonio María Claret y San Juan de Ávila*), les actuacions dels ultres i les condemnes públiques a Tarancón i els “curas rojos”.

La deserció parcial de l'Església es va incrementar els anys setanta i va representar el distanciament d'una part de la jerarquia eclesiàstica, l'expansió d'actituds

⁷¹³ Sobre Llanos tenim la completa biografia de LAMET, Pedro Miguel, SJ: *José María de Llanos: Biografía del jesuïta que militó en las dos Españas y eligió el suburbio*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2013.

⁷¹⁴ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: “Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)”, en Teófanos EGIDO (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 405-406.

⁷¹⁵ Es va obrir el debat sobre la presència de cristians en els partits comunistes. L'expressió d'Alfons Comín, reflectida en un dels seus llibres, va fer forat: *Cristianos en el partido, comunistas en la Iglesia* Obra Completa publicada per la Fundació Alfons Comín, Volum III, 1977.

⁷¹⁶ El govern d'octubre de 1969 era vicepresident, amb Franco com a President. En el nou, de juny de 1973, ocuparia el càrrec el de President.

antifranquistes entre els sacerdots joves i la radicalització de comunitats cristianes de base⁷¹⁷. No obstant, els enfrontaments més forts entre el règim i l'Església van passar durant els dos darrers anys de la vida de Franco. El bisbe de Bilbao, Añoberos, va ser posat sota arrest domiciliari i amenaçat d'expulsió per haver propiciat la lectura d'una homilia a les parròquies de la seva diòcesi. En el text es demanava una organització socio-política que garantís una justa llibertat del poble basc. El bisbe va negar-se a abandonar la seu tal com volia el Govern, i va amenaçar de llançar una excomunicació a qui gosés utilitzar la força contra la seva persona. Mesos més tard, a l'octubre de 1975, el bisbe Iniesta, auxiliar de Madrid-Alcalá, va haver d'abandonar la capital per les amenaces rebudes per grups d'ultres. L'espoleta havia estat la publicació d'una homilia contra cinc execucions portades a terme aquell setembre.

* * *

La Companyia a Espanya, a semblança del què passava al país, com a la Companyia a nivell mundial i especialment a l'Amèrica Llatina, estava sota aquest trànsit de canvis, alguns planificats des de dalt, però d'altres provocats des de baix, que van portar a fortes tensions i divisions⁷¹⁸.

Va ser en el bienni 1969-1970, a on les conclusions del Concili Vaticà II, la renovació de la CG 31 i el procés de modernització interna van contribuir més en esquarterar la unitat de la Companyia a Espanya. El Concili va desplaçar la Guerra Civil com a la referència bàsica per a la major part dels jesuïtes⁷¹⁹. No obstant, la renovació afectà a tota la Companyia en la seva globalitat. Pensem en el fet que ja apuntat⁷²⁰, que el camí

⁷¹⁷ BLÁZQUEZ CARMONA, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Editorial Trotta, 1991. Una síntesi (centrada a Catalunya) la tenim a BOTEY VALLÈS, Jaume: "El naixement d'altres veus a l'església" en MOLINERO RUIZ, Carme; YSÀS SOLANES, Pere: *De la dictadura a la democràcia 1960-1980* Vol 11 (directors Vol); RIQUER i PERMANYER, Borja de, director: *Història: Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1998: 186-187.

⁷¹⁸ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos EGIDO (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 406. Un altre és BOTEY VALLÈS, Jaume: "Església i moviments de resistència antifranquista a Catalunya", en Ramon ARNABAT MATA i Josep SANTESMASES I OLLÉ (directors): *1960-1980: Transicions i canvis a les terres de parla catalana*. Actes del VIII Congrés de la CCEPC Barcelona i Cornellà de Llobregat, 10, 11 i 12 de novembre de 2011). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. Institut Ramon Muntaner, 2012.

⁷¹⁹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1298.

⁷²⁰ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos EGIDO (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 400.

iniciat per la seva renovació des de les fonts ignasianes i l'acomodació al món modern es va fer en dues fases successives. Ara s'havia entrat en la fase inicial, entre el 1965 i el 1983, quan es van dur a terme els canvis més importants i, com a reacció interna, es van patir les crisi més agudes. El Pare General va jugar un paper decisiu com catalitzador en l'adequació al món modern de la Companyia, especialment en la dècada 1965 a 1974⁷²¹.

Encara que la situació de trasbals social que estava vivint el món (guerra de Vietnam, maig del 68, etc.) va tenir repercussions en l'Església i en la Companyia, el que més va impactar va ser com la coneguda revolució sexual. La promulgació de l'encíclica *Humanae Vitae* sobre el control de la natalitat de Pau VI, el 1968, va aixecar airades reaccions negatives. Moltes de les veus en desacord o consternades cap el document van sorgir de la mateixa Església: teòlegs, sacerdots, bisbes o laics. Alguns jesuïtes van arribar a criticar-lo públicament. D'altres, van expressar que no la podien acceptar, pel que van demanar abandonar la Companyia per no trobar-se obligats a defensar-la⁷²².

A Amèrica Llatina, els bisbes i els teòlegs havien manifestat la seva inquietud per la dramàtica explotació dels pobres i per l'injust repartiment de la riquesa. La manca d'una resposta efectiva de l'Església era criticada⁷²³. En aquest context, el 1968 va celebrar-se la Conferència General de Bisbes Llatinoamericans (CELAM 1968) a Medellín (Colòmbia), amb una notable influència de la teologia de l'alliberament. Pedro Arrupe va intervenir a favor de l'orientació que estava prenent la conferència⁷²⁴. No obstant,

⁷²¹ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos EGIDO (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 405. Això ja ho havíem apuntat, però ens sembla interessant emmarcar molt exactament el què passava a la Companyia a Espanya i a la Missió Obrera.

⁷²² O'MALLEY, John W. *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 136.

⁷²³ La reflexió entre la relació l'Evangelí i les problemàtiques socials va esdenir la teologia de l'alliberament. Un especialista com és: TAMAYO ACOSTA, Juan José: "Teologías de la liberación" en Juan José Tamayo Acosta, director) *Nuevo diccionario de teología*. Madrid: Editorial Trotta, 2005: 898-908. TAMAYO ACOSTA, Juan José: *Para comprender la Teología de la Liberación*. Estella: Editorial Verbo Divino, 2008⁵.

⁷²⁴ De suports dins la Missió Obrera no li van faltar a Arrupe. GARCÍA-NIETO, Juan N.; GONZÁLEZ RUIZ, J.M.; COMÍN, A.C.; HINOJOSA, R.; MANRESA, F.; RIERA, I.: "La carta del Padre Arrupe y el cristianismo del posconcilio", en *La carta del Padre Arrupe: réquiem por el constantinismo*. Barcelona: Nova Terra, 1968: 25-27. Testimoni sobre el canvi que experimentaven determinats membres de l'Església catòlica a Llatinoamèrica i la seva progressiva aproximació als ciutadans. O l'obra col·lectiva GARCÍA-NIETO, Juan N., GONZÁLEZ RUIZ, J.M.; COMÍN, A.C.; HINOJOSA, R.; MANRESA, F.; RIERA, I.: "Situación económico-social en América latina y España. Anexo IV", en *La carta del Padre Arrupe: réquiem por el constantinismo*. Barcelona: Nova Terra, 1968: 185-189. Partint de les desigualtats socials i entre desfavorits i poderosos, s'estudien les claus que motiven aquest desequilibri. Entre ells,

molts eclesiàstics eren contraris al moviment de la teologia de l'alliberament. Se l'acusà que estava influïda per la ideologia marxista, circumstància que tenia certa versemblança. No va ser d'estranyar, doncs, que poc després del CELAM, s'acusés que els jesuïtes, inclòs Pedro Arrupe, havien pres avantatge en aquest moviment⁷²⁵. Ho demostrava, apuntaven, les crítiques públiques que s'estaven fent contra el Vaticà o el gran nombre d'abandonaments que estava patint la Companyia⁷²⁶.

A Espanya, va arribar a perillar la unitat de la Companyia. Al començar el 1966 s'havia documentat un moviment contrareformista⁷²⁷, que arribarà a proposar una divisió de la Companyia a Espanya⁷²⁸. La bola es va anar fent gran arribant a un clímax quan el desembre de 1969 el bisbe Morcillo, president de la Conferència Episcopal, va demanar a l'Assemblea plenària el seu parer sobre l'oportunitat de demanar al Vaticà la creació d'una província jesuítica separada. La situació no va començar a apaivagar-se fins que el 17 de mars de 1970, els Provincials reunits a Alcalà, van posar els seus càrrecs a disposició del General Arrupe i seguidament van escriure al Papa. El 21 de mars, en Pau VI va rebre al Prepòsit General al qual finalment li va ratificar el seu govern, encara que sota la recomanació de major eficàcia en la seva direcció.

Dels diversos temes que van afectar a la Companyia (i a la Missió Obrera), van destacar, a banda de l'intent de la divisió, els següents: la comissió de l'ateisme; el trasllat de la Universitat de Comilles a Madrid, i el govern coordinat de les províncies; la creació de l'Institut Fe i Secularitat; el survey (la gran enquesta); la crisi de la formació i disciplinar els jesuïtes en les fases d'estudi –la mobilització dels joves contra normatives internes que consideraven obsoletes-; la crisi demogràfica –la manca de noves vocacions-; el relaxament col·lectiu o crisi disciplinar; el trencament i la renovació de la pastoral juvenil; l'evolució de les *Vanguardias Obreras* i la FECUN; i, com no l'evolució de la Missió Obrera.

l'autor destaca l'accés desigual a l'educació, el desequilibri d'infraestructures o la manca d'accés a la propietat de la terra.

⁷²⁵ Es cert que molts jesuïtes van ajudar a desenvolupar els postulats de la teologia de l'alliberament. Van parlar de la necessitat de què l'Església demostrés major compromís davant les qüestions socials.

⁷²⁶ O'MALLEY, John W. *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 137.

⁷²⁷ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1296. En l'original diu "disenso contrareformista".

⁷²⁸ Sobre les sortides, la vida de comunitat, l'oració i pietat, l'obediència, la orientació cap a una vida mundana, les joventuts desbordades, les cases de formació, el desprestigi i la crisi d'autoritat.

Una de les primeres mesures que va promoure Arrupe, un cop elegit Prepòsit General (1965), va ser el de organitzar una recerca sociològica (conegut per el survey) amb la finalitat d'ajudar a la selecció de ministeris tal com s'havia acordat a la CG 31 (decrets 21 i 22), amb l'objectiu d'acomodar-los a les necessitats de la societat moderna. A Espanya, el survey començà el 1966, i va acabar en una reunió a Manresa a finals del 1968⁷²⁹, en un resum i comentaris dels resultats obtinguts. Els participants van recomanar seguir el rumb marcat al Vaticà II i a la CG 31. En detall, es va recomanar el diàleg superior i en grup, la dedicació al món del pobres, fer testimoni sincer de pobresa, donar una funció social a les propietats de l'Ordre, o la disponibilitat cap a una missió universal i un nou estil de vida comunitària potenciant més les relacions de grup que a les reglamentacions externes. La música de fons recordava a moltes de les pretensions de la incipient Missió Obrera.

La crisi de la formació, documentada en una primera fase entre el 1963 i el 1967, estava relacionada en una societat transformada, allunyada de la generació dels jesuïtes de la passada guerra civil. Un nou tomb va ser el període comprés entre el 1967 a 1974⁷³⁰, que va ser més crític que el primer. Els tradicionals centres rurals van ser abandonats a favor de les ciutats en “comunitats de pisos”. La nova situació urbana va comportar que les comunitats fossin més dependents de l'exterior, de funcionament menys estructurat: havia més flexibilitat en lo personal; es superava la tradicional convivència amb el professorat i formadors –en convents- a una d'escolars sols amb un responsable. La tensió amb la minuciosa i rígida estructura general de la Companyia es va suavitzar, però amb el desavantatge que els escolars van restar sols en la seva problemàtica, i molt sovint sense cap imatge exemplar. Aquesta situació va portar aquells anys a nombroses crisi de vocacions, amb freqüents sortides massives. Segons Bolado, les motivacions poden resumir-se en tres⁷³¹: primer, la sociopolítica en els anys del franquisme tardà, en la que molts joves jesuïtes van sentir molt acusadament els valors ètics de l'oposició, amb vivències molt crítiques respecte al paper que jugava l'Església; segon, la crítico-institucional, amb una creixent pèrdua del sentit d'identitat i pertinença a la Companyia, a la que es pretenia empènyer cap a importants canvis, en la doble vessant de

⁷²⁹ El survey mundial va concloure a Roma a principis del 1970.

⁷³⁰ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1299.

⁷³¹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1299.

comprensió interna com en la de dedicació missionera “con frecuencia poco discernidos, tanto de su comprensión interna (la sacerdotal de la vocación, búsqueda de una mayor presencia en el mundo, mayor implicación sociopolítica, acentuamiento de la secularidad), como de su dedicación misionera (mayor inserción en las clases bajas, compromiso en la lucha de clases)⁷³²; tercer, l’afectiva, resultat de les fortes tensions descrites més la dissipació del valor i manera de viure el celibat.

La situació es va complicar com a conseqüència de la dificultat en la que va tenir la Companyia en atendre adequadament els escolars. La gran magnitud de canvis va posar en dubte la seva tradicional capacitat de formar. No va ser fins la visita que va fer el Pare General a Espanya el maig de 1970 que es van clarificar els punts bàsics.

2. El compromís amb el món obrer(de setembre 1968 a 1971)

- *La consolidació dels equips el 1969. - Els conflictes de baix (la base) a dalt (els superiors) el 1970. - La conflictiva visita a Espanya de Pedro Arrupe el 1970.*

2.1. La consolidació dels equips el 1969

La MO va elaborar un informe -des d’un esperit de la V Setmana de Pastoral Social- per tal de preparar la reunió amb els Provincials el setembre de 1968 a Madrid. El tema central era el de la disponibilitat, i a on s’expressava l’acord actiu i de compromís en la lluita obrera. L’escrit es pot considerar com el d’obertura de la fase “del compromís amb el món obrer” (de setembre de 1968 fins a desembre de 1970).

Aquest compromís va comportar una nova perspectiva, que va donar diferents situacions, com varen ser les sortides massives de la Companyia, la politització o “impasse” dels que seguiren, la nova valoració del treball manual, la sintonia amb gent que no pertanyia a Missió Obrera (intel·lectuals, professionals, etc.) encara que tenien l’opció obrera davant el canvi social; la no connexió amb persones de la Companyia que treballen manualment però que no s’havien plantejat el problema revolucionari.

⁷³² ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O’NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1299.

Paral·lelament es produirà un procés de debilitació de la vida religiosa i de creixent compromís revolucionari.

La inclusió al treball els va conduir a prendre postura⁷³³. La segona fase es caracteritzarà per un major compromís amb el món obrer i la situació política i social del país; és la d'incorporació al treball. El compromís creixent amb el moviment obrer, l'evolució d'aquest, els havia conduït a un canvi radical de perspectiva i a un segon moment de descol·locació. Els membres de la MO van valorar en el pas del temps, que des d'aquesta nova perspectiva es van comprendre les sortides massives de la Companyia, la politització o "impase" dels que segueixen, la nova valoració del treball manual, la sintonia amb gent que no pertany a M.O. (intel·lectuals, professionals, etc.), però que tenien l'opció obrera davant el canvi social; la no connexió amb persones de la Companyia que treballaven manualment però que no s'havien plantejat el problema revolucionari⁷³⁴.

Va ser un fase en la que es va produir un procés de debilitació de la vida religiosa i de creixent compromís revolucionari. Els equips de la MO es plantejaren el tema de la militància política, la lluita de classes, la necessitat d'una formació marxista, o la presència activa dels creients en el moviment obrer revolucionari. També, els hi preocuparà que militants cristians deixin organitzacions apostòliques per militar en partits polítics. O de militants que mai s'enquadraran en la MO com a moviment eclesial.

Es parlarà del problema nacional a la Província de Loiola. Un altre front obert seran els cada cop més nombrosos enfrontaments amb els superiors Provincials, manifestat en la visita a Espanya del Prepòsit General Pedro Arrupe el 1970 i el fallida trobada de final d'any amb els Provincials espanyols.

⁷³³ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 11-12. / També A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de Misión Obrera* [en la Tarraconense]. 28.06.71. 3 pp. / A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. MO Tarraconense: *Cronología de Misión Obrera. Interpretación*. [borrador de la historia MO en la Tarraconense para la reunión de junio], 1971.

⁷³⁴ El recorre la historia de la MO a la Província d'Aragó, els seus membres parlaran del pas del focus Missió al focus Polític. A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.* Agosto 1983: 2.

El pas de l'any 1968 a 1969 va comportar un salt qualitatiu i quantitatiu dins la MO⁷³⁵. L'acte de reflectir als seus membres als catàlegs donava el rang de destí oficial; és a dir, que els seus grups eren ja reconeguts com a comunitats jesuítiques.

Una mostra de la importància creixent de la nova organització va ser el seu control i la repressió contra els seus membres. La policia va registrar diverses comunitats i van efectuar-se detencions a diferents localitats. El 1969 el pare José Ignacio Berriatúa (Loiola) era buscat per la policia. Van detenir a Isidre Ferreté, Trías i a Joan García-Nieto (Tarraconense), i a Ignacio Armada (Toledo).

El Prepòsit General ja s'havia posicionat a favor de l'orientació de la Conferència General de Bisbes Llatinoamericans (CELAM, Medellín 1968). El mateix any, Arrupe juntament amb els Provincials Llatinoamericans, durant una trobada a Rio de Janeiro, van fer pública una carta conjunta. A l'escrit es feia una nova crida en defensa de la justícia social i en donar prioritat als pobres. Dos anys més tard, Pedro Arrupe va visitar Espanya (maig de 1970) durant 17 dies sota una crisi de les Províncies espanyoles de l'Ordre.

* * *

La reunió amb els Provincials es va celebrar a Madrid el setembre del 1968⁷³⁶. Entre molts temes, es cercava una solució al problema que havia sortit sobre la disponibilitat.

S'havia promogut un informe previ a la reunió que va ser enviat als Provincials en el que, des de l'esperit de la *V Setmana de Pastoral Social*, se'ls hi explicava com la naturalització amb el món obrer que es pretenia evangelitzar significava renunciar al propi medi ambient per fer-se total i decididament d'aquest poble⁷³⁷. L'informe continuava argumentant que s'havia de participar activament com un més en la lluita

⁷³⁵ Els equips de MO a partir d'ara estaran recollits en els *Catálogos Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Aragoniae. Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Baeticae. Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Loyolentis. Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Tarraconensis. Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Toletanae. Catálogo de la Provincia de Castilla de la Compañía de Jesús*. I, a partir de l'any 2015 només hi ha un catàleg unificat per a totes les Províncies: *Catalogus Provinciae Hispaniae Societatis Iesu*.

⁷³⁶ *Reunión con los Provinciales*. Septiembre 1968. 9 pp. Font recollida a GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España*. Cuadernos Misión Obrera, [1991], n° 3: 13. A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1968]. *Reunión [puntos fundamentales sobre principios de Misión Obrera y medios para que se siga desarrollando dentro Compañía]*. 1968. 5 pp.

A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. Carta. De: Ignacio Iglesias, provincial León, S.J. A: José Mª Borri. Asunto: Sobre sesión conjunta y viabilidad MO, con provinciales y jesuitas en el trabajo reunión junio 30. León, 25 agosto 1968.

⁷³⁷ En l'anterior Part II s'ha parlat d'aquest document i de la trobada del setembre amb els Provincials del setembre del 68, però focalitzada en l'afer de la disponibilitat i el de superiors propis.

obrer i comprometre tota la seva vida en la mateixa. Aquesta era la missió concreta d'una vocació específica. Aquesta declaració donava un nova volta de “rosca” a la primerenca organització.

Aquesta visió de compromís en la lluita obrera era tot una novetat, i va obrir una fase molt conflictiva entre la Missió Obrera i la jerarquia de la Companyia. La cada més evident orientació i suport a la lluita obrera no va passar inadvertida al règim dictatorial que havia aleshores a Espanya.

* * *

Des del 1969, els jesuïtes que van optar pel treball manual, a banda d'un lleu salt quantitatiu en nombre d'afectius, van ser reflectits oficialment en els *Catàlegs*, una novetat que hi comportava un salt qualitatiu. La circumstància que els equips de MO estiguessin reflectits als catàlegs de la Companyia significava que els seus membres havien estat destinats pels Provincials i que els grups de MO eren reconeguts com a comunitats jesuítiques⁷³⁸.

La concreció ideològica i posicionaments enfront d'estructures eclesials, i a favor del treball manual del sacerdot, anaven prenent posicions. Cas paradigmàtic és el document⁷³⁹ lliurat a l'episcopat de Barcelona, i en data de primer de gener de 1969, a on es comunicava que un grup de sacerdots, conscients de la seva responsabilitat evangelitzadora amb el poble, havia considerat reflexionar al voltant de la retribució econòmica del clergat per part de l'Estat. Dita reflexió es fonamentava en dos grans àmbits: el bíblic i el pastoral. Pel que fa a la reflexió pastoral, sustentada en la realitat social, considerava cinc punts: el primer era que el poble havia de veure en l'Església un signe de la gratitud de Déu; seguia que la renúncia a la paga de l'Estat era un testimoni a favor de la llibertat de l'Església davant els poders públics; un tercer, que la renúncia contribuïa a la liberalització del clergat per a la denúncia profètica; un altre, que la renúncia a la paga donava testimoni davant el poble que el sacerdot no era un

⁷³⁸ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España*. Cuadernos Misión Obrera, [1991], nº 3: 13.

Ara bé, i com podrem comprovar a la crisi provada per la visita d'Arrupe a Espanya l'any següent –el 1970–, les autodestinacions eren freqüents.

⁷³⁹ A.H.S.I.C. [229. 12: Borri. Documents]. *Reflexiones en torno a la retribución económica del clero*. Barcelona, 1º de enero de 1969.

funcionari; i, el darrer, la renúncia contribuïa a promoure la responsabilitat de les comunitats cristianes⁷⁴⁰.

Com a resultat de la meditació, s'havia conclòs a una triple reflexió en tres grups: una, que s'havia renúnciat a la paga; una segona, que hi havia la intenció de fer-ho; una tercera, es renunciaria un cop creades altres maneres de sobreviure.

El grup de sacerdots, que ja havien renúnciat a la dotació estatal de manera definitiva, ho van fer perquè consideren que tal sistema de retribució era un obstacle per a la fe del poble i a un impediment de la integració del sacerdot en el mateix. El total de signants era de 42 (entre els quals es trobava José María Borri), i del primer grup signants i seguien els noms de 27 sacerdots de diferents diòcesis espanyoles⁷⁴¹.

L'altre grup de sacerdots tenia la ferma decisió, quan abans millor, de renúnciar a la paga estatal. Es van comprometre a cercar els medis que els alliberessin, el més aviat possible, de la paga estatal. El número total era de 59, al que s'hauria de sumar els noms de 259 sacerdots de quasi bé totes les diòcesis espanyoles⁷⁴².

El darrer grup que recolzava la postura de les anteriors, i que esperaven en un futur proper es creessin altres formes de sustentació. La postura era recolzada per 42 sacerdots, a la que s'havia d'incloure uns altres 271 de quasi totes les diòcesis espanyoles⁷⁴³.

Els Provincials, davant les peticions de ser destinats a la Missió Obrera, comencen a definir quines són les condicions per anar-hi. Al respecte tenim una carta a on Luis González li explicava a Rifà (Provincial de la Tarraconense), a petició el segon, les condicions que s'havien implantat a la Província de Toledo:

⁷⁴⁰ A.H.S.I.C. [229. 12: Borri. Documents]. *Reflexiones en torno a la retribución económica del clero*. Barcelona, 1º de enero de 1969: 2-3 (s'amplien els punts aquí únicament ressenyats).

⁷⁴¹ A.H.S.I.C. [229. 12: Borri. Documents]. *Reflexiones en torno a la retribución económica del clero*. Barcelona, 1º de enero de 1969: 4.

⁷⁴² A.H.S.I.C. [229. 12: Borri. Documents]. *Reflexiones en torno a la retribución económica del clero*. Barcelona, 1º de enero de 1969: 5.

⁷⁴³ A.H.S.I.C. [229. 12: Borri. Documents]. *Reflexiones en torno a la retribución económica del clero*. Barcelona, 1º de enero de 1969: 6.

Madrid, 20 de marzo 1969

R. P. Enrique Rifá, S.J., Lauria, 13, Barcelona

Querido P. Provincial:

He recibido tus cartas del día 8 y 10 de marzo en que me pides las condiciones que he formulado para pertenecer a la Misión Obrera.

Son las siguientes:

1. Consagrarse al servicio del mundo de los pobres en cualquier parte del mundo.
2. Vivir encarnado en la vida de los pobres.
3. Ejercitar principalmente una pastoral de misión (es decir, entre los no creyentes o alejados de la Iglesia).
4. Estar dedicado principalmente al trabajo manual a no ser que el servicio de los pobres, a juicio de la comunidad y del Superior, exijan otra cosa.
5. Estar coordinado con los otros jesuitas destinados a la Misión Obrera.
6. Este compromiso de vida religiosa entre los pobres se entiende definitivo por toda la vida, en cuanto del sujeto depende.
7. En todos estos puntos se reconoce religioso, sometido a la obediencia.

Han sido hasta ahora muy bien aceptadas por todos.

He recibido también la carta en que me encomiendas el asunto de la publicación de las Cartas del P. General y procuraré ponerlo en marcha cuanto antes⁷⁴⁴.

Afmo. en Cristo

Luis González, S.J. (Provincia de Toledo, Madrid)

L'estiu d'aquell any del 1969 (entre el 15 i el 17 d'agost), es va celebrar la primera reunió anual interprovincial⁷⁴⁵ de la Missió Obrera a Cadarso (Madrid). Les reunions anuals serviran per comunicar la marxa dels equips, l'analisi la situació del país i de les províncies, l'aprofundir en la temàtica que preocupava en cada moment concret. A més, mitjançant les reunions anuals, el col·lectiu "gran, ampli" esdevindrà una referència per

⁷⁴⁴ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1969]. [Carta] De: Luis González, S.J. Provincia de Toledo de la Compañía de Jesús. Madrid. A: P. Provincial Enrique Rifá, S.J. Tema: Las condiciones para pertenecer a la Misión Obrera. Madrid. 20 Marzo 1969.

⁷⁴⁵ En data d'agost de 1983, es compatibilitzen en total 14 reunions anuals. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. A.H.S.I.C. [I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, Agosto 1983. 9pp.

a tothom, “nos ha hecho vivir nuestras historias como una historia común, han constituido un lugar de enriquecimiento y pluralismo⁷⁴⁶”.

A Cadarso, els temes tractats van ser: l'equip, el món obrer, la missió, la inserció en Missió Obrera, i la formació i Missió Obrera⁷⁴⁷. Poc a poc van concretant com s'organitzen, quina era la seva missió, com inserir-se i les necessitats de formació, de banda de les condicions imposades pels Provincials.

Pel que respecta al punt del món obrer, consideren la naturalització, el treball, i la lluita. El treball manual era una condició indispensable per pertànyer a la MO, exceptuant per necessitats de missió. Pel que fa a la lluita, es constata la diversitat de conscienciació del moviment obrer, segons les zones, per diversitat de situacions socials i polítiques. Era prioritari no oblidar la presència entre els més pobres. La seva gran tasca en la lluita havia de ser l'aportar militants al món obrer, i afirmaven que la manca d'autèntics militants mesuraria el seu fracàs⁷⁴⁸.

El moviment, que volia ser eclesial (amb sacerdots i laics treballant conjuntament), es va marcar unes exigències concretes cara a l'encarnació que es pretenia. D'aquesta manera, a la reunió de Cadarso d'aquell agost, es va declarar que la inserció en la MO havia de ser a tres nivells: ideològic, que suposa l'acceptació de la dinàmica actual de M.O; comunitari, que era l'acceptació per l'equip; i vivencial, la naturalització activa en la lluita del poble per la seva autopromoció des del treball manual i la vida en equip al nivell dels més pobres de la zona⁷⁴⁹.

Tot i l'organització, la tolerància i l'acceptació dels Provincials del moviment, els problemes dins la Companyia i la coerció del règim eren presents. Exemple del primer seria la indefinició jurídica de dos jesuïtes destinats al Besòs o la de jesuïtes en període de formació que seguien de manera indefinida la seva situació d'obers⁷⁵⁰. L'hostilitat

⁷⁴⁶ A.H.S.I.C. [I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*, Agosto 1983:7.

⁷⁴⁷ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1969]. *Reunión interprovincial de Misión Obrera*. Cadarso. Madrid. 15-17 agosto 1969. 6 pp. [lista provisional miembros 1969 + statios].

A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión Interprovincial de Misión Obrera*. Cadarso -Madrid, 15-17 agosto 1969. A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.] *Reunión Nacional M.O.* Madrid, agosto 1969.

⁷⁴⁸ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1969]. *Reunión interprovincial de Misión Obrera*. Cadarso. Madrid. 15-17 agosto 1969: 2.

⁷⁴⁹ A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1969]. *Reunión interprovincial de Misión Obrera*. Cadarso. Madrid. 15-17 agosto 1969: 3.

⁷⁵⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *El problema de la situación jurídica dels dos jesuïtes que viuen al Besòs, i el problema dels jesuïtes estudiants que perllonguen indefinidament la seva situació d'obers (...)*. 8 octubre 1969. 8 pp.

de la policia va seguir la tònica de l'any anterior. Aquell 1969, el pare José Ig. Berriatúa (Loiola) era buscat per la policia. Van ser detinguts Isidre Ferreté, Trias i Joan N. García-Nieto⁷⁵¹ (de la Tarraconense), i Ignacio Armada (Toledo).

2.2. Els conflictes de baix (la base) a dalt (els superiors) el 1970

Dins la MO cada cop eren més evidents les desavinences pel cos que anava adquirint la problemàtica política, tant en sí mateixa com en plantejaments anteriors: barri o moviment obrer; presència a la base o presència política eficaç, que també tindran els seus moments de discrepància o confrontació a nivell de Companyia⁷⁵².

Coincidint amb aquest pas al focus de la política es van produir dos fets, el 1970, molts transcendent⁷⁵³. Efectivament, aquell any va ser un període especialment punyent per a la Missió Obrera com a conseqüència de les friccions que van donar-se amb els Superiors de la Companyia, i que van emergir amb força amb l'anunci de la visita del General de l'Ordre a Espanya (que es farà el maig). El conflicte va arribar a un punt culminant en la fracassada trobada entre la base de la MO i els Provincials a Alcalá d'Henares prevista a finals d'any. Afortunadament, no va produir-se cap ruptura entre la MO i els Provincials.

A Espanya la situació era molt tensa. En la dimensió política, el dictador havia pres la mesura el juliol de 1969 de nomenar successor en la figura de Joan Carles de Borbó. A l'octubre, va nomenar un nou Govern, de caire monocolor ja que d'un total de dinou ministres, onze pertanyien o simpatitzaven amb l'Opus Dei i tenien una orientació tecnòcrata. En la dimensió eclesial, l'aplicació de Vaticà II estava tensionant la seva

⁷⁵¹ Durant els mesos que va ser detingut i confinat a Manresa, García-Nieto va escriure un seguit de cartes a membres de la seva comunitat cristiana i a altres amics. Relació de cartes: 1a. Carta. Via Laietana - Barcelona, 27 de gener 1969. 2a carta. 10 de febrer 1969. 3a carta. Manresa, febrer 1969. 4a carta. Manresa, 1 de març 1969. 5 carta. Manresa, Manresa, 9 març 1969. 6a carta. Manresa, 16 de març 1969. 7a carta, 31 de març 1969. 8a carta. Manresa, 19 abril 1969. 9a carta. Manresa, 1 maig 1969. Companyia de Jesús de Catalunya et alii: "Cartas desde prisión" en *Juan N. García-Nieto París, s.j: El hombre y sus escritos*, Barcelona: Cristianisme i Justícia (Serie estudios, 10), 2005: 44-63 [edició original en català any edició 2004: *Joan N. García-Nieto París, sj: l'home i els seus escrits*].

⁷⁵² A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*. Agosto 1983: 2.

⁷⁵³ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*. Agosto 1983: 2.

aplicació entre la major part de l'episcopat, recolzades per unes minories tradicionalistes (que no van amagar en les sessions conciliars les seves inclinacions, com el del més tard cismàtic Marcel Lefèvre).

L'elecció d'Arrupe, clar candidat postconciliar, no havia estat ben rebut en els sectors més immobiliers espanyols, propers al Règim. En contra, els sectors més progressista de l'Església a Espanya començaven a fer els primers passos per deslligar-se del franquisme i a prendre consciència del seu paper en el desenvolupament de les llibertats. Aquesta actitud oberturista va tenir efectes evidents en els setanta: homilies multades, el rebuig i atacs al cardenal Tarancón, el cas Añoveros, etc.

Les primeres declaracions d'Arrupe al ser elegit va posar en guàrdia aquestes minories. La conveniència d'un sector de l'Ordre de fundar una Província autònoma a Espanya amb jesuïtes d'estricta observança va forçar a què, el 18 de març de 1970, els set Provincials d'Espanya, presentessin la dimissió solidàriament dels seus càrrecs al P. General. Al mateix temps, ho varen comunicar davant la consulta de la Santa Seu a la Conferència Episcopal Espanyola.

Els bisbes espanyols havien donat majoritàriament la seva aprovació al projecte. Els Provincials, reunits a Alcalá de Henares el 15 de març de 1970, no van tolerar aquesta decisió, que dividia en dos a la Companyia a Espanya i molt probablement ho hauria fet arreu. Per aquest motiu, van adoptar la postura testimonial de dimitir davant el General de l'Ordre i comunicar-ho al Papa. Consideraven que la iniciativa dels bisbes trencava les relacions d'unitat i de confiança entre la jerarquia eclesiàstica i la Companyia de Jesús a Espanya. La situació va urgir a Arrupe a demanar audiència al Papa. D'aquesta va sortir el compromís que la Santa Seu no interferiria en el govern de la Companyia: es va deixar que el General prengués les decisions⁷⁵⁴. El 29 de març de 1970, Arrupe va escriure una carta als Provincials no acceptant la seva dimissió. Animava a tothom a continuar en el treball d'unió.

A les congregacions provincials, fetes als mesos de març i abril, encara que en tensions, el General va rebre un vot de confiança, concloent que no es feia necessari una nova Congregació General. El mateix va passar en les celebrades en tot el món durant aquell any i a la Congregació de Procuradors (reunida a Roma entre setembre i octubre).

⁷⁵⁴ LAMET, Pedro Miguel SJ: *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Mensajero, 2014: 338.

En tota aquesta situació, des de diferents conductes, s'instava a què Arrupe visités Espanya⁷⁵⁵. Finalment, el 2 de maig de 1970, Arrupe arribava a Madrid. Els diaris anaven plens de notícies sobre el moment de crisi de l'Ordre i d'unes declaracions que havia fet al setmanari *Vida Nueva*. El viatge va durar 17 dies, visitant 21 ciutats. Va tenir contacte personal amb col·lectius jesuítics, mitjans de comunicacions i personalitats civils i religioses.

El sector integrista (els de la fidelitat) van distanciar-se de la visita, no assistint a celebracions i mantenint silenci a trobades i col·loquis. Pel costat progressista, reduïts grups (en la que es trobaven les comunitats de Missió Obrera) van protagonitzar absències entre altres a València, Barcelona, Saragossa, Sevilla, País Basc i Madrid. La contestació va ser, fonamentalment, de caràcter polític, i es dirigia contra l'entrevista programada del General amb Franco⁷⁵⁶ (amb qui la Companyia tenia carta de Germanor en agraïment a favors donats⁷⁵⁷). Certament, l'anunci de la trobada entre els dos "generals" va provocar reaccions molt tenses entre els membres de la Missió Obrera i els superiors de la Companyia. Com a reacció, sectors de la MO o propers a ella, van refusar assistir a les trobades dels jesuïtes amb el General de l'Ordre, com a rebuig al dictador no a la seva persona.

2.3. La conflictiva visita a Espanya de Pedro Arrupe el 1970

El mes de maig del 1970 Pedro Arrupe, com P. General, va visitar Espanya. L'anunci de la seva vinguda, i especialment l'anunciada audiència amb el cap de l'Estat, el general Franco, va obrir un any d'enfrontaments i mal entesos entre la Missió Obrera i els

⁷⁵⁵ L'elecció d'Arrupe va ser rebuda amb respecte pel Govern espanyol, però les seves idees i, molt especialment, la petició de clemència per a un etarra en condemna a mort no van ser ben rebudes.

⁷⁵⁶ L'entrevista entre tots dos va durar 65 minuts. Arrupe va denunciar algunes actuacions policials acompanyades de tortura.

⁷⁵⁷ Hermandad en castellà. En noviembre de 1943, el P. Alessio A. Magni, Vicario General de la Compañía de Jesús (14 diciembre 1942 a 12 abril 1944), después d'haver-ho consultat amb els assistents, es va encarregar a Severiano Azcona, assistent d'Espanya, que visités a Franco i li entregués un document en nom de tota la Companyia, a on s'expressa el seu agraïment pels beneficis en el retorn de tots els edificis que la República els hi havia pres.

El 25 de març de 1944, en Madrid, el provincial de Toledo, Carlos María Gómez-Martin, va lliurar a Franco un pergami, por el que se li comunicava que se seria «participante de todas las Misas, oraciones, penitencias y obras de celo que por la gracia de Dios se hacen y en adelante se harán en nuestras Provincias de España. Això equivalia a la *Carta de Hermandad* de la Compañía de Jesús”.

Provincials⁷⁵⁸. Sens dubte, va ser un dels episodis més crítics en les relacions entre la base i els superiors de la Companyia.

Un cop a Espanya, Arrupe va tenir la iniciativa de visitar en diverses ciutats els equips de MO (o més pròpiament dit, comunitats de jesuïtes obrers). Un detall molt destacat va ser quan es va traslladar personalment a visitar privadament al pare Llanos⁷⁵⁹, company de la Congregación de los Luises en els seus anys d'estudiant, i que treballava i vivia en el suburbi del Pozo del tío Raimundo.

Pel seu costat Arrupe, després de la seva tornada a Roma, va remetre un detallat informe de la seva visita a la Secretaria d'Estat. Dies més tard, van reunir-se als superiors Provincials d'Espanya, amb la finalitat de realitzar una valoració detallada de la visita, i es van traçar les línies de com encarar la situació de la Missió Obrera.

El Provincial d'Espanya, Urbano Valero, amb els ànims de tancar la fractura oberta durant la visita, va tenir la iniciativa de propiciar una trobada entre els Provincials i els equips de la MO. Aquesta va ser fixada entre el 6 i 7 desembre del 1970 a Alcalá de Henares. Però, els membres de la MO no van assistir-hi quan van saber que els Provincials no havien contestat un qüestionari pactat a la passada reunió amb Urbano Valero.

La fallida trobada va ser un moment de màxima distància entre els Provincials i els equips MO. Va ser un gest de desconfiança entre la complexa base de la MO i els Provincials, seguida d'un seguit d'enfrontaments ideològics i polítics⁷⁶⁰. El cert és que ja es preveia aquest manca de sintonia en els preparatius previs a la trobada, en el que van aflorar motius de desconfiança entre les dues parts. Posteriorment, al baixar el nombre de membres, va desvetllar-se que els superiors pensaven que “amb uns quants

⁷⁵⁸ La visita d'Arrupe a Espanya ha estat estudiada (abans de la vinguda, durant i repercussions) en profunditat per Miquel Sunyol. *Maig 1970: Els jesuïtes de la Missió Obrera entre dos generals* [hi ha versió en castellà: *Mayo 1970: Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales*]. http://usuaris.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/welcome.html. Primera consulta: 2014. Com a material d'arxiu tenim A.H.S.I.C. [229. 0. Dossier Miguel Suñol. Documentación diversa, 1970-1974]. La biografia de Lamet li dedica unes pàgines a la visita a Espanya LAMET, Pedro Miguel, SJ: *José María de Llanos: Biografía del jesuïta que militó en las dos Españas y eligió el suburbio*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2013: 333-342.

⁷⁵⁹ Veure LAMET, Pedro Miguel, SJ: *José María de Llanos: Biografía del jesuïta que militó en las dos Españas y eligió el suburbio*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2013.

⁷⁶⁰ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España*. Cuadernos Misión Obrera, [1991], nº 3: 14.

basta”, com si permetessin la MO per oportunisme davant a un món cada cop més allunyat de la SI⁷⁶¹.

Mentrestant, la repressió del règim seguia amb força. Aquell any del 1970 la policia va detenir a Rafael Casanova i a Ramiro Roig de la Província de l’Aragó.

* * *

Ja des de que es va anunciar que durant la visita Arrupe s’entrevistaria amb Franco, que la Companyia li havia agraït favors passats amb una carta de Germanor, es van aixecar veus qüestionant la seva conveniència (que anaven des de sectors de la pròpia MO fins al sector universitari barceloní). La base va decidir, finalment, no anar a les trobades previstes amb el P. General, encara que va deixar ben clar que no he feia contra la seva persona, ja que el seu rebuig era conseqüència de la seva reunió amb el dictador. Si bé, la posició de l’organització va ser clara: Arrupe, en el seu periple per les ciutats espanyoles, va visitar molts llocs, a on hi havia, entre altres, els equips de la Missió⁷⁶².

La realitat és que, a principis de 1968, ja es parlava del viatge d’Arrupe a Espanya. Lamet ens indica que per diferents conductes s’havia suggerit que visités Espanya. Entre aquests havia Fernando Gondra, que el 1968 havia li havia escrit al seu cosí una carta a on donava la seva versió i preocupació del què estava entravessant el país, i especialment el País Basc, i els sectors més progressistes de l’Església. A la carta acaba insinuant que Arrupe aparegui per Espanya i d’aquesta manera fer callar els rumors que no hi anava per tal d’evitar alguns enfrontaments⁷⁶³. La crònica oficial del viatge de Manuel Alcalá remarcava que la visita havia estat programada des de feia un temps i

⁷⁶¹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O’NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1301.

⁷⁶² Sunyol en la seva recerca ens deixa constància d’una carpeta secreta de l’arxiu de la Companyia a Catalunya. Dóna tota una relació, de la que nosaltres volen destacar: un treball preparatori, probablement de Josep Mª Vallés, de "*Observaciones sobre el proyectado viaje*", "*Alcance y contenido de una posible declaración*", "*Posible contenido de la carta-declaración*"; correspondència a Arrupe del 10 de febrer i del 16 de febrer d’un grup de la Tarraconense mirant de frenar els efectes negatius del viatge; un col·loqui del General en el Clot, amb les preguntes i contestes sobre el tema de la visita a Franco.

⁷⁶³ LAMET, Pedro Miguel, SJ: *José María de Llanos: Biografía del jesuïta que militó en las dos Españas y eligió el suburbio*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2013: 338-339.

Ens apunta Sunyol que les dades sobre la planificació de la vinguda (reflectida a la crònica) va quedar reafirmada per la documentació que li va lliurar Josep Maria Vallès a l’agost del 2010. El propi Vallès assenyala tres moments de la seva documentació: el febrer de 1968, en la reacció d’una probable visita d’Arrupe a Espanya, amb intervencions de Blajot; el febrer de 1970, a on es dóna un intercanvi de cartes, un cop confirmada i programada la visita pel mes de maig de 1970, i en la que es demanaven condicions de la visita; el maig de 1970, amb documentació que mostra quines van ser les reaccions confirmada l’entrevista entre els dos generals (Arrupe i Franco).

que havia estat aplaçada a la tardor del 1969 per causa del Sínode extraordinari de Bisbes. Els Provincials, finalment, van suggerir com a data més apta la de primavera del 1970.

Sembla que la planificació del viatge a Espanya encara venia de més lluny. El mateix dia de l'arribada d'Arrupe, *La Vanguardia* es feia ressò, des de la seva redacció a Madrid, que la visita corresponia un encàrrec fet, el 1965, al General de l'Ordre durant l'Assemblea general dels jesuïtes, amb la finalitat de copsar la realitat propera a més d'un contacte personal⁷⁶⁴.

Les reivindicacions que van acompanyar al viatge ja eren presents el 1968 amb els primers indicis del viatge. El febrer del 1968 Josep Maria Vallès va escriure una carta⁷⁶⁵ al P. General amb algunes observacions sobre el projectat viatge i de la situació social i política del país. En trets generals, la carta expressava la preocupació que el Règim fes una interpretació unilateral del viatge, com a conseqüència del control polític que tenia sobre els mitjans de comunicació socials i sobre l'opinió pública:

(...) Un viaje a España tendrá, con toda seguridad, especialísima repercusión social y política, por el tradicional papel de la Iglesia y de la Compañía en la historia de la sociedad española.

Dadas las actuales circunstancias, es previsible una interpretación unilateral del viaje, debido al control político ejercido por el Régimen sobre los medios de comunicación social y sobre la opinión pública.

Una interpretación así desvirtuada tendrá posiblemente efectos perjudiciales en el orden religioso y apostólico, tanto sobre la opinión de la calle, como sobre la opinión de los sectores más sensibilizados del país, incluyendo aquí una parte de la misma Compañía.

Es esencial valorar este riesgo de unilateral interpretación y asumirlo conscientemente.

Para asumirlo conscientemente y contrarrestarlo en lo posible es necesario procurar la recta interpretación del "signo" mediante una doble actitud: (...) ⁷⁶⁶

⁷⁶⁴ *La Vanguardia*, sábado, 2 de mayo 1970, página 7: (...) "Según . un portavoz de la Compañía de Jesús en Madrid, la presente visita responde al encargo que, en 1965, le hizo la asamblea general de los Jesuitas de visitar algunas regiones para tener un contacto personal y conocer directamente las obras que llevan a cabo actualmente". (...).

⁷⁶⁵ Carta de Josep M. Vallès a R.P. General Pedro Arrupe (Roma). Data 4 febrero de 1968. 3 pp. Transcripció sencera a l'Annex.

⁷⁶⁶ Font: 4 de febrero de 1968. A: R.P. Pedro Arrupe S.I. De: Joseph Maria Vallès S.I. Mayo 1970. Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales. Capítulo XII. A modo de epílogos Sección Segunda Nuevos documentos encontrados Nuevas puntualizaciones Documentos de Joseph M. Vallès: http://usuaris.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/valles_docs_sp.htm. Consulta: 3 de maig 2017.

Per tal d'evitar-ho, calia una doble actitud: primer, eludint actuacions equívokes, com visites o trobades amb jerarquies nacionals o locals, el cap de l'Estat, autoritats civils o militars; segon, deixant clara la posició de la Companyia (mitjançant una carta o declaració) davant la projecció moral i religiosa de la situació social i política.

El contingut de la carta o declaració, seguia, podria incloure una justificació pastoral, una anàlisi de la situació social i política front una revisió de l'ètica cristiana i de la doctrina social de l'Església, un replantejament de l'actitud tradicional de la Companyia (actitud pastoral cap a la formació d'una consciència social col·lectiva, a més de responsabilitats davant l'Església i la societat espanyola).

La carta va rebre resposta al cap de pocs dies. El to va ser força amable, i no mostrava malestar, declarava coincidències en la visió de conjunt. Per la brevetat de la mateixa la reproduïm:

Roma, 19 de febrero 1968

Querido Padre Vallés,

He recibido su carta de fecha 4 de febrero con los anejos adjuntos, que mucho le agradezco.

En caso de realizarse esta visita a España tendré muy en cuenta sus observaciones, en la medida de lo posible y en especial todo lo que se refiere a que el viaje sea rectamente interpretado. Siempre se ha partido de esta base cuando se ha tratado de una posible visita.

Le deseo mucho éxito en sus estudios y me alegra su interés y su entusiasmo por estas materias pues una más profunda cristianización del mundo socio-político es algo que hoy nos urge y pide nuestros esfuerzos.

Me encomiendo en sus oraciones.

Suyo en Cristo.

Pedro Arrupe, S.J.

* * *

Tot i no poder comptar en tota la documentació que es va generar al voltant del viatge confirmat el 1970⁷⁶⁷, es poden consultar documents significatius que van acompanyar la preparació del periple, tot un testimoni de les preocupacions que van precedir la vinguda d'Arrupe⁷⁶⁸.

La crònica oficial ens relata que es va veure necessari, davant la tensió⁷⁶⁹ produïda per la vinguda a Espanya del P. General, que aquest fes una declaració pública com a mesura d'apaivagar recels⁷⁷⁰. Efectivament, Manuel Alcalá (Provincial d'Andalusia), que havia estat nomenat delegat de premsa durant la visita, va desplaçar-se el 12 d'abril a Roma de cara al preparatiu del viatge. A la reunió, celebrada a la Cúria del P. General, es va considerar que les declaracions fossin ofertes en exclusiva al setmanari *Vida Nueva*⁷⁷¹. El 22 d'abril la revista va facilitar a les agències de premsa un extracte de les mateixes. Segons la crònica oficial, la entrevista va tenir una gran repercussió en tot el país, i les declaracions van ser acollides en general positivament, cosa que ajudà a apaivagar els malestars expressats.

L'entrevista d'Alcalá a Arrupe va ser publicada al setmanari *Vida Nueva*⁷⁷². Les respostes, encara que cauteloses, donaven moltes claus interpretatives dels principals problemes de la Companyia a Espanya. Les declaracions a les preguntes de José María Alcalá van ser 26. De totes elles, les més significatives van ser la cinquena, la sisena i la quinzena. Les declaracions deixaven clar l'acomodació de la Companyia als nous temps: "Tengo una preocupación de índole general: el que la Compañía de Jesús se mantenga por una parte fiel a la tradición y, por otra parte, se acomode al mundo

⁷⁶⁷ Sunyol ens assenyala que hauria estat molt interessant tenir accés a la correspondència entre les Curies Provincials d'Espanya i la Cúria General de Roma. Malauradament, la Companyia té molta cura i reserva del seu patrimoni documental exceptuant la que és consultable i localitzable en els seus catàlegs.

⁷⁶⁸ Sunyol dóna tota una relació de la documentació que va poder consultar en un primer moment, més tard ampliada per la que li va proporcionar Vallès. De la primera documentació consultada comença amb dues cartes, ja en el mes de febrer, d'un grup de jesuïtes de Catalunya al P. General: 10 de febrer: per a "exponerle algunas sugerencias que puedan servir, a nuestro parecer, para disminuir dichos riesgos y facilitar, así, un resultado más positivo del hecho de su viaje"; i, el 16 de febrer ("soli"). Tota la relació està disponible al lloc web ja indexat.

⁷⁶⁹ Mostra de dita tensió són exemple dues cartes en data de febrer de 1970 redactades per jesuïtes, i que més endavant tractarem més àmpliament.

⁷⁷⁰ Manuel Alcalá, S.I.: *Crónica de la visita a España del R.P. General Pedro Arrupe, S.I.* Informe para el P. Asistente. Pro manuscrito. (Exemplar trobat als Arxius de Loiola per Sunyol). El P. Manuel Alcalá va acompanyar al P. Arrupe com a secretari i cap de premsa durant tot el viatge.

⁷⁷¹ "Padre Arrupe: toda la verdad sobre la Compañía de Jesús", en *Vida Nueva*, núm. 727 (25-IV-1970): 603 ss.

⁷⁷² *Vida Nueva* encara es publica (consulta any 2016). Es defineix a la seva web com una revista setmanal d'informació socio-religiosa de l'actualitat de l'Església a Espanya i en el món.

actual”. I respecte al país: “En España, lo mismo que en otros países, semejante adaptación es un proceso lento con repercusiones para el futuro”.

Sobre el problema de la provincia personal d’estricta observança⁷⁷³, declarà que aquesta no era la solució: “En efecto, ha existido una petición en este sentido. El problema ha surgido tal vez por una diferencia de mentalidades. Algunos han creído que así podrían seguir más fielmente el espíritu de san Ignacio en el momento presente. Considero que es un procedimiento que no resuelve el problema ni mucho menos; más bien, hay que actuar contrariamente: tratando de reforzar la unión. Reforzando, pues, la caridad y la obediencia, podremos llegar a la verdadera solución”.

També se li preguntarà sobre el compromís polític. El General no va dubtar en afirmar que estava convençut de què una religió sense compromís social estaria mancada de caritat, donades les circumstàncies d’injustícia que el món vivia.

Entrant en detall sobre qüestions molt directes sobre la visita programada, a la cinquena pregunta s’interrogava a Arrupe si acostumava a establir contacte amb les autoritats religioses i civils dels països que visitava. La resposta que donà va ser ampla i oberta “depende mucho de los lugares y tiempos”, encara que seguidament aclareix que a totes les nacions a on havia anat havia fet algun contacte, i la seva amplitud havia estat molt lligada al temps d’estada. Quan havia visitat a caps d’Estat, mai en significació política. Acabava defensant que dites visites sempre havien estat molt positives (depenent de les circumstàncies i del contacte personal previ amb tals persones).

Un cop que va fonamentar que allà a on havia estat, si la durada de l’estada era de certa durada, acabava visitant a autoritats polítiques i religioses, Alcalà ja valorà que com a Espanya la visita seria llarga (una de les més llargues acaba dient), a part de preguntar-li per la duració, va fer la falca (a la sisena pregunta): de si estava previst el contacte amb personalitats civils i religioses. La resposta del per què de la llarga durada li respon pel nombre important de jesuïtes que hi ha i, en la mida del possible, conèixer-los en el seu propi lloc de treball. Sobre la segona, respon que tenia previst trobar-se amb algunes autoritats religioses per tractar, entre altres temes, de la posició de la Companyia en aquells moments d’adaptació conciliar. Acaba remarcant que també esperava visitar el cap de l’Estat. Valero ens recorda que hi havia una relació personal entre tots dos que havia nascut perquè cada vegada que Arrupe venia a Espanya havia visitat a Franco per

⁷⁷³ En una visió tradicionalista de l’Ordre.

demanar-li diners pel Japó. Era obvi, doncs, que si era P. General no podia deixar de passar a saludar-lo i reiterar-li el seu agraïment⁷⁷⁴.

La pregunta quinzena es podria considerar com una invitació a què parlés de la situació política d'Espanya: "*Refiriéndonos particularmente a la Compañía en España, hay quien censura en algunos jesuitas actitudes socio-políticas dentro del llamado "compromiso temporal". ¿Cree usted que semejante compromiso encaja en el espíritu jesuítico y con la consagración que supone la vida religiosa?*" Respon que cal distingir amb precisió entre el "compromís temporal" i les seves possibles derivacions polítiques. I segueix: "Nosotros, como identificados con el Evangelio, no podemos prescindir en absoluto, al querernos encarnar en la sociedad actual, de un "compromiso temporal", mejor diría de un "compromiso social" que sea conforme con la actitud religiosa y sacerdotal que debemos tener".

Hi havia certa ambigüitat en la terminologia de "compromiso temporal" i de "compromiso social". El que quedava molt evident és que cap de les 26 preguntes donava peu a comentar en detall cap dels problemes essencials de la dura realitat social i política del país.

Abans de les anteriors declaracions a *Vida Nueva*, un grup dels jesuïtes catalans, el passat mes de febrer del 1970, li havien escrit dues cartes⁷⁷⁵ a on demanaven -a més a més d'excloure tota visita al cap de l'Estat- del que ells consideraven "*condicions mínimes, útils i necessàries*" que prenguéss una posició pública (abans o durant el viatge) sobre els problemes bàsics de la realitat espanyola.

La carta enviada el 16 de febrer⁷⁷⁶ era tot un compendi de les preocupacions d'un sector de jesuïtes per la visita a Espanya d'Arrupe. En principi li transmeten la seva inquietud

⁷⁷⁴ Sunyol en una entrevista mantinguda a Salamanca el dia 22 d'abril del 2005 amb el Urbano Valero, Provincial d'Espanya des del 20 de gener de 1970 fins el 4 de setembre de 1975 (anteriorment havia estat Provincial de Castella i després fou Rector de la Universidad Pontificia de Comillas), li preguntà si estava d'acord en l'afirmació de Álvarez-Bolado que la trobada d'Arrupe amb Franco era inevitable al disposar l'últim de "carta de hermandad" amb la Companyia.

⁷⁷⁵ Carta en data del 10 de febrer: per a "exponerle algunas sugerencias que puedan servir, a nuestro parecer, para disminuir dichos riesgos y facilitar, así, un resultado más positivo del hecho de su viaje" I una carta del 16 de febrer ("soli").

Per altra costat, com molt bé ha estudiat Sunyol, el jesuïtes signants de les dues cartes no van ser "quatre arreplegats" de Missió Obrera ni de sectors més joves de la Companyia (en concret de la Tarraconense). Fa un estudi de la seva carrera dins la Companyia, la majoria d'elles havien o ocuparan llocs significatius, i també molts d'ells acabaran deixant-la.

⁷⁷⁶ A.H.S.I.C. [229. 0: Dossier Miguel Suñol]. [Documentación diversa]. Carta. De: Hermanos en Cristo [jesuitas]. A: Pedro Arrupe. Asunto: Sobre la visita de Arrupe a España visita a Franco. Barcelona, 16 de febrero 1970. 3 pp.

perquè el règim no l'aprofiti (davant un silenci del General sobre la situació eclesial al país) com a una aprovació de la seva política religiosa que estava enfrontada amb un ampli sector de l'església cada cop més desvinculada i lliure. Li recomanen que perquè això no passi, fes dos gestos: primer, una declaració prèvia pública a on es digui que la visita era estrictament religiosa en el marc de la Companyia; segon, que no es fessin visites a persones amb càrrecs polítics, especialment al Cap de l'Estat⁷⁷⁷.

Consideraven que una reunió amb Franco seria perjudicial per cinc raons⁷⁷⁸: el Règim i la premsa ho utilitzaria contra les relacions amb la base de l'Església; el desvincular-se del Règim, ajudaria a què haguessin menys reaccions d'oposició; molts religiosos (inclosos jesuïtes) patien o havien patit presó per defensar unes idees que el mateix Arrupe aprovava, a més seria un obstacle més l'esforç missioner de la Companyia en el món obrer i universitari; quart, al problemes eclesials calia afegir-hi els d'autoritat i obediència per la pèrdua d'autoritat de la jerarquia, i Arrupe podria arriscar-se a perdre la seva autoritat moral; els Provincials espanyols encarregats de l'organització del viatge, no eren sempre els depositaris, com a consellers, del coneixement i sensibilitat dels problemes⁷⁷⁹.

Aquesta correspondència corresponia a una realitat més amplia, com el document dels tres annexes⁷⁸⁰. Les tres declaracions anaven, bàsicament, en la línia de voler evitar tot allò que pogués permetre una interpretació del viatge com un signe de recolzament i agraïment al sistema social i polític vigent; i, que la Companyia prengués una actitud clara i precisa davant d'alguns problemes bàsics de l'actual realitat espanyola.

* * *

⁷⁷⁷ Carta. De: Hermanos en Cristo [jesuïtes]. A: Pedro Arrupe. Asunto: Sobre la visita de Arrupe a España visita a Franco. Barcelona, 16 de febrero 1970: 1-2.

⁷⁷⁸ Carta. De: Hermanos en Cristo [jesuïtes]. A: Pedro Arrupe. Asunto: Sobre la visita de Arrupe a España visita a Franco. Barcelona, 16 de febrero 1970: 2-3.

⁷⁷⁹ A l'Annex està el text de la carta íntegrament. R.P. Pedro Arrupe. Curia General, Roma. Al P. Valero. Así lo hemos hecho y por ello le adjuntamos una copia. Barcelona, 16 de febrero 1970.

⁷⁸⁰ Sunyol l'atribueix a J.M. Vallès. Els tres annexes són: *Observaciones sobre el proyectado viaje; Alcance y contenido de una posible declaración; Posible contenido de la carta-declaración.*

A aquesta documentació és: Un "postulat" presentat a la Congregació Provincial de Lloïola; i, Una nota signada per Josep Mª Borri, a la que fa referència el Provincial de Catalunya, P. Rifà, en "una nota orientativa para el P. General", enviada a Roma. A aquesta documentació caldria sumar-li l'enviada per Vallès el 2010.

El periple d'Arrupe per Espanya va tenir diverses etapes. En moltes d'elles es va topa en una realitat contestatària, com va esdevenir a València, a Barcelona, a Saragossa, al País Basc i a Andalusia⁷⁸¹.

Certament, la vinguda d'Arrupe venia envoltada de greus problemes, que anaven més enllà de la controvertida trobada amb el cap de l'Estat. Els principals eren prou coneguts per tothom. Durant el seu recorregut per Espanya, entre el 4 i el 19 de maig, va fer valer un caràcter obert i conciliador. En les seves trobades i visites va procurar equilibrar la tolerància amb l'exigència, la tradició amb la renovació⁷⁸². El periodista Manuel Pombo resumia la situació de crisi que patia la Companyia espanyola tot just a la seva arribada al país: voluntat d'escissió d'un grup de jesuïtes amb el desig de crear una Província especial (tradicionalista), els afegits problemes d'obediència, de disciplina, les divergències i la voluntat de seguir l'esperit conciliar (no sempre ben acceptat):

*La visita del padre Arrupe*⁷⁸³

(...) Comentarios públicos

El Padre Arrupe llega a España en un momento en el que ya se habla, públicamente, de la crisis de los Jesuitas españoles. Por lo menos así lo comentó ayer -escisión, la llama - el diario «Ya», paladín del catolicismo español, no a la hora, más bien cómoda -y acaso ahora lo comprendemos, exagerada- del catolicismo oficial, sino en aquellas otras, mucho más difíciles, y más bellas, del laicismo y del catolicismo perseguidos. El Padre Arrupe no ha negado las divergencias entre los miembros de la Compañía, aún dentro siempre de su disciplina, ni el deseo de algunos grupos en crear una provincia especial en la que “se pudiera vivir con mayor fidelidad el espíritu de San Ignacio”.

En España por ahora, son siete las provincias de la Compañía. Que se pretenda crear otra -una especie de «superprovincia», en la que el espíritu ignaciano se elevase a más alto nivel-, parece, por lo menos, despectivo hacia, las siete restantes a los ojos de observadores ajenos a estos problemas. (...)

Pluralismo de doctrina

«El santo pluralismo de doctrina» y la «obediencia al Santo Padre» parecen ser las piedras angulares de la argumentación que el Padre Arrupe, ascético, sacrificado, vasco y universal, trae para conciliar -con doctrina de Concilio- las elementales

⁷⁸¹ Acompanyava al General Víctor Blajot, assistent per Espanya. Urbano Valero Provincial d'Espanya l'acompanyarà gran part del recorregut. També formarà part del seguici, com sabem, Manuel Alcalá, com delegat premsa. La visita es va desenvolupar entre el 4 i el 19 de maig.

⁷⁸² REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: “Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)”, en Teófanos EGIDO (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 420.

⁷⁸³ Manuel POMBO ÁNGULO: “La visita del padre Arrupe”, *La Vanguardia*, domingo, 03 mayo 1970: 6.

divergencias que parecen haber surgido entre los miembros de su Compañía española. El hablará -como ya ha hablado- de unidad y de caridad. En el amor a todos está, sin duda, la solución y la unidad, por que el amor es generoso, y no exige, sino que desea dar. Pero, entre las muchas inquietudes que nos acometen vienen añadiéndose, desde hace tiempo, estas otras inquietudes de las que creímos tener ya resueltas por el camino -difícil camino, reconozcámoslo- de la disciplina y la obediencia.

Sana libertad de pensamiento

El Padre Arrupe admite «una sana libertad de pensamiento en materias opinables dentro de la doctrina del Magisterio». En realidad, su viaje no tiene la trascendencia que muchos le pretenden atribuir, sino que es más bien una especie de visita familiar, con toda la autoridad del cabeza supremo de esta familia. Un cambio de impresiones, un consejo y una orientación. Comenzará su viaje por Alicante y para el 18 de mayo está prevista una importante conferencia de prensa fluenos aclarará muchos puntos, seguramente muchos menos de los que por ahí se dice que es preciso aclarar.

Manuel Pombo Angulo

L'entrevista a *Vida Nueva* va contribuir a què la vinguda del General no generés més controvèrsies, i així ho manifestava l'article de *La Vanguardia* del dia 5 de maig. Durant la roda de premsa a Barcelona va haver de nou oportunitat de tornar a preguntar sobre els problemes de la Companyia:

No sólo por los cincuenta minutos que estaban programados, sino especialmente por el hecho de que una revista nacional había publicado días antes una entrevista oficial con el padre Arrupe. En las citadas declaraciones, que conocerán seguramente los lectores, sé señalaba «Toda la verdad sobre la Compañía de Jesús». El entrevistador fue el padre Manuel Alcalá, S.J. La postura oficial de la Compañía que-daba perfectamente resumida. Poco se podía añadir que no se hubiese ya tratado. Por esto, la rueda de prensa, aparentemen-te interesante, quedaba limitada por las circunstancias que de manera casual se habían producido⁷⁸⁴.

La resposta a la pregunta sobre la pretensió d'alguns jesuïtes de crear una Província personal (que com sabem de portar-se a terme hauria representat en la pràctica una escissió dins la Companyia), i sobre la persistència de la desunió, què passaria, Arrupe respon:

Es conocido el intento de algunos jesuítas de crear una provincia personal. Representaría, de llevarse a la práctica, una escisión dentro de la Compañía. Y la

⁷⁸⁴ *La Vanguardia*, martes, 5 de mayo 1970: 5-6.

Compañía no lo ha consentido. Sin embargo la desunión persiste. ¿Qué se va a hacer al respecto?

Todos quieren lo mejor para la Compañía, aunque existe diversidad de criterios. Sin embargo, se puede llegar a una verdadera comprensión entre todos dentro de una verdadera unión, pero hay que reforzar, sobre todo, la caridad y la obediencia.

- Y la crisis actual. ¿Qué sucede con la crisis por la que atraviesa en estos momentos la Compañía?

- Se pretende conocer la situación con objeto de servir lo mejor posible. Se ha efectuado un estudio sociológico para conocer la situación actual, para tener la base de reflexión en el orden apostólico. La Compañía ha de proceder de una manera objetiva y real.

Arrupe havia comprés perfectament les tensions i tendències en el si de la Companyia, d'aquí l'enquesta sociològica interna –el survey- per tenir una visió més clara de tot plegat. Aleshores, no només havia un sector d'esquerres (sota el paraigües de l'apostolat social) o democratitzador com era la Missió Obrera, sinó també un de conservador. Es en aquest context que Arrupe aterrà a Espanya i començà el seu periple.

El 3 de maig, Arrupe arribava a València⁷⁸⁵. Allà li esperaven dues cartes de protesta en data del 27 d'abril. Una més de col·lectiva⁷⁸⁶, amb vint signatures, a on es feia palès la seva discrepància davant la visita a Franco donada la repressió existent⁷⁸⁷:

Valencia 27 de abril 1970

R.P. Pedro Arrupe Prep. General de la Compañía

Querido P. Arrupe:

Un grupo de jesuitas pertenecientes a las Comunidades de La Malvarrosa, Colegio S. José, Escuelas Profesionales, Residencia Pedro Fabro, Residencia de la Aguja, Residencia del Reloj Viejo y Colegio universitario, nos sentimos obligados a manifestar nuestra actitud ante su visita a España.

⁷⁸⁵ Podem consultar aquesta i les següents a Sunyol, capítol Sisè: L'etapa de València.

⁷⁸⁶ Els signants es presenten com un grup de jesuïtes adscrits a les Comunidades de La Malvarrossa, Colegio S. José, Escuelas Profesionales, Residencia Pedro Fabro, Residencia de la Aguja, Residencia del Reloj Viejo i Colegio universitario.

⁷⁸⁷ Signaven Vicente Berenguer Navarro, Francisco Calatayud Alenda, Vicente Capella Alfonso, Juan Luis Clausell Esteller, Rafael Casanova Colomer, Francisco de P. Estañ Cogollos, Francisco García De Paso Remón, Faustino Guerau de Arellano, Alberto Guerrero Peyrona, Juan Jaume Gili, José M. Loring Lasarte, Enrique Llull Martí, Tomás Moreno Melgar, Pedro M. Pradera Petrement, Ramiro Reig Armero, José Roldán García, Francisco G. Sánchez Marco, Benito Salas de Miguel, Miguel Solaesa Gonzalo, Alfonso Dasti. Aquesta carta està reproduïda a Sunyol, capítol sisè, L'etapa de València.

El problema fundamental radica en su visita, públicamente anunciada, al jefe del Estado. Esta visita nos resulta inaceptable, entre otras, por las siguientes razones:

- la extrema sensibilidad de los ambientes en que nos movemos a cuanto supone relaciones Iglesia-Estado y a cualquier apariencia de identificación entre ambos
- la impresión de un poder visitando otro poder
- la propaganda política que, en uno u otro sentido, se desarrollará en torno a esta visita
- la incongruencia de dicha visita después de un reciente estado de excepción, procesos y condenas de sacerdotes, jesuitas y militantes obreros; represión y tortura de presos políticos, incautación y secuestro de revistas; impedimentos a la libre asociación...

Como puede ver, lo que sobre todo nos preocupa es el significado que inevitablemente se dará a esta visita. Máxime cuando pensamos que las directrices marcadas por sus cartas y declaraciones obligan a la Compañía a tomar una actitud seria y decidida ante las situaciones de injusticia, y no vemos que su visita constituya una postura clara ante la actual situación.

Tras haber deliberado mucho hemos creído que debíamos manifestar nuestra disconformidad no asistiendo a los actos programados durante su estancia en Valencia.

Queremos insistir en que esa actitud no quiere ser en modo alguno una muestra de desestima y descortesía para con usted. Nos hubiera gustado mucho haber podido pasar un rato en su compañía, pero hemos creído sinceramente que, tomándonos en serio sus mismas orientaciones, debíamos actuar de este modo aunque nos duela profundamente.

Afmos.

L'altra carta era de la comunitat de La Malvarrossa, a on segons els primers projectes dels organitzadors, s'havia previst realitzar una breu visita. El to era el mateix que l'anterior carta, en una protesta per la trobada amb el dictador, però anava més allà quan li demanaven que anul·lés la seva visita a la comunitat. Argumentaven el perill que els habitants del barri a on es trobaven, obrer, relacionessin la situació política i social, les detencions d'amics (per l'exercici de la repressió), amb manca de sinceritat de la Companyia i amb els poderosos:

Valencia 27 de abril 1970

R.P. Pedro Arrupe. Prep. General de la Compañía

Querido P. Arrupe:

Después de muchos cambios de su itinerario por Valencia, parece que decidieron los organizadores que viniese un rato por casa. A nosotros esto nos gustó, aunque nos pareció muy escaso el tiempo de que disponía.

Al oír los rumores, que después confirmó la prensa, de que en su programa entraba la visita al Caudillo, nos replanteamos en equipo, cuál debía ser nuestra actitud. Este hecho, por mucho que se pretenda, no se puede limitar a una visita personal. Su significado va mucho más allá. De sobras sabe Ud. la situación política española y la actitud general de la Iglesia a este respecto.

Más en concreto, en nuestra situación real de vida, en una barriada típicamente obrera, se nos hace más patente la contradicción entre la forma de vida que intentamos llevar, estimulados por sus cartas y declaraciones, y cualquier otra actitud que nos asemeje a personajes importantes. Para mucha gente su visita será una confirmación de que la Compañía sigue vinculada a los poderosos.

Por otra parte, varios amigos han sido condenados por el simple delito de asociación ilícita, propaganda ilegal... Nos parece lógico que duden de nuestra sinceridad. Aparte de que su visita servirá para confirmar a los poderosos de que estas acciones son cristianas.

Todas estas razones nos parecen de suficiente peso como para pedir al P. Provincial que, a ser posible, anule su visita a esta casa. Al mismo tiempo queremos notificárselo a Ud.

Afmos., La Comunidad de Malvarrosa

Post-data

Teniendo ya redactada y a punto de enviar esta carta hemos recibido, con fecha de hoy 27, una nueva notificación del P. Boix en la que se nos comunica: "*Ahora ha sido de Roma que han urgido el recortar más las visitas... y entre otras cosas nos ha hecho suprimir la visita a vuestra casa*". Con ello se hace innecesaria nuestra petición, pero creemos que sigue siendo conveniente manifestarle nuestra actitud⁷⁸⁸.

La crònica oficial ens relata que començà la visita a Las Escuelas Profesionales de S. José. El P. General va parlar al grup de professors seglars, unes paraules als antics alumnes, seguida d'una reunió de comunitat amb els jesuïtes tractant el tema de l'apostolat social. Hi van haver discrepàncies sobre el respecte i s'obrí un col·loqui amb preguntes relatives a les visites oficials previstes. El P. General explicà, sense dubtes, la seva posició a la interpel·lació d'un jesuïta:

⁷⁸⁸ Reproduida a Miquel Sunyol. *Maig 1970: Els jesuïtes de la Missió Obrera entre dos generals* [hi ha versió en castellà: Mayo 1970: Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales]. http://usuaris.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/welcome.html. Data de consulta: 8 de febrer 2016.

Pues mira. Como ustedes saben, esto de mi famosa audiencia, no es una decisión que la haya tomado por... así... sin pensar. De modo que es una decisión en la que he visto todos los pros y contras. Porque esto que me dices aquí de palabra lo he recibido por escrito. No es que desconozca esto.

Pero es ahí precisamente donde, a pesar de reconocer toda vuestra buena voluntad, yo me he visto obligado a tomar una decisión que sé que es impopular en un sector. Una decisión, como tantas otras que tengo que tomar en la Compañía. Yo no puedo proceder por un sector que piensa de una forma o de otra, sino que tengo que obrar con una visión universalista. Y, al ser universal, resulta que, al final, puede que para un sector más o menos grande, resulte desagradable. Pues... *transeat*. Yo me paso por ese mal rato de tener que dar ese mal rato y pasar un mal rato al no ver aquí a estos hermanos míos a los que quisiera ver y hablar en un diálogo, como estamos haciendo aquí.

Yo no interpreto mal vuestras interpretaciones y no me siento ofendido. Pero puedo decir que lo siento: como hombre, como jesuíta, como hermano. Te lo digo con toda sinceridad, porque estamos hablando con sinceridad, ¿no?

Veo además ahí una posición delante de una decisión de la autoridad, muy peligrosa. Porque si, después de haber pensado a nivel español y mundial, con todo ese conocimiento, una autoridad cree en conciencia -yo, General, creo en conciencia- que debo tomar esa decisión, creo que en la Compañía debe de haber una comprensión para aceptar, aun con dolor, y no dar una manifestación pública de un desacuerdo.

El segundo motivo para mí -el primero es el de no aceptar la decisión- es el motivo de procedimiento. En la Compañía el procedimiento de la protesta en esta forma, no es jesuítico. Se puede hablar, se puede decir las cosas; pero... en esta forma -una prueba pública de desagrado- realmente no es normal en la Compañía. Esto yo, como prueba de espíritu jesuítico, no lo admito.

Y en tercer lugar, pastoralmente, mucho menos. Sabéis vosotros que no tengo ningún interés político de nada, ni de aquí, ni de España, ni en ningún sitio. Y yo tengo que proceder como el General de la Compañía, y actuar con gente pública. He estado con de Gaulle; he estado con el presidente del Canadá; he estado con Kaunda; he estado con el Presidente del Brasil; he estado con lo menos quince presidentes de repúblicas.

Conozco a esta autoridad civil española a quien voy a visitar, personalmente. Ha sido un bienhechor nuestro en el Japón; gran bienhechor del Japón. Yo me siento obligado. No quiero dar la motivación. Pero estos son algunos de los motivos que he tenido que considerar.

Vosotros sois los que tenéis que comprender, aunque sea en contra de una convicción vuestra, viendo esta decisión. Y educar a esta gente. Ahí está la labor sacerdotal que os decía antes. Pastoralmente vosotros sois los que tenéis que tratar de convencer y tratar de presentar, y tratar de explicar a esta gente, a vuestros compañeros, para que realmente comprendan.

De modo que yo acepto lo que habéis hecho. Pero como veis... vamos... no... no... aconsejo. Me toca personalmente como Arrupe, ¿eh?, como Arrupe. Y como General,

en cuanto que siento que hubiéramos podido tener un diálogo magnífico, y no lo hemos tenido, con los 10 ó 12 ó 15; no sé los que han dejado de venir, ni quisiera enterarme: los que sean. Eso yo lo siento profundamente: como hombre y como persona que os quiere, porque creo que estáis haciendo una labor magnífica⁷⁸⁹.

Arrupe va decidir finalment visitar la comunitat de la Malvarrossa de la MO. Allà va manifestar la greu situació que suposava la no obediència a la seva persona com a P. General. Els membres de la comunitat van argüir com a descàrrega que no es tractava d'una postura contaria a ell, sinó del gest per la seva visita a Franco.

El dia 4 de maig arribava a Barcelona. Com a l'etapa anterior, li esperaven cartes de protesta: una de la Missió Obrera, una segona d'un grup que es va autoanomenar del "sector universitari"⁷⁹⁰. Com a protesta a la visita al dictador, tots dos grups van refusar d'assistir a les trobades previstes.

La mateixa tarda de l'arribada, i un cop acabada la roda de premsa, Arrupe va anar a reunir-se amb dos grups de jesuïtes: els qui cursaven estudis a la universitat i els que regentaven col·legis. Després es va traslladar a les Escuelas Profesionales del Clot, per tal de trobar-se amb els jesuïtes que treballaven en l'Apostolat social. Un cop allà, li fou lliurada la carta del grup de Missió Obrera de Catalunya (dels equips de Verdum, Sabadell i Terrassa). Ramir Pàmols va ser qui li donar personalment la carta. Aquesta, que al ser policopiada va ser àmpliament difosa, provocà certa tensió durant l'acte:

Barcelona 3 de mayo de 1970

Después de reflexionarlo seriamente, los equipos de misión obrera de Verdún, Tarrasa y Sabadell, hemos decidido no participar en el Coloquio con el P. General, por las graves razones que exponemos en la carta que sigue y que le hemos enviado firmada por todos nosotros.

P. General:

Con dolor le escribimos esta carta, que quiere darle las razones de nuestra ausencia, la de los miembros de misión obrera, en este coloquio con Vd.

El hecho, anunciado ya públicamente, de su entrevista con el Jefe del Estado, nos impide tomar participación alguna en un contacto del P. General con los jesuitas

⁷⁸⁹ La Província d'Aragó (que llavors comprenia Comunitats Autònomes de les Balears, València i Aragó) va publicar un número extraordinari del seu butlletí de "Noticias", la Circular 9/70, dividit en quatre "entregues". La 9/70 Bis va reproduir les paraules del col·loqui.

⁷⁹⁰ Era una evidència que no únicament van haver protestes des del sector de la MO, i que més aviat van sumar-se altres col·lectius.

españoles, que viene acompañado de tal gesto, que consideramos lamentable y escandaloso para el pueblo.

No debíamos esperar que su visita a nuestro país, significara un nuevo obstáculo en nuestra tarea misionera en el mundo obrero. Tarea entorpecida ya habitualmente por la imagen de una Compañía vinculada y comprometida en sus grandes obras, con las clases ricas y poderosas.

Una vez más se pone de manifiesto ante el pueblo, el compromiso de la Iglesia oficial y de la Compañía, con un régimen que alardea de católico mientras pisotea la mayor parte de los principios cristianos de la convivencia, repetidamente afirmados por la Iglesia. Una vez más se da un apoyo moral a una situación que deberíamos denunciar claramente como inmoral.

Su visita al Jefe del Estado español, quiéralo o no, lo afirme o niegue en sus declaraciones, viene a reforzar la situación del régimen político por él encabezado, en la medida que debilita a los ojos de muchos y aun del mismo régimen, la contradicción en que está sumergido, entre apariencias cristianas y actuación opresora. Y las víctimas de esta opresión sabrán también a qué lado colocar al P. General y consecuentemente a todos los jesuitas.

Con profunda amargura se lo decimos, P. Arrupe, su visita nos acorrjala una vez más a sentir vergüenza ante el pueblo por el hecho de ser jesuitas.

Sabemos perfectamente que, por desgracia, otros jesuitas se considerarían defraudados si Vd. no hiciera esta visita a Franco. Pero creemos que no se puede resolver una cuestión así por simple sufragio universal.

No depende del número de jesuitas que digan que sí o que digan que no, el que haya o no haya torturas, sobradamente comprobadas y habituales, en las comisarías de policía, durante los interrogatorios de detenidos sociales y políticos. El que en las cárceles de la península haya o no centenares y centenares de hombres privados de libertad por haber ejercido derechos defendidos por la Iglesia. El que estén o no pisoteados de hecho y aun en las leyes, la mayor parte de los derechos humanos, sobre todo los de carácter social y político. El que la clase obrera esté amordazada y desarmada en una situación de injusticia y represión brutales.

Estos son hechos que creemos sobradamente conocidos por Vd. y sus consultores. ¿Qué consideraciones del tipo que sean, si nos basamos en el Evangelio, claro está, pueden llevar a prestar el más leve apoyo y colaboración a una realidad política como ésta, y que además por su disfraz confesional compromete gravemente a la Iglesia? Podía habersele pedido una denuncia pública, que compensara el silencio de la jerarquía española; pero dadas las circunstancias de intimidad jesuítica que se decía quería tener su visita a España, nos hubiera bastado que no acentuara al menos, la imagen de cómplice que tiene bien ganada la Iglesia oficial en nuestra tierra.

No ha sido así. Su visita a Franco produce un duro golpe a los jesuitas que tratan, no sin sufrimientos, de vincularse realmente y no sólo de palabra a la suerte de los pobres.

Necesitamos decir con algún hecho al pueblo que nos rodea, que rechazamos esta actuación, que no comulgamos con el P. General en este gesto, que marca, quiéralo Vd. o no, toda su visita a España. Por esto no podemos asistir a un coloquio con Vd.

Comprenderá que es muy amargo sentir y decir esto, pero le confesamos que en nuestro camino de fidelidad al Evangelio y a los pobres, hemos gustado muchas otras amarguras de este tipo, y nos tememos que ésta no sea la última.

Pedimos al Señor ilumine a Vd. y a sus consultores, y le rogamos una oración por nuestra tarea misionera y por el mundo de los pobres y oprimidos que sufrirá escándalo por causa de su gesto⁷⁹¹.

Isidre Ferreté⁷⁹², J.M. Borri⁷⁹³, Andreu Vilà Tintoré, Manel Marcet, Josep Ricart, Oscar Jordà, Antonio Agudo, Pedro López, Manel Borell, Ramon Vallès, Josep M. Surís, Diego Jiménez, Josep Miralles, Lluís Caparrós, Robert Pascual⁷⁹⁴.

Amb la voluntat de fer-nos una idea dels membres de la MO, prenem com exemple els signants de la present carta. Tres d'ells eren consiliaris, concretament Borri va ser consiliari federal de l'HOAC, Andreu Vilà consiliari de l'HOAC i, Josep Ricart ho era de la JOC i de la JIC. Treballaren a fàbrica vuit d'ells (Ferreté, Borri, Ricart, Jordà, Agudo, López, Surís, Caparrós) i un a la construcció (Vilà). La majoria va acabar abandonat la Companyia, sent el primer Jiménez el 1970; li van seguir el 1971 Jordà, Agudo, Borrell i López; més tard; el 1976, Vilà i Marcet; el 1977 ho van fer Vallès i Surís; i el 1980 Borri i Caparrós.

L'escrit no podia ser més meridiadament clar a l'hora de denunciar la repressió del règim. A més, no s'estava d'embuts en assenyalar la implicació de la jerarquia de l'Església amb un suport implícit de la dictadura. Entre els nombrosos errors de la significada trobada entre els dos Generals es trobava que la Companyia novament es

⁷⁹¹ A.H.S.I.C. [229. 12.: J. Mª Borri]. [Carta abierta]. A Pedro Arrupe. De los equipos de misión obrera de Verdún, Tarrasa y Sabadell. Asunto; Decisión de no participar en el Coloquio con el P. General. 3 de mayo de 1970.

⁷⁹² Tant qui va lliurar la carta a Arrupe Ramiro Pàmols, Isidre Ferreté i Josep Maria Borri van jugar papers molt destacats dins la Missió Obrera. Sobre Isidre Ferreté, al qual vaig entrevistar per primera vegada el novembre del 2015 a Badalona, nascut el 1941, va ingressar al noviciat el 1959. Va viure a la comunitat al barri de Torrerromeu (Sabadell). Al temps que treballava a la fàbrica ajudava a la parròquia. Serà ordenat de sacerdot el 1976. A mudar-se a Badalona, va viure a la comunitat de la Salut Alta.

⁷⁹³ Josep M. Borri va néixer el 1925. Per informació de l'arxiver de l'arxiu SJ sabem que quan escrivim aquestes línies el 2017 ja havia traspasat. Va ingressar al noviciat el 1947 i ordenat de sacerdot el 1962. Va viure a la comunitat al barri de Torrerromeu (Sabadell). Va tenir diverses feines: vicari a la Parròquia "Nuestra Señora de los Dolores" del barri; consiliari Federal de la GOAC. Va treballar manualment. Des del 1972 va ser superior dels grups de Missió Obrera. Posteriorment, serà consultor de Província. Va deixar la Companyia el 1980 (tenim còpia de la carta de renúncia, però pel seu caire molt personal, hem considerat no publicar-la).

⁷⁹⁴ La relació de signants la dóna Sunyol. La carta que hem reproduït no hi consta cap signant.

significaria de nou amb les classes benestants i poderoses contra la classe obrera. Un règim que es deia catòlic però que menyspreava els principis cristians de la convivència, la majoria dels drets humans, en especial de caràcter social i polític. Es feia una denúncia de tortures durant els interrogatoris policials. El de presos polítics per drets també defensats per l'Església. I, el que ells cercaven com a jesuïtes era el camí de la fidelitat a l'Evangelí i als pobres.

L'altra carta de protesta va ser el d'un grup de jesuïtes catalans que estaven en contacte amb el món universitari (la crònica oficial fa esment d'una reunió amb trenta jesuïtes assignats a la pastoral universitària): professors i estudiants d'universitat, els dedicats a la pastoral universitària (Congregacions Marianes, grups de MOEC⁷⁹⁵...). L'escrit era més breu que l'anterior, ja que donaven per coneguda el de la Missió Obrera, a la qual recolzaven: “La carta de la Misión Obrera se las explica suficientemente, y no le ocultamos nuestra entera solidaridad con ella. Por nuestro trabajo en medios fundamentalmente universitarios, nosotros creemos que ese análisis es igualmente válido para los ambientes en que nos movemos⁷⁹⁶”.

Si bé la premsa local⁷⁹⁷ no va escriure res al respecte de les discrepàncies i protestes, no va passar el mateix en la internacional, que va ser notable. El rotatiu *Le monde* va fer-se ressò:

Quarante-cinq jésuites ont refusé de rencontrer le général de leur ordre, en visite à Barcelone

Deux groupes de jésuites espagnols, composés l'un de trente et un universitaires, l'autre de quatorze prêtres ouvriers, ont refusé de rencontrer le général de l'ordre, le R.P. Arrupe, venu à Barcelone, les 4 et 5 mai derniers, à l'occasion de la visite officielle qu'il effectue actuellement en Espagne, et au cours de laquelle il doit rencontrer le général Franco.

⁷⁹⁵ Sobre la participació i moviments a Catalunya podem consultar, FERNÁNDEZ SEGURA, Josep “La participació dels catòlics en el moviment obrer de Barcelona (1946-1978)”. *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, [2006] núm. XVII: 259-283.

⁷⁹⁶ Entre els signants trobem figures tant destacades en l'àmbit docent com: José Ignacio González Faus, Josep M. Vallès, Lluís Pugés, Ferran Manresa, Antoni Güell, Enric Comas, Antoni Borràs, Joaquim Aragó, Xavier Adroer, Ignasi Salvat, entre altres. No podem per més que repassar la trajectòria del l'encara actiu González Faus. Aquest jesuïta va néixer el 1933. Va ingressar al noviciat el 1950 i ordenat sacerdot el 1963. Ha estat professor de teologia dogmàtica, director de la revista *Selecciones de Teología* i responsable de l'àrea teològica a *Cristianisme i Justícia*. Ara és professor emèrit de l'Institut de Teologia Fonamental.

⁷⁹⁷ Sunyol en parla que va fer una revisió de la premsa en aquelles dates i no va veure cap referència. Nosaltres hem consultat *La Vanguardia* en aquelles dies i tampoc hem trobat res al respecte.

Dans deux lettres adressées à leur supérieur, les quarante-cinq jésuites expliquent les raisons de leur attitude, reprochant au R.P. Arrupe de cautionner le régime franquiste en rendant visite au chef de l'État espagnol.

"Ce geste ambigu sera une épreuve de plus pour la foi de certains Espagnols avec lesquels nous nous sentons solidaires du fait de notre mission au sein de l'Eglise ", écrivent les trente et un universitaires. Les quatorze membres des missions ouvrières de Verdun, Tarassa, Sabadell et Rubi, dans la banlieue de la capitale catalane, considèrent pour leur part que la démarche du R.P. Arrupe auprès du général Franco est " lamentable et scandaleuse ". " Nous ne pensions certes pas. écrivent-ils, que votre visite dans notre pays se traduirait par l'opposition de nouveaux obstacles à notre tâche militante dans le monde ouvrier, déjà rendue difficile par l'image que l'on a d'une Compagnie compromise dans ses principales œuvres avec les classes riches ou puissantes. Une fois de plus, on met en évidence aux yeux du public la collusion de l'Eglise officielle et de la Compagnie, avec un régime qui se prétend catholique, tandis qu'il piétine la plupart des principes chrétiens (...). Votre visite au chef de l'État, que vous le vouliez ou non, renforce la situation du régime qu'il dirige, dans la mesure où elle minimise, aux yeux de nombreux Espagnols, la contradiction dans laquelle il se débat en essayant de préserver des apparences chrétiennes tout en agissant en oppresseur. Et les victimes de cette oppression sauront très bien de quel côté situer le général de l'ordre des jésuites, et, en conséquence, l'ensemble des membres de l'ordre⁷⁹⁸.

La tarda del 5 de maig marxà a Saragossa. La primera trobada serà un sopar a la comunitat de Nuestra Señora de Belén, parròquia obrera en el barri de El Picarral. Al sopar hi van assistir alguns jesuïtes obrers⁷⁹⁹ del Barri de les Delicias, que va ser seguit d'un intercanvi de problemàtiques cas de la Missió Obrera o la visita a Franco⁸⁰⁰. Arrupe va insistir en la dificultat del ministeri, i insinuà que la situació espanyola era similar a la viscuda a França fa una anys enrere.

Els jesuïtes que formaven part de la comunitat de la parròquia de Nuestra Señora de Belén eren Carmelo Martínez, Juan Acha, Luis Anoro, Eugenio Arraiza i Manuel Fortuny. La comunitat va preparar per rebre a Arrupe un escrit en tot el que li volien explicar. El document el van anomenar *Guión-Base para el diálogo con el P. Arrupe*⁸⁰¹.

⁷⁹⁸ *Le monde*, le 18 mai 1970.

En savoir plus sur <http://www.lemonde.fr/archives/article/1970/05/18/quarante-cinq-jesuïtes-ont-refuse-de-rencontrer-le-general-de-leur-ordre-en-visite-a-barcelone>. Data de consulta: 12 de gener 2017.

⁷⁹⁹ Les visites a la Malvarrossa com al Picarral i les que seguiran eren a comunitat de capellans obrers.

⁸⁰⁰ Sunyol en aquesta etapa utilitza la Crónica oficial y De las Noticias de la Provincia de Aragón (Circular 9/70 Quater). Número especial con ocasión de la visita del M.R.P. General.

⁸⁰¹ El mateix Sunyol ens relata que el document el va trobar als arxius de la comunitat de El Picarral, no porta indicacions de lloc ni de data ni d'autor. Anotacions a mà indiquen "abril 1970" i "Luis a.". Probablement Luis Anoro. Està reproduït a l'Annex: *Guión-base para el diálogo con Arrupe*. Abril 1970.

Sunyol indica que el valor d'aquest document radica en que pot ser considerat com una “vàlida exposició de la situació anímica dels jesuïtes de Missió Obrera dintre de la Companyia de Jesús”.

La crònica oficial no fa cap esment a la Missió Obrera, ni trobada amb capellans obrers ni de jesuïtes orientats a temes socials al País Basc. Tampoc es parla de la visita a Franco. No obstant aquest silenci “oficial”, alguns sectors jesuïtics de la Província de Loiola es van mobilitzar, al igual que havia succeït en les etapes anteriors el viatge⁸⁰². Mesos abans del viatge es manifestaren dubtes sobre la seva oportunitat, motivades per la programació prevista. Els dubtes van quedar registrats en un postulat a la Congregació Provincial i en diverses cartes de jesuïtes al mateix P. General. A més, va haver una consigna de no assistir als actes i les reunions d'Arrupe⁸⁰³. Alguns estudiants van manifestar la seva preocupació i disconformitat.

A Andalusia⁸⁰⁴ van tornar a repetir-se accions de les anteriors etapes: els membres de la Missió Obrera no van assistir als actes "oficials" amb el General de l'Ordre que a més, li van lliurar escrits i una carta (entregada a Arrupe per Pedro Closa). També va haver una reunió a La Chana⁸⁰⁵.

Ja a Madrid⁸⁰⁶, el día 16 de maig, Arrupe, per pròpia iniciativa, va anar al barri d'El Pozo del tío Raimundo amb la finalitat de visitar els membres de la comunitat (que no volien la seva visita). Allà va exposar les seves idees sobre la Missió Obrera. Va seguir un viu col·loqui, que la mateixa crònica oficial qualificà no sense cert grau de tensió al valorar les dificultats i compromisos d'aquest ministeri⁸⁰⁷.

⁸⁰² Segons la recerca feta per Sunyol. Veure la pàgina web Capítol novè, l'etapa del País Basc.

⁸⁰³ Ens apunta Sunyol que no va poder esbrinar d'on havia sorgit la consigna. Llança la hipòtesi que el seu origen estigués en els jesuïtes de Missió Obrera o en els jesuïtes estudiants. En una entrevista oral a Xabier Irigaray apuntava la possibilitat del grup dels consiliaris de "vanguardias". El cert és que aquesta consigna va arribar a diversos sectors jesuïtics, entre ells a Missió Obrera.

⁸⁰⁴ Sunyol, Capítol desè: L'etapa d'Andalusia. Va fer una intensa tasca de recerca de documentació i de testimonis en dues fases: mitjançant correspondència (l'any 2002) i de treball de camp (el 2008).

⁸⁰⁵ Sunyol es fa diverses preguntes: la reunió a La Chana estava ja programada? Va ser una visita a una comunitat de Missió Obrera (Crònica oficial) o a una comunitat de jesuïtes que treballen amb els gitanos (Noticias Breves)? Qui va participar a aquesta reunió?

⁸⁰⁶ Podem consultar el capítol onzè de Sunyol: L'etapa de Madrid.

⁸⁰⁷ Sunyol ens recull un correu electrònic d'Alfonso Alvarez Bolado (10 Octubre 2002) a on declarava: “(...) los del Pozo no querían la visita de Arrupe. Fue por propia iniciativa. Vivían entonces en el Pozo un grupo de maestrillos, con quienes yo conviví a veces. Arrupe expuso su pensamiento que el año 75 referendaría la CG 32. Compromiso social e incluso sindical, cuando fuera conveniente, sí. Militancia política en cargos significativos, no. Dejarse impregnar por la ideología marxista, no. Se origina un debate (...)”.

Ja a la fi de la visita a Espanya, la tarda del dia 18 de maig, Arrupe va tenir una recepció a les *comunitats de vida cristiana*. Els seus representants (no van assistir-hi els de *Vanguardias obreras*⁸⁰⁸) van exposar-li la problemàtica que suposava la col·laboració amb la jerarquia local i els relacionats amb el compromís temporal cristià⁸⁰⁹.

* * *

El que pensava Arrupe sobre l'apostolat obrer va ser recollit en el llibre *Escala en España*⁸¹⁰. Hi dedica unes pàgines a l'apostolat social, i en concret a l'apostolat obrer⁸¹¹. Desenvolupa les seves idees en cinc punts, un cop ja advertia que la presència de la Companyia en el món obrer era necessària, i que no s'havien de limitar a donar "testimoni" i arribar a comprendre el problema obrer. Per això, la Companyia era molt favorable a que haguessin sacerdots obrers que treballessin en aquest camp⁸¹².

El primer punt que va prendre en consideració es centrava en les condicions que posava l'Ordre els que volien treballar en aquest camp⁸¹³. Es remarcava la idea que els qui es dediquessin a aquest apostolat havien d'actuar en conformitat en l'esperit de l'Església i de la Companyia. Un segon aspecte requeria en la preparació per aquest apostolat. Es necessitava un esperit evangèlic molt fort amb el fi de no caure en radicalitzacions (socials o doctrinals). En el tercer punt havia d'establir les condicions que la Companyia desitjava per aquest apostolat. El quart punt es preocupa sobre el temps dedicat a l'aprenentatge en aquest camp, de per vida o temporalment. Considera que el jesuïta que s'hi dedicués un temps també ajudava a la Companyia, ja que afavoria a comprendre la mentalitat d'aquesta classe que patia, aprendre la seva terminologia, la ideologia i manera de pensar. El cinquè punt emfatitzava en la necessitat de superar les incomprensions mútues (estava incidint en la divisió que havia en aquells moments entre una Companyia "burguesa" i la orientada al darrer Concili i a la CG 31). Aquests havia estat gran problema en el seu viatge per Espanya, i estava cercant els punts de connexió i

⁸⁰⁸ Les Vanguardies Obrera(s) era una Congregació mariana.

⁸⁰⁹ Les declaracions de la visita van publicar-se a ARRUPÉ, Padre: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa, 1971.

⁸¹⁰ Els col·loquis, les conferències, els debats i els diàlegs que va mantenir Arrupe en el seu viatge el maig del 1970 per Espanya, van ser recollits a Padre ARRUPÉ: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa, 1971.

⁸¹¹ Padre ARRUPÉ: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa, 1971: 179-184.

⁸¹² Padre ARRUPÉ: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa, 1971: 179.

⁸¹³ Aquí farem una molt breu síntesi de les idees força. A l'Annex tenim el text complet: Sacerdotes en trabajo manual. España, mayo 1970. *Selecció de diàleg, conferències durant la visita d'Arrupe el maig de 1970*. Padre ARRUPÉ: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa. 1972: 179-184.

solució: “A la vez, quines están dedicados a este apostolado se sienten desligados de la Compañía, y aun de la Iglesia misma. Es menester buscar con reflexión, con espíritu, soluciones a problemas reales⁸¹⁴”.

Es a dir, durant el seu periple, va estar comunicant la necessitat de centrar les postures, superar els posicionaments radicalitzats, i no buscar fer dues Companyies. Els jesuïtes amb vocació a l’apostolat obrer se’ls hi demana aprenentatge i comprensió en aquets camí sense caure en doctrines radicals (s’estava pensant principalment en el marxisme), obrint-se la porta que no necessàriament havia de ser un tot a res: es podia treballar una temporada i després passarà altres apostolats (abans que sortir, per radicalització, de la Companyia com estava passant). Aquestes línies de pensament seran clau en la reunió que tindrà el juny del mateix any amb els Provincials d’Espanya.

* * *

Pedro Arrupe, un cop de tornada a Roma, va redactar un detallat informe de la seva visita, que va remetre a la Secretaria d’Estat. A l’escrit donava una visió del viatge positiva i optimista⁸¹⁵. Poc després, va haver una reunió, de manera extraordinària, a Roma del 15 al 21 de juny de 1970, dels Provincials d’Espanya amb el P. General⁸¹⁶. El 17 de juny van ser rebuts en audiència privada per Pau VI. Les paraules del Papa van ser una crida a la fraternitat i a la unitat de tots. El greu tema de la província personal començava a tancar-se, no així els problemes de fons oberts en l’ampli context de la crisi postconciliar.

Durant la reunió entre els Provincials i el General de l’Ordre es va comentar que hi havia uns 30 sacerdots a la MO. Es va concloure que s’havia de ratificar que la Companyia promogués i acceptés aquest ministeri com a propi. El sentit de l’obligació de garantir el seu bon resultat i permanència. Per tal de garantir-ho, els hi va semblar convenient elaborar en poc temps, amb els assessoraments necessaris, unes directrius

⁸¹⁴ Padre ARRUPE: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa, 1971: 183.

⁸¹⁵ “La visita ha sido muy positiva y ha engendrado una nueva confianza en el interior de la orden y en la jerarquía eclesiástica española”. Informe privado sobre el viaje del Padre General a España (2 al 19 de mayo de 1970), anexo a la carta del P. Arrupe a J. Villot, 13 de junio de 1970, en *Administraciones Públicas*. Citat a LAMET, Pedro Miguel, SJ: *José María de Llanos: Biografía del jesuita que militó en las dos Españas y eligió el suburbio*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2013: 581.

⁸¹⁶ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970. 9 pp.

que orientessin, basades en l'experiència passada, la vida i el treball dels jesuïtes en el treball⁸¹⁷.

La reunió va comptar en un estudi redactat prèviament⁸¹⁸. Està estructurat en cinc apartats: Missió Obrera (en el context polític, social i religiós en què es trobava immersa i característiques dels seus membres); anàlisi dels fets; medis o normes; manera de procedir; factors favorables; propostes.

Sobre el primer apartat, és considerava que per l'anàlisi de la MO a Espanya calia començar per la realitat social, política i religiosa del país⁸¹⁹, que eren: la sensibilitat davant les desigualtats i injustícies; el desig de compromís; la preocupació pel desenvolupament material i cultural. S'apunta que dita mentalitat es donava també en altres ambients com l'universitari, en el que regnava cert desànim. Tot el contrari passava a la MO, possiblement per l'esperit de lluita que l'animava. A més, per no prendre decisions precipitades, era necessari tenir el context en què es bellugaven els seus membres que oferien un servei als més pobres. Es remarcava que els fets lamentables ocorreguts durant la visita del P. General no podien conduir a una condemna global de la MO.

Els seus integrants estimaven ser més fidels a la línia de l'Església i de la Companyia (Encíclics, Declaracions del P. General) que d'altres sectors més ortodoxos. Partint d'aquest principi, es preguntaven perquè a ells se'ls exigia moderació i als altres no se'ls hi demanava conversió.

El col·lectiu⁸²⁰ i exceptuant excepcions, feia oració, celebrava l'Eucaristia, es reflexionava, es feia revisió de vida, havia esperit de sacrifici.

A l'apartat de l'anàlisi dels fets, es fa un repàs a constatacions que havien conduït a aquella situació. S'agrupen en: la manca de selecció dels seus membres; l'autodestinació; algunes mancances de formació teològica, sociològica i política; el

⁸¹⁷ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970. 8.

⁸¹⁸ A.H.S.I.C. [229. 6. MO-Espanya 1970]. Torres [Gasset]; Martín Montoya: *Misión Obrera. Reunión de Provinciales*. Roma. Junio 1970. 4 pp. El document té una anotació a mà en la que diu: "Resumen del escrito de los RP. Torres y Martín Montoya". Sobre l'autoria de Montoya no queda clar, hi ha fons que no el citen; tot el contrari de Gasset, que el fan l'únic redactor.

A.H.S.I.C. [229. 6. MO-Espanya 1970]. [Torres Gasset; Martín Montoya (?)]: *La M.O. en España*. [junio] 1970. 5 pp.

⁸¹⁹ Agafant com a base les dades facilitades pel Survey nacional.

⁸²⁰ En la seva accepció més amplia, com era el de Parròquies obreres, Escoles Professionals, etc.

sentiment d'aïllament; mancances de coordinació amb els superiors; i, que el món del treball com una realitat complexa. Anem a ampliar tot això.

Les dues primeres apreciacions tenien una visió ambivalent. Quan es parla que no s'havia fet prou selecció, s'incidia en el fet que era gent amb esperit inquiet, manca d'equilibri psicològic, de vocacions religioses i jesuítiques en crisi⁸²¹. En el fenomen havia influït els auto destins, i a l'haver enviat a l'organització persones que no se sabia a on col·locar. Aquesta apreciació, no deixava de ser molt dura i injusta. Encara que probablement podia haver jesuïtes radicalitzats, la MO com a col·lectiu des dels seus inicis, havia anat elaborant una base sòlida de treball i d'anàlisi intel·lectual, constantment revisat.

Es comentà que molts estaven mancats de formació teològica, sociològica o política, fins i tot referent a *Gaudium et Spes*. Pensem que possiblement es tractava d'una altra valoració molt rigorosa (ja de per si discutible, o bé d'autoexigència, si pensem en la llarga i sòlida formació que es rebia abans no s'arribava a sacerdot de l'Ordre). Caldria només recordar alguns els signants de la carta de la MO a Barcelona per desmentir l'anterior afirmació. Anem a resseguir una mica el que alguns d'ells feien o van fer dins la Companyia: en Manel Borell (ordenat de sacerdot el 1963), consiliari del curs de preuniversitari al Col·legi de Sant Ignasi (Sarrià) i professor de religió a l'Escola Professional "Verdum"; en Ramon Vallès (ordenat de sacerdot el 1968), professor a l'Escola Professional; en Josep Miralles (serà ordenat de sacerdot el 1975), que arribarà a ser professor d'ESADE, president del Patronat Intermon-Oxfam, col·laborà a Cristianisme i Justícia; en Robert Pascual (ordenat de sacerdot el 1969), professor a l'Escola Professional del Clot.

A les dues anteriors valoracions, certament negatives cap els seus membres, hi seguiren, pensem, unes més eclèctiques que incidien en mancances de la Companyia. La primera constatació era que amb freqüència es sentien aïllats, desatesos i tolerats. Seguia dient que hi havia una mancança de coordinació amb els superiors. Diversos acords de la Comissió Interprovincial no es van complir per part dels superiors. Una tercera constatació apuntava que el món del treball era una realitat i complexa, que variava en cada regió. Una realitat que no la fabricaven els de la MO. I, si es volia la presència de l'Església s'havia d'acceptar la realitat tal com era per la finalitat d'ajudar de la millor

⁸²¹ Hem de pensar que era cert, ja que Torres Gasset estava relacionat amb la MO.

manera possible (sense oblidar que les Assemblees i les Congregacions Provincials havien incidit en la necessitat de la presencia en aquests sectors).

A medis o normes, es donava quin era el concepte de la MO. S'escriu: "Que el concepto de la M.O. no se restrinja el del trabajo manual. Debe considerarse M.O. a toda acción misionera en ambientes pobres y alejados⁸²²".

Sobre normes⁸²³ a implantar als estudiants que els destinés el Provincial, es contemplava: prohibir als escolars experiències en el treball de manera permanent, exigir estudi i formació teològica mitjançant tutories. Als sacerdots, quan siguiés possible, que tinguessin una tasca explícitament evangelitzadora, entre altres mesures.

Pel que pertocava a la una manera de procedir, aconsellava: no donar normes públiques (que les tinguin els Provincials i les apliquin amb moderació); reactivar les comissions d'aquest sector a nivell Provincial i nacional; i, exigir-ho i cuidar molt les maneres de com fer-ho.

A l'apartat dels factors favorables indicava set punts, que poden ser resumits en: els més exaltats han anat sortint; els qui hi resten són conscients que des de fora de la Companyia no podrien seguir amb la seva vinculació apostòlica en el món obrer; hi ha el desig d'una formació teològica, de la vida comunitària i de major espiritualitat; s'ha guanyat una acceptació del pluralisme⁸²⁴.

Durant la reunió⁸²⁵, pròpiament dita, va iniciar l'exposició (optimista) del tema de Missió Obrera Enric Rifà, Provincial de Catalunya, el qual es va enfocar en l'estudi de Torres⁸²⁶. No obstant, no tots els Provincials van compartir l'optimisme de la visió d'en Torres Gasset i Martín Montoya. Consideren que els membres de la MO mostraven molts d'ells resistència a què siguessin els Provincials els encarregats de destinar; estaven més inclinats al treball i poc a l'estudi; hi hauria un rebuig als grups mixtes.

⁸²² A.H.S.I.C. [229. 6. MO-Espanya 1970]. Torres [Gasset]; Martín Montoya: *Misión Obrera. Reunión de Provinciales*. Roma. Junio 1970: 2.

⁸²³ Les normes enumerades entre estudiants i sacerdots sumaven tretze en total.

⁸²⁴ En l'escrit es diu que a Espanya tot estava polititzat, fet a tenir present al moment d'analitzar la MO. L'acceptació del pluralisme hi havia ajudat la multiplicació de grups polítics i sindicals. A.H.S.I.C. [229. 6. MO-Espanya 1970]. Torres [Gasset]; Martín Montoya: *Misión Obrera. Reunión de Provinciales*. Roma. Junio 1970: 3.

⁸²⁵ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970. 9 pp.

⁸²⁶ L'autoria de l'informe per part de Gasset queda força clara, no així la de Montoya.

A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970: 10.

Els Provincials no es va acceptar que les Parròquies i les Escoles Professionals es consideressin de Missió Obrera. I, en la seva anàlisi d'aquests jesuïtes atrets i condicionats pel món en què viuen, assenyalen un doble perill: el de la secularització; el de deixar-se portar a l'atracció del lideratge, utilitzant fins i tot la seva condició sacerdotal⁸²⁷.

Es va aprofitar per fer una comparació amb la Missió Obrera francesa⁸²⁸. A França, els seus integrants anaven al treball amb una mentalitat sacerdotal pastoral, cosa que a Espanya molts prescindien de la missió sacerdotal específica i posaven la seva dedicació a excitar la consciència obrera per la lluita per la justícia. Van arribar a interrogar-se si el sacerdot obrer ¿és sacerdot? o ¿és el llevat en pro de la justícia i dels drets humans dels obrers?

Després van cercar possibles solucions. Però, el més interessant van ser a les conclusions que van arribar. Ratificaven la MO com a ministeri propi de la Companyia:

Se ratifica, una vez más, que la Compañía acepta como ministerio propio suyo la Misión Obrera y, concretamente, la forma de apostolado ejercido por medio del trabajo manual.

Para garantizar precisamente el buen resultado de esta actividad y conseguir que este ministerio se logre, consideramos necesario adoptar algunas medidas.

1. Convocar una Reunión con representantes de la M.O. de cada Provincia, a fin de redactar un Directorio, que aprovechando las experiencias pasadas, oriente la vida y labor de los jesuitas en el trabajo. (...)

2. Adoptar algunos acuerdos de mayor urgencia que sirvan como normas de conducta de los Provinciales mientras no se haya redactado el Directorio⁸²⁹.

Els acords de major urgència van ser: no permetre més autodestinacions; no permetre a jesuïtes en període de formació anar a treballar de manera permanent i a jornada sencera, sí s'els permetia experiències breus –com el treball d'estiu -; exigència de vida d'equip sacerdotal amb garanties d'espiritualitat, comunitat, revisió de vida i Eucaristia; una activitat explícitament evangelitzadora; que mantinguessin contactes amb grups

⁸²⁷ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970: punt IV Misión Obrera.

⁸²⁸ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970: 10.

⁸²⁹ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970: punt VI Misión Obrera.

sacerdotals d'altres ambients; la convivència de sacerdots en el treball amb altres d'activitats afins però que no feien feina manual –al menys a temps complet -.

* * *

Durant la passada trobada dels Provincials i el General de l'Ordre a Roma, es va prendre la decisió de convocar una reunió amb representants de la Missió Obrera de cada Província⁸³⁰ amb l'objectiu de redactar un Directori⁸³¹. La iniciativa de fer una trobada entre els Provincials i els equips de la MO va sortir del Provincial d'Espanya, Urbano Valero, a finals de setembre, amb l'objectiu de rebaixar la tensió oberta arran passada visita d'Arrupe a Espanya.

El Provincial va escriure el 19 de setembre de 1970 a Ignacio Armada, a Luis Onoro i a José María Borri⁸³² per tal d'establir un esquema de treball que reunís les qüestions més importants a tractar i de resoldre cara a una propera reunió. L'encontre va ser convocat pel diumenge 27 del mateix mes a Sabadell⁸³³.

El 27 de setembre, a la clínica de la Santa Fe de Sabadell, es va fer la reunió en l'assistència de Valero, Provincial, i els membres de la Missió Obrera Torres Gasset, Montoya, Borri, Armada, Anoro i Puñales. Es va aprofitar per elaborar un qüestionari o esquema de treball en tres fases⁸³⁴: una fase inicial de aportació d'idees (a la Clínica de Santa Fe); una posterior, de major ordenació i concreció de les idees, en la que estaven tots menys Borri (a l'Escola del Clot); l'última, al dia següent (a la residència de Llúria a Barcelona), en que només van participar-hi Montoya, Torres Gasset i Valero. La data de la reunió conjunta es fixà pel 6 i 7 de desembre.

⁸³⁰ Aquesta trobada serà coneguda com la reunió de "el nabo", prevista pel desembre de 1970 i que no va arribar a fer-se. A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.* Agosto 1983: 2.

⁸³¹ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General.* 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970: VI Misión Obrera, punt 1.

⁸³² Reunión de Provinciales – Misión Obrera 6-7.XII-70 de información y carta entre Urbano Valero y J. M. Borri, Ignacio Armada y representantes de M.O., 46 pp. [aquest document es citat per Company a la seva tesina].

⁸³³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970.* 2 pp. A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre [1970].* 2 pp. La relació dels fets està redactada per algun membre de Missió Obrera. Ens recolzem en aquest document per reconstruir els fets passats.

⁸³⁴ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales.* Madrid. 15 diciembre de 1970: 1.

A la redacció final de l'esquema⁸³⁵ es va deixar oberta la introducció al punt 2 (Punt de partida), per a què Borri, que el matí del 27 havia orientat aquest punt bé i a grat de tothom, hi fes una breu introducció. La redacció d'aquest punt li va arribar als pocs dies a Valero, que segons afirmava, s'assemblava molt poc al que s'havia parlat a la clínica, i era ja una resposta en un punt clau de l'esquema. Aleshores, Valero va decidir suprimir-la, i acaba dient que mai va haver Esquema A i Esquema B. L'esquema⁸³⁶ constava dels apartats: 1. Reflexió prèvia; 2. Punt de partida; 3. Jesuïtes en el treball; 4. Estudiants; 5. Estructura convenient pels equips.

Als apartats dels punts de partida es recollia, en general, la posició ideològica. Aquí es possible veure com des d'equips diferents havia punts de sortida divergents. La comunitat de Castella considerava la seva voluntat missionera, com a jesuïtes en el món obrer. I segueixen dient⁸³⁷: “Viviendo en una Compañía aburguesada, alejada de la vida de los pobres, nos ha motivado el venir a este tercer mundo de nuestro pueblo, el llevar nuestra inquietud apostólica a este mundo obrero, alejado de la Iglesia, y tratado injustamente por el resto de la sociedad.” En canvi, les comunitats de la Tarraconense, fan una anàlisi d'una valoració positiva y negativa de la historia passada; una cerca d'aspectes que condicionin la situació actual; destacar els aspectes que ajudessin al desenvolupament de la MO⁸³⁸.

Sobre l'esquema contestat per la Tarraconense, en el punt primer de la reflexió prèvia, és reflectia que una de les principals preocupacions del col·lectiu eren les sortides de la nova organització. A la Província s'havien comptabilitzat en els darrers anys (Torre Romeu era la statio més antiga en 6 anys) 14 sortides, fet que feia que fossin 18 l'octubre de 1970. Les causes de les baixes⁸³⁹, a més de les estrictament personals, en general venien per una serietat i progressió en la inserció en el moviment obrer, i per un llast negatiu del fet jesuític, accentuat en algun cas per la incomprensió dels superiors.

⁸³⁵ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Esquema de trabajo*. Inicials: J.M.C. 22 de octubre 1970. 3 pp. També a [229. 6. MO Espanya-1970]. *Esquema de trabajo*. JMC. Octubre 1970. Nota manuscrita: Reunión Mis-Obrera. Madrid-6-8-XII-70.

⁸³⁶ Desenvolupament de tots els punts de l'Esquema a l'Annex: *Esquema de trabajo*. [Para reunión Misión Obrera en Madrid 6-8 diciembre 1970]. JMC, Octubre 1970

⁸³⁷ A.H.S.I.C. [229.6: MO Espanya-1970]: Cándido Viñas, Carlos J. Gutiérrez, Pablo Toral: *Esquema de trabajo*. Provincia de Castilla. Para la reunión de Misión Obrera (Madrid 6-8 Diciembre). Natahoyo - Gijón, noviembre 1970: 19.

⁸³⁸ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Esquema de trabajo*. Octubre 1970: 2.

⁸³⁹ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Esquema de trabajo*. Octubre 1970: 2.

Es reconeixia que, a la Tarraconense, la incomprensió dels superiors no havia estat la causa fonamental de cap sortida, però sí ho havia estat el pes de la Institució davant del món, que exigia al jesuïta-obrer⁸⁴⁰ una tensió molt forta, recels dels companys de treball i lluites i clares barreres en el progressiu compromís. Continua dient-se que una causa paral·lela havia estat l'accentuació de la vivència revolucionària (“que debe darse”), i el desdibuixar-se de la perspectiva de la fe en tres àmbits: un, en el sentit personal i d'equip -poca relació amb militants o comunitats cristianes, manca de reflexió teològica, la pregària etc.-; un altre, per l'anti-testimoni de “l'Iglesia-tinglado”; i, per l'opció pel silenci i el “cristianisme implícit” no només de portes a fora sinó personalment.

Per a tot el dit, fan la reflexió de si era possible suportar i assumible la tensió que suposava el formar part de l'Església institucional i a la Companyia oligàrquica. I, seguidament ens parlen del que pensen, el concepte, de la MOSI., centrat en el concepte evangèlic en el món obrer⁸⁴¹:

Creo que la M.O.S.I.⁸⁴² tiene un sentido de presencia evangélica en el mundo obrero (de los pobres) que le empuja a meterse más que a hablar, a hablar en el momento que convenga (comunidades, militantes cristianos, diálogo sincero con no creyente) y es un SIGNO DE CONTRADICCION muy positivo tanto para la Iglesia y S.I. como para los planteamientos “ateistas”.

El “plegar” de la S.I. por motivos de estructura (que comporta lógicamente dejar también la Iglesia) puede ser no misionero sino anti-misionero porque es aceptar que la Iglesia y la S.I. es el tinglado muerto y no el movimiento vivo que nace, y también porque si el motivo es la interpretación marxista hay que ver si lo que pretenden es sólo que dejemos el *ximo* porque no es posible que entre en sus esquemas. Es negar el valor de esta cuña, de la interpelación que puede hacer el cristianismo al planteamiento marxista, y aceptar como válido el contrario.

De tornada a les discrepàncies sobre l'esquema, aquí trobem una primera divergència entre la MO i Urbano Valero. Segons les fonts dels primers, a la trobada es va acordar la contestació del qüestionari per part dels Provincials i dels equips de MO⁸⁴³. Pel contrari, el Provincial d'Espanya, insistia en què no es va acordar la contestació al qüestionari; va

⁸⁴⁰ És el primer cop que tenim per escrit aquest concepte de jesuïta-obrer.

⁸⁴¹ A.H.S.I.C. [229.13. R. NABO]. *Esquema de trabajo*. 22 de octubre 1970: 2-3.

⁸⁴² Primer cop que apareix per escrit les sigles M.O.S.I.

⁸⁴³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970*: 1.

haver simplement una afirmació de què es veuria bé que així es fes, però que abans de determinar res, es tractaria amb ells (els de MO)⁸⁴⁴. Aquest malentès inicial, i d'altres posteriors, conduirà a la negativa del col·lectiu a reunir-se al desembre amb els Provincials.

El 8 d'octubre Anoro va remetre una carta a Valero perquè encara no s'havia rebut cap material. Se li recorda que es suposa farà treballar seriosament als Provincials, ja que d'ells depenia, en gran mesura, que “el encuentro sea de verdad encuentro”.

Efectivament, Valero envià el 9 d'octubre el qüestionari als Provincials. Adjuntava una circular⁸⁴⁵ en la que es deia:

6. El caràcter de esta reunión es consultivo y de asesoramiento para los PP. Provinciales. Sus objetivos son:
 - conocer mejor los problemas actuales en este campo.
 - clarificar todo lo que necesita y pueda ser aclarado.
 - lograr, enfín, elementos necesarios para mantener el diálogo Superiores-jesuitas en el trabajo, y poder adoptar las decisiones que sean necesarias.
7. Este procedimiento, a pesar de su lentitud y otros posibles inconvenientes, me ha parecido el más apto para evitar toda sospecha de oscuridad o falta de confianza en los que trabajan en este campo dificultando con ello el trabajo a realizar.

La carta d'Anoro va ser contestada per Valero el 13 d'octubre, sense dir res sobre el tema acordat. Valero es defensarà de l'acusació de manca de transparència, argumentant que, per una part, el plantejament oficial de la reunió estava expressat en la seva circular del 9 d'octubre; per una altra, encara no havia tractat aquest tema (contestació del qüestionari) amb els Provincials⁸⁴⁶.

Al voltant del 14 d'octubre els Provincials enviaren els qüestionaris als diferents equips. S'avisà que pel 15 de novembre s'hagin enviat les respostes dels equips a Valero.

⁸⁴⁴ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 1. De fet, aquest documenté s una réplica aclaratòria pel Provincial a l'escrit de la MO *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 Dic. [1970]*, i ho deixa ben clar la nota que consta al principi: [Nota aclaratoria sobre los hechos que motivaron la no celebración de la proyectada reunión de la Misión Obrera el pasado día 6 de diciembre con los PP. Provinciales, en forma de anotaciones a la “Relación de hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 Dic” escrita por los representantes de la M.O.].

⁸⁴⁵ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta: Circular. De Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús. A: todos los PP. Provinciales. Asunto: Sobre la reunión programada de jesuitas en el trabajo. Madrid, 9 octubre de 1970. 2 pp.

⁸⁴⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 1

De nou les fonts contradiuen el que manifestà la MO del que digué Valero. Segons la MO, al voltant del 16 d'octubre, va entrevistar-se Armada amb Valero. El Provincial li diu que no ha dit res a la resta de Provincials en el sentit de contestar el qüestionari. Finalment s'arribà a l'acord de què els Provincials contestarien en bloc els punts fonamentals, es puntualitzen com a tals els següents: la història; el significat de la voluntat missionera; pertinença a la Companyia; enviament per part de la Companyia; l'acceptació real d'estudiants⁸⁴⁷. Pel contrari, Valero diu que va ser més tard del 16, ja que aquell dia es trobava a Granada. A Armada, quan el va veure, li va dir que encara no havia dit res als Provincials, i que ho tenia previst tractar-ho amb ells la propera reunió. A més, que no pensava obligar-los a una resposta prèvia, i que els punts sobre els que més interessava la resposta dels Provincials eren els enumerats. Però, remarcava, no va acordar amb Armada que els Provincials respondriem prèviament i per escrit⁸⁴⁸.

Hi ha una carta des de la UVA, el 22 d'octubre⁸⁴⁹, a tots els equips de la MO, a on s'informava de la reunió de Sabadell i sobre la propera que es faria a Madrid.

Mentrestant, el col·lectiu de la Missió Obrera feia una reflexió per tal de clarificar la seva postura. Sobre això, tenim constància d'un escrit en la que és diu que són unes reflexions per a ells únicament, en un intent d'aclarir-se. Les reflexions volien servir per a situar-se davant les tensions i els conflictes. En saber en quina postura, ideologia, coherència interna es trobaven⁸⁵⁰. O com la que es feia des de l'UVA de Madrid⁸⁵¹. Al mateix temps, les diferents comunitats de les Províncies anaven contestant la feina encarregada de fer l'esquema⁸⁵².

⁸⁴⁷ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970*: 1.

⁸⁴⁸ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 2.

⁸⁴⁹ Hi ha constància en correspondència i esquemes de treball:

A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. De: Chao, Madrid. Sobre la reunión con Valero [Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús]. Madrid, 22 octubre de 1970. 2 pp.

A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970]. [Carta de Ignacio Armada informando de la reunión tenida con Valero]. Madrid. 22 octubre de 1970.

⁸⁵⁰ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Cómo situarnos ante el diálogo con el súper-Provincial*. Terrassa, 4 noviembre de 1970.

⁸⁵¹ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Ignacio Armada; Rafa Gil Ruiz de Zárate; Pedro Caballero; Eduardo L. Hervás (Pipi), (U.V.A. de Madrid): *Reflexión a la propuesta de los PP. Provinciales a través del P. Valero*. Madrid, 15 noviembre de 1970. 6 pp.

⁸⁵² A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta: Reunión amb PP. Provincials al desembre 1970. Materials]. JMC: *Esquema de trabajo*. Reunión Misión Obrera. Madrid 6-8-XII-70. Octubre 1970. Provincia de Andalucía: A.H.S.I.C. [Relación sobre Misión Obrera para la reunión 6-8 diciembre 1970]. 15 pp.

Borri remet a Valero, el 10 de novembre, una carta a on es tornava a insistir sobre l'imperatiu que els Provincials contestessin el qüestionari:

(...) Respecto a la preparación inmediata de la reunión de diciembre, me parece importante a partir de esta triste experiencia [recorte del esquema, pérdida de tiempo, la elección de estudiantes], asegurar un material oficial que llegue escrito a todos los equipos, superando transmisiones por carta o verbales a través de intermediarios. Que se concrete en lo posible la forma de trabajo de la reunión. Respecto a la respuesta previa del Esquema y difusión entre los participantes de este material, te recuerdo algo que se acordó en nuestra reunión en la Clínica, y supongo se mantiene en pie. Me refiero a la respuesta previa también por parte de los Provinciales del Esquema, en lo que a ellos se refiere. Aquí nos parece a todos de mucha importancia; nos causaría muy mala impresión tener que ir a la reunión sin conocer su parecer, mientras nosotros habíamos adelantado el nuestro. (...) ⁸⁵³

En dos dies va haver anada i tornada de correspondència entre Borri i Valero. El Provincial va contestar a Borri la seva carta, el 20 de novembre, sense fer elusió a aquest punt. Aquest fet es ratificat pel mateix Provincial, que segons recorda, estava comunicat el plantejament de la reunió a la circular del 9 d'octubre i no havia res a rectificar. Borri tornava a escriure, en data de 21 de novembre, a Valero, en la insistència que es fes una distribució a tothom prèviament de les respostes dels Provincials.

El "dossier" es posava al correu el 25 de novembre. Al dia següent, el 26, des de la UVA s'escribia als equips, per tal de concretar sobre la marxa la manera d'actuar. A partir d'aquesta data van establir-se comunicacions mútues.

El 28 de novembre, cinc membres de la MO es reunien amb Valero. Se li pregunta per què no havien contestat els Provincials. Els representants de la MO li van manifestar a Valero que en el cas que no contestessin seria millor que no es fes la reunió. També, li van dir que consultarien amb la resta d'equips amb la fi d'arribar a una determinació

Provincia de Aragón: *Relación conjunta de los equipos de Valencia y Zaragoza* [para la reunión M.O. 6-7 diciembre 1970]. 3 pp.

O des dels equips, A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Isidoro Galán; M. Ángel Ordinas; Mariano González (Equipo Cartagena): *Respuesta al esquema de trabajo para reunión de Misión Obrera con Valero, 5-8 diciembre 1970*. Cartagena, 8 noviembre de 1970. 4 pp.

Veure al final a on consta tota la relació d'esquemes de treball per Províncies.

⁸⁵³ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. A Urbano Valero [Provincial de España de la Compañía de Jesús]. De: J. M. Borri. Asunto: preparación de la reunión de Madrid. Sabadell, 10 noviembre de 1970. 2 pp.

solidària⁸⁵⁴. Valero corrobora que van reunir-se amb ell Armada i els escolars Miguel Ordinas, Pedro Caballero, Eduardo Hervás i José Roldán. Els hi va explicar el perquè no havien contestat els Provincials: consulta oberta, diàleg, estudi conjunt, perill de què els escrits previs passessin com definitius, etc. En un document intern de la MO es diu que el mateix Valero confessava que havia promès massa⁸⁵⁵. Continua dient que en la darrera reunió de Provincials ho va proposar, però s'hi van negar per unanimitat a respondre per dos motius: per a no arriscar en la seva paraula; i, per a no coaccionar el diàleg, doncs les respostes dels Provincials eren definitives i no podien donar, després del diàleg, marxa enrere. Fos el que fos, la resposta no els va convèncer, i li van manifestar que començarien a moure's per telèfon i telegrams⁸⁵⁶. Valero, a partir d'aquell moment va fer algunes trucades per telèfon als Provincials dels llocs probablement més afectats per la campanya de no assistència. Tots ells (Alvárez-Osorio, Moragues, Rifá) li van assegurar que els elegits de les seves Províncies vindrien. Per altres gestions i notícies tingudes de manera indirecta li van assegurar el mateix.

Però, per què per la MO era tant important les respostes de l'esquema dels Provincials? Anem a veure el què van argumentar arran de la reunió del 28 de novembre⁸⁵⁷:

(...) Nosotros:

1º Necesitamos un signo para poder dialogar, después de tantas experiencias negativas con ellos.

2º El hecho de no contestar los Provinciales ya es tomar posición para la reunión.

3º Este hecho lo juzgamos como una negativa al diálogo con nosotros: pues no venía de igual a igual, sino de Superior que conoce lo que pensamos a súbdito que no sabe lo que el Superior puede aceptar o rechazar.

4º Además este diálogo es muy serio para nosotros, pues nos jugamos nuestra vocación: por tanto no nos contentamos con una improvisación, sino que queremos estudiar vuestra posición y respuesta. Lo más que podemos hacer es oiros, pensarlo y en otra reunión hablar...

5º Habéis destruido las garantías de diálogo, con lo cual habéis boicoteado la reunión al no cumplir las reglas de juego que vosotros mismos pusisteis; ya no podemos tener la reunión que se pensó sino otra distinta: la imagen del Superior antiguo que nos pide cuenta de conciencia...

⁸⁵⁴ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970*: 2.

⁸⁵⁵ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Reunión tenida con Valero el 28-IX-70 [28-XI-70], con motivo de la próxima reunión con los Provinciales prevista para el 6-7 del XII. Asistimos unos cuantos de Madrid*. Madrid. [Nota: Per contingut del document, es pot afirmar que hi ha una errata en la data, i que la correcta és el 28 de novembre]

⁸⁵⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 3.

⁸⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Reunión tenida con Valero el [28-XI-70], con motivo de la próxima reunión con los Provinciales prevista para el 6-7 del XII. Asistimos unos cuantos de Madrid*. Madrid.

6º Si nosotros hubiéramos obrado como lo habéis hecho vosotros nos culparíais de mala voluntad y no de colaborar...

7º Habéis defraudado nuestra buena voluntad y el primer defraudado eres tú.

8º Para nosotros esta reunión así, nos da la impresión de una encerrona, pues sabiendo los Provinciales cómo pensamos pueden tener ya sus decisiones hechas.

Conclusión nuestra: Creemos que no debería haber reunión, pero no porque nosotros demos la espantada, sino porque los Provinciales han boicoteado no contestando la encuesta.

Valero: A pesar de todo debe haber reunión, porque los Provinciales tienen buena voluntad y es la única manera de que salga algo positivo...

Al final quedamos que preguntaríamos a todos si les parecía oportuno tener reunión, y si la mayoría piensa afirmativo, nosotros iremos, pero nuestro voto es contrario.

Queda fora de tot dubte que el diàleg era fonamental, i la manca d'ell els posava en una situació de inferioritat davant els Provincials. L'avantatge dels superiors en la informació proporcionada per la base els hi permetria prendre posicions predeterminades abans de la reunió. Aquesta situació, acusen, era pròpia de súbdit a superior. Pels jesuïtes obrers el diàleg tenia una gran importància, ja que es jugaven la seva vocació.

La fallida trobada, segons el parer de la MO, va provocar que aquell mateix dia 28 de novembre de llançar a correu la carta en data dia 26 de novembre⁸⁵⁸. Sobre la mateixa, Valero és molt taxatiu al qualificar-la, segons el seu parer, com el catalitzador de tot el que va passar a posteriori, tot i que confessa que no la coneixia textualment, únicament per referències. Certament, les notícies del seu contingut instava a la no assistència a la reunió mentre els Provincials no donessin una resposta prèvia al qüestionari i no es resolgués un problema intern (el destí de dos escolars de la Província de Toledo)⁸⁵⁹.

Valero ens explica que Díaz Bertrana va trucar per telèfon a Armada, el 3 de desembre, per preguntar-li què podia dir de la vinguda dels altres a la reunió prevista. Armada va contestar-li que encara no tenia tots els resultats, però que hi havia una inclinació a no assistir-hi⁸⁶⁰. La dia següent, el 4 de desembre, Armada li va escriure a Valero per dir-li que un cop rebudes les respostes de les diferents Províncies, aquestes s'inclinaven per

⁸⁵⁸ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970*: 2.

⁸⁵⁹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 2.

⁸⁶⁰ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 3.

no tenir la reunió i s'afegien vuit raons que explicaven tal determinació⁸⁶¹. Les raons anaven des de la experiència negativa de l'actuació dels superiors, manca de bona voluntat, la significació de contestar el qüestionari, la manca d'autèntic diàleg, la no orientació de la Companyia al món dels pobres⁸⁶². Això fa que no es pugui fer la reunió pensada, més aviat era del superior que demana comptes de consciència. Sorprenent, si més no, va ser la reflexió que va dirigir Valero a la resta de Provincials, en la que afirmava que la carta resultava ambigua en la seva declaració, i que no acabava d'esbrinar si Armada parlava en nom de tothom. I reduïa les vuit raons a una sola, com era la que no havien contestat els Provincials l'enquesta:

(...) La carta resulta ambigua en lo que quiere decir y no consta si es personal o viene en nombre de todos los demás. Las ocho razones, a que se alude, se reducen a una sola -el hecho de no haber contestado los Provinciales-, con todo el transfondo general existente, independientemente de ese hecho.⁸⁶³

El fet és que per a la reunió d'Alcalá d'Henares del 6 i 7 de desembre, ja s'havia acordat prèviament que el mètode de treball seria seguint cada un dels punts de l'esquema de treball, sobre el qual havien reflexionat els equips i que seria tractat en tres fases successives: exposició síntesi de les opinions dels equips; complementació de cada exposició per la resta de reunits i explicacions; finalitzant per un col·loqui sobre els punts més importants. Es van proposar cinc exposicions, que anirien a càrrec de José María Borri (la reflexió prèvia), Eduardo Chinarro (punt de partida), Luis Anoro (jesuïtes en el treball), Florencio Manzano (estudiants), i Isidoro Galán (estructura). S'apuntà que cada encarregat de l'exposició havia de presentar una síntesi del punt corresponent, que reflectís les aportacions de tots els treballs presentats sobre aquell punt en concret⁸⁶⁴. Gran part dels assistents ja estaven designats que, a més dels Provincials, hi figuraven Torres Gasset, Martín Montoya (que no representaven a cada Província), Eduardo Chinarro, Adolfo Chércoles, Horacio Lara (Bètica); Juan Luis Clausell, Luis Anoro, i un encara no comunicat (Aragó); José María Borri, José Ricart,

⁸⁶¹ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. A: Urbano Valero [Provincial de España de la Compañía de Jesús]. De: I. Armada. Asunto: Recibidas las respuestas de las diversas Provincias, la mayoría se inclina por no tener la reunión con los PP. Provinciales. [Relación de razones]. Madrid, 4 diciembre de 1970.

⁸⁶² A l'Annex està reproduïda la carta: R. P. Valero (Madrid). Madrid, 4-XII-70

⁸⁶³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta MO Espanya 1970 2]. [Urbano Valero]: *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales*. Madrid. 15 diciembre de 1970: 3.

⁸⁶⁴ A.H.S.I.C. [229.6: MO Espanya-1970] i [229.13: R. NABO]. *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera*. Provincial de España de la Compañía de Jesús. Madrid. [1970, diciembre]. Una página.

Oscar Jordá (Tarraconense); Ignacio Armada, Isidoro Galán, Florencio Manzano (Toledo); i encara no ho havien comunicat a pocs dies de la trobada ni el representant de Castella, ni Lleó ni de Loiola⁸⁶⁵.

La MO volia deixar ben establerta la seva postura dins d'aquest conflicte. Per tal fi, i poc abans de la projectada reunió de desembre, van elaborar un document a on es plasmaven 7 punts de reflexió⁸⁶⁶:

- El lligam a la Companyia, especialment de la relació entre missió de la Companyia i Missió Obrera.
- Manera especial de comprensió de l'evangelització a missió obrera⁸⁶⁷.
- Cultura intel·lectualista i cultura del discerniment humà i cristià.
- Especial qualitat i especial necessitat de la col·laboració amb els oprimits (alliberació) encara que no siguin cristians.
- Revisió dels compromisos socials-polítics-econòmics de la Companyia.
- L'ideal de la "societat nova" de la MO i els camins concrets de realització.
- La formació teològica per a la MO.

Dels anteriors punts es feia una síntesi de la documentació recollida per a la projectada reunió, que la dividien en tres apartats: punts de convergència, contradiccions en que es vivia, i tendències generals d'actuació.

S'ha de destacar dins dels punts de convergència el dedicat a l'actitud davant la Companyia⁸⁶⁸, que era tota una declaració d'intencions de les relacions que es desitjaven:

- La molèstia davant l'actitud general dels superiors.
- El convenciment de què una postura que es vivia com expressió de l'ideal evangèlic, no només no podia ser contradictori amb l'esperit de Sant Ignasi, sinó que àdhuc pogués ser considerat una de les seves més genuïnes expressions.

⁸⁶⁵ A.H.S.I.C. [229.6: MO Espanya-1970] i [229.13: R. NABO]. *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera*. Provincial de España de la Compañía de Jesús. Madrid. [1970, diciembre].

⁸⁶⁶ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. [Reunión] *de los equipos de Misión Obrera en diciembre 1970*. 7 pp.

⁸⁶⁷ Apartat teològic, però al temps ideològic per la base. L'evangelització dels més desfavorits -la classe obrera-.

⁸⁶⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. [Reunión] *de los equipos de Misión Obrera en diciembre 1970*: 4.

- L'acceptació que el moviment comportava l'aprovació de la seva dinàmica i de les seves exigències de canvis estructurals.
- La MO no desitjava esdevenir un grup més, com altres, dins l'Ordre (només a ocupació concreta), pel seu particular esperit.
- Els Superiors havien de ser els primers en promocionar a la gent cap aquest camí.

El seu canvi i actitud front a la Companyia els portà a considerar les contradiccions en què es trobaven. En van identificar quatre: la de pertànyer al món obrer i pertànyer a la Companyia; pertànyer al món obrer i al temps a l'Església; pertànyer al món obrer i ser cristià; ser cristià en un món secularitzat.

En aquesta línia, en una reflexió feta anys més tard, constataren que com a col·lectiu, en el temps de la reunió del “nabo” -la frustrada reunió amb els provincials-, vivien en uns moments plens de tensió entre dos mons que cada cop veien més irreconciliables: el món obrer i el món eclesial. Consideraven que formaven part dels dos però amb un procés divers: d'una major integració cap el món obrer i d'un creixent allunyament del món eclesial⁸⁶⁹.

El representants de la Missió Obrera van reunir-se el 6 de desembre a Madrid. Es va redactar una carta dirigida a tots els Provincials a on es ratifiquen de no assistir a la reunió conjunta. Un d'ells va portar la carta als Provincials que esperaven a Alcalá de Henares⁸⁷⁰. La carta⁸⁷¹, que per la seva importància la reproduïm íntegrament aquí, era molt explícita dels fets i els motius que havien portat a la no assistència a la trobada començant per a de no haver complimentat l'esquema, el que donava una manca de condicions objectives, i en comptes de diàleg semblava que anaven a ser interrogats:

Madrid, 6 de diciembre 1970

⁸⁶⁹ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. Ponencia de Misión Obrera española. *Datos de la Provincia de Cataluña*. Agosto 1983: 14.

⁸⁷⁰ A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1970]. *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre* 1970: 2.

⁸⁷¹ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. A: PP. Provinciales (reunidos en Alcalá de Henares). Asunto: Razones de no asistir a la reunión representantes M.O. Madrid, 6 diciembre de 1970. 2 pp. A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1970]. Carta. De: Los representantes de las Provincias de Aragón, Bética, Tarraconense, Toledo. A: Padres Provinciales. Madrid, 6 diciembre de 1970.

A los Padres Provinciales:

Respondiendo a la invitación del P. Valero, se reunieron en Sabadell el 27 de septiembre pasado, Ignacio Armada, José Mª Borri, Luis Anoro, Gonzalo Sánchez Romero junto con los PP. Torres Gasset, Montoya y el mismo P. Valero.

Se trataba de preparar un encuentro -deseado por los PP. Provinciales- entre una representación de M.O. de España y todos los Provinciales, incluido el P. Valero.

En dicha reunión, se elaboró un esquema de trabajo previo con la intervención de que fuera contestado por todos los equipos de M.O. juntamente con los Provinciales, en lo que a ellos afectaba. Esto permitiría en la reunión un diálogo serio y eficaz.

Con este estado de ánimo, respondimos extensamente y en profundidad al cuestionario. Visto el conjunto de las respuestas, parece evidente que nos hemos tomado en serio esta reunión y esta voluntad de diálogo por parte de la M.O. Sin embargo, al recibirse el “dossier” preparatorio de la reunión, constatamos la falta de respuestas de los Provinciales.

Esto nos produjo a todos la impresión de que no era posible el diálogo pedido por los Provinciales en estas condiciones.

Dada la premura de tiempo, fue necesario ponerse en contacto con los de Madrid para que trataran de aclarar con el P. Valero la nueva situación creada.

La opinión de la mayor parte de nosotros era que no debía tenerse esta reunión, tal como comunicó el P. Armada, en nuestro nombre, por escrito, al P. Valero, el 4 de este mes.

Como nos parecía un hecho grave y supuesto que ya estábamos preparados para ir a Madrid, decidimos reunirnos a las 9 de la mañana de hoy, día 6, en Cadarso, para darles una respuesta común.

Comprendemos que esta situación no es agradable para ustedes, como no lo es tampoco para nosotros. Nuestra postura no es resultado de un enfado o de una actitud sistemáticamente contestaría, ni tratamos de juzgar ni repartir culpas al no recibir las respuestas previas por parte de ustedes.

Simplemente no era posible esta reunión porque no se daban las condiciones objetivas propuestas por el mismo P. Valero, en la circular del 9 de Octubre, a los PP. Provinciales:

- “- conocer mejor los problemas actuales en este campo,
- clarificar todo lo que necesita y puede ser aclarado,
- lograr, en fin, los elementos necesarios para mantener habitualmente un diálogo superiores-jesuitas en el trabajo, y poder adoptar sobre base real las decisiones que sean necesarias.”

Nos parece claro que, en los tres capítulos, eran indispensables los elementos que podían aportar las respuestas de los Provinciales. Especialmente, respecto a la

finalidad tercera, es imposible construir una plataforma de diálogo desde el silencio previo de una de las partes.

En consecuencia, veníamos a la reunión con la impresión de ser interrogados, y no para salvar prejuicios y clarificar situaciones.

Insistimos en la seriedad con que hemos preparado, por nuestra parte, la reunión, lo cual prueba que el hecho de suprimirla no responde a otra cosa que a la convicción, en estas circunstancias, no podría lograr sus objetivos e incluso resultar contraproducente.

Estamos convencidos de la dificultad que esta situación pueda crear a un diálogo futuro que nosotros no hemos querido romper.

Por esto, y a pesar del dolor que a nosotros nos causa la imposibilidad de este encuentro, reafirmamos nuestra voluntad de diálogo auténtico que supone una abertura y comunicación por ambas partes.

Por ello deseábamos conocer su juicio sobre los problemas que han hecho imposible esta reunión. Lo cual podría ser un primer paso para un replanteamiento de esta reunión en condiciones más idóneas, supuesto al problema de fondo que el “dossier”⁸⁷² expresa sobradamente y que afecta de una manera grave tanto a ustedes como a nosotros⁸⁷³.

Passats uns dies de reflexió de la frustrada reunió, Urbano Valero en nom de tots els Provincials va respondre en una altra carta en data de 30 de desembre⁸⁷⁴ a una anterior del dia 6 de desembre. S'adreçava a la base remarcant el seu paper de jesuïtes en el treball. La carta⁸⁷⁵ de resposta constava de cinc punts a on es rebatien les al·legacions formulades pel col·lectiu.

⁸⁷² La tenim a diferents caps: A.H.S.I.C. [229.17]. [Dossier] *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera*. 6-7 diciembre 1970. / A.H.S.I.C. [229. 13: R. NABO], [229. 6: MO-Espanya 1970]. / A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. *Resumen de la reunión interprovincial de Misión Obrera en Madrid (Cadarsó) el día 6 de diciembre del 70*. / A.H.S.I.C. [229.17]. *Algunas reflexiones para la reunión conjunta de los PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera*. 1970. 7 pp. A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reflexiones de un compañero no-obrero sobre la exposición-síntesis de los equipos de Misión Obrera en diciembre 1970*. 7 pp.

⁸⁷³ La carta va ser signada per un ampli col·lectiu:

“Los representantes de las Provincias de: Aragón: Luis Anoro, Juan Luis Clausell, José Roldán. Bética: Eduardo Chinarro, Adolfo Chércoles, Horacio Lara. Tarraconense: José Mª Borri, José Ricart, Oscar Jordán. Toledo: Ignacio Armada, Rafael Gil Ruiz de Zárate, Miguel Ángel Ordinas.”

⁸⁷⁴ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. De: Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús. Asunto: sobre la frustrada reunión con jesuitas en el trabajo 6-7 diciembre 1970. Madrid, 30 diciembre de 1970. 2 pp. / También la trobem a: A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1970 – Carpeta 2]. A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1970 – Carpeta 2]. Carta. De: Valero: Asunto: *Carta respuesta de los PP. Provinciales y en el mío propio a la carta del 6 diciembre pasado acerca de la frustrada reunión con vosotros, como representantes de los Jesuitas en el trabajo*. 1970. 2 pp.

⁸⁷⁵ Està íntegrament reproduïda a l'Annex: Provincial de España de la Compañía de Jesús. Madrid, 30-XII-1970.

La primera al·legació és que sí que va ser possible la reunió, i que van ser els representants de la MO qui premeren la decisió de no assistir-hi. La segona, és que mai es va prometre de forma definitiva i incondicional que els Provincials contestarien el qüestionari-esquema, ja que abans se'ls hi havia de preguntar el seu parer, i que ells ho contemplaren la trobada com: “(...) la reunión, como se concibió desde su origen, no como una confrontación de pareceres, sino como una auténtica deliberación conjunta sobre un asunto que nos interesa muchísimo a todos⁸⁷⁶”. En aquesta mateixa al·legació, Valero diu que la reunió havia estat ben preparada per les dues parts, fet que a la trobada probablement hauria conduït a resultats positius, i a més s'haurien pogut salvar els malentesos. La tercera puntualització fa referència a la gran quantitat de problemes que s'havien de tractar, i que ara restaven indefinidament oberts. La quarta puntualització, no deixava de ser un acte d'oposició real un cop s'havia consumat el fet de boicotejar la trobada. I tan cert s'havia de promoure una línia de treball cap els pobres (que la MO no té l'exclusiva), no era propi dels procediments a l'estil de vida religiosa pròpia de la Companyia; Valero rebutjava procediments com els succeïts, que eren contraris a la vida religiosa i de la pròpia Companyia. L'última al·legació, volia ressaltar que el document *Relación de hechos*⁸⁷⁷ difosa per la MO era inexacta en alguns punts importants i en altres era parcial. Un cop puntualitzats els punts de discrepància, Valero al final de l'escrit acabava recollint la idea que la MO tenia voluntat d'un diàleg autèntic, com per part dels Provincials, que suposaria l'obertura i la comunicació per les dues parts.

D'aquesta manera es tancava en fals l'any 1970, en conflicte obert. El boicot a Pedro Arrupe per la seva visita al dictador no deixava de ser l'excusa per fer esclatar un conflicte per un seguit de malestars que els jesuïtes en el treball patien. Els recels eren evidents, i la culminació va ser el no assistir a la reunió de finals d'any amb els Provincials. Si bé, els superiors no varen contestar l'enquesta, no és més cert que tant el Superior General juntament amb els Provincials havien valorat, a Roma, positivament la MO; però, les indefinicions i el context polític i social (no oblidem la pressió de les forces de seguretat contra membres del col·lectiu) va conduir a posicions enfrontades.

⁸⁷⁶ A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. De: Urbano Valero. Asunto: sobre la frustrada reunión con jesuitas en el trabajo 6-7 diciembre 1970. Madrid, 30 diciembre de 1970: 2.

⁸⁷⁷ Es tracta del document àmpliament citat *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970*.

3. La convergència entre la fe cristiana i la ideologia i praxis marxista

- *La reunió anual de Cadarso: la valoració de l'evolució de la MOSI i els primers símptomes de distensió.* - *La intrahistòria: valoració de les Províncies.* – *L'Assemblea conjunta de bisbes i sacerdots del 1971: camins oberts.* - *La focalització ideològica.* - *Les statios i els seus membres a l'estiu del 1972.* - *El controvertit 1973. La reunió anual a Madrid el 1973.* - *La Missió Obrera en el món rural.* - *Les acaballes de l'etapa.*

Al principi hem valorat una tercera fase dins de la segona etapa de la MOSI. La fase començaria el 1971 i estaria marcada per dos moments inicials. El primer, seria extern a la MO amb la celebració de l'*Assemblea Conjunta de Bisbes i Sacerdots*⁸⁷⁸ (setembre 1971), en la que es van assumir molts dels desitjos del moviment. El segon, de caràcter intern, com va ser la reflexió que van començar a fer-se els diferents equips de la MO sobre una fe materialista⁸⁷⁹, i la cada cop major reflexió de molts equips sobre fe i marxisme⁸⁸⁰. Ja feia un temps que estava latent la problemàtica, en la que participaren tots els equips del país, que es condensava en el trinomi: compromís polític-fe-compatibilitat amb la Companyia⁸⁸¹.

Pel que respectava a les Províncies, a la d'Aragó, l'abril de 1971, va fer-se una reunió de la MO amb 18 assistents. La temàtica va centrar-se en la integració de l'intent missioner amb l'actuació política. Entre el 1970 i el 1971, dos membres van abandonar el moviment per raons personals encara que sense deixar la Companyia. En aquell moment dels qui restaven, només 5 eren sacerdots⁸⁸². A Loiola, el 1971, es comptabilitzen tres statios: Luchana, Uretamendi i Rentería⁸⁸³. A Catalunya la policia registrà, el gener de 1971, el pis de Verdum⁸⁸⁴. Es va detenir a Miralles. Tot això comportarà la dispersió del pis de Verdum. L'abril, va obrir-se del pis d'Alcántara (amb

⁸⁷⁸ Asamblea Conjunta de Obispos y Sacerdotes, Madrid, del 13 al 18 de setembre de 1971.

⁸⁷⁹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión general de jesuitas en el trabajo*, agosto 1972.

A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. *Documento final*. Madrid. Agosto 1972. 8 pp.

⁸⁸⁰ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*. Agosto 1983: 2.

⁸⁸¹ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.*. Agosto 1983: 2.

⁸⁸² A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 6. / A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de la M.O. Provincia de Aragón*. 1971. 2 pp.

⁸⁸³ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 8.

⁸⁸⁴ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 10-12.

4 jesuïtes). No tot van ser bones notícies, ja que el mateix any van abandonar l'Ordre 4 membres (Agudo, Jordá, Borrell, P. López). A la Província de Toledo el més remarcable va ser la detenció d'Emilio Nogales i Pedro Espinosa⁸⁸⁵.

3.1. La reunió anual de Cadarso: la valoració de l'evolució de la MOSI i els primers símptomes de distensió

La MO va reflexionar, entre el 27 i 29 de juny del 1971 a Cadarso (Madrid), sobre l'evolució del quinquenni. Es valorà que el moviment havia de situar-se en un marc complex, com era: el de la lluita contra el règim franquista, la crisi dels moviments apostòlics (amb el conseqüent pas de militants a partits i sindicats), i en l'enfrontament amb els Superiors jesuïtes. També, es va valorar la història del moviment fins aleshores, en la que va prosperar la visió que la MO havia viscut dues etapes: una profètica en el descobriment i entusiasme pel món obrer; l'altre, d'incorporació al treball manual que va ser també la del compromís amb el món obrer. Anem a examinar-la en detall.

Abans de la trobada, i donada la importància de la reunió de Cadarso, i en diversos grups del col·lectiu, es van aportar reflexions⁸⁸⁶. La reunió de Cadarso⁸⁸⁷ (Madrid) el juny de 1971 va ser de gran transcendència per la MO des de la perspectiva del balanç fet fins el moment, plantejaments comuns i perspectives d'aquells moments. Van apreciar que la finalitat de la trobada no es tractava de què s'arribés a uns compromisos comuns d'acció. Estimaren que es trobaven en una situació pluralista i que les seves experiències concretes eren molt diferents ja que la seva situació de la classe obrera era diversa segons les diferents regions d'Espanya. Ara bé, el que si cercaren era el trobar uns plantejaments comuns, unes preguntes comunes per tal de situar-se amb més a

⁸⁸⁵ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 13.

⁸⁸⁶ A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. [Documento previo] *Reunión Misión Obrera: 28-29 junio 1971 en Madrid*. Junio 1971. 4 pp. / A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O]. MO Tarraconense: *Cronología de Misión Obrera. Interpretación. [borrador de la historia MO en la Tarraconense para la reunión de junio]*, 1971. 5 pp. [Nota: También está en: MO junio 1971]. / A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Revisión de la finalidad de Misión Obrera*. Tarrasa, 30 mayo 1971.

⁸⁸⁷ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp. A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de la M.O. Provincia de Aragón*. 1971. 2 pp. A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de Misión Obrera. Provincia de Toledo*. 1971. 3 pp. A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de Misión Obrera [en la Tarraconense]*. 28.06.71. 3 pp.

menys encert: a on es plantejaren les dificultats i els “impasses”; què pretenien amb la seva presència missionera aleshores; quines perspectives tenien, suposadament a la seva llarga història⁸⁸⁸. Aquesta evolució estava marcada per un seguit de fets⁸⁸⁹: la lluita contra la dictadura franquista; la crisi dels moviments apostòlics i el consegüent transvasament de militants a partits i sindicats; els enfrontaments amb els superiors jesuïtes.

De cara a la reunió es van rebre quatre comunicacions: Saragossa, València, Granada i Catalunya. A totes elles es donaven aspectes comuns: la situació social i política en la que es bellugaven, i les implicacions polítiques de la MO; la recerca d'una postura més madura de la Missió: el trobar característiques comunes a totes les seves preguntes.

Com a resultat, els seus membres van valorar que estaven cercant: primer, una nova “col·locació” que els fes estar més situats davant totes les dificultats que se'ls hi presentaven aleshores: per això es considerava calia reflexionar sobre la llarga història de la MO; segon, una mirada concreta de les seves experiències, dels seus compromisos, de la manera de veure i viure la fe, de la manera que més madura davant als problemes i interrogants que tenien plantejats.

D'aquesta manera, doncs, es feia necessari fer una doble reflexió: primera, l'evolució de la Missió Obrera des dels seus inicis fins aquell moment, amb les dificultats i situació present, juntament amb una aproximació històrica-cronològica de les Províncies; la segona, el valorar les perspectives d'aquell moment de la MO en una postura que consideraven més madura, en la doble perspectiva: la lluita revolucionària com a “classe obrera”, i la de la vivència de la fe “no alienant”⁸⁹⁰.

De la diversitat de valoracions sobre la pròpia història va prosperar l'aportació de Catalunya⁸⁹¹, que de totes les presentades, en aquesta s'abordaven consideracions

⁸⁸⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 1.

⁸⁸⁹ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España*. Cuadernos Misión Obrera, [1991], nº 3: 15. El que no diu és que pren l'anàlisi de la Tarraconense com un tot de tota la resta de Províncies, que també van presentar a Cadarso la pròpia cronologia i, en molts casos, una interpretació. No és menys cert que la Tarraconense havia treballat prèviament l'evolució i finalitats de l'organització A.H.S.I.C. [229.13: Terrassa 2]. *Revisión de la finalidad de Misión Obrera*. Tarrasa, 30 mayo 1971.

⁸⁹⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 1.

⁸⁹¹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 10-12.

acurades de l'entorn social i polític en la que li havia tocat viure la MO. Hi distingia dues etapes⁸⁹²: la primera de setembre 1964 fins setembre 1968⁸⁹³, anomenada profètica o de descobriment del món obrer, seguida de la segona, des de setembre 1968 fins desembre 1970, en la incorporació al treball, orientada a la situació social i política els treballadors que els va conduir a prendre postura⁸⁹⁴.

La primera etapa o fase es va caracteritzar pel descobriment i entusiasme del món obrer, es podria dir profètica. Es considera el primer moment de col·locació. Molta gent treballava l'estiu; els Superiores temien que tothom volgués anar a la M.O. -aquesta sembla ser la única imatge atractiva de vida religiosa dins la Companyia-. Més tard, això donarà peu a la formació d'equips en els que només hagués un sacerdot i quatre o cinc estudiants⁸⁹⁵.

També, estava caracteritzada pel contingut fortament religiós i ètic en els seus plantejaments. Es cercava la purificació de la fe, de l'Església, l'evangelització. Hi havia la preocupació per arribar a l'obrer-sacerdot; es buscava formar comunitats noves, es valorava molt el militant cristià. En la lluita, s'intentava essencialment la justícia en uns anàlisis més ètics que polítics.

Es donava la major importància al treball manual. I es considerava que lo formal era la presència, portada fins a les darreres conseqüències en el món dels pobres al ser el lloc evangèlic per excel·lència (a on es podria la pròpia fe, purificar l'Església perquè ho fos dels pobres).

El col·lectiu de la Tarraconense ens acaba indicant que a Catalunya, a diferència de Loiola, no van donar-se tensions amb els superiors.

⁸⁹² Que hem anat seguint en el nostre relat històric.

⁸⁹³ Recordem que a la cronologia posa els inicis el 1951-1962 amb las Escuelas de aprendices, i el 1962 hi ha el projecte provincial de "statio".

⁸⁹⁴ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 11-12.

Veure també A.H.S.I.C. [229.6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de Misión Obrera* [en la Tarraconense]. 28.06.71. 3 pp. / A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.]. MO Tarraconense: *Cronología de Misión Obrera. Interpretación. [borrador de la historia MO en la Tarraconense para la reunión de junio]*, 1971.

⁸⁹⁵ Fem un repàs, ja que s'ha tractat a la PART II i a la Introducció.

La segona etapa o fase (de setembre 1968 fins desembre 1970) es caracteritzava per un major compromís amb el món obrer i la situació política i social del país; era la d'incorporació al treball⁸⁹⁶.

En tots els canvis, s'havia produït un procés de debilitació de la vida religiosa i de creixent compromís revolucionari. Plantegen l'esquema:

Comparativa fases 1964-1970			
<i>Pol de sortida</i>		<i>Pol d'arribada</i>	
3	Companyia	Vanguardia Obrera	6
2	Església	Militants	5
1	Fe		4

Primer, havia gran consistència del primer pol (cosa que podia a veure amb el caràcter de judici que es feia sobre la justícia). Després, es deteriora a causa de:

- a. Consciència de la ingenuïtat que suposava pensar que la Companyia canviaria (com es pretenia).
- b. Problemàtica del cristianisme anònim: tots els valors cristians es veien complerts en el món.

Aleshores, començà a prendre més força el segon pol i la motivació i realitzacions polítiques. Relacions habituals amb militants polítics que denunciaven la incompatibilitat entre l'Església i la classe obrera.

Finalment, declaraven que les etapes per les que havia passat el moviment obrer havien marcat fortament la seva problemàtica. Abans de l'estat d'excepció de 1968, la lluita en el moviment obrer no plantejava incompatibilitats de fons. Després de l'estat d'excepció, el moviment obrer es va radicalitzar, i la MO va sentir la necessitat de concretar el compromís revolucionari i, com a fet, va sorgir incompatibilitats de fons. Davant d'aquestes, hi havia membres que van prendre la decisió d'abandonar l'Ordre, cercant una nova forma de viure la fe en la "clandestinitat"; d'altres, van considerar que havien de "delimitar-se" i van posar la fe i els objectius missioners.

⁸⁹⁶ Sobre la descripció completa de la fase veure: la Presentació (Etapas).

Com a mètode de treball van considerar fer-ho en grups, en els seus membres mesclats en les diferents Províncies, i al final una posada en comú per part dels secretaris de cada grup i un diàleg en comú⁸⁹⁷.

La revisió per grups va anar en dues direccions: una, sobre la postura més madura en la seva lluita revolucionària sobre la classe obrera, l'Església capitalista i el món obrer revolucionari socialista; l'altra, sobre la postura més madura en la seva vivència de una fe no alienant (cristianisme alienant i ateisme humanista alliberador).

El segon dia de la reunió es va decidir que cada un dels participants⁸⁹⁸ exposés la seva trajectòria⁸⁹⁹. Hi trobem un seguit de trets significatius i similars. La manera de començar van ser, en general, per diverses vies, ja sigui l'HOAC, l'integració en el barri i el treball, el trobar-se millor en la comunitat de seglars que en la religiosa, des d'un humanisme alliberador. Ens aproximem al relat d'un dels seus integrants per haver fet un camí invers a la majoria dels presents. Aquest explicà que es sentia primer cristià i després religiós. Havia començat en el socialisme actiu i militant a la fe. El seu coneixement de Crist li havia vingut mercès a la seva vivència en l'Ordre. I, no havia renunciat a comunicar la fe en un àrea del poble obrer. Declara que el pitjor era l'antitestimoni de la jerarquia espanyola en bloc.

3.2. La intrahistòria: valoració de les Províncies

A la Província d'Aragó⁹⁰⁰, els equips tenien només un recorregut de 3 anys. En la seva valoració podem diferenciar el moviment des de fora i i des de dins.

Des de fora, i diferenciaven dues etapes (la primera comença el 1966 i la segona el 1970), i el que separava la segona de la primera era precisament la seva participació en

⁸⁹⁷ Aquesta metodologia serà l'habitual en totes les trobades i reunions realitzades durant la "vida" de la MO.

⁸⁹⁸ No s'especifica quin grup de treball era.

⁸⁹⁹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O.I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971: 21-22. El redactat no deixa clar a de quins o quants són els participants que van fer un esforç de síntesi en el relat de la trajectòria (tenim cinc relats, però el grup de treball eren vuit). Ho tractem com un compendi. El grup estava format per Losada (Tarraconense), Larumbe (Loiola), Alvaro (Toledo), Caparrós (Tarraconense), Clausell (Aragó), Benito (Lleó), Godoy (Andalusia), Caballero (Toledo).

⁹⁰⁰ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 6. [229. 6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de la M.O. Provincia de Aragón*. 1971. 2 pp.

el moviment obrer. S'havia donat excessiva mobilitat d'equips i cases. La seva tasca s'havia centrat en trobar el seu lloc i naturalitzar-se en el món obrer. Les característiques del moviment obrer a Saragossa, amb escassos grups i amb poca experiència de lluita, i amb el handicap de tenir a sobre la repressió policial, i els seus punts de sortida (el barri i la parròquia) havien condicionat el seu posicionament. A València, la seva presència era molt recent.

Internament, en els equips s'havien viscut tensions degudes a plantejaments personals a l'hora del pluralisme dels seus membres. Un altre punt va ser la problemàtica de la integració entre la vivència de la fe i de l'acció obrera a fons va ser diversa a València a i a Saragossa degut als diferents plantejaments dels equips.

També, Loiola redactà la seva pròpia història, en la que hi va veure dues etapes, la primera de 1963 a 1967, i una segona com a punt d'inici el 1968⁹⁰¹. Els aspectes externs (món obrer) dels interns s'entrelliguen. A partir de la vaga de Bandas es va fer central en tothom l'aspecte de la lluita obrera, arribant a integrar en general la resta d'aspectes. El marxisme va esdevir un assumpte fonamental. La dinàmica de la politització obrí diferències (revolució, revisionisme), al temps que es donava una crisi dels moviments apostòlics.

A la Companyia es van anar aguditzant les tensions i van multiplicar-se les topades amb la mateixa, fins el punt que es plantejà buscar una solució com a condició de poder seguir endavant. El mars de 1968 va haver una reunió a Luchana, moment en què col·lectivament es va plantejar una disjuntiva als superiors. A partir d'aquell moment, va haver un seguit de sortides de l'Ordre. En pocs mesos va emergir i es van definir posicions de fons: la majoria que havien deixat la Companyia van abandonar la pràctica religiosa, el treball manual es va relativitzar i entrà en crisi, i la militància política va anar adquirint gran rellevància.

Particularment a Catalunya, la segona etapa⁹⁰², ens indicava que la problemàtica va ser diferent segons els equips. Així, Sabadell, Terrassa i Rubí vivien intensament el treball, la lluita i la vida cristiana en comunitats de base. Per contra, Besòs i Verdum es

⁹⁰¹ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 8.

⁹⁰² Recordem que és la de la visió globalitzadora, que compren de 1968 a 1971.

polaritzava en el treball i la lluita. La vida cristiana d'aquests equips es reduïa a la que podessin tenir en el seu interior. No tenien contactes amb comunitats de base⁹⁰³.

La Província de Toledo interpretava la història de la MO en quatre etapes⁹⁰⁴, encara que l'aportació més interessant del col·lectiu va ser la seva visió de futur. Diuen que havien constatat que la evolució de la MO s'estava fent cada cop més paral·lela a la marxa del moviment obrer (afirmació que concordava amb la divisió per fases que havien fet els seus companys de Catalunya). Això els conduïa a què la seva visió de futur no fos ni a llarg termini ni excessivament utòpica. Pensaven que havien tres camps en el que estarien centrats. El primer camp de dificultats inclouria tres temes: la fe; la politització, la seva lluita, els grups de base, els partits polítics; i, la comunitat, la relació cristianisme-política com a base de llançament, la radicalització del grup, i la possibilitat d'aquest esperit comunitari propi de la Companyia. El segon camp incloïa el desenvolupament dels individus front a l'Església, la Companyia i grup (cap a una tendència d'opcions més en bloc). El tercer camp de reflexió vindria afavorit per la diversitat de línies i situacions en l'atzucac que en aquells moments s'hi trobaven.

La temàtica de camps insinuats per Toledo, en major o menor grau, aniran sent recurrents en els següents anys de l'organització.

3.3. L'Assemblea conjunta de bisbes i sacerdots del 1971: camins oberts

El 1971 es va celebrar a Madrid l'*Assemblea Conjunta de Bisbes i Sacerdots*. La Conferència Episcopal en 1966 va prendre la decisió de convocar-la, la preparació va començar el 1967 i va celebrar-se entre el 13 i 17 de setembre del 1971.

A opinió de molts, l'assemblea va ser un dels esdeveniments més importants en la història de l'Església a Espanya, ja que va suposar un gest d'obertura al convocar també als sacerdots per tal de reflexionar conjuntament per buscar els camins per a l'aplicació

⁹⁰³ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 11.

⁹⁰⁴ A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 12-16. També a [229.6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. *Cronología de Misión Obrera. Provincia de Toledo*. 1971. 3 pp.

del Concili a Espanya⁹⁰⁵. L'Assemblea Conjunta va suposar una revisió crítica de la seva actuació i “una presa de postura progressista enfront de la situació concordatària d'Església i Estat en l'Espanya de Franco”⁹⁰⁶. Es va votar una resolució per la que l'Església demanava perdó al poble espanyol per no haver sabut fer un paper conciliador després de la Guerra Civil⁹⁰⁷.

Així mateix va reconèixer la realitat temporal en un món en canvi en tots els àmbits de la vida, amb trets com el desenvolupament tècnic, la secularització, el pluralisme, la socialització, etc. En aquell món l'Església va declarar que es buscaven les formes de evangelització que responguessin als interrogants de la humanitat⁹⁰⁸.

Es va veure l'escassa penetració apostòlica de l'Església en molts sectors: de la classe obrera, dels intel·lectuals, dels joves. Juntament amb altres problemes eclesials i socials com la insuficient realització dels drets humans i dels greus desequilibris econòmics i socials.

La ponència número 2 va ser molt reveladora del reconeixement que començaven a gaudir els capellans obrers. A la proposició 32 es reconeixia la inserció del sacerdot en la societat mitjançant el treball, per exigència de l'evangelització o per necessitat de proveir la pròpia manutenció. Seguia que el sacerdot com a ciutadà tenia el dret a prendre les seves pròpies opcions temporals, encara que per la seva funció, i com a norma general, semblava necessari que no es estigués implicat com a militant actiu qualificat en cap partit o grup polític. No obstant això, en circumstàncies sociopolítiques en les quals es donessin conflictes de valors, es podria donar el cas haver de prendre decisions personals, sent fidel a la seva consciència il·luminada per l'Evangeli (en el fons, trencava el precepte d'obediència i posava per sobre la pròpia consciència personal).

Com a reacció a l'orientació d'obertura de les ponències i conclusions de l'Assemblea, la premsa del Movimiento i alguns grups pro-govern (vinculats i amb connivència a un

⁹⁰⁵ INIESTA, Alberto: “Asamblea conjunta”. *El País*, miércoles, 14 de septiembre de 1988. Un tractament ampli i detallat ho trobem en el mateix autor a INIESTA, Alberto: *Memorandum: ayer y mañana de la Iglesia en España*. Editorial Bilbao: Desclée de Brouwer, 1989.

⁹⁰⁶ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España*. Cuadernos Misión Obrera, [1991], nº 3: 16.

⁹⁰⁷ Era la proposició número 34. No va obtenir la majoria necessària per ser aprovada, en la que 137 van votar sí, i 107 no. Però, el poder polític ho va contemplar com una amenaça.

⁹⁰⁸ Es van publicar totes les ponències, proposicions i conclusions a Sense Autor: *Asamblea Conjunta Obispos-Sacerdotes*. Madrid: B.A.C, 1971.

reduït cercle de clergat ultraconservador) van endegar una campanya de desprestigi. A més, es van reunir durant dos dies (26 i 27 de setembre de 1972), a Saragossa, 2000 sacerdots de dretes, per “reparar” l’ofensa dels qui havien demanat perdó pels fets de la passada guerra civil⁹⁰⁹.

3.4. La focalització ideològica

Les reunions de MO, entre 1971 i el 1975, van focalitzar l’assumpte de la fe cristiana-ideologia i la praxis marxista. S’intentarà evitar qualsevol dualisme que no afavorís la convergència favorable a les masses més febles.

La repressió del règim no mimvava. El 1973, el bisbe de València va prohibir dir missa fora de les cases de la Companyia a Ramiro Reig. El 1975, es va fer fora de la consulta provincial de la Tarraconense a José María Borri sota l’acusació (segons la premsa) d’haver-se declarat marxista durant una taula rodona.

La MO, en la seva reunió anual d’estiu del 1972, va fer una reflexió sobre la fe i el marxisme. Es va partir de la idea que no suposaven dues postures diferents que intentaven dialogar, sinó més aviat ho contemplaven com la conjunció de la fe i el marxisme.

Les posicions de la MO s’han de situar i d’analitzar en un context històric molt concret, com era que a Espanya s’havia publicat el 1972 l’obra la *Teología de la liberación: Perspectivas*⁹¹⁰ de Gustavo Gutiérrez, i el 1973 *Marx y la Biblia*⁹¹¹ de Porfirio Miranda. Coincidint en el temps, va celebra-se a Xile la reunió fundacional de *Cristians pel Socialisme* (CPS). I, l’*Instituto Fe i Secularidad* va organitzar *Encuentro de El Escorial*, sobre la *Fe Cristiana y cambio social en América Latina*.

Les publicacions anteriors, juntament amb altres, van ser utilitzades a fi de preparar la reunió anual del 1973. Durant la trobada, a Madrid el juny de 1973, van mostrar-se

⁹⁰⁹ BLÁZQUEZ CARMONA, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Editorial Trotta, 1991: 201-203.

⁹¹⁰ GUTIÉRREZ, Gustavo: *Teología de la liberación: Perspectivas*. Lima: 1971. Hi ha una edició més recent a Ediciones Sígueme, Salamanca, 1999.

⁹¹¹ MIRANDA, Porfirio: *Marx y la Biblia. Crítica a la Filosofía de la Opresión*. México DF: Sígueme, 1973.

diverses postures: la d'acceptar elements marxistes, però que trobava dificultats en declarar-se marxista; o la d'acceptació en diferents nivells, fins defensar l'exigència de sotmetre's a l'organització. Però aquesta preocupació per estudiar el marxisme, procurant de donar cabuda a la militància cristiana dins del seu clima ideològic, no va derivar en l'organització de prendre una opció de partit. Més aviat, es tractava, la majoria de cops, de militància sindical, que s'ampliaria més tard a la lluita ciutadana⁹¹².

* * *

A la reunió de juny de 1971⁹¹³ es va dedicar la segona jornada al tema "Perspectives actuals de la M.O., en una postura més madura" en dos punts: el primer, de la lluita revolucionària com a "classe obrera"; el segon, de la vivència de fe no alienant.

Dins d'aquesta perspectiva es va elegir el tema "Fe i Marxisme" per a la reunió de l'estiu del 1972. Las raons que justificaven l'elecció eren: la possibilitat que la seva fe i de la seva presència cristiana a la "classe" obrera es visqués en un context marxista teòric i pràctic. D'aquesta manera es reconeixia com a tasca la reflexió teològica de la seva fe des d'una progressiva inserció en la classe obrera, en la seva lluita i la seva ideologia.

Seguin la temàtica, es van reunir⁹¹⁴, la Pasqua de 1972, per preparar adequadament la trobada prevista aquell estiu. Al començar la reunió van aparèixer formulacions que semblaven retrocedir respecte al punt d'inici de l'estiu anterior. Aquell punt de partida el van formular com el d'equilibri dinàmic entre la fe i la lluita de classes: la seva autonomia i la seva integració en una única vida⁹¹⁵.

La discussió sobre aquest problema els hi va permetre arribar amb major claredat al pressupost de sortida cara a la reunió prevista del proper estiu. Van establir que el que els unia com a membres de la MO, era a la vegada:

⁹¹² ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1301.

⁹¹³ Tenim el document preparatori a la reunió A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971]. [Documento previo] *Reunión Misión Obrera: 28-29 junio 1971 en Madrid*. Junio 1971. 4 pp. A.H.S.I.C. [229.13: Reun's M.O. I Terrassa 2]. *Reunión de la Misión Obrera*. Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp. Les aportacions a la temàtica van ser diverses, com: A.H.S.I.C. [229.17: *Puntos de reflexión sobre nuestra situación: Progreso en la fe y lucha política*. Cornellá [de Llobregat], junio 1971.]

⁹¹⁴ A.H.S.I.C. [229.29: Borri (reserva) 5 MO]. *M.O. Reunión de Pascua de 1972. Resumen*. Barcelona, 10 de abril de 1972. 2 pp.

⁹¹⁵ A.H.S.I.C. [229.29: Borri (reserva) 5 MO]. *M.O. Reunión de Pascua de 1972. Resumen*. Barcelona, 10 de abril de 1972: 1.

- La fe cristiana per la que havien optat decididament
- La participació en la lluita de classes

Estimaren que estaven enclavats en els dos pols i els interessava progressar en tots dos.

Com ja s'ha apuntat, aquesta deriva cap a la lluita de classes i el marxisme no era un acte aïllat de la MOSI. La influència del marxisme va ser decisiva cap a la configuració de moviments sindicals i polítics, però també dins els sectors progressistes de l'Església. Aleshores, la col·laboració política entre cristians i marxisme esdevé un producte espontani de l'extensió de la lluita antifranquista. Les relacions, en uns primers temps, no arribaren a fructificar, i van restar com un diàleg ideològic⁹¹⁶. Tot va canviar el 1973, amb l'acte fundacional de Cristians pel Socialisme a Espanya⁹¹⁷, en la que van participar activament en la seva fundació membres de la MO com Joan N. Garcia-Nieto (Nepo).

El moviment *Cristians pel Socialisme* CpS com a moviment organitzat té data i lloc de fundació: el setembre de 1971⁹¹⁸ a Xile. El seu propòsit inicial era fer públic el seu compromís de lluita solidària amb la classe treballadora i el donar suport, des de les files cristianes, a la transformació política que havia endegat el govern d'Unitat Popular⁹¹⁹. Va néixer sota la influència del passat Concili, i després de la Conferència de Medellín del 1968. No s'ha d'oblidar que s'estava en els inicis de les comunitats de base a l'Amèrica Llatina i de la Teologia de l'Alliberament. A Santiago de Xile, l'abril de 1972, es va celebrar el *Primer Encuentro Latinoamericano de CpS*. El resultat de la trobada va ser un document (a on havien participat prop de quatre-centes persones entre

⁹¹⁶ FIGUEROLA GARRETA, Jordi; JUNCOSA GINESTA, Isabel: *L'Església catalana durant el franquisme 1939-1975: Apunts per a una història*. Vol. III. Barcelona: Editorial Claret, 2008: 160.

⁹¹⁷ MARTÍ, Casimir: "Cristianos por el socialismo. Referencias históricas" en Alfredo Fierro y Reyes Mate: *Cristianos por el socialismo*. Estella: Verbo Divino, 1975: 27 ss.

⁹¹⁸ Els primers passos són de l'abril del mateix any.

⁹¹⁹ FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ, David: "Cristianos por el Socialismo en Chile (1971-1973). Aproximación histórica a través del testimonio oral.". *Studia Zamorensia* [UNED, Madrid, 1997], Segunda etapa, vol. IV: 187-202.

AMORÓS, Mario: "La Iglesia que nace del pueblo. Relevancia histórica del movimiento Cristianos por el Socialismo.", en Julio Pinto Vallejos: *Cuando hicimos historia. La experiencia de la Unidad Popular*. Santiago de Chile: LOM Ediciones, 2005.

laics, religioses i sacerdots) a on s'exposaven els seus principis fonamentals⁹²⁰ -carta magna es va dir-t⁹²¹.

La reunió prevista per la MO, l'agost de 1972, va generar força literatura en la major part dels equips de les diferents Províncies⁹²². Un document molt revelador de l'orientació ideològica va correspondre als equips de la Tarraconense⁹²³, que va influir molt en les conclusions finals de la reunió d'aquell estiu. El treball va ser elaborat per tots els equips de la Província, juntament amb militants cristians i altres sacerdots obrers. Al moment de treballar el document van analitzar un seguit d'obres d'inequívoca orientació marxista: *Manuscrits de 1844, Introducció a la crítica de la Filosofia del dret* de Hegel, el capítol, *Sociologia i Filosofia social* de Marx, el capítol VII d'*El Capital*, el pròleg a la *Contribució a la Crítica de l'Economia Política*, *La ideologia alemanya*, *Les tesis sobre Feuerbach*, *La qüestió jueva*, *Del socialisme utòpic al socialisme científic*, *Ludwig Feurbach o la fi de la filosofia clàssica alemanya*, entre altres⁹²⁴.

Trobem molt sorprenent com es van definir a si mateixos en l'esborrany, als menys els membres de la Tarraconense. Comencen anteposant la seva condició d'obriers, que li seguia la seva condició de creients i de jesuïtes, seguit d'una declaració d'intencions:

Somos obreros y no queremos renunciar a nuestra condición de creyentes y de jesuítas. Pero sabemos que nuestra situación nos exige un esfuerzo progresivo de radicalidad y coherencia. El compromiso de pertenecer a una clase, asalariada y explotada, nos pide cada día mayor seriedad. Nuestra fe, purificada de atavismos religiosos y culturales, es una llamada constante a la entrega total y una segura promesa de un futuro del mundo, liberador y humano. Queremos que la esperanza sea el sentido de nuestra vida llena de fracasos y contradicciones. Y sabemos que el testimonio de nuestra fe sólo se hace visible en el amor que está dispuesto a dar la vida por la liberación de la humanidad.

⁹²⁰ MARTÍ, Casimir: "Cristianos por el socialismo. Referencias históricas" en Alfredo FIERRO, Reyes MATE: *Cristianos por el socialismo*. Estella, 1975: 27ss.

⁹²¹ FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ, David: "Cristianos por el Socialismo en Chile (1971-1973). Aproximación histórica a través del testimonio oral." *Studia Zamorensia* [UNED, Madrid, 1997], Segunda etapa, vol. IV: 187-202: 194.

⁹²² Com el grup valencià, [229.17]. Cuervo A: *Aportación valenciana al tema de la fe. Reunión de M.O.*, Madrid, agosto 1972. Valencia, Julio 1972. 6 pp.

⁹²³ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Jesuítas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Fecha y lugar reunión: Madrid, agosto 1972. 8 pp.

⁹²⁴ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Jesuítas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Fecha y lugar reunión: Madrid, agosto 1972: carta de presentación de l'esborrany.

Confiamos que nuestra opción se hará cada vez más inteligible: la voluntad decidida de participar activamente desde el mundo obrero en el proceso liberador de la humanidad, sin renunciar a nuestra propia identidad y a nuestras convicciones más profundas⁹²⁵.

Les relacions estretes amb *Cristians pel Socialisme* (CpS) es tornaven a fer evidents al fer seves unes paraules de Che Guevara, que van ser dites en la primera trobada de la primera organització a l'abril del 1972.

Al final del document donen unes conclusions⁹²⁶, i tot el desenvolupat anteriorment, prendran com a seves les idees d'Adam Schaff⁹²⁷, i que es podrien resumir en dues idees clau: l'humanisme marxista no promet un paradís utòpic. El que sí aportava era la supressió de les causes existents socials de la misèria humana.

En aquesta línia es reafirmaren en dir que com a cristians eren conscients de què l'Evangelí els empenyia cap a la justícia, la igualtat i la solidaritat entre els homes. Però, no els hi descobria cap ciència ni ofería cap sistema concret. En canvi, des de la classe obrera, tenien un quasi convenciment cap al socialisme científic:

En cambio, desde la clase obrera, estamos prácticamente convencidos de que el socialismo científico es, - por ahora- el único camino que conduce a la liberación del hombre y de los pueblos, a pesar de las múltiples deficiencias de los países socialistas y aceptando que muchas revoluciones proletarias han sido traicionadas⁹²⁸.

En tot aquest discurs ideològic va arribar la reunió d'agost de 1972. Des de la vessant ideològica tornaran (com ja havia passat en el document de treball de la Tarraconense) a definir-se coma a obrers al temps que no volien renunciar a la seva condició de creients i de jesuïtes. Seguidament van analitzar i rebutjar el sistema econòmic social

⁹²⁵ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Fecha y lugar reunión: Madrid, agosto 1972: 1-2.

⁹²⁶ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Fecha y lugar reunión: Madrid, agosto 1972: 3-4.

⁹²⁷ L'viv, Galítsia, 10 de març de 1913 - Varsòvia, 12 de novembre de 2006 Va ser filòsof polonès. Va ser professor a Varsòvia des del 1948. Va obrir el marxisme a la filosofia analítica. Joan García-Nieto va prologar el 1993 prologà *Humanismo ecuménico* (Madrid: Trotta) d'Adam Schaff, com a mostre d'admiració i respecte mutus.

⁹²⁸ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Fecha y lugar reunión: Madrid, agosto 1972: 3.

capitalista⁹²⁹. Les conclusions eren exactament les mateixes de les reflectides a l'esborrany del col·lectiu català. Sobre aquest tema hi van haver algunes contribucions més per tal de reafirmar-se en la seva línia ideològica marcada⁹³⁰.

La reunió va servir, a voltes, per a reformular una fe que topava amb les resistències en la nova situació. El marxisme, ara mirat de front, era condemnat per la Jerarquia eclesial. La mirada anava fins la recent fundació de CpS.

3.5. Les statios i els seus membres a l'estiu del 1972

Al mateix mes d'agost, es va elaborar una relació de les statios i els membres de cada Província⁹³¹. Al cap davant de cada una d'elles s'hi va posar un responsable amb les funcions de fer tasques d'enllaç. Els enllaços eren els encarregats de repartir a tots els equips de la seva Província la informació i els materials que se'ls hi enviaven. Havia de fer-ho el més ràpid possible, evitant els retards. També era l'encarregat de centralitzar la comunicació telefònica, que només era aconsellada en cas d'urgència. En el supòsit de formar-se un nou equip, un canvi d'adreça d'algun membre (dels equips o *fantasma*) o altre incidència similar, els enllaços o els mateixos interessats ho havien de comunicar a José Miralles a Barcelona (més tard ell s'encarregaria d'informar a la resta). Davant la pressió de les autoritats, van idear l'adreça fantasma. El seu objectiu consistia en evitar que la policia controlés els seus afers interns.

A continuació fem una taula en el nombre de membres, les statios i l'enllaç per cada una de les set Províncies. Les dues Províncies amb més membres eren l'Aragó i Toledo, amb 28. I tot i la seva extensió, Castella només en comptava 7. En total eren 109 els qui conformaven els equips. Les statios estaven, en general, en barris obres o marginals de zones urbanes.

⁹²⁹ A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final*. Madrid. Agosto 1972. 8 pp.

També tenim un altre document més resumit [229.13: Reun's M.O.]. *Reunión general de jesuitas en el trabajo*. Agosto, 1972. 5 pp.

⁹³⁰ A.H.S.I.C. [229.21]. *Nuestra conciencia de clase dentro de Misión Obrera*. Noviembre, 1972. 4 pp.

⁹³¹ A.H.S.I.C. [229.17] / [229.21]. *Direcciones de los jesuitas en el trabajo*. Agosto 1972. 6 pp.

Pel que fa a la relació d'integrants ho podem fer en detall. Així, a la Província de la Bètica els efectius eren 17. Els seus integrants eren Juan Luis Pérez de la Cruz (Granada⁹³²), Adolfo Chércholes, Javier Prieto, Miguel Pérez, María Armada (Virgancica, Granada), Gonzalo Sánchez Romero (Puñales), Ignació Molina (Granada), José Godoy López (Granada), Francisco Baez (El Turro, Granada), Rafael González, Vicente Giménez Marín, Rafael Yuste Moyano (Fuentepalmera, Córdoba), Eduardo Chicharro, Antonio Paredes, Juan Díaz de Urmeneta, Francisco Collantes de Terán, Horació Lara Palma (Sevilla). L'enllaç era Juan Luis Pérez de la Cruz (Granada).

A la Província Castella eren 4, distribuïts: José A. Benito, més dos membres més que no eren de la S.J. (Maliaño, Santander), Pablo Toral (Miranda de Ebro), Carmelo Pozas (Valladolid), i J. Manuel Valverde (Miranda de Ebro) era l'enllaç.

La Província de Toledo reunia 28 afectius, repartits de la següent manera: Ignacio Armada Comyr, Rafael Gil Ruiz de Zárate, Pedro M. Caballero Olmos, Eduardo Hervás Núñez (U.V.A. de Fuencarral, Madrid), Fernando Larraz, Javier Baselga, Ignacio Lumbreras, Enrique Jiménez Larrea (Palomeras Bajas⁹³³, Madrid), José Ramón Ezquerro, Juan Carlos Abadía, Juan Luis Olivas, Gregorio López de la Osa (Madrid), Gregorio Sanz López (Madrid), Juan Carlos Marcos, Florentino Marzano. Florentino Olmo (Don Benito⁹³⁴, Badajoz), Enrique Prefasi, Alvaro Melgar, Antonio Zugasti, Angel Mártires Marques, Juanjo Rodríguez Ponce (Madrid), Javier Cantos, Alfonso Muguero, Pedro Armada, Pedro Espinosa (Valdezarza, Madrid), Isidoro Galán, Mariano González, Miguel A. Ordinas (Barrio de Las Seiscientas⁹³⁵, Cartagena, Murcia). La tasca d'enllaç estava assignada a Juan Carlos Abadía (Madrid).

La Província Lleó reunia un total de 10 membres, repartits així: Eugenio Ogando, Fernando Bandeira, Benito Santos (Las Flores, Teis-Vigo), José Mª Alonso Burto, José Luis Fanjul, Jesús A. Fernández (La Corunya), Arturo Cristóbal, José Francisco Rodríguez Fidalgo, Federico Fierro, José Miguel Marinas (estaven estudiant a la capital,

⁹³² GANIVET ZARCOS, José: "Memorias de una misión obrera en Granada", en José RODRÍGUEZ MOLINA: *Curas obreros: la cruz y el martillo*. ALCALÁ LA REAL (Jaén): Zumaque, 2009: 311-412.

⁹³³ A.H.S.I.C. [229.21]. Javier Baselga, Enrique Jiménez, Ignacio Lumbreras, Fernando Larraz, Miguel A. Serrano: *Palomeras* [historia de la statio]. Madrid, 17 septiembre 1972. 6 pp.

⁹³⁴ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. Carlos Marcos: *Visión de la situación de D. Benito*. [1972?]. 2 pp.

⁹³⁵ Tenim la història d'aquesta statio a: GALÁN, Isidoro: "Los jesuitas en la Misión Obrera del barrio de Las Seiscientas". *Cuadernos del Estero: Revista de estudios e investigación*, nº 16 (2001): 35-42.

per això es trobaven a Valdezarza, Madrid). L'enllaç requeia a Benito Santos (Barri de Las Flores, Teis-Vigo).

La Província d'Aragó reunia un total de 28 membres. Estaven distribuïts en diverses statios: Juan Acha, Eugenio Arraiza, Luis Anoro, Mario Cuartero, Manolo Fortuny (El Picarral, Saragossa), Carmelo Martínez, Luis de Pablo, Jesús Gil (no S.J.), Javier Uranga (no S.J.) (Balsas de Ebro Viejo, Saragossa), Santiago Villamayor, Pancho Marcellan, Carlos Escudero, Vicente Collado Saragossa), José Mª Olmos Alacant), Rafael Casanova Colomer, Juan Luis Clausell, Manolo Campos, Antonio Sanchis, Juan Sifre, José Mª Ordinas, Paco Calatayud (Mavarrossa, València), Francisco Cuervo Arango, Ramiro Reig, Juan Jaume, Alberto Guerrero, Jesús Moreno (Barona, València), José Roldán (estudiant a Madrid). Manolo Fortuny era l'enllaç.

La Província Tarraconense comptava amb 15 afectius. Estaven distribuïts entre diversos equips: José Mª Borri, Andrés Vilá, Isidre Ferreté (Torre Romeu a Sabadell-Barcelona), Ramón Vallés, Luis Caparrós El Pinar a Rubí-Barcelona), José Ricart, Victor Blajot, Manuel Marcet (Terrassa), Juan Nepomuceno García-Nieto París, Juan Cornet (Cornellà), Alberto Losada, Ramiro Pàmols (Barcelona), José Miralles (Barcelona), Francisco Xammar, Domingo Melero (Urbanització La Floresta carretera de Reus a Tarragona). El designat de fer d'enllaç era José Miralles (Barcelona).

Finalment, a la Província de Loiola eren en total 7, distribuïts així: José Ignacio Berriatúa, Ignacio O'Shea, Ignacio Larumbe (Luchana, Barcaldo –Biscaia), Javier Arriaga, Urruticoechea (Rentería, Guipúscoa), Gonzalo Ibáñez (Bilbao)⁹³⁶. L'enllaç era Ignacio Larumbe.

⁹³⁶ En total, de totes les Províncies, ens falten dos noms. No sabem si era per mantenir l'anonimat.

Adreces dels jesuïtes en el treball, agost 1972			
Província	Membres	Statios/Equips	Enllaç
Bètica	17	Granada, Virgancica (Granada), El Turro (Granada), Fuente Palmera (Córdoba), Sevilla	Juan Luis Pérez de la Cruz
Castella	4	Miliaño (Santander), Miranda de Ebro (Burgos), Valladolid	J. Manuel Valverde
Toledo	28	Madrid –diversos-, Palomeras Bajas (Madrid), U.V.A. de Fuencarral (Madrid), Valdezarza (Madrid), Don Benito (Badajoz), Las Seiscientas de Cartagena (Murcia)	Juan Carlos Abadía
Lleó	10	Las Flores a Teis-Vigo(Pontevedra), La Corunya, Valdezarza (Madrid)	Benito Santos
Aragó ⁹³⁷	28	Picarral (Zaragoza), Balsas de Ebro Viejo (Zaragoza), Zaragoza, Alicante, Malvarrosa-Valencia, Barona (Valencia), Madrid (un estudiant)	Manolo Fortuny
Tarraconense	15	Torre Romeu-Sabadell (Bcn), El Pinar-Rubí (Bcn), Tarrasa (Bcn), Cornellá (Bcn), Barcelona, Urbanización La Floresta, carretera de Reus (Tarragona)	José Miralles
Loiola	7	Luchana-Baracaldo (Vizcaya), Renteria (Guipuzcoa), Bilbao	Ignacio Larumbe
Número total de membres de MO = 109			

Entre els equips preocupava, el 1972, a vegades en forma de tensions, de la dificultat d'una problemàtica que accentuava més l'obrer i la que ressaltava més el pastoral-espiritual. Havia tot un bano de temes simultanis que es debatien: la “seva” consciència de classe, l'irreductible de Jesús de Nazaret”, el celibat⁹³⁸.

Poc més tard, es van donar crisis personals i sortides, que van significar autèntics casos de l'època (Juan Luis Clausell, J. Baselga, Díez Alegria). De fet, ja documentem una

⁹³⁷ Al comprar diferents fonts, les dades no sempre són coincidents. Cas serà el d'Aragó, a on s'ens diu que el 1972 havien 5 pisos de la MO a la Província (3 a Saragossa i 2 a València). A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. Misión Obrera en la Provincia de Aragón S. I. Agosto 1983: 2.

⁹³⁸ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. Misión Obrera en la Provincia de Aragón S. I. Agosto 1983: 2.

primera sortida el 1967 (S. Riera), una sagnia continuada al llarg dels anys, molt pronunciada els anys 1970 i el 1971.

Dins de l'any, es va fer el segon curset sobre "el materialisme històric marxista" que va servir de base de la reunió anual en la qual es va aprovar el document sobre l'anàlisi marxista de la realitat "Tipo de marxismo que vivimos"⁹³⁹.

3.6. El controvertit 1973: la reunió anual a Madrid

La dècada dels 70 havia debutat sota la influència del maig francès, del Concili, dels nous humanismes crítics i de l'experiència xilena de CpS⁹⁴⁰. El 1972, la Comissió Episcopal francesa havia publicat un document sobre el contenciós cristianisme-socialisme, a on conclouia que no havia incompatibilitat entre l'Evangelí i un sistema econòmic i polític de tipus socialista sempre que siguessin observats els drets fonamentals de la persona. D'aquestes, el gener de 1973, la Conferència Episcopal Espanyola publicava el document *La Iglesia y la comunidad política*, que el sector progressista cristià rebre amb satisfacció. Es defensava la legítima pluralitat política dels cristians, fet que trencava la visió de partit únic imperant.

Per això, no va ser gens estranys que a la reunió⁹⁴¹ celebrada Madrid el juny del 1973, el tema de la fe i el marxisme⁹⁴² seguis ocupant l'espai central i objecte de discussió⁹⁴³. A la Província de Catalunya va tenir lloc el tercer curset sobre fe i marxisme. Allà va aparèixer un primer intent de delimitar els dos camps, i la necessitat de reformular els continguts de la seva fe, alliberan-los de la seva dependència cultural i expressiva de la

⁹³⁹ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I. Agosto 1983]. Ponencia de Misión Obrera Española. *Datos de la Provincia de Cataluña*: 11.

⁹⁴⁰ PLA PLANAS, Jordi: "10 anys de cristians pel socialismo (CPS)". *Presència*, 01-01-1982: 43.

⁹⁴¹ A.H.S.I.C. [229.12: Borri. Documents]. *Crónica de la reunión de Misión Obrera Junio 1973*. Madrid, Julio 1973. 4 pp. A.H.S.I.C. [229.21]. *Crónica de la reunión de Misión Obrera*. Junio 1973. Madrid, julio 1973. 4 pp. [se trata el tema del marxismo y el cristianismo] Ponencias y aportaciones: - Salvación cristiana y libertad social. Zaragoza. 3 pp. / - Aportación del Grupo de Toledo a la reunión de junio. 2 pp. / - Esquema de la ponencia de Toledo. 3 pp. / - Aportaciones del grupo de Cataluña a la reunión de junio: *Fe y marxismo: ciencia-ideología-utopía*. Barcelona. junio 1973. 3 pp.

⁹⁴² Segons diverses comunicacions prèvies, les citades obres de Gustavo GUTIÉRREZ: *Teología de la liberación: Perspectivas* (Lima: 1971). Hi ha una edició més recent a Ediciones Sígueme, Salamanca, 1999. i la de Porfirio MIRANDA: *Marx y la Biblia. Critica a la Filosofía de la Opresión*. México DF: Sígueme, 1973. a més d'altres, van ser utilitzades per tal de preparar la reunió del 73.

⁹⁴³ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I. Agosto 1983]. Ponencia de Misión Obrera Española. *Datos de la Provincia de Cataluña*: 11.

mentalitat burgesa. La trobada es va explicitar per l'intens treball dels equips de la Missió Obrera al voltant a la reflexió sobre el problema de la fe i el marxisme. Es van fer explicites dues novetats: la primera, que dins del col·lectiu hi havia dues postures diferents davant el marxisme; una segona, era sobre com repensar l'organització interna de la MO.

Les dues postures sobre el marxisme es podien sintetitzar:

1a. postura: Aceptación de elementos marxistas (análisis histórico, lucha de clases, lucha política, p. e.) pero dificultad en declararse marxista por: ateísmo militante, poco conocimiento del marxismo, experiencia de la estrategia de partidos (falta de objetividad y realismo, utilización de personas, falta de ética, exclusivismo ...), bloqueos y dificultades en encuadrarse, fracaso histórico de las experiencias del socialismo marxista.

2a postura: Aceptación del marxismo en sus distintos niveles: a) interpretación dialéctica-materialista para la transformación de la realidad; b) opción por la lucha de clases; c) exigencia de someterse a la organización. Se reconoce que en lo último está la verdadera dificultad porque no se trata solo de aceptar el marxismo como ciencia histórico-dialéctica, por su eficacia revolucionaria, sino también de llegar a la concreción de la militancia; esto supone no preocuparse tanto por lo ideológico y tener fe en el proletariado, someterse a la organización marxista y a su disciplina, asumiendo nuestras contradicciones u oscuridades. Se descartaba que la fe en la clase obrera y en el partido, supone liberarse de muchos moralismos⁹⁴⁴.

Les dues postures patien la mateixa dificultat: la realització concreta de la militància marxista o el fracàs històric de les experiències del socialisme marxista entre altres.

Es va aprofitar per analitzar *El Document d'Àvila* de la CpS a Espanya⁹⁴⁵. Se'l va acusar, reconegut per tothom, de cert triomfalisme. El document va ser vist amb aspectes positius i d'altres negatius. El cert és que va haver jesuïtes enquadrats en la MO que es van involucrar en aquesta nova organització⁹⁴⁶.

⁹⁴⁴ A.H.S.I.C. [229.12: Borri. Documents]. *Crónica de la reunión de Misión Obrera Junio 1973*. Madrid, Julio 1973: 2.

⁹⁴⁵ A.H.S.I.C. [229.21]. *Cristianos por el Socialismo: Documento final*. Ávila, enero 1973. 11 pp.

Serà el document inaugural de CpS a Espanya. El lloc de la trobada era fals per tal de reservar la clandestinitat. El primer lloc de la trobada va ser a Calafell (Àvila) en 1973; el segon a Pontons (Perpinyà) 1974 i el tercer a Barcelona (Andorra) 1975.

A l'acte inaugural va aplegar unes 200 persones, la majoria la classe mitjana, encara que també hi havia militants de l'HOAC, dirigits per Comín, Ribera i García-Nieto. BADA, Joan, i BELLAVISTA, Oleguer: *ACO. 50 anys de militància obrera i cristiana*. Barcelona: Mediterrània, 2003: 90.

⁹⁴⁶ Sens dubte, García-Nieto, a més de cofundador de CpS a Espanya, va ser un dels principals pensadors del moviment: GARCÍA-NIETO PARÍS, Joan N.: "Fe cristiana y lucha de clases.", en FIERRO

Un tema que preocupava era el de l'organització i les relacions d'aquesta amb altres sectors de la Companyia. A la reunió es va informar sobre algunes experiències de la MO a Catalunya⁹⁴⁷. A partir de les experiències catalanes es va tornar a insistir en la conveniència que la MO tingués un superior propi o com a mínim un coordinador de Missió Obrera a cada Província, i en el temps, un a nivell nacional. Es va finalitzar amb unes conclusions i unes motivacions que s'havien de desenvolupar: la teorització de l'alliberament no marxista; teologia i materialisme dialèctic; problemàtica de l'alliberament des de l'organització marxista (pluralisme polític i comunitat de fe)⁹⁴⁸.

Tot i l'afany per estudiar i valorar el marxisme, la MO va defugir en tot moment de prendre partit per a cap opció política. Van considerar que les opcions eren plurals dins de l'alternativa socialista. Es donaran opcions més cap el camp sindical i més tard cap a les reivindicacions ciutadanes, com les associacions veïnals.

Uns mesos abans de la reunió anual del 1974⁹⁴⁹, Pedro Arrupe va respondre una carta, en data de 11 de febrer, de José María Borri (a la Tarraconense era el superior de la MO des del 1969). A la mateixa el Prepòsit General reafirmava el treball pastoral i de la importància d'aquest apostolat per a la Companyia, i es passava per alta les relacions dins la Companyia (recordem que havia la Companyia estava vivint uns moments durs a Espanya degut a les pressions d'un sector integrista que volia dividir-la en dos) i amb els Superiors:

BARDAJI, Alfredo; MATES RUPÉREZ, Reyes: *Cristianos por el Socialismo: Documentación*. Estella: Editorial Verbo Divino, 1975: 83-109. GARCÍA-NIETO, Juan N.: "Reencuentro con *Cristianos por el Socialismo*". *Iglesia Viva*, [Valencia: Comercial editora de publicaciones] núm. 60, novembre-desembre [1975]: 501-511. Anàlisi de la situació de Cristians pel Socialisme a l'Estat espanyol dos anys després de la seva aparició i presentació deis reptes de futur. GARCÍA-NIETO, Juan N.: "*Cristianos por el Socialismo* en España". *Revista de Fomento Social*, Madrid: CESI, núm. 122, abril-juny [1976]: 115-125. Presentació sobre els orígens històrics de Cristians pel Socialisme a l'Estat espanyol, i anàlisi de l'organització com a punt de trobada entre la fe catòlica i el marxisme. GARCÍA-NIETO, Juan N.: "*CPS (Cristianos por el Socialismo): interrogantes sobre su identidad y objetivos*". *Sal Terrae: opciones políticas y cristianismo en la España actual*, [Santander: Sal Terrae], núm. 11, noviembre [1976]: 774-784. Introducció històrica sobre el moviment Cristians pel Socialisme i la seva expansió per Llatinoamèrica i Europa. Presentació deis seus objectius religiosos i polítics, punt de trobada entre el cristianisme i el marxisme. Reflexions a l'entorn de si l'objectiu de Cristians pel Socialisme hauria de ser polític o religiós.

⁹⁴⁷ A.H.S.I.C. [229.17]. *Aportaciones del Grupo de Cataluña a la reunión de junio*. Junio 1973. 5 pp.

A.H.S.I.C. [229.21]. *Aportaciones del Grupo de Cataluña a la reunión de junio [1973]: Fe y marxismo: ciencia-ideología -utopía*. [Junio 1973]. 2 pp.

⁹⁴⁸ A.H.S.I.C. [229.12: Borri. Documents]. *Crónica de la reunión de Misión Obrera Junio 1973*. Madrid, Julio 1973: 4.

⁹⁴⁹ A.H.S.I.C. [229.21]. *Informe de la reunión de Misión Obrera S.J.* Valencia, 15.09.74. 4 pp.

Roma, 19 de abril 1974

Querido Padre:

Me va a perdonar el retraso en responder a su carta del 11 de Febrero, en la que me ofrecía una información nueva y, por muchos motivos, ejemplar. Gracias por su colaboración.

Quiero subrayar especialmente lo logrado por Vds como Comunidad de fe y de misión, en circunstancias especialmente adversas, o tal vez gracias a eso. Han sabido unir a la experiencia viva la reflexión orante, la, experiencia religiosa, la búsqueda evangélica, la confrontación permanente con el Evangelio ... De aquí, sin duda, la realidad de una madurez, que constatan con gozo –y que alegra conocer-, en la integración de un compartir la vida del obrero y una acción pastoral, sacerdotal muy vinculada y compenetrada con esa vida que se comparte en verdad.

Especial importancia tiene (porque supone que unos y otros vamos caminando más hacia el Evangelio, aunque nos falte mucho) el actual estado de relaciones con otros S.I., con los Superiores y otras Comunidades. Es claramente bien de todos, y por lo tanto bien de la Iglesia, el seguir avanzando por este camino con paciencia y generosidad. Porque es evidente que la interpelación de Misión Obrera no ha caído en el vacío, y, si no ha arraigado más, tal vez haya sido por errores e imperfecciones de todos. Pero evidentemente interesa la mutua interpelación de todo el que, movido por el Señor, vive el Evangelio con sencillez, humildad, con comprensión para cuantos, como Vd, han sido (y están siendo) movidos por el Señor a vivirlo. (...)

Le agradeceré todo tipo de colaboración para que entre todos encontremos el modo práctico de promover ese importante apostolado en la Compañía de un modo eficaz para que dé los frutos que debe y se eviten los inconvenientes de un apostolado no tan integrado. (...)⁹⁵⁰

Els temes de la reunió anual del 1974 van centrar-se en: la tasca de l'Església com MO; els sacerdots i el celibat; la presència de la Missió Obrera a CPS, CCP i altres⁹⁵¹.

Cal recordar que des dels seus inicis, a part l'evolució del moviment en el seu conjunt, havia la "microhistòria" que es copsava a cada Província i fins arribar als equips o statios de manera particular. Un cas remarcable va ser el que es va viure a l'Aragó, en el "Cas Fabara"⁹⁵² al 1974, que va afectar profundament a l'Església de Saragossa, i que

⁹⁵⁰ A.H.S.I.C. [229.12: J. Mª Borri]. Carta. De P. Pedro Arrupe. A: José María Borri. Asunto: sobre M.O. Roma, 19. 04.1974. 2 pp.

⁹⁵¹ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I. Agosto 1983]. Ponencia de Misión Obrera Española. *Datos de la Provincia de Cataluña*: 11.

⁹⁵² El mossèn Wilberto Delso va promocionar a la seva parròquia de Fabara el 1974 xerrades dirigides a la joventut sobre la píldora o el divorci. Les censures de veïns de la localitat, escandalitzats, van arribar al bisbe, que no dubtà en cessar al mossèn. Com a protesta 34 sacerdots van dimitir dels seus càrrecs pastorals. L'afer posava de manifest el "divorci" entre dues línies pastorals: l'oficial i la de base. Sobre la

va repercutir en l'equip de la MO de la ciutat en la seva actitud posterior: major dedicació a les comunitats, mentre que la parròquia quedava disminuïda en atenció⁹⁵³.

3.7. La Missió Obrera en el món rural

Sembla que la MO fos un moviment essencialment urbà. Però, l'opció de statios en zones rurals havia anat agafant cos. Tenim un document en la que hi ha tot un plantejament estratègic i ideològic del paper a jugar per la MO en l'àmbit rural i per extensió de la pròpia organització⁹⁵⁴.

De fet, van considerar que la MO no era grup testimonial en el món rural, tot el contrari: com a grup optava per encarnar-se (naturalitzar-se) en el poble, és a dir, en la seva manera de vida i en la seva lluita alliberadora⁹⁵⁵. La idea de l'encarnació en el poble era ara desenvolupada de forma ampla: l'entenien tant en la seva manera de viure (la vivenda, l'economia, el treball, la comunitat-família), i en la seva lluita alliberadora. Afegien que la participació en la lluita alliberadora, s'havia de dir al poble on també s'hi trobava Jesús alliberant.

Així, com en el món industrial, i seguint l'esperit de la MO, era necessària ser-hi present de manera activa amb la majoria dels integrants de cada equip; en el món rural es feia imprescindible que una part important dels seus membres hi fos present en les feines agrícoles.

I com a grup, calia tenir una presència activa en la lluita amb el poble per a la seva alliberació: a associacions de masses, a sindicats, a grups polítics. En aquesta tasca alliberadora no es podia prescindir de la consciència de la "lluita pels oprimits". Tampoc podia fer-se en solitari (personalment), sinó que havia de plantejar-se dins els moviments estructurals populars.

línia oficialista de l'Església catòlica a Espanya tenim a l'assaig de CASANOVA Julián: *La Iglesia de Franco* Barcelona: Crítica, 2005.

⁹⁵³ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.* Agosto 1983: 4. L'atenció va bascular cap a les comunitats.

⁹⁵⁴ A.H.S.I.C. [229.18]. *Algunos puntos que pueden ayudar a clarificar la opción de los integrantes de Misión Obrera en el mundo rural*, 1974.

⁹⁵⁵ A.H.S.I.C. [229.18]. *Algunos puntos que pueden ayudar a clarificar la opción de los integrantes de Misión Obrera en el mundo rural*, 1974: 1.

Un cop assumits els principis anteriors de l'encarnació en la lluita alliberadora del poble, hauria llibertat d'opcions de diferents nivells o grups, sense que que s'haguessin de donar tensions internes, ja que simplement suposava assumir diverses plataformes per a una mateixa lluita.

En el mateix document es valorava a on s'estava i cap on s'anava en el món rural a llarg i mig termini i a on volia estar la Missió Obrera⁹⁵⁶. En considerà que en aquella situació, per un principi d'economia fonamental -són conscients que eren pocs i molta feina a fer-, es pensava que s'havia d'optar -a l'igual que s'ha fet en el món industrial per a zones i pobles (grans, capçaleres de comarca, amb influència a la zona, amb futur, etc.) en el que el seu compromís pogués gaudir d'un afecte multiplicador major. Aleshores, no s'havia de perdre aquesta perspectiva a l'hora de cercar llocs per a tal d'instalar noves statios obreres en el món rural.

Fins aquí tenim una declaració d'intencions i voluntats, i una estratègia de futur, però quina era la realitat d'equips rurals? El cas més notable el trobem a la Província de Lleó⁹⁵⁷, a on principis dels 70 hi havia diversos grups estables (establerts essencialment a zones urbanes o perifèriques) a La Corunya (Palavea), a Gijón (el grup s'interrumpeix el 1972 quan Guti va assumir una parròquia rural i Toral marxà de Gijón), i a Vigo amb el grup de Valdezarza. El 1970 va començar el grup de Don Benito (Badajoz)⁹⁵⁸. Entre el 1974 i el 1978 van iniciar-se dos grups en el medi rural: un a Santiago de Compostela (zona d'Amio) amb l'objectiu de crear l'ISGAR; l'altre a Cabezón (Valladolid). El 1975 Modesto assumirà la parròquia rural de Muras i dos anys més tard Naqueieiria començarà a treballar a Xove.

En el període 1974 a 1978 hi haurà noves incorporacions a parròquies rurals: a San Miguel de Montañán (Lleó), i a la Cabrera (Lleó). L'opció per parròquies rurals significava que a finals de 1981 s'atenien tres a Galícia (Muras, Montefurado, Ribeira) i tres a Lleó (San Miguel i La Cabrera).

⁹⁵⁶ A.H.S.I.C. [229.18]. *Algunos puntos que pueden ayudar a clarificar la opción de los integrantes de Misión Obrera en el mundo rural*, 1974: 2. Segueix dues pàgines sobre "Algunos datos fundamentales sobre la agricultura en España".

⁹⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de León*. 1 de mayo 1983. 11 pp.

⁹⁵⁸ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de León*. 1 de mayo 1983: 4.

Entrat els 80, es donarà el cas paradigmàtic a on no tothom tindrà el mateix grau d'identificació amb la missió obrera: es podria distingir “missió obrera”, “missió rural” i d'altres enquadrats en conceptes més amplis⁹⁵⁹.

A la Província de Lleó, pel que feia a nombre de membres per inserció laboral per sectors, n'era possible fer un seguiment⁹⁶⁰:

Inserció laboral Província Lleó 1983	
1970	Indústria: 7 Camp: 1 En aquell moment treballaven alguns escolars també a la indústria. La resta realitzava tasques pastorals.
1974	Indústria: 6 Camp: 3 Serveis i autònoms: 3
1978	Indústria: 5 Camp: quatre parròquies rurals, i cooperatives agraries Serveis: 3
1982	Indústria: 4 Camp: sis parròquies rurals i cooperatives agraries Serveis: 2 Altres a* parròquies, institucions, i escolars.

Era evident la manca d'efectius, en contrast un reequilibri entre les feines urbanes i rurals en 1982.

3.8. Les acaballes de l'etapa

La fi de l'etapa “Ruptura esperançada” coincideix en dos fets de transcendència: en el final del règim polític -la mort de Franco i la posada en marxa dels mecanismes previstos per a la successió, obrint la transició política a Espanya-; i a règim intern dels jesuïtes, la Congregació General XXXII (1974-1975).

⁹⁵⁹ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de León*. 1 de mayo 1983: 5.

⁹⁶⁰ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de León*. 1 de mayo 1983: 8.

La Congregació General va ser cuidadosament preparada, ampla i oberta. Calia donar resposta a expectatives i equilibris de tota mena i significat: per a uns, en la previsió d'aprofundiment en la renovació acomodada de la Companyia començada en l'anterior CG 31; per altres, els temors davant de possibles canvis que conduïssin a desfigurar el seu caràcter original⁹⁶¹. Diverses Províncies van demanar que a la Congregació es revisés el tema dels "graus" (que podia afectar el vot particular d'obediència al Papa en relació a missions). El Vaticà va fer saber a Arrupe que considerava un inconvenient el tractar aquest assumpte durant la Congregació General.

Reflex d'aquest estat ho tenim en Pau VI que, abans de la Congregació, havia enviat una carta al P. General destacant la seva importància i la seva voluntat de relació amb ella; i encara més significativa va ser l'elocució que va dirigir als membres de la Congregació (3 de desembre de 1974) al començament de les sessions, quan va formular tres preguntes fonamentals relatives a l'Ordre –d'on veniu?, qui sou?, a on aneu?–⁹⁶².

Encara que no explícitament, la Congregació va ser un referèndum sobre el lideratge d'Arrupe⁹⁶³. Les posicions progressistes que s'havia anat adoptant durant el seu generalat havia generat polèmica al voltant de la seva figura. De fet es volia comprovar si el General Arrupe governava adequadament la Companyia. Sota aquestes circumstàncies, el 2 de desembre de 1974⁹⁶⁴, s'inaugurava la Congregació General 32. Ja s'ha avançat que el seu objectiu era el continuar i consolidar el procés de renovació iniciat a la passada Congregació General i cloure diversos assumptes importants plantejades a l'anterior, i que s'havien confiat a comissions d'estudi perquè a la següent s'estigués ben informat i es prenguessin les decisions pertinents. Perquè no quedés cap dubte sobre la confirmació de l'anterior de 1965, el primer que es va fer al començar, en el seu primer decret es van confirmar les declaracions i disposicions de la CG 31. De

⁹⁶¹ VALERO AGUNDEZ, Urbano S.J.: *El proyecto de renovación de la Compañía de Jesús (1965-2007)*. Bilbao: Ediciones Mensajero; Santander: Sal Terrae, 2012: 163 ss.

⁹⁶² Les respostes de les preguntes anaven dirigides a recordar les notes de la vocació dels jesuïtes (sou religiosos, apòstols, sacerdots lligats al Papa amb un vot especial), amb la finalitat de delimitar el discurs de la CG 32.

Aprofitant un recordatori de conferències i altres actes en el centenari del naixement d'Arrupe el 2007, Viana fa un ràpid repàs biogràfic i de les relacions entre Arrupe i Roma. VIANA, Mikel: "Pedro Arrupe: el sentido de un Centenario". *Revista internacional estudios vascos*. 53, 1, 2008, 277-303. Sobre les tensions entre la Santa Seu i la Congregació podem consultar a LAMET, Pedro Miguel: *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 371-385.

⁹⁶³ O'MALLEY, John W. *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 137.

⁹⁶⁴ La Congregació es desenvolupà entre el 2 de desembre de 1974 i el 7 de mars de 1975.

facto, els decrets que en ara s'aproven encarrilarien d'una manera definitiva i oficial a la Companyia en la línia amb el Concili Vaticà II.

La Congregació va patir un conflicte amb el Vaticà, en concret amb Pau VI. Tot va néixer arran de les crítiques que s'havien fet contra el Pare General. Els retrets, controvèrsies, eren essencialment dos: un canvi legislatiu intern, i la denominada “opció fonamental”⁹⁶⁵.

La Congregació va intentar canviar una clàusula de la seva legislació segons la qual només una restringida categoria de jesuïtes podia participar en les instàncies més altes del govern de la Companyia⁹⁶⁶. El Papa va comunicar que no desitjava una modificació, però va portar cua al no ser inicialment ben interpretada la seva negativa al canvi en el sistema de govern⁹⁶⁷ Pau VI i els seus consellers van interpretar aquest intent com un exemple de la lleugeresa amb la que la Companyia cuidava de les seves tradicions.

Abans que es tanqués la controvèrsia sobre el sistema de govern, va sorgir una segona causa de fricció -l'opció fonamental-. A les Províncies hi havia arrelat la idea que l'Església i, dins d'ella, la mateixa Ordre, tenien d'assumir un paper més actiu en la lluita contra les diverses formes d'injustícia que es donaven en el món.

L'opció fonamental va ser interpretada de dues maneres. Un sector que, per diferents raons entre ells mateixos, ho interpretaria una cosa totalment nova i mai coneguda dins la Companyia. En canvi, per altres, va ser la formulació de la missió (o finalitat apostòlica) mudada de la Companyia, contextualitzada en aquell moment, es a dir, la translació de la missió permanent de la Compañía a la modernitat i la realitat del món actual la missió de la Companyia a la nova època de la història.

El resultat del llarg i problemàtic debat sobre l'opció fonamental va desembocar en un decret (decret número quatre) titulat “La nostra missió avui: Servei de la fe i promoció de la justícia”, com autèntica i genuïna formulació de la missió apostòlica de la Compañía. La promoció de la justícia, en el compromís en la lluita contra la violació

⁹⁶⁵ Veure sobre la CG i especialment l'opció fonamental a VALERO AGÚNDEZ, Urbano, SJ: “La Compañía de Jesús después del Concilio Vaticano II”, en *Jesuïtas: Una misión, un proyecto*. Bilbao: Publicaciones Universidad de Deusto. Forum Deusto, 2007: 131-158.

⁹⁶⁶ La confusió és patent, quan per exemple Urbano Valero, ens diu que la confusió venia de la possibilitat d'extendre el vot especial d'obediència al Pontífex a la resta de jesuïtes amb els darrers vots, encara que no haguessin estat ordenats sacerdots.

⁹⁶⁷ Sobre la controvèrsia podem consultar-ho a O'MALLEY, John W. *Historia de los jesuïtas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 138-139.

dels drets humans, quedava ara fixat com a factor imprescindible de la missió de la Compañía. Era un fet desconegut fins el moment en la història de la Companyia.

Alguns sectors vaticans van veure en el decret, quan encara s'estava debaten, com un document, a l'igual que la teologia de l'alliberament (en la qual en part s'inspirava), contaminat de marxisme i com una prova més de l'anar pel pedregar dels jesuïtes sota el govern d'Arrupe. Les acusacions van conduir a que Pau VI, a punt de concloure la Congregació, expresés que volia revisar els seus decrets. El Papa no va donar la seva aprovació fins mesos després, inclòs el “decret número quatre”.

* * *

Els equips de la MO segurament ja preveient a principis de l'any 1975 la fi del règim dictatorial. La incertesa i les expectatives del què passaria i les conseqüències per a la societat i de la Companyia eren moltes. No sabem si preveient el nou escenari, el cert és que van celebrar una taula rodona a València⁹⁶⁸ (probablement es va fer abans de la mort del general Franco), on el tema central va estar dedicat a com es definien com a organització. La MO es va veure com una “coordinadora de comunitats”. El que suposava les diferències d'un grup a un altre i amb la voluntat de no ser un moviment estructurat i institucional. Principalment, s'era davant de tota una actitud pastoral missionera. Encara que estaven coordinats els jesuïtes en el treball, i en algunes diòcesis sacerdots seculars en el treball, no es descartà la intenció de crear un ampli moviment a on estiguessin integrats sacerdots, religiosos i seglars.

El cert és que el 1975 MO va iniciar una inflexió⁹⁶⁹. Els factors que provocaran el canvi van ser diversos, i van coincidir molts en poc temps, tant de caràcter intern de la mateixa Companyia i de l'Església, com socials i polítics del país amb la mort del general Franco.

Sobre l'àmbit intern, la CG 32 va suposar per a molt joves jesuïtes, amb inquietud social, la possibilitat que ara els hi oferiria la Companyia de retrobar camins per a les

⁹⁶⁸ A.H.S.I.C. [229.13: Misión Obrera]. Misión Obrera. *Mesa redonda*. Valencia, 1975. 12 pp. + Misión Obrera. Misión de equipo. Valencia, 1975, 15 pp.

⁹⁶⁹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1301. L'autor fa una interpretació pròpia o ampliació sobre les referències que fa de Jesús Giménez Company: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Trabajo práctico de licenciatura. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 1985: 57.

urgències de la missió. A més, en alguns dels decrets de la CG 32 (dd. 4, 2, 12) MO s'estimarà legitimada la seva raó de ser.

La mort del general Franco (el 20 de novembre de 1975), només vuit mesos després de la CG 32, s'entrava la transició democràtica, i a uns nous espais polítics, que feien innecessària la suplència de rols laics per a sacerdots. A això, afegir que els moviments apostòlics, que arrossegaven feia temps una crisi d'identitat, van patir una important davallada. Els moviments organitzats d'oposició al franquisme van entrar en una fase de canvi i decadència.

La mutació social va afectar a la Companyia i a la MO. El descens de vocacions a la Companyia⁹⁷⁰; el major rigor de la formació dels seus escolars, que ara ja no es permetria cursar “teologia des del barri”, o “des del treball manual”, fets que afavoriran l'envelliment dels equips de la MO⁹⁷¹.

Després de 1973 i fins el 1975 molts emigrants van retornar a Espanya, fet que va agreujar la precarietat del mercat de treball, amb les dificultats de mantenir el lloc de feina i mantenir-lo agafava un altre caire. En aquells moments ja no es contemplava positivament que un jesuïta competís amb un obrer amb obligacions familiars per preservar un lloc de treball. El primer any de la transició (1975-1976) probablement va ser el pitjor de l'economia del país des de 1960.

La nova situació social va comportar obrir nous camps pastorals, especialment va iniciar-se en la MO un desplaçament a missions del Tercer Món. Les sortides de l'Ordre van reduir al temps dels jesuïtes en la MO, i en alguna Província va arribar a desaparèixer (com el cas de Castella el 1979⁹⁷²). La desmobilització i el desencant era molt evident entre les files dels equips. Tenim l'exemple d'una reunió tinguda el juliol del 1975 a on es va comentar especialment la situació d'alguns dels seus membres. Es tractava d'Eduardo López, en la que comunicava que ja no li interessava per a res la MO ni la Companyia, “ni la madre que nos parió⁹⁷³”. Es relata que Eduardo es sentia

⁹⁷⁰ De 1965 a 1975 es va passar de 1410 escolars jesuïtes, el 29,2 per 100, a 277, el 8,1 per 100.

⁹⁷¹ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1301.

⁹⁷² No consta al Catàleg ningú adscrit a la MO, encara que restaven simpatitzants treballant a parròquies de barris obrers i a zones rurals. Jesús Giménez Company: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Trabajo práctico de licenciatura. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 1985: 57.

⁹⁷³ A.H.S.I.C. [229. 18: Curas Obreros. MO. Ignacio Armada (I)]. Carta. De: Isidre [Ferreté]. A: Chalo.

com un segon Díez Alegria però traït, sense el suport del que es tenia pel més avançat de la Província –MO- i que no eren més que un grapat de conformistes. En aquesta carta es continua parlant dels molts problemes personals que hi havia dins els diversos equips. Sens dubte, la situació de canvi era evident.

Asunto: Situación de la MO. Sant Cugat, 14 julio 1975: 1. L'autor, Isidre, escriu que a la reunió no només hi eren el "tercerones" sino també els "coroneles": Andreu, J. M. Borri, Francisco Xammar, Nepo-Joan García-Nieto.

IV Part

Creativitat i canvis

1975 a 1983

1. La transició democràtica a Espanya i la inflexió de la Missió Obrera

- *La promoció de la fe i de la justícia. – La visió de la nova etapa “des de dins”. - Les causes de la inflexió en la Missió Obrera.*

La Companyia, sota la direcció del General Arrupe, encara està immersa sota la fase inicial d'implantació de canvis en la seva renovació i en l'acomodació al món modern; això li comporta, en contrapartida, importants crisis. La Missió Obrera ara s'entrarà el 1975 en una nova fase, sota l'influència de la Congregació General XXXII (CG 32), i començarà a finalitzar el 1981 (just amb la malaltia que l'inhabilitarà al General per portar directament el govern de la Companyia)⁹⁷⁴, i definitivament amb la trobada europea MOSI el 1983, a portes de la CG 33.

Cal no oblidar que la història de la Companyia en el món hispànic (i a la MO) i molt especialment durant la fase prominent del Pare General Arrupe, va estar condicionada respectivament per tres factors –la història política del país, el govern de l'Ordre, i les directrius dels Papes- Les condicions estaran emmarcades per la transició democràtica, les orientacions marcades per la passada CG 32, i pel final del papat de Pau VI i el nou de Joan Pau II⁹⁷⁵.

En aquesta nova etapa es poden diferenciar dues fases: la primera, que aniria de 1975 a 1979, i que estaria marcada per la conflictivitat entre la base i els superiors per l'afer de la militància a partits polítics, i la discussió sobre la compatibilitat entre el cristianisme i el marxisme; i una segona, a partir de 1979 (com any frontissa), en que s'entraria en un període de distensió o de serenor retrobada entre l'organització i la Companyia (o que era el mateix, la base i els superiors), i on es comencen a entreveure nous camps d'acció (pacifisme, ecologisme...) lligats als canvis socials i econòmics, i que confluirà tot just el 1983 amb la primera trobada europea de la MOSI.

⁹⁷⁴ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: “La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)”, en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 405.

⁹⁷⁵ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel SJ: “La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)”, en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2004: 400.

1.1. La promoció de la fe i de la justícia

Si la CG 32 va aprofundir i reafirmar l'esperit renovador del passat Concili, cal remarcar l'evolució de l'apostolat social dins l'Ordre que, singularment, a partir de 1975, prendrà una dimensió pública essencial⁹⁷⁶. En efecte, quan es va formular la pregunta sobre la missió i la identitat jesuítica, la resposta es va centrar en el compromís en el servei de la fe, del què la promoció de la justícia constituïa una exigència absoluta. S'obria un període a on es va posar l'esforç social en primer pla, no exempt de certes friccions amb els ministeris tradicionals al sentir-se els últims infravalorats o amenaçats⁹⁷⁷.

La preocupació de la justícia per a la fe cristiana ja feia un temps que havia arrelat en sectors de l'Església: cas de l'Episcopat llatinoamericà, a *Populorum progressio*⁹⁷⁸, les trobades del Sínode de Bisbes de 1971 i 1974 van estar centrades en la promoció de la justícia. La vinculació de l'evangelització i la promoció de la justícia va ser un tema important del magisteri i de la reflexió teològica en el primer decenni del post concili. Així doncs, no va ser una invenció dels jesuïtes ni del Prepòsit General, més aviat va ser el "sensus ecclesiae" de la Companyia el que li donarà rang central al tema de la justícia durant la CG 32⁹⁷⁹.

Ara, la promoció de la justícia acompanyaria al servei de la fe (i com a part intrínseca de l'evangelització) i havia de distingir a tota la missió de l'Ordre i la tasca de tot jesuïta. La dimensió social, el Decret 4 –"Nuestra misión hoy: servicio de la fe y promoción de la justicia"- (o l'etiqueta "fe i justícia"), va donar un enorme impuls social: alguns jesuïtes van optar per viure en el suburbis pobres de les ciutats o en comunitats camperoles i experimentar les càrregues de la injustícia i l'opressió; del Tercer Món van arribar noves formes de pensar (com el cas de Paolo Freire) que reclamaven el desenvolupament en lloc de la caritat, i l'alliberació més que el desenvolupament; es van cercar compromisos de transformació (entre d'altres la vivenda, l'atenció sanitària i l'educació bàsica, la reforma agrària, el foment de la feina, els drets humans i civils, la

⁹⁷⁶ CZERNY, Michael S.J.; FOGLIZZO, Paolo S.J.: "El apostolado social en el siglo XX", *Promotio Instititiae* 73 (2000): 13. Entre el 1975 i el 1995 s'obria una nova etapa en l'apostolat social el segle XX.

⁹⁷⁷ Aquesta visió amb el pas del temps va tenir la contrapartida, ja que els esforços de renovació van sentir-se jutjats de forma injusta.

⁹⁷⁸ Pablo VI: Carta encíclica *Populorum progressio: Sobre la necesidad de promover el desarrollo de los pueblos*. Libreria Editrice Vaticana, 26 de març de 1967.

⁹⁷⁹ VIANA, Mikel: "Pedro Arrupe: el sentido de un Centenario". *Revista internacional estudios vascos*. 53, 1, 2008: 295.

participació, la promoció del canvi) de les estructures en l'afany de trobar l'alliberament tant espiritual com material de l'home. A les reunions de la MO, el decret va ser sovint citat, trobant-se en ell la legitimació jesuïta de la seva tasca.

El General dels jesuïtes va ser una pedra de toc en la centralitat de la justícia. El 1967 havia visitat l'Índia i Sri Lanka (Províncies aleshores de gran empenta); el 1968, va viatjar tres cops a l'Amèrica Llatina, en la que destacà la seva participació en la Segona Conferència General del Consell Episcopal a Medellín, a on l'episcopat americà va actualitzar la reforma conciliar, i es va focalitzar en les preocupacions per la magnitud de la pobresa i la injustícia del continent. Arrupe, que ja des dels seus primers contactes amb el continent americà (en què en el seu primer any com a General havia redactat una carta sobre l'Apostolat social a Amèrica Llatina) va percebre que el problema central de la condició cristiana en aquelles terres era la pobresa i la injustícia, circumstància que va denunciar reiteradament en les seves intervencions i que va estimular dins l'Ordre.

L'aposta per la justícia va inclinar a molts jesuïtes, especialment en el continent americà, a trobar-se amb analistes i activistes d'inspiració marxista. Finalment, Arrupe⁹⁸⁰, per tal de conduir adequadament aquesta "relació", va publicar una carta (el 1980) als Provincials d'Amèrica Llatina sobre "l'anàlisi marxista".

Així doncs, no és d'estranyar que per a la Companyia el 1975 marqués un abans i un després. També, en la història de la Missió Obrera serà el començament d'una inflexió, d'una nova etapa coneguda com de creativitat i canvis⁹⁸¹. Aquesta etapa estarà molt lligada als principis de Fe i Justícia de la CG 32 i pels esdeveniments de la transició espanyola.

⁹⁸⁰ Sobrino ens diu que el tema de la justícia va fer que Arrupe s'interessés seriosament per la teologia de l'alliberament. Encara que no va tenir suficients coneixements tècnics, si que va fer la lectura d'alguna de les obres significatives. SOBRINO, Jon: "El Padre Arrupe. Recuerdos y reflexiones sobre "fe y justicia". *Revista latinoamericana de teología*, número 72, 2007: 239.

⁹⁸¹ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

1.2. La visió de la nova etapa “des de dins”

Al moment de fer una revisió històrica, es considera que, el 1975, s'entra en una segona etapa (i que durarà fins el 1982⁹⁸²), que s'anomenarà de creativitat i canvis⁹⁸³. Estarà condicionada per la CG 32 (Fe i Justícia”), i per l'efervescència de la transició democràtica espanyola.

L'etapa, al temps, tindrà dos referents importants:

- Per un costat, la carta d'Arrupe (del 10 de febrer de 1980); tot i la nova situació, animava a la MO no únicament a la inserció en el medi popular i obrera, sinó també a la inculturació.
- Per l'altre, la primera trobada europea de la MOSI, l'agost de 1983, a Sant Cugat del Vallès (Barcelona). Van haver els primers interrogants de fons sobre la nova comprensió de la classe obrera i els nous pobres arran de la crisi el petroli de 1973 i la irrupció de les noves tecnologies i el consegüent augment de l'atur, les reconversions industrials, i la presència creixent de la dona en el mercat de treball.

Les noves problemàtiques socials, juntament amb l'evolució de la Companyia, van condicionar l'evolució futura de la Missió Obrera, dins del constant “diàleg” entre l'organització i la situació política, social i econòmica del país.

Un darrer factor, no menys important, que va condicionar la MO durant aquest etapa, es va deure el desgast numèric de jesuïtes de la MO en el treball manual, com a resultat de sortides de l'Ordre, acomiadaments de la feina, el descobriment d'altres horitzons d'opció els pobres (*Carta a otro que se va ...*⁹⁸⁴).

⁹⁸² Nosaltres la fem arribar fins l'agost de 1983.

⁹⁸³ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

⁹⁸⁴ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca]. “Carta a otro que se va”. *Cuadernos M.O.* 1988, núm. 1. En aquest primer número hi ha tot un recull de cartes, explicacions de jesuïtes que han deixat la MO, i que expliquen què els ha empès a fer el pas, i les noves fites que s'han marcat.

1.3. Les causes de la inflexió en la Missió Obrera

La inflexió de la MO, doncs, no va ser motivada per una sola raó, sinó per la conjunció de diferents motius, uns interns a la Companyia, i d'altres externs lligats a la situació política i social del país – ja visualitzats al final del capítol anterior⁹⁸⁵.

Pel que respecta als factors interns, s'ha de focalitzar, con no podia ser d'una altra manera, en la CG 32. La Congregació va suposar per a molt joves jesuïtes, amb preocupació social, la possibilitat oferta per l'Ordre de retrobar dins d'ella camins per a les urgències de la missió. El suport d'Arrupe no va ser menor. Per un altre costat, les friccions amb el Vaticà, que la CG va viure amb obediència, no va significar supeditació, com des de la MO es va arribar a pensar. La MO veurà legitimada la seva raó de ser en alguns dels decrets de la CG (els decrets 4, 2, i 12). En canvi, al remarcar el caràcter presbiteral de les formes de missió de la SI, es limitava per a casos de lideratge polític.

L'àmbit polític i social va venir marcat per la fi de la dictadura amb la mort del general Franco (el 20 de novembre de 1975) només vuit mesos després de la CG 32. S'obria espai a la transició, i amb ella nous espais polítics, que faran innecessària la suplència de rols laics per sacerdots. La transició política i la consegüent legalització dels partits polítics va oferir uns nous espais que abans havia ocupat vicàriament l'Església.

Els moviments apostòlics, que feia llarg temps que incubaven una crisi d'identitat, van patir amb el desencant general de la lluita política una crisi. Va haver una disminució gradual de les organitzacions de masses que va afectar tant a les universitats, com als moviments veïnals i fins i tot a les fàbriques.

No hem d'oblidar el paper destacat i positiu jugat per l'Església catòlica espanyola en el procés de la transició democràtica⁹⁸⁶. Així, al començar el procés de la transició política

⁹⁸⁵ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: "España. 3, 1936-1989", en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol. II, 2001: 1301.

⁹⁸⁶ Tesi defensada per Feliciano Montero en la que es defensa que la contribució i l'aportació de l'Església es concentra especialment en la legitimació ideològica de la reconciliació i els nous valors democràtics, a més de l'educació i la mentalització de dits valors, ajudant a difondre en la societat espanyola una mentalitat més dialogant i tolerant. El canvi de l'Església espanyola es va fer en dos moments en el context de renovació impulsat pel Concili Vaticà II –veure capítols anteriors-. MONTERO GARCÍA, Feliciano: "La Iglesia y el catolicismo en el final del franquismo. El "despegue" de la Iglesia en la pretransición 1960-1975.", en Abdón Mateos López (Coord.), Ángel Herrero López (Coord.): *La España del presente: de la dictadura a la democracia*. Madrid: Asociación de Historiadores del Presente (Congreso internacional 2005), 2006: 237-250.

(entre novembre de 1975 fins el juny de 1976), l'Església ja havia acomplert la seva transició, fet que ajudà a contribuir en la preparació de la transició política. Efectivament, el camí cap a la transició no va ser sobtat, ja que des dels anys 60 les bases havien començat el distanciament del règim franquista, i que va culminar en l'Assemblea conjunta de bisbes i sacerdots el 1971⁹⁸⁷.

Els anys anteriors a la fi del règim, s'havien construït ponts entre les bases eclesials i les bases polítiques. Les parròquies havien donat acollida als moviments veïnals, sindicals i polítics. Paral·lelament, va haver un moviment de transvasament de militants de moviments cristians a aquests moviments socials.

En els anys decisius de la transició (entre el 1976 i el 1978), l'Església va legitimar i va recolzar el procés: va eludir a recolzar explícitament a cap opció política i va legitimar d'aquesta manera el pluralisme polític dels cristians, i el principi conciliar de l'autonomia de lo temporal. Al mateix temps, va pactar amb els nous poders uns nous acords jurídics⁹⁸⁸ (de 1976 i de 1979) que substituïen l'antic Concordat⁹⁸⁹.

No obstant, l'actitud de l'Església va començar a experimentar certes dificultats i malestars un cop assegurada la transició, especialment a partir de 1982, per encaixar la seva posició en un Estat formalment laic, i en l'evolució d'una societat cada cop més secularitzada⁹⁹⁰ (aprovació de la llei del divorci el 1981, els matrimonis civils, disminució de catòlics practicants, etc.). El 1982 coincideix en el final i començament d'una nova etapa de la Missió Obrera.

Si bé, els motius esgrimits van ser el gran motor de canvi, s'han de sumar d'altres que van convergir, alguns de la pròpia Ordre i de la Missió, d'altres per la greu situació econòmica país. Així, el descens de vocacions a la Companyia⁹⁹¹; la major exigència en la formació dels escolars, que ara ja no es permetria cursar teologia des del barri, o el

⁹⁸⁷ MONTERO GARCÍA, Feliciano: "Iglesia y política en la transición: Los católicos ante la transición política". *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, H.* Contemporánea, t. 12, 1999: 340.

⁹⁸⁸ Signatura del conveni-marc entre l'Església i l'Estat (28 de juliol de 1976) a on s'acordava la renúncia del rei al dret de presentació de bisbes, i la Conferència Episcopal al privilegi de fur (14 de juliol de 1976) amb el compromís de revisió del Concordat.

⁹⁸⁹ Acords signats el 3 de gener de 1979.

⁹⁹⁰ En ple procés del debat per la Constitució, i arran de les eleccions de juny de 1977, la posició de la Jerarquia va començar a prendre posicions defensives i crítiques (sense deixar de defensar l'evolució democràtica) davant de posicions laïcistes dels partits polítics que havien agafat influència social.

⁹⁹¹ De 1965 a 1975 va passar-se de 1188 escolars, el 23,7 per 100, a 222, el 7,4 per 100.

treball manual, van afavorir l'envelliment dels membres de la MO⁹⁹². La greu situació econòmica general europea, que va contribuir a què entre el 1973 i el 1975 molts emigrants retornessin a Espanya, va agreujar la precarietat del mercat de treball (mantenir la feina prenia a partir d'aleshores un nou caire). S'ha arribat a afirmar que el primer any de la transició (1975-1976) podia haver estat el pitjor de l'economia del país des de 1960.

També va començar un desplaçament de membres de la MO cap a missions del Tercer Món, no sense polèmica. La situació es va veure agreujada per les sortides en general de jesuïtes de la Companyia, circumstància que va afectar a l'organització fins al punt que en alguna Província va arribar a desaparèixer (com el cas de Castella el 1979⁹⁹³). La desmobilització i el desencant va ser molt evident entre les files dels equips. Tenim l'exemple d'una reunió tinguda el juliol del 1975, a on es comentaren (entre altres temes) la situació d'alguns dels seus membres. Podem referir-nos a la situació d'Eduardo López, en la que es comunicava que ja no li interessava per a res la MO ni la Companyia, “ni la madre que nos parió⁹⁹⁴”. Es continua relatant que Eduardo es sentia com un segon Díez Alegria però traït sense el suport del que es tenia pel més avançat de la Província –MO- i que eren més que un grapat de conformistes. En aquest carta es continua parlant dels molts problemes personals que hi havia dins els diversos equips. Sens dubte, la situació de canvi era evident.

No va ser aliè al canvi la normalització ideològica –política. La normalització va portar un temps, en cap cas va ser sobtada. Encara en el trienni 1976 a 1979 els antagonismes entre la MO i els superiors era doble: per un costat estarà l'assumpte sobre la militància a partits polítics; per un altre, la compatibilitat entre el marxisme i el cristianisme⁹⁹⁵.

⁹⁹² ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol. II, 2001: 1301.

⁹⁹³ No consta al Catàleg ningú adscrit a la MO, encara que restaven simpatitzants treballant a parròquies de barris obrers i a zones rurals. Jesús GIMÉNEZ COMPANYY: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Trabajo práctico de licenciatura. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 1985: 57.

⁹⁹⁴ A.H.S.I.C. [229. 18: Curas Obreros. MO. Ignacio Armada (I)]. Carta. De: Isidre [Ferreté]. A: Chalo. Asunto: Situación de la MO. Sant Cugat, 14 julio 1975: 1. L'autor, Isidre, escriu que a la reunió no només hi eren el “tercerones” sino també els “coroneles”: Andreu, J. M. Borri, Francisco Xammar, Nepo-Joan García-Nieto.

⁹⁹⁵ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol. II, 2001: 1301-1302.

2. La democràcia i la militància política: una nova fase de tensió (1975-1979)

- *La controvèrsia per la militància a partits polítics.* - *Els horitzons ideològics amb la consolidació democràtica i el compromís polític.*

L'adveniment de la democràcia a Espanya juntament amb l'actitud de compromís dels jesuïtes de la Missió Obrera va fer que molts d'ells s'impliquessin en partits polítics d'esquerra. Aquesta situació va comportar recels i enfrontaments entre la base i els superiors.

Cal notar que, entre el 1974 i el 1975, no es van donar trobades formals. A principis de 1976 es començaran a construir nous ponts i a refer-se els llaços interns de la MOSI.

Els superiors van voler deixar ben clar les restriccions a l'ocupar càrrecs polítics. En això, Arrupe va assenyalar que la dedicació als pobres en cap cas justificava l'acceptació de càrrecs polítics; en la mateixa línia els Provincials espanyols van elaborar *Misión del jesuïta y compromisos temporales* (o en recalquen que només es podia accedir-hi en casos excepcionals) Tot i els advertiments, no van mancar els conflictes al voltant de la militància, com el sonat moment el 1975 en què van expulsar de la consulta provincial de la Tarraconense a Josep Maria Borri quan aquest es va autodefinir (segons la premsa) com a marxista en el decurs d'una taula rodona. Horacio Lara (de la Bètica), el 1977, va tenir problemes per la seva militància política. Dos anys més tard, el 1979, s'obria el cas d'Isidoro Galán (Toledo), també per motius de la seva militància política, motiu pel qual patirà dos anys exclaustrat per reintegrar-se posteriorment a la Companyia. Tot no van ser prohibicions, ja que de manera més o menys consentida, es van tolerar la de Llanos (PCE) i la de García-Nieto (PSUC).

Els casos anteriors de lluita no deixaven de fer palpable una praxis revolucionària. No obstant, aquesta dinàmica no va ser generalitzada entre els diversos equips de la MO, ja que no va existir una organització de militància amb consignes i tàctiques de lluita, però sí va haver una vinculació de sentir i fer el mateix dins l'Ordre. En canvi, si va afectar a tothom l'anàlisi i la reflexió davant la realitat en la qual estaven vivint⁹⁹⁶.

⁹⁹⁶ GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús, S.I: "La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España". *Cuadernos Misión Obrera*, [1991], nº 3: 16.

2.1. La controvèrsia per la militància a partits polítics

Després de dos anys sense fer cap trobada formal, els diversos equips es van reunir el març del 1976⁹⁹⁷. La trobada es va convocar per tal de posar en comú quins eren els problemes, els objectius, perquè havia la necessitat de contactar entre ells, el remarcar les pistes de futur, i el reforçar el què realment els unia com era el carisma de la MO⁹⁹⁸.

Si bé es van ajuntar (comptant noves incorporacions) un total 35 membres, es va lamentar l'absència d'alguns companys veterans d'Andalusia, Catalunya i Toledo (encara que alguns d'ells no van poder assistir-hi ja que es va coincidir en dates en la trobada general d'Iglesia Popular a Madrid).

La trobada va estar molt centrada en la situació política i econòmica del país. Es va discutir el lloc que ocupava l'Església com a força demòcrata cristiana, i la valoració de fons dels partits de l'esquerra. Van quedar les qüestions obertes de compromís polític i vida religiosa, per ser més tard aprofundides:

- Les dificultats pràctiques: la contradicció de la vida religiosa i la vida militant;
- El pluralisme polític, de fe i de la vida religiosa
- El muntatge i desmuntatge d'estructures eclesials cara a la societat socialista

Quedaven altres temes oberts com la valoració del deixar la feina per tenir més temps alliberat dedicat a la política.

Es van comprometre a refer les relacions vitals de la MOSI espanyola (recordem que durant dos anys no va haver cap trobada formal), el propòsit de coordinar-se més, en l'ajuda mútua, i en esbossar mecanismes operatius. També es va haver la voluntat de recuperar els lligams amb els ex cèlibes que havien sortit de la Missió.

Es va aprofitar per a fer un recompte secret sobre el grau de militància, amb uns resultats que mostraven la clara implicació del col·lectiu⁹⁹⁹:

⁹⁹⁷ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Misión Obrera S.I.*, San José (marzo) de 1976. 4 pp.

⁹⁹⁸ En aquests anys es comença a remarcar la Missió Obrera de la Companyia de Jesús, en contrast a anys anteriors a on només es feia referència a MO.

⁹⁹⁹ A.H.S.I.C. [229.22: Misión Obrera]. *Encuentro de Misión Obrera S.I.*, San José (marzo) de 1976: 4.

Grau de militància MO 1976	
Enquadrats	35%
Només organitzacions de masses	50%
Res –cap	15%

La preocupació de fer la votació en secret es devia –pensem- a que dins l'Ordre no s'acabava de veure en bons ulls la militància dels jesuïtes en partits polítics. En una carta d'Arrupe escrita a un Provincial el 1976 sobre el compromís polític, deixava ben clar que els llocs de responsabilitat política quedaven exclosos pel sacerdot en circumstàncies normals. Deixava únicament una escletxa oberta en casos extraordinaris, i en els qual era el bisbe local juntament amb el seu presbiteri (i si fos el cas, consultant a la Conferència Episcopal) havia de jutjar¹⁰⁰⁰.

Malgrat que ja s'albiraven limitacions, hi havia un 35% dels jesuïtes presents a la reunió de març enquadrats en partits polítics. Podem extrapolar les dades i pensar que aquest podia ser el percentatge del total dels membres. El compromís anava més enllà si valorem el 50% inscrits a organitzacions de masses (seria el cas dels sindicats).

Les reacciones, favorables o desfavorables, sobre al compromís polític no van trigar a surar, donant peu a posicions diferents entre els jesuïtes, com les de Matías García Gómez i Melecio Agundez¹⁰⁰¹, amb la rèplica de José Mª Borri i González Faus¹⁰⁰² - *Observaciones sobre los documentos relativos al “Compromiso Político”*¹⁰⁰³.

El Provincial d'Espanya, Ferrer Pi, juntament amb la resta de Provincials, a principis de 1977, davant la l'impuls que anava agafant el compromís polític d'alguns jesuïtes, van publicar un document de treball titulat *Misión del jesuïta y compromisos temporales*. Amb aquest document pretenien aclarir i concretar les postures del sentit de missió en el

¹⁰⁰⁰ La carta anava en dat del 27 de juliol de 1976. ARRUPPE, Pedro: *La identidad del jesuita en nuestros tiempos*. Santander: Sal Terrae, 1981: 675. I com diu Company, aquest era l'esperit de la Congregació General 32 (Decret 4, n.80) i del Sínode de Bisbes de 1971.

¹⁰⁰¹ A.H.S.I.C. [299.12: J. Mª Borri]. Matías García Gómez, S.I.: *El jesuita y la acción política partidista* (Anexo I). 12.01.1976. 11 pp.

Melecio Agundez, S.I.: *En torno al compromiso político (Anexo II)*. 11.01.1976. 12 pp.

¹⁰⁰² José Ignacio González Faus, juntament amb Victor Codina, eren considerats els teòlegs oficials de la MO.

¹⁰⁰³ Com veurem, el 1977 els Provincials van redactar un document en la línia d'Arrupe.

A.H.S.I.C. [299.12: J. Mª Borri]. José Mª Borri y González Faus, SI: *Observaciones sobre los documentos relativos al “Compromiso Político”*, 1976. 3 pp.

procés de canvi democratitzador espanyol. Alguns equips de la Missió Obrera, després d'una primera lectura, van fer arribar a Ferrer Pi les seves impressions negatives¹⁰⁰⁴.

En el document s'estructurava el compromís temporal en quatre nivells: general, personal, especialització i excepcional. En detall, cada opció consistia en:

En el primer nivell, el general, es centrava el compromís en la predicació de la fe, en la pastoral dels Drets Humans i la solidaritat amb els pobres.

El segon nivell, opció personal, consistia en la pastoral de drets i deures humans. L'anàlisi individual i col·lectiu de situacions sociopolítiques; i en accions concretes en afavorir deures i drets humans.

El tercer nivell, d'especialització, consistia en la confrontació crítica des de la fe. El jesuïta podia assessorar a partits polítics. Ens parla de la creació i la reflexió tecnològiques sobre realitats temporals.

El darrer nivell, el quart, era l'excepcional. Aquí es contempla el lideratge polític i la militància activa (segons l'òptica de la Jerarquia eclesiàstica). Després, a consideració de la Companyia es contempla l'afiliació a partits, el recolzament públic, l'acceptació de càrrecs directius, sindicals o polítics, a més de la militància en moviments socials i polítics (aquí segurament es pensava en CPS). Es requeria el consentiment del bisbe (que a la seva volta havia de consultar-ho el Consell Presbiteral o a la Conferència Episcopal), a més del consentiment del Provincial¹⁰⁰⁵.

Als pocs mesos del document de treball dels Provincials, amb motiu de la campanya electoral de les primeres eleccions generals, en la participació en mítings de Ramiro Roig (de la Província d'Aragó), van sorgir ja les primeres dificultats per assumir el seu l'esperit i la seva lletra. Igualment i pel mateix motiu, a la Província de la Bètica, es va acabar expulsant a Horacio Lara. També va haver un petit incident amb el pare Llanos a Madrid (que el bon seny de tothom va ajudar a reconduir i salvar).

Dels casos anterior, el qui va aixecar més ressò va ser el d'Horacio Lara (que portava 19 anys a la Companyia, cinc d'ells de sacerdot, i que formava part del grup de la Missió Obrera de la Bètica), militant del PCE, que acabarà expulsat de la Companyia. Anem a resseguir en detall l'afer.

¹⁰⁰⁴ Hi ha la descripció dels fets més destacats sobre la controvèrsia de l'afiliació a partits polítics a A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. *Información sobre Isidoro Galán desde la Misión Obrera*. Pozo del Tío Raimundo, 3 de febrero de 1979: 2.

¹⁰⁰⁵ En els supòsits d'un discerniment a nivell provincial, amb la participació del Provincial, la Consulta i algun expert.

A l'assabentar-se els seus superiors de la militància d'Horacio a un partit polític, es van iniciar un seguit d'accions per tal de reconduir la situació¹⁰⁰⁶. En dues entrevistes, el setembre de 1976, el Provincial va analitzar el treball del jesuïta en els sindicats, en concret a Comissions Obreres. El Provincial no hi va veure cap problema, fins i tot en la reunió de superiors i responsables de comunitats al gener de 1977, aquest va informar el treball d'Horacio a CC.OO. i que constava com una missió.

Mes tard, i en condicions de clandestinitat, Horacio es va afiliar al Partit Comunista (PCE), que no estava encara legalitzat. La decisió es va fer pensant que podia aportar alguna cosa a la qüestió cristiana en el si del partit, amb la clara consciència que el pas era sempre irreversible. Quan el document de treball *Misión del jesuïta y compromisos temporales* va arribar a mans dels jesuïtes de la Província, el van llegir sense trobar cap contradicció amb la seva opció.

El Provincial, en una entrevista amb el jesuïta l'abril de 1977, al saber que era militant del PCE li va demanar que es donés de baixa del partit. La reunió es va tancar en fals, i el superior va concloure que estudiaria la situació.

En aquelles dates va haver una reunió a Madrid dels Provincials de l'Assistència, amb la presència del General. Tant els Provincials com especialment Arrupe van manifestar el decidit propòsit de què, en la situació política espanyola, no havia de donar-se cabuda a la militància política, que només era admissible en casos excepcionals. Això comportava que no havia opció a la militància política d'Horacio i que havia de donar-se de baixa del partit.

El Provincial va comunicar en carta, en data de 18 d'abril de 1977, a Horacio que després d'haver-ho consultat i reflexionat havia de donar-se de baixa del PCE de manera immediata. En resposta, li va escriure dues cartes al superior (una oficial i una altra més privada) en defensa de la seva postura. El Provincial no li va contestar cap de les dues cartes.

L'acte que va "decantar" la balança es va produir cap el 25 de maig, quan Horacio va participar en un míting del PC a Cadis englobat dins la campanya de les eleccions

¹⁰⁰⁶ Ens detalla pas a pas la situació fins l'expulsió a A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta De: 33 jesuitas de la Provincia de Andalucía. A: Preposito General de la Cía de Jesús, Roma. Asunto: Decisión de los superiores de expulsar de la Compañía al P. Horacio Lara Palma. Granada, 6 de septiembre de 1977. 7 pp.

generals de juny de 1977. La seva participació va consistir en parlar sobre les relacions entre cristians i marxisme. No es limità a un únic míting, fent d'altres al llarg de la campanya electoral. Un cop acabades les eleccions, el Provincial el va citar a on li va llegir una carta del P. General en la que no li donava una altra alternativa d'escollir entre la reducció a l'estat laïcal o bé buscar-se un bisbe tolerant. Finalment, el 12 de juliol, va rebre una carta del Provincial a on se li comunicava la seva desvinculació de la Companyia (per instruccions d'Arrupe). El 17 d'agost de 1977 va rebre una darrera, per correu certificat, en la seva definitiva expulsió.

Un grup de jesuïtes de la Bètica va sortir en la defensa d'Horacio, i després d'infructuosos contactes amb els superiors de la Província, finalment van escriure el setembre un ampli document a Pedro Arrupe, a on s'esgrimien un llarg llistat d'arguments a favor de la militància dels jesuïtes a partits polítics¹⁰⁰⁷.

Arrupe va respondre la carta dels jesuïtes de la Bètica, a on apuntava:

(...) Pero se trata de un compromiso específico, como jesuitas y sacerdotes. Hay otros muchos posibles modos, inspirados en el Evangelio, de realizar un compromiso con los pobres. Lo que afirmo es que el compromiso propio de la Compañía (como cuerpo sacerdotal, religioso, apostólico y vinculado de modo especial al Romano Pontífice) contiene en sí mismo posibilidades prácticamente ilimitadas en cuanto a su radicalidad, como lo confirma la historia antigua, y la recientísima, de la Compañía. Posibilidades que no necesitan pasar por la militancia en partidos políticos del signo que sean, más aún, que la excluyen por considerar que su radicalismo evangélico específico resulta limitado precisamente por dicha militancia.

Estos planteamientos y sus consecuencias prácticas los asume la Compañía no sólo por principios teológicos de libertad y universalidad en su servicio al Evangelio, sino en fuerza de una larga historia de presencia apostólica bajo toda clase de regímenes políticos y por una gran experiencia, antigua y actual, de toda clase de fases y cambios de dichos regímenes.

Son estos principios y esta experiencia los que me llevan a concluir que en circunstancias como las de España no se dan las condiciones de suplencia de otras competencias (C.G. 32, 4º 43), que pudieran justificar el caso extremo excepcional. Caso que no debe ser evaluado en solitario desde el eventual bien particular que pudiera entrañar, sino desde un claro mayor bien común de todos los que la Compañía deba servir por el Evangelio¹⁰⁰⁸. (...)

¹⁰⁰⁷ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta De: 33 jesuitas de la Provincia de Andalucía. A: Preósito General de la Cía de Jesús, Roma. Asunto: Decisión de los superiores de expulsar de la Compañía al P. Horacio Lara Palma. Granada, 6 de septiembre de 1977: 4-7.

¹⁰⁰⁸ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta. De. P.G. Arrupe, Roma. A: P. Yuste. Asunto: Respuesta a la expulsión del P. Horacio Lara Palma. Roma, 31 de octubre de 1977: 1-2.

La carta seguia en un recordatori a la necessitat de l'obediència dins la Companyia:

(...) Este genuino sentido de pertenencia a la Compañía es lo que está en juego. No sé cómo pueden ser compatibles con la verdadera pertenencia prometida en nuestros votos, compromisos adquiridos con grupos políticos del género que sean, o con otros grupos, que ligan a ellos en servicio y disciplina con una obediencia que se regatea, o se niega, a la Compañía.

Se añade otro aspecto: esta pertenencia, además de poner nuestra persona entera disponible a la misión que quiera asignarnos la Compañía, hace que nuestras acciones públicas dejen de ser asunto estrictamente individual, para convertirse en acto de la Compañía, que connota a todos los miembros de ella misma. No tomar esto en cuenta indicaría una débil conciencia de la propia identidad como jesuita.

Evidentemente esto vale no solamente para el compromiso político, sino también para toda actividad pública, profesional, del jesuita, que no puede ser desglosada por su autor de su propia identidad como tal jesuita¹⁰⁰⁹.

I sobre al tema del marxisme es va remetre al magisteri superior de l'*Octogessima Adveniens* (nn 33-34), en la s'apuntava que la compatibilitat entre el marxisme i el cristianisme era inadmissible.

Tot i el grau de conflictivitat, els membres de la MO no van llençar la tovallola. L'estiu de 1977¹⁰¹⁰, en uns Exercicis Espirituals de la Missió Obrera celebrats a Sant Cugat es va reflexionar sobre la conflictivitat del compromís temporal. Per tal de posicionar-se argumentalment, el 1977, es va publicar l'article *Sobre la militancia de sacerdotes y religiosos en partidos obreros*¹⁰¹¹. L'any següent, es farà un escrit conjunt, que s'encapçalarà com a reflexions.

Efectivament, la Missió Obrera, davant de les limitacions de l'Ordre en la participació política, es va decidir a concretar la seva postura favorable a la militància de jesuïtes en partits obrers a *Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros*¹⁰¹².

¹⁰⁰⁹ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta. De. P.G. Arrupe, Roma. A: P. Yuste. Asunto: Respuesta a la expulsión del P. Horació Lara Palma. Roma, 31 de octubre de 1977: 2.

¹⁰¹⁰ Aquí la documentació és ambigua, i ens marca per igual 1977 i 1978.

¹⁰¹¹ GONZÁLEZ FAUS, José Ignacio: "Sobre la militancia de religiosos y sacerdotes en partidos obreros". *Sal Terrae*, nº 65 (1977): 822-832.

¹⁰¹² A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Reflexión sobre militancia de jesuitas en los partidos obreros*. Los equipos de los jesuitas que formamos la Misión Obrera de las diversas provincias

Comencen recordant que els jesuïtes des de feia anys van optar per la incardinació en les condicions de la vida obrera: jornada de treball, vivenda, estructura salarial, i van ser enviats a barris obrers. Ara –llavors- necessitaven reflexionar tal i com es reflectia en el document de treball dels superiors *Misión del jesuïta y compromisos temporales*. Remarcaven que l’atenció la centraven, en primer lloc, per la nova situació política i socials espanyola, en les claus del poder econòmic i un seguit d’aspectes dependents de l’antic sistema, i pel mateix procés personal i col·lectiu que ha estat Missió Obrera al llarg d’aquells temps. Segueixen argumentant la comprensió de la seva missió per passar a la incomprensió de la seva actuació política.

La incomprensió de l’actuació política començava per el terme “excepcional”, que pensen connotava una incomprensió o un fals enteniment del que era la política per a la classe obrera. Un altra incomprensió era la forma en com s’encarava la relació entre l’evangelització i la política. En el discurs, en el rerefons al debat sobre el cristianisme en partits d’esquerres, es feia una denúncia als interessos de l’Església:

Por otra parte, que la Iglesia y al Compañía parece que quieren ahora establecer unos límites a nuestra tarea misionera –y por consiguiente impedirnos la actuación en partidos obreros –atacándolos de ateos. Nos parece descubrir en esta aparente actitud de ortodoxia un miedo inconfesable a que llevemos adelante una ortodoxia con la lucha del mundo obrero ya que la presencia de cristianos –religiosos y laicos- en partidos marxistas y ateos, sin renunciar a su fe, hará perder a la Iglesia el flanco de ataque de “ateísmo” que hace contra estos partidos, quedando así al descubierto las verdaderas razones de su miedo: el miedo de que estos partidos, no por ser ateos, sino porque son revolucionarios, es decir, por atacar las bases de la sociedad clasista y explotadora, le quiten sus privilegios. Entonces la Iglesia no podría encubrir más con motivos “espirituales” la defensa de sus propios intereses¹⁰¹³.

del Estado Español. Enero 1978. [Antecedentes: Proyecto de doc. A ofrecer a todos los jesuitas. Se trató en el Encuentro anual. Enero 1978 (borrador]. 7 pp.

A.H.S.I.C. [229.29: M.O. 1974-1979]. Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. *Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros*. Enero 1978. 10 pp. Veure Annex.

Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. Enero 1978. “Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros”. *Proyección: Teología y mundo actual* (Granada) [1978]: 149-156.

¹⁰¹³ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Reflexión sobre militancia de jesuitas en los partidos obreros*. Los equipos de los jesuitas que formamos la Misión Obrera de las diversas provincias del Estado Español. Enero 1978: 6.

La crítica que feien d'una Església protectora dels poderosos pels seus propis interessos no podia ser més directa. Es continuava amb les avantatges d'estar involucrats dins els partits polítics, com la d'ajudar i millorar la visió cristiana en els partits obrers:

Por otra parte, la Iglesia y la Compañía no valoran, creemos, el que nuestra modesta militancia política ha ayudado a liberar a los partidos obreros de su intolerancia contra los creyentes y de su ateísmo militante. Ello repercute favorablemente en la lucha del pueblo a la que se pueden incorporar creyentes y no creyentes juntos y en la evangelización del mundo obrero que se puede plantear sin tantos prejuicios, situando la fe no en un plano de incompatibilidad con la cultura y la conciencia de clase, sino en su verdadero plano de respuesta libre a una llamada por la liberación integral del individuo en una nueva comunidad. En este sentido la práctica que llevamos principalmente en comunidades cristianas de tipo popular, representa una realidad pastoral que no está tampoco suficientemente valorada¹⁰¹⁴.

Finalment, acabaven en la triple reflexió que, primer, es trobaven plenament missió de la Companyia dins la classe obrera; segon, s'hi identificaven amb la lluita que en aquells moments anava unida amb una militància política lliurament assumida; i, tercer, es reafirmaven en la disposició al diàleg dins l'Ordre¹⁰¹⁵.

No va haver una contestació directa a aquesta col·laboració en grup. La Companyia a Roma la va ignorar i va continuar recalcant que l'única interpretació admesa era la reflectida en el document de treball dels Provincials. Era més, el cas d'excepció que en el document s'admetia no es va aplicar en la pràctica. De nou, la simple militància política (explicada en una carta personal al Pare General) de J. Ramón Ezquerra (de la Província de Toledo) va ser el motiu, la primavera de 1978, per negar-li els darrers vots¹⁰¹⁶.

No podem perdre de vista que la problemàtica oberta estava molt lligada a la situació social i política, i al que passava en les files ja no de l'Ordre, sinó de la mateixa Església. Des de les eleccions del juny de 1977, i immersos en el transcurs del debat de la Constitució, la posició de la Jerarquia va començar a prendre posicions defensives i

¹⁰¹⁴ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Reflexión sobre militancia de jesuitas en los partidos obreros*. Los equipos de los jesuitas que formamos la Misión Obrera de las diversas provincias del Estado Español. Enero 1978: 6.

¹⁰¹⁵ La defensa de la postura va ser també recolzada per altres escrits com el GONZÁLEZ FAUS, José Ignacio: "Sobre la militancia de religiosos y sacerdotes en partidos obreros". *Sal Terrae*, nº 65 (1977): 822-832.

¹⁰¹⁶ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. *Información sobre Isidoro Galán desde la Misión Obrera*. Pozo del Tío Raimundo, 3 de febrero de 1979: 2.

crítiques (mai deixant de ser partidària del procés democràtic) front a posicions laïcistes d'alguns partits polítics (com l'aconfessionalitat de l'Estat, la regulació del matrimoni civil i del divorci, la llibertat en l'ensenyament).

Un altre qüestió que es debatia en l'Església, en vigílies de la transició, era l'emergència d'una opció cristiana d'esquerres (que no una demòcrata cristiana), ideològicament compatible amb el cristianisme¹⁰¹⁷. A les revistes catòliques amb més influència (*Iglesia Viva*, *Fomento Social*) es deliberava sobre el moviment de Cristians pel Socialisme (CpS). Així, tot i les reticències del rumb que anava agafant el debat polític, només es van expressar reticències o desqualificacions més o menys dissimulades, però en cap dels documents episcopals principals, amb motiu de la celebració de les eleccions de 1977 ó el referèndum constitucional de 1978, es troba cap mostra de desqualificació expressa i explícita dels partits d'esquerra¹⁰¹⁸.

El front obert sobre la participació de membres en partits polítics va surar novament amb força en el cas d'Isidoro Galán, quan es presentava com independent en la llista per diputats per Múrcia del PCE.

Isidoro Galán, després d'una primera època de feina a Astúries, va treballar com a peó paleta a Cartagena des de 1968¹⁰¹⁹. Durant aquell període va desenvolupar la seva tasca de sacerdot obrer. També va participar intensament en moviments i instàncies eclesials locals (la parròquia, l'HOAC, Comunidades, etc.). La seva trajectòria el va conduir a acceptar la representació local de CC.OO. Després de la convocatòria de les eleccions generals, va ser convidat a participar a les llistes del PCE de Cartagena, per raó de la seva representació sindical.

El Provincial, a l'assabentar-se de la seva participació electoral, va exposar a Isidoro la postura de la Companyia recollit en el conegut document de treball¹⁰²⁰. Després de

¹⁰¹⁷ Com assenyala MONTERO, Feliciano: "Iglesia y política en la transición: Los católicos ante la transición política". *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, H." Contemporánea*, t. 12, 1999: 351-352, va ser el trencament de la identificació entre el vot catòlic i els partits de dretes. En el seu lloc va emergir un ampli pluralisme que abraçava l'ampli espectre de la dreta tradicional fins als marxistes-leninistes, fet que explica la majoria absoluta del partit socialista el 1982.

¹⁰¹⁸ MONTERO, Feliciano: "Iglesia y política en la transición: Los católicos ante la transición política". *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, H." Contemporánea*, t. 12, 1999: 352.

¹⁰¹⁹ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. *Informe sobre Isidoro Galán desde la Misión Obrera*. Pozo del tío Raimundo, 3 de febrero de 1979. 2 pp.

¹⁰²⁰ *Misión del jesuita y compromisos temporales*.

varies converses entre tots dos, Isidoro va demanar un període d'exclaustració simple de la Companyia durant dos anys¹⁰²¹.

Ignacio Armada, el 3 de febrer, en nom d'altres companys (en els que destacaven José Mª Díez-Alegría, el mateix Ignacio Armada, José María de Llanos) reunits per posar en comú el cas del jesuïta, va enviar una carta oberta a Pedro Arrupe i a Pedro Ferrer Pi¹⁰²², en la seva defensa. El to va de defensa del que fan, a indicar deficiències de la Companyia fins l'acusació de tolerància amb compromisos amb els poderosos.

El Provincial d'Espanya, Ferrer Pi, no va trigar en contestar¹⁰²³, encara que reconeixia que s'ho va pensar ja que considerava que aquesta mena de cartes obertes no eren la millor manera de parlar de l'afer. El to de la rèplica va ser detallat: no va haver mostres de discerniment per part de Galán; el pertànyer a un partit no era un compromís que fos estrictament propi de la vocació jesuítica; rebuig de pla l'acusació que la Companyia procedís amb tolerància amb els poderosos, quan precisament l'aplicació del Decret 4 i algunes de les declaracions del General havien suposat ruptures; i, de manera dura, no mirar tant el passat i orientar-se el col·lectiu cap el futur.

El to de Ferrer Pi de reconduir la situació no va fer vacil·lar ni convèncer al moviment. Era obvi que consideraven que els seus arguments i postura de ser amb d'evangelització i promoció humana del món dels pobres comportava la seva presència en totes les seves realitats, una de les quals era els partits obrers (que la dictadura els hi havia privat)¹⁰²⁴. Per això, les trobades i la coordinació per tal de seguir una estratègia comuna davant el

¹⁰²¹ En aquest trànsit, sembla que el bisbe de Murcia-Cartagena, Azagra, va valorar acollir-lo jurídica i moralment en la seva diòcesi, ja que el coneixia i li tenia confiança.

¹⁰²² A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta abierta. De: Ignacio Armada. A: Pedro Arrupe y Pedro Ferrer Pi. Asunto: Militancia de Isidoro Galán al PCE. Madrid, Pozo del tío Raimundo, 3 de febrero de 1979. 2 pp.

¹⁰²³ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta, De: Pedro Ferrer Pi, A: Ignacio Armada, Consiliario nacional de VOS y VOJ, Madrid. Asunto: Respuesta a la carta abierta sobre el caso de Isidoro Galán. Madrid, 12 de febrero de 1979. 2 pp.

¹⁰²⁴ Com ja ho havien deixat ben establert: "La cuestión que nos preocupa fundamentalmente es la evangelización y promoción humana del mundo de los pobres. Esto implica la presencia en todas las realidades concretas creadas por el propio pueblo, una de las cuales son los partidos obreros. El interés de los grupos dominantes – y de esto tenemos en España una experiencia de 40 años- consiste en privar al pueblo de estos instrumentos. Y cuando no, en desprestigiarlos para impedir que cumplan con su misión liberadora". A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta abierta. De: Ignacio Armada. A: Pedro Arrupe y Pedro Ferrer Pi. Asunto: Militancia de Isidoro Galán al PCE. Madrid, Pozo del tío Raimundo, 3 de febrero de 1979. 2 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta, De: Pedro Ferrer Pi, A: Ignacio Armada, Consiliario nacional de VOS y VOJ, Madrid. Asunto: Respuesta a la carta abierta sobre el caso de Isidoro Galán. Madrid, 12 de febrero de 1979: 1.

cas obert de Galán i d'altres de similars es van succeir durant aquelles setmanes i mesos¹⁰²⁵.

2.2. Els horitzons ideològics amb la consolidació democràtica i el compromís polític

La Missió Obrera havia deixat ben clar a *Reflexión sobre la militància política de jesuitas en partidos obreros* que l'opció en la militància política l'entenien com un pas de maduresa en el procés que havien emprés d'una resposta missionera en la fita del món obrer. El pas que no s'havia estat imposat a ningú, ja que no necessàriament tothom havia de participar per igual en aquella lluita dins el moviment¹⁰²⁶. Aquest va ser el tema principal en les reunions anuals de Missió Obrera del desembre del 1978 i de març del 1979 a Saragossa.

A la reunió estatal de la Missió Obrera a Saragossa¹⁰²⁷, a cavall de 1978 a 1979, es constatà la crisi de la seva militància cristiana i de la militància política. La crisi de la militància cristiana s'entenia com el seguiment amb els pobres, el caràcter transformador del Regne, el caràcter alliberador de l'Evangelí que no es donava. La crisi de la militància política es centrava en què el marxisme com a capacitat totalitzant estava en crisi; pel contrari, com a instrument d'anàlisi social era vàlid. En contrast, com a model global (com un projecte a on es configuraven unes relacions personals, un model de família, de ser home, de l'art, etc.) pensava en què era vàlid: tan important era ser comunista com ser cristià. Va haver la confirmació de no recular en la validesa de la síntesi adquirida d'una nova societat.

¹⁰²⁵ A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera I. Armada]. Carta De: Manolo Fortuny, A: Ignacio y otros. Asunto: Propuesta de estrategia en común ante el caso de Isidoro Galán y otros similares. Zaragoza, 27 de febrero de 1974. 2 pp.

Carta De: Mariano, A: Ignacio [Armada]. Asunto: Propuesta de estrategia en común ante el caso de Isidoro Galán y otros similares. Cartagena, 26 de febrero de 1979.

¹⁰²⁶ A.H.S.I.C. [229.29: M.O. 1974-1979]. Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. *Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros*. Enero 1978: 2-3.

¹⁰²⁷ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Resumen de la reunión estatal de la M.O del 30.12.78 a 1.01.79*. [Encuentro estatal de los equipos M.O. Religiosas Comendadoras del Santo Sepulcro – Iglesia de San Nicolás de Bari, Zaragoza]. 6 pp.

A l'interrogar-se sobre què podien seguir aportant la política, van entreveure tres direccions: els àmbits on els partits polítics posaven menys atenció; una certa capacitat ètica (ethos) i d'il·lusió (pathos); un cer esperit crític i reflexiu¹⁰²⁸.

Van concloure que calia superar la crisi de la militància política sabent la responsabilitat de no accentuar ni confondre més, “para no volvernos atrás, sino tomándonos más en serio la profesionalización, la ilusión, lo ético¹⁰²⁹.”

Paral·lelament, van elaborar un diàleg sobre la crisi de la militància, la manera d'entendre lo polític, la seva presència com a sacerdots en el treball, els moviments populars, etc¹⁰³⁰.

A la reunió de mars 1979 van assistir-hi 35 companys i el Provincial d'Aragó¹⁰³¹. El punt principal va girar en analitzar els casos de conflictius, que en total sumaven nou: Isidoro, Rafa Yuste, Paco Xammar, J. Ramón Ezquerria, Pep Ricart, Joan García-Nieto - Nepo-, Ramiro Reig, Demetrio, i Pepe Godoy. També es va valorar la participació a mítings, o a les eleccions, entre altres punts.

A la trobada es va fer una relació pràctica dels elements aportats al tema de la militància política¹⁰³², amb l'objecte d'ajudar a la reflexió i per accions planejades a partir de la reunió de Saragossa. Està agrupada en 3 capítols (nivell de superiors, nivell dels altres companys, i nivell de la MO) subdividits en dos aspectes (vitals i ideològics).

¹⁰²⁸ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Resumen de la reunión estatal de la M.O del 30.12.78 a 1.01.79*. [Encuentro estatal de los equipos M.O. Religiosas Comendadoras del Santo Sepulcro – Iglesia de San Nicolás de Bari, Zaragoza]: 1.

¹⁰²⁹ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Resumen de la reunión estatal de la M.O del 30.12.78 a 1.01.79*. [Encuentro estatal de los equipos M.O. Religiosas Comendadoras del Santo Sepulcro – Iglesia de San Nicolás de Bari, Zaragoza]: 1.

¹⁰³⁰ Veure Annex. Resumen de la reunión estatal de M.O. – Zaragoza 30/31-12-1978 a 1-1-1979.

¹⁰³¹ A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Acta de la reunión de Misión Obrera S.J. Zaragoza*, 18.3.79 manuscrito. 11 pp.

¹⁰³² A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. *Acta de la reunión de Misión Obrera S.J Zaragoza*, 18.3.79 manuscrito. 11 pp. + Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.* 4 pp.

A.H.S.I.C. [229.21]. *Manual (un poco práctico) de elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.* (Estas páginas recogen las diversas intervenciones sobre el tema. Están agrupadas un poco artificialmente, en 3 capítulos –nivel de superiores, nivel de compañeros, nivel de M.O. – y 2 aspectos ideológicos. Desde 1979. 18.03.1979. 10 pp. Manuscrito.

Relació pràctica dels elements al tema de la militància política 1979			
	Nivell	Aspectes	
	de superiors	Vitals	ideològics
	dels altres companys	Vitals	ideològics
	de la Missió Obrera	Vitals	ideològics

Fins el moment no s'havia confeccionat en tant detall la pròpia visió ideològica i vital de la Missió Obrera i comparar-se, al seu parer, amb la resta de nivells de la Companyia. Anem a visualitzar l'aspecte ideològic dels tres nivells a dues bandes: MO-superiors, i MO-altres companys jesuïtes.

Aspectes ideològics- Comparativa MO versus superiors	
Nivell MO¹⁰³³	Nivell Superiors¹⁰³⁴
Es qüestionen la seva evolució.	Compatibilitat fidelitat al temps a l'Ordre i als homes.
La constatació que el tema de lluita de classes és conflictiu dins l'Ordre.	No és possible una doble militància.
Es plantegen què volen què sigui la Companyia, dos nivells:	No tenen un plantejament ideològic, possibilisme.
Nivell de carisma: una valoració absoluta de l'home i del món acceptant-lo tal com és en la seva dimensió social i històrica.	Visió paternalista.
Nivell corporatiu: es pregunten la seva capacitat mínima de renovació de l'Ordre. Però té de positiu la seva consciència de cos, que fa que s'obri a novetats.	La militància crítica en partits no s'avé en l'obediència interna.
	Tabú i por a perdre en la militància política
	El rebuig a la doble militància Ordre i partit, es centra en els partits

¹⁰³³ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.*: 4.

A.H.S.I.C. [229.21]. *Manual (un poco práctico) de elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.* (Manuscrito): 10.

Hi ha petites divergències entre el redactat manuscrit i el passat a "net" a màquina d'escriure. Per exemple a la darrera frase en la versió manuscrita "y las energías empleadas en la lucha", per contra, en la versió a posteriori acaba en la fórmula "y las energías empleadas en él".

¹⁰³⁴ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.*: 1-2.

	d'esquerra al defensar la llibertat d'ensenyament, divorci, avortament, ...
--	---

Les diferències són notables entre uns i els altres: a Missió Obrera hi havia el compromís i en els superiors imperava el possibilisme i certa mirada conservadora (o poc renovadora i compromesa en la societat). Es per això que els membres del moviment es van fer una pregunta fonamental: com es podia ser jesuïta –en aquells moments- des de les classes populars-. La resposta serà a posteriori, “es decir, si se demuestra que es posible haciendo balance entre el intento mismo y las energías empleadas en la lucha¹⁰³⁵.”

Aspectes vitals. Comparativa MO versus superiors	
Nivell MO¹⁰³⁶	Nivell Superiors¹⁰³⁷
Participació en les condicions de vida de les classe populars.	No viuen les condicions de vida de les classe populars.
El viure amb les classes populars comporta unes encarnacions concretes i conseqüències.	Conducta d'exclusions i sancions.
Volen que els Provincials els escoltin, no els jutgin.	Actitud autoritària per la MO, deixant de costat amb ells el paternalisme.
Espai de pertinència i no tant de militància.	Resulta compatible ser jesuïta i pertànyer a classes dominants (tenir un càrrec tècnic en Suarez es possible, no així en Carrillo).
Cal comprendre les limitacions de l'Ordre, d'altres i de l'Església.	No agrada l'opció de classe, la praxis és molt dura.
Lluita intereclesial.	
Valorar com afecta la seva actuació dins la Companyia. Veuen que	Hi ha el tema de pertànyer a classes

¹⁰³⁵ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O:* 4.

¹⁰³⁶ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O:* 3-4.

¹⁰³⁷ A.H.S.I.C. [229.23: Documentación SJ]. Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O:* 1.

l'Ordre pot prescindir d'ells sense que passés res.	populars i a l'Església. No es descartaria una sortida col·lectiva.
---	---

Els superiors segueixen, a ulls dels membres del moviment, un línia força allunyada a la seva posició, i es una reafirmació de la posició conservadora anvers a ells.

Els darrers punts de la relació es prefigura una mena d'estratègia, possibilista no utòpica ("Convendria distingir entre lo que queremos de la Compañía y lo que podemos esperar de ella") i pautes a seguir de cara al futur. Comencen demanant respecte per la seva opció dins la Companyia, i des d'ella es sentís la seva veu a l'Església.

La visió de futur es planteja des de dins -ad intra- i des de la Companyia -ad extra- Des de dintre com organització s'apunta a problemes que caldrien solucionar: el de la seva identitat, problema d'equips, com solucionar el pluralisme intern, el possible retorn d'un responsable. No oblidar que encara que els efectius han anat minvant, dispersos i cansats (manca de suficient relleu generacional), tenen amplis contactes i propers (algun d'ells mateixos) del camp intel·lectual (sociòlegs, teòlegs, etc.).

El fer grup, ja sigui afrontant el contacte i la pròpia defensa va ser plantejada. La comunicació interna s'havia de millorar, ja no únicament per correu postal, sinó amb el contacte personal –com podrien ser enllaços-. Fer grup, i recolzar a qualsevol membre amenaçat per la institució va ser un altre punt a tenir present.

Es cerca una disciplina de grup, sense obviar la llibertat individual. S'admet una política d'actuació en cada una de les Províncies, evitant la fugida. Mirar no ser aïllats dins la Companyia, en actitud seria i crítica, molt especialment dels jesuïtes més joves. En cas d'extrema tensió s'havia de parlar amb antelació. Si s'arribés a una situació de sortida, sempre seria com conseqüència d'una acció obligada.

Pel que fa al conjunt de l'Ordre, i més en concret en l'equidistància amb els superiors, s'havia de cercar mitjançant el document de la *Militància* el desbloqueig ideològic –assenyalen que encara hi ha molts jesuïtes d'extrema dreta-, i també reflexionar en comú sobre el Decret 4.

Després, caldria resituar-se a nivell de Companyia –ad extra-, en aprofundir en les situacions conflictives i el carisma. Es pensà en combinar medis de pressió davant els superiors, amb altres de diàleg o discerniment.

3. La restauració de la serenor (1979-1983)

- La percepció dels canvis: cap a un nou paradigma. - La trobada amb els Provincials: noves vies de diàleg. - L'orientació organitzativa i una aproximació al compromís social i polític. - La normalització de les relacions amb el superiors.

El final dels 70 i l'entrada en el nou decenni dels 80, amb una democràcia consolidada, van comportar unes relacions més cordials, normalitzades, amb l'Ordre. Es va donar constància que la situació laboral, política, eclesial i de Companyia estava en una fase de transició¹⁰³⁸.

En un anàlisi intern, fet a mitjans de 1983, l'organització estimava que la situació social i política del país havia canviat molt des del seu naixement –en la dictadura- als moments presents – de la transició a la democràcia-. Malgrat era viure en un sistema democràtic, només s'havia donat a nivells formals i institucionals, però s'havia deixat intacta l'estructura i el teixit social. Els partits polítics i els sindicats de classe estaven davant el fenomen de la crisi econòmica i l'elevat atur. Els socialistes ostentaven el poder polític (en un programa gens revolucionari), supeditats als poders fàctics, que es veuran abocats a fer una reconversió industrial de punyents conseqüències socials. Emergia de manera generalitzada el fenomen de la marginació, de la pobresa arribant a la mendicitat, i els moviments ciutadans lligats a l'ecologisme, al pacifisme, o de reivindicatius no tradicionals (el nacionalisme, l'alliberament de la dona)¹⁰³⁹.

Aleshores, ara la preocupació interna era l'envelliment i d'un relleu generacional per la manca de noves vocacions. Els escenaris d'actuació de la dictadura i els de la transició en el que s'havia mogut la MO mudaran poc a poc per uns de nous (que es faran

¹⁰³⁸ Com comentarem més ampliament en A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Informe de la Provincia S.J. de Catalunya-1980*. Alcalá de Henares. 6-8 diciembre 1980. 5 pp.

¹⁰³⁹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 5.

evidents a partir de mitjans del 80 i plenament amb els 90) lligats al nou context del país. Els efectes de l'augment de l'atur va ser un dels catalitzadors socials més explícits. Així, la degradació de les condicions de vida i falta de feina ara centraran l'orientació i preocupació dels seus membres cap temes més populars: els ambients empobrits, el tercer món, la marginació. Si bé l'adaptació a l'entorn va ser una palanca cap el canvi, la distensió de les relacions amb els superiors (a partir de 1979), i molt especialment la trobada amb Pedro Arrupe (el 1980), van afavorir a la seva comprensió dins de la Companyia i de l'autocomprensió de la mateixa MO.

Certament, el General va fer dos actes molt significatius entre el 1979 - la seva participació en la Conferència dels Bisbes Llatinoamericans a Puebla¹⁰⁴⁰ (Mèxic)-, i el 1980 - la publicació de la carta sobre *El anàlisis marxista*-. En el document final de Puebla es donava constància de tres teologies a Amèrica Llatina: una de tradicional; una altra de desenvolupament; i una tercera de l'Alliberament. Encara que a Puebla es va condemnar el col·lectivisme marxista també es criticava el liberalisme capitalista i la doctrina de seguretat nacional. En una doble ambivalència, es condemnava la guerrilla però al també la violència institucionalitzada del poder.

L'Església espanyola s'estava posicionant, davant la indiferència de la major part de la societat, en unes institucions properes a la jerarquia, amb una clara tendència involucionista en la doctrina i en les costums. Mostrava, a ulls dels jesuïtes de la Missió, uns postures atemorides o reactives als canvis culturals associada a una pèrdua d'influència i de poder social¹⁰⁴¹.

La incomprensió de la missió obrera en una Companyia amb una clientela allunyada de les classes populars no va ser un cas aïllat i circumscrit únicament a Espanya, com tampoc l'acomodació i els desafiaments a nous problemes o orientacions socials. La circumstància francesa és molt paradigmàtica, i explica tant una incomprensió similar, com els nous reptes que es van haver d'enfrontar (en uns "tempus" diferents entre els dos països):

(...) C'est un fait que la mission ouvrière jésuite est parfois ressentie de l'extérieur comme un peu ouvriériste, sinon idéologique et sectaire. Il n'est évidemment pas facile dans une Compagnie très intellectuelle, à la clientèle majoritairement libérale et

¹⁰⁴⁰ Realitzada entre gener i febrero de 1979.

¹⁰⁴¹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 5.

bourgeoise, de s'enraciner dans le monde ouvrier et de maintenir une bonne communication avec le reste de la Compagnie. L'évolution du contexte social et culturel (après 1968 en particulier) est bien réelle et cependant la mission ouvrière porte bien son nom.

La meilleure prise en compte d'autres réalités que le travail et l'habitat par le mouvement ouvrier, l'arrivée de nouvelles couches militantes (jeunes, femmes, immigrés), l'invention de nouvelles formes d'animation sociale, de pastorale... tous ces éléments et d'autres ont provoqué des changements dans la Compagnie et dans la mission ouvrière: engagements apostoliques nouveaux sous des formes salariées ou non, compagnons non-ouvriers demandant à participer à la mission ouvrière, tandis que d'autres groupes voient le jour: "Justice", "Santé", "Paroisse"¹⁰⁴².

La manera de funcionar com organització s'estabilitzarà: hi haurà una reunió anual, que es celebrarà habitualment cap a finals d'any i diverses trobades d'enllaços de coordinació ("enlaces"), a la que calia sumar-hi exercicis de la MO (cap a l'estiu). Les trobades amb els Provincials es normalitzaran en una temporització d'una cada dos anys, i no era infreqüent que algú d'ells fos present a les reunions anuals. L'equip coordinador va ser repensat, amb caràcter de grup de treball més que de representació, i que es reunia diverses vegades l'any. Entre les moltes funcions s'encarregava de la preparació de les trobades anuals, enviava a tots els equips un butlletí com a servei informatiu, proposava temes de reflexió, la preparació de l'ordre del dia de les trobades i la coordinació de les relacions amb els Provincials, amb altres Missions Obrers, etc.¹⁰⁴³.

3.1. La percepció dels canvis: cap al nou paradigma

Els lligams de la Companyia amb el Vaticà eren difícils. Ja des del pontificat de Pau VI, un bon nombre de bisbes i de nuncis pontificis es lamentaven d'algunes de les actuacions dels jesuïtes i dels escrits que publicaven (els consideraven massa audaçs i algun casos irreverents pel magisteri romà). Al centre de les crítiques es trobava Arrupe,

¹⁰⁴² BARRÉ, Noël : *Jésuites et ouvriers : La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris : Éditions Karthala, 2014 : 158.

¹⁰⁴³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 3.

al qual feien responsable de no saber controlar la situació¹⁰⁴⁴. Aquest volia, en suma, només seguir les directrius de la renovació acomodada.

Les pressions es van fer evidents amb els avisos de Joan Pau I¹⁰⁴⁵. Les advertències podien interpretar-se com acusacions. No obstant, el General, els va interpretar de manera positiva; tot el contrari ho van fer els contrarreformistes, que els van aprofitar com un argument per enfortir les seves crítiques.

L'elecció de Joan Pau II (1978-2005) no va fer que milloressin les relacions¹⁰⁴⁶. El nou Papa, no només va fer seu un document de Joan Pau I sobre els jesuïtes¹⁰⁴⁷, sinó que era molt sever sobre el preservar les seves formes tradicionals¹⁰⁴⁸. No obstant, el General dels jesuïtes no va dimitir de la seva línia de govern marcada: viatges per animar als jesuïtes d'arreu, presidia la Unió de Superiors Generals de l'Església, acte de presència en les grans cites –destacant el sínode de bisbes i la Conferència Puebla el 1979-.

Quan Joan Pau II va complir el primer any el seu pontificat, el setembre de 1979, es van reunir a Roma, juntament amb el General, els presidents de les Conferències de provincials de tota la Companyia. El 22 de setembre de 1979¹⁰⁴⁹ va rebre un grup de provincials a on els hi va etzibar paraules de retret¹⁰⁵⁰:

Sed fieles a las leyes de vuestro instituto, especialmente en lo que se refiere a la austeridad de la vida religiosa y comunitaria, sin ceder a las tentaciones secularizantes; un sentido profundo de disciplina interior y exterior, la ortodoxia en la doctrina. Plena fidelidad al magisterio supremo de la Iglesia y del Romano Pontífice...; y el ejercicio del apostolado, propio de una orden de presbíteros, solícitos del carácter sacerdotal de su actividad, aun en las más variadas y difíciles empresas apostólicas¹⁰⁵¹.

¹⁰⁴⁴ Les sortides de la Companyia havien disminuït, pel contrari, les vocacions eren escasses.

¹⁰⁴⁵ El Papa va morir el 28 de setembre de 1978, dos dies abans dels avisos que anava a donar en l'elocució als pares de la Congregació de procuradors.

¹⁰⁴⁶ El seu lideratge va estar marcat per un esperit resistent -amb un fort sentit populista- (com ho havia estat enfront el nazisme i el comunisme), que si bé va ser positiu en els moviments populars de la seva Polònia natal, pel contrari, va comportar una postura molt dura enfront els sacerdots implicats en la lluita americana. BADA, Joan: *Història del cristianisme a Catalunya*. Eumo Editorial – Pagès editors, Vic-Lleida, 2005: 263.

¹⁰⁴⁷ S'ha parlat que el Papa va morir amb un discurs a les mans dirigit a la Companyia.

¹⁰⁴⁸ Joan Pau II no acceptava de bon grat la presència de jesuïtes en llocs compromesos socials i polítics en països com Nicaragua, Guatemala, Brasil o El Salvador, i en el recolzament, en bona part, de Pedro Arrupe.

¹⁰⁴⁹ Altres fonts ho daten el 21 de setembre.

¹⁰⁵⁰ Repetia les advertències de l'anterior Papa.

¹⁰⁵¹ Citat a LAMET, Pedro Miguel SJ: *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 443.

El Prepòsit General, aquest cop, es va prendre molt seriosament l'advertiment. Va ser llavors, molt probablement, quan deuria començar a pensar en la possibilitat de la seva renúncia. L'estiu de 1980 va comunicar a l'Ordre el seu desig de renunciar. Poc més tard, al comunicar-li al Papa la seva intenció de dimitir i convocar una Congregació General per escollir un nou General, no li va acceptar.

Els advertiments no van fer defallir un dels punts principals de la CG 32, com era la defensa de la fe i la promoció de la justícia, i que havia portat a molts jesuïtes, destacadament a l'Amèrica Llatina, a trobar-se amb analistes i activistes de tendència marxista. Per tal de reconduir la situació, especialment com estaven les relacions amb Roma., el 8 de desembre de 1980, Arrupe va escriure als provincials sud-americans una carta sobre *El análisis marxista*.

La Missió Obrera que no deixava d'estar condicionada a la Companyia, i aquesta a l'Església, estava atenta als canvis socials, econòmics i polítics (centrats en es classes treballadores) del país. Aquesta va ser una realitat percebuda per la mateixa organització tal i com es mostrà quan va presentar l'equip de la Província de Catalunya, durant la reunió anual¹⁰⁵² de 1980, un informe dividit en dues parts. En el primer es feia un anàlisi de la situació d'aquells moments des de les vessants laboral, política, eclesial i de la Companyia¹⁰⁵³. El més sorprenent va ser l'acurat anàlisi que es va fer, que en el pas del temps va confirmar les previsions de l'evolució social i econòmica.

En l'àmbit laboral havia descendit la desmobilització de l'etapa predemocràtica, en diversos aspectes negatius: la inseguretat laboral havia produït un efecte psicològic de por que paralizzava moltes lluites i frenava la solidaritat. La consciència de la classe obrera havia disminuït: s'acceptava el model consumista, les indemnitzacions i l'assegurança d'atur eren assumides pels treballadors (s'entenia com que l'estratègia burgesa anava guanyant); el descens l'afiliació sindical per comoditat, manca de responsabilitat i poca confiança amb els sindicats; i, la manca consciència revolucionària, al no patir Europa les condicions infrahumanes del segle XIX, jugava en contra d'una consciència revolucionària.

¹⁰⁵² A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. [Acta] *Misión Obrera, 6-7 diciembre 1980*. Alcalá de Henares. 25 pp. manuscritas.

¹⁰⁵³ A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. *Informe de la Provincia S.J. de Catalunya-1980 (diciembre)*. Alcalá de Henares. 6-8 diciembre 1980: 1-3.

En l'àmbit polític es van veure les dificultats per superar el marc democràtic i passar a un estadi revolucionari. La crítica al nou sistema polític nascut no era gens engrescador: el sostre de la democràcia formal tenia un topall que era el marc europeu; les estructures de poder estaven en les mateixes mans; l'estat autonòmic era formal, controlat i de caràcter nacionalista burgés; l'excessiva sacralització de la política: optimisme utòpic dels partits; la classe obrera, en etapes de crisi, optava per la seguretat; l'ascens de la dreta i una manca d'alternatives de les esquerres a causa de les limitacions dels pactes, els consensos i les negociacions; els partits d'esquerra havien perdut sensibilitat i receptivitat davant la base ja que es preocupaven més en ser grans partits, forts, burocratitzats.

De tota la problemàtica de l'Església, destacava la por a les conseqüències del Vaticà II. En efecte, l'Església temia el moviment de les comunitats de base, recelava d'una teologia crítica, i per això frenava Medellín i Puebla. A més. Afavoria l'interclassisme per tal de neutralitzar la corrent de base.

La Companyia no havia frenat el seu compromís de la CG 32, però no era encara prou operatiu: l'estratègia col·lectiva centrada en el compromís de la justícia es veia frenada perquè molts jesuïtes treballaven per interessos personals. La Missió Obrera era més acceptada al ser menys conflictiva que abans (entre altres motius per ser menys membres, menys que treballaven manualment, no havia noves incorporacions). La sensibilitat cap al Tercer Món havia crescut, però s'alertava que això podia desviar dels problemes més propers.

Un cop fet l'anàlisi venia el moment d'auto interrogar-se com afrontar els canvis, tan en el treball, la pastoral, i el compromís social i polític.

La reivindicació de la importància del treball manual centrava la visió de present i futur. Els darrers temps, molts d'ells, havien hagut d'abandonar la feina manual per diferents motius (salut, acomiadaments, etc.). Però, el treball manual era encara valorat com a mitjà d'encarnació en el món obrer, ja que donava l'oportunitat de conèixer per experiència pròpia l'explotació i la frustració, motiu pel qual no havia de ser abandonat (era una oportunitat per estar al mig d'una classe marginada per l'Església). A la no abandó del treball manual s'hi havia d'afegir la necessitat d'aprendre un ofici per tal de seguir dins el món obrer.

Sobre el compromís social i polític, es feia una clara diferència entre el poder emprat per les dretes que l'utilitzat per les esquerres: els primers era referit a unes minories, el segon era, en principi, el poder de tots. Ara bé, s'havia donat una ruptura entre el temps de la clandestinitat (amb un compromís global, col·lectiu, amb caràcter sovint de suplència), i el de la democràcia (amb una diversificació de partits polítics) a on es feia més difícil la seva opció política. Tot i els inconvenients, es valorava que el compromís sindical i polític o les associacions de veïns eren instruments, al que no podien tancar-se, ja que els feia ser presents en el món obrer. La lluita pel poder que es donava entre l'esquerra amb la seva dialèctica dirigents-masses; la MO havia d'estar a prop de la base.

3.2. La trobada amb els Provincials: noves vies de diàleg

La tensió es començarà a apaivagar arran de la primera reunió que es mantindrà amb els Provincials l'estiu del 1979 a Alcalá¹⁰⁵⁴ (any coincident en l'inici de la tercera fase de Bolado¹⁰⁵⁵). Des de la fallida reunió del “nabo” el 1970 no s'havia fet cap altre intent de trobar-se les dues parts. De les tibantors es passarà ara a un període de distensió o d'assossegament, que ajudarà a tendir ponts entre la Companyia i la Missió Obrera (que molt possiblement no eren aliens als “aires” de Puebla). A la primera reunió, li seguirà una el 1981 i una tercera el 1983.

La primera reunió de 1979 va ser un intercanvi sincer sobre el que representava la MO pels seus membres i pels Provincials; què suposava l'evangelització i fins a on arribava la inculturació i l'encarnació en el món obrer. La de 1981 es va aprofitar per avançar en temes més concrets, però no es resolde el que tocava al compromís. La de 1983 va

¹⁰⁵⁴ A.H.S.I.C. [229.29: M.O. 1974-1979]. *Resumen de la reunión de representantes de M.O. con los provinciales. Alcalá de Henares*. 16-6-79. 10 pp.

¹⁰⁵⁵ ÁLVAREZ-BOLADO, A. SJ: “España. 3, 1936-1989”, en O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, 2001, Vol. II: 1305 i ss. Tercera fase: serenidad gradual y empeño de futuro, 1979-1989. El canvi va venir d'una reorganització, durant la reunió plenària Manresa'76, i va consistir en estructurar-se en Comissions Nacionals com estructura pràctica de govern a nivell nacional. El Provincial d'Espanya, Pedro Ferrer Pi (setembre 1975 – juliol 1981), es va dirigir als jesuïtes espanyols (1979) remarcant la necessària redimensió dels apostolats en els diferents sectors (en vistes a la manca d'un òptim recanvi generacional). Es va establir una direcció policèntrica i unificada, que va permetre als provincials remetre als seus companys respostes col·lectives a situacions urgents del moment històric.

tractar com a tema central la identitat de la MO en la nova conjuntura espanyola, de l'Església i de la Companyia¹⁰⁵⁶.

El quadre de representants de la MO (en total vuit) i dels superiors del 1979 va ser un ple:

Trobada MO i Provincials 1979	
Quadre de representants	
Provincials	Missió Obrera
Ferrer Pi (Provincial d'Espanya)	Luis Anoro (Saragossa)
Alvarez Osorio (Andalusia)	Juan García-Nieto (Cornellà)
Lorenzo Ayerdi (Aragó)	José Godoy (Granada)
Vitorino Ortega (Castella)	Iñaki Larumbe (Baracaldo)
Valentín Menéndez (Lleó)	Mariano Mangada (Cartagena)
Patxi Egaña (Loiola)	Nicolás Pombo (Santiago)
Chani Nicolás (Toledo)	José Ricart (Terrassa)
Ignacio Salvat (Catalunya)	Juan Xifré "Piti" (València)

El Provincial d'Espanya va expressar el seu desig que aquella primera trobada servís per estrènyer les relacions entre els superiors i la MO com a grup, en una comunicació de mútua confiança i de total sinceritat. Va proposar que els temes proposats es parlessin amb sentit crític i claredat, però també en sentit de Companyia (concretat en les línies marcades en la CG 32 en els seus decrets 2 i 4).

Els membres de la base, per la seva part, també volien que la reunió fos un pont, un punt d'inflexió per establir un marc per anar solucionant totes les qüestions obertes (a banda dels seus objectius d'alliberament del poble).

Després de seguir tots els punts establerts en un diàleg obert, Ferrer Pi va donar per concloua la reunió, en les següents conclusions¹⁰⁵⁷: en primer lloc es va afirmar el futur quan s'afirmà que tant la Companyia d'Espanya com el Pare General desitjaven la continuïtat de la MO ("Dígales que quiero que haya en España Misión Obrera"); seguidament, es va reconèixer que la Companyia havia rebut molt de la MO; davant de l'excés de baixes, calia fer un bon discerniment; una altra conclusió va ser reconèixer la

¹⁰⁵⁶ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 12-13.

¹⁰⁵⁷ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 10.

MO com una manera privilegiada de viure el Decret 4 (encara que no l'únic); es tancava en el desig d'Arrupe que l'organització seguis la manera específica d'entendre la Companyia segons els Decrets 2 i 4 de la CG 32.

Com a conclusió pràctica, es va acordar una propera reunió conjunta per l'any vinent per tal de tractar el tema obert de l'evolució en prudència amb un bon discerniment (que ho entenem com deixar fer però de manera pausada i controlada). Els superiors no amaguen la voluntat de fer-li un seguiment a la MO. Però, la voluntat de diàleg quedava oberta quan s'apuntà el superar la incomunicació haguda fins el moment.

Un aspecte que es va desitjar remarcar molt explícitament va sorgir quan un dels ponents més destacats, en concret García-Nieto –Nepo-, va parlar del procés de la MO:

El proceso de M.O. ha sido paralelo al proceso del país. Nace M.O. con un marcado sentido evangelizador en la época de auge de los movimientos apostólicos (JOC, ACO, HOAC, ...). Luego vemos vinculada nuestra historia a la historia del pueblo: participación, compromiso, trabajos no explícitamente evangelizadores, pero con una huella cristiana que creemos ha sido una evangelización. El acento actual en la evangelización no es una vuelta, sino una maduración con las comunidades cristianas, que intentan responder especialmente al fenómeno del desencanto¹⁰⁵⁸.

No deixava de ser una constatació de la realitat de com la Missió Obrera, els seus membres, havien seguit un camí paral·lel als problemes, les situacions- problemàtiques socials, les conflictivitats i les reivindicatives del poble (entès de la classe treballadora). En aquesta línia, anys més tard, Nepo a una entrevista es va reafirmar en l'adaptació-adequació de la MO a la conjuntura social - l'obrerisme- o a les noves fites de la societat de 1983:

¿Cómo veis el presente y futuro de MO? ¿Sois los “últimos de Filipinas”?

(Nepo) - No, hombre, eso no. El periodo del 65 al 73 es el periodo atípico en MO. Aquello fue excepcional porque la Compañía de Jesús pasaba un periodo, reflejo del ambiente prerrevolucionario de lucha directa contra la dictadura, donde se suscitan las vocaciones punta, que van a todo o nada. Es propio de un periodo como el que vivimos con una tensión tremenda de detenciones, etc. No creo que lo que tenga que ser MO sea lo de aquel periodo de identidad, que no hay quien lo viva. Como persona sí, pero como institución no. Creo que ahora se requiere una visión de análisis de la

¹⁰⁵⁸ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea MOSI]. *Ponencia de Misión Obrera española. Datos de la Provincia de Cataluña*, agosto 1983: 1.

crisis, de la falta de trabajo manual, la composición de la clase obrera, las nuevas tecnologías, etc. (...)

Creo que estamos en un momento de resituación, evitando ciertas formas de nostalgia ingenua, legítima, pero que pueden equivocar el camino las nostalgias obreristas. (...)¹⁰⁵⁹

3.3. L'orientació organitzativa i una aproximació al compromís social i polític

D'entre totes les reunions anuals mantingudes els darrers anys, sens dubte la celebrada a finals del 1979 va ser determinant per marcar nous objectius i fer una millora en l'organització provincial i interprovincial de la Missió Obrera.

Entre el 30 i 31 de desembre de 1979, a Alcalá de Henares, es va fer la reunió anual¹⁰⁶⁰ de jesuïtes¹⁰⁶¹ en Missió Obrera. Del total d'assistents, 33 de la MO d'Espanya, s'hi trobaven 2 de la MO del Perú i 2 de la homòloga de França. Es va tractar d'una reunió, com la mateixa fase, d'un salt cap endavant, de nous reptes i visions de futur: creació de coordinadores provincials i un coordinador general, la *Hoja Informativa*, establir de manera més estable una cotització per les despeses, la preparació del viatge a Roma per trobar-se amb el Prepòsit General (que en sortirà –juntament amb la reunió de Provincials d'Espanya- una estabilització en les relacions amb els superiors, i una estadística per conèixer fefaent la situació dels seus membres.

Es va creure oportú la creació d'una coordinació estable, amb les funcions i característiques¹⁰⁶²:

- a. Un delegat per a cada província jesuítica, que al mateix temps coordinés a la seva província i representés als seus en les dates de la coordinació. A ser possible que el coordinador ho fos tot l'any (es seguia millor el ritme de treball). En cas de no poder assistir-hi es nomenaria un substitut. S'intentaria que la

¹⁰⁵⁹ Comunidad Juan García-Nieto: "Evolución de la Misión Obrera S.J. (MO)", a *Juan N. García-Nieto París, s.j.: El hombre y sus escritos*. Barcelona: Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, 2005: 66.

Respostes de Nepo a una enquesta, feta el 9 de desembre de 1983 a Cornellà, per una tesina.

¹⁰⁶⁰ A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera*. Alcalá de Henares. 30-31.12.1979. 10 pp.

¹⁰⁶¹ Destaquem el fet que en el títol escriuen jesuïtes, una novetat que no sabem si tenia un especial significat o simplement era un apunt.

¹⁰⁶² A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera*. Alcalá de Henares. 30-31.12.1979: 2.

reunió de la coordinació fos rotativa geogràficament. Es va decidir la pauta tres reunions anuals¹⁰⁶³.

- b. Les funcions de la coordinadora seria el d'animar i ser portaveu els equips provincials de zona. La informació i la revisió d'activitats i de problemes comuns: formació, teologia, creixement del grup, crisis, altres. La preparació de les reunions anuals. Ajudar en la confecció de la *Hoja informativa*. La col·laboració en les coordinacions més amples a nivell eclesial i d'antics companys.

Els coordinadors escollits per cada província van ser¹⁰⁶⁴:

Coordinadors provincials MO 1979	
Andalusia	Miguel A. Ibáñez
Aragó	Luis Anoro
Castella	Miguel A. Mocino
Catalunya	Josep Ricart
Euskadi	Ignacio Larumbe
Lleó	Nicolás Pombo
Toledo	Ignacio Armada

Com a coordinador general es va escollir a Ignacio Armada (que ho era al temps de la província de Toledo). Tot i la nova figura d'un coordinador general, es van conjurar a no perdre el caràcter assembleari que sempre havia tingut el moviment. De fet, el que volien era establir camins d'agilitat i eficàcia tan interna com externa (com a portaveu cap els Provincials i en altres àmbits –sense poder executiu-) ¹⁰⁶⁵.

Es va decidir treure una publicació, *Hoja informativa*, amb la idea de ser un vehicle de cohesió entre ells, de sentir una vinculació. S'engrescava a que tothom col·laborés.

El disposar dades fiables sobre els efectius reals i els compromisos flotava en les files des de feia temps. Es va posar fil a l'agulla a Alcalà. Durant la trobada es va aprofitar per demanar complimentar unes fitxes amb les dades de: professions, salaris, anys en el

¹⁰⁶³ Per aquell any van ser el mesos de gener, maig i octubre.

¹⁰⁶⁴ A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera*. Alcalá de Henares. 30-31.12.1979: 1.

¹⁰⁶⁵ A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera*. Alcalá de Henares. 30-31.12.1979: 3.

moviment, els diferents compromisos i les edats (que seran comentades unes pàgines més endavant)¹⁰⁶⁶.

Les fitxes van donar que el nombre de jesuïtes de la MO era de 86 sj, i 15 sj que hi eren propers. A efectes pràctics els va ajudar a saber qui rebria la *Hoja informativa*.

Anys a la MO	
Enquesta interna Alcalà 1979	
44 respostes (el total de 86)	
Menys de 3 anys	8
Entre 4 a 9 anys	8
Entre 10 a 15 anys	24
Més de 15 anys	4

El gruix jesuïtes en temps compromesos es situaven entre els 10 a 15 anys. Això donava un nucli de permanència molt elevada, a l'afegir quatre (els fundadors o pioners). En contrast, tot i que havia noves incorporacions, el seu número era més aviat escàs.

Sobre les professions. Enquesta interna Alcalà 1979		
85 respostes (el total de 86)		
Dedicats a dues professions	5	d'aquests 5, tres i d'ells eren mossens
Estudiants	7	d'ells 3 eren jornalers per hores
Treball manual	29	fàbrica, tallers, administració, biblioteques, etc
Mossens	11	
Superiors	4	
A l'atur	4	
Alcaldes	3	un d'ells tinent d'alcalde
Mitjans de comunicació social	4	
Consiliaris	2	
Advocats	1	
Perit agrícola	1	
Alliberats en tasques sindicals o polítiques	2	
Graduat social	1	

¹⁰⁶⁶ A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera*. Alcalá de Henares. 30-31.12.1979: 8-10.

El treball manual era, encara, l'opció més important, fet que s'alienava en el pensament del què havia de ser un membre de la missió obrera.

Sobre els compromisos. Enquesta interna Alcalà 1979				
. 56 respostes (del total de 86)				
Un únic compromís	19	dividits en:	Eclesial	16
			Popular	2
			Polític	1
Més d'un compromís	37	dividits en:	Eclesial	36
			Popular	27
			Sindical	17
			Polític	10

No deixava cap dubte sobre l'elevat compromís (popular, sindical, polític). Es tornava a afirmar-se que no havia una bretxa entre la teoria i la pràctica dins el moviment.

Trams d'Edat. Enquesta interna Alcalà 1979	
Agafades del <i>Catálogo</i> de cada província el 1980	
Més de 50 anys	13
Entre 40 a 50 anys	34
Entre 30 a 40 anys	36
Menys de 30	3
El més gran tenia 65 anys	
El més jove 21 anys	

3.4. La normalització de les relacions amb els superiors

Els dies 9 i 10 de febrer de 1980, es van reunir amb Arrupe a la Cúria (Roma) 16 jesuïtes de la Missió Obrera de diferents contrades europees (1 d'Alemanya, 1 de Bèlgica, 4 d'Espanya¹⁰⁶⁷, 5 de França, 1 d'Holanda i 4 d'Itàlia). La reunió, que va estar

¹⁰⁶⁷ Durant la reunió anual de 1979 es van escollir com a representants Rafael Yuste (Andalusia), José M. Alonso Busto (Castella i Lleó), Josep Ricart (Catalunya), Ignacio Armada (Toledo) A.H.S.I.C. [229.24:

sota la responsabilitat immediata de Jean Lacan (França), era desitjada i preparada des de feia temps. El seu objecte principal era l'oferir a Arrupe informació directa sobre l'ambient, l'activitat i la vida dels jesuïtes presents en el món obrer. Es van tractar diferents punts: la naturalesa de la MO, la seva importància, les seves característiques i les actituds.

Ja de bon començament els superiors participants i especialment Arrupe van mostrar la seva satisfacció en trobar-se amb la Missió Obrera, i d'entrada van valorar que es tractava d'una missió difícil, i seguidament van reconèixer que havia quedat a vegades una mica distanciada i desatesa¹⁰⁶⁸.

A continuació es va abordar el tema de la seva naturalesa, en dos missatges molts clars: un que era una forma d'apostolat que la Companyia reconeixia com a pròpia, l'encoratjava, la dirigia i se'n responsabilitzava; el segon, que s'insertava en una ampli camp d'activitats de l'Ordre ("Es una forma avanzada del esfuerzo de la Compañía por servir a la fe y promover la justicia").

No li va restar mèrits a la significació de la Missió Obrera, i se li va treure importància per l'escassetat d'afectius en que s'hi comptaven, ja que se la considerava com d'una qualificada minoria. Dins de la seva importància es va valorar que es tractava d'un apostolat de frontera; que s'orientava a les grans masses d'homes i de dones del seu temps, amb gran necessitat de ser ateses. Es tornava a reconèixer que era un camp on s'hi havia sembrat molta discòrdia, a més, no s'hi ocupaven altres d'aquest àmbit, i finalment, per ser un apostolat que podia sensibilitzar i contrastar a la Companyia davant la increença i la inserció entre els pobres.

Com a missió important, significativa i difícil tenia una sèrie de característiques:

1. Missió jesuítica: podria discutir-se la seva realització però no rebutjar-la a priori como no pròpia de la Companyia.

M.O. Correspondencia I. Armada]. *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera*. Alcalá de Henares. 30-31.12.1979: 1.

¹⁰⁶⁸ A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1985]. "Encuentro con los representantes de Misión Obrera" [9-10 febrero 1980], *Información S.J.*, nº 67, 1980: 146-153.

A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1985]. "Esquema del documento del Padre General sobre el encuentro celebrado con miembros de la Misión Obrera, los días 9 y 10 de febrero 1980", *Información S.J.*, nº 67, 1980: 146-153 [nota: consulta del Provincial de España número 82, anexo V.2].

A.H.S.I.C. [229. 20: 4.2.2. M.O.S.I.: 1977-1980]. "Trobada amb el P. General de la Missió Obrera Europea". Servei Informatiu. *Provincia Tarraconense*. 16.03.80. 11 pp. [Document similar: *Encuentro de Misión Obrera Europea con el P. General*].

2. Inserció en la massa treballadora.
3. Inculturació, que sense la qual la inserció seria un snobisme. La inserció i la inculturació eren elements preciosos per a dinamitzar altres apostolats de la Companyia.
4. Identitat jesuítica i sentit de pertinença a la Companyia que eren precedents i prioritaris a la inserció i inculturació.
5. Coordinació amb els plans del conjunt de l'Església i de la Companyia (“No sois comandos por cuenta propia”).

El darrer punt va girar al voltant de les actituds del jesuïta que hi era destinat. Es va deixar clar que era una missió, no un auto-destí (el tema de les destinacions ja feia anys que era obert). Un altre aspecte discutit, ja des de pràcticament els seus inicis, com era el de la formació es va concloure que es necessitava una de suficient, amb un accent especial a la vessant religiosa i espiritual. Després, es va veure una sèrie de necessitats: la de la humilitat (per tal de fugir de la superioritat o exclusivitat front altres ministeris de la Companyia; també la “caritas discreta” ignasiana o la discreció en la caritat, necessàries per evitar la radicalització i que havia d'acompanyar-los en les seves relacions; i, el seu amor a l'Església i a la Companyia.

No obstant –i fora dels papers “oficials”, Arrupe, tot i admetre una gran amplitud al moment de definir les tasques sacerdotals, manifestà una certa dificultat a situar la dimensió política. Ell temia que el fet de pertànyer a un sindicat i a un partit polític alienava o suprimia tota llibertat evangèlica, i amb els inconvenients de sobreportar les dificultats del ministeri en la missió obrera. Tot i així, s'acceptava el compromís sindical però es refusava en rotunditat la militància política, però es permetia la col·laboració sobre temes concrets dels drets humans. Sobre aquesta circumstància, en l'acta de la trobada, Jean Lacan cita dos apunts al particular:

Pour nous, résume un Espagnol, le problème fondamental est que l'action politique comporte, certes, le risque d'être comprise comme un pouvoir qui domine, un facteur de division. Il nous faut éviter les deux. (...) L'évaluation que nous faisons de toute action est en profondeur, en fonction de notre mission d'évangélisation.

Pour nous, dit un Français, accepter de lutter n'est pas accepter la violence. La lutte est une forme de charité très concrète et très lourde de conséquences¹⁰⁶⁹.

El tema més espinós, la pertinença a organitzacions marxistes o de tendència, no va ser tractat per manca de temps. A la sortida de la trobada, es va donar a conèixer una carta d'Arrupe *El jesuïta obrero es un verdadero jesuïta* (1980)¹⁰⁷⁰, va ser un referent incontestable. A la carta, Arrupe, informat de les resistències a aquesta mena de ministeri, el recolzava amb autoritat. La carta va ajudar en apaivagar tensions entre els jesuïtes-obrers des d'aquell moment cap endavant.

Seguint la senda de la normalització de les relacions amb la Companyia, va haver una reunió amb els Provincials l'abril de 1981 a Saragossa (a la parròquia de Ntra. Señora de Belén, al barri del Picarral)¹⁰⁷¹. Es van reunir el P. Assistent d'Espanya, el Provincial d'Espanya amb el seu secretari i els set Provincials regionals. Entre els escollits per la MO eren Juan Fco Herrero (Lleó), Fierro (Lleó), Ignacio Armada (Toledo), Yuste (Bética), Larumbe Ignacio (Loiola), Pep Ricart (Tarraconense), Anoro (Aragó) i Mora (Tarraconense).

Els equips s'havien proposat com objectiu de la reunió no perdre's en discussions "ad intra", ans mirar de deixar-se d'interpel·lar tots per la realitat "ad extra". El problema, consideraven, no era el que la Companyia no avancés, sinó que tampoc ho feia la Missió Obrera. Per això, s'havien de preguntar com afectava a l'evangelització el problema – entre molts- de l'atur, de la increença, de la involució general en l'Església i donar-hi una resposta de quines eren les alternatives contemplades des de l'opció Fe-Justícia. Com a conclusió, van considerar, que no van saber fer-ho. Amb tot, el clima i el desenvolupament de la trobada van ser positius. Es va donar un major apropament per

¹⁰⁶⁹ Compte rendu de Jean Lacan, dans *Compagnie*, 139, juin 1980. Citat a BARRÉ, Noël : *Jésuites et ouvriers : La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris : Éditions Karthala, 2014 : 153.

¹⁰⁷⁰ Tenim la referència de la carta en francès. El text complet està al Bulletin d'information, 161, 16 avril 1980; també a *Documentation catholique*, 1789, 6 juillet 1980. Citat a BARRÉ, Noël : *Jésuites et ouvriers : La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris : Éditions Karthala, 2014 : 153.

¹⁰⁷¹ A.H.S.I.C. [229.21]. *Reunión de los provinciales con los miembros de Misión Obrera en Zaragoza*. (11.04.1981 Madrid, 15 de abril de 1981. 2 pp. A.H.S.I.C. [229. 22]. "Balance reunión Provinciales" a *Misión Obrera. Servicio Informativo*. 14.05.81.

ambdues parts, i es pensar que quan sortissin problemes difícils, es podria parlar amb claredat i confiança¹⁰⁷².

En el diàleg es va reconèixer que s'havien anat facilitant les relacions entre la MO i el resta del cos de la Companyia. En aquells moments es trobaven més a prop dels superiors que del mateix cos en el seu conjunt; els teòlegs ja recorrien, a vegades, a ells, com per la preparació de les setmanes; havia una major sensibilitat popular en l'ensenyament. Tot i així, encara es donava una situació d'oposició de la que calia sortir-hi.

La MO desitjava una integració i identitat amb la Companyia, desig compartit per els Provincials. Els superiors insistien que era necessària, que era un bé per la Companyia, però que la MO no responia encara al repte de crear unes comunitats que animessin a ser imitades en la seva identificació amb la vida dels pobres i en el seu apropament al poble; pensen que l'organització necessitaria millorar la seva imatge, evolucionar amb els temps, evitant actituds messiàniques. A més, podria caure en el perill de l'aïllament, d'evolucionar sola, sense l'aluda de l'Ordre, el que podria deixar-la desfasada.

Pel seu cantó, els representants de la MO reconeixien i els hi preocupava que el moviment ja no fos una plataforma crítica per a la Companyia; consideren que es necessitaria redescobrir què era el que provocava impacte, circumstància no només es podrà assolir mitjançant el diàleg i amb la col·laboració amb el cos de la Companyia. La Missió Obrera hauria potenciar-se en una doble dimensió: confiar els superiors en els membres de la MO, i que ells al temps ajudarien a tot el cos de la Companyia a ser un exemple del treball de frontera. La dificultat, no obstant, es trobava en què la Companyia anava per altres vies: la uniformitat en la formació dels escolars (que mantenia un clima burgés); la manera de funcionar que era des dels poderosos; la resposta que es donava als candidats a la entrar a l'Ordre de ambients laborals que se'ls exigia una preparació de tipus classista¹⁰⁷³.

Aquell juliol (1981) es va nomenar Ignacio Iglesias nou provincial d'Espanya. Tot just un més després, en unes relacions normalitzades amb els superiors, va passar un fet inesperat: el 7 d'agost (1981), Arrupe de tornada d'un viatge a les Filipines, a l'aeroport

¹⁰⁷² A.H.S.I.C. [229. 22]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. 14.05.81: 7.

¹⁰⁷³ A.H.S.I.C. [229.21]. *Reunión de los provinciales con los miembros de Misión Obrera en Zaragoza*. (11.04.1981 Madrid, 15 de abril de 1981: 2.

de Roma, va patir una trombosi cerebral, que el va deixar definitivament incapacitat. Es va posar el funcionament la convocatòria d'una Congregació General per elegir un nou superior. Però Joan Pau II va interrompre el procés, i va imposar al pare Paolo Dezza com a delegat pontifici pel govern de la Companyia (situació que va durar fins la Congregació General 33 celebrada el setembre de 1983). Aparentment, la circumstància no va afectar la marxa de la MO, però seria no ser honestos no reconèixer que va perdre un gran valedor.

4. El nombre de membres, la seva distribució i els compromisos adquirits

Unes dades obtingudes a la reunió Alcalá¹⁰⁷⁴ el desembre 1980, contrasten notablement en les recollides tot just un any abans. Van assistir-hi 36; pagaven la quota anual 51, i van contestar l'enquesta 57¹⁰⁷⁵.

Situació laboral. Enquesta interna Alcalá 1980		
	Van contestar la pregunta	57
	Treball fixe	30
	Eventual	10
	Aturat	8
	Alliberat	3
	En excedència	1
	Baixa definitiva	1
	Estudiant	4

Un dels principis en què donava sentit pertànyer al moviment, com era el treball manual, era encara ben present i una realitat contrastada, encara que ja mostrava clars símptomes d'una gradual "decadència" (en consonància en l'atur i en el canvi de llocs de treball cap el sector terciari). En total donava 48 jesuïtes que treballaven o havien treballat, a més de 5 en diferents situacions. Del total, van contestar quina mena de feina

¹⁰⁷⁴ A.H.S.I.C. [229.24: M.O. Correspondencia I. Armada]. [Acta] *Misión Obrera*, 6-7 diciembre 1980. Alcalá de Henares. 25 pp. manuscritas.

¹⁰⁷⁵ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981]. *Misión Obrera. Alcalá [de Henares, Madrid]*, diciembre 80. Hoja Informativa, enero 81: 1-2.

49, en la que destacava la manual (totalment immersa en la classe obrera) i 4 en l'agricultura.

Mena de feina. Enquesta interna Alcalà 1980	
Van contestar la pregunta	49
Manual	17
Funcionari	10
Ensenyament	8
Oficina	7
Agricultura	4
Director	3

Sobre el compromís, que tants problemes havia portat els anys de la transició, el primer que ressaltava era la multiplicitat d'obligacions. Quasi és una raresa que només 3 van declarar que no tenien cap mena de compromís. Del compromís laïcal, únicament en 6 casos es declarava una relació política (el que concorda en declaracions de la mateixa MO a on es deia que eren una minoria els que militaven en partits polítics). En contrast, el compromís sindical era força alt, molt en consonància en la feina i les relacions laborals de la classe obrera o camperola. Si les obligacions laïcals eren altes, molt més ho eren les eclesials, i d'aquestes per sobre de totes es situaven les parroquials.

Compromís. Enquesta interna Alcalà 1980			
Van contestar la pregunta		57	
Laïcal	55	Sindical	22
		Polític	6
		Associacions	10
Eclesial	70	Parròquia	26
		Mov. Apost.	8
		Comunidades	21
		Jesuític	15
Cap compromís	3	-	-

En contrast a les dades anteriors, el nombre de membres de la Missió Obrera a Espanya el 1981¹⁰⁷⁶ es distribuïa per Províncies tal com seguia:

¹⁰⁷⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981]. *Direcciones de [miembros] MO*. 1981. 4 pp.

Total membres MO per Províncies 1981		
Aragó	22	
Castella	6	
Euskadi (Loiola)	6	
Catalunya	35	
Lleó	25	
Andalusia	26	
Toledo	29	
	Total	149

A primer cop d'ull, les dades no concorden en les de reunió anual de finals de 1979 a Alcalá, a on s'havia declarat 86 sj més 15 sj de propers, donant un total 101 jesuïtes.

Catalunya era la Província amb més membres, distribuïts en diferents adreces. Les statios en un equip més consolidat els trobem al barri del Bon Pastor (Barcelona) amb quatre persones; a Cornellà del Llobregat eren tres, amb Joan N. García-Nieto, Josep Maria Rambla, i Rafael Sivatte; a Terrassa en total sumaven quatre -on estava Ramiro Pàmpols-; i a Juneda (Lleida) altres quatre. José María Borri residia a Sabadell; Francisco Xammar i Antonio Culebras estaven al barri La Floresta (Tarragona); i Victor Blajot a Barcelona. José Ignacio González Faus tenia fixada la residència a la Facultat de Teologia de Sant Cugat del Vallès (Barcelona).

La segona Província amb més membres i en els noms més coneguts es situava Toledo. Isidoro Galán vivia al barri de las Seiscientas de Cartagena (Múrcia); Ignacio Armada i dos més a Madrid; José María de Llanos al Pozo del tío Raimundo; José María Diez Alegria també al Pozo però en una altra adreça; o, Jesús Jiménez Company¹⁰⁷⁷ a Madrid.

A Aragó, la statio més gran amb cinc jesuïtes estava a València -en la que es distingia Ramiro Reig-. Luis Anoro residia a Saragossa. A Castella destacava amb quatre jesuïtes la Parròquia de Ntra. Sra. El Pilar (Valladolid). A Loiola, a Luchana-Baracaldo havia un equip de tres -amb Ignacio Larumbe-. A Andalusia sobresortien quatre equips, tres amb

¹⁰⁷⁷ Autor del que hem seguit la seu breu aproximació. El 1983, arran de la primera trobada europea MOSI va fer un escrit parlant com un membre “des de fora”; és a dir, no adscrit.

tres membres i un amb quatre: el més gran estava a El Zaidín (Granada) –amb Adolfo Chércoles-; els altres eren el de Fuente Carreteros (Córdoba), i dos a Granada.

A més, es comptava en contactes de membres de diverses MO foranies, destacant a França (Noël Barré, Jean Lacan, etc), a Itàlia, a Portugal, a Bèlgica, a Alemanya, al Canadà, a Holanda, a Irlanda, a l'Anglaterra, a Veneçuela, fins al Japó.

5. Els nous signes del temps

- La constatació del canvi de militància i la situació dels objectius. - La valoració sobre el treball i el compromís.

5.1. la constatació del canvi de militància i la situació dels objectius

Com ja era habitual, a cavall de dos anys, es va fer la reunió anual (1981-1982, a Saragossa)¹⁰⁷⁸, en la que van destacar dos punts: l'anàlisi social i polític, i el canvi de militància de la MO. Sobre el primer, no deixava de ser una mostra més de la preocupació per l'evolució política del país.

Voldríem centrar-nos en la constatació del canvi que s'estava donant entre els jesuïtes de la Missió Obrera. Molt significativa era el que passava a Catalunya, a on es constatava la “mutació” que ja havia començat feia un temps. Narraven que l'equip del Bon Pastor tenien ja una projecció clara cap el Tercer Món (Bolívia, Índia, o la missió del mar). Del treball manual industrial només el conservaven dos membres en tota la Província. En contrast, havia augmentat la seva participació en les comunitats cristianes populars. Les relacions amb la resta de la Província era bona, i la MO es veia com un carisma més. El moment d'eufòria de “fe i justícia” havia passat i era només referència acostumada. Es veia la necessitat d'una reflexió continuada teològica i política: es notava un desplaçament cap el treball eclesial (com ja ho demostrava l'enquesta de

¹⁰⁷⁸ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981]. “Reunión anual MO, del 31 de diciembre 1981 a 2 de enero 1982”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 4, 22.02.82

1981) en contrast en un cert abandonament del treball social i polític. En això, havia certa recança en reprendre el treball sindical i polític¹⁰⁷⁹.

La constatació de transformació era palpable. Es va fer el debat en forma de diàleg per tal de considerar els canvis de militància i de la situació de la MO (que era evident un molts aspectes):

- El camino de encarnación nos llevó a asumir la realidad de la lucha de clases. Ahora hemos sido devorados por la reforma y sentimos añoranza por la pérdida de identidad cristiana y de la primitiva militancia. Para mi es llamativo el que “pasemos” de análisis de coyuntura. Quizá hay una pérdida de identidad de clase. (Iñaki).

- No es tanto. Mantenemos la militancia socio-política. A lo mejor hay cambio de coordenadas. Quizás antes éramos más forofos y ahora un poco más cautos y escépticos. Pero seguimos trabajando. (Ezquerria).

Se trata, más bien, de un cambio de acento. El trabajo con CCP nos plantea a fondo la identidad cristiana. (J.L. Barbero).

- Además, la militancia no tiene ahora el signo de novedad de antes; es más prosaica, menos heroica y utópica. Se normaliza la vida política y sindical y afloran más las deficiencias. Antes, vivíamos lo eclesial muy ligado con lo político. Creo positivo el deslinde de campos actual. Yo no diría que el colectivo m.o. haya abandonado la militancia. Pero me pregunto por qué hemos perdido la garra utópica. (Nepo).

- Lo cierto es que ha habido un corrimiento de problemas de rentabilidad y como consecuencia de las luchas intestinas. Ha variado la sacralización de la militancia política y sindical. En el momento actual de desenganche, deberíamos continuar como cualquier trabajador consciente. No darse de baja. Los cambios siempre son desde dentro. (I. Ferreté).

- Lo estadístico presenta poco interés. Habría que ir a las razones de fondo. Quizás no es posible separar este primer tema de los otros restantes pues están relacionados, por ejemplo el obligado abandono del trabajo manual para muchos y con las relaciones actuales con la Orden son más cómodas y confortables. Hay que ver si esto es una maduración nuestra o una dejación. Hay algo de ambas cosas. El deterioro del colectivo y el cansancio influyen. (Yuste).

- Hay una inercia histórica del franquismo que pervive en nosotros: el voluntarismo, el clericalismo, la mística de la clandestinidad y del trabajo en grandes fábricas ... Los nuevos modelo son muy tradicionales. Me consuela pensar que es una crisis de madurez y de crecimiento. Pero deberíamos ser más creativos. (R. Pàmols).

- No valoremos a toda la Iglesia desde nuestra experiencia. Hay quienes dicen “estar de vuelta”, sin haber ido. A éstos hay que exigirles que primero vayan. Si nos miramos a nosotros, veo que la moral está altísima. Pero mirando a la gente hay que ver las

¹⁰⁷⁹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981]. “Reunión anual MO, del 31 de diciembre 1981 a 2 de enero 1982”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 4, 22.02.82: 3.

razones del desencanto y valorar las nuevas fórmulas de lucha (ecologista, nacionalista, pacifista para gente quemada). (J.R. Ezquerra).

- Fuimos a lo político empujados por visión cristiana que no se podía manifestar entonces en la Iglesia. Hoy día tampoco esto se puede manifestar en los partidos y Sindicatos. Como consecuencia, hay una recuperación de nuestra militancia con aquellos sectores más críticos de la Iglesia (América Latina) El problema está en delimitar este sector de la Iglesia con el cual nos identificamos. (R. García Mora). (...)¹⁰⁸⁰

Les idees claus les podem resumir en:

- Pèrdua de la identitat de classe, però sense deixar de ser treballadors –ja que els canvis sempre venien de dins-, per això s’havia de reivindicar
- La fatiga i el deteriorament en el col·lectiu podien influir (juntament amb l’extinció dels treballs manual, a més que hi havia unes millors relacions amb l’Ordre)
- Es mantenia la militància política, però de manera menys abrindada (a l’haver-se normalitzat la situació política i sindical a Espanya)
- L’entrada en la política motivada per fer arribar la visió cristiana a llocs que l’Església no hi era a Espanya, ara es recuperava la militància en els sectors més crítics de l’Amèrica Llatina - que calia delimitar-
- Hi ha un canvi cap a valorar millor la identitat cristiana –s’anava cap a plataformes que bans es rebutjaven-
- Encara perduraven les inèrcies del franquisme entre ells –crisi d’organització madura-, ara calia ser creatius
- Per això, s’havien valorat noves fórmules de lluita: ecologisme, nacionalisme, pacifisme

La constatació que l’estabilitat de la democràcia, l’atur i la desaparició del treball manual, estaven mudant els objectius i la manera d’actuar de la Missió Obrera,

¹⁰⁸⁰ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981]. “Reunión anual MO, del 31 de diciembre 1981 a 2 de enero 1982”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 4, 22.02.82: 5-6.

Aquesta reflexió la tenim també a: [229.24]. [Al començar 1982, el colectivo de Misión Obrera hemos reflexionado sobre nuestra situación actual en el contexto difícil y oscuro por el que está atravesando nuestro pueblo]. Zaragoza, 3 enero 1982. 4 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera: Ignacio Armada]. El colectivo de Misión Obrera: *Reflexión sobre la situación actual*. Zaragoza, 3 de enero de 1982. 4 pp.

juntament en unes noves maneres d'apropar el cristianisme a les classes populars. Lligat a l'estabilitat de les relacions amb la Companyia, i la manca d'un a lluita utòpica –que afectava a l'entrada de noves vocacions. Tota això, obrirà noves perspectives, com serà el marxar al Tercer Món o altres camps de compromís con el pacifisme, l'ecologisme, o el nacionalisme.

Foto de família. Nadal 1981. Reunió anual Saragossa¹⁰⁸¹

Com a conclusió dels debats tinguts a Saragossa, es va fer públic un comunicat a tots els jesuïtes de la Companyia, mitjançant *Misión Obrera: Servicio Informativo*¹⁰⁸², de la posició i voluntats de la MO a principis de 1982 (que no deixava de recollir en part el debat intern tingut –que hem avançat-). L'escrit es dividia en quatre capítols: una reflexió sobre la seva història passada, els moments presents, una reafirmació de la seva voluntat, i ho tancava una conclusió¹⁰⁸³.

¹⁰⁸¹ A.H.S.I.C. [229.6: MO Espanya 1981-1982-1983, carpeta 1982]

¹⁰⁸² A.H.S.I.C. [229. 22]. “Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza, del 31-XII-81 a 2-I-82”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 3, 1.02.82

¹⁰⁸³ El comunicat sencer està a l'Annex Part IV. *Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza, del 31-XII-81 a 2-I-82*”.

Al capítol sobre la seva història passada, quasi era una reflexió (o discerniment) sobre maneres de fer –una sèrie de deficiències i limitacions- amb la resta dels jesuïtes. Al passar a l'anàlisi de la situació d'aquell moment, es recalcava que en l'opció de la justícia continuaven els mecanismes d'opressió de manera molt dura, tot i els avenços obtinguts amb la democràcia. Vivien d'a prop fets que afectaven al poble: l'atur; l'abandonament cultural; l'amenaça constant de les llibertats; la repressió o el fre al dret dels pobles de l'Estat espanyol¹⁰⁸⁴ a reafirmar la seva identitat nacional¹⁰⁸⁵; la desinformació; la repressió sistemàtica (arribant a vegades a la tortura i les penoses condicions del sistema penitenciari); la manipulació de les institucions democràtiques; la pervivència de la posició subordinada de la dona; el manteniment de les desigualtats econòmiques entre els diversos pobles espanyols (que condemnava alguns d'ells al subdesenvolupament en benefici dunes minories poderoses), i així intentant anular la solidaritat i la lluita global i alliberadora¹⁰⁸⁶.

Els anterior greuges s'emmarcaven en el context internacional de la divisió de blocs i de guerra encoberta, resultat dels imperialismes (amb els seus afectes de la seva política armamentista, indiscriminadament nuclear, enemiga dels moviments per la pau o la uniformitat del mateix model social i polític). Les víctimes eren els més pobres, en especial els habitants el Tercer Món¹⁰⁸⁷. A tot, s'apuntava les dificultats de posar en pràctica el decret 4 de la Congregació General XXXII sobre el compromís de la promoció de la fe i de la justícia.

Les injustícies els reafirmaven en la seva identitat de missió obrera, en la línia traçada en la CG 32, com una presència missionera amb una decidida voluntat de combatre per la justícia. A més, havia la necessitat de continuar amb la classe obrera (en la seva forma de vida) i en altres grups marginats de la societat¹⁰⁸⁸.

¹⁰⁸⁴ Recordem que l'estat de les comunitats autònomes es va conformar entre el 1979 i el 1983.

¹⁰⁸⁵ La primera referència al tema del nacionalisme el tenim a l'any 1967 A.H.S.I.C. [229.13. Reun's M.O. i Terrassa 2]. M.O. Provincia Loyola: *Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la Provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967. 23 pp.

¹⁰⁸⁶ A.H.S.I.C. [229. 22]. "Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza, del 31-XII-81 a 2-I-82". *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 3, 1.02.82: 2.

¹⁰⁸⁷ A.H.S.I.C. [229. 22]. "Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza, del 31-XII-81 a 2-I-82". *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 3, 1.02.82: 2.

¹⁰⁸⁸ Com es veurà, en el temps portarà a què seran els grups marginats el centre de les seves activitats.

L'afany per saber la realitat més aproximada interna, al recompte fet el 1981 es tornà a fer una altra enquesta i tabulació d'informació durant la reunió anual a Saragossa¹⁰⁸⁹. El total de consultats va pujar a 46. Anem a veureu desglossat per trams d'edat:

Tot hi la manca de vocacions, l'edat mitjana era força bona –entre els 30 i els 50 anys el percentatge era del 83%, fins i tot si observem la franja d'anys més elevada que no passava dels 57 anys.

Trams d'edats. Enquesta interna 1981-1982			
	Total respostes	46	
Menors de 30 anys –estudiants-		3	7%
De 30 a 35 anys		6	13%
De 35 a 40 anys		11	24%
De 40 a 45 anys		11	24%
De 45 a 50 anys		10	22%
De 50 a 57 anys		5	11%

Tot i els greus problemes d'atur que hi havia en el teixit econòmic, els fixes en plantilla arribava al 50% del total. Entenem que els alliberats estaven relacionats en tasques sindicals.

Situació laboral. Enquesta interna 1981-1982			
	Total respostes	46	
Fixes en plantilla		23	50%
Eventuals		4	9%
Aturats		5	11%
Alliberats		5	11%
Estudiants		4	9%
No contesten		5	-

¹⁰⁸⁹ A.H.S.I.C. [229.6: Missió Obrera: M.O: Espanya: 1981-1983, carpeta 1981]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 4, 22.02.82. Resumen de la Ficha M.O. 1982 [indicació manuscrita 32/12 – 2/1/82]. A.H.S.I.C. [229.21]. *Fichas Misión Obrera, enero 1982*. [Total 45 fichas]. Hem pogut accedir a les fitxes, en un total de 45.

El gruix dels treballs es concentra en el sector serveis, en un 23% de feines “humils” (zelador, conserge, etc.), i en un 32% a ensenyament. Només havia 2 jesuïtes (un 4%) que treballaven en feines de pagès (el que era un clar indicador de la minsa representació de statios rurals).

Sobre la tipologia de treball:

Tipologies de treball. Enquesta interna 1981-1982			
	Total respostes		56
Arts gràfiques	2		4%
Metal·lúrgia	5		11%
Construcció	1		2%
Administratiu	1		2%
Peó agrícola	2		4%
Serveis: zelador, llibreter, magatzem, ATS, correus, rebosteria, conserge	10		23%
Ensenyament:	16		32%
	Universitat teològica	4	-
	Universitat civil	2	-
	Formació professional	3	-
	Col·legis i instituts	6	-
	Sindical	1	-
Investigació	2		4%
Mossèn	1		2%

Els resultats de l'any anterior, era es tornaven a confirmar pel que tocava a la polimilitància –en diversos compromisos al mateix temps-. El compromís polític i sindical era alt, però també l'eclesial –en moviments de base-: 17 jesuïtes a CCP, i 4 a Cristians pel Socialisme CPS –de tendència d'extrema esquerra-. L'implicació en les associacions de veïns, moviment reivindicatiu en auge en aquells temps, hi havia un 20%. A la reunió de Saragossa, no obstant, sobre el canvi de la militància social i política a la militància sindical.

Sobre la militància dels seus membres:

Militància. Enquesta interna 1981-1982			
Total opcions (múltiples)		123	
Política		10	22%
Sindical		21	43%
Eclesial ¹⁰⁹⁰ :		46	100%
	Parròquies	7	15%
	Moviments: HOAC, VOJ, JARC	6	13%
	CCP	17	37%
	CPS	4	7%
	Jóvenes Cristianos	3	6%
Associacions de Veïns		9	20%
Altres: Comité de Solidaritat, Institut Cristianisme i Justícia, Teología para Cataquistas, Asamblea S.J. de Medios de Comunicación, Comunidades religiosas en el trabajo, Curas obreros, Comités anti-Otan, Club de Opinión			

Els càrrecs es repartien per igual en llocs civils, com en llocs eclesials:

Càrrecs. Enquesta interna 1981-1982		
Total càrrecs		9
Delegats de Pastoral S.J. a la Província		
Delegats Diocesans Apostolat del Mar		
President diocesà d'HOAC		
Mossens		2
Consiliaris d'HOAC, VOJ		4
Secretari MUINSI		
Comité d'empresa		
Secretari d'Associació de Veïns		
Secretari General de Sindicats		3
Coordinador política popular (nivell polític)		
Coordinador tècnic nacional (nivell polític)		
Director Escuela de Formación Social		

¹⁰⁹⁰ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1982]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Nº 6. 26-VII-1982: 4. El total de 46 (el 100%) donada en aquesta font no quadra en els parcials d'altres fonts.

Els compromisos principals no acostumaven a ser únicament un. Havia una certa multiplicitat de compromisos:

Comparativa fonts- Compromís principal			
Compromís principal	A ¹⁰⁹¹	B ¹⁰⁹²	C ¹⁰⁹³
Polític		1	0
Sindical	6	7	5
Jóvenes	2		1
HOAC, Missió el Mar, Parròquia /mossèn			4
Investigació i Formació teològica (Teologia de l'Alliberament, teologia i espiritualitat)			1
Pastoral extraparroquial en barris, pastoral en barris, capellà de barri /capellà obrer, catecúmens en Escoles Professionals		13	7
Eclesial			
Docència, Formació cultural-sindical-popular			1
Associacions de Veïns	2	2	3
Compromís amb el poble agrícola			1
Col·laboració amb el Tercer Món. Comitès de Solidaritat			1
Lluita per la justícia en mitjans universitaris i populars			1
Associat de Llanos i Diez Alegria			1
Estudi – estudiant			1

Sobre la militància i el compromís, el mes de juny, aprofitant la publicació del *Servicio Informativo* de juliol, es feia una feina de síntesi de la passada reunió anual. Les aportacions les van agrupades en quatre apartats:

Aportacions polítiques i sindicals¹⁰⁹⁴:

¹⁰⁹¹ Tabulació A.H.S.I.C. [229.6: Missió Obrera: M.O: Espanya: 1981-1983, carpeta 1981]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 4, 22.02.82. Resumen de la Ficha M.O. 1982 [indicació manuscrita 32/12 – 2/1/82].

¹⁰⁹² Dades A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1982]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. N° 6. 26-VII-1982: 4.

¹⁰⁹³ A.H.S.I.C. [229.21]. *Fichas Misión Obrera, enero 1982*. [Total 45 fichas]. Compromís principal: no sempre contesten.

- La vida política i sindical apareixia normalitzada, i els partits i sindicats estaven complint una funció.
- Encara que no semblava alarmant la seva absència en aquestes organitzacions, es podia fer una correlació entre aquest fenomen i la pèrdua d'identitat de classe.
- Es van preguntar si el transvasaven de militància estava latent el pas d'una opció de classe a una opció eclesial.
- Complexitat en el compromís social i polític i, en canvi, havia un sentit de la MO en els ambients ateus.

Aportacions eclesials¹⁰⁹⁵:

- Ara s'utilitzaven plataformes abans rebutjades. Consideren si el canvi estava ben estudiat.
- Els sectors més crítics de l'Església, a on ells estaven posicionats (Amèrica Llatina, Teologia Popular, Cristianisme i Justícia, etc.) eren una realitat que possiblement no estava acuradament limitada.
- Calia esbrinar si el canvi era resultat d'una maduració de la MO o be una deixadesa.

Altres observacions¹⁰⁹⁶:

- Es pregunten si havien perdut empenta utòpica.
- Calia discernir per tal de recuperar creativitat profètica i utòpica.
- S'havia de valorar noves maneres de lluita: ecologista, nacionalista, pacifista, etc.

Com assaig de balanç¹⁰⁹⁷:

¹⁰⁹⁴ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1982]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. N° 6. 26-VII-1982: 4.

¹⁰⁹⁵ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1982]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. N° 6. 26-VII-1982: 4.

¹⁰⁹⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1982]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. N° 6. 26-VII-1982: 5.

- Calia determinar si s'havia donat a la MO una pèrdua d'identitat com a classe obrera, o si aquesta identitat persistia i estava correctament expressada.
- S'havia donat una evolució al llarg dels anys, però s'havia aclarir si aquesta era conseqüència de maduració o deixadesa.
- Quin grau de creativitat profètica i utòpica eren capaços d'aportar en aquells moments? Què haurien d'en fer?

I, a nivell més concret i pràctic:

- Quin havia de ser el seu comportament referent a les diferents organitzacions polítiques i sindicals existents o que un futur proper poguessin sorgir?
- Caldria recuperar la pràctica dels anàlisi conjunturals de tant en tant?
- Quin havia de ser el seu comportament cap a les organitzacions eclesials existents en sintonia amb la MO o en model d'Església propugnat?
- Quina hauria de ser la pràctica dels grups MO amb relació a l'Ordre?

Els equips de la MO no estaven sols com a capellans obrers. El 1978 s'havia celebrat la primera trobada de capellans-obrers dels Països Catalans; a la que li van seguir una cada any¹⁰⁹⁸. El juny de 1982 va haver la primera trobada de sacerdots obrers espanyols¹⁰⁹⁹. Es va reunir cinquanta en representació de 200 (segons van declarar) que hi havia a Espanya. Es van queixar que els bisbes no desitjaven que es coneixes la seva experiència obrera, alhora que van denunciar la involució de l'Església espanyola (la jerarquia volia que els sacerdots és dediquessin cada cop més a la sagristia)¹¹⁰⁰.

L'assumpte al voltant de les noves preocupacions, en consonància a la situació social-política-econòmica del país, va sorgir amb força als exercicis espirituals¹¹⁰¹ de la MO

¹⁰⁹⁷ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1982]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. N° 6. 26-VII-1982: 5.

¹⁰⁹⁸ 1a Trobada de capellans-obrers dels Països Catalans. Primerencontre de capellans obrers de Barcelona, Girona, Mallorca, Menorca, Tarragona i València. La Selva del Camp (Tarragona). 1978. 2a Trobada de capellans-obrers dels Països Catalans. Betxi (Castelló), 1979. 3a Trobada de capellans-obrers dels Països Catalans. La incidència de l'específicament obrer en el nostre sacerdoci. La Selva del Camp (Tarragona), 1980. 4a Trobada de capellans-obrers dels Països Catalans. L'Església, ...com la vivim, ...com la volem, ...com l'anem fent]. La Selva del Camp (Tarragona), 1981. 5a Trobada de capellans-obrers dels Països Catalans. Pastoral i espiritualitat obrera. La Selva del Camp (Tarragona), 21-21 novembre 1982.

¹⁰⁹⁹ *Primer Encuentro de curas obreros españoles*. Pozuelo de Alarcón, 11-13 de junio de 1982.

¹¹⁰⁰ R.M.: "Los curas obreros denuncian la involución de la Iglesia". *El País*, martes 15 de junio de 1982.

¹¹⁰¹ Pràctica que es feia cada any des de 1980.

del 1982 de la mà de 9 estudiants jesuïtes propers a l'organització. Es van plantejar tres vies de reflexió: sense que deixés d'haver un nucli de jesuïtes treballant manualment, es veia la identitat de la MO en la tasca d'evangelitzar des d'una inserció en el món dels marginats: als obrers calia afegir-hi persones expulsades de la societat (aturats, delinqüents, presos, etc.)¹¹⁰².

S'encoratjava en actualitzar-se, no quedar-se estancat en anàlisi passats. A la nova situació s'havia de tenir en compte les noves teories socials, les noves relacions de dominació, per tal de saber quin eren els sectors socials marginats, i les millors maneres d'inserció.

Sota aquests nous aires de propostes d'adequar-se als nous reptes socials, el 4 de desembre de 1982, es van reunir l'equip de treball i els Provincials d'Espanya¹¹⁰³. En un clima de diàleg, se'ls hi va exposar la visió de la MO de la situació de la societat espanyola i la Companyia arran de les realitats de crisi i del desig de canvi de les darreres eleccions generals¹¹⁰⁴. Era un moment important per a l'Ordre i per la MO.

Sobre la societat, es considerà que calia recuperar i reforçar els nous valors ètics per la solidaritat contra el frau, l'atur. També es pretenia fomentar un estat d'opinió en el que es captés el sentit d'esperança i d'evolució no ideològiques sinó que comportessin canvis de comportament.

Pel que tocava a la Companyia, s'havia de desenterra la CG 32, ja que corria el perill de restar ofegada. A més, estava la necessitat de clarificació de la identitat de la MO com a tal, en el seu sentit de missió de Companyia més viu i compresa per tothom. Es van recordar els quatre elements de la MO clarificats per la MO francesa:

1. Ideologia, en sentit ampli
2. Estil de vida: el lloc a on es viu
3. Treball manual
4. Pertinença a organitzacions del poble

¹¹⁰² *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Nº 7, 20.X.1980

¹¹⁰³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 9, 11-II-1983: 1.

¹¹⁰⁴ Celebrades l'octubre, en les quals el PSOE va obtenir majoria absoluta.

Com era habitual, a final d'any va haver la reunió anual (31 de desembre de 1982 al 2 de gener de 1983) a Miraflores de la Sierra (Madrid). Es van ajuntar 65 membres a la s'havia de sumar els Provincials Ignacio Iglesias (Espanya), Avelino Fernández (Lleó), Ignacio Salvat (Catalunya), Luis Álvarez-Ossorio (Andalusia), Eduardo Serón (Aragó) i Luis Sánchez (Toledo). Es van afegir companys de la MO francesa Noël Barré, Vincent Marcillac i Bernard Coumau, el jesuïta nordamericà William Rickle (Maryland)¹¹⁰⁵.

Es va tornar a constar una inflexió en la militància. Es va declarar que s'havia donat un desplaçament, al menys aparent, de la militància: pèrdua de lideratge, pas a la militància eclesial, menor combativitat, etc.

Es denunciava que l'Ordre continuava posant traves a la militància com a conseqüència que la pressió vaticana havia augmentat. Però, com en general, la seva presència pública en les organitzacions havia disminuït, no causaven especials inconvenients. No obstant, en els llocs que podien "comprometre" a la Companyia sorgia el conflicte. A més, no s'admetia la militància¹¹⁰⁶.

La seva militància eclesial seguia el camí els col·lectius populars en el qual estaven (Comunidades, Movimientos, etc.). La militància "oficialista" patia la involució general de l'Església.

A l'abordar el tema de les senyes d'identitat, es va fer un sincretisme entre les de "sempre" i les noves a l'adequació als nous problemes socials, i que s'havien anat sumat els darrers temps¹¹⁰⁷:

1. El treball manual
2. La militància en les organitzacions del poble
3. Una simbiosis amb les forces de reflexió teològica
4. L'obertura a les realitats de: l'atur, els marginats, el Tercer Món (preponderància a Sudamèrica); i en les inquietuds de: l'ecologisme, el pacifisme, el feminisme.

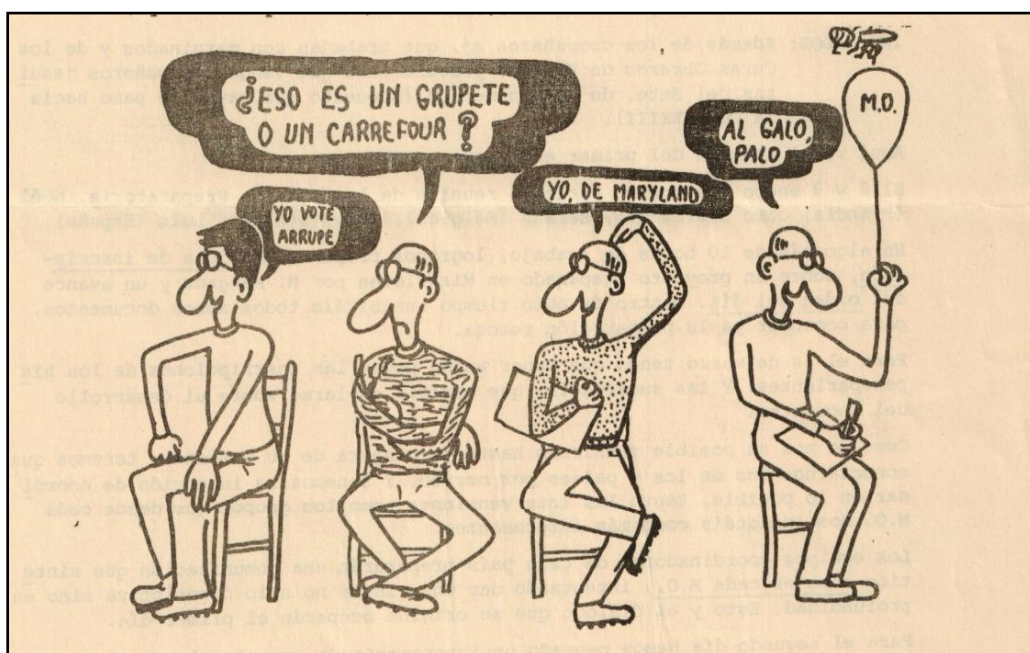
¹¹⁰⁵ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 9. 11-II-1983: 2-5.

¹¹⁰⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 9. 11-II-1983: 3.

¹¹⁰⁷ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 9. 11-II-1983: 4.

Com a senya fonamental de la seva identitat es marcava el testimoni de vida. I com a col·lectiu, la MO no era una organització, sinó una comunitat.

Reproduïm un resum, en mena de nota gràfica, de la trobada (de Manolo), i una nota poètica (de Mariano):

Nota gràfica - Miraflores de la Sierra, 1983

La nota poètica¹¹⁰⁸:

Quiero escribir unos versos
a la cuadrilla de mis compañeros
y a sus diversos estilos de trabajo:
al joven que se cree que la trilla se va acabar y va sudando;
al viejo que aguanta años con el casco
y compensa con la maña la falta de fuerza;
al que sabe decir en un momento lo que todos sentimos;
al que se preocupa de tener siempre lleno el botijo sin que nadie se lo diga;

¹¹⁰⁸ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 9. 11-II-1983: 5.

al que enganxa a trabajar
después de un paseo matutino
y al que llega con las sábanas pegadas al culo,
y hasta a los curiosos que se asoman a la valla
para ver si crecen las zanjas y cimientos del futuro
donde trabajamos hace lustros.

Miraflores de la Sierra
Reunión anual M.O. Enero 1983

Les denúncies de la manca d'esforços de la Companyia per implantar la justícia en els ambients pobres eren una mica injustos. Es feien esforços, però amb impostacions diferents. L'activisme polític contestatari estava deixant pas a accions més eficaces i realistes en els ambients de la marginació. Els provincials, el març de 1983, van valorar com estimulants, en general no només a la MO, el treball que es portava a terme amb els marginats (drogoaddiccions, gitanos, orfes, rodamóns, presons)¹¹⁰⁹.

Els compromisos amb la marginació semblava una tornada als orígens de la Companyia. Bastants jesuïtes, inclosos novicis i alguns estudiants, ara estaven dedicats a aquestes tasques, però en contrast eren poques les institucions. Va ajudar a enfocar la consciència crítica contra les incoherències dels nous dirigents la victòria electoral de 1982 del partit socialista¹¹¹⁰. Com institució quasi només es trobava, com veiem, la Missió Obrera, en mantenir la perseverança solidària entre els pobres.

¹¹⁰⁹ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 445.

¹¹¹⁰ REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983)", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 445.

5.2. Valoració sobre el treball militant i el compromís

S'ha arribat el moment de fer una valoració del treball militant en el franquisme (en la clandestinitat) i en l'estabilització de la democràcia¹¹¹¹, en la doble besant eclesial i la social-política.

En l'àmbit eclesial, inicialment l'anonimat va ser la condició de trobar una feina manual. En contrapartida, per tal de ser admesos entre la classe obrera van silenciar la seva condició de sacerdots per causa de l'escàndol de l'Església institucional.

Ben aviat, els moviments apostòlics, especialment la JOC, l'ACO i l'HOAC, els hi van emanar la col·laboració (mitjançant els consiliaris), ja que feia temps que volien la figura del sacerdot obrer com a factor de presència total en l'Església, juntament amb el laic, dins el món obrer.

El compromís parroquial va ser acceptat com a força major i en casos aïllats. L'estil de vida que es portava a la MO era difícil de compaginar en la permanència en una parròquia d'una manera responsable. En la majoria dels equips, al començament, es van fins i tot marcar distàncies amb tota l'estructura parroquial, ja que no es volia quedar per dos motius: allunyar-se, no restar marcats, amb l'estil antipopular de la parròquia, i també per definir el caràcter secular de la seva presència evangelitzadora en el món obrer. La seva parròquia, afirmaven alguns, era la fàbrica.

Aquesta postura eclesial inicial va anar canviant. En els darrers anys, i com a conseqüència del procés de renovació de moltes parròquies, es va donar una inflexió. Molts equips van començar a col·laborar en la pastoral parroquial i especialment en el moviment de Comunitats Cristianes Populares. Aquesta col·laboració va ser fruit d'una reflexió donada entre tots els equips de la MO sobre el caràcter excessivament secular de la seva presència evangelitzadora dins el món obrer, i sobre la necessitat d'explicitar més la fe (viscuda i reformulada des de la cultura i la consciència de classe obrera, amb els grups cristians de les comunitats populars). Aquesta evolució va ser el resultat de la superació de diverses etapes:

¹¹¹¹ En aquesta història comparada del treball militant ens basem en la font A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Datos de la Provincia de Cataluña. Ponencia de Misión Obrera española*. Agosto 1983. 5-6. Encara que es centra en els equips de la Tarraconense, es pot estendre's a la resta del país.

Superadas las etapas de llegada, connaturalización y aceptación y después de un largo silencio durante el cual fuimos evangelizados por la realidad de la clase obrera, y después de la etapa de suplencia a nivel socio-político durante la dictadura, era el momento de preguntarnos por nuestra propia identidad y nuestra aportación específicamente cristiana al proceso liberador de la lucha de la clase obrera¹¹¹².

En l'àmbit social i polític es diferència l'etapa de la clandestinitat de la democràcia. Durant la clandestinitat, la participació en el moviment obrer unitari va ser del 100% a nivell sindical (les Comissions Obreres dins de la CNS). En el moviment ciutadà tot i la seva debilitat aquells anys (com les Associacions de Veïns i altres) es va estar present, però en una menor dedicació. El treball en els partits obrers clandestins va ser més aviat a nivell de discussió ideològica i de participació en accions de lluita. L'enquadrament va ser minoritari i sovint temporal, excepte en comptats casos.

Ja en democràcia, la militància sindical va esdevenir un dret adquirit i normal. El problema va ser l'operativitat i la eficàcia del seu treball sindical davant la baixa afiliació existent. En quant a la militància política es va donar un distanciament (al considerar que els partits no arribaven i, a vegades, no recollien la capacitat de lluita de la classe obrera). Havia esdevingut en una mena de militància de recolzament en pocs afectius. En canvi, la balança s'havia inclinat ara en un augment en la participació i la col·laboració en les organitzacions de barris (associacions, col·lectius, escoles d'adults, etc.).

6. La primera trobada europea MOSI

La trobada amb Arrupe, el febrer de 1980, havia premés albirar una trobada europea dels jesuïtes en el món obrer. El projecte es va configurar a Biviers, l'agost de 1982, arran de la reunió de la missió obrera francesa en la que van participar-hi delegacions d'altres països d'Europa. El període comprés entre 1982 i 1983, es va preparar gràcies a una coordinació de quatre delegats: Luis Anoro per Espanya, Antonio Melloni per

¹¹¹² A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Datos de la Provincia de Cataluña. Ponencia de Misión Obrera española*. Agosto 1983: 6.

Itàlia, Herman Pillaert per les províncies del Nord (Bèlgica, Holanda i Alemanya), i Noël Barré per França¹¹¹³.

La trobada, celebrada entre el 22 i el 24 d'agost de 1983, va reunir 85 participants, tots jesuïtes, exceptuant el representant del bureau national des prêtes-ouvriers français, Henri Bourdereau. Com a representant del Comité dels provincials d'Europa era present Ignasi Salvat (antic co-vicari de Terrassa i provincial de Catalunya). També va participar-hi Michael Campbell-Johnston, que era del secretariat social jesuïta a Roma. L'acolliment va estar assegurat per la Missió Obrera espanyola, i l'organització material pels equips de Catalunya. Els treballs es van desenvolupar a la facultat de teologia Sant Francesc de Borja a Sant Cugat del Vallès.

Foto de família 1era Trobada Europea MOSI, Sant Cugat¹¹¹⁴

¹¹¹³ BARRÉ, Noël : *Jésuites et ouvriers : La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris : Éditions Karthala, 2014 : 170- 176.

¹¹¹⁴ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. Sobre amb fotografies de la trobada.

Foto de família general 1era Trobada Europea MOSI, Sant Cugat¹¹¹⁵

A banda de les temes i diàlegs que van ocupar als participants, els reunits a Sant Cugat va estar pendents del que anava a passar els mes següent a Roma en la Congregació General convocada per escollir un nou General.

Tres temes d'estudi havien estat escollits: l'opció fe i justícia, la identitat de les missions obreres, i la reformulació de la fe. En la pràctica, es va optar més per compartir les experiències, els nous horitzons, les evolucions, les pròpies qüestions, les preocupacions, les recerques.

Els reunits es van reafirmar en el significat de la Missió Obrera, en els seus eixos “missió” i “obrer”¹¹¹⁶:

¹¹¹⁵ Veure Annex foto + noms de cada participant.

¹¹¹⁶ La afirmació de les seves senyes d'identitat era molt abrandada en aquells moments. Probablement per la situació de canvi de la societat i del mateix moviment. Sobre això tenim un escrit de Jesús

Misión Obrera: tal vez esas dos palabras (con todo su significado) podrían resumir nuestros anhelos expresados de mil maneras. Nuestra actividad (de presencia, lucha, evangelización, trabajo, etc.) ha de ser misionera, es decir no ha de perder la garra y el riesgo de estar “en la frontera”; y, naturalmente, ha de ser obrera, con todo lo que ello comporta; trabajo manual, compromiso con las organizaciones obreras, compartir el proceso de esa clase obrera explotada por el sistema que sufre sus consecuencias: paro, emigración, marginación, contradicciones, etc.¹¹¹⁷

Durant els tres dies de la trobada es van fer assemblees informatives, debats, intercanvis (en els “carrefours”), diàlegs amb els companys. Cada missió obrera per països es va presentar en el seu context nacional - història del moviment obrer i realitat eclesial-¹¹¹⁸. Després de les presentacions, l’intercanvi va prosseguir en diverses converses a on es van recollir les preocupacions principals. En el cas espanyol¹¹¹⁹, a més de presentar la seva història i l’actualitat general, es van presentar d’altres ponències per Províncies¹¹²⁰.

El document presentat per la Missió Obrera espanyola era una magnífica radiografia de la situació a principis dels 80¹¹²¹. Ens destaca que a les reunions anuals acostumaven a juntar-se uns cinquanta. Els equips eren uns 15 ó 16. El butlletí (*Misión Obrera: Servicio Informativo*) era distribuït a uns 200 jesuïtes d’Espanya que el demanaven.

Company, l’agost de 1983, sobre *Las señas de identidad de Misión Obrera: Descripción “desde fuera* Veure Annex.

¹¹¹⁷ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 12, 07.10.83: 1.

¹¹¹⁸ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. J.J. Guillemot: *Breve presentación de la Misión Obrera francesa*. Le Mans. 3 junio 1983. 5 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Prêtes-Ouvriers (France). Texte de l’intervention. Bref Historique*. Août 1983. / A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. René Hatinguais: *Sacerdote obrero de la región parisina*. 1983. 2 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. Jean Desigaux: *CRAMOSI: La Célula Ródano-Alpes de la Misión Obrera Internacional de la S.I.* 1983. 6 pp. / A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Jesuitas Obreros en Italia*. Agosto 1983. 8 pp. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Jesuitas-obreros en Centro Europa*. Agosto 1983. 7 pp.

¹¹¹⁹ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983. 6 pp. / A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. Rafa Yuste: *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España. Para el encuentro europeo MO*. 1983. 6 pp.

¹¹²⁰ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Datos de la Provincia de Cataluña. Ponencia de Misión Obrera española*. 1983. 17 pp. / A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I.* 1983. 17 pp.

A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Misión Obrera en la Provincia de León*. 1º de mayo de 1983. 11 pp.

¹¹²¹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 5-6.

Seguidament passen a valorar la situació social, política i eclesial (que ja coneixem). A l'analitzar la seva pròpia situació, s'admetia que havia canviat, condicionada pels factors externs (socials, polítics i eclesials) i per l'evolució interna del col·lectiu (ja apuntada en els darrers temps). Els equips estaven tocats per diversos problemes: alguns del seus membres estaven a l'atur; d'altres havien disminuït en el número d'integrants arribant a la necessitat que es feia imprescindible la connexió amb altres grups i la inserció en comunitats no jesuítiques (havien sortit de la Companyia més de 100 jesuïtes que estaven o aspiraven a integrar-se a la Missió Obrera), tot i mantenint la ubicació i els compromisos adquirits (encara que estiguessin sols en quant a jesuïtes). Aquesta circumstància coexistia amb una revalorització i esforços de recuperació de la vida comunitària.

Havia una major pluralitat d'opcions i de dedicacions professionals (tendència ja mostrada en les enquestes internes recents). A cada equip en prou feines havia un membre que treballés manualment, el que significava que no s'arribava a 20 el número de jesuïtes dedicats al treball manual.

Els grups, pensen no podien denominar-se de "sacerdots obrers" (era tota una novetat), que s'explicava pel factor de l'atur i a una nova valoració del treball manual com una manera de connaturalització amb el medi popular i a una diversificació en el medi a on volien insertar-se. La dedicació als marginats havia estat present en el moviment des d'un principi, però en aquells moments, especialment els més joves, ho apreciaven amb més urgència. Malgrat els inconvenients, des de la MO no es valorava negativament que encara que fossin pocs que s'incorporaven al treball manual: es veia com el resultat de la seva evolució des de dins de la classe obrera o des de les noves inquietuds socials.

La presència en les organitzacions de classe i en els nous moviments socials mantenia un alt grau de fidelitat, tot i ja estar en un sistema democràtic, el pluralisme i el fet de no comportar especials riscos. Per això, -com sabem- havia molts membres els equips en diversos compromisos, fet que oferia una major llibertat en la seva elecció, sense el caràcter prioritari com abans -en època de la dictadura o la transició- sí tenia. No obstant, era la font els més greus conflictes amb el superiors en un passat i encara en aquells moments.

La militància eclesial continuava lligada als col·lectius populars (Comunidades, Movimientos ...) i als col·lectius de mossens i a col·lectivitats més amples que plantejaven una alternativa d'Església popular i compromesa amb el poble.

Al considerar si havien perdut o minorat el talant profètic, no estaven en condicions de oferir una resposta rotunda, a l'estar poc debatuda i a l'estar condicionada a una visió (optimista o pessimista). Tot i ser pocs i haver envellit, pensaven que havien mantingut les senyes d'identitat:

(...) asumimos y valoramos el trabajo manual, aunque nos han quemado las batallas y nos acogemos a veces a tareas profesionales más fáciles; pero sabemos reconocerlo y seguramente volveríamos a ello si lo exigieran las circunstancias. Permanecemos en la militancia dentro de las organizaciones del pueblo. Nuestros grupos han realizado una simbiosis con compañeros que se dedican a la reflexión teológica, a la enseñanza, a la pastoral parroquial, y a otras muchas actividades¹¹²².

La voluntat de permanència, no era impediment a afrontar noves realitats, com l'atur, la marginació i el Tercer Món. I, puntualitzaven, s'havien obert a noves inquietuds ecologistes i pacifistes.

De tornada a les claus generals de la trobada, sembla que es van assolir els objectius previstos. Es tractava, en especial, d'intercanviar les experiències respectives i d'extreure els traços comuns així com les preocupacions que tenien dels seus problemes i en referent a la Companyia (a més tenint aviat la CG 33)¹¹²³. Les qüestions principals (carrefours) van girar al voltant de quatre eixos: la realitat actual, la cultura obrera i de barri, la militància eclesial, i la Missió Obrera S.I. Ens interessa, en especial, el primer i el darrer eix.

La realitat actual de la situació de la classe obrera a Europa es conduïa a replantejar-se, amb ella, les seves tasques, el propi futur com a moviment. Es van donar interrogants de fons sobre la comprensió de la classe obrera i les noves formes de pobresa —els nous pobres— sorgits en la crisi del petroli¹¹²⁴. L'atur i la marginació consegüent els portà a revaloritzar pràcticament la solidaritat, la lluita real per a un nou model social, etc. En

¹¹²² A.H.S.I.C. [229. 6: MO Espanya: 1981-1982-1983, carpeta 1983]. *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España*. I Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI. Agosto, 1983: 6.

¹¹²³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. n° 12, 07.10.83.

¹¹²⁴ Recordant a Isidre Ferreté quan parla d'aquesta etapa.

aquesta línia, els qui d'ells treballaven en els anomenats “marginats” no havien d'admetre aquella discriminació basada en el model de societat productiva capitalista que exclouïa els que interessaven en el moment que es volia. Dels marginats, els hi era especialment punyent el futur dels joves molt lligat a l'atur que patien¹¹²⁵.

El carrefour al voltant de la Missió Obrera jesuítica plantejava quatre aspectes: les noves realitats emergents, el decret 4t; el joves jesuïtes, l'opció obrera¹¹²⁶.

S'havia de procurar no caure en la dicotomia de l'activitat clàssica i les exigències de les noves realitats emergents (que estava per fer). No s'havia de caure en la trampa de considerar un conflicte entre la classe obrera i els marginats. Perquè “la conciencia de clase y la inculturación son las bases que posibilitan la síntesis.”

Es tornava a denunciar que no s'havia posat en la pràctica el Decret 4t. El punt dels joves jesuïtes consistia en la seva llunyania, que els veien des de fora. Es van preguntar com fer ponts i com incidir en la seva formació (que era regressiu). I, finalment, tornaven a reafirmar la seva opció obrera amb les seves característiques específiques.

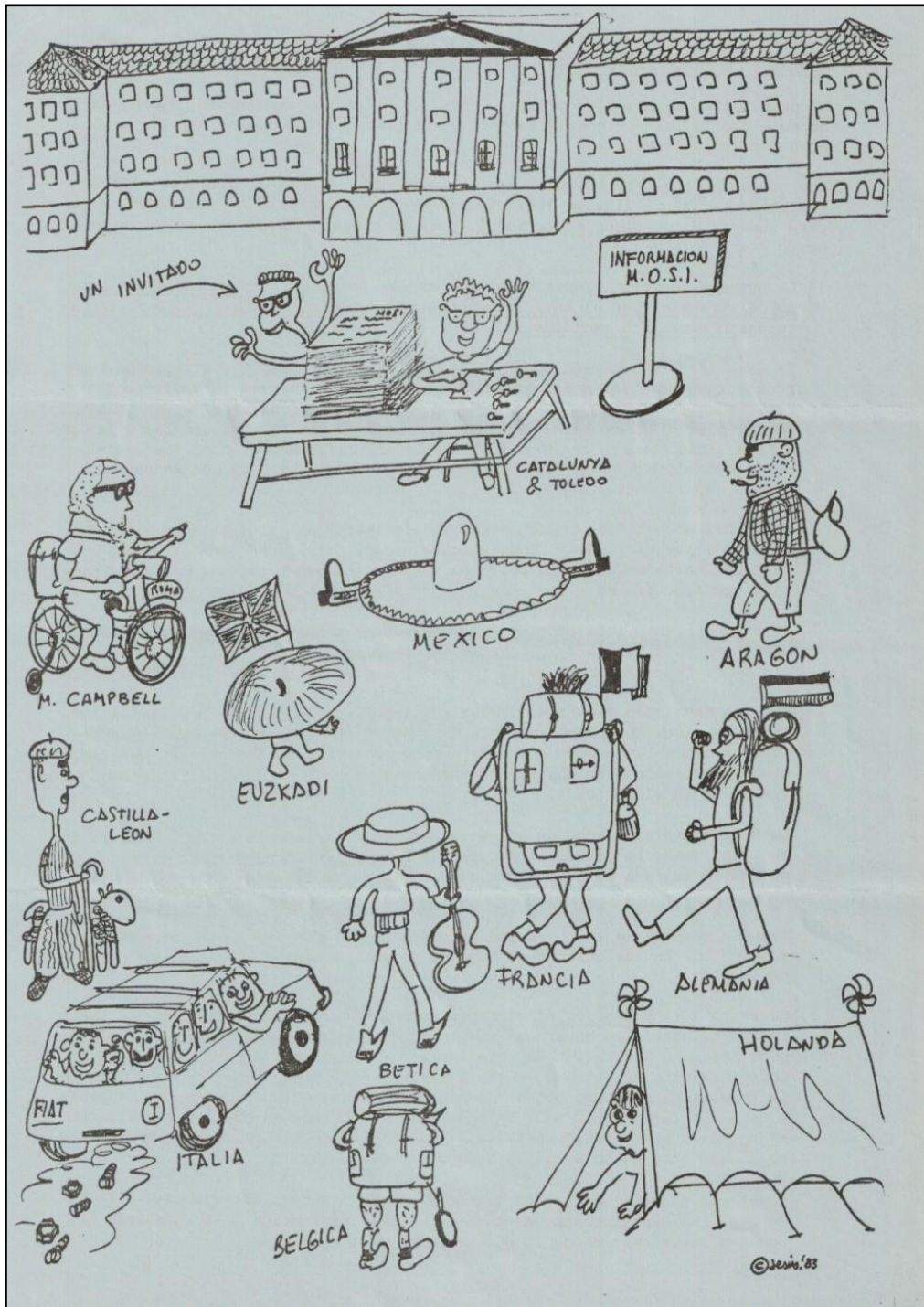
Com ja s'apuntava al principi del capítol, surava de manera evident que les noves problemàtiques, afegint l'evolució de la Companyia, van supeditar la transformació de la MO, sempre comptant en el diàleg entre l'organització i el context general del país.

Com curiositat de la diversitat europea de la trobada, reproduïm una mena de caricatura dels seus membres¹¹²⁷:

¹¹²⁵ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 12, 07.10.83: 1-2.

¹¹²⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 12, 07.10.83: 2.

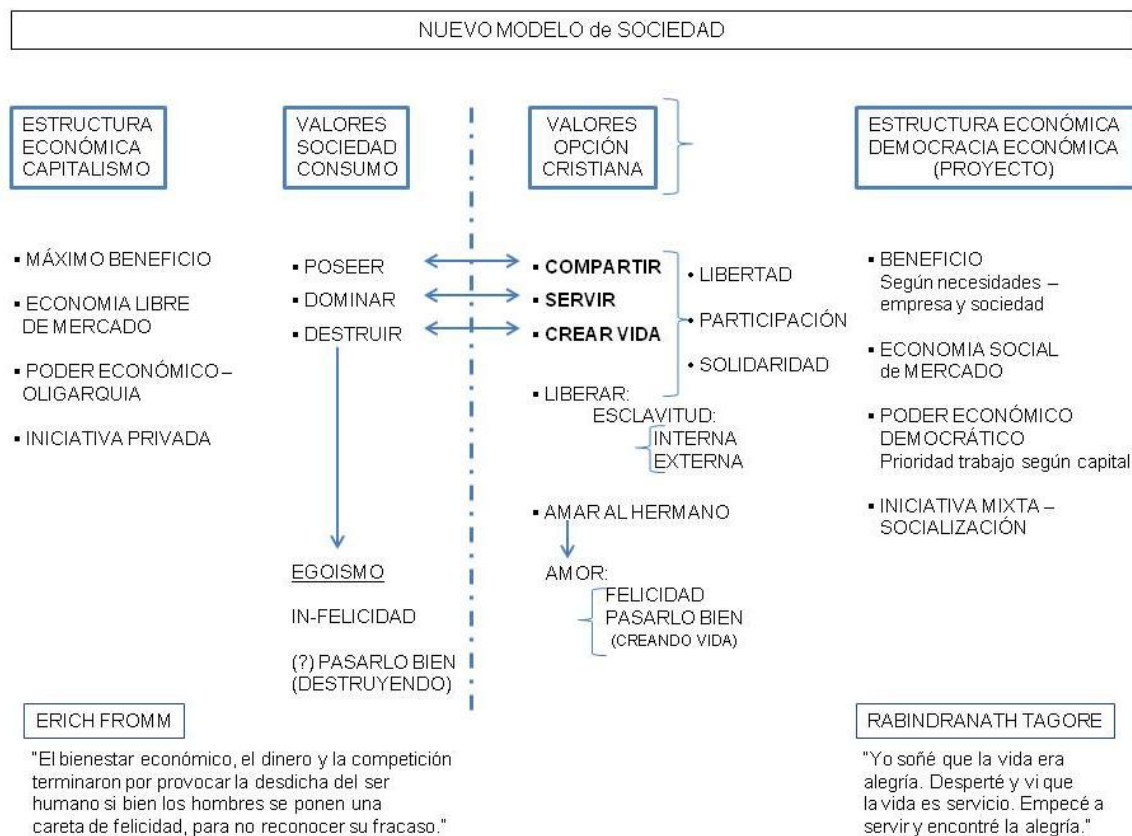
¹¹²⁷ A.H.S.I.C. [229.6]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*, nº12, 07.10.83

Nota gràfica. Caricatura trobada MOSI Sant Cugat

Les posicions s'havien anat "amorosint" els darrers anys, fet que no obviava posicions totalment enfrontades, com en ple període de la dictadura, al model social de la democràcia. Només uns dies abans de la trobada europea, va circular un document

mecanografiat titulat *Lo que hemos aprendido de la gente (experiencia en Uretamendi)*. L'escrit era una aferrissada crítica al poder del capitalisme internacional (basat en les multinacionals i els grans bancs internacionals). Com a contrapartida ens proposa un nou model de societat sustentat en els valors de l'opció cristiana acompanyat d'una nova estructura econòmica més justa i equitativa (que reproduïm¹¹²⁸):

Al llarg del relat s'ha deixat de banda el tema de la reflexió teològica per no interferir en un relat més específicament històric. No voldríem, però, acabar sense relacionar la teologia com una part essencial del pensament de la MO. Sense ella, no es podria copsar del tot per què es van adoptar postures o situacions concretes, com les que al final confluiran en la primera trobada europea. Anem a fer no quatre, sinó dues

¹¹²⁸ A.H.S.I.C. [229.19: Ignacio Armada 1982-1983 I Trobada Europea MOSI]. *Lo que hemos aprendido de la gente (experiencia en Uretamendi)*. Documento 3: Nuevo modelo de sociedad. Adaptat per l'autor.

pinzellades¹¹²⁹. Què va passar a partir de 1975? Doncs que s'insistia en el sentit de l'evangelització, el compromís polític, i l'específic de la seva pertinença a la Companyia -vots religiosos, identitat cristiana (fe) – identitat religiosa (vots). El 1976, en canvi, es va considerar necessari:

- a. Recuperar la seva identitat religiosa, i no fer una valoració simplement funcional de la Companyia.
- b. Recuperar el valor de l'equip (la comunitat de la fe, vida de plegaria, ...)
- c. Recuperar el compromís polític-sindical (amb un pluralisme de nivells reals).
- d. Recuperar la inserció eclesial (comunitats de base, moviments especialitzats, CPS, ...) que permetien l'explicitació de la seva fe.

El 1978, es va fer una reflexió teològica que van ajudar a explicar la crisi de la MO que no només era pràctica (la duresa de vida, impacte del món obrer, marginació eclesial, dificultats en el celibat, etc.) sinó també teòrica. En concret, la unilateralitat de les teologies subjacents a la MO tal com les havia anat assimilant: teologia francesa de la missió, protestant dialèctica, secular, el diàleg cristians-marxisme, la llatinoamericana de l'alliberament.

¹¹²⁹ A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. *Datos de la Provincia de Cataluña. Ponencia de Misión Obrera española*. Agosto 1983. 15-16. Agafem únicament els elements ideològics comuns, i deixem els estrictament teològics.

V Part

Una valoració de la MOSI des de 1984

**De les reivindicacions sindicals i populars
a la decadència**

1. L'evolució de la Missió Obrera des de la CG 33

La Congregació General XXXIII¹¹³⁰, celebrada el setembre de 1983, tenia com a finalitat primordial acabar amb el període d'interinitat iniciat en la malaltia i la renúncia al càrrec com a Preposit General d'Arrupe. Amb l'elecció de Peter-Hans Kolvenbach es va restablir el normal govern de la Companyia¹¹³¹.

En efecte, la figura del nou General Kolvenbach¹¹³², estimada i de consens, va posar fi, de manera gradual, la crisi de confiança entre el papat i els jesuïtes. Sens dubte, de totes les assemblees que van celebrar-se sota el seu mandat, la més destacada va ser la Congregació General XXXIV (5 de gener a 22 de març de 1995), que per Manuel Revuelta va cloure el període de "refundació" de la Companyia que havia començat trenta anys abans¹¹³³.

L'Ordre a Espanya va entrar, en general, en un clima de tranquil·litat i d'estabilitat (només trencada per alguns problemes específics propis de cada regió)¹¹³⁴. No obstant, la davallada de jesuïtes va conduir a una doble adaptació: una va ser la retirada d'algunes obres; l'altra la concentració i la unificació en institucions interprovincials. El trasllat d'esglésies al centre de les ciutats es va compensar, en algunes ocasions, en la seva ubicació en barris pobres tot seguint les pautes del decret 4t. Algunes Províncies es van fusionar, com les de Castella i de Lleó el 1989; i, la de Castella i la de Toledo el 2004.

¹¹³⁰ Sobre les claus, en general, de les Congregacions Generals 33 i 34 veure VALERO AGUNDEZ, Urbano: S.J.: "La Compañía de Jesús después del Concilio Vaticano II.", en *Jesuítas: una misión, un proyecto*. Bilbao: Publicaciones de la Universidad de Deusto, 2007: 151-155.

Ja en més detall, la Congregació General 33 a VALERO AGUNDEZ, Urbano S.J.: "Pausa y confirmación. Nuevo impulso, la CG 33 (1983)." en *El proyecto de renovación de la Compañía de Jesús (1965-2007)*. Bilbao, Santander: Mensajero-Sal Terrae, 2012: 229-245.

¹¹³¹ Recordem que quan Arrupe, el 1981, va tenir la trombosi cerebral que el va deixar immobilitzat, el mateix General va escollir un successor interí Vicent O'Keefe (1920-2012). Però, aquest jesuïta d'Estats Units va ser vetat per Joan Pau II, al valorar que es tractava d'un candidat excessivament radical.

El Papa va decidir nomenar com delegat personal al jesuïta italià Paolo Dezza, fet un insòlit en la història de la Companyia. Així doncs, no va ser fins que a la CG 33 el 1983 va ser elegit Kolvenbach, en una tornada a la normalitat en la direcció de la Companyia. En la seva elecció va comptar amb l'aprovació del mateix Arrupe, encara que no de Joan Pau II –que en aquell moment no es va oposar a la decisió presa a la Congregació General-.

¹¹³² L'any 2008 Adolfo Nicolás el va rellevar en el càrrec.

¹¹³³ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel: "Reorientación con rumbo al siglo XXI.", en Teófanés Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 448.

¹¹³⁴ REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel: "Reorientación con rumbo al siglo XXI.", en Teófanés Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 450 i ss.

Pel que fa a la Missió Obrera a Espanya, Ferreté¹¹³⁵ ens indicava que a partir de 1982¹¹³⁶ hi van haver dues etapes: l'anomenada “la consolidació realista del dinamisme”, que acaba el 1992; i d'aquell any començava una darrera valorada com de la “nova construcció de l'esperança”.

En la primera d'elles - la consolidació realista del dinamisme-(que en el còmput total suma la tercera), els elements de fons de la Missió Obrera van ser la consolidació de la vida encarnada/inculturada en el treball i als barris: aprendre i ensenyar. Se'ns parla de la mística de la “durée” evangèlica. Es remarca la consolidació d'un tipus d'església al món obrer, sense marxa enrere. Aquesta perspectiva més àmplia es concretarà a Espanya en la posada en marxa d'Acció Social. L'orientació dels joves jesuïtes cap els àmbits de la marginació es feia palesa.

El clar compromís polític transformador de l'etapa anterior ara serà de caire més sindical i de reivindicacions populars. Això s'explica, en gran mesura, en clau política interna de país per l'estabilització de la democràcia, i en un govern socialista; i externament per la crisi i caiguda dels règims de l'Est d'Europa.

El camí obert a Sant Cugat li seguiran d'altres trobades de caire europeu (sota la denominació de *missió obrera jesuïta europea*) programades cada tres anys: Lanzo Torinese¹¹³⁷-Itàlia- (1986), Aix-en-Provence¹¹³⁸ -França- (1989), Heverlee¹¹³⁹ -Bèlgica- (1992), a Loiola¹¹⁴⁰ (1995, a partir d'aquella trobada s'anomenaran *missió obrera i popular jesuïta*), a Nàpols¹¹⁴¹ (1998).

¹¹³⁵ A.H.S.I.C. [229.8: carpeta Trobada estatal MO 1996]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios - socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?*. Badalona, diciembre 1996.

¹¹³⁶ Nosaltres hem fet acabar la segona etapa el 1983.

¹¹³⁷ A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1986-1988- Carpeta 1986]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 23, 1.02.86: - Encuentro Europeo 1986. / A.H.S.I.C. [229.14]. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 27, 1986: - II Encuentro Europeo M.O.S.J., en S. Ignazio, 5-7.08.86. [229.24: Rencontre européenne M.O.S.J. Santuario S. Ignazio-Lauzo (TO) 4-7 agosto 1986]. [Documentación]. / A.H.S.I.C. [229.14]. Peter-Hans Kolvenbach: *Alocución del Padre General a los jesuitas europeos de la Misión Obrera, en el II Encuentro Europeo M.O.S.J, S. Ignazio (Italia) (7 agosto 1986)*. 6 pp.

¹¹³⁸ A.H.S.I.C. [229.2]. R. Pàmpols: *Algunos temas posibles para el encuentro Europeo 89*. Terrassa. 24.10.1987. / A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1989]. Fotos de la 3era trobada europea Missió Obrera La Baume, 1-2-3 agost 1989. *Cuaderno M.O.* Encuentro Europeo de Jesuitas en Misión Obrera 1-2-3 de agosto, 1989, Centro La Baume Aix-en-Provence. nº2, 1989.

¹¹³⁹ A.H.S.I.C. [229.8: MO-Espanya-1991-1993]. *Cuadernos MO*. Nº 4: *IV Encuentro de jesuitas en Misión Obrera, Heverlee '92, 3-5 agosto 1992*. [229. 8: MO-Espanya-1991-1993]. Josep Miralles: *¿Qué movimiento social se dibuja en Europa? Misión Obrera*. Ponencia Encuentro Europeo. 1992. 8 pp. *Cuadernos MO. IV Encuentro de jesuitas en Misión Obrera, Heverlee '92, 3-5 agosto 1992*. nº 4, 1992.

¹¹⁴⁰ *Cuadernos MO*, nº 5. Agosto 1995: - 5º Encuentro Europeo MOSJ. Santuario de Loyola. Centro de Espiritualidad. Azpeita (Guipúzcoa). A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000]. Luis Anoro Rapún: *El futuro de Misión Obrera*. [Reflexión personal con la pretensión de “realizar” la cuestión. Esta reflexión es

2. Les relacions de la Missió Obrera amb el General

Si les relacions amb Arrupe van tenir els seus alts i baixos, el cert és que va haver un diàleg força constructiu amb la Missió Obrera; i amb Kolvenbach es va seguir la línia constructiva iniciada en el passat generalat. Aquesta circumstància, ho tenim a tall d'exemple, en la trobada de Lanzo, l'agost de 1986, quan el General va aprofitar per fer-hi una elocució. Anoro va fer una traducció de l'escrit original en francès, remarcant algunes de les seves frases o expressions en diferent tipografia en tres grups, amb l'excusa de facilitar la seva comprensió en les reunions de treball prèvies a la trobada amb els Provincials el maig de 1987. Les agrupacions fetes són: confirmacions o constatacions; observacions crítiques; perspectives¹¹⁴².

Anem a fer una compilació de les frases més significatives de cada agrupació. Sobre les confirmacions o constatacions tenim:

- (...) vuestra misión en la Iglesia y para el pueblo de Dios es importante. (...). Desde la CG 32 ya no es sólo este grupo sino toda la Compañía la que asume y reconoce esta tarea, la dimensión de la promoción de la justicia, cuyos pioneros y representantes más caracterizados y visibles sois y seguís siendo, particularmente en Europa.
- La justicia nos empuja al dominio concreto, a pisar tierra, allí donde falta lo que el hombre necesita para ser hombre, el campo de la realidad socio-económica del hombre, donde sólo la ideología marxista parece tener la palabra justa. (...) Lo que, en el momento de redactar el Decreto 4, no parecía quizá tan claro, se ha hecho en la práctica y la experiencia lo más obvio, a saber, la relación intrínseca entre la justicia socio-económica, con todos los derechos humanos que evoca y comporta, la justicia del Evangelio por la que Cristo muere, y la justicia de Dios en el sentido paulino, que cimenta toda justicia humana, transformando nuestro corazón.

A l'igual que havia fet el seu predecessor, es tornava a afirmar la importància de la Missió Obrera per a l'Ordre, i es reconeixia el seu paper pioner com a promotor de la justícia, en un camp que únicament era present la ideologia marxista. El Decret 4 havia esdevingut en el temps una cosa obvia dins la Companyia.

simultánea a un estudio estadístico de los Catálogos de las Provincias SJ de Europa –años 1994 y 1995-, para el próximo Encuentro Europeo de MOSJ –agosto 1995]. 5 pp.

¹¹⁴¹ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000]. Luis Anoro: *Para el Encuentro Anual 1998 [Nápoles] de M.O.: elucubraciones y propuestas*. Zaragoza. 21 noviembre 1998. 4 pp. *Cuadernos MO*, nº 7: Nápoles 98: La solidaridad que sobrepasa la frontera de las religiones y las culturas. 6 Encuentro Europeo Misión Obrera, 4-8 agosto 1998. Nápoles, Casa de Ejercicios S. Ignazio.

¹¹⁴² A.H.S.I.C. [229.14: MOSI, abril 1986-ciciembre 1986]. Peter-Hans Kolvenbach, S.J.: *Alocución del padre General a los jesuitas europeos de la Misión Obrera*, 7 de agosto de 1986. 6 pp.

Sobre les observacions crítiques remarcaven:

- (...) y decir que no sólo todo jesuita sino todas las obras de la Compañía deben estar integradas en esta misión de la promoción de la justicia en nombre del Evangelio, algunos han creído que era cosa hecha, cuando en verdad se trata de una tarea sumamente dura, aún por realizar.
- (hablando de la enseñanza) – Para sacar algunas regiones de su miseria hacen falta hombres competentes en estas materias pero con el corazón de la teología de la liberación. Y ahí es donde nos queda mucho por andar, sobre todo en los colegios y universidades.
- A veces, para dar toda su fuerza al Decreto 4 de la CG 32, algunos limitan la promoción de la justicia solo a los pobres que son víctimas de la opresión y la explotación, y consideran a los refugiados, minusválidos, huérfanos, drogados y presos fuera del ámbito de la promoción de la justicia, como pertenecientes más bien al de la asistencia y ayuda caritativa.

Tots els jesuïtes havien d'estar implicats en la promoció de la justícia. La teologia de l'alliberament com a referent. El concepte "pobre" abraçava altres problemàtiques socials ignorades anys enrere.

I, com a perspectives, la selecció era:

- Quisiera pedirlos (...) sobre el futuro de esta Misión Obrera en Europa, que seáis fieles a la intuición inicial, que es de vivir en el corazón del mundo obrero y con los más pobres, expuestos a la cohabitación, el compartir, la solidaridad con ellos.
- (...) para ponerse de acuerdo sobre su función catalizadora en la misión del cuerpo apostólico de la Compañía en lo que concierne a la promoción de la justicia en nombre del evangelio.

El missatge no deixava dubtes que es demanava seguir un apostolat en unes maneres de fer i actuar a on es trobaven els problemes, però –i a diferència del que havia passat en uns inicis- de manera coordinada i ben tramada dins la Companyia.

3. La recerca d'una identitat

Les trobades anuals, en clau de país, seguiran de manera habitual, ara recollides de manera sistemàtica i amb una difusió força més ampla fora dels cercles estrictes dels equips gràcies a diversos butlletins i revistes. A la publicació *Misión Obrera. Hoja* [Informativa], li seguiran el butlletí *Misión Obrera: Servicio Informativo* (el primer número és en data de mars de 1981, i el darrer que tenim constància és el número 44, de juny de 1995), i una revista força reeixida *Cuadernos M.O.*, en un primer número el 1988¹¹⁴³; i ja en els 90 el *Boletín M.O.* També es tindrà certa presència a la revista promoguda per la missió obrera francesa *Lettre des Jésuites en Mission Ouvrière. Province de France M.O.S.J.* (el juny de 1999 canviarà el seu nom pel de *Lettre des Jésuites en Monde Populaire*).

La transformació social i econòmica d'Espanya va obligar a adequar-se als nous temps en el sí de la Missió Obrera: el centre de les seves accions es centraran en el compromís sindical (tot i ser limitat) i la defensa d'accions populars. Aquests i altres canvis van promoure el trobar quina era aleshores la seva identitat en aquella nova etapa com a moviment. La constatació que s'havia entrat en una nova etapa no va ser vista o constatada a posteriori, tot el contrari: hi ha un voluminós nombre d'escrits interns que ja reflectien la situació de canvi: Ramiro Pàmols: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*¹¹⁴⁴; Luis: *Proyecto colectivo de MO: esquema*¹¹⁴⁵; Ramiro Pàmols: *Elementos para una nueva identidad de Misión Obrera*¹¹⁴⁶; Ramiro Pàmols: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*¹¹⁴⁷; Joan N. García-Nieto: *Trabajo y paro. Retos para un movimiento obrero: posibles alternativas*¹¹⁴⁸; *Esquema para un proyecto colectivo de la Misión Obrera*¹¹⁴⁹; Ramiro Pàmols:

¹¹⁴³ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca]. "Carta a otro.... que se va". *Cuadernos M.O.* n° 1, 1988.

¹¹⁴⁴ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro Pàmols: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*. Terrassa. 11 octubre 1984. 7 pp.

¹¹⁴⁵ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Luis: "Proyecto colectivo de MO: esquema.". *Misión Obrera. Servicio Informativo*. N° 15, 21.05.84: 9.

¹¹⁴⁶ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro [Pàmols]: *Elementos para una nueva identidad de Misión Obrera [Ponencia para Miraflores de la Sierra 29-31.12.1984]*. Terrassa, 23 noviembre 1984. 8 pp.

¹¹⁴⁷ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro Pàmols: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*. Terrassa. 11 octubre 1984. 7 pp.

¹¹⁴⁸ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Nepo [Joan N. García-Nieto]: *Trabajo y paro. Retos para un movimiento obrero: posibles alternativas*. Guión ponencia para Encuentro anual de Misión Obrera. 28-31 diciembre 1984, Miraflores de la Sierra. Diciembre 1984. 2 pp.

¹¹⁴⁹ A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1985]. *Esquema para un proyecto colectivo de la Misión Obrera*. Enero 85.

*Momento actual de la M.O. del Estado Español*¹¹⁵⁰; Luis Anoro: *Misión Obrera. Perspectivas de futuro*¹¹⁵¹; Ramiro Pàmpol: *Fidelidad a la institución inicial de M.O*¹¹⁵²; Ramiro Pampols: *Exposición escrita de España*¹¹⁵³; Toni Culebras: *Reflexiones sobre Misión Obrera*¹¹⁵⁴.

El primer estudi presentat per Ramiro Pàmpol destaca per la recerca de quines eren les dades –ho desenvolupa en vuit punts o dades- que explicaven la nova etapa¹¹⁵⁵. Com a primer punt, estava la disminució numèrica dels membres més estretament vinculats a la MO. Tot i que el 1988, el nombre de membres era estable –unes pàgines més endavant es concretarà sobre el nombre aproximat de membres relacionats en el moviment-, s’estaven donant concentracions dels seus equips i el tancament d’algunes statios: Palavea (La Corunya), i les dos últimes statios rurals La Cabrera (Lleó) i Juneda (Lleida) –que atenia únicament els caps de setmana-. Pel contrari, augmentava el nombre de membres interessats en els plantejaments del moviment. Aquesta circumstància obria un pluralisme que reiterava l’estudiar quina era ara la identitat de la MO.

La disminució numèrica va anar acompanyada de la reducció d’afectius dedicats al treball manual. Es calculava que no eren més de 10 en tot el país. I, com a relació directa d’aquesta dada, el compromís sindical era més limitat que abans però ferm¹¹⁵⁶ (possiblement més que abans, com a resultat de la “durée¹¹⁵⁷”).

Pel contrari, com punt quart, el compromís polític s’havia reduït força en els darrers anys: 2 a Catalunya, 2 més a l’Aragó i ningú més. Com a contrapartida, va créixer el compromís militant en associacions populars (Associacions de Veïns) i a Comitès de

¹¹⁵⁰ A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1985]. Ramiro [Pàmpol]: *Momento actual de la M.O. del Estado Español. Documents presentats a la Trobada dels 4 coordinadors europeus*, Marsella 20.10.85. Terrassa, 8.10.85. 2 pp.

¹¹⁵¹ A.H.S.I.C. [229.14]. Luis Anoro: *Misión Obrera. Perspectivas de futuro*. Marzo 1986. 2 pp.

¹¹⁵² A.H.S.I.C. [229.24]. Ramiro Pàmpol: *Fidelidad a la institución inicial de M.O. Terrassa* (Barcelona). Septiembre 1986. 8 pp.

¹¹⁵³ A.H.S.I.C. [229.27: Misión Obrera]. Ramiro Pampols: “Exposición escrita de España” [para el encuentro anual de París]. Misión Obrera. Servicio Informativo, nº30, octubre-noviembre 1987: 12-14.

¹¹⁵⁴ A.H.S.I.C. [229.27: Misión Obrera]. Toni Culebras: “Reflexiones sobre Misión Obrera”: *Misión Obrera. Servicio Informativo*. número 31, marzo-abril 1988: 24-26.

¹¹⁵⁵ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro Pàmpol: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*. Terrassa. 11 octubre 1984. 7 pp.

¹¹⁵⁶ Com a prova es citava que quatre d’ells tenien responsabilitats de certa importància: Formació a CC.OO del Baix Llobregat; assessorament jurídic també a CC.OO. del Baix Llobregat; responsable sindical i delegat pel professorat universitari a CC.OO. a Granada; i la secretaria general local de CC.OO a Cartagena.

¹¹⁵⁷ L’experiència acumulada i l’estima dels companys en el treball.

Solidaritat amb Amèrica Llatina. D'aquí es desprenia que els seus plantejaments fossin més defensius en relació a l'Ordre i per tant de tipus ideològic. L'any de 1984, es va reflexionar dos cops amb amplitud sobre el compromís polític¹¹⁵⁸: sobre el recolzament d'una candidatura d'esquerres de Ramiro Pàmols; i, l'afer de Fernando Cardenal. Un altre cas va ser el d'Iñaki O'Shee, militant de Herri Batasuna H.B., que va abandonar la Companyia.

De cinquè a setè, teníem la major acceptació de la MO en la Companyia i entre els superiors que per bona part de jesuïtes en ministeris tradicionals. La recuperació, després de la dictadura, de la identitat originària religiosa i sacerdotal. A causa de la nova situació començarà entre les seves files d'una forta atracció en destins cap el Tercer Món¹¹⁵⁹.

Per últim, estava la qüestió oberta en la que els joves jesuïtes que es sentien atrets per la MO preferien l'opció del treball amb marginats socials (delinqüents joves o drogoaddictes) que la del treball manual. En una reunió prevista pel maig de 1985, es volia plantejar el problema de quina mena de jesuïta volia (en aquells moments) la Companyia¹¹⁶⁰.

Tot just el mes següent, el mateix Pàmols redactava una ponència (amb la intenció de ser presentada a la reunió de finals d'any a Miraflores de la Sierra) a on tornava a incidir en la problemàtica de la identitat¹¹⁶¹. Des d'un primer moment, manifestava que la millor manera de trobar-ne una de nova de cara a un proper futur era descriure el procés que havia tingut l'organització, destacant el més significatiu. Es tracta d'un document molt significatiu, a on es fa una mena d'història comparada en tres fases passat-present (en suma, les dades que poc abans havia declarat)-futur per arribar a un marc d'identitat.

¹¹⁵⁸ Les reflexions sobre el tema seguia el les pautes de l'anterior etapa [229.21]. Misión Obrera S.I. Documento de trabajo: *La afiliación a las organizaciones de clase*. [Borrador aprobado como borrador en la reunión MO de Toledo del 11 de febrero 1984 en el Pozo. Su objetivo es preparar un debate sobre cómo está en la actualidad la afiliación en la M.O y cuáles son nuestros motivos para afiliarnos o no]. 3 pp. / A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. "Tema abierto: La afiliación a las organizaciones de clase (Aportación de Toledo). *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Nº 15, 21.05.84: 2-4.

¹¹⁵⁹ [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro [Pàmols]: *Misión Obrera y Tercer Mundo*. Terrassa. 1 mayo 1984. 2 pp.

¹¹⁶⁰ A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1985]. "Preparación de la reunión con los Provinciales". *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 20, 26.04.85: 1-2. / A.H.S.I.C. [229. 19: Misión Obrera: Ignacio Armada]. Acta de la consulta del Provincial de España: *Encuentro con Misión Obrera*. , nº104, Madrid, 10-12 de mayo de 1985.

¹¹⁶¹ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro [Pàmols]: *Elementos para una nueva identidad de Misión Obrera [Ponencia para Miraflores de la Sierra 29-31.12.1984]*. Terrassa, 23 noviembre 1984. 8 pp.

Anem a fer una síntesi de manera comparativa (obviem fer de nou una repàs detallat de les causes en el decenni dels 80).

Identitat de la Missió Obrera: origen <i>versus</i> anys 80	
En el seu origen	En els 80¹¹⁶²
1. Els pobres als 60 eren els obrers.	Els marginats socials. Orientació a problemes determinats: pacifisme, feminisme, Tercer Món, etc.
2. El context social i polític era la dictadura. Sota els efectes de la repressió, risc, clandestinitat, que donava a una “mística”.	La transició democràtica com factor de desgast de la mística obrera.
3. La MO tenia uns pocs líders acceptats i admirats per tot el col·lectiu, que abraçaven la capacitat ideològica, testimoni personal i compromís polític.	La incorporació de nous companys, amb altres ocupacions, va contribuir a donar altres continguts –sobre tot ideològic- als plantejaments inicials. Es posa en dubte determinades tesi clàssiques del marxisme sobre el paper de la classe obrera en la transformació social.
4. Es valorava l’organització política i sindical, amb cert grau de voluntarisme (sumat a la formació religiosa i ascètica).	Actuacions de partits d’esquerra i de sindicats ha comportat ruptures i desconcerts.
5. Una elaboració teòrica permanent de tipus marxista per analitzar la realitat i cohesionar -se com a col·lectiu.	La transició democràtica va portar a una divisió ideològica com a grup. La imatge sociològica s’ha desdibuixat en relació als orígens.
6. L’opció del treball manual (especialment a grans fàbriques a on es trobava el moviment obrer més organitzat i que rebutjava amb més força a l’Església) per a una major encarnació dins la classe obrera.	La crisi del capitalisme industrial, l’atur, la revolució tecnològica, noves feines, desencís de la transició unida a la insolidaritat creixent. El sindicalisme mancat de noves alternatives. Crisi del treball manual.
7. L’opció de viure en el barri obrer.	Tancament, hibernació de statios. Disminució de membres.
8. Les opcions anteriors va portar a una MO força homogènia. El resultat va ser que es vivia en un clima d’exaltació, de mística revolucionària. Es cercava la caiguda del franquisme i l’arribada del socialisme real. El resultat de tota aquesta immersió va conduir a diferents vies: - el del compromís polític i sindical; - la dura realitat, especialment pels	Pèrdua d’homogeneïtat (desgast mística obrera, desconcert per actuacions de partits d’esquerra i sindicats), especialment en l’elaboració ideològica i de comprensió teòrica de la societat mantinguda durant el franquisme. Lenta i progressiva recuperació de la identitat original.

¹¹⁶² Fem una síntesi dels dos documents de Pàmpol.

estudiants, va acabar en molts abandonaments; - incorporacions a lluites de barri, a Associacions de Veïns, o altres moviments populars o eclesiàstics.	
--	--

Conclou Pàmols que el que unia en aquells moments la MO, i al cop l'anava obrint a una nova identitat, era el recolzament a la classe obrera en els seus assoliments històrics. Primer, des dels partits, sindicats i associacions populars i des de tots els organismes que lluitaven per l'eliminació de les noves injustícies de la classe treballadora (incloses les que no eren reivindicacions històriques com el Tercer Món, antiarmamentisme, ecologisme i feminisme)¹¹⁶³.

No es podia negar que, tot i la realitat social, política i econòmica havia evolucionat, encara persistia certa resistència al canvi en la persistència de maneres de fer pioneres. No obstant, s'aprecien transformacions –ja visualitzades-, que com una frontissa, ens mostren canvis, com l'enquesta que es va fer el 1988¹¹⁶⁴. Les preguntes estan agrupades en tres blocs: dades per a concretar la situació objectiva; conviccions i interrogants que es plantejaven en la seva presència; i, quins problemes de fons caldria abordar el col·lectiu. El primer que crida l'atenció és el nombre de respostes rebudes, com es veu a la primera pregunta –l'hàbitat- en total 11. Això ens fa preguntar-nos si només havia 11 membres compromesos, quants eren en total? Més endavant procurarem donar una resposta aproximada. Ja entrant en detall, les respostes de la primera agrupació ens dona un panorama força real de la situació dels membres de l'organització. Les respostes, agrupades eren:

Hàbitat, lloc a on vivien

¹¹⁶³ A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984]. Ramiro [Pàmols]: *Elementos para una nueva identidad de Misión Obrera [Ponencia para Miraflores de la Sierra 29-31.12.1984]*. Terrassa, 23 noviembre 1984: 7.

¹¹⁶⁴ A.H.S.I.C. [229. 7: MO- Espanya 1986-1988- Carpeta 1988]. *Nuestra práctica real con el pueblo*. Abril 1988. 4 pp. Posteriorment, Pep Ricart va fer una síntesi de les respostes i es va publicar a Misión Obrera: Servicio Informativo, número 32, octubre-noviembre, 1988: "Nuestra práctica real con el pueblo": 7-11. [229.2].

Hábitat, lugar de vida. Enquesta 1988		
	Barrio obrero	9
	Escuela profesional	1
	Sin Respuesta	1
“Es la mejor vivienda del Barrio: 3 plantas, 9 habitaciones, 7 con baño individual, biblioteca, capilla, garaje... y se hizo tan sólo hace 5 años. Fue el traslado típico de una residencia de jesuitas desde el centro a la periferia, con cierto triunfalismo”.		

Els mitjans de subsistència:

Ocupación laboral, estudio... ¿de qué vives? Enquesta 1988		
	Trabajo manual	3 (peón construcción, mecánico, taller)
	Profesor	4 (de matemáticas, en colegio privado, de religión en 4 colegios de barrio, en una ikastola)
	Teología	1
	Sin Respuesta	1

El seu compromís:

Presència misionera, Enquesta 1988		
a) Presencia activa en Asociaciones, movimientos populares...		
	Sindicatos	4
	Asociaciones	5 (de vecinos, promoción euskera)
	Movimientos	3 (objeción fiscal, Paz y desarmamento, anti-OTAN)
	Partidos	2 (Coalición municipal, Izquierda Unida)
	Sin Respuesta	1
b) Presencia pastoral en el barrio		
	Comunidades Populares	7
	Pastoral directa	5 (4: misas en la

	parroquia del barrio; 2: responsables de parroquia)	
Movimientos especializados	5 (2: HOAC; JOBAC: 1; apoyo teológico grupos: 1)	
Sin Respuesta	1	
c) ¿Otras?		
Comités solidaridad	4 (A.L., Oscar Romero)	
Comité de solidaridad con Euskadi	1	
Coordinación MOSI	1	
Sin Respuesta	1	

El destí:

Destino. ¿Te encuentras donde crees que deberías estar o bien circunstancias ajenas (estudios, destinos concretos, otros condicionantes) lo dificultan?

Enquesta 1988

Sí	8 (matices: *mas bien peligro de excesivo acomodo. * Quizás debería situarme en un lugar más fronterizo y menos pastoral * erosión sufrida con el tiempo en la permanencia a la orden y a determinada Iglesia
No	1 (* contra mi voluntad y proyectos, por destino del Provincial)
En búsqueda	1
Sin Resp.	1

El viure a barris obrers, amb i com els obrers era un distintiu totalment arrelat als anys 80. Pel contrari, quedaven pocs en feines de treball manual (menys del 50%), que no deixava de ser un indicador dels signes dels “aires” econòmics. La presència missionera era molt ferma, a més de la multiplicitat de compromisos: ahora estan en sindicats, associacions, comunitats populars o en moviments especialitzats. El que si havia un

canvi era a la poca participació en partits polítics (de fet, quantitativament mai va ser una opció prioritària). La polèmica de les destinacions que anys abans havia els havia “enfrentat” amb els superiors, ara estava superada: la majoria estava satisfet (només en un cas declarava la seva insatisfacció a causa del Provincial), encara que en alguns casos es demanava major compromís.

Fent un salt cap endavant, en el decenni dels 90, moment que ja comença l’anomenada etapa de la “nova construcció de l’esperança”, l’anàlisi de la situació social, de la Companyia i de la mateixa Missió Obrera per situar-se i definir-se era de forçada actualitat. De reflexions no hi van faltar, en les podríem citar: Isidre Ferreté¹¹⁶⁵; *Materials per a una avaluació de M.O.*¹¹⁶⁶; Manolo Fortuny: *Balance al finalizar el mandato del actual equipo coordinador MO: Provincia de Aragón*¹¹⁶⁷; Leandro Sequeiros: *Informe sobre Misión Obrera en Andalucía*¹¹⁶⁸; José Luis Barbero: *Valoración MO Toledo*¹¹⁶⁹; Isidre Ferreté i Deop: *La Missió Obrera dels jesuïtes*¹¹⁷⁰; Trobada de Missió Obrera de Catalunya. *Dintre de la situació actual de la societat, Companyia ¿què pot aportar la M.O. a la Província? ¿Com avançar en el diàleg entre M.O. i la Marginació?*¹¹⁷¹; Josep Miralles: *¿Qué movimiento social se dibuja en Europa?*¹¹⁷²; Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada M.O.*¹¹⁷³; Isidre Ferreté: *Algunes reflexions sobre els resultats de la M.O. Espanyola*¹¹⁷⁴; Luis Anoro Rapún: *El futuro de Misión Obrera.*¹¹⁷⁵; Rafael Yuste: *La evolución producida en*

¹¹⁶⁵ El mateix Ferreté fa una valoració personal a A.H.S.I.C. [229.3. Missió Obrera. Catalunya 1989-2000] *Luces, sombras y esperanzas, a los 21 años en Misión Obrera*. Terrassa, 28.07.89. Veure Annex.

¹¹⁶⁶ A.H.S.I.C. [229.3]. Isidre Ferreté: *Materials per a una avaluació de M.O. Notes per a una avaluació actual de Missió Obrera SI*. Terrassa, gener 1990. 6 pp.

¹¹⁶⁷ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1990]. Manolo Fortuny: *Balance al finalizar el mandato del actual equipo coordinador MO: Provincia de Aragón*. Zaragoza. 18-XI-90. 2 pp.

¹¹⁶⁸ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1990]. Leandro Sequeiros: *Informe sobre Misión Obrera en Andalucía*. Xixón. 30 diciembre 1990. [material manuscrito].

¹¹⁶⁹ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1990]. José Luis Barbero: *Valoración MO Toledo*. 2 pp. [material manuscrito]

¹¹⁷⁰ A.H.S.I.C. [229.8: MO-Espanya-1991-1993]. Isidre Ferreté i Deop: *La Missió Obrera dels jesuïtes* [mecanografiat per ser publicat en el monogràfic de *Quaderns Pastorals Terrassa*, gener 1991]: 6 pp.

¹¹⁷¹ A.H.S.I.C. [229.3]. Trobada de Missió Obrera de Catalunya. *Dintre de la situació actual de la societat, Companyia ¿què pot aportar la M.O. a la Província? ¿Com avançar en el diàleg entre M.O. i la Marginació?* 2 febrer 1991, 3 pp.

¹¹⁷² A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1991-1993]. Josep Miralles: *¿Qué movimiento social se dibuja en Europa? Misión Obrera*. Ponencia Encuentro Europeo. 1992. 8 pp.

¹¹⁷³ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1991-1993]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada M.O., el 27.03.93. + Ampliacions temàtiques fetes a la següent reunió de M.O. (10.07.93)*. 12.06.93. 5 pp.

¹¹⁷⁴ A.H.S.I.C. [229.3]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions sobre els resultats de la M.O. Espanyola*. maig 1995. 3 pp.

¹¹⁷⁵ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000]. Luis Anoro Rapún: *El futuro de Misión Obrera*. [Reflexión personal con la pretensión de “realizar” la cuestión. Esta reflexión es simultánea a un estudio

*Misión Obrera, ¿a qué cambios responde?*¹¹⁷⁶; Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?*¹¹⁷⁷; José Luis Ochoa: *Lo impactante, ¿Qué es ahora Misión Obrera? ¿Cómo se ha llegado a este punto? ¿Y ahora que puede aportar la Misión Obrera?*¹¹⁷⁸.

Probablement, la millor síntesi la trobem en el treball presentat per Rafel Yuste (*La evolución producida en Misión Obrera, ¿a qué cambios responde?*) juntament en una mena de guió de José Luis Ochoa per la trobada anual de finals de 1996¹¹⁷⁹, sense oblidar la panoràmica històrica, que hem seguit al llarg del treball, de Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?*. A l'igual que l'escrit de Pàmpols, redactat més de 10 anys abans, per respondre a quina era l'evolució produïda a la Missió Obrera, a quins canvis obeïa, es fa necessari veure el punt de partida.

L'evolució, per Rafael Yuste, s'havia de comparar quasi en simetria a l'etapa fundacional. Diferència entre els canvis externs (socials) i els canvis interns de la Missió Obrera. Els canvis externs produïts en aquests anys són:

- Havia canviat, en gran mesura, la situació i l'auto comprensió de la classe obrera. Havia canviat l'actitud de l'Església i especialment la de la Companyia. Havia canviat la cultura obrera i les seves aspiracions.
- L'evangelització entre els treballadors no tenia les mateixes referències (tot i que la seva visió de l'església pugui seguir sent, en part, negativa, la fe i l'evangeli no eren considerats tan alies i menys hostils a la seva situació i aspiracions. Pel

estadístico de los Catálogos de las Provincias SJ de Europa –años 1994 y 1995-, para el próximo Encuentro Europeo de MOSJ –agosto 1995]. 5 pp.

¹¹⁷⁶ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. Rafael Yuste: *La evolución producida en Misión Obrera, ¿a qué cambios responde?* Córdoba. 6.12.96. 3 pp.

¹¹⁷⁷ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.

¹¹⁷⁸ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. José Luis Ochoa: [Esquema de trabajo] *Lo impactante, ¿Qué es ahora Misión Obrera? ¿Cómo se ha llegado a este punto? ¿Y ahora que puede aportar la Misión Obrera?* Encuentro anual [estatal] de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996.

¹¹⁷⁹ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. Rafael Yuste: *La evolución producida en Misión Obrera, ¿a qué cambios responde?* Córdoba, 6.12.96. 3 pp. + José Luis Ochoa: [Esquema de trabajo] *Lo impactante, ¿Qué es ahora Misión Obrera? ¿Cómo se ha llegado a este punto? ¿Y ahora que puede aportar la Misión Obrera?* Encuentro anual [estatal] de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996, 1 pp.

contrari, les dificultats que l'evangelització del món obrer pugui trobar es donava també en l'evangelització en altres sectors de la societat.

- La inserció en la manera de vida, treball i cultura dels treballadors manuals no era percebuda (ni per qui els realitzen ni pels treballadors mateixos) com l'única manera autèntica de solidaritat amb les seves aspiracions ni com condició de credibilitat i innegabilitat de lo cristià.
- La prioritat de lo polític, sense ser estructuralment negada, era vitalment menys evident i, especialment havia perdut la univocitat que tenia en les dècades dels seixanta i setanta al desaparèixer la dictadura. La transició, el pluralisme, la professionalització, la corrupció i la disputa del lideratge en els terrenys sindical i de partits, i també en l'institucional i administratiu. El marxisme com analítica i com estratègia de la praxis tenia una posició, en el moment, residual.

L'evolució del col·lectiu no s'entenia només per canvis externs. Calia sumar-hi alguns punts crítics que ajudaven a explicar la seva evolució:

- El col·lectiu es va debilitar molt aviat quantitativament (en la majoria de cops per l'abandonament de la Companyia de membres de la MO, però també d'altres jesuïtes no inscrits al moviment però en desacord en la l'Ordre). En certa mida, es va poder alleugerir per noves incorporacions.
- En alguns moments, van haver actituds sectàries i maniqueïstes. La maduració com organització va fer reaccionar: es va evolucionar en un col·lectiu menys homogeni, però més obert i menys prepotent. Ja en els 80 i 90, no necessitaven ser els millors per a sentir-se complaents, i valoraven la tasca de molts dels seus companys jesuïtes, sense exigir que fos semblant a la seva.
- Van patir una forta ideologització, pròpia del moment. Es van portar a l'absolut concrecions històriques de la solidaritat. En els darrers anys, havien relativitzat i tret dogmatisme a les seves posicions. Aleshores, estava més nítid el seu únic absolut.
- La desafecció i la desidentificació institucional els hi va crear certs tics incomprensibles per a molts jesuïtes, en concret entre els superiors. Aquestes actituds, a més, els hi va impedir d'incorporar vocacions joves. Més tard, molts del col·lectiu van acceptar incorporar-se a plataformes institucionals, tot i

percebre-les plenes d'ambigüitats i limitacions (parròquies, centres docents, tasques institucionals de la Companyia, etc.).

- Les compensacions valoratives que s'hi donàvem (majoritàriament en la comparació amb altres jesuïtes o altres religiosos) va anar minvant a mesura es va anar normalitzant la situació (també reconeixen que les necessitaven menys). El col·lectiu havia esdevingut més respectuós i tolerant en les opcions de la resta, i havien après a valorar les seves aportacions sense exigències que es complissin amb tots els requisits de la caracterització inicial.
- La seva història en comú havia deixat entre ells un aire de família, una certa cultura compartida, una sensibilitat comuna. Aquí radicava la seva permanència com a grup: el que compartien i a la que l'experiència de les trobades i dels exercicis eren una font d'identitat, de referències, de força i d'alegria interior, d'exigència.

L'adaptació va ser un fenomen d'abast europeu. José Luis Ochoa, en el seu esquema, mostrava la situació en què es trobava la Missió Obrera a Europa¹¹⁸⁰ allà a on estava implantada el 1996¹¹⁸¹:

Situació de la Missió Obrera a Europa, any 1996	
a Espanya	<ul style="list-style-type: none"> - S'anava deixant el treball manual (per edat, el treball precari, la raó que fos) i s'orientava cap: <ul style="list-style-type: none"> - les Parròquies (Pastoral) - el Tercer Món (Amèrica)¹¹⁸² - major entroncament amb la Companyia
a França	<ul style="list-style-type: none"> - Elevada edat de mitjana, molts estan jubilats o aturats. <ul style="list-style-type: none"> - Hi ha una tendència cap a l'espiritualitat (Atenció a altres sectors amb espiritualitat ignasiana). - Parròquies

¹¹⁸⁰ Ja hem avançat l'escrit d'Ochoa en la Presentació.

¹¹⁸¹ A.H.S.I.C. [229. 8: MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996]. José Luis Ochoa: [Esquema de trabajo] *Lo impactante, ¿Qué es ahora Misión Obrera? ¿Cómo se ha llegado a este punto? ¿Y ahora que puede aportar la Misión Obrera?* Encuentro anual [estatal] de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996.

¹¹⁸² El primer número de la revista interna estava dedicada a tots aquells que deixaven el projecte per anar a altres, destacant en tasques i missions del Tercer Món A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca]. "Carta a otro que se va". *Cuadernos M.O.* nº 1. 1988.

	- Altres treballs socials
a Itàlia	- S'ha transformat en Missió Popular. - Es dediquen a Parròquies populars. - Treballen en moviments contra la droga.
a Irlanda	- Grup de jesuïtes i estudiants que estaven en barris populars. - Parròquies i moviments contra la marginació.
als Pisos Baixos	- Amb aquella "impronta": treballar amb altres confessions religioses.

A l'hora de valorar com s'havia arribat a aquell punt, i coincident quasi bé en tot en Yuste, s'incidia en el gran canvi social, als nous moviments socials. Pel que corresponia a la Companyia, remarcava el fet de què aquesta va recórrer als membres de la MO per la mancança d'efectius; també s'apreciava que havia una nova sensibilitat social. Un quart factor era la pròpia evolució personal.

4. Els membres del col·lectiu

Unes pàgines més amunt, quan analitzaven l'enquesta, ens va sorprendre l'escàs nombre de respostes rebudes. Això condueix a interrogar-nos sobre el nombre de jesuïtes membres de l'organització en aquell període. Eren tant pocs com les enquestes rebudes? Malgrat l'aparent exigü número, de cara a la reunió europea de la MOSI a Lanzo el 1986, des del col·lectiu espanyol es va confeccionar un complet dossier de les statios (o com a mínim a on tenien residència a cada Província) i els seus integrants (amb una petita nota biogràfica)¹¹⁸³. Ens mostra que eren presents a Andalusia, Toledo, Lleó, Euskadi, Castella, Catalunya, Aragó. El quadre complet de Províncies, localitats i individus era:

¹¹⁸³ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.9: Rencontre MOSI août 86]. *Jésuites européens en Mission Ouvrière*, 1986, 9 pp.

Província Andalusia. Staios i membres -1986				
Província	Localitat / Statio	Membres	Edat	
Andalusia	Granada	Rafael Yuste	43	
		Adolfo Chércoles	50	
Miguel Ángel Ibáñez		62		
	Huelva	Leandro Sequeiros	44	

A la Província d'Andalusia havia dues zones: Granada i Huelva. Això no vol dir que hi hagués únicament dos llocs de residència. A la presentació de la Província s'assenyalava que, tot i ser una regió amb una gran riquesa potencial, tenia com inconvenient que estava afectada per la diferència entre les grans finques en mans dels terratinents i la gran massa de treballadors del camp (treballant com poden, com de jornalers).

Província Toledo. Staios i membres -1986				
Província	Statio	Membres	Edat	
Toledo (Madrid, Castilla-La Mancha, Murcia, Extremadura)	Madrid	Ignacio Armada	54	
		José L. Barbero	45	
		Pedro Armada	38	
	Cartagena	Isidoro Galán	53	
		Mariano Mangada	46	

A Madrid, com a capital i gran ciutat, havien coincidit diversos equips, però en la situació present només restaven alguns membres, força dispersos, vivint en diferents equips amb altres jesuïtes. Per una altre costat, havia algunes cases d'estudiants en les que vivien escolars propers a la MO, i que simultaniejaven els estudis amb activitats – principalment- en l'àmbit dels marginats. Des dels seus inicis va haver a Múrcia un equip que encara estava operatiu (Cartagena).

Durant molts anys, a Extremadura va haver un equip que va simultaniejar la feina del camp amb accions i iniciatives rurals (cooperatives), però va desaparèixer a principis dels 80.

Província Lleó. Statio i membres -1986			
Província	Statio	Membres	Edat
Lleó (Galícia, Castella- León, Astúrias)	Gijón-Tremañes	Cándido Viñas	52
		Jesús A. Fernández	41
		F. Rodríguez-Fidalgo	39
Gijón	F. González-Fierro Juan Ramos Santos (escolar) + 2 escolars a Madrid	44	
		27	
Valladolid	José Luis Saborido Buenaventura Alonso + 2 companys dedicats a tasques del diàleg fe- cultura	42	
		61	

La MO havia estat present, des de feia temps, en els nuclis urbans grans, i en certs nuclis rurals.

S'havia fet una reorganització dels equips, en gran mesura motivada principalment per l'anada dels seus membres a Centreamèrica, quedant circumscrits a Gijón-Tremañes i a Gijón.

A Valladolid, cap el 1975, un equip de jesuïtes es va fer càrrec d'una parròquia en un suburbi obrer. Es van incorporar alguns escolars dedicats al treball manual, i també van participar en el moviment obrer i veïnal de la ciutat.

Província Loiola. Statio i membres -1986			
Província	Statio	Membres	Edat
Euskadi (Loiola)	Bilbao	Ignacio Larumbre	42
		Koldo Cacho	-
Fernando Bianchi		-	
Pamplona	Xabier Irigaray Gonzalo Ibáñez Txema Auzmendi Azpeita	55	
		38	
		37	
		-	

La MO va néixer a Euskadi a principis dels anys 60. Els seus inicis va ser molt reeixits, però darrerament, i després de diversos problemes va quedar força reduïda, en uns pocs membres a Bilbao i a Pamplona.

Província Catalunya. Statio i membres -1986			
Província	Statio	Membres	Edat
Catalunya	Cornellà de Ll.	Josep M. Rambla	53
		Joan N. García-Nieto	57
	Tarragona	Francesc Xammar	53
		Miquel Suñol	46
	Terrassa	Ramiro Pàmpol	50
		Isidre Ferreté	45
		Victor Codina	-
		Pep Ricart	51
	Barcelona	Pep Miralles	42
		Jesús Lanao	43
		Jesús Renau	52

La Província de Catalunya tenia quatre zones amb equips. El de Terrassa era un residu dels que abans existien a Sabadell, Rubí i la mateixa Terrassa.

Província Aragó. Statio i membres -1986			
Província	Statio	Membres	Edat
Aragó	Zaragoza-Picarral	Manolo Fortuny	41
		Alvaro Alemany	39
		Juan Acha	60
		Luis Anoro	52
		Mario Cuartero	50
		Pedro Coduras (escol.)	27
	Zaragoza-La Jota	José Luis Ochos	53
		Demetrio Morato	49
		Asis Baselga	56
		Jesús Jiménez	32
	Valencia	Alberto Guerrero	40
		Ramiro Reig	50
		Rafel Casanova	53
		Joan Jaume	41

En total es sobrepassava el mig centenar -52-. L'edat mitjana estava en els 46,9 anys, que mostrava un col·lectiu en ple vigor. Malgrat tot, era evident que s'arrossegava un problema de relleu generacional, en només 4 escolars, només un jesuïta amb menys de 35 anys, i 5 per sota dels quaranta anys.

Pel que fa al compromís social, en el món obrer, s'observa la dualitat de pervivència de les maneres pioneres d'actuar amb les “noves” tendències descrites. Pel que fa a la feina, en molts casos, hi ha canvis de situacions en la feina i en el compromís: treball, atur, canvi d'activitat, etc. Per exemple, prenem el cas de Rafel Yuste que durant 15 anys va estar vivint i treballant manualment a zones rurals, i va estar lligat a les CC.OO del camp. Després va estar a l'atur. Per això, es va veure obligat a deixar el poble i passar a viure a ciutat. Va canviar, llavors, de feina, passant a ser professor de teologia. Posteriorment, va ser destinat a Centreamèrica.

A finals dels anys 80, els compromisos socials o populars i les feines eren diversos. Voldríem fer una aproximació de la trajectòria vital d'alguns casos destacats (de fet ho són tots) per veure la trajectòria vital intensa i diversa¹¹⁸⁴:

Trajectòries vitals	
Membre	Trajectòria
Rafael Yuste (Granada)	Va viure i treballar manualment durant 15 anys en zones rurals. Va estar lligat a les CC.OO. del camp. Després va patir l'atur, que el va dur a passar a viure a la ciutat. Professor de teologia. Destinat a Centreamèrica. 43 anys.
Adolfo Chércoles (Granada)	Treballa com paleta en tasques eventuais, i en el camp en quadrilla amb els gitanos, en els quals viu en el mateix polígon. Col·labora amb les CCP. i grups de Solidaritat amb Llatinoamèrica, a on va estar uns anys vivent amb els indis. 50 anys.

¹¹⁸⁴ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.9: Rencontre MOSI août 86]. *Jésuites européens en Mission Ouvrière*, 1986, 9 pp.

Miguel Ángel Ibáñez (Granada)	Va treballar com a professor de Formació Professional, per passar a viure en una zona rural. En aquells moments treballa en un poble en projectes d'educació d'adults del govern autonòmic. Viu amb dos altres sacerdots més inserits en el moviment de la pagesia. 62 anys.
Leandro Sequeiros (Huelva)	Professor de la Universitat des de fa 10 anys. Participant en tasques sindicals de la UCSTE (Unión Confederal de Trabajadores de la Enseñanza) y de Cristianos por el Socialismo. Es va incorporar a la MO per afinitat en tasques tanta nivell de Comunitats de Base, com en col·lectius de lluita (Paz, Asociaciones...). En l'actualitat (finals dels 80) col·labora amb la HOAC i en les CCP. 44 anys.
Ignacio Armada (Madrid)	Des de 1963 treballa manualment, primer a Múrcia i a Cartagena, i més tard a Madrid. Des de fa 4 anys treballa com administratiu en un programa d'eradicació del barraquisme en el barri. Membre del Comité Mons. Oscar Romero per a la Solidaridad con Latinoamérica a nivell internacional. Participa en les CCP. 54 anys.
Isidoro Galán (Cartagena)	Des de fa 18 anys treballa com a paleta en feines eventuais. Durant 3 anys va treballar com alliberat a CC.OO. Actualment secretari comarcal de la construcció. Col·labora en la Parròquia del barri, en l'HOAC com a consiliari, i en les Comunitats Cristianes de Base. 53 anys.
Joan N. García-Nieto (Cornellà de Llobregat)	Militant polític i sindical. Treballa en l'Escuela Sindical de la comarca. Col·labora a l'Institut d'Estudis Socials de Barcelona i en el centre Cristianisme i Justícia, i també a la parròquia del barri des de fa 25 anys. 57 anys.
Cándido Viñas (Gijón-Tremañes)	Durant molts anys va treballar manualment i a les mines. Fa 8 anys es va fer càrrec de la parròquia d'aquell barri obrer. 52 anys.
Xabier Irigaray (Pamplona)	Professor d'ikastola. Col·labora a la parròquia del barri. Es consiliari de l'HOAC i mmebre de les Comunitats Cristianas Populares. 55 anys.

José Luis Saborido (Valladolid)	Antic mossèn. Va ser professor d'ensenyament mitjà, i llavors era redactor d'una revista de pastoral. Participa en l'Associació de Veïns del barri i en les Comunidades Cristianas Populares. 42 anys.
Josep M. Rambla (Cornellà de Llobregat)	Treballa a la parròquia del barri. Expert en teologia en la MO ¹¹⁸⁵ . 53 anys.
Ramiro Pàmols (Terrassa)	Treball manual des de fa 15 anys en arts gràfiques. Participa en l'Associació de Veïns, en el sindicat CC.OO. i el Comitè d'empresa (que té 375 obrers). Col·labora igualment amb l'HOAC i la parròquia. 50 anys.
Isidre Ferreté (Terrassa)	Treball manual des de fa 14 anys com a metal·lúrgic i mecànic. Abans militava en un partit polític, i ara com a quadre en la UGT dels seu ram. Es consiliari de la JOC i col·labora amb les CCP i en la parròquia del barri. 45 anys.
Victor Codina (Terrassa)	Teòleg. Col·laborador en la parròquia i els moviments eclesials. Actualment està en tasques pastorals i teològiques a Bolívia.
Pep Ricart (Terrassa)	Havia fet treball manual 10 anys, i 6 a sanitat. Militant sindical i col·laborador a la parròquia. Dos anys a Nicaragua. 51 anys.
Manolo Fortuny (Picarral)	Va fer treball manual 15 anys, primer quan era escolar com després a sacerdot. Va estar al Txad 2 anys. En aquells moments estava a l'atur. Participa en l'Assemblea de parados i a l'Associació de Veïns a CC.OO. 41 anys.
Juan Acha (Picarral)	Antic consiliari de la JOC i Hermandades del Trabajo. Llavors dedicat a tasques pastorals a la parròquia. Va estar 5 anys en el Sanatori de Fontilles (leprosos). 60 anys.
Luis Anoro (Picarral)	Havia fet treball manual a la metal·lúrgica, en un magatzem d'electrodomèstics, i com a conductor-repartidor durant 17 anys. En aquells moments a l'atur. Ha estat membre de Comitès d'empresa. En aquells moments estava a la Junta d'Associació de Veïns, coordina la MOSJ Espanya, i membre de Comunidades Cristianas Populares. 52 anys.

¹¹⁸⁵ Rambla, juntament amb altres jesuïtes (i l'equip de MO) va escriure: *Tradición ignaciana y solidaridad con los pobres*. Bilbao: Mensajero-Sal Terrae, 1997.

José Luis Ochos (La Jota)	Ha treballat durant 20 anys com a gerent-administratiu d'una editorial de la Companyia. En aquells moments treballava com administratiu en una associació medico dental. Participa en la Junta de l'Associació de Veïns del barri. 53 anys.
------------------------------	---

* * *

5. El futur de la Missió Obrera

Ja a principis del decenni dels 90 es tenia la convicció a la Província de Catalunya (Tarraconense) de què la MO no tenia futur, que estava en una “via morta”. Els pocs membres que hi restaven eren respectats, encara tenien algunes esperances que algun jove s’inclinés cap aquell apostolat, en totes les penalitats incloses: el treball i l’atur, les condicions precàries i a les fronteres del món obrer¹¹⁸⁶.

Tot i que la MO en aquells moments ja no era conflictiva, segons Ferreté, un petit sector de la Província estaria satisfet de la seva desaparició definitiva. Aquest nucli valorava que la MO en la seva opció de presència i de lluita en els llocs fronteres no havia donat gloria a la Companyia. Pel contrari, acceptaven la seva dedicació a la marginació, ja que era una tasca més evangèlica, no conflictiva dins el cos de la Companyia i, que li comportava més bona imatge.

Davant de les consideracions d’aquell sector, Ferreté, puntualitzava que la MO era perifèrica dins la Província, però calia no oblidar que l’Ordre es feia conèixer als “perifèrics” gràcies a la tasca portada a terme pels equips dels jesuïtes obrers. En els ambients laborals, contra-culturals o sindicals, entre d’altres, havia un reconeixement que un capellà, un jesuïta, visqués juntament amb ells les seves problemàtiques.

Posteriorment, s’interroga si la MO s’havia de diluir, o disoldre’s en l’àmbit de l’Acció Social que coordinava la CONAS a nivell estatal. Havia membres que valoraven que la institucionalització de l’àrea de l’Acció Social era una manifestació de la cultura jesuítica que persistia, i que només havia canviat de nom l’antic Apostolat Social. Estaven

¹¹⁸⁶ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.8: MO-Espanya 1991-1993]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada de MO, el 27.03.93*. 12.06.93: 1.

convençuts que com la Missió Obrera no tenia futur, desitjaven que Acció Social recollís realitats tan diferents com la MO, Marginació, Voluntariats, etc.¹¹⁸⁷

Altres, tot i acceptar que de fet la MO no tenia futur “biològicament”, estaven convençuts del seu camí, tenien l’esperança que algun jove s’hi pogués unir. No renunciaven (Ferreté entre ells) a les característiques històriques de la seva vida en la Missió Obrera., tot i que valoraven més la proximitat personal amb els companys de la Marginació en camí recerca que la defensa de les seves especificitats¹¹⁸⁸.

Dos anys més tard, el mateix Ferreté feia unes reflexions sobre els resultats d’una enquesta de la MO espanyola¹¹⁸⁹ que responien a la realitat social i cultural dels anys 90.

L’opció fonamental d’esquerres abans valorada principalment des de plataformes obreristes i sindicals havia mudat cap a altres plataformes. En les seves redefinicions d’identitat restaven¹¹⁹⁰:

- Guanyar-se la vida amb un treball civil intel·ligible per la gent
- Vida d’inserció real en un barri obrer/popular, amb les característiques de “naturalització cultural”, ...
- Militància solidària d’esquerres, en plataformes civils (AA:VV, entitats, plataformes, sindicats, partits, etc.)

S’havia d’acceptar que la Missió Obrera dels inicis havia evolucionat cap a una realitat més plural. Feia temps que ja no es parlava de la MO com un “paraigua”; i potser això que només uns pocs es sentien còmodes en el nom de Missió Obrera.

La revista *Lettre de Jésuites en monde populaire* donava la notícia que, el 1998, la MO espanyola s’incorporava a l’Acció Social, encara que es puntualitzava no es perdia el nom i el col·lectiu continuava de manera irregular¹¹⁹¹.

¹¹⁸⁷ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.8: MO-Espanya 1991-1993]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada de MO, el 27.03.93*. 12.06.93: 2.

¹¹⁸⁸ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.8: MO-Espanya 1991-1993]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada de MO, el 27.03.93*. 12.06.93: 2-3.

¹¹⁸⁹ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.3: Missió Obrera. Catalunya 1989-2000]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions sobre els resultats de l’enquesta de MO espanyola*. Maig 1995. 4 pp.

¹¹⁹⁰ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.3: Missió Obrera. Catalunya 1989-2000]. Isidre Ferreté: *Algunes reflexions sobre els resultats de l’enquesta de MO espanyola*. Maig 1995 : 2.

¹¹⁹¹ A.H.S.I.C. [229. 26: Món Obrer. Jordi Roca [229.27]. « Echo de la rencontre espagnole de Mission Ouvrière. Du 6 et 7 décembre 1998 ». *Lettre des Jésuites en Monde Populaire*. 173, juin 1999: 24-25.

Annexes

ANNEX – I Part

Títol	Pour un Apostolat d'équipe auprès des ouvriers, avril 1944
Font	A.H.S.I.C. [229.27: Misión Obrera]. "Avril 1944 ... des jésuites écrivent à leur Provincial". <i>Jésuites en Mission Ouvrière de 1944 à 1966: Quelques traces des origines</i> Le Mans, juillet 1985: 4-5.

Nous voudrions présenter le Christ aux Masses et pour cela vivre au milieu d'elles.

Partout on se préoccupe d'apostolat mieux adapté aux Masses Ouvrières. C'était le désir des derniers Papes, c'est celui de Pie XII. Les évêques y poussent, et le clergé tant régulier que séculier cherchent une formule. De tous cotés « ça bouge ». La Compagnie ne devrait-elle pas être à l'avant-garde de cette renaissance ouvrière, comme elle fut à l'avant-garde de la renaissance humaniste; et, comme elle a inventé les Collèges pour christianiser l'Humanisme, ne peut-elle pas créer une formule pour plonger le prêtre dans la masse ouvrière ?

La nécessité de « baigner » dans le milieu pour le christianiser n'est plus à prouver, c'est le principe même de l'Action Catholique.

Mais si quelques militants suffisent déjà à faire lever la « pâte », quelle puissance de fermentation n'aurait pas la présence du prêtre lui-même au milieu du peuple, s'il pouvait vivre de sa vie, pauvre et précaire, être vraiment l'un d'entre eux et prêcher en même temps Jésus-Christ. N'est-ce pas l'expérience réalisée providentiellement par nos Prisonniers et nos Travailleurs. Leur apostolat est efficace parce qu'ils sont plongés de force dans le milieu. Quelle richesse que cette expérience, s'ils pouvaient la continuer au retour sans être fatalement séparés à nouveau du peuple par tout l'appareil et les préjugés de notre culture ! N'y a-t-il pas quelque chose à tenter pour nous faire à leur exemple tout à tous et essayer d'abattre le mur qui sépare le prêtre de l'ouvrier ?

C'est tout un « climat » nouveau à créer, une atmosphère où les ouvriers sentent vraiment que le prêtre est l'un des leurs, qu'il s'est donné à eux corps et âme. Cela exige donc de la part du prêtre une véritable « vocation ouvrière ».

L'apostolat ouvrier demande en effet un don semblable à celui du missionnaire, don fait de renoncement à son passé pour une consécration sans réserve à ceux qu'on veut

gagner au Christ. De même que le missionnaire se fait malgache ou chinois, il faudrait que le prêtre se fasse ouvrier, qu'il renonce à son train de vie et à sa mentalité bourgeoise, pour adopter dans toute la mesure du possible, le train de vie ouvrier, et se faire une mentalité ouvrière.

Mais pour réaliser ce don, pour le rendre effectif, ne faudra-t-il pas comme les missionnaires quitter notre terre natale, en l'espèce notre quartier, pour nous expatrier vraiment parmi les ouvriers et vivre de leur vie. N'est-ce pas d'ailleurs le seul moyen de faire tomber les préjugés du peuple qui ne croit ni au dévouement ni à la pauvreté du prêtre.

D'où l'idée d'une « résidence ouvrière » et d'une "équipe de Missionnaires Ouvriers ».

Cette équipe semble nécessaire tant du point de vue des missionnaires qui auront besoin de s'épauler et d'échanger leurs idées et leurs expériences, que du point de vue de l'apostolat pour un plus large rayonnement.

Ce dont nous rêvons serait une « Résidence » en plein quartier populaire où l'on vivrait pauvrement, soucieux uniquement de comprendre la mentalité du peuple et de présenter aux Masses l'idéal de charité de Jésus Christ. Résidence d'où l'on rayonnerait pour les contacts et les apostolats les plus variés.

Il faudrait à la tête un Père de grande expérience, très au fait du Monde Ouvrier, qui se fasse l'âme de l'équipe naissante, son guide, sa caution aussi auprès des Supérieurs.

Le premier souci serait de comprendre la mentalité ouvrière, de connaître vraiment le milieu par le dedans avec toutes ses difficultés et tous les problèmes qu'il pose. Pour cela, faire tous les stages possibles d'information, sans oublier le stage en usine avec le bleu de l'ouvrier, de la vie en garni à deux pendant quelques mois, stage de paroisse de banlieue, stage à la « Mission de Paris », à Colombes ou ailleurs, stage aussi d'information plus technique à l'Action Populaire, etc. ... etc.

Ces expériences variées seraient mises en commun et renouvelées quand le besoin s'en ferait sentir.

La méthode d'apostolat naîtrait ensuite d'elle-même. Nous la concevons pour l'instant sous forme d' « équipes missionnaires » s'installant pour quelques mois en quartiers ouvriers païens pour une vraie « Mission » s'adressant à la Masse. L'équipe pourrait

avoir des auxiliaires laïcs pour toutes les tâches accessoires de charité. Mais le but essentiel resterait toujours de présenter Jésus-Christ à tous.

Pratiquement voici la fin de notre théologie et nous serions heureux de pouvoir nous vouer des maintenant à cette tâche, car elle exige une préparation immédiate.

Si la maison rêvée n'est pas de suite réalisable, ne pourrait-on pas, du moins:

1° constituer une équipe qui se saurait vouée à cet apostolat et s'orienterait des maintenant dans ce sens,

2° nommer un Père qui guiderait nos expériences et notre orientation,

3° nous permettre dès ces vacances des contacts personnels avec le milieu ouvrier et prévoir pour le mois de septembre une mise en commun des expériences déjà faites."

Paray-le-Monial

le 16 Avril 1944

Signaient cette lettre : PP. Lacan, Richard, Arbellot, de Vienne, Jourdan, Herbulot, Gagey, Bonnal, de Leo, Crespel, Vanderhagen ...

ANNEX – I Part

Títol	Réactions des séminaristes et des prêtres de la Mission de France après la lettre du cardinal Pizzardo du 3 juillet 1959, lors de la réunion de la commission épiscopale de la Mission de France, le 15 mars 1960.
Font	<i>Histoire de la Mission de France</i> . Conception : Nathalie Viet-Depaule (CNRS-CEMS) & Bernard Boudouresques (prêtre de la Mission de France). Web: http://missiondefrance.fr/histoire/ . Diferents dates de consulta des de 2016.

Le premier trimestre de l'année scolaire 1959-1960 [au séminaire de la Mission de France] a été marqué par le retentissement de la lettre du cardinal Pizzardo [secrétaire de la congrégation du Saint-Office] sur le retrait définitif des prêtres au travail. Deux questions posées par les élèves : 1° dans ces conditions la Mission pourra-t-elle continuer sa tâche ? 2° leur situation personnelle : peut-on s'engager dans le clergé d'une Église qui revient perpétuellement en arrière ? Trouverons-nous le moyen de remplir vraiment notre vocation missionnaire ? Pour certains des anciens, remise en question des options ; interrogations sérieuses chez les jeunes. Est-ce que l'on « peut tenir le coup » au point de vue équilibre nerveux et solidité de foi devant de telles remises en question ? Bien qu'il n'y ait pas eu réellement d'agitation, on a demandé des éclaircissements. Cette tension nerveuse a fatigué énormément la communauté et n'a pas été résorbée par les vacances du 1er de l'An.

Actuellement les options personnelles se précisent. Certains vont vers la vie laïque en demandant à la Mission une orientation apostolique et missionnaire. D'autres continuent généreusement vers le sacerdoce. Les mois d'été vont avoir une importance capitale. D'après ce qu'on leur apportera, ils verront si la Mission peut leur offrir ce qu'ils souhaitent pour l'évangélisation des masses paganisées. Beaucoup ont été réellement « arrêtés » par la lettre du cardinal Pizzardo. M. Morel [supérieur du séminaire] : « Actuellement ils nous font confiance, mais attention... Ils voudraient que cet été la Mission précise ses positions en fonction de leur « vocation ». Une vocation dans l'Église c'est un fait divin ; ceux qui viennent chez nous cherchent l'action missionnaire. Dans ces conditions, ces vocations missionnaires vont devenir plus rares. Il ne faudrait pas « chahuter » de nouveau. »

Son Éminence dit que cette vocation missionnaire est affirmée et reconnue dans la Loi propre. Mgr de Bazelaire [archevêque de Chambéry et évêque délégué auprès du séminaire de la Mission de France] fait remarquer qu'il y a tout de même du positif : les encouragements à la Mission ouvrière et à certaines formes d'apostolat. Son Éminence dit combien il faut affirmer que l'Église de France désire que continue cet apostolat missionnaire, mission de l'Église : il faut donner toute sécurité sur ce point à nos séminaristes.

[...]

La Mission ouvrière est en pleine révision ; à l'intérieur, on est en attente fiévreuse. M. Bonnet [secrétaire général de la Mission ouvrière] n'a pas abandonné encore. Le travail de la Mission de France en liaison avec l'Action catholique s'améliore : la Mission ouvrière y a beaucoup contribué.

Les marins ont débarqué sauf un qui quittera vers Pâques. Ils s'interrogent selon les endroits pour voir comment ils pourront garder le contact. C'est le cas le plus net en effet où l'apostolat est totalement abandonné, celui des "navigants". Ils ont eu une expérience très intéressante. Il y en avait une vingtaine de France. Mgr de Provençères [archevêque d'Aix et d'Arles] se montre très libéral pour qu'on puisse rester le plus possible au service des marins.

Les prêtres au travail.

La plus grande majorité s'est inclinée. L'arrêt du travail s'est échelonné. Marseille a débrayé tout de suite, quelques-uns sont demeurés jusqu'en janvier ou février. Les derniers abandonneront pour les congés payés.

Ils cherchent les travaux encore permis de forme artisanale. D'ailleurs certains de ces travaux prennent plus et rapportent moins que le travail ancien. Le Père Voillaume [supérieur des Petits Frères de Jésus] dit la même chose. À Dunkerque entreprise intéressante, sorte de ramassage de déchets. Certains essais ne sont pas viables, mais on peut certainement arriver à trouver. Dans la vallée de l'Eure, la question n'est pas réglée. Ils étaient très insérés dans le pays, caractérisé aussi par une vie liturgique tout à fait anarchique. Mgr laissait faire disant : "C'est missionnaire." Trois travaillaient à plein temps (Vernon) ; Ceux des barrages arrêtent en même temps que les barrages qui terminent en ce moment.

Il n'y a pas eu de "résistance", mais on nous harcèle : qu'est-ce qu'on va faire ? État d'esprit très différent de 1954, mais on sent parfois un découragement intérieur.

L'hôtellerie.

[...]

La commission épiscopale, considérant que le St Office n'exclut pas ce travail très spécial et à temps limité, souhaite le voir continuer dans le sens prévu et on y mettra un second prêtre, dès que possible.

Centre national des archives de l'Église de France, 82 CE 2.

ANNEX – I Part

Títol	Lettre du cardinal Pizzardo, secrétaire de la congrégation du Saint-Office au cardinal Feltin, archevêque de Paris.
Font	<i>Histoire de la Mission de France</i> . Conception : Nathalie Viet-Depaule (CNRS-CEMS) & Bernard Boudouresques (prêtre de la Mission de France). Web: http://missiondefrance.fr/histoire/ . Diferents dates de consulta des de 2016.

Éminence Révérendissime,

Le rapport que Votre Éminence Révérendissime m'a fait remettre sur l'apostolat ouvrier en France, et en particulier sur les « prêtres au travail », a fait l'objet d'une étude attentive de la part du Saint-Office.

Ce Suprême Sacré Dicastère avait déjà appris avec satisfaction la constitution par l'Assemblée des cardinaux et archevêques de France, en mars 1957, sous la présidence de Votre Éminence, de la Mission ouvrière, chargée de « coordonner tous les efforts apostoliques orientés vers le monde ouvrier, et en particulier l'action des laïcs militants de la JOC et de l'ACO ». Il se réjouit maintenant de savoir que dix-neuf secteurs missionnaires ont déjà été établis dans quatorze diocèses, sous la direction effective d'un délégué de l'Ordinaire.

Mais la note remise par Votre Éminence demande que des prêtres, choisis par leur évêque, bien préparés, soutenus par une sacerdotale authentique et unis au clergé paroissial, puissent travailler en usine à plein temps et non plus seulement trois heures par jour.

Après avoir pris l'avis de tous les consultants, les Éminentissimes Pères de cette Suprême Sacrée Congrégation ont examiné attentivement l'importante et délicate question des « prêtres au travail ». Voici les conclusions auxquelles ils sont parvenus, dans leurs assemblées plénières des 10 et 24 juin 1959 :

1°. Le Saint-Siège partage la conviction des évêques de France au sujet de la nécessité d'un apostolat intense et efficace dans les milieux ouvriers, pour les ramener à la foi et à la pratique de la vie chrétienne, dont ils se sont malheureusement éloignés.

Il félicite les évêques français de leur zèle pastoral et des grands efforts qu'ils ont faits et font encore pour résoudre le grave problème de l'évangélisation des milieux ouvriers.

Il est convaincu qu'avec la grâce de Dieu, les prêtres qui se dévouent à cet apostolat sauront réveiller dans le fond de l'âme des ouvriers français une aspiration chrétienne enracinée par la longue tradition catholique de leur pays. D'ailleurs, il est bien difficile de considérer comme totalement déchristianisées des masses d'hommes dont un très grand nombre encore ont reçu le caractère sacré et indélébile du baptême.

2°. Le Saint-Siège estime que, pour évangéliser les milieux ouvriers, il n'est pas indispensable d'envoyer des prêtres comme ouvriers dans les milieux de travail et qu'il n'est pas possible de sacrifier la conception traditionnelle du sacerdoce à ce but, auquel pourtant l'Église tient comme à l'une de ses missions les plus chères.

En effet, c'est essentiellement pour exercer des fonctions sacrées que le prêtre est ordonné : offrir à Dieu le Saint sacrifice de la messe et la prière publique de l'Église, distribuer aux fidèles les Sacrements et la parole de Dieu. Toutes les autres activités du prêtre doivent être ordonnées en quelque manière à ces fonctions ou en découler comme des conséquences pratiques, et tout ce qui est incompatible avec elles doit être exclu de la vie du prêtre.

Il est bien vrai que le prêtre, comme les apôtres, est un témoin (cf. Act. I, 8), mais c'est pour attester de la résurrection du Christ (cf. Act. I, 22) et donc de sa mission divine et rédemptrice. Or c'est avant tout par la parole qu'il doit témoigner, et non par le travail manuel accompli parmi les ouvriers, comme s'il était l'un d'entre eux.

3°. En outre, le Saint-Siège estime que le travail en usine ou en chantier est incompatible avec la vie et les obligations sacerdotales.

En effet, les jours de travail, il serait presque impossible au prêtre de remplir tous les devoirs de prière que l'Église exige de lui chaque jour : célébration de la Sainte messe, récitation intégrale du bréviaire, oraison mentale, visite au Saint-Sacrement et chapelet.

Et même si certains y arrivaient, il n'en resterait pas moins qu'ils consacraient au travail manuel un temps qui devait être employé au ministère sacerdotal ou à l'étude sacrée (cf. can. 127) : les apôtres n'ont-ils pas précisément institué le diaconat pour se

libérer des tâches temporelles et pour vaquer à la prière et à la prédication (cf. Act. VI, 2, 4) ?

D'autre part, le travail en usine, ou même dans des entreprises moins importantes, expose peu à peu le prêtre à subir l'influence du milieu. Le « prêtre au travail » ne se trouve pas seulement plongé dans une ambiance matérialisée, néfaste pour sa vie spirituelle et souvent même dangereuse pour sa chasteté, il est aussi amené comme malgré lui à penser comme ses camarades de travail dans le monde syndical et social et à prendre part à leurs revendications : redoutable engrenage qui le mène rapidement à participer à la lutte des classes. Or cela est inadmissible pour un prêtre.

Telles sont les raisons qui ont déterminé les éminentissimes cardinaux du Saint-Office à décider la cessation du travail des prêtres comme ouvriers ou employés dans les usines et dans les autres entreprises, ou comme marins sur les bateaux de pêche ou de transport, et la substitution des « prêtres au travail » par des groupes de prêtres et de laïcs spécialement consacrés à l'apostolat des milieux ouvriers.

Dans l'audience du 11 juin 1959, le Saint-Père a daigné approuver ces décisions, et, lorsqu'il reçut Votre Éminence, le même jour, il lui fit part de sa pensée à ce sujet. Après avoir lu le rapport que lui a remis Votre Éminence, Sa Sainteté a jugé devoir confirmer les décrets du Saint-Office des 10 et 24 juin.

Il appartient maintenant aux évêques de France de préparer les différentes formes que l'apostolat pourra prendre dans les milieux ouvriers.

À la suite du Pape Pie XI, ils n'ont pas cessé de rappeler aux ouvriers chrétiens leur « très noble mission » : « Sous la conduite de leurs évêques et de leurs prêtres, ce sont eux qui doivent ramener à l'Église et à Dieu les multitudes immenses de leurs frères de travail qui, exaspérés de n'avoir pas été compris ni traités avec le respect auquel ils avaient droit, se sont éloignés de Dieu. » (Encyclique *Divini Redemptoris*).

Depuis deux ans, sous l'impulsion des cardinaux et archevêques de France, la Mission ouvrière a réussi à coordonner cet apostolat laïc avec le ministère des prêtres de paroisse et des aumôniers d'Action catholique.

Le Saint-Siège demande aux évêques de France d'envisager si le moment n'est pas maintenant venu d'ajouter à ces excellentes initiatives la création d'un ou de plusieurs instituts séculiers composés de membres prêtres et de membres laïcs.

Ces derniers pourront travailler dans les usines sans autre limite de temps que celle qu'exigent la vie spirituelle et leur santé : membres d'une institution d'Église, ils porteront un témoignage particulièrement qualifié.

Dans cette nouvelle forme de Mission ouvrière, les prêtres auront un rôle important et efficace. À leurs confrères laïcs, ils donneront une instruction religieuse et une formation spirituelle profondes et adaptées à leur état de vie et à leur condition ouvrière. Ils leur feront connaître toujours mieux la doctrine sociale de l'Église, en particulier sur les problèmes du travail. Ils les guideront dans leur action quotidienne auprès de leurs compagnons de travail, les conseilleront dans leurs problèmes et les soutiendront dans leurs difficultés.

Grâce au contact réalisé par ces membres laïcs de l'Institut séculier, ils pourront commencer à exercer le ministère sacerdotal auprès des ouvriers, en dehors de l'usine, et auprès des familles et des enfants. Leur connaissance, approfondie et entretenue par l'étude, de la doctrine sociale de l'Église, leur permettra de conseiller les ouvriers en matière syndicale et en tant d'autres questions d'ordre temporel, sur lesquelles ils leur donneront la vraie solution chrétienne. Enfin et surtout, dans le climat de confiance réalisée par ces contacts, ils pourront peu à peu ouvrir ces âmes à la vérité surnaturelle et les amener à la pratique de la vie chrétienne.

Le Saint-Siège demande à Votre Éminence de bien vouloir étudier cette nouvelle forme d'apostolat, qui semble répondre aux exigences particulières de l'évangélisation des masses ouvrières : l'Institut séculier, tel que l'a conçu le Pape Pie XII dans sa constitution apostolique *Provida Mater Ecclesia*, n'est-il pas parfaitement adapté, dans sa nature comme dans ses méthodes, aux besoins de l'apostolat ouvrier ?

Il va sans dire que la substitution des « prêtres au travail » par de nouvelles institutions devra s'accomplir graduellement, avec toute la prudence nécessaire, afin d'éviter tout changement improvisé ou généralisé, ou de dangereuses perturbations dans l'apostolat auprès des ouvriers. Les Ordinaires sauront certainement saisir toutes les occasions

opportunes pour les retirer du travail en les affectant à d'autres ministères auprès des ouvriers.

Quant aux prêtres qui travaillent en mer, ils ne devront pas signer de nouveaux engagements et, dès leur retour sur terre, ils rompront avec ceux qu'ils avaient pris.

Je prie Votre Éminence de se mettre en relation avec Son Éminence le cardinal Liénart, à qui j'envoie une copie de cette lettre en sa qualité de président de l'Assemblée des cardinaux et archevêques de France, et je demande à Votre Éminence, comme président de la Mission ouvrière, de bien vouloir communiquer ces décisions aux archevêques et évêques, ainsi qu'aux supérieurs religieux, qui ont des "prêtres au travail" de leur diocèse ou de leur institut.

Le Saint-Siège sait qu'il impose aux "prêtres au travail" un réel sacrifice en leur demandant de renoncer à leur activité ouvrière. Mais il sait aussi qu'il peut compter sur leur filiale soumission à des décisions qui ont été prises dans leur intérêt et dans celui de leur apostolat auprès des ouvriers. Qu'ils aient confiance dans la fécondité de leur obéissance pour leur vie sacerdotale et pour leur ministère, et qu'ils sachent que le Saint-Père les entoure d'une très bienveillante sollicitude. »

Archives historiques de l'archevêché de Paris, fonds Feltin I D XV.

La Documentation Catholique, « La fin de l'expérience des "prêtres au travail" », n° 1313, 4 octobre 1959, col. 1222-1226.

ANNEX – I Part

Títol	Les quatre fundacions de la Companyia de Jesús.
Font	O'MALLEY, John W., SJ: <i>Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente</i> . Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014: 151-155.

John O'Malley ens estructura la història general de la Companyia de Jesús en un pròleg i quatre fundacions: el pròleg aniria del 1534 fins a 1539; la primera fundació, entre el 1540 fins el 1549; la segona fundació, al voltant de 1550 fins a 1773; la tercera fundació començaria el 1814; la quarta, dataria del 1965 fins l'actualitat.

El pròleg (1534-1539). El primer pas cap a la fundació es faria l'any 1534, quan Ignasi de Loiola més sis estudiants de la Universitat de París van pronunciar un vot de pobresa i varen proposar-se viatjar plegats a Terra Santa. Aquests estudiants des d'aleshores tenien una “empresa comuna”. Ja bans de deixar París, se'ls hi van unir altres tres estudiants, i van començar a anomenar-se així mateixos membres d'una *compagnia di Gesù* (una germandat de Jesús). La idea original seria la d'un col·lectiu de missioners i predicadors itinerants, amb un estil de vida informal i igualitari.

La primera fundació (1540-1549). L'any 1540 els estudiants de París van vincular-se, de manera permanent, com a membres d'una ordre religiosa reconeguda oficialment per a l'Església. El reconeixement oficial va comportar la redacció de unes *Constitucions*, a on es regulaven les normes de l'organització, amb els seus procediments i jerarquies (els seus superiors i els seus súbdits).

La segona fundació (1550-1773). La SJ es compromet dins la formació acadèmica reglada com a ministeri prioritari. Suposaria superar la idea original de missioners i predicadors itinerants a incloure a mestres i professors amb residència estable. Això implicaria un canvi cultural, al haver-hi jesuïtes especialistes en les diverses branques del coneixement i formes culturals.

A causa del breu pontifici *Dominis ac redemptor* de 1773 va suprimir-se la Companyia de Jesús i no va tornar a ser restaurada fins el 1814.

La tercera fundació (1814-1965). El 1814, Pius VII (1800-23), va decretar amb la butlla pontifícia *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* la restauració de la Companyia. Va ser restaurada sota l'onada conservadora començada aquell mateix any de 1814. Encara que la identitat essencial de la Companyia era la mateixa que abans de la seva supressió, no així la seva mentalitat cultural, política i religiosa que va ser la imatge del catolicisme de la restauració dominant.

A la Congregació General 28 (CG 28) al 1938, la Companyia va afrontar per primera cop la legislació de l'apostolat social (en consonància de les dues encíclics anteriors).

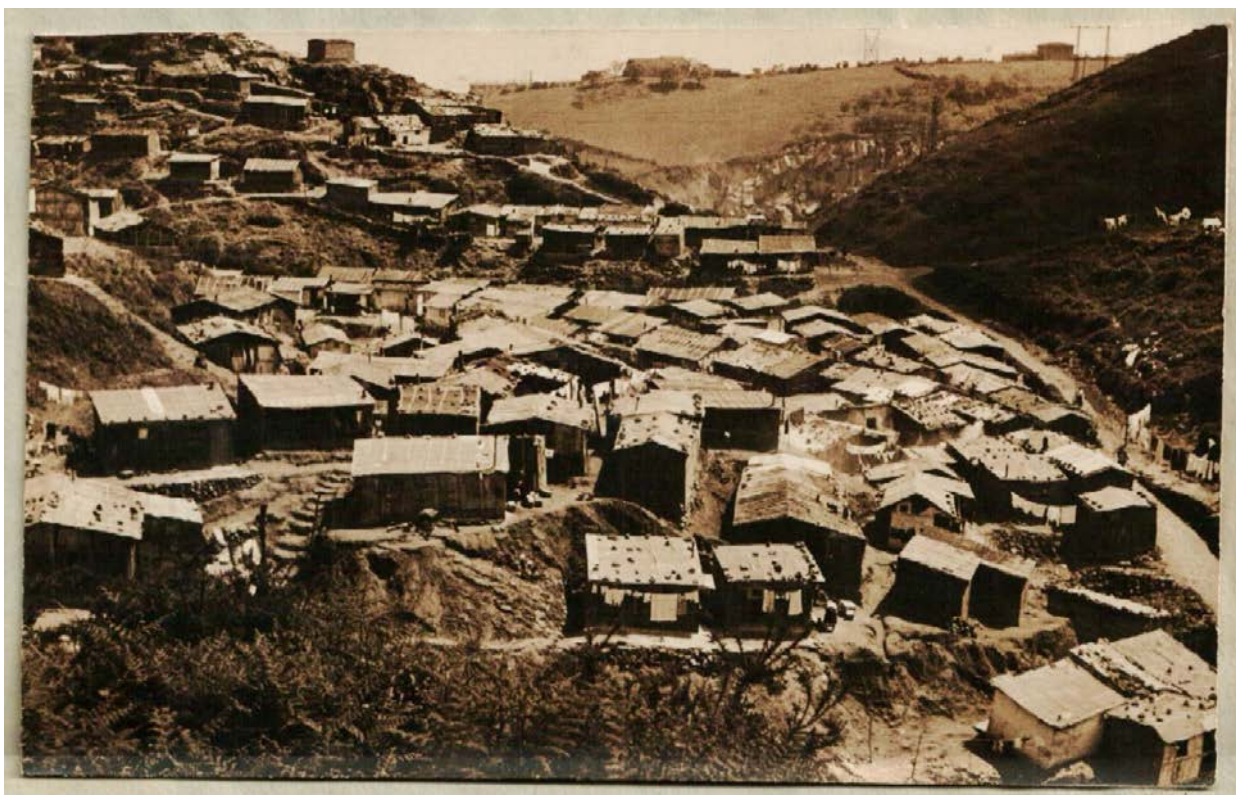
La quarta fundació (des de 1965). La Congregació General XXXI (1965-1966) com a punt d'inflexió de l'orientació i posicions que havia mantingut la Companyia fins aleshores (des de 1814 fins el Concili Vaticà II la SJ és associada a corrents conservadores i elitistes). La Congregació va tenir present, al prendre les seves decisions, dos fets: la comprensió de la primitiva Companyia i els seus documents normatius; i el Concili Vaticà II.

Aquesta quarta fundació té els seus antecedents immediats al final del conflicte bèl·lic de la Segona Guerra Mundial el 1945 mostrava un escenari cultural oposat a unes poques dècades anteriors, en el que l'històric antagonisme entre l'Església i el liberalisme semblava una dicotomia totalment desfasada. La difusió dels horrors de l'holocaust van provocar un profund examen de consciència sobre com pensaven i actuaven els catòlics front a les persones d'altres creences. Al mateix temps, l'esperit anticolonial va agafar embranzida, fet que va forçar als jesuïtes a reexaminar la totalitat de la seva empresa missionera.

ANNEX – I Part

Títol	Situación del suburbio “Uretamendi”. Sugerencias en vistas a su eliminación. Fotografies Uretamendi.
Font	A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 1]. <i>Situación del suburbio “Uretamendi”. Sugerencias en vistas a su eliminación.</i> 1959. 5 pp. + 6 fotos + bobina súper8. A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 2]. Fotos de la despedida del padre Borri, en otro barrio: - La chabola es la escuela. - la fuente se consiguió poner A.H.S.I.C. [229. 4: M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 2]. José M. Borri: “Un año al servicio del suburbio más mísero de Bilbao”. <i>Boletín del Secretariado de Obras Sociales de la Compañía de Jesús en España.</i> Año XII, núm. 26, abril 1959.

Vista panoràmica general d’Uretamendi

Carrer del barri. Un nen i dues nenes.

L'escola. El fons a l'esquerra el pare Borri.

El pare Borri al barri.

Títol

Hace 25 años – Entre vivas y aplausos: Los chabolistas de Uretamendi, en masa, despidieron al Padre Borri.

Font

La Gaceta del Norte. Bilbao, miércoles 2 de septiembre de 1959.

LA GACETA DEL NORTE

BILBAO. Año LVIII Núm. 18.995 Depósito legal: B1 22/1956 Precio: 1,50 Miércoles, 2 septiembre de 1959 Frascos concertado Num. 02/19 HENAO, 8. Telf. 14790. Apart. 125

Historia

Entre vivas y abrazos

Los chabolistas de Uretamendi, en masa, despidieron al Padre Borri

HACE
25
años

Ya pitaba el tren anunciando su salida: contra el convoy se apelotonaban los de Uretamendi para estrechar, por última vez, su mano. Pancartas y banderitas se agitaban mientras los chavales repetían, cantando: "Don José María, no se marche usted", en una manifestación tan espontánea como emocionante de cariño y gratitud. (Foto Cecilio.)

HASTA última hora —eran las siete de la tarde y el tren salía a las ocho y cuarto— estuvo el Padre Borri entre los chicos de Uretamendi.

Entre ellos, y abrazos, y charlas. Que se le cogaban del cuello y de las piernas y padres y madres que lloraban sin disimulo, sa-

ludó el Padre hacia Deusto, para despedirse de los superiores, después de una mirada última a la chabola —en la puerta una cruz de madera— que ha sido su casa y su lugar de trabajo en el pobre barrio.

Los de Uretamendi no se conformaron: querían apurar hasta el último momento sus demostraciones de cariño y se trajeron los vitracos con banderitas de papel de seda amarillo y blanco, los mayores con pancartas fabricadas de prisa, a la estación de Abando. Bilbao los miró, mientras vivía, ignorante, la placidez de la tardeada en las butacas de los cafés y en los paseos, pitando cantando y gritando, sin explicarse qué pasaba.

En la estación, cuando llegó el Padre Borri, hubo una algarabía de gritos infantiles y de mayores, y el Padre Borri fue despidiéndose casi uno a uno, cogiendo en brazos a los niños, mientras las madres —y hombres renegridos con mucho pelo en la barba— lloraban presas de la más viva emoción al decir adiós a aquel hombre, testamento vivo del Evangelio, entre ellos. Un grupo de hombres lo tomó a viva fuerza para que todos pudieran verlo...

Cuando el tren anunció que iba a partir, el Padre Borri recó, desde la ventanilla, un Avenaria.

Frente a él, una pancarta en la que alguien había pintado con rústicas letras: «Padre Borri: Uretamendi seguirá el camino marcado por tí. La salutación angélica fue contestada desde el andén, de rodillas, por aquella masa de chabolistas conmovida. Luego, al arrancar el tren, como antes cuando las despedidas personales, unos gritaban como frenéticos y otros no podían moverse del temblor de la emoción del adiós, que se les traslucía en lágrimas. Los chavales repetían el sonsonete de una canción hecha para el momento: «Don José María, no se marche usted...»

Y el tren se fue, llevándose al Padre Borri. El fervor de la despedida, las pruebas de ardiente gratitud, de cariño, dijo cómo los chabolistas saben querer a los que les dan su corazón y su brazo, a los que les ayudan. Buen ejemplo, del que tienen que tomar nota los que viven de espaldas al problema, sin preocuparse de dar su testimonio de hermandad, de cristianos. Porque yo no he visto, ni quiero ver, cómo se produce esa gran fuerza emocional, noble, ingenua, ante el olvido, el abandono...

El tren se marchó, perdiéndose en la noche sus luces de cola, y aún seguían las madres con sus hijos en alto, como pidiendo una bendición, como ofreciéndolos al Padre y Hermano de todos.

Tras un hondo suspiro, quisimos hacer un resumen de lo que aquel hombre de mirada profunda, que se iba, ha hecho aquí. Y nos saltó al punto de lo fondo del alma una frase evangélica que lo dice todo: «Pasó haciendo el bien...»

ANNEX – II Part

Títol	Organigrama de la Missió Obrera Francesa.
Font	GIMENEZ COMPANYY, Jesús (1991): “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. <i>Cuadernos Misión Obrera</i> , nº 3: 4.

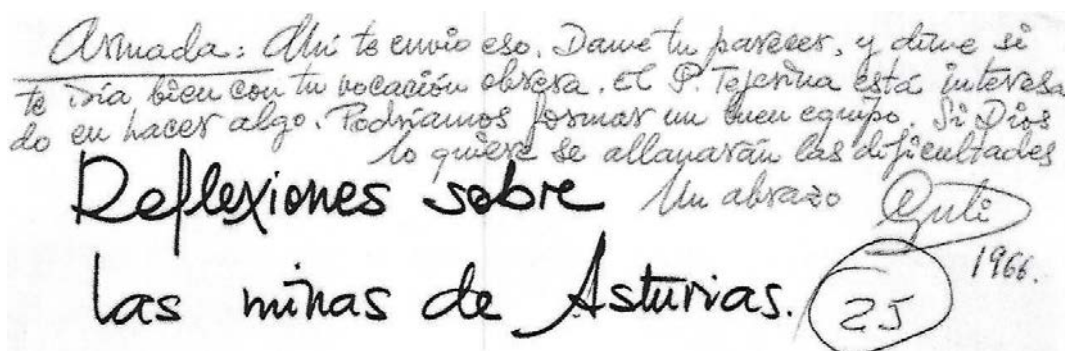
ORGANIGRAMA DE LA MISSIÓ OBRERA FRANCESA
COMITÉ EPISCOPAL DE LA MISSIÓ OBRERA
Cinc bisbes. Un presideix, anomenat per Roma
SECRETARIAT NACIONAL DE LA MISSIÓ OBRERA
Quatre sacerdots. Un és secretari
Un altre responsable de l'experiència en el treball
Tres laics representen a: ACO, JOC, JOCF

DELEGATS	SUPERIORS	DIRIGENTS
DIOCESANS	RELIGIOSOS	NACIONALS DELS
DE LA M.O.	O D'INSTITUCIONS	MOVIMENTS
	EMMARCADES EN	OBRERS LAICS
	LA M.O.	

M.O.P.P.
Missió Obrera de Sant Pere i Sant Pau, Institut Apostòlic
MISSIÓ DE FRANÇA
Prelatura de Pontigny, amb el seu Bisbe
GERMANETS DE JESÚS
Institut religiós
EL PRADO
Associació de sacerdots diocesans
Segons l'esperit del P. Chevrier
RELIGIOSOS
Dominics, Jesuïtes, Franciscans ...

ANNEX – II Part

Títol	Reflexiones sobre las minas de Asturias.
Font	A.H.S.I.C. [229.5. Missió Obrera. Espanya 1966-1969: MO Espanya 1967]. Carlos José Gutiérrez S. I.: <i>Reflexiones sobre las minas de Asturias</i> . Salamanca, diciembre 1965.

Amada: Allí te envío eso. Dame tu parecer, y dime si te iría bien con tu vocación obrera. El P. Tejerina está interesado en hacer algo. Podríamos formar un buen equipo. Si Dios lo quiere se allanarán las dificultades. Un abrazo. Gutié. 1966.

Reflexiones sobre las minas de Asturias. (25)

Un mes de trabajo en una mina de Asturias para cualquiera de los NN. es una experiencia que no se borra fácilmente, y que deja grabada en una vocación apostólica una seria inquietud de la que difícilmente se puede uno liberar ya.

El impacto fuerte e inmediato que recibe uno a los pocos días de convivir en ese mundo minero es la AUSENCIA TOTAL DE LA IGLESIA en ese mundo del trabajo. Da la impresión de encontrarse en un mundo situado al margen de nuestro cristianismo, una isla que la Iglesia española no ha descubierto aun, o finge ignorar, y la que se encuentra desgraciadamente lejos.

Creo que se puede decir, sin miedo a exagerar; que los mineros asturianos en bloque no son cristianos. Téngase en cuenta que el problema minero de Asturias es distinto del problema minero de León o norte de Palencia. En bloque están lejos de todo lo que pueda oler a iglesia y a curas, y a la vez da la sensación que la Iglesia tampoco se ha acercado al mundo minero en esta región de Asturias.

Hay un muro que separa ambos mundos: un muro de incomprensión, resentimiento, complejo de inferioridad... por un lado; de olvido, de impotencia y miedo por el nuestro.

El hecho de que exista esta masa minera flotando en el mundo de las ideas es algo inquietante, dado que está a merced de cualquier ideología que quiera trabajarles. De hecho ya hay diversas células comunistas y socialistas entre ellos, aunque escasas por el momento. Por otro lado esta situación es algo que escandaliza a todo aquel que conoce el espíritu apostólico de la Iglesia; es como un tumor en medio de una región profundamente cristiana, llena de clero, que indica que algo no marcha bien en nuestro cielo. No olvidemos el número de jesuitas que trabajan en Gijón, a pocos metros de la cuenca minera (106 jesuitas según el catálogo del 66), y nadie hasta ahora, ni sacerdotes ni religiosos han hecho nada eficaz por cristianizar ese mundo minero que está mucho más alejado de la Iglesia, que el mundo obrero en general.

Es verdad que algunas Congregaciones de Hermanos han abierto algunas escuelas, por “iniciativa de las mismas empresas” para los hijos de los mineros, pero es esto tan escaso y tan insuficiente para resolver el problema, que parecería irónico hablar por ello de la presencia de la Iglesia.

Hablando un día con los directivos de una mina, uno de ellos me dijo:

“Uds. nos exigen mucho a los patronos, a veces con desconocimiento real de los auténticos problemas sociales, pero ¿qué han hecho Uds. en el campo religioso?”

Fue una sensación de soledad, de desamparo, de vergüenza, la que me inundó alma, y tuve que callarme.

No culpo de esta situación a ninguna persona concreta, menos aún a los sacerdotes que trabajan en las parroquias de estos pueblos mineros; con los que traté quedé muy bien impresionado. Solamente constato un hecho:

- ni los mineros quieren nada con la Iglesia (no la conocen)
- ni la Iglesia se preocupa de ellos (eso es lo que ellos piensan)

No dejan de ser apreciaciones subjetivas ambas, pero con un fundamento real, y con unas consecuencias lamentables, trágicas, en una España tan llena de clero por todos los lados. Hoy por hoy en la Cuenca de Langreo y Mieres, con: más de 25.000 mineros (sin contar sus familias) la Iglesia está ausente, Cristo es algo muy lejano, apenas perceptible, y la idea de Dios va difuminándose de tal manera, que ya no sabe uno hasta qué punto queda algo de fe.

Hace un par de años unos sacerdotes franceses estuvieron haciendo un estudio pastoral de nuestras minas asturianas. Se lamentaban de que nosotros los españoles no hiciéramos nada por ayudar a estos hombres que “aún conservan la fe”, mientras que los mineros franceses ya la han perdido. Y por esta no se equivocaban. Creo que de no tomar medidas rápidas y especiales de apostolado en este campo minero de Asturias pronto a los mineros asturianos les ocurrirá lo mismo que a sus hermanos franceses, y entonces, si nos decidimos a hacer algo, será todo mucho más difícil y menos eficaz.

Nuestra responsabilidad es grande, a mi entender, y tratar de desentenderse o demorar la acción apostólica, un pecado muy serio, del que habrá que dar cuenta a Dios y a la Iglesia.

ESTADO ACTUAL DE LOS MINEROS ASTURIANOS (ideas sueltas)

- Tienen fe, al menos la mayoría, y en lo profundo del corazón hay un respeto sincero a todo lo sacro. Esto no quiere decir que no vivan alejados de todo ello, y poco a poco este sentimiento religioso vaya debilitándose de tal manera, que en muchos haya desaparecido ya completamente.

- “LOS CURAS NO MUEREN EN LA MINA” es éste un slogan que repiten con insistencia, con una dosis de resentimiento hacia los curas y la Iglesia (para ellos Iglesia y curas es la misma cosa).

- los curas son un cuerpo de funcionarios que viven en su mundo, de él viven trabajan poco, y no arriesgan nada (esta idea la llevan ellos bien metida dentro, y sólo el ejemplo de lo contrario podría ir disuadiéndolos).

- de hecho los curas de la cuenca minera con los que traté un poco son hombres celosos, trabajadores, pero que se sienten totalmente impotentes para romper el muro que les separa del mundo minero, al que no llegan en modo alguno, y al que sienten hostil. Las Iglesias de esas poblaciones: La Folguera, Sama,... se llenan (según propia confesión de los mismos sacerdotes) de funcionarios y comerciantes que viven en torno a las minas.

- no creen en el celibato sacerdotal, menos aun en la pobreza como testimonio de un mundo sobrenatural. El evangelio lo desconocen por completo. Cristo es para ellos el gran desconocido.

- transcribo a continuación un esbozo de conversación a la que asistí con mis compañeros de trabajo, mientras tomábamos el bocadillo sentados en la galería.

Dimas : "¿qué es eso de que hay tres dioses y uno sólo?"

Agustin: eso no lo entiende nadie.

Legio: Yo os lo explicaré. El Padre y el Hijo existieron pero ya murieron, y ahora sólo existe el Espíritu que permanece en nosotros por medio de los hijos. Cuando nosotros muramos permanecemos en los hijos y el que no los tenga que...

Varios (a Legio): ¿Cómo sabes tanto? Tú has tenido que estudiar para cura.

- todo chico joven que entre en la mina se ve lanzado irremisiblemente a la blasfemia constante, al vino y a las mujeres. Varios chico jóvenes que entraron conmigo, los vi a los pocos días blasfemando como los demás, y contando con voz alta entre el aplauso de todos sus primeras experiencias sexuales en un barrio de Gijón.

- el fondo de la galería para el minero es algo que lo separa del resto del mundo. Esto les une entre sí y los hace sentirse "separados" de todo lo ajeno a la mina.

El minero se siente desamparado de todos

- conoce de sobra el riesgo que corre; ve con frecuencia la muerte o el accidente en el compañero de trabajo.

- se sabe enfermo, o no duda que pronto caerá silicoso sin remedio. Con frecuencia a los 40 años se sienten viejos y lo aparentan.

- trabajan en la mina porque pagan mejor que en otro sitios. Gastan mucho, derrochan, no saben administrarse, y en quince días, muchos de ellos, funden la paga de un mes y el resto viven en la miseria.

- con frecuencia quien entra en la mina ya no sabe salir de ella, aunque quiera; está acostumbrado a un dinero, del que no sabe prescindir, y aunque se vean morir, siguen en el tajo.

Realmente el minero está desamparado

- su mentalidad es en todo muy primitiva.

- un buen porcentaje no sabe leer ni escribir.

- tienen problemas familiares serios, en los que ellos mismos se meten por incultura, y de los que no saben salir ya.

- la mayor parte de los matrimonios se realizan por “causas mayores”. Muchas veces entre marido y mujer no ha habido ninguna relación amorosa, sino una relación sexual, que luego pagan para toda la vida.

- las mujeres no tienen ninguna preparación para el matrimonio, ni moral, ni humana, muchas ni saben guisar, ni cocer,... Existe un porcentaje elevado de mujeres borrachas. El pudor es mínimo entre ellas.

- el minero está a merced de cualquier ideología.

- el estar exento del servicio militar (ley general para todo el que trabaje en el fondo de la mina) es algo que perjudica notablemente al minero, y le retiene en su incultura.

- el desorden sexual es abierto y corriente; nadie les ha dicho lo contrario. De ello no se avergüenzan, comentan sus desordenes en voz alta, y a muchas esposas les parece normal que sus maridos vayan a casas de prostitución.

El minero tiene grandes virtudes humanas

-generosidad hasta lo heroico.

- espíritu de sacrificio, que no he visto en otra parte.
- profundamente honrados (ellos se lamentan de que se está empezando a perder esa honradez).
- no tienen miedo al riesgo serio, con peligro de la vida. Están ya acostumbrados a ver la muerte muy de cerca.
- muy fáciles de manejar (lo cual da una mayor responsabilidad a los que nos deberíamos ocupar más de ellos).
- tienen ansia de superación y de consejo. El minero conocer su indigencia moral y humana, y se agarra enseguida a cualquiera que sepa más que ellos.
- profundamente respetuosos en el fondo, aunque su exterior sea brusco y de baja expresión.
- la solidaridad es la virtud más característica del minero. La hermandad y el compañerismo no tienen igual. Es una de las razones por las que el minero se encuentra a gusto en su trabajo.

Sugerencias

Pablo VI ha confiado a la Compañía., como misión específica suya en los momentos actuales, la lucha contra el ateísmo moderno. El P. Arrupe ha tomado como suyo este deseo del Papa, y ha hablado en varias ocasiones recientes de esta tarea contra el ateísmo, como una de las principales de la Iglesia, y la principal que toma sobre sus hombros la Compañía durante su generalato.

En nuestra patria, y en la mayor parte del mundo cristiano, los universitarios y los obreros son los que llevan en su ambiente el peligro más inminente de un materialismo ateo masivo. Y entre las clases trabajadoras, ninguna tan necesitada como esta zona minera de Asturias.

Creo poder decir, sin temor a exagerar, que la situación de estos hombres en lo humano y espiritual no ha cambiado mucho con el ambiente que vivían antes de nuestra guerra civil. Es probable que aun tengan menos idea de Dios que entonces, pues el abandono

espiritual en que viven va consumiendo las pocas reservas espirituales que traían de atrás.

Los sacerdotes que trabajan en las tareas parroquiales en esta zona de Langreo confiesan su impotencia pastoral en el mundo minero. Las iglesias se llenan de funcionarios y comerciantes que viven en esta comarca. Ni los mineros pisan la iglesia, ni los sacerdotes se atreven a acercarse a la mina o a entrar en su ambiente.

La experiencia de los sacerdotes obreros, aprobada recientemente por Pablo VI primero, y más oficialmente por el Concilio, nos abre las puertas para un apostolado necesario, el único eficaz por el momento, y urgente, en esta Cuenca de Langreo y Mieres, con sus 25.000 obreros que trabajan en las minas.

Como experiencia necesaria, a mí entender, y de gran interés social, sugiero lo siguiente:

1. Formar una residencia obrera en esta zona de la cuenca minera de Langreo, que podría estar compuesta por cuatro Padres, todos ellos trabajando en las minas, dos de ellos lo harían en el turno de mañana, atendiendo a la labor parroquial o pastoral en las horas de la tarde, y los otros dos trabajarían en el turno de tarde, atendiendo pastoralmente la mañana.
2. Esta residencia dependería jurídicamente del Superior de Oviedo, con contacto directo e inmediato con el Sr. Obispo, para sentir así el respaldo de la Jerarquía, cosa del todo necesaria en esta experiencia obrera.
3. Creo merecería la pena pensar si estos pares podrían llevar una parroquia (tan conveniente en una pastoral profunda), o simplemente trabajar independientes en la labor de nuestras residencias clásicas. Todo ello de acuerdo y con los deseos del Sr. Obispo.
4. El testimonio de la Iglesia sería más auténtico en estos ambientes. Se rompería la barrera que separa a los mineros de la Iglesia; confiarían más en nosotros, y la labor pastoral y educacional a que podría dar pie este movimiento de residencia obrera podría ser de grandes alcances, sin poder medirlos por el momento, y de muchísima gloria del Señor.

5. De estas residencias podrían nacer agrupaciones católicas de mineros, tipo JOC, VOJ, HOAC, etc. agrupaciones de familias, con una preocupación seria por su formación humana y espiritual. Creo que fácilmente podríamos encontrar la colaboración del laicado en estas obras de educación humana.

6. El radio de acción y la eficacia apostólica de tal parroquia o residencia, sustentada por sacerdotes mineros podría ser tan grande y consoladora, que pronto quizás, pudiésemos ver proliferar nuevas residencias; y es probable que sacerdotes de ambos cleros imitasen la experiencia. Teniendo así cristianizados en el término de pocos años toda esta cuenca minera., tan abandonada espiritualmente durante mucho tiempo.

7. Con dos o tres años que cada sacerdote trabajase en la mina, tendría ya carta de ciudadanía en estos ambientes mineros, por derecho propio; y podría dedicar los años sucesivos en una labor pastoral total.

8. Todo aquel que quisiese trabajar en esta pastoral de la mina, sería conveniente trabajase antes, en el verano, por ejemplo, durante un mes, en cualquiera de estos pozos de Langreo o Mieres, y en esa experiencia podría medir sus posibilidades.

Dios quiera que esta sugerencia sea inspiración suya, y encuentre acogida favorable en los Superiores, y pronto el mundo de la mina sea una realidad cristiana, la Iglesia conocida y amada en las galerías, y en el corazón de cada minero nazca la luz y la paz de Cristo, que no puede olvidar a esos hombres, que escondidos bajo tierra, sufren y mueren, sin conocer hasta ahora su dignidad de cristianos.

Estas páginas han nacido de una experiencia del verano, de una inquietud aparecida entonces y que perdura, y del celo de que el Evangelio y la salvación llegue a todos, especialmente a los más pobres.

Carlos José Gutiérrez S. I.

Salamanca, diciembre 1965

ANNEX – II Part

Títol	Noticias de nuestra acción en Torre Romeu, Sabadell. 1965
Font	A.H.S.I.C. [229.12: J. M ^a Borri]

Sabadell, 10 de junio de 1965

Muy estimado en Xto. P. Viceprovincial:

Perdone el retraso con que cumpla su encargo de mandarle algo para Noticias de nuestra acción en Torre Romeu, Sabadell.

El barrio. - Tendrá unos 5.000 vecinos. No poseemos datos exactos, porque nos ha parecido que las fichas, estadísticas y estudios, no podían venir sino después de un contacto sacerdotal lo más espontáneo y humano posible. Todos son inmigrados, con gran mayoría de andaluces, especialmente granadinos. Muchos llevan ya años en Cataluña; el barrio hace unos doce años que comenzó a existir. La mentalidad obrera está bastante hecha.

Las casas son de una o dos plantas. Muchas construidas por los mismos interesados; no pocas todavía sin acabar del todo. Todas pagadas con grandes sacrificios. Si de un matrimonio que hacen, marido y mujer, jornadas de catorce horas, además de los hijos que también trabajan, para poder pagar 4.000 ptas. al mes, que deben de su vivienda.

En muy pocas casas hay agua corriente. No existen tampoco cloacas. Las calles están sin arreglar, con los consiguientes barrizales apenas llueve.

Hace pocas semanas ha entrado en funciones un puente que nos comunica con Sabadell salvando el río Ripoll. Hasta entonces los coches tenían que pasar por el agua, y las lluvias que hacían crecer un poco el río nos incomunicaban.

El problema de vivienda es grave. Muchas familias no tienen más que una pieza donde se amontonan todos. He visto una habitación, más pequeña que nuestros cuartos de San

Cugat, por la que pagan 1.200 ptas. de alquiler al mes; y todavía el dueño conserva en ella algunos trastos.

Gracias a Dios, está solucionado decorosamente el servicio de escuelas.

Nuestra tarea.- Aunque jurídicamente no es esto todavía una parroquia, pastoralmente nuestra actividad es enteramente parroquial. Administramos todo los Sacramentos, y el párroco del Stmo. Salvador nos ha concedido plena confianza e independencia.

El proyecto de “Stationes” en medio obrero, que aprobó el R. P. Provincial en 1962, y que comenzamos nosotros a realizar, caracterizaba así nuestra actitud pastoral: “una vida de testimonio práctico de pobreza y sencillez en medio de la vida obrera, un trato fraternal con los obreros y una entrega sacerdotal a su cristianización”.

Durante cinco meses nos aposentamos en la pequeña sacristía de la capilla que construyeron hace diez años los mismos vecinos, alentados y ayudados por los filósofos de San Cugat. Una mujer, al saber que vivíamos allí, comentó en plena calle: “Qué mal estará lo de la vivienda, si hasta los curas no encuentran”. Pero los “curas” la tuvieron al cabo de unos meses. Aprovechando un pequeño terreno que había quedado baldío - teóricamente destinado a jardín- al lado de la capilla, se construyó una casita, suficiente para nuestras necesidades y nuestra actividad pastoral. Una casita que a pesar de ser reducida y muy sencilla, haría felices inmediatamente a dos familias. Notamos esto, no porque no creamos fuera necesaria la casa, dado que en la sacristía no podíamos atender debidamente a la gente, sino para quitarnos todo aire de exageración o heroísmo que se pudiera sugerir. Vistas las cosas desde la pobreza real de las gentes que nos rodean, ha habido una cierta comunión en sus dificultades, pero bien discreta, quedándonos en una medianía, que de todos modos ha sido, en algún grado, un signo para ellos.

Hemos sido bien acogidos. Se nota el trabajo realizado durante muchos años por los filósofos de San Cugat. Hay que confesar que no hemos encontrado viva ninguna de las muchas cosas que se habían ido organizando, pero el fruto de unos contactos sencillos con tantas personas y familias queda en pie y es, a nuestro entender, lo de más valor.

En el terreno material, tratamos de evitar lo más posible la actitud del sacerdote poderoso e influyente que lo soluciona y lo consigue todo. Creemos que esto nos separaría profundamente de estas gentes y dificultaría la evangelización. Parece mejor compartir con ellos los sufrimientos y dificultades, y unidos con todos buscarle

solución. Otros sistemas pueden traer agradecimiento, admiración, pero al mismo tiempo descubren en nosotros una situación de privilegio, que contrasta terriblemente con la suya y aumenta el abismo que nos distancia de ellos. Nos mirarían como bienhechores, pero no como hermanos. Todo ello supone no usar tampoco para propias ventajas las influencias que se tengan. Y lleva necesariamente a no cultivarlas y a desear de todo corazón perderlas cuanto antes.

El nivel religioso en lo sacramental es bajo. La asistencia dominical es muy reducida. No hemos querido contar para evitar la tentación de medir por este criterio a corto plazo, el fruto de nuestra acción pastoral. A simple vista puede decirse que no se ha notado aumento alguno desde que estamos aquí. Creemos eso lógico, y sería sospechoso lo contrario: vendrían por nuestra simpatía personal, o por los favores que hiciéramos. El descubrimiento de que su fe, vivida por muchos sencillamente en los trabajos y sufrimientos de cada día, puede y debe traducirse en expresiones comunitarias de culto, es algo que necesariamente ha de ser lento, si es verdadero.

Actualmente nos hace sufrir precisamente todo lo contrario. La carga sociológica, casi folklórica, de algunas prácticas religiosas y sacramentales: bautismo, primera comunión, funerales, procesiones de Semana Santa, bodas... Nos parece que hacen más daño a la fe estas prácticas vacías con falso contenido, que la ausencia de toda práctica.

Nuestro programa pastoral es por ahora muy sencillo. Vivir con sinceridad esta presencia fraternal entre ellos, participando en todo lo posible de sus dificultades, teniendo abierta nuestra casa siempre y a todos. Multiplicar las visitas a las familias, pero buscando motivos espontáneos, para darles un carácter de verdad. Cuidar y adaptar lo más posible los actos litúrgicos, tratando de crear en los fieles habituales un clima de familia. El cultivo de los militantes no lleva por ahora mucho tiempo, porque solamente encontramos dos: un joven y una chica, que van a casarse pronto. Con los niños tenemos contactos en las Escuelas; y no nos parece por ahora oportuno crear asociaciones con ellos sería demasiado fácil y no haría sino acentuar la idea de que las cosas de Iglesia son sólo para los críos. Hay que esperar a que broten otros grupos, que no queremos estimular más que indirectamente, para que no se apoyen en nosotros, sino en sí mismos. Hemos establecido buenos contactos con los dirigentes de una Cooperativa de viviendas y de un Centro Cultural, que se están iniciando. Los del Centro, por diversas razones, han tenido muchas de sus reuniones en casa. Cuentan con

nuestro interés y nuestra disponibilidad, pero no somos los artífices de estas obras, ni los hombres poderosos que les sacamos las castañas del fuego. Con bastantes jóvenes tenemos relaciones de gran confianza; vemos que valoran y agradecen nuestro trato lleno y fraternal.

No recibimos estipendio alguno por los servicios religiosos; incluso devolvemos lo que nos da por los entierros la Funeraria. Hay un buzón en la capilla donde echan voluntariamente sus aportaciones. Les aconsejamos que no lo hagan a propósito de los sacramentos, sino en otra ocasión, para liberar así de todo sabor de dinero a estos pobres actos religiosos en los que los que hemos acostumbrado la gente a preguntar cuánto valen. Con esas aportaciones espontáneas se cubren bien los gastos habituales del culto. Nuestra vida se atiende con la ayuda que recibimos del Obispado y con nuestro trabajo manual en casa. La comprobación de este trabajo no les lleva ciertamente a grandes aspavientos, pero nos parece que comprenden su sentido y les hace bien.

En conjunto nuestro esfuerzo se dirige ahora primordialmente a ofrecer a estas gentes obreras, alejadas de una Iglesia que se presenta a sus ojos rica, poderosa y autoritaria, la antítesis de un sacerdocio pobre, servidor y fraternal, encarnado lo más posible en su vida. Cuando esto se vaya logrando, y nos creemos sinceramente en camino, llegará el momento de trazar planes pastorales más específicos que supondrán, sin duda, estudios serios de la realidad socio-religiosa del barrio. Mientras, hay que tener gran paciencia en la siembra, sin prisas por ver los frutos. La distancia que nos separa del mundo obrero es muy grande y no podemos pedir que en cuatro días se nos dé carta de ciudadanía por unos cuantos gestos, hechos con buena voluntad pero que no pueden cambiar sin más las mentalidades. Nos resulta difícil, con todo, percibir las primeras reacciones que produce nuestra actitud, incluso fuera del marco del barrio, en la clase obrera de Sabadell.

Relaciones con el clero de Sabadell: Nos han recibido con naturalidad y simpatía. Participamos totalmente en las reuniones de sacerdotes que se realizan, oficiales o privadas, y en las tareas en equipo que se van planteando. Les agrada la actitud con que procuramos movernos en estas cosas, que ha sido de total espontaneidad, sin empaques “jesuíticos”, pero dando de sí todo lo que podíamos en los trabajos comunes. Actualmente estamos en relaciones de verdadera amistad con gran parte del clero de Sabadell y con algunos sacerdotes de Tarrasa.

Yo colaboro en el equilibrio que confecciona unos esquemas de material para las homilias dominicales, que se vienen distribuyendo desde Navidad. Al marchar recientemente de Sabadell el vicario que llevaba la consiliaria J.O.C.F., se me pidió que le sustituyera. Hice constar mi falta absoluta de experiencia en la JOC. Me insistieron en que lo aceptara, pues no había posibilidad de encontrar a otro, y así lo he hecho.

Ciertamente estamos contentos de estos primeros ocho meses de nuestra experiencia. Nos parece estar en buen camino, y creemos que el Señor le agrada esta obra y nos bendice.

Aprovechamos la ocasión para agradecer la simpatía e interés que han mostrado tantos Padres y Hermanos por nuestra pequeña empresa.

Su hermano en el Señor.

José Mª Borri, S.I.

ANNEX – II Part

Títol	Sermón pronunciado por el P. David Armentia, S.j., en la parroquia de S. Fernando de Bilbao, 7-I-1966.
Font	A.H.S.I.C. [229.5: MO-Espanya 1966]

Queridos hermanos:

Es hermoso dar gracias a Dios, pero es más hermoso tener de qué darlas. La Virgen con su precioso canto del Magnificat dio gracias a Dios porque el Señor había hecho maravillas en ella.

También el fariseo entró en el templo para dar gracias, despreciando al pobre publicando que en un rincón pedía perdón a Dios de sus pecados; y el fariseo no salió justificado a los ojos del Señor.

Nosotros nos hemos reunido hoy en el templo, para dar gracias por una serie de valores que creemos tenemos. Religiosos, sacerdotes, familiares de vocaciones que han salido de esta parroquia. En definitiva nos hemos reunido aquí en nombre de nuestra fe. Nos interesa saber si nuestra fe es un auténtico valor cristiano.

Porque en nombre de la fe, hace unos años, muchos españoles luchamos contra nuestros hermanos en una lucha fratricida. Y aquello no era verdadera fe. Hace siglos la Santa Inquisición persiguió a los que no tenían fe, y se llegó a torturar cruelmente en nombre de la fe a los que no la tenían. Hace más siglos, los cristianos hacíamos Cruzadas guerreando contra los enemigos de la fe, en nombre de la fe. Por último los creyentes del pueblo judío, pueblo de las predicciones divinas, mataron al hijo de Dios en nombre de la fe.

Todo esto hoy nos aterroriza, y vemos que fueron pecados de nuestros antepasados, pecados de época a los que nuestro corazón cristiano envuelve en un atmósfera de comprensión histórica, a la vez que nuestro juicio cristiano ve con claridad meridiana los errores objetivos, las monstruosidades reales que se cometieron en nombre de la fe,

de las cuales solamente Dios será juez idóneo. La historia los juzga hoy y su juicio no es nada positivo para la fe cristiana.

Se pueden cometer muchos errores, muchos pecados en nombre de la fe o viviendo situados en una actitud creyente.

Hace unos ocho años, un sacerdote, hablando públicamente en una conferencia a profesionales, decía que la sociedad española, Estado oficialmente católico, tomada en bloque, estaba, respecto a realizaciones sociales, objetivamente en pecado mortal. Cuando oímos hablar de la inmoralidad de los Estados Nórdicos –Estados en los que se ha llegado a hacer la proposición de legitimación de matrimonios entre hombres porque se ha llegado a cambiar la naturaleza de la atracción del sexo, cayendo en los pecados más abominables de los que habla S. Pablo en sus cartas comentando los vicios de los paganos de su tiempo- cuando oímos hablar de esto, nos rasgamos las vestiduras, y damos gracias a Dios de haber nacido en un país católico en el que no se conocen tales aberraciones de la naturaleza.

Sin embargo, nuestra postura de jueces se desmorona, como una torre edificada sobre arena, ante una simple figura evangélica y una sentencia de Jesús: “el que esté sin pecado que arroje la primera piedra”. Nuestro tejado es de vidrio. Pecado por pecado, el nuestro de injusticia social colectiva es, por lo menos, tan grave como otros que tienen los vecinos, con el agravante de que aquellos los tenemos por malos y nosotros nos tenemos por buenos, incurriendo en la desagradable postura del fariseo del Evangelio.

¿Por qué si hace unos años se pudo hacer una acusación tan seria a la sociedad española respecto de su cristianismo, en la actualidad no estamos mejor? El escándalo de los pobres es cada día más manifiesto ante las injusticias de los que nos llamamos cristianos, y en las Iglesias de los suburbios y de los barrios obreros se avanza en el abandono de las prácticas religiosas. ¿Cómo no? Si estamos haciendo odiosa a Dios a nuestros hermanos, los predilectos de Cristo, a los pobres, al presentarle nosotros, los cristianos, los religiosos, los sacerdotes, y al ser esta representación injusta, en nuestro alejamiento de ellos, o en nuestra postura de cobardía al silenciar las injusticias que se cometen. ¿Y cómo se puede justificar esa nuestra postura, no ya de apuntaladores de esta situación de injusticias, sino, ni siquiera, de silenciadores de ella?

Vivimos tranquilos nuestro cristianismo cómodo, dejando dormir nuestras conciencias por las voces de los que nos dicen que somos un país católico y nuestras voces no se alza para desenmascarar el equívoco de estos falsos profetas, como cuando nos dicen de una manera autoritaria y solemne, a través de la radio y televisión que NUESTRA ORGANIZACIÓN SOCIAL ESTA DE ACUERDO CON LAS NORMAS DEL CONCILIO; y eso no es verdad. Es mentira, y por una doble razón: porque se nos habla como en nombre de Dios de una materia de la que sólo puede emitir un juicio la autoridad competente, que es la Iglesia, la única que tiene jurisdicción para ello, y la Iglesia no ha hablado. Porque además la realidad que se nos mete a diario por los ojos, nos está evidenciando lo contrario.

¿Cómo podemos decir que estamos en la línea con las normas del Concilio cuando el esquema XIII, palabra de Dios, pastoral divina para nuestras relaciones de justicia, nos dice: “Entre los derechos fundamentales de la persona humana, hay que contar el derecho de los obreros a fundar libremente asociaciones que verdaderamente los representen, a través de las cuales pueden pensar en la organización de la vida económica”. ¿Cómo se puede decir que estamos en la línea con las normas del Concilio, cuando toda la economía está pesando de una manera aplastante sobre los hombros de los obreros sin que tengan defensa?

En nombre de Dios se pueden cometer errores muy grandes. Recordar la muerte de Jesús por los judíos, las guerras de las Cruzadas predicadas por un santo, la Santa Inquisición y la guerra española. Para ellos nuestra comprensión; pero seamos no solamente testigos, sino discípulos de la historia y, sobre todo discípulos de Jesús y su Evangelio, que nos dijo que no vino a traer la paz sino la guerra, y que solamente los violentos alcanzarán el Reino de Dios. Violencia pacífica, pero violencia. La violencia del testimonio de la verdad, de la justicia y del amor, sobre todo del amor a los pobres, los depositarios natos del Reino de Dios, a los que tenemos que servir y por ellos llegar a ser perseguidos, porque únicamente cuando seamos perseguidos por esta razón nos podremos llamar cristianos; que ya lo dijo Jesús: “No ha de ser el discípulo mayor que el Maestro” y “si a mí me persiguieron, también a vosotros os perseguirán”. Y porque no damos este testimonio, el mundo cree cada día menos. El mundo está pobre de testimonio de Cristo, porque nosotros lo hemos malgastado, lo mismo que el hijo pródigo gastó su herencia con prostitutas y malos amigos.

Nosotros hemos prostituido este precioso tesoro del Reino de Dios, que nuestra alianza con el poder, con la riqueza y hasta con la coacción de las conciencias.

Yo no dudo de que vosotros tendréis materia de acción de gracias, en el orden individual. Tendréis virtudes personales, actos de religión. A mi me cuadra mejor la actitud psicológica del hijo pródigo que se presenta al Padre pidiendo perdón; vosotros también, hermanos, aún en esa acción de gracias por vuestras virtudes, procurad acercaros a la actitud del hijo pródigo.

ANNEX – II Part

Títol	Conceptos teológico-pastorales de la misión obrera (febrero-marzo del 1967)
Font	A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: <i>Apuntes para una historia de la Misión Obrera</i> . San Sebastián. Septiembre 1967: 52-55.

I – INTRODUCCION.

1.1 - Partiendo del hecho de que en la Iglesia lo primero es evangelizar, misionar y que luego vendrá el conservar ésas cristiandades, -es decir, una pastoral misionera-, nos encontramos que la Iglesia española no está de hecho en estado de misión; apenas existen sacerdotes en el trabajo, y las actuales parroquias situadas en barrios obreros y las Escuelas Profesionales no pueden ser consideradas todavía como parte integrante de una pastoral misionera, pues faltan características esenciales en todas estas obras para cumplir con las exigencias del estado de misión.

1.2 La Iglesia de nuestra patria llegará a cumplir este ideal de ser la Iglesia de los pobres en la medida en que existan misioneros. Esta Iglesia de los pobres será la que interprete la misión total de la Iglesia a nivel sociológico concreto, a la vez que intentará purificar con su presencia -íntegramente encarnada en el mundo obrero- el antitestimonio de una gran parte de una sociedad eclesiástica burguesa.

1.3 - Solamente cuando la Iglesia consiga realizarse como estado de misión podrá hablar de una M.O. con su doble faceta de misioneros (militantes y sacerdotes en el trabajo) y pastoral de misión (consiliarios, parroquias obreras, Escuelas Profesionales).

II. CONCEPTO DE MISION OBRERA.

2.1 - Hay que distinguir dentro del concepto de M. O, a los “misioneros” (militantes y sacerdotes en el trabajo) y “pastoral misionera”. Esta distinción se deriva de la naturaleza misma de la labor misionera de la Iglesia -como los señala el Concilio- en la

coordinación entre la labor del misionero y el trabajo del pastor aunque ambos se encuentren en estado de misión.

2.2 - MISIONEROS.

La Misión Obrera es un movimiento eclesial de militantes y sacerdotes en el trabajo que, concretan el espíritu de dedicarse a la evangelización del mundo de los pobres en una encarnación total en su vida y en sus medios de apostolado, centrados especialmente en una participación integral en el trabajo manual y en la condición de la clase obrera.

2.3. Habrá misión allá donde haya misioneros; y como nos encontramos con un "pueblo" en estado de misión, nacido precisamente del ambiente de trabajo, por eso en ese ambiente de trabajo se necesita la presencia de misioneros.

2.4 - PASTORAL MISIONERA.

Además de esta tarea de misión estricta, hay que urgir especialmente la tarea de pastoral misionera que realizan los Consiliarios, juntamente con todo el laicado de la Acción Católica Obrera. Hay que tener también presente toda la labor desarrollada en los barrios obreros que se realiza por medio de parroquias y Escuelas Profesionales, y que ha de orientarse plenamente en el sentido misionero.

La tarea de misión y la pastoral misionera no son dos tareas opuestas sino al contrario de complementación. Más aún, la pastoral misionera surgirá más viva si se realiza el trabajo de misión. Que las comunidades pastorales sean aptas para recibir a los alejados y que los alejados se preparen para formar parte de las comunidades pastorales. Misión y pastoral misionera tendrán en cuenta los signos vivos del mundo obrero Y sobre ellos harán la evangelización y la pastoral.

2.5. - La Misión Obrera tiene el objetivo de llegar a formar pequeñas comunidades de cristianos nuevos que, sean a su vez, levadura de dignificación humana -como condición- y de cristianización de la masa obrera.

III - EXPLICACION DE LOS CONCEPTOS.

3.1 Los MISIONEROS de esta M. O. son los que de hecho misionan, es decir, los que están con el pueblo, viven las mismas condiciones de vida que tiene el mundo obrero: el trabajo, y participan íntegramente del movimiento obrero.

3.2 - La primera función que ha de ejercer el misionero será testimoniar con su vida el mensaje total del Evangelio al mundo de los pobres, haciendo que esa única misión obrera eclesial quede determinada y encarnada dentro de los grupos humanos más pobres, hoy el mundo del trabajo.

3.3 - Los MILITANTES son, en primer lugar y luego los SACERDOTES EN EL TRABAJO y totalmente encarnados en el mundo obrero -y en cuanto sean plenamente aceptados por aquel-, los verdaderos misioneros de la M.O. Serán los que deberán informar las líneas estructurales y de acción que crean más adaptadas en aquellas obras que tengan la posibilidad de integrarse en los objetivos exigidos por un estado de misión.

3.4 - La línea del Sacerdote en el trabajo dentro de la M.O. es una línea de lenta aproximación a los militantes -mediante el trabajo en primer lugar, pues constituye su vida, su lenguaje y por medio de aquellos y del contacto diario con el mundo obrero, un acercamiento vital al movimiento obrero, cuya característica esencial es, su hondo sentido de justicia porque se cumplan todos los derechos de la persona humana.

3.5 - La presencia sacerdotal en el trabajo viene necesariamente exigida por el concepto mismo de misión. Si hay misión solamente donde hay misioneros, por muchos militantes cristianos que hubiese trabajado, nunca se podrá decir ni el mundo obrero lo tendrá por tal, el que la Iglesia está en y con el mundo obrero, mientras no haya sacerdotes trabajando y padeciendo las mismas condiciones de la clase humana oprimida.

3.6 - Además de esta razón teológica -como condición indispensable para la evangelización del mundo obrero se pueden señalar algunas otras razones que, diríamos, son de tipo socio-pastoral:

- Para evitar vivir a expensas de la paga estatal.

- Para educar a la misma comunidad cristiana con el ejemplo de nuestro trabajo.
- Para purificar a la misma Iglesia.
- Para que la Iglesia tenga en el sacerdote-obrero un cierto compromiso con el mundo obrero a quien especialmente se debe como Misión evangelizadora.

3.7 - El sacerdote en el trabajo será el elemento de unidad tanto entre la Iglesia toda que se sienta en estado de misión y este sector -Misión Obrera- en vanguardia, como dentro del mismo mundo obrero internamente disgregado. El debe encauzar hacia un diálogo positivo cuando la diversidad de opiniones atente el bien común del mundo obrero. Es quien tiene que ver y valorar las tensiones de los militantes en la lucha obrera, para poder dar después una ponderación cristiana a las revisiones de vida obrera.

3.8 -Corre a su cargo la preparación de esos elementos de lucha obrera por un espíritu cristiano, no de revancha, y por fin, tender a la formación de pequeñas comunidades de cristianos que culminen en su día reuniones eucarísticas, llamémoslas o no parroquiales. De hecho entrarían dentro de una parroquia estructural y metodológicamente nueva, según una pastoral misionera obrera y adaptada a las necesidades sociológicas concretas del grupo humano de la zona.

3.9 - Esas pequeñas comunidades cristianas aún eucarísticas -de las que el militante es también fermento especial-, serán las capacitadas para que el mundo obrero se vaya acercando al Concilio.

Para esta misión, se ve enseguida la necesidad de que, el sacerdote vaya formando parte de un equipo eclesial de vida. Así, una vez hecha la labor de captación, de simpatía, por medio del militante y de la figura del sacerdote en el trabajo, luego vendrá que esa misma persona, la del sacerdote-obrero será a quien toque hacer la preparación cristiana para dar lugar con el tiempo a la plena realización del mensaje evangélico mediante la concelebración de la Eucaristía. Y ésto ya no sólo con los del equipo con quienes convive -militantes cristianos, al menos en su mayoría -sino con los nuevos elementos procedentes y fruto de esa labor callada y larga de testimonio humano-cristiano en el trabajo, en el barrio, en una palabra, en esa total encarnación en la vida obrera pobre y en lucha por la justicia.

3.10 - La mejor manera de potenciar la relación del sacerdote con el militante será a base de vivir de una misma vida: la del trabajo; y teniendo siempre delante, el sacerdote, la necesidad de una encarnación siempre en revisión para ser real, como condición para ser admitido y tenido como uno más dentro del mundo obrero. Y si llegado el caso, la comunidad obrera cristiana tomase la determinación de liberar del trabajo manual a sus sacerdotes, sería, como ellos mismos nos lo dicen, a plazo limitado, para que su encarnación y por tanto su “carta de ciudadanía obrera” no la perdiera, una vez que el esfuerzo de varios años de trabajo y vida de pobreza real le hubieran hecho acreedor a ella.

3.11- Por último, se señala que, la condición indispensable para considerarse dentro de la Misión Obrera -esto se refiere específicamente a los Consiliarios, Parroquias Obreras y-Escuelas Profesionales -es la encarnación en el mundo obrero que, siendo total en los misioneros, en los demás al menos tendrá que llegar a un grado de testimonio que sea por si mismo evangelizante.

Encarnación en su vida (pobreza), en su acción (acción obrera seria) y en su conciencia (animación del mundo obrero con una ideología obrera y cristiana).

El trabajar al servicio de ese espíritu de evangelización directa del mundo de los pobres, por medio de una vida de encarnación en ese ambiente, será el marco necesario de estas condiciones que nos vienen impuestas por las exigencias pastorales concretas de ese mundo obrero al que se quiere evangelizar y cristianizar.

ANNEX – II Part

Títol	Carta al Secretariat Social de la Província de Loyola (Març 1967)
Font	A.H.S.I.C. [229. 5: MO-Espanya 1967]. Elaborado por la Comisión encargada: <i>Apuntes para una historia de la Misión Obrera</i> . San Sebastián. Septiembre 1967: 56-60.

Oña, 14.03.1967

Mi querido Padre:

Cuando hemos conocido el temario para la reunión de Loyola, nos hemos reunido varios FF., TT., PP., y algún MM. y H.C., con vistas a un posible cambio de tema, ya que nos ha extrañado mucho que, después de un trimestre de preparación sobre “la Misión Obrera y las obras sociales de nuestra Provincia”, se nos presente otra cosa distinta.

Nos ha parecido que ese enfoque teórico estaba ya superado; claro está, refiriéndonos a los que ya están más o menos puestos en el asunto. Pero aunque se tratase en Loyola de dar a conocer a otros PP que es la M.O., creemos que habría que partir del punto al que se ha llegado actualmente. Y respecto al CONCEPTO de M. O., esto aparece claro en las hojas que le adjunto. No nos parece acertado pasar por alto toda la aportación de los que prácticamente componen la M. O. -movimiento de sacerdotes y militantes en el trabajo principalmente-, y que después de varios años de experiencias y una documentación que supera los trescientos folios, fruto de reuniones provinciales, interprovinciales de la rama del trabajo y últimamente, con sacerdotes y militantes. no sean tenidos en cuenta cara a una información ante PP. de la Provincia, -si es que se trata de eso-, y tampoco para el intento de una institucionalización a nivel episcopal, cosa de que enseguida trataremos.

Nos parece que, por muy buenos que fuese el trabajo resumen que pueda suponer los FUNDAMENTOS, etc., de la M.O, que se nos ofrece como materia para esta reunión, queda superado en el sentido indicado; además, de que siempre sería una cosa personal, cuando por otra parte se tiene la elaboración conjunta a partir sobre todo de experiencias personales de trabajo y de numerosas reuniones e intercambio de ideas tanto con toda la

gente que constituye la base de este movimiento como con peritos puestos al servicio de la Misión y de responsables designados por los mismos superiores.

Quisiera poder ofrecerle en breves líneas una vista general de todo lo que actualmente constituye este movimiento. Y ya que digo movimiento, no queramos anquilosarlo a base de una institucionalización que nadie de los que verdaderamente forman el mismo, quiere por ahora. No olvidemos que en Francia -la que tantas veces se nos presenta como la línea a seguir-, ha llegado la institucionalización después de muchos años, más de 30, desde que empezaron los primeros sacerdotes en el trabajo; y pensemos que todavía en España no pasan de media docena los que están trabajando desde algún tiempo y permanentemente. Aunque el intento de “hacer” una institución ha podido nacer no de los NN., sin embargo no dudamos en mostrar nuestra disconformidad por el modo como se ha llevado a cabo. Nos parece que, si no había más remedio, habría que haberse tenido en cuenta a alguna de las personas más indicadas para aportar lo que pudiéramos llamar la mística del movimiento, y que por su vida continua de trabajo y encarnación están en la base de este movimiento, quiérase o no. Pero presentar como FUNDAMENTOS de la M.O. una cosa personal, no lo creemos acertado.

Por todo esto nos parece proponer que sí se ha de tocar el tema teórico en la reunión, sea a partir de lo que ya es cuerpo de pensamiento entre todos los que constituyen la M.O., -que repito-, no es cosa hecha y acabada, sino un espíritu de evangelización de los pobres, como se puede ver en las hojas que le adjunto.

Creo interesante resumirle lo más principal de lo hecho hasta aquí. Después del testimonio de experiencias personales -de trabajo- alguna de las cuales muy fundamentales para el nacimiento de la M.O., son ya tres veranos de experiencias organizadas por grupos y provincias. Desde el verano del 64 están los primeros documentos que avalan la línea que se ha seguido siempre. Pasando por alto todo el fruto recibido de diversas reuniones sociales provinciales y sobre todo de los de la línea del trabajo, llegamos al verano pasado en que se tuvo la primera reunión nacional; en el Pozo, cuyas conclusiones marcan un nivel digno de tenerse en cuenta. Si cree conveniente pídamle un ejemplar de ellas. Fueron presentadas al Secretariado nacional y a los Superiores. Allí se señalaban, entre otros objetivos a corto plazo los siguientes: una interprovincialización del movimiento. Esto es ya una realidad desde el Pozo, después con la información constante entre la base que constituye la M. O., y las

reuniones de Sarriá, y Granada en enero último. Como otro de los intentos era la profundización teológica: - se tuvieron estas últimas reuniones con la mayor aportación de Peritos posibles. Cito sólo algunos: en Sarriá: Alfonso Comís. C. Martí (Consiliarios diocesanos de la JOC), Juncadella (Presidente de la ACO), varios militantes cristianos de MM. OO., los PP, Bermudo, Torres Gasset, Borri, Armentia, etc. En Granada: Egea y Domínguez (Profesores de Dogma en las seminario de Murcia y Almería). T. Malagón,. Julián Gómez del Castillo. Corbella, militantes HOAC de la zona sur, PP. Bermudo, Borri, Armentia, etc.

Además de estos se cuenta con la colaboración y disposición al servicio de las líneas ideológicas de la Misión a: Giz. Ruiz, Diez Alegría, López García, Giz. Dorado, Armendariz, Scheifler, Sans, etc. etc.

Respecto al número de gente de la base más o menos integrada en la M.O., diremos que este año han trabajado en verano formando parte de lo organizado por la M.O. unos 100 sujetos. Existe un trabajo que resume las experiencias y las líneas ideológicas del verano, pero esto quedó asumido por el Pozo. La asistencia de gente verdaderamente comprometida es de unos 15, al menos, por provincia, sin contar aquí a muchos interesados o simpatizantes.

Otro de los objetivos marcados en el Pozo fué a integración de la M.O. como obra eclesial. En esto, que lo creemos fundamental, para que desde el principio no fuese ni pareciese como una obra más nuestra, se ha conseguido entre otras cosas lo siguiente: A nivel de contactos personales y de grupos: integración y colaboración total con los grupos de sacerdotes que ya están trabajando y otros preparados y a falta de permiso del Sr. Obispo, en las Provincias de Guipúzcoa (unos 10), en Vizcaya (algunos más), en Santander (4 ó 5), Asturias (15), Barcelona (14), zona de Granada (5), Murcia (10), Madrid (5), etc. La asistencia. del clero secular a las reuniones de Sarriá y Granada ha sido de unos 15 en la primera, y pasan de ese número en la de Granada. Los contactos continuos en lo que respecta a los de nuestra Provincia de Loyola, etc. No voy a enumerar más datos solamente he indicado algunos para que se haga una idea de una realidad que existe. Ellos están tanto como nosotros interesados y comprometidos en el movimiento y lo tienen por suyo. Paso por alto la serie de colaboraciones que se llevan con los grupos de seminaristas de distintas diócesis que o están trabajando o lo [van] hacer en los veranos.

Por todo esto aparece un poco de la fuerza que aunque callada y desconocida, quizás por Vd. hasta ahora, existe en la base del movimiento.

Respecto a la interprovincialización entre los pertenecientes de la S.I. a la M.O., nuestra proposición del Pozo para próximas experiencias de verano, parece que ya se ha aceptado por parte de los responsables y superiores para este mismo año.

Otros de los puntos interesantes ya pensados en el Pozo ha sido la conveniencia de seguir haciendo cosas sin hablar de ellas. La experiencia tanto de lo ocurrido en Francia como la que dictaba la presencia encarnada de unos pocos de los NN. de aquí, señalaba esa necesidad de trabajar sin siquiera presentarnos ante el gran público y aun pequeño. De ahí la natural extrañeza ante declaraciones, manifestaciones públicas; publicaciones, etc. etc. Nadie duda que aun desde España se podrían escribir numerosas páginas si se hubiese creído oportuno. Pero ya en el Pozo y con la aprobación del Secretariado Nacional, P. Bermudo, quedamos en seguir así en la labor callada, y ya llegaría el tiempo, con los años, de darse a conocer explícitamente, ya que indirectamente el testimonio de vida de trabajo y de encarnación en el pueblo, ya es más que suficiente aun sin pretenderlo.

Por eso, nos ha parecido peligros el que haya intentado -aunque quizás no haya sido principalmente por iniciativa de ninguna de los NN., la institucionalización a nivel episcopal. Y aunque nos consta del interés por obtener información del movimiento por parte del P. Luis González y del P. Bermudo, a partir de la base misma, no creemos oportuno que se haya podido presentar -si es que se confirman los rumores... como líneas de pensamiento de la M. O., esos mismos FUNDAMENTOS, que ahora se nos presentan como materia de la reunión de Loyola, erremos además, que el movimiento no está aún lo suficientemente consolidado como para quedar ya plasmado por unas directrices y menos si vienen impuestas de arriba. A este respecto, el P. Uriarte¹¹⁹² dice en su libro (pág. 158): “El organigrama de la M.O. española no sería conveniente que fuese el resultado especulativo de una orden autoritaria, porque sería hacer un cajón para que en él entre la vida ... Tiene que ser el resultado de una dialéctica de arriba abajo y de abajo arriba. De arriba partirían orientaciones, directrices generales. De abajo surgirían realizaciones e iniciativas”.

¹¹⁹² URIARTE, Pedro S. J.: *Sacerdote y Mision Obrera*. Bilbao: Editorial Mensajero, 1967.

Estamos de acuerdo con directrices generales, pero sin la base presenta unas realizaciones de tipo- ideológico deben tenerse, al menos, en cuenta. No olvidemos que lo poco o mucho que hay de misión, es obra de los que con su trabajo manual y encarnación han dado lugar y marcan las líneas fundamentales a seguir en la evangelización de los pobres.

En el Pozo ya se pensó en que con el tiempo se podría quizás llegar a un estado de cosas que la misma participación de la jerarquía de la Misión fuese factible -tras contactos personales desde la base con algunos de ellos como se ha ido haciendo-, y supuesto un haber de realizaciones que aún se están haciendo. Pues una cosa es que la Iglesia toda deba tomar conciencia del estado de misión en que debiera encontrarse y otra que las circunstancias actuales permitan ya un statu quo, diríamos, jurídico, para los que van por esta línea de apostolado específico. Y digo específico para evitar posibles equívocos. Creo que leyendo la explicación que se da de los diversos grados de pertenencia a la M. O. y posibilidad de colaboración con los que trabajan en obras sociales paralelas, queda suficientemente aclarado que, ni se intenta una confusión de todas las obras bajo el lema de M.O., ni una dominación de aquellas por los que pertenecen esencialmente a la M. O. Se aspira a una colaboración entre todas las obras sociales y sobre todo con las otras 4 ramas en que está constituido el mismo Secretariado Provincial. Que queden los campos específicamente determinados y a la vez mutuamente respetados y en estrecha colaboración. Para eso creemos conveniente que se tenga en cuenta o al menos que se dialogue, sobre el CONCEPTO de M. O., que le adjunto y al que -repito - se ha llegado tras madura reflexión en equipo con sacerdotes y militantes.

Este movimiento de Misión Obrera, ni abarca, ni excluye a ninguno de los otros apostolados especificados para el mundo obrero. Y este pensamiento es propio de todos los que llevan el movimiento desde la base. Se busca una colaboración; que existe en todos, eso sí, el espíritu que mueve a la M.O., pero quedando claro lo específico de ésta según el CONCEPTO que le envió. Por eso nos parece necesario que se evite por parte de todos, todo lo que suene a dogmatismo o exclusivismo tanto en ideas como en realizaciones.

Confiamos, por otra parte, que se aprovechará la presencia de todos en Loyola para que se proyecten las experiencias de trabajo etc., para los de la rama del trabajo, como las

otras realizaciones para los de las otras ramas; y sean los responsables de cada una a plano de ese Secretariado, los que juntamente con el P. Provincial lleguen a dar los destinos concretos y duraderos, como también para las experiencias pasajeras a los interesados de cada rama.

Por fin queremos hacer constar la fuerza y el peso que tienen para los de la base de la Misión, tanto las actuaciones como las directrices de los militantes, que son los primeros elementos esenciales de la M.O. A la vez nos damos cuenta que, debemos tener conciencia de que nos es necesaria una constante renovación y un estar en continuo diálogo con sujetos S.I., que perteneciendo a la M.O., estén a nivel más bajo aún de la formación, ya que el enriquecimiento en gran parte dependerá de que sepamos escucharles en muchas cosas, en un tipo de apostolado nuevo, de su tiempo, como es éste, que intenta ser la Misión Obrera.

Nuestro deseo pues, además de darle a conocer un poco de lo que en realidad es la M.O., que se está aún haciendo, es de intentar entre todos preparar temario para la reunión un poco más adaptado al nivel actual y a las exigencias respecto a las obras sociales de la Provincia. Cuento con nuestra colaboración por ramas a la eficacia de la reunión, y finalmente le agradeceríamos nos contestase a estas líneas, que pobrementemente le he escrito en nombre de los más comprometidos de la M. O. de nuestra Provincia.

Un saludo cordial en Cto. Obrero

Jesús María Aznarez, S.I.

ANNEX – III Part

Títol	Josep M. Vallès a R.P. General Pedro Arrupe (Roma). 4 febrero de 1968
Font	Mayo 1970. Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales. Capítulo XII. A modo de epílogos Sección Segunda Nuevos documentos encontrados Nuevas puntualizaciones Documentos de Joseph M. Vallès: http://usuaris.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/valles_docs_sp.htm . Consulta: 3 de maig 2017.

4 de febrero de 1968

R.P. Pedro Arrupe S.I., ROMA

Muy querido en Xto. P. General:

Tras una conversación mantenida con el P. Blajot, me he animado a dirigirle estas líneas, con algunas observaciones acerca de su proyectado viaje a España y sobre la situación socio-política de nuestro país.

Me impulsan a hacerlo la importancia del asunto, la inquietud que suscita todo ello en los ambientes jesuíticos que conozco, junto con mi especial preocupación por estos temas, preocupación casi profesional a causa de la dedicación que los Superiores me han indicado hasta ahora.

Sin más preámbulo, pues, le expongo esquemáticamente las observaciones que me sugiere el anuncio de su proyectado viaje a España.

1. Todo acto público del P. General tiene valor de “signo religioso” ante la opinión.
2. Para que este “signo” sea religiosamente eficaz, necesita de una “palabra” que lo interprete rectamente.
3. Un viaje a España tendrá, con toda seguridad, especialísima repercusión social y política, por el tradicional papel de la Iglesia y de la Compañía en la historia de la sociedad española.

4. Dadas las actuales circunstancias, es previsible una interpretación unilateral del viaje, debido al control político ejercido por el Régimen sobre los medios de comunicación social y sobre la opinión pública.
5. Una interpretación así desvirtuada tendrá posiblemente efectos perjudiciales en el orden religioso y apostólico, tanto sobre la opinión de la calle, como sobre la opinión de los sectores más sensibilizados del país, incluyendo aquí una parte de la misma Compañía.
6. Es esencial valorar este riesgo de unilateral interpretación y asumirlo conscientemente.
7. Para asumirlo conscientemente y contrarrestarlo en lo posible es necesario procurar la recta interpretación del “signo” mediante una doble actitud:
 - a) eludiendo cuidadosamente actuaciones equívocas (p.e. visitas y encuentros, aun privados, con las jerarquías nacionales o locales del sistema vigente: Jefe del Estado, autoridades civiles o militares, etc.)
 - b) explicitando con claridad la posición de la Compañía ante la proyección moral y religiosa de la situación socio-política del país, por medio de una Carta o declaración, anterior a la realización del viaje, según el tipo de las cartas dirigidas a los jesuitas de Latinoamérica y USA.
8. Esta doble medida no suprime todo riesgo de torcida interpretación. Sin embargo, constituye la precaución mínima indispensable que la Compañía debería emplear para evitar toda perjudicial tergiversación, con repercusiones en lo evangélico y apostólico.

Una Carta o declaración, como la sugerida anteriormente,

1. Estaría justificada por el confuso momento político-social de nuestro país y por la influencia que esta confusión determina sobre la Compañía y la Iglesia española toda: tanto en su actual obra evangelizadora, como en su mismo futuro.
2. La Carta debería constituir una decidida toma de conciencia de nuestra Orden acerca de las implicaciones morales de la problemática político-social de nuestro

país, y a la vez la aproximación pastoral a dicha problemática que nos exige nuestra responsabilidad cristiana y apostólica.

3. El contenido de la Carta, a semejanza de los documentos para Latinoamérica y USA, podría comprender:
 - a) una justificación pastoral de la declaración
 - b) el Análisis de las actuales conductas e instituciones socio-políticas españolas y su Revisión a la luz de la Ética cristiana y de la Doctrina Social de la Iglesia.
 - c) el replanteamiento de la tradicional actitud de la Compañía ante dichos temas
 - d) la actuación pastoral jesuítica exigida por la formación de una conciencia social colectiva: principios y medios
 - e) dificultades y urgencia de la empresa. Responsabilidad de la Compañía ante la Iglesia y la sociedad española.

4. Sólo en el caso de que un enjuiciamiento directo de la realidad político-social española presentara insuperables dificultades, podría intentarse un tratamiento indirecto o por contraste, a base de un desarrollo preciso y sugerente de la doctrina cristiana sobre la vida socio-política, que revelara, a un tiempo y con suficiente nitidez, su discordancia con la situación del país.

5. Una solución del estilo apuntado en el número anterior, acarrearía, sin embargo, un mayor estilo riesgo de tergiversación y desvío de su auténtico sentido, tal como ha ocurrido con frecuencia a los documentos doctrinales del Concilio y de los Pontífices (recientemente, con la "*Populorum Progressio*").

Un desarrollo más amplio y matizado de todos estos puntos podrá Ud. encontrarlo en las hojas que he entregado personalmente al P. Blajot. Sobre el posible temario de una Carta, he esbozado por mi cuenta un trabajo previo, basado principalmente en sus

declaraciones sobre USA y Sudamérica. Está también a su disposición, en caso de que lo juzgara conveniente.

El creciente malestar, personal y colectivo, que se experimenta en nuestra actuación apostólica por razón de la ambigüedad político-religiosa, con todos los equívocos que lleva consigo, repercute seriamente sobre el valor de nuestro testimonio apostólico y sobre la serenidad de muchas de nuestras actitudes.

Una clarificación orientadora, verdaderamente realista, de acuerdo con la actual Ética cristiana y los signos de los tiempos, sería –si es profunda- muy provechosa. En cambio, la confusión que podría suponer la realización de un hecho importante, como su proyectado viaje a España, contribuiría posiblemente a aumentar la tensión y sufrimiento de muchos.

Soy consciente de que una comunicación a distancia es siempre deficiente y, a veces, no lo bastante precisa. Sólo la gravedad de los motivos me ha impulsado a aventurarme. Espero que esa misma gravedad me disculpará, si algo hay aquí que desborde el terreno de lo conveniente.

Cuente con mi disposición y pobres oraciones para la Compañía toda y para Ud. y su trabajo en especial. Filialmente suyo en Cristo

Joseph Maria Vallès S.I.

ANNEX – III Part

Títol	R.P. Pedro Arrupe. Curia General, Roma. Al P. Valero. Así lo hemos hecho y por ello le adjuntamos una copia. Barcelona, 16 de febrero 1970
Font	A.H.S.I.C. [229.0: Dossier Miguel Suñol]. [Documentación diversa]

R.P. Pedro Arrupe

Curia General, Roma

Al P. Valero. Así lo hemos hecho y por ello le adjuntamos una copia.

Perdónenos, sin embargo, que le volvamos a escribir y a escribir “soli”. Sabemos que Vd. ha discutido y pensado todos los detalles de su visita a España: el P. Sobrero nos ha hablado de ello. Pero eso justamente es lo que nos obliga a escribirle con mayor urgencia, por fidelidad a nuestra conciencia y por amor a la Iglesia y a la Compañía de España. Somos conscientes de que en ello traducimos la angustia de tantos jesuitas y de cristianos de España a los que asustan los efectos que, sin pretenderlo, puedan seguirse de su visita que será manejada en un sentido a pesar de todos, de Vd. y de nosotros.

Apreciamos las razones por las que Vd. no puede hacer nuevas declaraciones sobre la situación de la Iglesia española. Además vemos como positivo su deseo de hacer de su venida una visita de hermano entre hermanos, lejos de todas las estructuras triunfalistas de poder de nuestra Iglesia que tanto daño nos han hecho y que han sido catalizador decisivo del ateísmo actual española, como Vd. bien sabe.

Esta actitud suya podrá no ser comprendida en su real significado y fácilmente será desfigurada y explotada por el Régimen, quien la presentará como una aprobación de su política religiosa, que le enfrenta con un amplio sector de la Iglesia cada vez más desvinculada y libre.

Para que esto no suceda, creemos imprescindible que Vd. encarne esa actitud en dos gestos significativos. Primero, una declaración previa pública de que su visita es una visita religiosa de hermano entre hermanos, sin otra significación que la que concierne a la vida de la Compañía. Segundo, para que esto sea comprensible, creemos necesario

que Vd. no haga ninguna visita, si pública ni privada, a personas con cargos políticos y, sobre todo, al Jefe del Estado. Esto último, de darse, nos angustiaría a todos por las siguientes razones.

1) En el momento actual de la Iglesia de España, es imposible que una visita al Jefe del Estado tenga carácter meramente privado. Ni Vd. ni el Jefe del Estado son, en estas circunstancias, personas privadas, y aunque lo fueran, la prensa se encargaría de que no lo fuesen, como ha sucedido en otras muchas ocasiones. El Gobierno, en sus difíciles relaciones con la base de la Iglesia, no dudará en utilizarle, porque además no le faltan los medios.

2) Omitir esta visita -gesto, por lo demás, puramente negativo- contribuiría positivamente a desmontar la imagen bien fijada de una Iglesia apoyada y protegida por la fuerza y el poder, lo cual es muy importante en un país donde lo político se interfiere tradicionalmente con lo religioso. Este gesto, por otro lado, explicado como estaría por una declaración de visita estrictamente religiosa, no tendría las consecuencias de una toma de posición política, y probablemente -en la actual división de la Iglesia en España - es el que suscitaría menos reacciones de oposición.

3) Mirando a la historia reciente de la Iglesia española, una visita suya a Franco sería aún más grave. Vd. sabe que, dentro y fuera de la Compañía, muchos han sufrido y sufre (y no sólo cárcel) por fidelidad a unas ideas que Vd. aprueba y que son las que más esperanza aportan en la crisis de fe que atraviesa España. Su visita a Franco significaría inevitablemente, a pesar de sus intentos de que no fuera así, la reconciliación oficial de los jesuitas con el poder político, a costa de un esfuerzo misionero que, particularmente en medios obreros y universitarios, tropieza ya con tantos obstáculos.

Barcelona, 16 de febrero 1970

Querido Padre General,

El Padre Sobrero nos ha transmitido su deseo de que la carta que proyectábamos enviarle y cuyo contenido Vd. ya conoce por el mismo Padre, fuera enviada directamente

4) Vd. sabe que los problemas de la Iglesia de España se complican con la crisis de autoridad y de obediencia que vivimos. Ese problema es especialmente crítico, porque la Jerarquía ha perdido su prestigio por sus actitudes de relación por lo menos ambigua con el poder político. Sería grave que Vd. comprometiera la autoridad moral de que goza, dando lugar a que la opinión pública le sitúe junto a esa Jerarquía tan desprestigiada.

5) Sabemos que Vd. comprende estos problemas y que, consciente de su dificultad, ha puesto en manos de los Provinciales de España la mayor parte de los detalles de la organización de su viaje. Si a pesar de todo nos dirigimos a Vd., es porque creemos sinceramente que, entre quienes le aconsejan más inmediatamente, tal vez no se da siempre ni el conocimiento vivo ni la sensibilidad suficiente para captar el alcance de estos problemas. En todo caso, es Vd. quien tiene la última autoridad, y a Vd. se le atribuirá la última responsabilidad de lo que se decida en este asunto.

Reiteramos con estas letras nuestro deseo de ofrecer una sincera colaboración para un resultado lo más positivo posible de su visita.

Hermanos en Cristo

ANNEX – III Part

Títol	Guión-base para el diálogo con Arrupe.
Font	Mayo 1970. Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales. Capítulo VIII. La etapa de Zaragoza. La visita a El Picarral. http://usuaris.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/zarag_guion_sp.htmnt

Abril 1970

Premisa:

Hay aspectos fundamentales de la Compañía que todos admitimos en su formulación generalísima (p.ej.: “*la pobreza, firme muro de la religión*”) e incluso en su aplicación teórica (*vivir como pobres y a su servicio*), pero que en la aplicación práctica se dan las diferencias contradictorias. Esto hace pensar que el sentido de palabras tan fundamentales como la pobreza es tan equívoco que en realidad responde a dos contenidos esencialmente dispares.

Nuestra aplicación práctica de estos conceptos religiosos e ignacianos básicos, nos sitúa en la postura disidente respecto al cuerpo de la Compañía y nos hace experimentar muy honda y vitalmente las siguientes TENSIONES:

Primera tensión:

Hemos entrado en la Compañía por una vocación de testimoniar comunitariamente la trascendencia de modo inteligible a nuestros hermanos. Desde nuestro ambiente, de la única manera como nosotros lo podemos ver, las aplicaciones prácticas [de la Compañía] del espíritu que todos admitimos contradicen radicalmente el mensaje que se nos ha confiado.

Por ejemplo, ni nosotros, ni los militantes o gente consciente (con quienes nosotros tratamos de expresar y vivir según el Evangelio y el estilo ignaciano) entendemos cómo pueda conciliarse el espíritu de las Bienaventuranzas

- con unos colegios clasistas

- con el estudio de unas carreras costosas desde una situación de gente muy acomodada
- con la alianza práctica con el poder
- con la ligazón de nuestra economía con un sistema de financiación tan ambiguo como las acciones bancarias, etc.

No consideramos ahora si nuestra interpretación es la buena y la de ellos mala; sólo constatamos la irreductible diversidad interpretativa de lo más fundamental y la tensión a que nos somete

Se puede objetar que es necesario admitir el “pluralismo” para explicar que hay concepciones sociológicas opuestas entre los mismos jesuitas y, por tanto, una instrumentalización contradictoria del “mismo” espíritu. Pero un serio pluralismo no puede confundirse con un cajón de sastre en el que cabe todo ni con una falsa tolerancia irenista.

Y lo que creemos que de ninguna manera puede admitirse en una institución llamada religiosa es que una parte trate de imponer su visión mediante el uso de poderes “ajenos” (ejemplos del arreglo de cierto Provincial de América Latina con el Ministro del interior o el artículo de Vizcaíno Casas en *Las Provincias* de Valencia defendiendo el nuevo colegio de San José en un momento crítico).

Creemos firmemente que la realización concreta de nuestra vocación nos exige rechazar duramente ciertas concreciones (sea cual fuere la configuración sociológica o política que defina a cada miembro) y creemos necesario

- que la pobreza personal y comunitaria signifique lo que significa para todo pobre de hoy día (o que se cambie el nombre)
- que haya independencia y libertad frente a todo poder temporal (aquí cabría explicar el sentido de la oposición a la entrevista Franco-Arrupe como signo de una realidad dolorosa de connivencia de la Compañía española con un poder discutible)

Segunda tensión:

En línea con lo anterior: vergüenza que experimentamos de nuestro “apellido de jesuitas” en nuestra labor testimonial y pastoral

- estorbo para aparecer como uno más en el trabajo y en la autoliberación del pueblo
- obstáculo de las grandes obras de los jesuitas que son escándalo para los sencillos y que puede llegar a poner en duda la veracidad y sinceridad de nuestra opción (nuestra encarnación en el mundo pobre, ¿es oportunismo jesuítico?)
- dígase lo mismo de las grandes operaciones financieras jesuíticas, muy presentes en la mente de la clase obrera, concienciada o no, que nos sitúan entre los poderosos (900 millones de la operación “nuevo colegio del Salvador”)

Un dato expresivo de esta vergüenza y del estorbo real de nuestro “apellido” es el siguiente: si un joven nos manifestase su vocación religiosa o sacerdotal no podríamos recomendarle, en conciencia, el noviciado de la Compañía

La solución fácil es presentarnos como otros muy distintos de los “jesuitas” con lo que nos aceptarían a nosotros personalmente, aunque rechazasen a los “otros”. Pero nuestra tensión se hace más dura precisamente porque cargamos -ya que lo somos- con nuestra condición de jesuitas, mientras nos llamemos así. En suma: el esfuerzo misionero por ser del pueblo nos enfrenta con nuestra condición de jesuitas. Somos una parte de la Compañía, que está de hecho en contradicción radical con lo que por vocación está obligada a ser.

Consecuencia de estas dos tensiones: el que unos y otros nos llamemos jesuitas es puro nominalismo (entendemos contenidos opuestos).

Experiencias positivas

El mundo de los pobres va dando contenidos a nuestra espiritualidad (justicia, fraternidad, libertad de espíritu...) frente a la espiritualidad farisaica.

El camino emprendido, con todas sus vacilaciones y revisiones a las que intentamos someternos, nos va planificando espiritual y humanamente y nos va acercando a un

redescubrimiento del espíritu evangélico e ignaciano, al que vemos cada vez más conectado con el camino que se nos descubre. Datos positivos concretos:

- experiencia de un estilo de vida que nos ha marcado y al que ya no podemos renunciar
- aceptación por parte del mundo pobre, de la gente del barrio, aunque muy poco a poco debido a la cantidad de fundados prejuicios de la clase obrera contra la Iglesia a la que, de hecho, representamos
- como experiencia personal y de equipo, un modo de vivir nuestro cristianismo que nos satisface cada vez más

Frente a esto, nos duele profundamente que los que acaparan públicamente el renombre de jesuitas van por caminos muy distintos. ¿Es que se nos va marginando prácticamente del cuerpo de la Compañía por más declaraciones oficiales de ortodoxia que nos avalen?

Desconcierto total por la contradicción entre teoría y práctica en la Compañía y entre las interpretaciones contradictorias, con el agravante de que la interpretación que se impone en la vida real es “la otra”.

Aquí no se trataría de que Arrupe nos declarase “hijos predilectos”, mártires de la futura Compañía, etc..., o que nos expidiese un certificado de que Misión Obrera esta en la *vera* línea jesuítica. Esto ya está dicho. Lo que intento decir (y no acabo de saber expresarlo) es que es un camelo reconocer a Misión Obrera mientras toda la Compañía no se ponga en línea de misión, en lo que es común con Misión Obrera (pobreza real-real, liberación del poder mundano, etc.), no en lo que es específico (trabajo manual, militancia obrera).

Resumiendo:

- Nuestras aspiraciones de vida cristiana y religiosa se van llenando al margen de la marcha general de la Compañía

- Nos sentimos afectivamente alejados de una Compañía que da la impresión de mirarse a sí misma más que al mundo en la concreción esencial de su servicio entre los pobres como fidelidad a su misión eclesial y evangélica

Aquí cabe una complementación a lo que decía dos párrafos más arriba: no somos exclusivistas en el sentido de que nuestro camino sea el único viable para una radical misión evangélica. Caben y son muy necesarios otros campos de misión fronterizos, según el estilo ignaciano: teología, ateísmo, enseñanza... Pero lo que sí es absolutamente exigible es que el modo de vida y el punto de partida sea el mismo: vida con los pobres, sin recursos, sin poder personal o colectivo.

Creo que late en esta concepción el verdadero estilo ignaciano de los Ejercicios, Fórmula del Instituto, Consejos a los de Trento... Para el jesuita, todo lo que suponga utilización de poder (p.e. intelectual) ha de pasar por la criba evangélica de la “humildad”, de la predicación y servicio a los pobres. Esto es lo único que dará “eficacia evangélica” a su misión.

Añádase el hecho de que, en el contexto sociológico actual, se ve que una vuelta a la interpretación más estricta de la pobreza evangélica potencia cualquier tipo de apostolado. Los mismos intelectuales de buena voluntad son más sensibles a la “predicación de la Palabra” que, sin olvidar la preparación técnica, se presenta a ellos desde una situación profética.

- Complementariamente, nos sentimos afectivamente unidos mucho más a algunos seculares y sacerdotes seculares que comparten nuestra aspiraciones que a jesuitas que viven en la misma ciudad.

(Si esto vale como texto base de discusión es necesario que todos pongamos enmiendas concretas a la totalidad, a párrafos y a frases, para reunirnos hoy mismo, lunes)

ANNEX – III Part

Títol	Sacerdotes en trabajo manual. España, mayo 1970. <i>Selecció de diàleg, conferències durant la visita d'Arrupe el maig de 1970.</i>
Font	Padre ARRUPPE: <i>Escala en España.</i> Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa. 1972: 179-184.

El apostolado social, y concretamente el apostolado obrero, es un apostolado muy difícil; exige vida sobre natural y espiritualidad muy elevada, pues está envuelto en dificultades muy grandes.

En España se realiza este excelente apostolado. La Compañía está convencida de que su presencia en el mundo obrero más que recomendable, es necesaria. Ni hemos de limitarnos a dar "testimonio", sino a comprender el problema obrero. La Compañía es muy favorable a que haya sacerdotes obreros que trabajen en este campo.

1) Pero porque es difícil, la Compañía pone condiciones. El sacerdote que quiera trabajar como obrero, no ya una temporada para comprender la mentalidad obrera, sino de por vida, para ser sacerdote-obrero, ofrézcase a la Compañía. Esta le examinará si es apto o no. Los Superiores, en virtud de nuestra responsabilidad, no podemos dedicar a este apostolado sino a quienes den garantía suficiente de que actuarán en conformidad con el espíritu de la Iglesia y de la Compañía. Esto exige "devoción", entrega absoluta con todas sus consecuencias. El ideal del jesuita obrero es el de quien se ofrece para toda la vida.

Los PP. de Checoslovaquia, que llevan vida obrera durante tantos años, decían que esto de sacerdote-obrero en occidente es algo que a ellos les parece cosa de juego, que se juega a obreros. Los obreros ven esa realidad. Un Padre decía que cuando trabajaba en la fábrica le han dicho que se ve que no tiene el corazón en el trabajo, que no es obrero. Y añadía él que tenía razón, porque en realidad, en el trabajo no se sentía en su centro.

2) Es menester prepararse para este apostolado. Quien quiera trabajar en él, sepa que necesita honda espiritualidad, un espíritu evangélico profundísimo; hasta el punto que le permita ponerse en contacto con el mundo obrero, pero manteniendo a la vez el equilibrio temperamental y doctrinal; esto en orden a no dejarse influir por doctrinas o situaciones que le puedan hacer desviarse de su propio apostolado.

Estas son las dificultades que aparecieron en Francia en la primera experiencia de los sacerdotes obreros. No me refiero a solos los jesuitas, sino a todos los sacerdotes. El Episcopado francés hubo de interrumpir el apostolado del sacerdote-obrero, en razón de una radicalización y de un alejamiento respecto a la Iglesia que resultaban peligrosos. Hubo muchísimas defecciones. El modo de proceder de estos sacerdotes terminó siendo más marxista que cristiano, tanto por los procedimientos de acción como por los principios. La Iglesia creyó necesario o conveniente cortarlo para comenzar de nuevo. La situación actual es muy distinta; hay en Francia sacerdotes obreros, pero su postura es mucho más equilibrada, y, a la larga, mucho más eficaz.

A esto tenemos que atender, para no radicalizarnos; en forma que, a pesar de nuestra buena voluntad, resultemos un obstáculo para nuestros fines.

No trato de exagerar la dificultad, ni de desanimar a nadie. Sigo creyendo que la presencia de la Compañía en el mundo obrero como sacerdote-obrero es de gran interés, sumamente laudable, y estamos dispuestos a extender esta acción; pero a la vez es menester poner todas las condiciones necesarias para que no se den graves desviaciones, cuya primera víctima sería el mismo sacerdote.

3) Hemos podido observar en Francia, y en España estos últimos tiempos, y aun en la Compañía en general, que son muchos, de entre quienes han actuado en este apostolado, los que han abandonado la Compañía. ¿Por qué? Sencillamente, por desviación. Nos lo está dando la experiencia.

Por ello, por la responsabilidad que los Provinciales y yo sentimos respecto a las personas que quieran dedicarse a este trabajo apostólico, debemos hablar muy claro y establecer las condiciones que la Compañía requiere.

La Compañía acepta este apostolado, y envía a esta misión obrera a quienes piensa que debe enviar. No es una misión que procede del deseo personal de quien se elige a sí mismo. Somos jesuitas; en tanto tenemos unidad en la Compañía, en cuanto recibimos una misión de parte de la Compañía. Cuanto se aparte de esta dirección es desviación, una atomización que la Compañía no acepta. Cada cual puede haber recibido un carisma, tener un deseo, y lo puede exponer; pero la Compañía es quien ha de reconocer, si es o no es genuina esa vocación, si es o no es apta para la planificación total de la Compañía; ella la aceptará o no la aceptará, según le parezca que debe hacer.

Tal es el sentido espiritual de la Compañía, cuyo apostolado procede de la misión que recibimos de la Iglesia, misión que nosotros, para nuestro trabajo concreto, recibimos a través de la obediencia.

Hay que prepararse para esta misión a base de mucha espiritualidad. Es menester elegir muy bien las personas que a ella se envían; pues de otro modo se tiene la impresión de que quienes trabajan en la misión obrera son los mayores obstáculos para ella.

La impresión que he tenido en Granada de quienes trabajan con los gitanos es excelente. Yo pondría ahí alma y vida. Es realmente gente espiritual, profunda, mortificada, que no hace bandera de su apostolado: trabajadora, callada, magnífica. Esto sí es de verdad, esto sí es genuino. No somos cuando empezamos con marxismos, presiones... Hablemos con toda sinceridad: los Superiores nos hacemos responsables de los destinos de los sujetos y no podemos someterlos al peligro de una desintegración.

4) Otra modalidad de este apostolado es la de quien, por deseo de conocer la mentalidad obrera, *trabaja como obrero durante un tiempo limitado*, para dedicarse más tarde a trabajar como sacerdote en ayuda del obrero. Esto difiere. También pueden darse para este trabajo condiciones difíciles, pero no tanto como para quien se dedica de por vida a este ministerio. Es algo así como se ofrece a misiones: misionero, propiamente, es quien va a un país de misión para toda la vida; pero no es misionero, en el sentido pleno de la palabra, quien se ofrece para unos años determinados; con todo, es una buena ayuda para la misión.

Esta es una experiencia interesantísima y muy recomendable para la Compañía: hace entender la mentalidad de esta clase que sufre, aprender su terminología, su ideología y su modo de pensar. El apostolado puede así resultar mucho más eficaz.

En cuanto al tiempo necesario para este aprendizaje había opiniones diversas entre los Padres que trabajan en Checoslovaquia: entre seis meses y dos años; no más. Pero en conversación con diecisiete Padres que en el Brasil trabajan con los obreros, uno de ellos me preguntó, que si un escolar joven pide ser enviado a trabajar como sacerdote-obrero, yo le daría permiso. Yo, según el método socrático, le devolví la pregunta: "Y usted qué diría". Así se lo pregunté a los diecisiete. La respuesta fue muy interesante. Unos catorce dijeron que no, porque el obrero brasileño pide al sacerdote una ayuda sacerdotal, y no que viva con él codo a codo en su trabajo. Creían estos Padres que lo

que en el Brasil tiene que hacer el sacerdote es entender al obrero y trabajar por él, pero en orden sacerdotal, es decir: con su consejo, con su caridad, con su ayuda, dando la cara por él cuando deba ir a los tribunales, cuando tenga conflictos en su familia, en cuestiones de servicio social. Esta era la opinión casi unánime de aquellos Padres: los otros tres ponían tales condiciones para dar permiso de trabajar con los obreros, que parecían describir casi un ángel encarnado; realmente es difícil encontrar una persona así. Presento esta experiencia de quienes llevaban más de veinte años trabajando con los obreros. Ellos hablaban claramente de la dificultad que existe.

5) En todo este trabajo hay que superar las incomprensiones mutuas: todo trabajo pionero tropieza con dificultades. Lo que hace falta es que quienes están en el trabajo como sacerdote, abran brecha con su modo de vida. Lograrán ganarse la comprensión poco a poco. Son cosas que deben ser vistas objetivamente y como son. Se enfrentan aquí mentalidades diversas; sobre todo, por parte de quienes son ya un poco mayores que han hecho su vida dentro de otro estilo; es posible que no se halle fácilmente comprensión en ellos. Pero hay que ir creando un ambiente de mutuo entendimiento.

Creo que es deber mío decir que, para ganar terreno en esta línea de comprensión, no es precisamente lo más conducente arrancar de una postura radicalizada, agresiva que viniera a decir: "nosotros somos los legítimos y ustedes la Compañía burguesa". Esto no.

Por el bien del mundo obrero, quienes trabajan en él deben proceder con comprensión de su parte para quienes tal vez no entienden de inmediato este apostolado. Tratemos de lograr una transformación de mentalidad con el ejemplo, con el modo de proceder, que este sea tal que inspire en verdad simpatía. Por desgracia el modo de expresarse, el de escribir, algunas de sus actuaciones... crean una reacción alérgica contraria. Hay grupos que por estas razones hacen intolerable un apostolado, que, además de eficaz, es en verdad digno de simpatía. Se consideran ellos los únicos evangélicos, los únicos que van a Cristo...

A la vez quienes están dedicados a este apostolado se sienten desligados de la Compañía, y aun de la Iglesia misma. Es menester buscar con reflexión, con espíritu, soluciones a los problemas reales.

Estos sacerdotes, dentro de la Compañía, realizan una obra apostólica magnífica, que la Compañía acepta y quiere. Aunque tengan dificultades personales, o se enfrenten con una actividad que, como grupo no los acepta directa y eficazmente como lo desearían, la solución está en aceptar los hechos y tratar entonces de ir cambiando las actitudes. Este apostolado ejerce hoy muchísimo más atractivo, sobre todo en las generaciones jóvenes. No es simple atractivo: en realidad se trata de un apostolado eficaz de primera categoría.

ANNEX – III Part

Títol	Esquema de trabajo [Para reunión Misión Obrera en Madrid 6-8 diciembre 1970]
Font	A.H.S.I.C. 229.6. Missió Obrera. Espanya: 1970-1984. Lligall: MO Espanya-1970. A.H.S.I.C. 229.13. Missió Obrera. [Borri]. Lligall: R. NABO.

1. Reflexión previa.

Valoración (positiva y negativa) de la experiencia pasada vista desde la situación actual.

Enfoque de esta reflexión:

- No se trata de hacer una reproducción de la historia, ni de dar un juicio histórico, sino de buscar denominadores comunes (positivos y negativos) superando lo anecdótico y particular.
- Se trata de buscar especialmente aspectos que condicionen la situación actual.
- Destacar los aspectos que ayuden al desarrollo de la misión, sin que estos aspectos sean por sí mismos determinantes del futuro.
- En resumen, se pretende sacar las lecciones, útiles para todos los niveles, que se desprenden del pasado.

2. Punto de partida.

Nuestra voluntad misionera, como jesuitas, en el mundo obrero.

- a) Significado de esta voluntad misionera. Sus objetivos y exigencias intrínsecas.
- b) Vivencia de la misma: cómo vivimos e integramos nuestra voluntad misionera:
 - en el trabajo, lucha, compromiso, reflexión sobre la realidad obrera.
 - en la vida de equipo, vivencia y reflexión de la fe,...

c) Confrontación de este modo de vida con las exigencias intrínsecas de la misión.

d) Interpelación que estas mismas exigencias hacen a la Compañía.

3. Jesuitas en el trabajo.

a) Sentido de pertenencia a la Compañía: vivencia, contenido, posibles interpelaciones mutuas...

b) El hecho del envío por parte de la Compañía: significado, vivencias y consecuencias que comporta para todos.

c) Sentido de la aceptación real, por parte de la Compañía, de la Misión con sus consecuencias.

4. Estudiantes.

a) Destino (desde el conocimiento inicial hasta la incorporación definitiva en la misión).

b) Preparación:

- trabajo.

- preparación teológica.

- preparación socio-política.

5. Estructura conveniente para los equipos.

a) A nivel de equipo concreto.

b) Coordinación de equipos:

- a nivel provincial.

- a nivel nacional.

JMC, Octubre 1970

ANNEX – III Part

Títol	Carta a R. P. Valero (Madrid). Madrid, 4-XII-70.
Font	A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]

Madrid, 4-XII-70

R. P. Valero (Madrid)

Querido P. Valero:

Recibidas las respuestas de las diversas Provincias, la mayoría se inclina por NO tener la reunión con los PP. Provinciales.

Entre las razones que se han aportado para esta negativa entresaco las siguientes:

1º- Tenemos una experiencia negativa de la actuación de los superiores. El signo que se dio y aceptamos de buena voluntad, que posibilitaba un verdadero diálogo se ha quitado.

2º- El hecho de no contestar los Provinciales es ya tomar posición de forma significativa.

3º- Este hecho es una significativa negativa a un verdadero diálogo, sino de superior que conoce previamente los datos del súbdito, los han estudiado, etc. y sorprende al súbdito dejándole a merced de la improvisación.

4º- Nos planteáis la posibilidad de aceptación no rechazo por parte de la Cía. de la Misión Obrera. Es por tanto muy serio, y por respeto al mundo de los pobres, a la Cía. y a nuestra propia vocación que está en juego, nos negamos a improvisar. Lo más que podríamos lograr sería oíros, para en otra reunión posterior dialogar profundamente y en serio.

5º- Al haber destruido las garantías de diálogo habéis boicoteado la reunión. Vosotros la propusisteis, marcasteis las reglas del juego, fueron aceptadas sinceramente...

6º- Si nosotros hubiéramos obrado así, se nos culparía de no querer colaborar, de cerrazón...

7º- Se ha defraudado nuestra buena voluntad. También tal vez la suya. Ya no se puede tener la reunión pensada, sino otra distinta: la imagen del superior que pide cuenta de conciencia.

8º- Una reunión así produce razonablemente la impresión de encerrona, pues sabiendo únicamente los Provinciales la problemática que se presenta por ambas partes, pueden tener las decisiones hechas.

Lamento profundamente tener que comunicarte esta negativa que pienso es muy dolorosa para el mundo de los pobres. Creo que es un botón de muestra más de la tensión real existente y que por nuestra parte queremos superar.

Suyo Affno.

ANNEX – III Part

Títol	Carta. Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús. Asunto: sobre la frustrada reunión con jesuitas en el trabajo 6-7 diciembre 1970.
Font	A.H.S.I.C. [229.13: R. NABO]. Carta. De: Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús. Asunto: sobre la frustrada reunión con jesuitas en el trabajo 6-7 diciembre 1970. Madrid, 30 diciembre de 1970. 2 pp. També la trobem a : [229. 6: MO-Espanya 1970 – Carpeta 2].

Provincial de España de la Compañía de Jesús

Madrid, 30-XII-1970

Después de unos días de reflexión sobre vuestra carta del pasado día 6 de diciembre acerca de la frustrada reunión con vosotros, como representantes de los jesuitas en el trabajo, a mi regreso de Ejercicios, respondo a ella en nombre de los Provinciales y en el mío propio, según pedís en ella misma.

1.-Decís que la reunión conjunta se hizo imposible. No; no se hizo imposible; sucedió simplemente que, pudiendo celebrarse, no se celebró porque vosotros no acudisteis a ella.

2.-El motivo que manifestáis en vuestra carta para justificar la imposibilidad de la reunión es el hecho de que los Provinciales no respondieron previamente por escrito al cuestionario-esquema de trabajo para la reunión. Aclaremos por una parte el hecho y veamos, por otra, si él sólo es suficiente para hacer imposible la reunión.

a) El hecho: Efectivamente fui yo mismo quien, en la reunión celebrada en Sabadell el día 27 de Septiembre, manifesté espontáneamente mi deseo de que lo hicieran; pero, es punto que he contrastado repetidamente con quienes estuvieron allí presentes, nunca lo prometí de forma incondicionada y definitiva. Debía tratarlo con ellos previamente. Por eso el planteamiento oficial de la reunión, formulado en mi carta circular a los Provinciales, de fecha 9 de octubre, que citáis en la vuestra, prescindía por completo de este punto. Posteriormente, en la reunión de Provinciales, de finales de octubre y comienzos de noviembre, discutida la cuestión, optamos, sin dar especial significación al hecho y manteniendo nuestra inicial voluntad de diálogo, por no

contestar previamente y por escrito: concebíamos la reunión, como se concibió desde su origen, no como una confrontación de pareceres, sino como una auténtica deliberación conjunta sobre un asunto que nos interesa muchísimo a todos, realizada con sinceridad y seriedad, y para la que vuestras aportaciones escritas ofrecían materia abundante de reflexión y discernimiento. Esta era nuestra actitud; no otra.

b) A pesar de todo, creíamos y seguimos creyendo que el motivo presentado por vosotros para no asistir, no era suficiente para hacerla imposible ni para dejar de asistir a ella. Tal como quedaba planteada la reunión en mi carta de 9 de octubre, conocida por vosotros, no puede decirse que las aportaciones previas, escritas, de los Provinciales, fueran condición necesaria para la celebración de la misma. Por otra parte, la reunión había sido bien preparada por vosotros y bien preparada, también, por los Provinciales, y, aunque difícil, hubiera podido producir resultados positivos. En último término hubiéramos podido empezar clarificando fraternalmente ese malentendido sobre el que ha girado vuestro procedimiento y vuestra decisión. Tengo la seguridad de que hubiéramos llegado fácilmente a esa clarificación, que hubiera sido ya encuentro personal, válido por si mismo, y deliberación espiritual.

3.-Dada la multitud de problemas serios y profundos que teníamos que tratar, según se desprende de vuestras respuestas, y que no pueden quedar indefinidamente sin ser abordados por bien de la Misión Obrera misma, considero desacertada vuestra decisión de no acudir a la reunión. Ella hubiera podido ser, aun con todas las dificultades imaginables, un paso más hacia adelante en este sentido.

4.-Por otra parte, la negativa a acudir a la reunión, aun cuando, como decís, no sea fruto de un enfado ni de una actitud sistemáticamente contestada, es un acto de oposición real, que intentáis explicar en la carta, una vez que ya se ha producido; un hecho consumado. Con la misma verdad con que debemos aceptar y promover una línea sincera de trabajo con los pobres -del que, por otra parte, no tenéis la exclusiva-, tenemos que rechazar procedimientos como el presente, que son contrarios al estilo de vida religiosa propia de la Compañía la que todos pertenecemos. Tales procedimientos, defectuosos, son una de las cosas que nos preocupan en vuestro modo de actuar; y que dañan, en primer lugar, a vuestro mismo trabajo.

5.-Quiero, por fin, hacer constar que la “Relación de hechos” difundida por vosotros- y de la que poseo un ejemplar llegado casualmente a mis manos-, es inexacta en algunos puntos importantes, y en otros es parcial.

Termino recogiendo la reafirmación de vuestra voluntad de diálogo auténtico, que supone apertura y comunicación por ambas partes: eso era precisamente lo que deseábamos haber tenido el pasado día 6 de diciembre, a las 11 de la mañana en Alcalá y con esa actitud os esperamos allí. Veremos si, en el futuro, es verdad. Nuestra voluntad de diálogo y comunicación subsiste también, a pesar de estas nuevas dificultades, y sin desconocerlas ni minusvalorarlas.

Por el momento, nada más.

Cordialmente vuestro, Urbano Valero S.J.

PD. Esta se envía únicamente a los firmantes de la dirigida a los Provinciales el 6 de diciembre.

ANNEX – IV Part

Títol	Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros. Enero 1978.
Font	A.H.S.I.C. [229.29: M.O. 1974-1979].

Los jesuitas, que desde hace años optamos por incardinarnos en las condiciones de vida obrera: jornada de trabajo, vivienda, estructura salarial, y fuimos “enviados” a barrios obreros, sentimos hoy la necesidad de proyectar nuestra reflexión hacia uno de los puntos que nos han preocupado y que más preocupan a nuestros superiores, como aparece en el documento de trabajo “Misión del jesuita y compromisos temporales” que se hizo público a principios del 77.

Al centrar la atención sobre este aspecto lo hacemos, en primer lugar, por la nueva situación politico-social española, ciertamente cambiada hoy, aunque idéntica en los mecanismos claves del poder económico y otra serie de aspectos dependientes del viejo sistema; y también por el mismo proceso personal y colectivo que hemos ido siguiendo como Misión Obrera a través de los años.

Queremos dejar bien claro, desde un principio, que el resultado de nuestro discernimiento no lo ponemos “frente a” sino “en común con” todo el cuerpo de la Compañía, según el espíritu ignaciano, y con la única reocupación de buscar una mayor fidelidad a nuestra misión específica, a la vez que poder ofrecer a los que no entienden nuestra postura y a todos aquellos que desde otros ambientes siguen parecidos caminos el resumen de nuestra reflexión, amasada por dificultades innumerables y una gran dosis de ilusión y esperanza, para que nos sirva a todos de materia importante para la puesta en camún y el avance futuro del compromiso de servicio en la fe y promoción de la Justicia que la Congregación General XXXII declaró en su día.

1.- COMPRENSIÓN DE NUESTRA MISION.

1.1.- La experiencia de estos años ha reforzado en nosotros el sentido profundo del “envío” o “misión” al que la Compañía nos ha destinado. Y esto no por el carácter de

aventura estimulante que pudiera tener, sino como respuesta profética y del mayor servicio de la causa de Jesús, que se desprende del carisma ignaciano de ir a aquellos lugares donde la presencia del Evangelio fuera más urgente. Una respuesta dada en la más pura tradición espiritual de nuestra orden, es decir, en el convencimiento de que la acción en una realidad concreta es tan importante como la proclamación de la palabra, sin la cual, ésta, es pura palabrería.

1.2. - Las características de este mundo por el que optamos y al que fuimos “enviados” y del que hoy nos consideramos parte integrante, quedan hoy para todos suficientemente delimitadas. No es el “mundo de los pobres” en general -concepto ideado para limar las asperezas y contradicciones objetivas, desdibujando su contenido-. Por el contrario consideramos que es un mundo sociológicamente integrado por las masas explotadas y, pueblos oprimidos, el mundo de los asalariados, de los que tienen que vender su fuerza de trabajo, única propiedad privada, el mundo de los que no tienen poder cultural, económico y político, en una palabra: la clase obrera. Desde un punto de vista ideológico, la conciencia de esta clase obrera consideramos que es la de un mundo alejado en su mayoría de la imagen pública de Iglesia -en gran parte por culpa de ésta-, con su propia filosofía atea y con un claro proyecto audaz y esperanzado de otra sociedad justa y libre: la sociedad socialista.

1.3.- Es en este mundo real así descubierto, donde se nos ha concretado la imagen evangélica de aquel mundo al que se dirigió el mensaje de Jesús, el más capaz también de llevarlo a la práctica en sus dimensiones socio- políticas y, en definitiva, el mundo más apto para vivir la dimensión gratuita del Reino.

1.4.- Nuestra misión se ha enriquecido con una larga historia -donde muchos compañeros han dejado lo mejor de sus vidas- que la ha ido definiendo cada vez con mayor claridad. Partimos de la necesidad de solidarizarnos con esta clase compartiendo su estilo de vida: el trabajo asalariado, la pobreza real en un tipo de vida sencillo y al día, la propia experiencia de la explotación, de la inseguridad, de la represión y el compromiso creciente con sus ideales y aspiraciones de justicia.

1.5.- Es esta solidaridad total la que nos ha hecho ver que los trabajadores formaban parte de una clase con una historia propia, -el movimiento obrero-, y que este avanzaba a través de una continua lucha contra la injusticia, por medio de organizaciones propias

sindicales o políticas y con un proyecto propio -la sociedad socialista- interpretado de diversas maneras, para las cuales el análisis marxista ha sido un instrumento decisivo.

1.6.- En consecuencia, nuestra misión abarca hoy, en su identificación con la clase obrera y en nuestra voluntad de plantar el testimonio de la Palabra hecha carne, este complejo conjunto de trabajo manual, compromiso solidario en la lucha por conseguir las aspiraciones de justicia y la posibilidad de realizarlas en la militancia activa, en la mediación válida hoy por hoy de las organizaciones políticas de la clase obrera.

1.7.- La militancia política no la entendemos, pues, como otra nueva y apasionante aventura -cubiertas ya las etapas de acercamiento e identificación-, sino como un paso de madurez en el proceso iniciado de una respuesta misionera al reto del mundo obrero. Paso que, desde muy diversas experiencias personales, hemos ido dando con temor y temblor, compartiendo además, como todos, momentos de angustia y de miedo ante la dura represión vivida estos últimos años. Paso que nadie ha impuesto a los demás compañeros, pues aunque consideramos en conjunto que el compromiso forma parte de nuestra misión ello no significa que, en esta lucha, debamos participar todos por igual en su dimensión organizada.

2.- LA INCOMPRESION DE NUESTRA ACTUACION POLITICA

2.1.- Nos parece que, con lo dicho hasta aquí, quedaría plenamente justificada nuestra acción en los tres primeros niveles de servicio a la justicia y formas de promoción -según el documento citado en el primer párrafo- que son: nivel general, en virtud de nuestra misión; nivel general, particularizado a título personal; y nivel particular, propio de la especialización. El punto conflictivo sería, pues, el cuarto nivel llamado excepcional. A ello queremos responder no como defensa de una postura a la que no estamos dispuestos a renunciar, sino como un dar cuenta de nuestra conciencia en el cumplimiento de la misión confiada. Lo excepcional, desde nuestra experiencia, se nos ha hecho cotidiano y casi diríamos normal.

2.2.- En primer lugar, la palabra “excepcional” creemos que connota una incomprensión o un falso entendimiento de lo que es “política” para la clase obrera. El marco formal democrático puede hacer creer que la política se ha convertido en un juego de autoridades y representantes que solucionarán los problemas de los trabajadores. En

consecuencia deberíamos dejar esta tarea a los técnicos. Aparte de que si fuera una tarea tan aséptica tampoco importaría que participáramos en ella. El movimiento obrero entiende y practica la política de un modo muy diferente. La política no es un juego de profesionales, sino una participación colectiva de toda la clase obrera en la que se combinan elementos de lucha popular en la calle, acciones de solidaridad en las fábricas y actuaciones públicas de sus representantes. Con el advenimiento de la nueva situación no han cambiado las cosas para los trabajadores de manera que la política quedara delegada con unos pocos. Para los trabajadores sigue siendo cosa de todos, actuación colectiva, cotidiana y esforzada, no el lujo de unos pocos profesionales o el voto de todos de vez en cuando. Inhibirse hoy en la actuación política equivale a negar su pertenencia de la clase obrera. Sería, por consiguiente, renunciar como Misión Obrera a todo su pasado de paciente incardinación en un mundo al que se quiere hacer presente la experiencia evangélica. Nos parece que cuando se nos pide la renuncia a la actuación política es porque se sitúan las cosas en otro nivel distinto del de nuestra realidad.

2.3.- La otra fuente de incompreensión viene, a nuestro parecer, de la forma en que se concibe la relación entre evangelización y política:

2.3.1.- La política, se nos dice, instrumentaliza el Mensaje. Y se añade que esta es la denuncia que desde la fe comprometida se ha hecho al criticar, por ejemplo, a los obispos en las Cortes.

Nosotros criticamos una política de apoyo del poder incontrolado de la injusticia; una política que ha pretendido además ser la única expresión válida de la dimensión intramundana de la fe o de su mediación social, y ha actuado así casi con mandato divino (piénsese en los consiliarios nacionales de la CNS y otras instituciones de la dictadura franquista, todos con nombramiento jerárquico). Nosotros no pedimos ni pretendemos ninguna aprobación o refrendo jerárquico a nuestra postura. Partimos tan sólo de una fidelidad a una realidad histórica, sin absolutizarla, pero sin rehuir tampoco sus consecuencias. Y entendemos que, en una sociedad pluralista, la única forma de que no se instrumentalice más el mensaje cristiano a favor de una política es que se pueda participar pluralmente en. Ella.

2.3.2.- La política, se nos dice también, interfiere la comunicación del mensaje porque crea divisiones en la comunidad cristiana a la que nosotros nos debemos y servimos como signo de unión.

Sin entrar en la clarificación que podría hacerse sobre la concepción del sacerdote y de la comunidad, nos preguntamos: ¿signo de unión en la fe o unión bajo el poder dominante? Porque la unidad evangélica no niega ni oculta las diferencias reales; muy al contrario, las descubre hasta la raíz como fruto del pecado para superarlas en una verdadera fraternidad de amor, fruto de la conversión. Así fue la unidad contradictoria que predicaba Jesús, el Príncipe de la paz que vino a traer la espada y el fuego, a establecer la división entre los de una misma casa. No así la unidad que pretende imponer el poderoso, reprimiendo las diferencias o enmascarándolas bajo capa de una falsa paz, utilizando si conviene a los ministros de la Iglesia para bendecirla desde los púlpitos o los palacios episcopales. Nuestra militancia en partidos obreros no crea en la comunidad de fe más divisiones de las que ya existen en el seno de una sociedad de clases. Simplemente asumimos esta triste realidad para alcanzar, a través de nuestro ministerio, la unidad verdadera de la fe y, a través de nuestra militancia, la unidad de una sociedad sin clases. Pretendemos ser ministros de la unidad de Cristo que no contradice la pluralidad de opciones políticas sino la uniformidad que conviene a los poderes establecidos,.

2.3.3.- La política, añaden, corrompe el mensaje porque es poder.

La realidad, desde nuestra perspectiva, es muy otra. Los partidos obreros no tienen ni de lejos el poder de los fuertes, antes al contrario, luchan por terminar con él. Evidentemente necesitan una fuerza, un poder: su unidad, su solidaridad, su organización de la que nosotros no podemos abstraernos. Y estamos de nuevo ante dos concepciones opuestas de “poder”: si para los poderosos el poder es su razón de existir, para los oprimidos el poder no es un instrumento de endiosamiento personal o colectivo, sino un servicio a la colectividad. Que, en la práctica, y tratándose de plataformas concretas de lucha, como son los partidos, exista el riesgo de entender y practicar el “poder” al estilo de los poderosos es un peligro que aceptamos y trataremos de evitar desde dentro. Pero, en principio, y no por un idealismo ingenuo, creemos que cuando el poder se vive y se practica

como solidaridad y unidad, al menos como valores límite, no corrompe a nadie antes, bien se sientan unas nuevas bases que impidan practicar un falso concepto de “poder”. El gesto de Jesús en la última cena ilumina en esta línea su sentido del poder: “¿Comprendéis lo que he hecho con vosotros? Vosotros me llamáis Maestro y decís bien porque lo soy. Pues si yo, el Señor y el Maestro, os he lavado los pies, también vosotros debéis lavaros los pies unos a otros” (Jn. 13, 13-14).

2.3.4.- La política, concluyen, no es propia del carisma de los religiosos.

De la política practicada por el poder dominante, queremos estar lejos todos los que pertenecemos a la clase obrera. De una presencia en participación comprometida, de una “política-servicio” que incluye, como decíamos antes, la solidaridad y la organización para transformar esta sociedad clasista e injusta, juntamente con la conciencia de los riesgos de reproducir estructuras de opresión, no podemos inhibirnos los creyentes -seglares o religiosos- que vivimos ahí. Y esto por dos motivos:

2.3.4.1.- El primero es por el mismo reto que para la fe implica la aceptación en profundidad de una mentalidad y de una lucha obrera marcada por el ateísmo. Ateísmo que, como nos enseña nuestra experiencia, no es la negación de muchos de los valores que hemos redescubierto en la fe desde la praxis obrera, sino la negación de una fe vaciada de tantos valores que la clase obrera vive y defiende - como aparece en la imagen que de a menudo la Iglesia oficial- y que son muy cercanos al Evangelio. Somos conscientes, sin embargo, de que las cosas no son tan fáciles. Precisamente por esto, cuando todo nuestro intento ha sido el despertar la conciencia de nuestras comunidades para asumir el reto del mundo obrero y su compromiso allí donde se juega el futuro de la fe, ¿es justo que abandonemos a los seglares en su militancia política o más bien hemos de hacer como el buen pastor que está dispuesto a dar la vida por sus ovejas?

2.3.4.2.- El segundo motivo refuerza lo dicho hasta aquí. El carisma de las órdenes religiosas -y en concreto el de la Compañía de Jesús- ha sido de vanguardia, de respuesta a las nuevas situaciones históricas. No en vano, el mismo Papa Pablo VI ha confiado hoy a los jesuitas el frente de lucha contra el ateísmo. Habría que analizar cómo hoy el reto del ateísmo no es una cuestión

exclusivamente intelectual o de magisterio, sino que en su mayor parte se juega en la praxis, incluyendo también el que con nuestra presencia misionera total, los partidos obreros se desprendan de este presupuesto: que la fe en Dios es incompatible con la fe en la humanidad. Sería, por tanto, el carisma típico de misión obrera, con todas sus consecuencias, aunque esto desestabilizara el conjunto de la Iglesia.

3.- PARA UN MEJOR DISCERNIMIENTO

3.1.- Desearíamos, finalmente, que tanto la apreciación de nuestra misión como el diálogo sobre posibles incomprensiones de la misma nos llevara a todos a una fecunda discreción de espíritus sobre nuestra actuación y la de toda la Compañía. Pero no podemos pasar por alto que, independientemente de la buena voluntad de las personas, hay algo que bloquea el avance:

3.1.1.- Por una parte, que la Iglesia y la Compañía aparece que quieren ahora establecer unos límites en nuestra tarea misionera -y por consiguiente impedirnos la actuación en partidos obreros- atacándolos de ateos. Nos parece descubrir en esta aparente actitud de ortodoxia un miedo inconfesable a que llevemos adelante una ortopraxis con la lucha del mundo obrero ya que la presencia de cristianos - religiosos y laicos- en partidos marxistas y ateos, sin renunciar a su fe, hará perder a la Iglesia el flanco de ataque de “ateísmo” que hace contra estos partidos, quedando así al descubierto las verdaderas razones de su miedo: el miedo de que estos partidos, no por ser ateos, sino porque son revolucionarios, es decir, por atacar las bases de una sociedad clasista y explotadora, le quiten sus privilegios. Entonces la Iglesia no podría encubrir más con motivos “espirituales” la defensa de sus propios intereses.

3.1.2.- Por otra parte, la Iglesia y la Compañía no valoran, creemos, el que nuestra modesta militancia política ha ayudado a liberar a los partidos obreros de su intolerancia contra los creyentes y de su ateísmo militante. Ello repercute favorablemente en la lucha del pueblo a la que se pueden incorporar creyentes y no creyentes juntos y en la evangelización del mundo obrero que se puede plantear sin tantos prejuicios, situando la fe no en un plano de incompatibilidad

con la cultura y la conciencia de clase, sino en su verdadero plano de respuesta libre a una llamada por la liberación integral del individuo en una nueva comunidad. En este sentido la práctica que llevamos principalmente en comunidades cristianas de tipo popular, representa una realidad pastoral que no está tampoco suficientemente valorada.

CONCLUSION

Con la convicción a donde nos lleva todo cuanto hemos expuesto hasta aquí, fruto de una larga experiencia trezada de fidelidad a Dios y a nuestro pueblo, no exenta sin duda de errores e infidelidades personales, queremos concluir nuestra reflexión diciendo que:

- + No s sentimos plenamente misión de la Compañía dentro de la clase obrera.
- + Nos identificamos con su lucha que hoy va unida también con una militancia política libremente asumida por muchos de nosotros.
- + Nos mantenemos abiertos al diálogo fraternal dentro de la Compañía, toda ella obediente al juicio que la Palabra, en cada momento histórico, hace de nuestras acciones, encaminadas al advenimiento del Reino del Padre en la en la humanidad.

Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. Enero de 1978.

ANNEX – IV Part

Títol	Resumen de la reunión estatal de M.O. – Zaragoza 30/31-12-1978 a 1-1-1979
Font	A.H.S.I.C. [229.21 Missió Obrera Armada].

TEMA I. CRÍTICA DE LA MILITANCIA

El artículo de "Selecciones de Teología" (Crítica de la razón militante -cfr. bibliografía) responde a una etapa de hace diez años cuando absolutizábamos el análisis marxista y la militancia, cuando el creyente entraba en conflicto con su fe. Hoy ya se critica bastante la capacidad revolucionaria del partido. Y nosotros tenemos el peligro, por nuestra capacidad supercrítica, de caer en una tentación neo-integrista de vuelta a nosotros mismos, de retirada a la comunidad.

Carácter preventivo de esta marcha atrás:

- 1) Crisis de nuestra militancia cristiana, es decir, en el seguimiento de Jesús, el compromiso con los pobres, el carácter transformador del Reino,... no se da. Es algo incuestionable. Carácter liberador del Evangelio.
- 2) Crisis de nuestra militancia política. El marxismo, como capacidad totalizante, está en crisis. Como instrumento de análisis social es válido. Pero ¿como modelo global? Es decir, como proyecto donde se configuran unas relaciones personales, un modelo de familia, de ser hombre, del arte, etc. Creemos que sí. Tan importante es ser comunista como ser cristiano. No podemos echarnos atrás de la validez de esa síntesis adquirida: una nueva sociedad.

Respuesta a tres objeciones:

- a) La política se ha profesionalizado. Cierto. A nosotros no nos va la profesionalización de la política. No lo vemos tan propio de nuestro testimonio cristiano (dar la vida) Tenemos el profetismo en la cabeza. ¿Es un vicio? ¿Es una virtud? Hay que distinguir. Ahora es momento de crear

instituciones políticas. Y el profetismo no tiene cabida en política. En cambio, la Iglesia sí que puede jugar este papel profético.

b) La política es un oficio delegado .Los partidos son ajenos al pueblo! Cuidado al decir esto porque caernos en la crítica de la derecha, del fascismo. Nos salen las raíces burguesas y el idealismo de la auto organización. Lo político es la forma más elevada de la conciencia de clase, ya que es un proyecto global y organizado.

c) La política no cubre todos los campos. Es una razón importante a condición de que lo relacionemos todo con lo político. Si lo separamos, es peligroso.

3) ¿Qué podríamos seguir aportando a lo político?

- los campos que los partidos políticos cultivan menos
- una cierta capacidad ética (ethos) y de ilusión (pathos)
- un cierto espíritu crítico y reflexivo

Conclusión.- Superar la crisis de la militancia política sabiendo la responsabilidad que tenemos de no acentuarla ni confundir más, no para volvernos atrás, sino tomándonos más en serio la profesionalización, la ilusión, lo ético.

DIALOGO:

+ Frente a esta problemática, no podemos caer en individualismos. Hemos de situar lo particular en una alternativa más global.

+ La crisis de la militancia no proviene sólo del marxismo como ideal globalizante, ni de la necesidad de los partidos como arma organizativa, sino mas bien de la praxis de determinados partidos y de la nueva conciencia crítica que va apareciendo dentro del movimiento obrero. ¿Qué tipo de relación existe entre vanguardia y base? Ahí está la crisis. Es importantísimo el control de la base. La crisis viene, pues, de razones de fondo, no sólo de nuestras raíces burguesas o del profetismo que llevamos en la cabeza.

+ ¿Cada uno se ha de quedar con su manera de entender lo político? ¿Cómo nos podríamos interpelar mutuamente? ¿O cada cual se ha de limitar a evitar los peligros inherentes a su línea?

+ La pregunta clave es: ¿Cuál ha de ser nuestra presencia, como sacerdotes en el trabajo, en lo político? Nuestra presencia es fraternal codo a codo. ¿Podemos estar en cargos de dirección que son poder? Hemos optado por un tipo de presencia horizontal y ésta debe ser la tónica, aunque pueda haber excepciones.

+ Hay cargos y cargos. Hoy no son prebendas, sino un servicio pesado. Además lo que le da miedo a la Compañía es lo organizativo a nivel estructural, que es lo importante. Después de esto, podemos añadir todas las matizaciones que queramos (control de la base,...).

+ El economicismo se cubre de humanismo y se rehuye la mediación de lo político como opción global (Althusser). En esto caemos mucho y las opciones globales son lo único que consolida una auténtica conciencia de clase. La ausencia del compromiso global es lo más desalentador y en esto caemos muchos de nosotros.

+ Se constata una dificultad de entendimiento entre los que, dentro de misión obrera están organizados y los que no lo están. ¿Es sólo un problema de lenguaje? Quizás se absolutizan demasiado las mediaciones, pro privilegiadas que sean. Conviene crear una dialéctica entre las mediaciones que se van asumiendo en misión obrera para enriquecernos y entablar un diálogo. En realidad, una mediación se toma por razones políticas en base a la globalidad.

+ Los partidos han instrumentalizado bastante a los movimientos populares (AA.VV.) que son una alternativa complementaria a la de aquellos.

+ La presencia en AA.VV. no es antipolítica, de lo contrario caemos en un populismo barato de desprestigiar a los partidos. En cambio introduce unos criterios de organización dentro del barrio.

+ Los movimientos populares (AA.VV.) son una alternativa concreta de organización colectiva. Defendemos nuestra autonomía frente a los partidos porque no queremos monopolios de nadie. (...)

ANNEX – IV Part

Títol	Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza. 1 febrero 1982
Font	A.H.S.I.C. [229. 22]. “Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza, del 31-XII-81 a 2-I-82”. <i>Misión Obrera. Servicio Informativo</i> . Número 3, 1.02.82.

A nuestros compañeros jesuitas:

Introducción

Al comenzar 1982, el colectivo de Misión Obrera hemos reflexionado sobre nuestra situación actual en el contexto difícil y oscuro por el que está atravesando nuestro pueblo.

I.- Reflexión sobre nuestra historia pasada

Para nosotros el anuncio de la Buena Nueva a los pobres se ha concretado, en nuestra vocación a la Compañía, como un servicio a la clase obrera y en solidaridad con todos los que son víctimas de cualquier explotación y opresión.

Esta opción ha supuesto para muchos de nosotros vivir todas las consecuencias de la opción de clase: trabajo manual, compromiso social, sindical o político, con un profundo respeto a las diversas formas con que se ha expresado y se expresa el movimiento obrero. Hoy la situación es más pluralista; trabajo profesional, reflexión teológica, actividad pastoral etc., pero en todas ellas está presente la opción por la justicia y la solidaridad.

Al reflexionar ahora sobre nuestra actividad y posiciones en esta última época, constatamos una serie de deficiencias y limitaciones que queremos compartir con los demás compañeros jesuitas:

- .A veces nos ha faltado saber a'londar en las profundas raíces evangélicas de nuestra vocación en el combate por la justicia.
- Quizás no hemos sabido vivir de forma comunitaria ni aprovechar las posibilidades que proporciona un equipo de compañeros jesuitas.

- Con frecuencia tampoco hemos sabido compartir con los demás hermanos de la Compañía nuestras vivencias y preocupaciones de jesuitas en el mundo obrero. A esto puede colaborar, incluso, nuestro lenguaje, asumido del medio en que vivimos.

II.- El momento presente

La opción por la justicia nos hace comprender cómo en estos momentos los mecanismos de opresión y marginación propios del sistema actual continúan manifestándose de forma muy dura, aun a pesar de haberse conquistado las bases para una democracia, ausente en los tiempos en que iniciamos nuestra andadura. Hoy asistimos y vivimos muy de cerca unos hechos que, por su magnitud y sus lacerantes consecuencias, concretan el sufrimiento y la angustia de una gran parte del pueblo: la amplitud del problema del paro; el desvalimiento cultural; la amenaza constante a las libertades; la represión o el freno al derecho de los pueblos del Estado español a afirmar su identidad nacional; la desinformación, la represión sistemática, llegando en algunos casos hasta la tortura impune, a lo que colaboran las duras condiciones del sistema carcelario; la manipulación de las instituciones democráticas conseguidas mediante una lucha larga, y que hoy son utilizadas para desorientar a las clases dominadas y neutralizar sus esfuerzos por un cambio liberador; la pervivencia de la posición subordinada de la mujer que sufre así más agudamente todo lo anterior; el mantenimiento de las desigualdades económicas entre los diversos pueblos del Estado, condenando a algunos de ellos a un subdesarrollo en beneficio de los intereses de las minorías poderosas, con el intento de neutralizar la solidaridad y la lucha global y liberadora.

Todos estos hechos se presentan hoy con más claridad, enmarcados en un contexto internacional de división de bloques y de guerra encubierta, efecto de los imperialismos que presentan abiertamente su política armamentista, indiscriminadamente nuclear, enemiga de los movimientos por la paz, que subordina vida y recursos naturales a la lógica despiadada del máximo beneficio inmediato, o de la imposición uniforme de un mismo modelo socio-político. En cualquier caso, las víctimas son siempre los más pobres y de forma muy especial los que se encuentran en el tercer mundo: América Latina, África y Asia.

Como cristianos y como miembros de la Compañía de Jesús y del colectivo de Misión Obrera, esta lacerante y dura realidad nos interpela y nos golpea.

Constatamos que también, a nivel global de la Compañía, se han dado dificultades para poner en práctica el decreto 4º de la Congregación General XXXII sobre el compromiso de promoción de la fe y de la justicia. Pero también reconocemos los esfuerzos hechos en este sentido por la misma Compañía y el papel de apoyo y de aliento que en esta tarea ha tenido el Padre General, Pedro Arrupe.

En este sentido nos solidarizamos con nuestros compañeros jesuitas que en América Latina, y más especialmente en América Central, han llevado este compromiso hasta las últimas consecuencias, incluso con la pérdida de su vida.

No se nos oculta, sin embargo, que hoy se está dando una fuerte presión, sobre todo desde fuera de la Compañía, para que lo que se afirmó y aprobó en la Congregación General XXXII se quede diluido prácticamente en la nada. Existe un peligro evidente de que la misión profética de la Compañía se vea frenada y desnaturalizada por intereses ajenos a los de Jesús y de los pobres, y que los propósitos e intenciones de transformar todas las actividades de la Compañía y de sus miembros en función de la fe y de la justicia, se frustren radicalmente y la Compañía siga prestando su apoyo, de hecho, a las clases dominantes.

III-. Reafirmación de nuestra identidad

Por eso, a pesar de nuestras deficiencias, sentimos la necesidad de reafirmar nuestra identidad de misión obrera, en la línea trazada por la Congregación General XXXII, como una presencia misionera en un mundo marcado por la increencia y víctima de la injusticia que exige de nosotros una profunda experiencia de fe y a la vez una decidida voluntad de luchar por la justicia, tarea que queremos hacer en comunión con toda la Compañía.

Después de años de echar raíces en la clase obrera, en su forma de vida, y en otros grupos marginados de la sociedad; después de años de participar en sus luchas, organizaciones, éxitos y fracasos, la experiencia nos confirma en la necesidad de

continuar esta presencia de misión obrera, importante para la Compañía, para la Iglesia y para el mundo obrero.

Pero esta postura de servicio y cercanía solidaria a las clases dominadas no es la única posible. Es menester que todos los compañeros jesuitas, desde situaciones más plurales, se coloquen decididamente al servicio de la justicia. Es decir, al servicio de las clases dominadas y oprimidas y en la denuncia de toda forma de explotación y marginación. La Compañía tiene el derecho de escuchar nuestra voz, y nosotros la obligación de pedir que en todas las actividades de nuestros compañeros jesuitas, incluida la formación de los estudiantes, esté presente la radical preocupación y compromiso por la promoción de la justicia desde la fe.

IV.- Conclusión

Las reflexiones que acabamos de hacer pretenden ser un primer paso de comunicación y una invitación al diálogo con otras áreas y comunidades de jesuitas. La existencia de Misión Obrera, con una relativa carta de naturaleza, conseguida a base de luchas y forcejeos, no puede ser una excusa ni una justificación, ni una coartada, para que los demás miembros del cuerpo de la Compañía, y especialmente nuestros superiores, dejen de lado esta preocupación. Más que nunca en estos momentos en que las presiones externas son tan fuertes para que la Compañía abandone sus posiciones valientes y fronterizas en defensa de los oprimidos.

Queremos solicitar, por último, que ante la situación angustiosa y dramática que genera el paro en nuestra sociedad, la Compañía como tal, haga un esfuerzo solidario, en la medida de sus posibilidades para dar una respuesta a esa situación en que se ven obligados, a vivir muchos sectores de nuestro pueblo, cada vez más amplios.

* * *

Esta promoción de la fe y de la justicia, que nuestros compañeros obreros llaman lucha contra la dominación, solidaridad de clase, avance de la historia. Construcción de una

nueva sociedad, es para nosotros la anticipación del Reino y de la Tierra nueva, la construcción permanente de la Iglesia, y desde luego la Evangelización. Es decir, el anuncio de la Buena Noticia de Salvación, lo mismo para la Iglesia que para el resto de la humanidad.

2 de enero, 1982

ANNEX – IV Part

Títol	Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O. 18.3.79
Font	A.H.S.I.C. [229.23]. Documentación SJ]. Anexo: <i>Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.</i> A.H.S.I.C. [229.21]. <i>Manual (un poco práctico) de elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.</i> (Manuscrito).

Nivel MO- Aspectos ideológicos

1. Nosotros ¿estamos bloqueados por nuestra manera de vida y de lucha?
2. La cuestión de que la lucha de clases pasa por la Compañía es sin duda uno de los temas fuertemente conflictivos.
3. A la cuestión ¿qué queremos que sea la Compañía? Se presentan dos niveles de respuestas:
 - Nivel de carisma ¿qué aporta nuestra especificidad desde nuestra fidelidad al pueblo?
 - nivel corporativo, de estructura ¿obtenemos ventajas estructurales que repercuten en beneficio del pueblo?

A la primera cuestión se puede presentar como rasgos característicos el “cristocentrismo” (como contenido) y el “magis¹¹⁹³” (como método). De aquí sale, por ejemplo, una valoración absoluta del hombre y del mundo aceptándolo como es en su dimensión social (sin navegar en el “humanismo” burgués de la jerarquía) y en su dimensión histórica (sin quedarse en la “contemplación”).

Aparece también una salida hacia las fronteras de la “cristiandad” aceptando las tensiones históricas, con una radicalidad que nos impide

¹¹⁹³ A l'espiritualitat ignasiana magis (paraula llatina) té el significat de “més”, però en un sentit que davant de les decisions personals que s'han de prendre en un moment donat, han de ser de qualitat més que de quantitat. Així, el magis registra i detecta la qualitat amb el que hem de fer les coses.

pensar en algo “conquistado”. Y esto quisiéramos que lo aportase hoy la Compañía.

En la segunda cuestión vemos que de hecho no lo aporta, más bien se sitúa en opciones contrarias haciendo dudar si es posible una mínima renovación de la Orden. El tema educativo es muy claro en esto.

Con todo, hay aspectos positivos a este nivel institucional, como por ejemplo la conciencia de cuerpo, para nosotros redescubierta con la solidaridad del proletariado; los “contagios” procedentes de posturas de exigencia evangélica; la conciencia de “avanzadilla” que permita, incluso a la Orden, no cerrarse totalmente a “novedades”.

La pregunta fundamental ¿se puede ser jesuita hoy desde las clases populares? tiene respuesta a posteriori, es decir, si se demuestra que es posible haciendo balance entre el intento mismo y las energías empleadas en la lucha¹¹⁹⁴.

Nivel MO- Aspectos vitales

1. El hecho de la participación de las condiciones de vida de las clases populares.
2. Esto conlleva unas encarnaciones concretas, con sus consecuencias.
3. Con relación a la Compañía se da un espacio de pertenencia y no militancia.
4. Hay que tener en cuenta el significado de la Compañía, a pesar de sus limitaciones, para otras Órdenes e incluso dentro de la Iglesia.
5. También hay que valorar la lucha intraeclesial como modo de adhesión.
6. El contacto con los Provinciales que sea para escucharnos, más que

¹¹⁹⁴ Hi ha petites divergències entre el redactat manuscrit i el passat a “net” a màquina d’escriure. Per exemple a la darrera frase en la versió manuscrita “y las energías empleadas en la lucha”, per contra, en la versió a posteriori acaba en la fórmula “y las energías empleadas en él”.

para hacer un discernimiento propiamente dicho, y menos aún para juzgarnos.

7. Hay que ver hasta qué punto nos afecta como grupo la actuación que la Compañía tiene con cualquiera de nosotros. La Orden puede prescindir de nosotros y no pasa nada.

8. Discernir implica purificarnos de los mecanismos defensivos, sin sobrevalorar la plataforma jesuítica. Sin embargo, el objetivo (utópico) se sitúa a un nivel extra-jesuítico y extra-obrerista. (...)

9. (...). Las estrategias habría que plantearlas no desde M.O., sino desde un “grupo de operatividad jesuítica”. Este grupo podría estar definido por algunos rasgos muy sencillos, tales como trabajar en Comunidades de base (nivel eclesial); planteamiento de lucha reivindicativa popular (nivel de clase); afrontar los grandes problemas eclesiales o los grandes planteamientos: aborto ...

10. En la lucha ad intra habría que tener en cuenta algunas cosas de estas: nuestra opción de clase la consideramos con razón una gracia, pero toda gracia es para ser comunicada: pienso que nos falta agresividad en comunicarla, quizá por no vivir esta opción con gracia. (...)

Al comportamiento de los Provinciales es indicio de algo. Es más injusto echar a uno de la Orden que afiliarse a un partido. (...)

11. Es importante apuntar y pedir a la Compañía respeto por nuestra opción. Luego que en la Iglesia se siga nuestra voz desde la Compañía. (...)

12. Algunos Superiores están dispuestos a reunirse con nosotros. Convendría distinguir entre lo que queremos de la Compañía y lo que podemos esperar de ella.

13. Hay problemas concretos nuestros que deberíamos también solucionar, por ejemplo nuestra identidad, problema de los equipos,

cómo se supera el pluralismo interno, ¿convendría volver a establecer la figura del responsable de M.O.?

14. La reflexión con los Provinciales tendría que ser a base del Documento de la Militancia al desbloqueo ideológico. También se podría reflexionar en común sobre el Decreto 4º, pero reconozco que esto es mucho trabajo.

15. Resituarnos a nivel de Compañía.

Profundizar las situaciones conflictivas.

Reformular el carisma.

16. Al plantearnos nuestras fuerzas está claro que cada vez somos menos, más dispersos, más cansados. Pero también con contactos cada vez más amplios y naturales con sociólogos, teólogos y pastoralistas.

También merece la pena anotar que “la extrema derecha” tiene todavía su importancia en la Orden.

Está claro que M.O. tiene que resituarse para evitar la erosión “gota a gota” que va haciendo la institución.

Y hay que tener en cuenta el peso considerable del bagaje –contrario a la línea de M.O. que sigue teniendo el concepto jesuita. (...)

17. En la actuación de cara a los Superiores se podría pensar en usar ciertos medios, digamos “de presión” (como por ejemplo publicar una toma de postura contra la línea de los Superiores sobre compromiso político) y también ciertos medios “de diálogo” o discernimiento (como exigir contestación al Documento sobre militancia; establecer mecanismos de discernimiento con ellos).

Pero también hemos de actuar en relación con nosotros mismos.

Cuidar nuestra conexión no sólo por correo, sino con contacto personal, por ejemplo en enlaces o algo así.

Apoyo a los individuos amenazados por la institución, con tal de que se

muestre mínimamente interesado por la marcha de la M.O. como grupo.

Una política de actuación hacia cada una de las Provincias, antes que una huida. Evitando que nos aíslen, sobre todo de los más jóvenes. Eso sí, con una actitud muy seria y crítica por nuestra parte.

En situaciones de extrema tensión, cualquier toma de postura individual o colectiva, que sea expuesta al grupo de M.O. con anterioridad.

Que la posible salida de la Compañía sea la consecuencia de una acción que nos hayamos visto obligados a realizar.

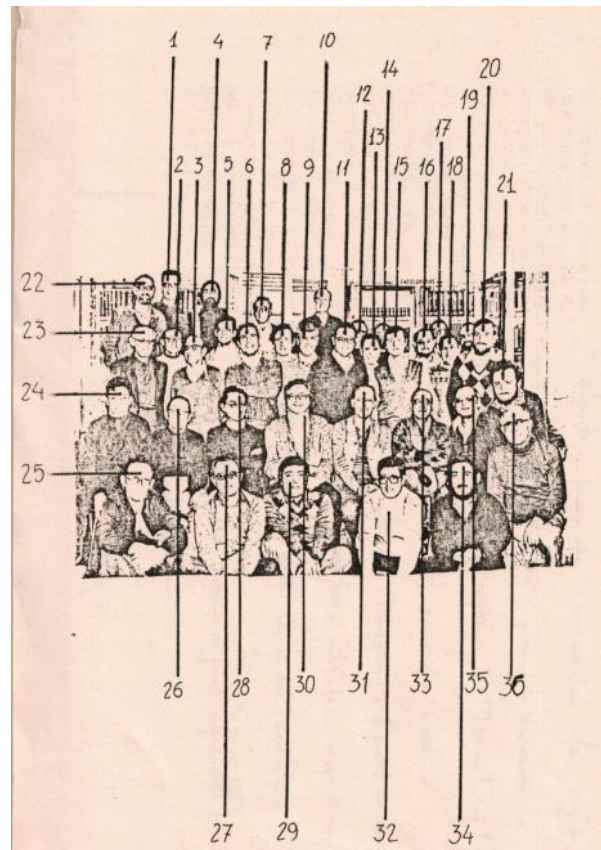
En fin, buscar una disciplina como grupo, junto al campo de la libertad personal, intentando definir, en cuanto se pueda, los límites de estos dos niveles.

ANNEX – IV Part

Títol | **Nadal 1981. Reunió anual Saragossa.**

Font | A.H.S.I.C. [229.6: MO Espanya 1981-1982-1983, carpeta 1982].

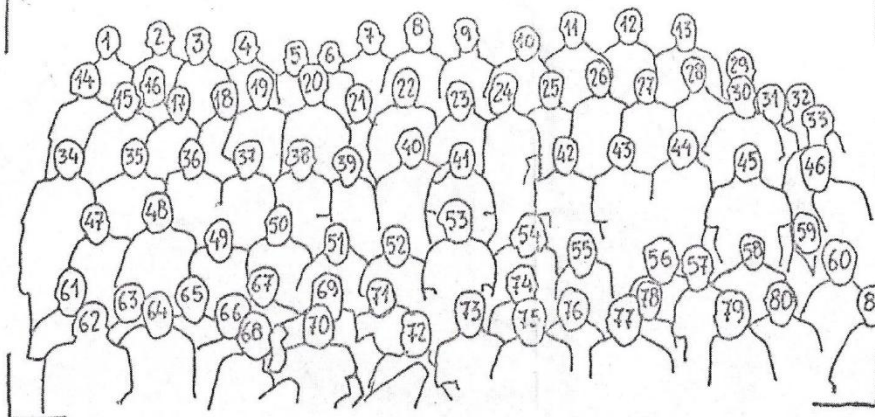
1. Paco Xammar (Tar.)	15. Jesús Giménez (Ar.)	29. Josep Badia (Tar.)
2. Victor Codina (Tar.)	16. Rafael García Mora (Tar.)	30. Ignacio Armada (Tol.)
3. Agustín Drake (Tol.)	17. Marià Guim (Tar.)	31. José Luis Morales (Tol.)
4., Jesús Lanao (Tar.)	18. Rafael de Suratte (Tar.)	32. Luis Anoro (Ar.)
5. Federico G. Fierro (Le.)	19. Vicent de Marcillac (Fr.)	33. Rafael Yuste (Bet.)
6. José Ramón Ezquerria (Tol.)	20. Juan Sifre –Piti- (Ar.)	34. Alberto Guerrero (Ar.)
7. Juan Carlos Marcos (Tol.)	21. Manuel Fortuny (Ar.)	35. José Luis Barbero (Tol.)
8. Iñaki O’Shea (Loy.)	22. José Luis Ochoa (Ar.)	36. Juan García-Nieto –Nepo- (Tar.)
9. Pep Ricart (Tar.)	23. Ignacio Iglesias (Prov. Esp.)	También asistieron:
10. Eduardo Pou (tar.)	24. Isidoro Ferreté (Tar.)	Alvaro Alemay (Ar.)
11. Josep Maria Rambla (Tar.)	25. Ramiro Reig (Ar.)	Manolo Hidalgo (Be.)
12. Pedro Armada (Tol.)	26. Benito Santos (Le.)	Mariano Mangada
13. Demetrio Morato (Ar.)	27. Isidoro Galán (Tol.)	José Ignacio Berpiatua (Loy)
14. Ramiro Pàmpol (Tar.)	28. Miguel Angel Ibáñez (Bet.)	Leandro Sequeiros (Be)

ANNEX – IV Part

Títol	Encuentro Europeo M.O.S.I. Sant Cugat del Vallès, 22-24-VIII-83
Font	A.H.S.I.C. [229. 19: Ignacio Armada: 1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.]. Sobre amb fotografies de la trobada. A.H.S.I.C. [229. 6: MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983]. <i>Misión Obrera. Servicio Informativo</i> . nº 12, 07.10.83.

Veure noms al dors.

ENCUENTRO
EUROPEO
M. O. S. I.

Sant Cugat del Vallès

22. 24 - VIII - 83

1.- Fernando López Combarros	42.- Francisco de Asís Baselga Mantecón
2.- Noël Barré	43.- Míchel Corenwinder
3.- Isidre Ferreté Deop	44.- Pietro Colzani
4.- Jean Jacques Guillemot	45.- Henri Bourdereau
5.- Luis Anoro Rapús	46.- Manuel Fortuny Sales
6.- José Francisco Rodríguez Fidalgo	47.- Leandro Sequeiros San Román
7.- Benvenuto Mengeni	48.- Christian Vivien
8.- Alberto Guerrero Peyrona	49.- Juan Jaume Gili
9.- Michelangelo Maglie	50.- Jan Van Kuyk
10.- Nicolás Pombo Livia	51.- Georges Cottin
11.- Carlos Bravo Gallardo	52.- Jesús Giménez Company
12.- Etienne de Ghellinck	53.- Adrián López Galindo
13.- Hugo Carmeliet	54.- Esteban Velázquez
14.- Pedro Armada Díez de Rivera	55.- Demetrio Morato Martínez
15.- Bernard Coumau	56.- Bertram Dickerhoff
16.- Vicent de Marcellac	57.- José Ignacio González Faus
17.- José Luis Saborido Cursach	58.- Rafael Yuste Moyano
18.- José Manuel Alonso Busto	59.- Giovanni Ladiana
19.- Alvaro Alemany Briz	60.- Josep Miralles
20.- Francesc Xammar Vidal	61.- Josep Ricart Oller
21.- Miguel Angel Ibáñez	62.- César Jerez
22.- Eduard Fou Torelló	63.- Antonio María Culebras Hidalgo
23.- Silvio Elaimo	64.- Ramiro Pampols Colomines
24.- Antoine Dujardin	65.- Cipriano Díaz Marcos
25.- Koldo Cacho Ultra	66.- Mario Cuartero Aybar
26.- Federico González-Fierro Botas	67.- Herman Pillaert
27.- Antonio Melloni	68.- Alfonso Mescuñana Borda
28.- Lucien Descoffres	69.- Christian Herwartz
29.- Michael Campbell-Jonston	70.- Jesús Lanao Clavera
30.- Gilbert Boongaert	71.- José Luis Gómez Morales
31.- Thierry Geisler	72.- Toon Schermer
32.- Johan Vanhoutte	73.- Joseph Lacretelle
33.- Antoine Kerhuel	74.- José Luis Ochoa Sánchez
34.- Manuel Robla	75.- Francois Yverneau
35.- José María Rambla Blanch	76.- Juan N. García-Nieto Paris
36.- Enrique Figaredo	77.- Ignacio Salvat Ferrer
37.- Isaac Pescador	78.- Xavier Irigaray Urrutia
38.- Jean Désigaux	79.- Fermín Rodríguez Campoamor
39.- Miquel Suñol Esquirol	80.- Fernando Bianchi Apalategui
40.- Fernando Fernández Font	81.- Ramiro Reig Armero
41.- Yon Casado Ormazabal	

ANNEX – V Part

Títol	Isidre Ferreté: Luces, sombras y esperanzas, a los 21 años en Misión Obrera. Terrassa, 28.07.89
Font	A.H.S.I.C. [229.3. Missió Obrera. Catalunya 1989-2000].

Por la gracia de Dios soy jesuita desde 1959 y estoy en Misión Obrera hace ya 21 años.

Llevo 13 años en la misma empresa, trabajando como mecánico de mantenimiento a jornada completa (40 horas/semana), Anteriormente trabajé 1 año en una fábrica de electrodomésticos y 4 en otra de tornillos y abrazaderas metálicas. En ambas mi calificación era de “peón”. Tras dos despidos acabé la teología e hice algo de mecánica.

Afortunadamente siempre he vivido en comunidad jesuítica de M.O. En 3 poblaciones distintas (Sabadell, Rubí, Terrassa), aunque en la mínima expresión numérica: al principio 4, después 3, después 2 (durante 5 años). Ahora nuevamente 3, (con Ramiro Pámpols, veterano de la M.O. “histórica” y Toni Culebras durante 28 años dedicado a los hombres de 1a mar). Han sido fundamentales en mi vida los valores comunitarios y jesuíticos. Aunque siempre reconociendo en comunidad el deficiente cultivo que de ellos hacemos, pero siempre decididos a mejorarlos.

Vivimos en un barrio periférico de Terrassa -ciudad industrial de 150.000 habitantes- en la planta baja de un bloque de 4 pisos. Los vecinos nos conocen perfectamente, nos aprecian tal como somos y cuentan con nosotros como buenos vecinos, dispuestos siempre.

En la empresa actual he sido 4 años Delegado del Personal, por votación de los compañeros. En los últimos años del franquismo colaboré activa mente con un grupo de extrema izquierda, durante 4 años. Ahora, tras 12 años, sigo militando en la Unión General de Trabajadores.

Junto a la jornada laboral y las tareas sindicales, animo dos comunidades cristianas de adultos y soy consiliario en un movimiento de jóvenes, tipo J.O.C. Además, entre los 3 de casa, aseguramos las misas dominicales en el barrio colaborando así con la Parroquia diocesana.

Hace 21 años, tras dos cursos como “maestrillo” en la Escuela Profesional del Clot, de Barcelona, y por fidelidad a lo que creía llamada de Dios, presenté a los superiores un “informe” pidiendo UN AÑO de experiencia de trabajo manual, viviendo en un equipo de M.O. (Os lo adjunto, con pudor y vergüenza, instado por Carlos que lo considera iluminador y actual, dadas algunas circunstancias parecidas hoy entre estudiantes en Am. Lat.).

Ese “contrato temporal” se fue renovando y quedó aceptado como definitivo por el P. Juan Torres Gasset. Curiosamente era el “jesuita consultado” que no veía claro mi año de trabajo -tal como reflejé al final del informe- y que 8 años después, el día de mi ordenación sacerdotal; siendo él mi Provincial, me dió un abrazo cargado de afecto diciéndome: “Estoy muy contento de haberme equivocado”. Cito esta anécdota como homenaje póstumo y como sincero agradecimiento a un hombre honesto, pionero de todo lo social y decidido defensor de M.O. Siempre le he querido sinceramente y siempre me sentí querido por él, de verdad.

Tengo intención de hacer un balance a fondo de mis años de M.O., pero no ahora; me llevaría mucho tiempo. Ahora sólo intentaré mostrar algunas “luces y sombras y esperanzas” de de mi momento actual.

LUCES

- La vida que llevo es un traje que me viene a la medida. Me siento en mi ambiente con naturalidad. El trabajo de mecánica me satisface mucho. Creo ser un buen trabajador, laborioso y responsable. Con los compañeros me llevo bien. Apreciado y respetado como cualquier otro. Aceptan con naturalidad -e incluso con simpatía- mi condición sacerdotal. Aunque se sienten plenamente libres para no seguir mis esquemas religiosos y para discutir conmigo algunas desgraciadas actuaciones eclesíásticas pasadas o actuales. Saben que soy “de la iglesia” pero -para bien o para mal no me identifican con los eclesíásticos “normales”. En momentos concretos he celebrado algunos de sus matrimonios, bautizos o entierros. En relación con los empresarios, tras otras épocas de fuerte tensión por mi -según ellos- peligrosa “presencia subversiva y reivindicativa” ahora gozo de paz y reputación.

- Sindicalmente sigo colaborando con la U.G.T. con algunas horas semanales. Oficialmente soy el responsable de una pequeña federación de ramas de industrias y oficios varios. Conocen bien mi identidad religiosa Y soy aceptado cordialmente y sin reticencias. Me reconocen buena voluntad Y desinterés, como a otros muchos.

- Jesuíticamente, estoy bien visto en la provincia y suelen votarme para asistir a congregaciones provinciales, como un exponente de la M.O. con muchos años de “durée”.

- Pastoralmente. La vivencia obrera bregada en la militancia y el compromiso popular, unida a un poco de reflexión y lectura, han ido configurando en mí -como en todos- una cierta síntesis teológico-espiritual, probablemente bastante simple (o simplista), que sintoniza desde muy adentro con “los gozos y esperanzas, tristezas y angustias...” de nuestra gente. En nuestras homilías -habitualmente participadas- se suele crear un clima de sintonía profunda entre todos los cristianos de base. Nos ayudamos mutuamente a personalizar la fe unida a la justicia, desbloqueando visiones atávicas del cristianismo, familiarizándonos con una nueva imagen de Iglesia más evangélica y solidariamente cercana a los pobres y al mundo obrero.

- En la marcha de Misión Obrera -provincial, estatal, internacional- soy una de tantas células vivas de este pequeño y maleado cuerpo que sigue creyendo y apostando -desde abajo y “con ellos”- por la fe y la justicia en las relaciones laborales, populares y políticas.

SOMBRAS

- Ante Dios reconozco estar en un notable estancamiento. La vida que llevo no me es difícil, pero en la actualidad tampoco la veo especialmente significativa, más allá del hecho de “permanecer”. Me siento vivir de renta de otras épocas pasadas en mayor austeridad, compromiso y riesgo. Ahora no paso de ser “un buen vecino”, como otros muchos de la calle.

- Sindicalmente. Por honestidad debería dimitir de mi cargo, dada la poca dedicación (habitualmente 3 horas/semana). Si no lo hago es porque en estos momentos de reflujo sindical, nadie de los pocos que colaboramos en este sector concreto puede -o quiere-

dedicarle más tiempo. Mi nivel de preparación teórica está notablemente desfasada. Y ponerme al día me exigiría una notable dedicación que, espontáneamente, se me hace muy cuesta arriba.

También es cierto que sigo, aunque apenas sea más que para “mantener la luz de la casa encendida”, por el convencimiento de que el camino de futuro solidario pasa por la organización de los trabajadores. Aunque pobremente, quiero mantenerme en las condiciones objetivas de contradicción y, desde dentro y juntos, seguir buscando.

- Laboralmente. Tras 21 años de encarnación y a pesar de lo mucho que ha cambiado mi vida (hábitos, sensibilidad, puntos de vista,...) aún me falta mucho -acepto que no llegaré nunca del todo- para ser “uno de ellos”. Mis orígenes familiares, sencillos pero no crudos, no han marcado mi historia tan duramente desde su raíz. El aplomo que proporciona la cultura y el objetivo respaldo de la potente Institución S.J., son un “hándicap” diferenciante que asoma cuando menos te lo piensas. En la fábrica, el trabajo que realizo me absorbe tan gratamente que descuido, más de la cuenta, la proximidad física con otros compañeros menos motivados y también la sintonía de fondo con algunas actitudes tuyas, irracionalmente viscerales pero histórica y humanamente muy comprensibles.

- Jesuíticamente. Me interpela de verdad que otros jesuitas de la provincia, en otros sectores de opción por los pobres y marginados, lleven una vida más austera, entregada y comprometida.

Misión Obrera no es el único pero sí un real sacramento de la opción de toda la S.I. por la fe y la justicia, con un carisma que debe ser fraternalmente interpelante del Conjunto. Mi presencia en reuniones jesuíticas no aporta la agudeza ideológica para manifestar los puntos diferenciadores e interpelantes entre los análisis que subyacen a la praxis de M.O. y otras opciones jesuíticas. Tal vez por eso, porque no pongo en cuestión nada de nadie, soy bien aceptado. Pero quizás a costa de aportar una imagen de M.O. tan asimilable a cualquier otro apostolado que no sólo “no molesta”, sino que tal vez tampoco la muestra especialmente atractiva para los jóvenes movidos por una opción solidaria con los pobres de hoy.

- Pastoralmente. A parte de la objetiva presencia misionera y evangelizadora en el trabajo manual y sindical, dedico más tiempo libre a la pastoral explícitamente

confesional que a la apuesta misionera entre los no cristianos, que muchas veces “no están lejos del Reino de Dios”. La “pastoral” siempre resulta más gratificante...

CONCLUSION PROVISIONAL, ESPERANZADA

Con cierta frecuencia me asalta la cuestión: ¿Vale la pena seguir haciendo lo que hago?
¿No debería dar un paso cualitativamente adelanten el seguimiento de Jesús solidario?
¿Puede ser en M.O.?

He interpelan las reflexiones del jesuita francés Dortel-Claudot: “el religioso asalariado ha dejado de ser profético. Es una figura superada. Hay que reencontrar el servicio gratuito, el voluntariado...”

No me interpela gran cosa el actual “toque a rebato” para que todos corramos a salvar la identidad visible e influyente de la institución eclesial, sus derechos, su terreno propio, parroquial, sacramental. Comprendo que nuestras vidas, comprometidas sobre todo “fuera”, sean vistas por muchos como un lujo, posible en otros tiempos, pero ahora insoportable o escandaloso.-Lo que sí me interpela es el estancamiento espiritual y que mi vida actual, no fácil pero bastante cómoda, vaya dejando de ser realmente significativa. (Esta preocupación mía es muy común al conjunto de M.O.).

Pero vivir en contradicción y en búsqueda no significa que viva torturado o esquizofrénico...

Me son fuente de luz, entre otras, las reflexiones que como colectivo de M.O. vamos haciendo y las que individualmente van apareciendo en nuestro Boletín Informativo. Últimamente también una larga reflexión del francés P. Carré (cura obrero, “Hijo de la Caridad”) al “Collectif des soeurs en entreprise et santé”, de la Provincia Mediterránea, precisamente sobre el tema “Por qué seguir ahí”.

El Vaticano II sigue siendo verdad a pesar del reflujo y la tentación de replegamiento. La Iglesia no debe ser el centro sino la sirvienta -¡y pobre!-, sacramento del mundo que Dios quiere. La misión evangelizadora prevalece sobre la institución. La buena noticia leída desde el espesor de la vida obrera, recibida en medio de compañeros masiva y tranquilamente increyentes, fundamenta una cierta concepción de nuestra misión de Curas Obreros y de la Iglesia, en tres convicciones: a) El Reino es el acabamiento final

de lo humano. b) Los caminos que conducen al Reino son múltiples ¡no sólo la Iglesia!
c) En la diversidad de caminos hay unos “pasos obligados” a todos, exigencias fundamentalmente impuestas a todos, que se viven en la vida corriente, pero que son el paso del “hombre carnal” al “hombre espiritual” del que habla S. Pablo: la capacidad de amor altruista, el amor solidario.

Nosotros hemos recibido mucho de la Iglesia de los compañeros religiosos y cristianos ¡pero sobre todo de los compañeros de trabajo, de la vida obrera, de los compromisos militantes, y todo ello nos incita a la permanencia activa. Porque nuestra inserción no ha sido una “experiencia” humana o pastoral sino un cambio cualitativo de vida que nos ha modificado en profundidad porque el Dios de Jesucristo, si ama a los pobres, quiere destruir la pobreza: es Liberador.

Yo también creo -como Pierre Carré- que para que mi vida siga siendo significativa de mi compromiso religioso y de mi ministerio, es preciso que mantenga una dimensión colectiva dentro del mundo obrero: sindicatos, Asociaciones, Partidos,...

Precisamente en estos momentos de muerte y nacimiento de clase obrera, de grandes retos estructurales y amenazas al mundo del trabajo, ahora que se pone en cuestión el papel de las organizaciones sindicales y políticas, ahora que es moneda de uso corriente el “pasa” de todo y desorganizarse en el individualismo, ahora más que nunca, nuestra presencia obrera y organizada es un acto de fe en el Dios de la Creación y del Reino.

Estamos a punto de celebrar el 3er encuentro europeo de M.O.S.I., cuyo “leit motiv” será: “De qué esperanza somos portadores en las situaciones de injusticia y exclusión que vivimos y a través de nuestras solidaridades”. Somos todo el cuerpo de M.O. que queremos ayudarnos a ser más coherentemente jesuitas obreros, en dinámica solidaria de futuro, codo con codo con los que buscan estructuras humanas y sociales más acordes con el Reino.

Parece claro, pues, que como Colectivo de M.O. -también entre luces y sombras- estamos en buen camino. Hablando por mí, el crecimiento cualitativo que en el fondo de mí echo de menos, se juega en el cultivo espiritual y humano de la calidad de mi entrega al Dios del Reino, en el servicio al Reino de Dios.

Quiero terminar como empecé, reconociendo la fidelidad de Dios en mi vida. Hace 21 años me empujó a algo que yo desconocía y ha sido para bien. No sé cuál será mi futuro

pero experimento que Sigue empujando. O atrayendo. A riesgo de provocar una sonrisa benévola, termino con la última petición de nuestra tradicional fórmula de los votos: “... ut largitus es ad hoc desiderandum et offerendum, sic etiam, ad explendum, gratiam uberem largiaris”.

ANNEX – V Part

Títol | **3 Rencontre M.O.S.J. Europe. 03-08-1989 Aix-en-Provence (France)**

Font | A.H.S.I.C. [229.7 Missió Obrera –Espanya: 1985-1990. MO Espanya 1989].

3e RENCONTRE M.O.S.J. EUROPE
03-08-1989 AIX-EN-PROVENCE (France)

1. Paul Devillard	14. Manolo Fortury	27. Michel Corenwinder	40. Jean-Y. Grenet	53. Carlo Sorbi	66. Adolfo Chércoles
2. Ashley Evans	15. Michel Barazzone	28. Stany Simon	41. Edward Kimman	54. Jozef Polak	67. Antonio Cartagena
3. François Fournier	16. Antonio Melloni	29. Vincente Magri	42. Hervé de StPierre	55. Rafael Juste	68. Thierry Geisler
4. Jean-Mie Carrière	17. Lucien Descoffres	30. Manuel Arrue	43. Herman Pillaert	56. Bernard Coumau	69. René Hatinguais
5. Josep Ricart	18. Bruno Lachnitt	31. Thierry Monfils	44. Et. de Ghellinck	57. Joseph Lacreteille	70. Nadine Tenace
6. Jesus Lanao	19. Etienne Grieu	32. Mari Carmen G.	45. Javier Melloni	58. Siegfried Eckers	71. Michael Bingham
7. Luis Anoro	20. Toon Schermer	33. Jean Weydert	46. Christian Bardet	59. José-I. Angos	72. Francesc Xammar
8. Isidre Ferrete	21. Carlos Rodriguez	34. Domenico Pizzuti	47. Frank Chaigneau	60. Jacques Pinat	73. Noel Barré
9. Jean-J. Guiliemot	22. Y. de la Villéon	35. Ignatio Salvat	48. Josef Miralles	61. Jean Desigaux	74. Philippe Leroy
10. Hanns Heim	23. Paolo Ferrari	36. Lucho Sauto	49. Julien Lourdes	62. Eddie Bermingham	75. Juan R. Trabudua
11. Henri Volken	24. Mari Carmen T.	37. Pierre Salembier	50. Daniel Fayard	63. Alvaro Alemany	76. Godwin Genovese
12. Henri Chalou	25. Gonzalo Ibañez	38. Bernard Mallet	51. Fr. de Luccia	64. Ramiro Pampois	77. V. de Marçillac
13. Joseph Boudaud	26. Txema Auzmendi	39. Alberto Guerrero	52. Christian Herwartz	65. Robert Enon	78. Marcel Rémon

Bibliografia

ALBERIGO, Giuseppe: “El Concilio Vaticano II (1962-1965)”, en ALBERIGO, Giuseppe ed.: *Historia de los concilios ecuménicos*. Salamanca: Ediciones Sígueme, 2004⁴ (1ed. 1993): 335-373.

- (ed.): *Historia del Concilio Vaticano II*, en V volums. Salamanca: Ediciones Sígueme, 1999-2008.

ÁLVAREZ-BOLADO, Alfonso: “España. 3, 1936-1989”, en O’NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dirs.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid-Roma: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas (Madrid), 2001. Vol. II: 1289-1311.

- “La Compañía de Jesús en España, entre 1936 y 1989, I. De la Guerra Civil a la crisis de los años setenta (1936-1970)”. *Estudios eclesiásticos*, 2001, Vol. 76, nº. 297: 145-191.
- “La Compañía de Jesús en España, entre 1936 y 1989, II. De la crisis de los setenta al serenamiento y el empeño de futuro (1970-1989)”. *Estudios eclesiásticos*, 2001, Vol. 76, nº. 298: 383-436.

AMORÓS, Mario: “La Iglesia que nace del pueblo. Relevancia histórica del movimiento Cristianos por el Socialismo.”, en Julio PINTO VALLEJOS: *Cuando hicimos historia. La experiencia de la Unidad Popular*. Santiago de Chile: LOM Ediciones, 2005.

ARRUPE, [Pedro] Padre: *Escala en España*. Madrid: Editorial Apostolado de la Prensa, 1971.

BADA, Joan; BELLAVISTA, Oleguer: *ACO. 50 anys de militància obrera i cristiana*. Barcelona: Mediterrània, 2003.

BADA, Joan: *Història del cristianisme a Catalunya*. Eumo Editorial – Pagès editors, Vic-Lleida, 2005.

- “L’actitud de l’Església Catòlica durant el procés democratitzador (Catalunya)”, en Pelai Pagès i Blanch (dir.): *La transició democràtica als Països Catalans: Història i Memòria*. València: Universitat de València, 2005: 139-150.

BARRÉ, Noël: *Jésuites et ouvriers: La mission ouvrière jésuite de 1944 à la fin des années 1990*. Paris: Karthala éditions, 2014.

BERTRAN, Jordi: *Pels difícils camins de la Missió Obrera*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

BLAZQUEZ, Feliciano: *La traición de los clérigos en la España de Franco: Crónica de una intolerancia (1936-1975)*. Madrid: Trotta, 1991.

BOTEY VALLÈS, Jaume: “El naixement d’altres veus a l’església”, en MOLINERO RUIZ, Carme; YSÀS SOLANES, Pere: *De la dictadura a la democràcia 1960-1980* Vol 11 (directors Vol): RIQUER i PERMANYER, Borja de, director: *Història: Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1998: 186-187.

- *Teologia de l’Alliberament*. Prada: UCE Universitat Catalana d’Estiu, 18 d’agost del 2011.
- “Església i moviments de resistència antifranquista a Catalunya”, en Ramon ARNABAT MATA i Josep SANTESMASES I OLLÉ (directors): *1960-1980: Transicions i canvis a les terres de parla catalana*. Actes del VIII Congrés de la CCEPC Barcelona i Cornellà de Llobregat, 10, 11 i 12 de novembre de 2011). Barcelona: Institut d’Estudis Catalans. Coordinadora de Centres d’Estudis de Parla Catalana. Institut Ramon Muntaner, 2012.
- *Capellans obrers: compromís de l’Església amb el món obrer*. Barcelona: Cristianisme i Justícia [Col. Quaderns: 175], 2011. [Hi ha edició en castellà: Curas obreros: compromiso de la Iglesia con el mundo obrero].

BOTTI, Alfonso: *Cielo y dinero: El nacionalcatolicismo en España (1881-1975)*. Madrid: Alianza Editorial, 1993.

CAMPBELL-JOHNSTON, Michael SJ: *Una breve historia* [del apostolado social], junio 1984. [web] SI Secretariado para la Justicia Social y la ecología. Documentos, 1997.

- “Apostolado social”, en *Diccionario Histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-temático*, Vol. 1. Roma: Institutum Historicum SI; Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2001: 204-210.

CANAL, Jordi (dir.): *Historia contemporànea de España (1931-2017)*. Vol. 2. Barcelona, Taurus, 2017,

CARRILLO, Manuel: “Juan Mañé y Flaquer y el Primer Congreso de Malinas.”. *Cercles: Revista d’història cultural*. [2002] Núm. 5.

CASANOVA Julián: *La Iglesia de Franco* Barcelona: Crítica, 2005.

CASTAÑO COLOMER, Josep: *La JOC en España (1946-1970)*. Salamanca: Sígueme, Salamanca, 1978.

CASTELLS, José M.; HURTADO, José; MARGENAT, Josep M. (Eds.), *De la dictadura a la democracia: La acción de los cristianos en España (1939–1975)*, Bilbao, Desclée de Brouwer, 2005.

CAVALIN, Tangi; VIET-DEPAULE, Nathalie: *Une histoire de la Mission de France: La riposte missionnaire 1941-2002*. Paris: Karthala éditions, 2007.

CAVALIN, Tangi et VIET-DEPAULE, Nathalie (dir.): *Les prêtres-ouvriers après Vatican II. Une fidélité reconquise ?* Paris: Karthala, 2016.

CODINA, Victor: *Fa 50 anys va haver-hi un concili ...: Significat del Vaticà II*. Barcelona. Quaderns CJ, núm 182, 2012: 10. [hi ha versió en castellà, *Hace 50 años hubo un concilio ...: Significado del Vaticano II*].

COMBY, Jean: *Para leer la historia de la Iglesia: Desde los orígenes hasta el siglo XXI*. Estella: Verbo Divino, 2014⁴: 390-391. [*Pour lire l'histoire de l'Eglise. Des origines au XXIe siècle*. Paris: Éditions du Cerf, 2003].

COMÍN, Alfons: *Cristianos en el partido, comunistas en la Iglesia* Obra Completa publicada per la Fundació Alfons Comín, Volum III, 1977.

COMUNIDAD Juan García-Nieto: “Evolución de la Misión Obrera S.J. (MO)”, a *Juan N. García-Nieto París, s.j.: El hombre y sus escritos*. Barcelona: Centre d'Estudis Cristianisme i Justícia, 2005: 64-68.

CORRALES, Xavier: *De la misa al tajo: La experiencia de los curas obreros*. València: Publicacions Universitat de València, 2008.

CUCHET, Guillaume: “Nouvelles perspectives historiographiques sur les prêtres-ouvriers, (1943-1954)”, *Vingtième Siècle. Revue d'histoire* 2005/3 (n 87) : 177-187.

CZERNY, Michael S.J.; FOGLIZZO, Paolo S.J.: “El apostolado social en el siglo XX”, *Promotio Instititiae* [Roma] 73 (2000): 7-18.

CHAO REGO, Xosé: *Iglesia y Franquismo: 40 años de nacional-catolicismo (1936-1976)*. A Coruña: tresCtres Editores, 2007.

DALMAU, Bernabé: *Els documents del Concili Vaticà II: Constitucions, decrets, declaracions*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012.

DANIEL, Yvan; GODIN, Henri: *La France, pays de mission?* Lyon: éd. de l'Abeille. (préface Abbé Guérin, aumônier général de la J.O.C.), 1943.

DDAA: *Aujourd'hui les prêtres Ouvriers*. Paris: Mission Ouvrière, 1986.

DÍEZ ALEGRÍA, José María; GARCÍA-NIETO, Juan: “El sindicato”, en *Curso de doctrina social católica*. Madrid: Editorial Católica, 1967.

DOMINGUEZ ROJAS, Jesús: “La Iglesia española en cifras: Análisis de los datos estadísticos (1960-1980)”. *Anuario de historia de la Iglesia*, 10, 2001: 31-55.

DUARTE, Ángel: “La vida política”, en Jordi CANAL: *Historia contemporánea de España (1931-2017)*, Vol. 2. Barcelona: Taurus, 2017: 271-320.

DUMONT, Robert: *Mémoires d'un prêtre-ouvrier*. Paris: Karthala éditions, 2006.

DUMONT, Robert (éd.): *La France, pays de mission? Suivi de La religion est perdue à Paris. Textes et interrogations pour aujourd'hui*. Paris: Karthala, 2014.

DURIEZ, Bruno et alii: *Chrétiens et ouvrières en France (1937-1970)*. Paris: Les Éditions de l'Atelier/Éditions Ouvrières, 2001.

EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord); BURRIEZA SÁNCHEZ, Javier; REVUELTA GONZÁLEZ, Manuel: *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons. Ediciones de Historia, 2004.

ESCARTÍN CELAYA, Pedro: “Apuntes para la historia de la Acción Católica en España”, dins *Sígueme: un recorrido por la historia de la Acción Católica General*. Madrid: Acción Católica: 1-28. [edició ampliada el 2009]

ESTIVILL, Jordi; HOMS, Oriol; EUGENI SÁNCHEZ, Juan: *La participació dels treballadors en la gestió de l'empresa*. Barcelona: Nova Terra, 1971.

FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ, David: “Cristianos por el Socialismo en Chile (1971-1973). Aproximación histórica a través del testimonio oral.”. *Studia Zamorensia* [UNED, Madrid, 1997], Segunda etapa, vol. IV: 187-202.

FERNÁNDEZ JEREZ, José Luis: “Las organizaciones obreras católicas como cantera de líderes sindicales en España”, en AROCA MOHEDANO, Manuela; VEGA, Rubén, directores: *Análisis históricos del sindicalismo en España: Del Franquismo a la estabilidad democrática (1970-1994)*. Madrid: Fundación Francisco Largo Caballero, 2013: 63-81.

FERNÁNDEZ SEGURA, Josep: “La participación dels catòlics en el moviment obrer de Barcelona (1946-1978)”, en *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics* [Barcelona], núm XVII, 2006: 259-283.

FERRANDO PUIG, Emili: “Església i repressió: el franquisme contra l’HOAC”, en Pelai Pagès i Blanch, dir: *Franquisme i repressió: La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*. València: PUV (Publicacions Universitat de València), 2004: 203-226.

FIGUEROLA GARRETA, Jordi; JUNCOSA GINESTA, Isabel: *L’Església catalana durant el franquisme 1939-1975: Apunts per a una historia. volums. Vol. III*. Barcelona: Editorial Claret, 2008.

GALÁN, Isidoro: “Los jesuitas en la Misión Obrera del barrio de Las Seiscientas”. *Cuadernos del Estero: Revista de estudios e investigación*, 2001, nº 16 (monográfico: La Iglesia de la Transición en Cartagena): 35-42.

GANIVET ZARCOS, José: “Memorias de una misión obrera en Granada”, en José RODRÍGUEZ MOLINA: *Curas obreros: la cruz y el martillo*. ALCALÁ LA REAL (Jaén): Zumaque, 2009: 311-412.

GARCÍA CENTENO, José; DÍEZ MAESTRO, Luis; PÉREZ PINILLOS, Julio: *Curas obreros: cuarenta y cinco años de testimonio 1963-2008*. Barcelona: Editorial Herder, 2009.

GARCÍA DE CORTÁZAR, Fernando: “La Iglesia”, dins Raymond Carr (Coord.): *La época de Franco (1939-1975): Política, ejército, Iglesia, economía y administración*, volumen I. José María Jover Zamora (dir.): *Historia de España Menéndez Pidal*. Vol. XLI. Madrid: Espasa Calpe, 1996: 385-442.

GARCIA NIETO PARÍS, Juan N., SJ: *El sindicalismo cristiano en España: Notas sobre su origen y evolución hasta 1936*. Bilbao: Editorial El Mensajero del Corazón de Jesús, Instituto de Estudios Económico-Sociales, Universidad de Deusto, 1960.

- “El sindicato”, en *Curso de doctrina social católica*. Madrid: Editorial Católica, 1967.
- GONZÁLEZ RUIZ, J.M.; COMÍN, A.C.; HINOJOSA, R.; MANRESA, F.; RIERA, I.: “La carta del Padre Arrupe y el cristianismo del posconcilio”, en *La carta del Padre Arrupe: réquiem por el constantinismo*. Barcelona: Nova Terra, 1968: 25-27.
- GONZÁLEZ RUIZ, J.M.; COMIN, A.C.; HINOJOSA, R.; MANRESA, F.; RIERA, I.: “Situación económico-social en América latina y España. Anexo

- IV”, en *La carta del Padre Arrupe: réquiem por el constantinismo*. Barcelona: Nova Terra, 1968: 185-189.
- “Los atentados contra el sindicalismo”, en *Buscando la Iglesia Conciliar*. Barcelona: Nova Terra, (Tiempo de Concilio), 1968: 163-174.
 - BUSQUETS i SANTO MARIMÓN, Albert (directors): *La nueva ley sindical: análisis de una protesta*. Barcelona: Estela, 1970.
 - “El trauma del trabajo: el trabajador inmigrante y su problema laboral”. *CAU: construcción arquitectura urbanismo*, [Barcelona: Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Catalunya], març-abril, 1972: 67-70.
 - COMIN, Alfonso Carlos: *Juventud obrera y conciencia de clase: el proceso inmigratorio y su función innovadora en la sociedad catalana*. Madrid: Edicusa, 1974.
 - “Fe cristiana y lucha de clases.”, en FIERRO BARDAJI, Alfredo; MATES RUPÉREZ, Reyes: *Cristianos por el Socialismo: Documentación*. Estella: Editorial Verbo Divino, 1975: 83-109.
 - “Reencuentro con *Cristianos por el Socialismo*”. *Iglesia Viva*, [Valencia: Comercial editora de publicaciones] núm. 60, noviembre-diciembre [1975]: 501-511.
 - “*Cristianos por el Socialismo* en España”. *Revista de Fomento Social*, Madrid: CESI, núm. 122, abril-junio [1976]: 115-125.
 - “*CPS (Cristianos por el Socialismo): interrogantes sobre su identidad y objetivos*”. *Sal Terrae: opciones políticas y cristianismo en la España actual*, [Santander: Sal Terrae], núm. 11, noviembre [1976]: 774-784.
 - “Cartas desde prisión” en *Juan N. García-Nieto París, s.j: El hombre y sus escritos*, Barcelona: Cristianisme i Justícia (Serie estudios, 10), 2005: 44-63 [edició original en català any edició 2004: *Joan N. García-Nieto París, sj: l'home i els seus escrits*].

GIMÉNEZ COMPANYY, Jesús SI: *La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España (1963-1984)*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas. Trabajo práctico de licenciatura. Mecanografiat a màquina. 1985. Inèdit.

- “La Misión Obrera de la Compañía de Jesús en España”. *Cuadernos M.O.*, 1991, nº 3.

GONZÁLEZ FAUS, José Ignacio: “Sobre la militancia de religiosos y sacerdotes en partidos obreros”. *Sal Terrae*, nº 65 (1977): 822-832.

GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel Jesús: “La economía del franquismo”, en *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001: 161-194.

GUTIÉRREZ, Alberto: “Arrupe y América Latina”, en Gianni LA BELLA (ed.) *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007: 399-426.

GUTIÉRREZ, Gustavo: *Teología de la liberación: Perspectivas*. Lima: 1971. [Hi ha una edició més recent a Ediciones Sígueme, Salamanca, 1999].

GRÀCIA GARCÍA, Jordi (1998): “Avatars del cristianisme i l’esquerra”, en MOLINERO RUIZ, Carme; YSÀS SOLANES, Pere: *De la dictadura a la democràcia 1960-1980 Vol 11* (directors Vol): RIQUER i PERMANYER, Borja de –director: *Història: Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana: 252-253.

HINOJOSA LUCENA, Rafael: *La JOC, entre l’Església i el món obrer*. El Prat de Llobregat: Rúbrica Editorial, 1998.

HOAC: *La construcción de la HOAC*. Madrid: Ediciones HOAC, 2000.

IGELMO ZALDÍVAR, Jon: “La revista *ÁBSIDE. Revista de cruz y pensamiento* (1956-1966) de los estudiantes s.j. de la Facultad de Teología del Colegio Máximo de Oña y la divulgación del apostolado obrero de vanguardia en España”, en HERNÁNDEZ DÍAZ, José María (coord.): *La prensa de los escolares y estudiantes. Su contribución al patrimonio histórico educativo*. Salamanca: Ediciones de la Universidad de Salamanca, 2015: 465-476.

INIESTA, Alberto: *Memorandum: ayer y mañana de la Iglesia en España*. Editorial Bilbao: Desclée de Brouwer, 1989.

JANSSENS, Jean-Baptiste: “Nos ministères”, 2e partie: « Quels sont aujourd’hui les ministères plus nécessaires ? De ministeriis nostris. 22 juin 1947, *Acta Romana Societatis Iesu*, 1948.

KANZAKI, Izumi: “Vanguardia Obrera: un movimiento apostólico obrero durante el franquismo”. *Sociedad y utopía: Revista de Ciencias Sociales*. Nº4 (sept.), 1994: 47-58.

LA BELLA, Gianni (ed.): *Pedro Arrupe, General de la Compañía de Jesús: Nuevas aportaciones a su biografía*. Bilbao: Ediciones Mensajero. Santander. Sal Terrae, 2007. [*Pedro Arrupe. Un uomo per gli altri*, Bologna: Il Mulino edizione, 2007.]

LABOA GALLEGGO, Juan María (ed.): *El posconcilio en España*. Madrid: Ediciones Encuentro, 1988.

LACOUTURE, Jean: “Pedro Arrupe y la justicia: un Papa negro, tres Papas blancos ...”: en *Jesuitas. II Los continuadores*. Barcelona: Paidós, 1994: 595-649. [El conjunt de l’obra en dos volums pren el títol de: *Jésuites: une multibiographie*, Paris: Éditions Seuil, 1991-1992. El volum primer és *Jésuites, tome 1, Les conquérants*, 1991. El segon volum *Jésuites, tome 2, Les revenants*, 1992].

LAMET, Pedro Miguel SJ: *Díez-Alegría. Un jesuita sin papeles*. Madrid: Editorial Temas de Hoy. 2005.

- *José María de Llanos: Biografía del jesuita que militó en las dos Españas y eligió el suburbio*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2013.
- *Arrupe: Testigo del siglo XX, profeta del XXI*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014.

LARA MARTÍNEZ, María; LARA MARTÍNEZ, Laura: *Ignacio y la Compañía: Del castillo a la misión*. Madrid: EDAF, 2015.

LÉCRIVAIN, Philippe sj: *Les jésuites: Une synthèse d’introduction et de référence qui éclaire l’histoire, la pensée et l’actualité de l’ordre jésuite*. Paris: Eyrolles, 2013.

LOEW, Jacques: *Docker à Marseille*. Paris: Éditions duCerf, 1948.

- *Journal d’une Mission ouvrière*. Paris: Le Seuil, 1963.

LÓPEZ GARCÍA, Basilisa: *Aproximación a la historia de la HOAC (1946-1981)*. Madrid: Ediciones HOAC, 1995.

MALUQUER DE MOTES, Jordi: *La economía española en perspectiva histórica: Siglos XVIII-XXI*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente), 2014.

MARTÍ, Casimir: “Cristianos por el socialismo. Referencias históricas” en Alfredo FIERRO Y REYES en *Cristianos por el socialismo*. Estella: Verbo Divino, 1975: 15-31.

MIRANDA, Porfirio: *Marx y la Biblia. Crítica a la Filosofía de la Opresión*. México DF: Sígueme, 1973.

MONTERO GARCIA, Feliciano: "Iglesia y política en la transición: Los católicos ante la transición política". *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, H.* Contemporánea, t. 12, 1999: 335-356.

- *La Acción Católica y el Franquismo: Auge y crisis de la Acción Católica Especializada*. Madrid: Ed. UNED, 2000.
- "La Iglesia y el catolicismo en el final del franquismo. El "despegue" de la Iglesia en la pretransición 1960-1975.", en Abdón MATEOS LÓPEZ (Coord.), Angel HERRERÍN LÓPEZ (Coord.): *La España del presente: de la dictadura a la democracia*. Madrid: Asociación de Historiadores del Presente (Congreso internacional 2005), 2006: 237-250.

MURCIA, Antonio: *Obreros y Obispos en el Franquismo*. Madrid: Ediciones HOAC, 1995.

O'MALLEY, John W., SJ: *Historia de los jesuitas: Desde Ignacio hasta el presente*. Bilbao: Ediciones Mensajero, 2014.: 152-153. [*The Jesuits: A History from Ignatius to the present*].

O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquín María, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas. IV volums, 2001.

PAN-MONTOJO, Juan: "Las claves del periodo", en CANAL, Jordi, dir.: *Historia contemporánea de España (1931-2017)*. Vol. 2. Barcelona: Taurus, 2017: 259-269.

PAREDES, Javier: "Los Papas de la Edad Contemporánea", en *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998, vol 3.

PASARÍN MARTÍNEZ, Beatriu; GUAITA, Pere: *La lluita per la utopia: Joan N. García-Nieto París. Materials per a l'estudi dels moviments socials al Baix Llobregat, a través del llegat intel·lectual de Joan N. García-Nieto: llibres, articles, pròlegs, conferències, taules rodones, entrevistes, intervencions públiques*. Fundació Utopia – Joan N. García-Nieto, Estudis Socials del Baix Llobregat. Col·lecció Guies d'estudi del Baix Llobregat, 3. Cornellà-Barcelona, novembre 2005.

PÉREZ PÉREZ, José Antonio: "Historia (y memoria) del antifranquismo en el País Vasco", *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 2013, vol. 35, 41-62.

PÉREZ PINILLOS, Julio: *Los curas obreros en España*. Madrid: Nueva Utopía, 2004.

PERRIN, Henri: *Journal d'un prêtre-ouvrier en Allemagne*. Paris: Editions du Seuil, 1945.

PIÑOL, Josep M.: *La transición democrática de la Iglesia católica española*. Madrid: Trotta, 1999.

PLA PLANAS, Jordi: "10 anys de cristians pel socialismo (CPS)". *Presència*, 01-01-1982: 43.

POMBO ÁNGULO, Manuel: "La visita del padre Arrupe", *La Vanguardia*, domingo, 03 mayo 1970: 6.

POULAT, Émile: *Les prêtres-ouvriers: Naissance et fin*. Paris: Éditions du Cerf, 1999.

RAMOS-LISSÓN, Domingo: "Historia de los Concilios Ecuménicos", en Javier PAREDES director: *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998.

RAMBLA, J.M. sj, GONZÁLEZ FAUS, I, sj et allí: *Tradición ignaciana y solidaridad con los pobres*. Bilbao-Santander: Mensajero-Sal Terrae, 1991.

RAMOS-LISSÓN, Domingo: "Historia de los Concilios Ecuménicos", dins Javier PAREDES director: *Diccionario de los Papas y Concilios*. Barcelona: Editorial Ariel, 1998.

[RECOPIACIÓN]: *Asamblea Conjunta Obispos-Sacerdotes*. Madrid: B.A.C, 1971.

RETIF, André S.I. : "Los sacerdotes obreros franceses", *Mensaje*, 1952 : 662-566.

REVUELTA GONZALEZ, Manuel SJ: "Claves históricas para una periodización fundamental", en Teófanos Egido (Coord.): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004: 281-289.

- "En la España de Franco: desde el fin de la Guerra hasta el Concilio (1940-1965)", dins EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 365-398.
- "La Compañía de Jesús renovada (1965-2003): Renovación y crisis durante el generalato del padre Arrupe (1965-1983).", en EGIDO LÓPEZ, Teófanos (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 399-496.

- “Renovación con rumbo al siglo XXI”, en EGIDO LÓPEZ, Teófanés (coord): *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*. Madrid: Marcial Pons, 2004: 447-460.
- “Las cuatro supresiones legales de la Compañía de Jesús en la España contemporánea.”, en *Once calas en la historia de la Compañía de Jesús: “Servir a todos en el Señor”*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2006: 211-232.
- “Las órdenes religiosas en la España del siglo XX”. *Enigmas históricos de la Iglesia española contemporánea*. Madrid: Publicaciones de la Universidad Pontificia de Comillas, 2017: 257-273.

RIBERA CASADO, José Manuel: “FECUM, el cambio en las Congregaciones Marianas”, en José María Castells, José Hurtado, Josep Maria Margenat (eds): *De la dictadura a la democracia: La acción de los cristianos en España (1939-1975)*. Bilbao: Desclée de Brouwe, 2005: 351-358.

RODRÍGUEZ LÓPEZ-BREA, Carlos María: “El reinado de Juan Carlos I, 1975-2014.”, en Francisco Sánchez Pérez (coord.): *La España del siglo XX: Síntesis y materiales para su estudio*. Madrid: Alianza Editorial, 2015: 285 ss/ 307 ss.

RUIZ FRANCO, Rosario: “La dictadura de Franco.”, en Francisco Sánchez Pérez (coord.): *La España del siglo XX: Síntesis y materiales para su estudio*. Madrid: Alianza Editorial, 2015: 201-259.

SABATER GARCIA, Jordi: *L'ICESB (1951-2001): Crònica de mig segle al servei de l'Església i la societat catalanes*. Barcelona: Editorial Claret, 2002.

SÁINZ, José Carlos: “De FECUM a FECUN política y religión entre los congregantes marianos (1965-1977). *Política y Sociedad*, 1996, nº 22: 103-122.

SANTACANA TORRES, Carles: “Sobre las rupturas y las continuidades en los años sesenta”. *Cercles: Revista d'Història Cultural*. 16/2013: 31-52. “La perspectiva de los cambios en España (1959-1976)”, en Glicerí Sánchez Recio: *Eppure si muove*. Madrid: Biblioteca Nueva, 2008: 198-212.

SOBRINO, Jon: “El Padre Arrupe. Recuerdos y reflexiones sobre “fe y justicia””. *Revista latinoamericana de teología*, número 72, 2007: 239.

SORGE, B.: “Generales: 28 Arrupe”, dins: O'NEILL, Charles E, SJ; DOMÍNGUEZ, Joaquin Maria, SJ (dir.): *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús: Biográfico-Temático*. Madrid: Institutum Historicum Societatis Iesu (Roma)/Universidad Pontificia de Comillas, Vol II, 2001: 1697-1705.

SOTO CARMONA, Álvaro (Coord) et alii: *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001².

- “Desarrollo político e institucionalización (1957-1969)”, dins José R. DÍAZ GIJÓN et alii: *Historia de la España actual (1939-2000)*. Madrid: Marcial Pons: 101-118.
- “La crisis del régimen (1969-1975)” en *Historia de la España actual (1939-2000): Autoritarismo y democracia*. Madrid: Marcial Pons, 2001: 119-137.
- “Estructura social. Relaciones laborales y huelgas.” en José R. Díaz Gijón et alii: *Historia de la España actual (1939-2000)*. Madrid: Marcial Pons, Madrid, 2001: 195-224.

SUAUD, Charles; VIET-DEPAULE, Nathalie: *Prêtres et ouvriers: Une double fidélité mise à l'épreuve 1944-1969*. Paris: Karthala, 2004.

SUNYOL, Miquel (2003. Actualitzat 2011): *Mayo 1970. Los jesuitas de la Misión Obrera entre dos generales*. http://usuaris.tinet.cat/fqi_sj/arrupe/index_sp.htm.

TABARES CARRASCO, Esteban: *Los curas obreros: Su compromiso y su espíritu*. Madrid: Nueva Utopia, 2005.

TAMAYO ACOSTA, Juan José: “Teologías de la liberación” en Juan José Tamayo Acosta, director) *Nuevo diccionario de teología*. Madrid: Editorial Trotta, 2005: 898-908.

- *Para comprender la Teología de la Liberación*. Estella: Editorial Verbo Divino, 2008⁵.

TESSIER, Jacques: *Marxisme ou doctrine sociale chrétienne? Trente années de confrontations en France*. Paris: Fayard, 1992.

TUSELL, Javier: *Dictadura franquista y democracia, 1939-2004*, en John Lynch (dir.): *Historia de España*, vol. XIV. Barcelona: Crítica, 2005.

URIARTE, Pedro SJ.: *Sacerdote y Misión Obrera*. Bilbao: Editorial Mensajero, 1967.

VALERO AGÜNDEZ, Urbano, SJ: “La Compañía de Jesús después del Concilio Vaticano II”, en *Jesuitas: Una misión, un proyecto*. Bilbao: Publicaciones Universidad de Deusto. Forum Deusto, 2007: 131-158.

- *El proyecto de renovación de la Compañía de Jesús (1965-2007)*. Bilbao: Mensajero - Santander: Sal Terrae, 2012.

VIANA, Mikel: "Pedro Arrupe: el sentido de un Centenario". *Revista internacional estudios vascos*. 53, 1, 2008, 277-303.

VIET-DEPAULE Nathalie (ed): *La Mission de Paris. Cinq prêtres-ouvriers insoumis témoignent*. Paris: Karthala, 2002.

YSÀS, Pere; MOLINERO, Carme: *El règim franquista: Feixisme, modernització i consens*. Vic: Eumo Editorial, 2003.

Fonts d'arxiu

Fundació Utopia: Joan N. García-Nieto. Estudis Socials del Baix Llobregat

Any	LLoc	Publicació	Fons -Signatura
1972	-	Informe sobre los problemas de la “izquierda social cristiana”. De la Comisión interprovincial S.J. para el estudio del ateísmo. 10 pp.	D -12/6 - 2909
1954-1967	-	Comisión apostolado social Compañía de Jesús. Provincia Tarraconense 1954-1967, aprox. Notas de Joan N. García-Nieto.	N – C1/5 - 2070
1972-1979	-	Misión Obrera: Documentos, organización, reuniones, 1972-1979 aprox. Es subcarpeta.	N – C2/5 - 2071
1981 ss.	Zaragoza	[revistas] <i>Misión Obrera</i> .	JGN - 0721
		[revista] <i>Lettre des jésuites en Mission ouvrière</i> .	JGN - 0722

[Catàleg] Beatriu Pasarín Martínez; Pere Guaita (tria i ordenació documental): *La lluita per la utopia: Joan N. García-Nieto París. Materials per a l'estudi dels moviments socials al Baix Llobregat, a través del llegat intel·lectual de Joan N. García-Nieto: llibres, articles, pròlegs, conferències, taules rodones, entrevistes, intervencions públiques*. Fundació Utopia – Joan N. García-Nieto, Estudis Socials del Baix Llobregat. Col·lecció Guies d'estudi del Baix Llobregat, 3. Cornellà-Barcelona, novembre 2005.

Archivo SUT https://sut.org.es/	
Publicació	Fons – Signatura
P. Llanos: <i>Valor social de los campos de trabajo</i> . 3 pp.	[Ref. 1058: 195300 Valor Social CT P LLanos].
Entrada: Creación del SUT.	https://sut.org.es/creacion-del-sut/ : Entrada: Creación del SUT

Archives Mission de France. http://missiondefrance.fr/histoire/	
Publicació	Fons – Signatura
Document n° 2. <i>Lettre du Cardinal Suhard à propos du séminaire de la Mission de France, adressée aux archevêques et évêques de France en septembre 1941. / Remarques d'ordre canonique au sujet du séminaire de la Mission de France faites par le cardinal Suhard en septembre 1941.</i>	Archives Mission de France, Le Perreux, 1 E 4-2.
Conception : Nathalie Viet-Depaule (CNRS-CEMS) & Bernard Boudouresques (prêtre de la Mission de France).	http://missiondefrance.fr/histoire/ .
<i>Lettre des évêques ayant des prêtres-ouvriers dans leur diocèse adressée à leurs prêtres-ouvriers, le 19 janvier 1954.</i> Publicat a : <i>Les prêtres-ouvriers</i> , Paris, Éditions de Minuit, 1954, pp. 244-249. <i>La Documentation catholique</i> , 7 mars 1954, col. 291-194.	http://missiondefrance.fr/histoire/ .

Arxiu Històric Companyia de Jesús Catalunya A.H.S.I.C.
Archivum Historicum Societatis Iesu Cataloniae

Capsa	Inventari. Relació
229.0 -	Missió Obrera: Cartes: [Reservat]
229.1 -	Missió Obrera: Catalunya: 1967-1985
229.2 -	Missió Obrera: Catalunya [i Cornellà]: 1986-1988
229.3 -	Missió Obrera: Catalunya: 1989-2000
229.4 -	Missió Obrera: Espanya: 1959-1966
229.5 -	Missió Obrera: Espanya: 1966-1969
229.6 -	Missió Obrera: Espanya: 1970-1984
229.7 -	Missió Obrera: Espanya: 1985-1990
229.8 -	Missió Obrera: Espanya: 1990-2000
229.9 -	Missió Obrera: Europa: 1983-1988
229.10 -	Missió Obrera: Europa: 1989-1991
229.11 -	Missió Obrera: Europa: 1992-2000
229.12 -	Missió Obrera: [Borri]
229.13 -	Missió Obrera: [Borri]
229.14 -	Missió Obrera: [Ferreté]
229.15 -	Missió Obrera: [Fortuny]: Txad I: 29/07/1983 – 28/07/1984
229.16 -	Missió Obrera: [Fortuny]: Txad II: 2/08/1984 – 17/08/1985
229.17 -	Missió Obrera: [Torres Gasset]
229.18 -	Missió Obrera: [Armada]
229.19 -	Missió Obrera: [Armada]
229.20 -	Missió Obrera: [Armada]
229.21 -	Missió Obrera: [Armada]
229.22 -	Missió Obrera: [Armada]
229.23 -	Missió Obrera: [Armada]
229.24 -	Missió Obrera: [Armada]
229.25 -	Missió Obrera: [Armada]: Cartes: [Reservat]
229.25*	Missió Obrera: Survey
229.26 -	Missió Obrera: Servicio Informativo
229.27 -	Missió Obrera: Revistes
229.28 -	Missió Obrera: Revistes
229.29 -	Missió Obrera: Revistes
	229.25*: numeració duplicada

Capsa	Lligall	Material d'arxiu
229. 4	M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 2	José M. Borri: "Un año al servicio del suburbio más mísero de Bilbao". <i>Boletín del Secretariado de Obras Sociales de la Compañía de Jesús en España</i> . Año XII, núm. 26, abril 1959.
229. 4	M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia).	Carta dirigida a Victor Blajot SJ (Barcelona), sobre la situación i la feina feta a Uretamendi. No hi ha signant, però pensem era de [José M. Borri] el 28-X-1959. 4pp.
229. 4	M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 1	<i>Situación del suburbio "Uretamendi". Sugerencias en vistas a su eliminación</i> . 1959. 5 pp. + 6 fotos + bobina súper8.
229. 4	M.O. Espanya. Barri Uretamendi. 1959 (Borri-Armentia), 2	Fotos de la despedida del padre Borri, en otro barrio: - La chabola es la escuela - la fuente se consiguió poner
229.25	MO-Espanya-CCMM Obreras	Diversos escritos, des de 1961 a 1963, sobre les Congregaciones Marianas Obreras de España: - Vanguardia Obrera: - Vanguardia Obrera Juvenil (VOJ) - Vanguardia Obrera Social (VOS) - Vanguardia Obrera Femenina (VOF) CC.MM.OO- Congregaciones Marianas Obreras de Barcelona y Palma de Mallorca.
229.13	Sac [erdotes]-trabajo	Eugenio Arraiga <i>IHS. Razones para un trabajo del sacerdote, que ejerza su apostolado en medios obreros, en trabajos manuales más bien duros (unas 6 horas)</i> . Loyola, 15 agosto 1963. 4 pp.
229.4	M.O. Espanya 1964	Carta De: Desconocido. A: Luis González, SJ. Asunto: Contestación sobre la propuesta de trabajo de verano con orientación pastoral-social. Madrid, 6-V-1964. 3 pp.
229.4	M.O. Espanya 1964	Carta De: "Lito", Facultad de Teología. A: Ignacio Armada, Oña (Burgos). Asunto: Proyecto futura statio obrera en Cartagena. Granada, 14-V-1964. 2 pp.

- 229.4 M.O. Espanya 1964 - Reunión de estas Navidades. 1964. 4 pp.
-Sacerdote-apostolado obrero. Principios y conclusiones del Grupo sacerdotal de Cartagena hasta diciembre del 1964. 26.10.64. 6 pp.
- 229.4 M.O. Espanya 1964 Carta
De: Desconocido
A: Desconocido
Asunto: Invitación a participación en la statio obrera en Cartagena el verano de 1964.
12-XI-1964
- 229.4 M.O. Espanya 1964 Carta
De: G. Duque, SJ, Colegio de San Francisco Javier. Facultad de Teología S.I., Oña (Burgos).
A: Ignacio Armada.
Asunto: Situación campo laboral en Cartagena para una statio obrera. [Planes para 1964].
Oña, 1964. 4 pp.
- 229.1 - P. Losada: *Esquemas de sociología*. 1964.
- 229.29 Borri [reserva] 5 MO *Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social*. Provincia Tarraconense. Barcelona, febrero, 1965.
- 229.13 Sac [erdotes]-trabajo Luis Riera, S.J.: *Reflexiones después de los días de trabajo, 29 de junio a 12 de septiembre 1965*. 22 pp.
- 229.4 M.O. Espanya. 1965 *Experiencia de trabajo en Puerto Llano y Cartagena*. Granada. 18 de septiembre 1965. [firmado, ¿autor?]. 5 pp.
- 229.4 M.O. Espanya. 1965 - Helio Nuñez Alb.: [Informe basado en la reunión de Navidad, completado con la experiencia del verano y la reunión de septiembre en Chamartín 1965]. 20.10.65. 9 pp.
- 229.4 M.O. Espanya 1965 - *Moralidad de la huelga*. 9 pp.
- (Informe) *Experiencia de este verano y reunión de Chamartín*. 20.10.65. 9 pp.
- *Propuesta de triduo de los interesados en la Misión Obrera*. 2 pp.
- 229.4 - *Esquema de la reunión de Oña 31 y 1 de noviembre 1965*. 3 pp.
- 229.13 Sac-trabajo Angel Alcázar: *El sacerdote obrero desde el punto de vista del militante obrero*. Sant Cugat (Barcelona), 12 diciembre 1965, 5 pp.

229. 5 MO-Espanya 1967 Carlos José Gutiérrez, SI: *Reflexiones sobre las minas de Asturias*. Salamanca. Diciembre de 1965. 6 pp.
- [Nota manuscrita: “Armada: Ahí te envío eso. Dame tu parecer, y dime si te iría bien con tu vocación obrera. El P. Tejerina está interesado en hacer algo. Podríamos formar un buen equipo o si Dios lo quiere se allanarán las dificultades]
- 229.12 J. Mª Borri José María Borri: *Sacerdotes en el trabajo*. 1965. 8 pp.
- 229.12 J. Mª Borri Carta de José María Borri. A: P. Viceprovincial. Encargo de mandarle algo para Noticias de nuestra acción en Torre Romeu, Sabadell. 10 junio 1965 3 pp.
229. 4 M.O. Espanya. 1965 *Hoja Informativa*. Comisión Apostolado Social. 1965 - Los nuevos anticlericales.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Cursillo de fundamentación teológica de la Misión Obrera*. Madrid. [27-30 diciembre 1965 / 2-5 enero 1966].
229. 5 MO-Espanya 1966 *Cursillo sobre M.O.* Cartuja. 5-7 de enero 1966.
229. 5 MO-Espanya 1966 David Armentia: *Sermón pronunciado por el P. David Armentia, SI, en la Parroquia de San Fernando*. Bilbao. 7 de enero 1966. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Proyecto de Reunión de estudio sobre las statio obreras*. Granada. 21.01.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 *Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro Sacerdocio en el Trabajo en España*. Oña. Enero – febrero 1966. 3 pp.
- Addenda a la Propuesta a los PP. Provinciales sobre el futuro Sacerdocio en el Trabajo en España (entregada al P. Velaz, enero 1966)*. Sant Cugat. Febrero 1966. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 [Acta] Reunión 1^a al: P. Provincial. [Corrientes sobre experiencias , statios en barrios obreros] 2.02.1966
[Acta] Segunda reunión. 9.02.1966. 5 pp.
- 229.13 Sac-trabajo *Resum de les reunions tingudes el 15 de febrer i 24 de juny de Sacerdots que han iniciat l'experiència del treball a Barcelona 1966*. Barcelona, 1966. 2 pp.

229. 5 MO-Espanya 1966 Correspondencia:
De: Luis González, SJ.
A: Ignacio Armada, SJ.
Alcalá de Henares (Madrid), 28.02.1966
- De: Ignacio Armada, SJ
A: Luis González, SJ (Prepósito General)
Oña (Burgos), 4.03.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 Carta
De: Desconocido
A: P. Blajot, SI.
Asunto: Conflictos de conciencia que están experimentando jesuitas respecto a la línea incierta que marcan Superiores.
Sant Cugat del Vallés (Barcelona), 16.03.1966.
7 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 Carta
De: José María Borri
A: Mariano Madurga (Provincial)
Sabadell, 24.03.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 *Reunión Social (Preparación para la Provincial). Tema Primero: Legislación actual. Epítome nº 680- Decreto sobre Apostolado Social. Enmiendas.* Oña (Burgos).
24.03.1966. 4 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Reunión Social. Legislación actual. Resumen de las respuestas a las encuestas 1ª y 3ª.* Oña (Burgos). 24.03.1966. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 Carta.
De: Sabino, Gabriel y Galán, Viñas, Armada
A : David, Llibre, Garvayo
Asunto: Estudio de la situación MO.
28.03.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 *Información sobre lo decidido en la reunión de provinciales de Roma – Febrero de 1966 sobre los Sacerdotes en el Trabajo en España.* Marzo 1966. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 Agrupación de Academias Sociales: *Materiales para el estudio por equipo, sobre el tema: La asociación y la huelga.* Instituto Católico de Estudios Sociales de Barcelona (ICESB). Barcelona, 21 de abril 1966. 5 pp.

229. 5 MO-Espanya 1966 *Reunión Social. La legislación actual: Epítome nº 680. - Decreto Apostolado Social. Resumen de las principales enmiendas.* Loyola. Abril 1966.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Reunión Social [Sobre M.O.].* Madrid. Pascua 1966 (de 11 a 13). 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 Carta 1
De: Luís González, SJ. Provincia de Toledo, Madrid.
A: Ignacio Armada, SJ. Oña (Burgos).
Madrid, 2.05.1966
- Carta2
De: Ignacio Armada, SJ
A: Luís González, SJ
6.05.1966
- Carta 3
De: Ignacio Armada, SJ. Envía la carta, por separado a:
A: Gil Ruiz y Galán, Moreno Miranzo, Javier Muzquiz
6.05.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 *Hoja informativa sobre la Pastoral de Misión (Reunión en Oña, mayo 1966).* 4.05.1966. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 Carta
De: José Luis Martín.
A: Ignacio Armada.
11.05.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 *Conclusiones de la primera reunión de la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero.* Madrid. 1 de junio 1966. 3 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Reunión de septiembre 1966.* Puntos-esquema. Cadarso. Madrid. 11-12 septiembre 1966.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Apuntes para una misión obrera. Primera reunión interprovincial.* Pozo del Tío Raimundo. Madrid. 18-19 de septiembre 1966. 15 pp.
- 229.12 Borri i enquestes socials *Apuntes para una misión obrera: primera reunión interprovincial.* Madrid, 18, 19 de septiembre 1966. 15 pp.
- 229.13 Sac-trabajo *Informe sobre los sacerdotes en el trabajo en la diócesis de Vizcaya.* Bilbao, 5 octubre 1966. 4 pp.

229. 5 MO-Espanya 1966 Carta
De: Secretariado de la reunión del Pozo.
A: Manuel Bermudo (Provincial).
7.10.1966
- 229.29 Borri [reserva] 5 MO *Conclusiones de la segunda reunión de la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero 13-X-66.* 3 pp.
- 229.13 Sac-trabajo *Resum de les dos últimes trobades dels sacerdots que treballen (16.X.1966 i 8.XII.1966).* Santa Coloma (Barcelona), 1966. 3 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Información Loyola.* Oña. 16.11.1966
229. 5 MO-Espanya 1966 *Teología para una Misión Obrera. Cursillo.* Casa de Ejercicios de Sarrià. Barcelona. 27 a 30 diciembre 1966.
- 229.13 Reun's M.O. *Teología para una Misión Obrera.* Casa de Ejercicios de Sarrià. 28-30 diciembre 1966
- 229.13 Terrassa 2 *[Resultado de la reunión de sacerdotes en el trabajo diócesis de Barcelona]. Missió Pastoral Obrera.* 1966. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Relación de miembros M.O.* Provincia de Toledo. 1966.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Postulado para un Decreto sobre Apostolado Obrero.* 1966. 4 pp.
229. 5 MO-Espanya 1966 *Encuesta general.*
- 229.13 Terrassa 2 *Fundamentos, exigencias y condiciones de la Misión Obrera en España.* [1966?].13 pp.
- 229.13 Reun's M.O. *Cursillo sobre Misión Obrera.* Facultad de Teología S.J. Cartuja, Granada, 6-8 enero 1967. 2 pp.
- 229.13 Reun's M.O. *Reunión de estudios sobre teología, pastoral y principios organizativos de una futura Misión Obrera.* Granada, 6-8 enero1967, 90 pp.
- 229.13 Reun's M.O. Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. Provincia Tarraconense, nº5. Barcelona, enero 1967. 12 pp.
229. 5 MO-Espanya 1967 P. Pulados: *Acerca de los sacerdotes obreros.* I.67. 4 pp.

- 229.12 Borri i enquestes socials “Información de cursillos de Teología de la Misión obrera (en Sarriá, Barcelona) y en el Teologado de Navarra, en vacaciones de Navidad 1966”. *Hoja Informativa: Comisión Apostolado Social*. Provincia Tarraconense, nº 5. Barcelona, enero 1967.
229. 5 MO-Espanya 1967 [Finalidad del] *Cursillo de teología para una Misión Obrera, 6-7 enero 1967*. Facultad de Teología de Cartuja (Granada). 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1967 [Informe / carta] De un grupo de la Misión Obrera a P. Asistente de España. 14 enero 1967. 5 pp.
- 229.12 J. Mª Borri (Carta a José Maria Borri). *Petición denegada de trabajo. Manufacturas Hispano Suizas de Refrigeración*. 3.03.1967.
229. 5 MO-Espanya 1967 Carta
A: Los P. P [Provinciales] del secretariado de Loyola. Oña, 14.03.1967. 2 pp.
- 229.1 Cornellà (1) *Document A.*
Datos generales de la Ciudad Satélite de San Ildefonso (borrador). Barcelona. 11.05. 1967. 11 pp.
Document B:
Proyecto de complejo educativo en la ciudad satélite de San Ildefonso.
Un de definiu, sense títol i sense numerar. 21 pp.
- 229.1 Motivos pastorales aspiraciones clase obrera *Motivos pastorales de unas actitudes sacerdotales ante unas aspiraciones legítimas de la clase obrera*. 23 mayo 1967.
[Nota: Diverses cartes unides en un sol document que justifiquen les posicions adoptades per diversos sacerdots davant accions socials i polítiques, i algunes, de suport al sindicat i deixar locals per reunions a CCOO.
Hi ha cartes de la SJ: Juan N. García-Nieto Paris; M. Marcet; José Maria Borri; Juan Torres Gasset]
229. 5 MO-Espanya 1967 [Relación] *Equipos de trabajo*. Verano 1967.
- 229.29 Borri [reserva] 5 MO *Reunión del 18 de junio de 1967. I. Criterios sobre Misión Obrera. II. Determinaciones [Estatutos MO]*. 2 pp.
- 229.1 -- Monogràfic dedicat a Mounier. *Revista: MS Mundo Social*. Julio, 1967

- 229.1 Misión O, SS. Diócesis. Iglesia *La situación pastoral del Bisbat de Barcelona.* Bisbat de Barcelona. Julio, 1967.
229. 5 MO-Espanya 1967 *Informe sobre algunas dificultades de la Misión Obrera (al P. Arrupe).* Agosto, 1967. 9 pp.
[Nota a mà: Presentado al P. Arrupe por el P. Borri y otro (Armentia)].
- 229.13 Sac-trabajo *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes en España.* [El inicio de los curas obreros en España]. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. 3 pp.
Cuestionario de nuestras experiencias: 46 sacerdotes en el trabajo. V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967.
- 229.13 Reun's M.O. *Participants a la reunió d'Apostolat Obrer.* Sarrià, Casa d'Exercicis, 25-26 setembre 1967
- 229.13 Reun's M.O. *La Misión Obrera en España. Conclusiones.* V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. 7 pp.
"Cuestionarios para los Grupos de trabajo", 3 pp.
"Programa", 2 pp.
"Relación de asistentes", 4 pp.
- 229.13 Sac-trabajo José María Borri: *Coloquio sobre experiencias de sacerdotes obreros en España.* V Semana de Pastoral Social. Majadahonda (Madrid), 25-29 septiembre 1967. 37 pp. + Diálogo 16 pp.
- 229.23 --- *Misión Obrera. Reunión interprovincial de Cadarso.* Madrid, 30 septiembre – 1 octubre 1967. 6 pp.
229. 5 MO-Espanya 1967 Elaborado por la Comisión encargada: *Apuntes para una historia de la Misión Obrera.* San Sebastián. Septiembre 1967. 78 pp.
- 229.12 Borri i Enquestes Socials *Carta introductoria de la Comisión preparadora.* Barcelona, 21 diciembre 1967 para la Reunió d'Apostolat Obrer a Sarrià. Casa d'Exercicis, 25-26 setembre 1967.
[Nota: llista de participants; programa previst; idees sobre Misión Obrera (3 pp.)]
- 229.13 Reun's M.O. *Misión Obrera. Reunión interprovincial de Cadarso.* Madrid, 30 septiembre – 1 octubre 1967. 6 pp.

- 229.25 MO-Survey Espanya- *Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero*. 11 Noviembre 1967. 4 pp.
- 229.25 MO-Survey Espanya- *Algunas bases / orientaciones para un Apostolado Obrero de la Compañía redactadas por la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero, estructuradas orgánicamente*. [1. Estatutos sobre Misión Obrera en España]. [Noviembre, 1967]. 4 pp.
- 229.29 Borri [reserva] 5 MO *Algunas bases / orientaciones para un Apostolado Obrero de la Compañía redactadas por la Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero, estructuradas orgánicamente*. [1. Estatutos sobre Misión Obrera en España]. [Noviembre, 1967]. 4 pp.
- 229.13 Sac-trabajo “En España hay *sacerdotes obreros*. Así lo informa *L’Osservatore romano*”. *Hoja del Lunes*. Barcelona, 13 noviembre 1967.
- 229.23 --- Borri, Vila: *Torre Romeu (Sabadell, statio)*. Barcelona, 21 diciembre 1967. 3 pp.
- 229.13 Terrassa 2 *Reunión de la Misión Obrera de la Provincia de Aragón*. Zaragoza, 28 al 30 diciembre 1967. 14 pp.
- 229.23 Documentación SJ *Reunión de la Misión Obrera de la Provincia de Aragón*. Zaragoza, 28 al 30 diciembre 1967. 14 pp.
- 229.13 Reun’s M.O. i Terrassa 2 M.O. Provincia Loyola: *Resumen de la reunión de la M.O. tenida en Guetaria: Profundización ideológica a nivel de toda la base de Misión Obrera de la provincia de Loyola, con la presencia de peritos y simpatizantes*. Guetaria, 29-30 diciembre 1967. 23 pp.
- 229.17 - *Reunión de la Misión Obrera de la Provincia de Aragón (Zaragoza, 28 al 30 de diciembre 1967)*. 14 pp.
229. 26 Món Obrer. Jordi Roca *Cronologia de Misión Obrera*.
229. 26 Món Obrer. Jordi Roca Isidre Ferreté: *Informe sobre mi vocación al trabajo obrero*. 1967.
229. 5 MO-Espanya 1967 *Proyecto para la creación de “statio” en medio proletario*. 1967. 3 pp.

229. 5 MO-Espanya 1967 *Sacerdotes en el trabajo. Normas provisionales para los Sacerdotes en el Trabajo.* 1967. 3 pp.
- 229.12 J. Mª Borri José Maria Borri: *Encuesta contestada a "Triunfo"*. (No se publicó). 1967. 2 pp.
- 229.12 Borri i Enquestes Socials *Enquesta anònima sobre actituds cara a un apostolat obrer.* 1967.
229. 5 MO-Espanya 1967 [Dossier con diversos informes de la M.O. en Francia]
 - Père Maurice Delorme. Delegado Diocesano de la Misión Obrera. Lyon. Prado.
 - Père Bernard Blanchy. Comisión Directiva de Misión Obrera en Francia. Pontigry.
 - Jean Philip Velez. Seminarista. Pontigny.
 - Père Sommet, S.J. Promotor social de las Provincias Francesas. Responsable ante la Misión Obrera de los Jesuitas. Profesor de Filosofía. [Informe sobre organización de la Misión Obrera].
 - Pierre Evain. ACO- Permanente. Representa a la ACO en el Secretariado Nacional del M.O. París.
 - Père André Depierre. Responsable de la Misión de París, de los antiguos sacerdotes obreros, que después de someterse, consiguieron permiso para continuar la experiencia a título personal. Adjunto al Secretariado de la Misión Obrera para la puesta en marcha de los Sacerdotes en el Trabajo. Antiguo sacerdote-obrero, y obrero hasta hace dos años, retirado ahora por accidente. Montreuil-París.
 - Père L. Lacan, S.J. Antiguo sacerdote obrero. Superior religioso de los jesuitas de París en Misión Obrera. Ivry-París.
229. 5 MO-Espanya 1967 *Algunas ideas sobre politización vistas desde el ángulo de Misión Obrera (sacerdotes y estudiantes en el trabajo).* 1967. 2 pp.
- 229.1 Cornellà (2) - *Creación de un "Centro de Promoción Obrera" que consistiría en un complejo educativo integrado por más servicios.* Cornellà de Llobregat, 1967.
 - *Anteproyecto de Colegio para bachillerato elemental (sección filial de Instituto) 700 alumnos. Ciudad satélite San Ildefonso, Cornellà de Llobregat. Barcelona, 1967.*

- 229.1 -- Jaime Castiñeiras; Javier Dominguez:
Cristianismo en un mundo secularizado. 1967.
- 229.17 -- *Informe sobre la statio obrera de Tarrasa*. 1967.
4 pp.
- 229.27 La voz de la montaña. Revista: *La voz de la montaña*.
Centro cultural "Las Banderas" Monjuich. Parroquia Ntra. Sra. del Port. Suplemento hoja parroquial.
Primer número: enero 1967, número 1 (17 pp.). Editada hasta abril 1968, número 16 (21 pp.).
- 229.1 - *Problemas Sociales*. Documentación de: Instituto Católico de Estudios Sociales de Barcelona ICESB, Asociación para la Formación Social, Agrupación de Academias Sociales. 1967, 1968, 1969.
Publicació sobre què és l'Agrupación de Academias Sociales, ICESB, Asociación para la Formación Social.
Jornada inicial: 22 octubre 1967.
[Nota: Diversos documents que demostren la preocupació en formar-se i informar-se en temes: la emigración; la empresa en España; problemas sociales: encuestas (1967); la familia obrera; derecho a la vivienda.]
229. 5 MO-Espanya 1968 *El grupo de Misión Obrera de Granada al Secretariado Social de la Provincia de Toledo*. Febrero 1968. 2 pp.
- 229.13 Terrassa 2 *Reunión. Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero*.
9 marzo 1968. 3 pp.
- 229.13 Sac-trabajo *Reunió de sacerdots al treball*. Lloc de reunió Escola Tècnica Clot (Barcelona), 24 març 1968.
- 229.25 MO- Espanya- Survey *Comisión Interprovincial de Apostolado Obrero. Orientaciones y normas para la Misión Obrera*. [a llapis] abril 1968. 5 pp.
- 229.13 Terrassa 2 *Reunión Misión Obrera. Provincia de Toledo*. Madrid, 14-16 abril 1968.
229. 5 MO-Espanya 1968 *Reunión de la Misión Obrera de la Provincia de Toledo*. Provincia de Toledo. Madrid. 14-16 abril 1968. 16 pp.

229. 5 MO-Espanya 1968 -
Carpeta: Reunió
Plenària de Missió
Obrera- Juny 1968.
Cadarsó, 18 –
Madrid
- Comisión Interprovinciales de Apostolado Obrero:
Orientaciones y normas para la Misión Obrera. Abril.
1968. 5 pp.
 - Padre General [Pedro Arrupe]: *Orientaciones del P.
General a los Provinciales para la Misión Obrera en
España*. B. 21.06.1968. 7 pp.
 - [Acta] Reunión de Jesuitas en el Trabajo (Misión Obrera).
Cadarsó, 18. Madrid. 29-30 junio 1968.
5 pp.
- 229.13 Terrassa 2
Conclusiones de la reunión de la M.O. Palencia 1968.
Madrid, 1 mayo 1968. 4 pp.
- 229.13 Reun's M.O.
Reunión de jesuitas en el trabajo. Cadarsó-Madrid, 29-30
junio 1968. 5 pp..
- 229.13 Terrassa 2
Reunión de jesuitas en el trabajo. Temario. Cadarsó-
Madrid, 29-30 junio 1968.
- 229.13 Reun's M.O.
Misión Obrera de Loyola: *Documentos: Grave situación
actual de la Misión Obrera en la Provincia de Loyola*.
Junio 1968, 8 pp.
229. 4 M.O. Espanya.
Dossier Loiola 1966
- Misión Obrera de Loyola: *Documentos: Grave situación
actual de la Misión Obrera en la Provincia de Loyola*.
Junio 1968, 8 pp.
1. Documentos:
 - *Carta de la M.O. al P. Provincial*, 18.III.1968
 - *Carta de la M.O. al P. General*, 30.III.1968
 - *Carta respuesta del P. Provincial*, 5.IV.1968
 - *Carta respuesta del P. General*, 13.IV.1968
 - *Nueva carta al P. Provincial*, 16.IV.1968
 2. Datos complementarios para: analizar en su contexto los
anteriores documentos.
Cronología M.O. (Loyola)
 3. Actitudes de la Compañía respecto a la Misión Obrera de
Loyola a lo largo de este año.
 4. Breve análisis de la situación actual.
- 229.13 Terrassa 2
M.O. Loyola: *Documentos: Situación actual Misión Obrera
en la Provincia de Loyola*. Junio 1968. 8 pp.
229. 5 MO-Espanya 1968
Victor Codina, S.J.: *Algunas reflexiones sobre
disponibilidad y Misión Obrera*. 25 agosto 1968. 2 pp.

- 229.13 Terrassa 2 Carta
De: Ignacio Iglesias, provincial León, S.J.
A: José Mª Borri.
Asunto: Sobre sesión conjunta y viabilidad MO, con provinciales y jesuitas en el trabajo reunión junio 30. León, 25 agosto 1968.
- Reunión con Provinciales. Septiembre 1968. 9 pp.
Contiene dos cartas
Carta 1: De: Iglesias - A: J. Mª Borri. 3-IX-68
Carta 2: De: Iglesias – A: J. Mª Borri. 9-XI-68
229. 5 MO-Espanya 1968 José Luís Martín Palacín: *Misión Obrera. Toledo. Trabajos de verano.* 1968. 2 pp.
- 229.13 Terrassa 2 Michel Menant: *Sacerdotes en el trabajo dentro de la Misión Obrera.* S. l. s.d. [1968]. 14 pp.
229. 5 MO-Espanya 1968 *Anteproyecto de un Plan de enseñanza teológica para los sacerdotes de Misión Obrera.* 1968. 3 pp.
- 229.13 Borri Reservat *Misión Obrera: Condiciones necesarias para pertenecer a ella. + [Gráfico] Posibilidades del Apostolado Social: Diversos campos y medios de acción.* [1968]. 2 pp.
229. 5 MO-Espanya 1968 *Misión Obrera.* [Nota: Exponemos a continuación el concepto de Misión Obrera al que hemos llegado, según las conclusiones de las reuniones tenidas por militantes, sacerdotes y jesuitas en el Pozo, Barcelona y Granada]. 1968. 3 pp.
229. 5 MO-Espanya 1968 *La Misión Obrera en Francia.* 1968. 2pp.
- 229.13 Terrassa 2 Comisión interprovincial de Apostolado Obrero: *Orientaciones y normas para la Misión Obrera.* S.l. s.d. [1968]. 5pp.
229. 5 MO-Espanya 1968 *Reunión [puntos fundamentales sobre principios de Misión Obrera y medios para que se siga desarrollando dentro Compañía].* 1968. 5 pp.
- 229.25 MO- Survey Espanya- *Hacia una reestructuración de las Provincias Españolas S.J. Estudio previo acerca de su conveniencia y posibilidades.* Valencia, 1968. 32 pp. + Apéndices

- 229.12 Borri. Documents José María Borri: *Reflexiones en torno a la retribución económica del clero*. Barcelona. 1.01.1969. 6 pp.
229. 5 MO-Espanya 1969 Carta
De: Luis González, S.J. Provincia de Toledo de la Compañía de Jesús. Madrid.
A: P. Provincial Enrique Rifá, S.J.
Tema: Las condiciones para pertenecer a la Misión Obrera. Madrid. 20 Marzo 1969.
229. 5 MO-Espanya 1969 [Acta] *Reunión*. Madrid, 4-5 abril 1969. 6 pp.
229. 5 MO-Espanya 1969 *Reunión interprovincial de Misión Obrera*. Cadarso. Madrid. 15-17 agosto 1969. 6 pp.
[lista provisional miembros 1969 + statios]
- 229.13 Reun's M.O. *Reunión Interprovincial de Misión Obrera*. Cadarso - Madrid, 15-17 agosto 1969.
- 229.13 Reun's M.O. *Reunión Nacional M.O.* Madrid, agosto 1969.
- 229.13 Terrassa 2 *El problema de la situació jurídica dels dos jesuïtes que viuen al Besòs, i el problema dels jesuïtes estudiants que perllonguen indefinidament la seva situació d'obers (...)*. 8 octubre 1969. 8 pp.
229. 0 Dossier Miguel Suñol [Documentación diversa]
Destaca:
Carta. De: Hermanos en Cristo [jesuitas]. A: Pedro Arrupe.
Asunto: Sobre la visita de Arrupe a España visita a Franco. Barcelona, 16 de febrero 1970. 3 pp.
- 229.12 J. Mª Borri Carta
A: P. General (Pedro Arrupe).
Asunto: *Equipos de Misión Obrera de Verdún, Tarrasa, Rubí y Sabadell no participan en el coloquio con el P. General*. 3 Mayo 1970.
229. 6 MO-Espanya 1970 Torres [Gasset]; Martín Montoya (¿): *Misión Obrera. Reunión de Provinciales*. Roma. Junio 1970. 4 pp. [resumit]
229. 6 MO-Espanya 1970 [Torres Gasset; Martín Montoya (?): *La M.O. en España*. [junio] 1970. 5 pp.
- 229.13 R. NABO [Acta] *Reunión de los PP. Provinciales de España y Portugal, en Roma con el P. General*. 15-21 junio 1970. Madrid, 2 julio 1970. 9 pp.

[Nota: Se comenta que hay unos 30 sacerdotes MO Las conclusiones que llegaron: ratifican, en primer lugar, que la Cía. promueve y acepta este ministerio como propio suyo. “Y siente la obligación de garantizar su buen resultado y permanencia. Por ello pareció conveniente elaborar próximamente con los asesoramientos necesarios, unas directrices que orienten, basándose en la experiencia pasada, la vida y la labor de los jesuitas en el trabajo.” p. 8].

[Nota 2: En el informe se refleja que se habló de la MO].

229. 6 MO-Espanya 1970 –
Carpeta 2 *Presencia misionera de la Misión Obrera (?)*. Tarrasa. Agosto 1970. 4 pp.
- 229.13 Terrassa 2 *Presencia misionera de la Misión Obrera*. Tarrasa, agosto 1970. 4 pp.
- 229.13 R. NABO Carta: Circular
De: Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús.
A: todos los PP. Provinciales.
Asunto: Sobre la reunión programada de jesuitas en el trabajo.
Madrid, 9 octubre de 1970. 2 pp.
- 229.13 R. NABO Carta
De: Chao, Madrid
Sobre la reunión con Valero [Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús]. : Madrid, 22 octubre de 1970. 2 pp.
229. 6 MO-Espanya 1970 [Carta de Ignacio Armada informando de la reunión tenida con Valero].
Madrid. 22 octubre de 1970.
- 229.13 R. NABO *Esquema de trabajo*. Iniciales: J.M.C. 22.X.1970. 3 pp.
229. 6 MO-Espanya 1970 –
Carpeta: Reunión
amb PP. Provincials
al desembre 1970.
Materials. JMC: *Esquema de trabajo*. Reunión Misión Obrera. Madrid 6-8-XII-70. Octubre 1970.

Provincia de Andalucía: [Relación sobre Misión Obrera para la reunión 6-8 diciembre 1970]. 15 pp.

Provincia de Aragón: *Relación conjunta de los equipos de Valencia y Zaragoza* [para la reunión M.O. 6-7 diciembre 1970]. 3 pp.

Cándido Viñas; Carlos J. Gutiérrez; Pablo Toral. Provincia de Castilla: *Para la reunión de Misión Obrera (Madrid 6-8 diciembre)*. Gijón. Noviembre 1970. 3 pp.

- Benito Santos; Alfonso Fondado; Fidalgo (Kiko); Fernando Bandeira: *Provincia de León: Reunión de Misión Obrera*. Vigo. 14.11.70. 2 pp.
- José M. de Llanos: Provincia de Toledo: [Reunión de Misión Obrera]. Pozo del tío Raimundo. Noviembre 1970. 2 pp.
- Equipo de Valdezarza: *Respuesta al esquema de trabajo para la reunión de M.O. con Valero*. 2 pp.
- Isidoro Galán; M. Ángel Ordinas; Mariano González. Equipo de Cartagena: *Respuesta al esquema de trabajo para reunión de Misión Obrera con Valero 5-8 dic. 70*. Cartagena. 8 noviembre 1970. 4 pp.
- Ignacio Armada; Rafa Gil de Zarate; Pedro Caballero; Eduardo L. Hervás (Pipi). U.V.A. de Madrid: *Reflexión a la propuesta de los PP. Provinciales a través del P. Valero*. 15 noviembre 1970. 6 pp.
- Provincia Tarraconense: *Respuesta conjunta de los equipo de M.O. de Sabadell, Tarrasa, Rubí y Barcelona (Verdún, Cornellá y Buen Pastor)*. 4 pp.
- Alvaro Melgar; Juanjo Ponce: [Reflexiones]. Pozo del tío Raimundo. 4 pp.
- 229.13 R. NABO *Cómo situarnos ante el diálogo con el súper-Provincial*. (Nota: Estas reflexiones están escritas para nosotros solamente. Es un intento de aclararnos nosotros. Quieren servir para “situarnos” ante las tensiones y conflictos. En qué postura, ideología, coherencia interna nos encontramos). Terrassa, 4 noviembre de 1970.
- 229.13 R. NABO Isidoro Galán; M. Ángel Ordinas; Mariano González (Equipo Cartagena): *Respuesta al esquema de trabajo para reunión de Misión Obrera con Valero, 5-8 diciembre 1970*. Cartagena, 8 noviembre de 1970. 4 pp.
- 229.13 R. NABO Carta
A Urbano Valero [Provincial de España de la Compañía de Jesús].
De: J.M. Borri
Asunto: preparación de la reunión de Madrid. Sabadell, 10 noviembre de 1970. 2 pp.

- 229.13 R. NABO Benito Santos; Alfonso Fondado; Fidalgo (Kiko); Fernando Bandeira: Provincia de León. *Reunión de Misión Obrera*. Equipo de Misión Obrera Teis, Vigo. 14 noviembre de 1970. 2 pp.
- 229.13 R. NABO Ignacio Armada; Rafa Gil Ruiz de Zárate; Pedro Caballero; Eduardo L. Hervás (Pipi), (U.V.A. de Madrid): *Reflexión a la propuesta de los PP. Provinciales a través del P. Valero*. Madrid, 15 noviembre de 1970. 6 pp.
- 229.13 R. NABO *Reunión tenida con Valero el 28-IX-70 [28-XI-70], con motivo de la próxima reunión con los Provinciales prevista para el 6-7 del XII. Asistimos unos cuantos de Madrid*. Madrid.
[Nota: Per contingut del document, es pot afirmar que hi ha una errata en la data, i que la correcta és el 28 de novembre]
- 229.13 R. NABO Provincia Tarraconense: *Respuesta conjunta de los equipos de M.O. de Sabadell, Tarrasa, Rubí y Barcelona (Verdún, Cornellá y Buen Pastor)*. Noviembre de 1970. 4 pp.
- 229.13 R. NABO Provincial de España de la Compañía de Jesús. [Convocatoria reunión]. *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera*. Madrid, [noviembre 1970]
- 229.13 R. NABO [J. Mª Llanos?]. Provincia de Toledo: *Pozo del Tío Raimundo*. Noviembre de 1970. 2 pp.
- 229.13 R. NABO Cándido Viñas; Carlos J. Gutiérrez; Pablo Toral: Provincia de Castilla. *Para la reunión de Misión Obrera (Madrid 6-8 diciembre 1970)*. Gijón, noviembre de 1970. 3 pp.
229. 6 MO-Espanya 1970 *Reunión tenida con Valero el 28-XI-70, con motivo de la próxima reunión con los Provinciales prevista para el 6-7 del XII. Asistimos unos cuantos de Madrid*. 1970
- 229.13 R. NABO Carta
A: Urbano Valero [Provincial de España de la Compañía de Jesús].
De: I. Armada
Asunto: Recibidas las respuestas de las diversas Provincias, la mayoría se inclina por no tener la reunión con los PP. Provinciales. [Relación de razones].
Madrid, 4 diciembre de 1970.

229. 6 MO-Espanya 1970 Carta
De: Los representantes de las Provincias de Aragón, Bética, Tarraconense, Toledo.
A: Padres Provinciales.
Madrid, 6 diciembre de 1970
- 229.13 R. NABO Carta
A: PP. Provinciales (reunidos en Alcalá de Henares).
Asunto: Razones de no asistir a la reunión representantes M.O.
Madrid, 6 diciembre de 1970. 2 pp.
- 229.13 R. NABO *Resumen de la reunión interprovincial de Misión Obrera en Madrid (Cadarso) el día 6 de diciembre del 70.*
229. 6 MO-Espanya 1970 *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera. 6-7 diciembre 1970. Casa de la Compañía en Alcalá de Henares.*
229. 13 R. NABO *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera. 6-7 diciembre 1970. Casa de la Compañía en Alcalá de Henares.*
- 229.17 -- [Dossier] *Reunión conjunta de PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera. 6-7 diciembre 1970.*
229. 6 MO-Espanya 1970 – Carpeta 2 *Para uso exclusivo de los PP. Provinciales [Nota aclaratoria sobre los hechos que motivaron la no celebración de la proyectada reunión de la Misión Obrera el pasado día 6 de diciembre con los PP. Provinciales, en forma de anotaciones a la “Relación de hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 Dic” escrita por los representantes de la M.O.]. Madrid. 15 diciembre de 1970.*
- 229.13 R. NABO Carta
De: Urbano Valero, Provincial de España de la Compañía de Jesús.
A: José Ma Borri (Sabadell)
Asunto: sobre la frustrada reunión con jesuitas en el trabajo 6-7 diciembre 1970.
Madrid, 30 diciembre de 1970. 2 pp.
229. 6 MO-Espanya 1970 – Carpeta 2 Carta
De: Urbano Valero, S.J.
A: Ignacio Armada
Asunto: Frustrada reunión con representantes M.O.
Madrid, 30-XII-1970. 2pp.

229. 6 MO-Espanya 1970 *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre 1970. 2 pp.*
- 229.13 R. NABO *Relación de los hechos sobre la reunión convocada para el día 6-7 diciembre [1970]. 2 pp.*
- 229.13 Reun's M.O. *Reflexiones de un compañero no-obrero sobre la exposición-síntesis de los equipos de Misión Obrera en diciembre 1970. 7 pp.*
- 229.13 Reun's M.O. *[Reunión] de los equipos de Misión Obrera en diciembre 1970. 7 pp.*
229. 6 MO-Espanya 1970 – Carta
Carpeta 2 De: Valero:
Asunto: *Carta respuesta de los PP. Provinciales y en el mío propio a la carta del 6 diciembre pasado acerca de la frustrada reunión con vosotros, como representantes de los Jesuitas en el trabajo. 1970. 2 pp.*
- 229.17 - *Algunas reflexiones para la reunión conjunta de los PP. Provinciales y representantes de la Misión Obrera. 1970. 7 pp.*
- 229.13 R. NABO Álvaro Melgar; Juanjo Ponce: *Pozo del tío Raimundo. 1970. 4 pp.*
- 229.13 R. NABO Equipo de Valdezarza: *Respuesta al esquema de trabajo para la reunión M.O. con Valero. 1970. 2 pp.*
- 229.13 R. NABO Provincia de Andalucía. 1970. 15 pp.
- 229.13 R. NABO Provincia de Aragón: *Relación conjunta de los equipos de Valencia y Zaragoza. 1970. 3 pp.*
229. 6 MO-Espanya 1970 – Reflexiones sobre encuesta. 1970. 2 pp.
Carpeta 2
229. 6 MO-Espanya 1970 *Planificación de las stacios obreras de sacerdotes en el trabajo y petición de la apertura de una statio en Extremadura. 1970. 3 pp.*
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: Reflexiones sobre la M.O. [de teología]. 1970.
1977-1980 3 pp.

- 229.13 Terrassa 2 *Revisión de la finalidad de Misión Obrera.* Tarrasa, 30 mayo 1971.
- 229.22 Misión Obrera *Revisión de la finalidad de Misión Obrera.* Tarrasa, 30 mayo 1971.
229. 6 MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971 *Cronología de Misión Obrera [en la Tarraconense].* 28.06.71. 3 pp.
229. 6 MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971 [Documento previo] *Reunión Misión Obrera: 28-29 junio 1971 en Madrid.* Junio 1971. 4 pp.
- 229.13 Reun's M.O. I Terrassa 2 *Reunión de la Misión Obrera.* Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp.
- 229.22 Misión Obrera *Reunión de la Misión Obrera.* Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp.
- 229.23 Documentación SJ *Reunión de la Misión Obrera.* Cadarso-Madrid, 27-29 junio 1971. 38 pp.
- 229.17 -- *Puntos de reflexión sobre nuestra situación: Progreso en la fe y lucha política.* Cornellá [de Llobregat], junio 1971.
229. 6 MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971 *Reunión de PP. Provinciales. 20-21 oct 71.* Casa de Ejercicios Sarriá – Barcelona. Anexo III. Madrid. 10 octubre 1971. 4 pp.
229. 6 MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971 *Cronología de la M.O. Provincia de Aragón.* 1971. 2 pp.
- 229.13 Reun's M.O. MO Tarraconense: *Cronología de Misión Obrera. Interpretación. [borrador de la historia MO en la Tarraconense para la reunión de junio],* 1971. 5 pp.
[Nota: También está en: MO junio 1971].
229. 6 MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971 *Cronología de Misión Obrera. Provincia de Toledo.* 1971. 3 pp.

229. 6 MO-Espanya 1971-1972-1973 – Carpeta 1971 [Relación de] *Documentos Misión Obrera* [de 1964 a 1966]. 1971. 2 pp.
- 229.21 --- *Reunión 24 enero 1972*. Valencia. 2pp.
- 229.29 Borri [reserva] 5 MO *M.O. Reunión de Pascua de 1972. Resumen*. Barcelona, 10 de abril de 1972. 2 pp.
- 229.13 Reun's M.O. *Encuentro de jesuitas obreros de la Península. Documento final (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. Madrid, agosto 1972, 8 pp. [Documento preparado en la Provincia de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972].
- 229.22 Misión Obrera *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Madrid, agosto 1972. 8 pp.
- 229.23 Documentación SJ *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final. (Anteproyecto para ser discutido y votado en la asamblea general)*. - De los equipos de la Tarraconense, Barcelona, 12 julio 1972-. Madrid, agosto 1972. 8 pp.
- 229.17 -- *Cuervo A: Aportación valenciana al tema de la fe. Reunión de M.O*, Madrid, agosto 1972. Valencia, Julio 1972. 6 pp.
- 229.13 Reun's M.O. *Reunión general de jesuitas en el trabajo*. Agosto, 1972. 5 pp.
- 229.22 Misión Obrera *Reunión general de jesuitas en el trabajo*. Agosto, 1972. 5 pp.
- 229.12 J. Mª Borri *Encuentro de Jesuitas obreros de la Península. Documento final*. Madrid. Agosto 1972. 8 pp.
- 229.17 -- *Direcciones de los jesuitas en el trabajo*. Agosto 1972. 6 pp.
- 229.21 - *Direcciones de los jesuitas en el trabajo*. Agosto 1972. 6 pp.
- 229.21 - Javier Baselga, Enrique Jiménez, Ignacio Lumbreras, Fernando Larraz, Miguel A. Serrano: *Palomeras* [historia de la statio]. Madrid, 17 septiembre 1972. 6 pp.

- 229.21 - *Nuestra conciencia de clase dentro de Misión Obrera.* Noviembre, 1972. 4 pp.
- 229.17 -- *Enseñanza teológica para Misión Obrera.* [1972?]
- 229.23 Documentación SJ Carlos Marcos: *Visión de la situación de D. Benito.* [1972?]. 2 pp.
- 229.21 - *Cristianos por el Socialismo: Documento final.* Ávila, enero 1973. 11 pp.
- 229.17 -- *Aportaciones del Grupo de Cataluña a la reunión de junio.* Junio 1973. 5 pp.
- 229.21 - Aportaciones del Grupo de Cataluña a la reunión de junio [1973]: *Fe y marxismo: ciencia-ideología -utopía.* [Junio 1973]. 2 pp.
- 229.12 Borri. Documents *Crónica de la reunión de Misión Obrera Junio 1973.* Madrid, Julio 1973. 4 pp.
- 229.13 Reun's M.O. *Crónica de la reunión de la Misión Obrera junio 1973.* Madrid, julio 1973. 4 pp.
- 229.21 - *Crónica de la reunión de Misión Obrera.* Junio 1973. Madrid, julio 1973. 4 pp. [se trata el tema del marxismo y el cristianismo] Ponencias y aportaciones:
 - Salvación cristiana y libertad social. Zaragoza. 3 pp.
 - Aportación del Grupo de Toledo a la reunión de junio. 2 pp.
 - Esquema de la ponencia de Toledo. 3 pp.
 - Aportaciones del grupo de Cataluña a la reunión de junio: *Fe y marxismo: ciencia-ideología-utopía.* Barcelona. junio 1973. 3 pp.
- 229.21 - *Direcciones de jesuitas en el trabajo.* Agosto 1973. 6 pp.
- 229.21 - Estudio documento: Sugerencias para un posible planteamiento de la Misión Obrera en la diócesis. *II Encuentro de Godella-Misión Obrera 6 y 7 de octubre de 1973.* Colegio Sagrado Corazón de Godella. 8 pp.
- 229.12 J. Mª Borri Carta
 De P. Pedro Arrupe
 A: José María Borri sobre M.O.
 Roma, 19. 04.1974. 2 pp.
- 229.21 - *Informe de la reunión de Misión Obrera S.J.* Valencia, 15.09.74. 4 pp.

229. 18 -- *Algunos puntos que pueden ayudar a clarificar la opción de los integrantes de Misión Obrera en el mundo rural.*
229. 18 Curas Obreros. MO. Carta.
Ignacio Armada (I) De: Isidre [Ferreté]
A: Chalo.
Asunto: Situación de la MO.
Sant Cugat, 14 julio 1975. 2 pp.
- 229.13 Misión Obrera Misión Obrera. *Mesa redonda.* Valencia, 1975. 12 pp.

Misión Obrera. Misión de equipo. Valencia, 1975, 15 pp.
- 229.1 Cooperativa Obrera *Unión y Cooperación por un mundo mejor.*
Buen Pastor [Barcelona].
[Nota: Dossier, consta de:
-Breve historia del barrio (y carencias del mismo)
-Comentario de cómo bajar los precios de los productos.
-Objetivos de la cooperativa
-Estatutos de la cooperativa local de consumo]
- 299.12 J. Mª Borri Matías García Gómez, S.I.: *El jesuita y la acción política partidista* (Anexo I). 12.01.1976. 11 pp.
Melecio Agundez, S.I.: *En torno al compromiso político* (Anexo II). 11.01.1976. 12 pp.

José Mª Borri y González Faus, SI: *Observaciones sobre los documentos relativos al "Compromiso Político"*. 1976. 3 pp.
- 229.22 Misión Obrera *Encuentro de Misión Obrera S.I.* (San José 76). Marzo, 1976. 4 pp.
- 229.13 Terrassa Joan Cornet; Jesús Lanao; Josep Miralles: *Equipo de Barcelona. Primer borrador del qüestionari M.O. Tema: Pertència a la Companyia.* Terrassa. 1976, 2pp.
229. 19 Misión Obrera I. Carta
Armada De: 33 jesuitas de la Provincia de Andalucía
A: Prepósito General de la Cía de Jesús, Roma.
Asunto: Decisión de los superiores de expulsar de la Compañía al P. Horacio Lara Palma
Granada, 6 de septiembre de 1977. 7 pp.
- 229.25 Carpeta Blava Ramon Vallès: *Motivos de mi decisión de pedir la reducción al estado laical y dejar la Compañía de Jesús.* 26.8.1977. 8 pp.

229. 19 Misión Obrera I. Carta
Armada De. P.G. Arrupe, Roma
A: P. Yuste
Asunto: Respuesta a la expulsión del P. Horació Lara Palma
Roma, 31 de octubre de 1977. 2 pp.
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Reflexión sobre militancia de jesuitas en los partidos*
1977-1980 *obreros*. Los equipos de los jesuitas que formamos la
Misión Obrera de las diversas provincias del Estado
Español. Enero 1978. [Antecedentes: Proyecto de doc. A
ofrecer a todos los jesuitas. Se trató en el Encuentro anual.
Enero 1978 (borrador)]. 7 pp.
- 229.24 M.O. Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en
Correspondencia I. el Estado Español. *Reflexión sobre la militancia de jesuitas*
Armada *en partidos obreros*. Enero 1978. 6 pp.
- 229.29 M.O. 1974-1979 Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en
el Estado Español. *Reflexión sobre la militancia de jesuitas*
en partidos obreros. Enero 1978. 10 pp.

Sobre l' anterior document, trobem dues publicacions:

GONZÁLEZ FAUS, José Ignacio: "Sobre la militancia de religiosos y sacerdotes en partidos obreros". *Sal Terrae*, nº 65 (1977): 822-832.

Los equipos de jesuitas que formamos la Misión Obrera en el Estado Español. Enero 1978.
"Reflexión sobre la militancia de jesuitas en partidos obreros". *Proyección: Teología y mundo actual* (Granada) [1978]: 149-156.

229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Resumen del Encuentro M.O. de Tarragona el 24-6-78*
1977-1980 (Catalunya-Valencia-Aragón). 4 pp.
229. 29 M.O. 1974-1979 Reflexiones sobre la M.O. 1978. 2 pp.
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Resumen de la reunión estatal de la M.O del 30.12.78 a*
1977-1980 *1.01.79*. [Encuentro estatal de los equipos M.O. Religiosas
Comendadoras del Santo Sepulcro – Iglesia de San Nicolás
de Bari, Zaragoza]. 6 pp.
- 229.21 - *Resumen de la reunión estatal de M.O. Zaragoza, 30-*
31/12/1978 a 1/1/1979. Febrero 1979. 6 pp.
229. 19 Misión Obrera I. Carta abierta
Armada De: Ignacio Armada
A: Pedro Arrupe y Pedro Ferrer Pi
Asunto: Militancia de Isidoro Galán al PCE
Madrid, Pozo del Tío Raimundo,

3 de febrero de 1979. 2 pp.

Carta De: Manolo Fortuny. A: Ignacio y otros. Asunto: Propuesta de estrategia en común ante el caso de Isidoro Galán y otros similares. Zaragoza, 27 febrero 1974. 2 pp.

Carta De: Mariano, A: Ignacio [Armada]. Asunto: Propuesta de estrategia en común ante el caso de Isidoro Galán y otros similares. Cartagena, 26 de febrero de 1979.

229. 19 Misión Obrera I. Armada *Información sobre Isidoro Galán desde la Misión Obrera.* Pozo del Tío Raimundo, 3 de febrero de 1979. 2 pp.
229. 29 M.O. 1974-1979 Carta abierta
De: Ignacio Armada
A: Pedro Arrupe y Pedro Ferrer Pi
Asunto: Militancia de Isidoro Galán al PCE
Madrid, Pozo del Tío Raimundo,
3 de febrero de 1979. 2 pp.
+
Informe sobre Isidoro Galán desde la Misión Obrera. Pozo del Tío Raimundo, 3 de febrero de 1979. 2 pp.
229. 19 Misión Obrera I. Armada Carta
De: Pedro Ferrer Pi
A: Ignacio Armada, Consiliario nacional de VOS y VOJ, Madrid
Asunto: Respuesta a la carta abierta sobre el caso de Isidoro Galán.
Madrid, 12 de febrero de 1979. 2 pp.
- 229.24 M.O. Correspondencia I. Armada *Acta de la reunión de Misión Obrera S.J.* Zaragoza, 18.3.79 manuscrito. 11 pp.
- 229.23 Documentación SJ *Acta de la reunión de Misión Obrera S.J* Zaragoza, 18.3.79 manuscrito. 11 pp. + Anexo: *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.* 4 pp.
- 229.21 - *Manual (un poco práctico) de elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.* (Estas páginas recogen las diversas intervenciones sobre el tema. Están agrupadas un poco artificialmente, en 3 capítulos –nivel de superiores, nivel de compañeros, nivel de M.O. – y 2 aspectos ideológicos. Desde 1979. 18.03.1979. 10 pp.

- 229.24 M.O.
Correspondencia I.
Armada *Relación (un poco) práctica de los elementos aportados al tema de la militancia en partidos de los compañeros de M.O.* 1979. 4 pp.
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.:
1977-1980 Toni Culebras: *Encuentro sobre la identidad de Misión Obrera.* Zaragoza. Mayo 1979. 2 pp.
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.:
1977-1980 *Resumen de la reunión de representantes de M.O. con los Provinciales.* Alcalá de Henares. 16-VI-1979. 10 pp.
- 229.24 M.O.
Correspondencia I.
Armada *Resumen de la reunión de representantes de M.O. con los provinciales.* Alcalá de Henares. 16-6-79. 10 pp.
- 229.29 M.O. 1974-1979 *Resumen de la reunión de representantes de M.O. con los provinciales.* Alcalá de Henares. 16-6-79. 10 pp.
- 229.24 M.O.
Correspondencia I.
Armada *Reunión anual de Jesuitas en Misión Obrera.* Alcalá de Henares. 30-31.12.1979. 10 pp.
- 229.18 - Ignacio Armada: *Sacerdotes obreros en España: Los pobres y marginados, vehículo privilegiado de conversión.* [1979?], 3 pp.
229. 6 MO-Espanya 1979 *II Trobada de Capellans Obres dels Països Catalans.* 1979. 11 pp.
229. 18 -- Carlos Marcos: *Visión de la situación de D. Benito.* 1979.
229. 7 MO- Espanya 1985 “Esquema del documento del Padre General sobre el encuentro celebrado con miembros de la Misión Obrera, los días 9 y 10 de febrero 1980”, *Información S.J.*, nº 67, 1980: 146-153 [nota: consulta del Provincial de España número 82, anexo V.2].
229. 7 MO- Espanya 1985 “Encuentro con los representantes de Misión Obrera” [9-10 febrero 1980], *Información S.J.*, nº 67, 1980: 146-153.
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.:
1977-1980 “Trobada amb el P. General de la Missió Obrera Europea”. Servei Informatiu. *Província Tarraconense.* 16.03.80. 11 pp. [Document similar: *Encuentro de Misión Obrera Europea con el P. General*]
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.:
1977-1980 *Trobada conjunta Missió Obrera-Professionals.* 26 abril 1980. 19 pp.

- 229.24 M.O. Misión Obrera. *Reunión de enlaces*. Octubre 80.
Correspondencia I. 4 pp.
Armada
- 229.21 - *Documentos de Misión Obrera S.J. (lista a completar)*.
Octubre 1980. 3 pp. [47 referencias]
- 229.24 M.O. Pedro Armada: [Al pensar en la reunión de M.O. se me ha
Correspondencia I. ocurrido presentaros unas breves líneas sobre Don Benito
Armada (...)]. Noviembre 1980.
- 229.24 M.O. [Acta] *Misión Obrera, 6-7 diciembre 1980*. Alcalá de
Correspondencia I. Henares. 25 pp. manuscritas.
Armada
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Informe de la Provincia S.J. de Catalunya-1980*
1977-1980 (*diciembre*). Alcalá de Henares. 6-8 diciembre 1980. 5 pp.
- 229.24 M.O. *Informe de la Provincia S.J. de Catalunya-1980*. Alcalá de
Correspondencia I. Henares. 6-8 diciembre 1980. 5 pp.
Armada
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Nuestro compromiso con el mundo obrero*. Diciembre
1977-1980 1980. 5 pp.
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Història de la M.O. a Catalunya*. 1980. 3 pp. [manuscrita]
1977-1980
229. 20 4.2.2. M.O.S.I.: *Dossier Missió Obrera [Tarraconense] – relació de*
1977-1980 *membres i petit currículum*. [1980]
- 229.24 M.O. *Nuestro Compromiso con el mundo obrero. (Catalunya)*.
Correspondencia I. [1980 / 1981?]
Armada
- 229.21 --- *M.O. Zaragoza*. 1 enero 1981. 12 pp. [manuscrita]
229. 6 MO-Espanya: 1981- *Misión Obrera. Alcalá [de Henares, Madrid], diciembre*
1982-1983. Carpeta 80. Hoja enero 81. 3 pp.
1981
- 229.1 -- Josep Ricart: *Seminari intern de la S.I. Catalunya sobre*
“Ateisme”.
- 229.21 - *Reunión de los provinciales con los miembros de Misión*
Obrera en Zaragoza. (11.04.1981). Madrid, 15 de abril de
1981. 2 pp.

229. 22 -- “Balance reunión Provinciales”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. 14.05.81
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981 *Confirmaciones y correcciones del pasado que iluminan el futuro (resumen muy parcial y provisional de las aportaciones sobre Misión Obrera, que puede servir como material de debate y concreción)*. 21.8.81
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981 “Reunión anual MO, del 31 de diciembre 1981 a 2 de enero 1982”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 4, 22.02.82
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 1. 6-X-1981.
Misión Obrera. Servicio Informativo. 23-III-1981.
Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 2. 9-XII-1981.
Misión Obrera. Servicio Informativo. 14-V-1981.
229. 18 --- *Direcciones de M.O.1981*.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1981 *Direcciones de [miembros] MO*. 1981. 4 pp.
- 229.21 --- *Fichas Misión Obrera, enero 1982*. [Total 45 fichas].
- 229.24 -- [Al comenzar 1982, el colectivo de Misión Obrera hemos reflexionado sobre nuestra situación actual en el contexto difícil y oscuro por el que está atravesando nuestro pueblo]. Zaragoza, 3 enero 1982. 4 pp.
229. 19 Misión Obrera: Ignacio Armada El colectivo de Misión Obrera: *Reflexión sobre la situación actual*. Zaragoza, 3 de enero de 1982. 4 pp.
229. 22 -- “Comunicado de la reunión de Misión Obrera, Zaragoza, del 31-XII-81 a 2-I-82”. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Número 3, 1.02.82
229. 19 Misión Obrera: Ignacio Armada *Sobre el cambio de militancia sociopolítica a la militancia eclesial*. Reflexión de M.O. Zaragoza, 4.04.82
229. 19 Misión Obrera: Ignacio Armada *Las funciones del equipo coordinador de M.O*. Cartagena, 20.06.82
229. 19 Misión Obrera: Ignacio Armada Misión Obrera SJ: *Resumen de la reunión del equipo de trabajo*. Cartagena, 26-27 de junio 1982. 3 pp.
229. 22 -- “Reflexión del equipo de Zaragoza sobre “El cambio de la militancia sociopolítica a la militancia sindical”. *Misión*

Obrera. Servicio Informativo. Número 6, 26.07.82

229. 19 Misión Obrera: [Introducción de los tres temas sugeridos por el P. Iglesias
Ignacio Armada en carta de 15.09.82]. Identidad de M.O. en la nueva
situación española, de Iglesia y de Compañía.
- 229.21 - *Direcciones de M.O 1982. 6 pp.*
229. 6 MO-Espanya: 1981- *Direcciones de [miembros] MO. 1982. 4 pp.*
1982-1983. Carpeta
1982
229. 6 MO-Espanya: 1981- *Misión Obrera. Servicio Informativo. Nº 4. 22-II-1982*
1982-1983. Carpeta *Misión Obrera. Servicio Informativo. Nº 5. 21-VI-1982*
1982 *Misión Obrera. Servicio Informativo. Nº 6. 26-VII.1982*
Misión Obrera. Servicio Informativo. Nº 8. 26-VII-1982
- 229.21 --- *Primera reunión de Foro-33.*
229. 19 Ignacio Armada: J.J. Guillemot: *Breve presentación de la Misión Obrera*
1982-83. I Trobada *francesa. Le Mans. 3 junio 1983. 5 pp.*
Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: *Lo que hemos aprendido de la gente (experiencia en*
1982-83. I Trobada *Uretamendi). Bilbao. 27 julio 1983. 4 pp.*
Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España. I*
1982-83. I Trobada *Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI.*
Europea M.O.S.I. *Agosto, 1983. 6 pp.*
229. 6 MO Espanya: 1981- *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España. I*
1982-1983, carpeta *Trobada europea MOSI. 1er Encuentro Europeo MOSI.*
1983. *Agosto, 1983. 6 pp.*
229. 19 Ignacio Armada: *Datos de la Provincia de Cataluña. Ponencia de Misión*
1982-83. I Trobada *Obrera española. Agosto 1983. 17 pp.*
Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: *Misión Obrera en la Provincia de Aragón S.I. 1983. 17 pp.*
1982-83. I Trobada
Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: *Misión Obrera en la Provincia de León. 1º de mayo de*
1982-83. I Trobada *1983. 11 pp.*
Europea M.O.S.I.

229. 19 Ignacio Armada: *Prêtes-Ouvriers (France). Texte de l'intervention. Bref Historique.* Août 1983.
1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: René Hatinguais: *Sacerdote obrero de la región parisina.*
1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I. 1983. 2 pp.
229. 19 Ignacio Armada: *Jesuitas Obreros en Italia.* Agosto 1983. 8 pp.
1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: *Jesuitas-obreros en Centro Europa.* Agosto 1983. 7 pp.
1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: *Intervención sobre el Apostolado o Misión del Mar (para la Asamblea europea de Misión Obrera).* 1983.
1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.
229. 19 Ignacio Armada: Jean Desigaux: *CRAMOSI: La Célula Ródano-Alpes de la Misión Obrera Internacional de la S.I.* 1983. 6 pp.
1982-83. I Trobada Europea M.O.S.I.
229. 0 Cartes Carpeta blava MOSI de 18-I-1984 Isidre Ferreté, Javier Pàmols: *Transcripció literal de la conversa amb en Jesús Giménez [Company] per tal de preparar la seva tesina sobre M.O.* 8.12.83. 21 pp.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983 Rafa Yuste: *Algunos datos de la Misión Obrera S.I. en España. Para el encuentro europeo MO.* 1983. 6 pp.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983 *Direcciones de [miembros] MO.* 1983. 3 pp.
229. 19 Misión Obrera I. Armada *Direcciones miembros de M.O.* 1983.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1983 *Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 9. 11-II-1983.
Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 10. 10-VI-1983.
Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 11. 4-VII-1983.
Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 12. 7-X-1983.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 *Reunión M. Obrera S.J. 8-8 enero 84.* 13 pp. [manuscritas]

- 229.21 --- Misión Obrera S.I. Documento de trabajo: *La afiliación a las organizaciones de clase*. [Documento aprobado como borrador en la reunión MO de Toledo del 11 de febrero 1984 en el Pozo. Su objetivo es preparar un debate sobre cómo está en la actualidad la afiliación en la M.O y cuáles son nuestros motivos para afiliarnos o no]. 3 pp.
- 229.1 Misión O, SS. Diócesis. Iglesia *Informe del "Colectivo de curas obreros de Barcelona" (ccc i ...c)*. 23.04.1984.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 Ramiro [Pàmpol]: *Misión Obrera y Tercer Mundo*. Terrassa. 1 mayo 1984. 2 pp.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. Nº 15, 21.05.84.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 Ramiro Pàmpol: *15 años de cura obrero* [testimonio]. Terrassa. 11 septiembre 1984.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 Ramiro Pàmpol: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*. Terrassa. 11 octubre 1984. 7 pp.
- 229.21 - Ramiro Pàmpol: *Situación actual de M.O. en España y algunas pistas de futuro*. Terrassa, 11.10.1984. 7 pp.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 Ramiro [Pàmpol]: *Elementos para una nueva identidad de Misión Obrera [Ponencia para Miraflores de la Sierra 29-31.12.1984]*. Terrassa, 23 noviembre 1984. 8 pp.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Encuentro "Miraflores 84" 31.12.84*: 4 pp.
Asistentes al encuentro de Miraflores. Enero 85.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 Nepo [Joan N. García-Nieto]: *Trabajo y paro. Retos para un movimiento obrero: posibles alternativas*. Guión ponencia para Encuentro anual de Misión Obrera. 28-31/XII/1984, Miraflores de la Sierra. Diciembre 1984. 2 pp.
229. 6 MO-Espanya: 1981-1982-1983. Carpeta 1984 *Cuestionario para los grupos*. Encuentro MO Miraflores de la Sierra, 29-31.12.84. 2 pp.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Rencontre du Père General, le vendredi 11 janvier 1985 à l'occasion de son passage à Paris*. 4 pp.

229. 7 MO- Espanya 1985 *Esquema para un proyecto colectivo de la Misión Obrera.* Enero 85.
- 229.7 MO-Espanya 1985 *Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 19, 18.02.85.
- Encuesta Miraflores 1984
- Tesorería de M.O.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Reunión de enlaces MO [esquema de trabajo] a celebrar, días 17-19 marzo en Granada.* Zaragoza, 5 marzo 1985.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 20, 26.04.85.
229. 7 MO- Espanya 1985 Sul Convegno di Napoli, Fogli dei gesuiti in missione operaia/popolare, nº9, maggio 1985. 16 pp.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Notas conclusivas del Encuentro de Nápoles, Cangiani '84* (traducción de: Fogli dei Jesuiti in missione operaia/ popolare, nº9 maggio 1985). 4 pp.
229. 19 Misión Obrera:
Ignacio Armada Acta de la consulta del Provincial de España: *Encuentro con Misión Obrera.* , nº104, Madrid, 10-12 de mayo de 1985
229. 7 MO- Espanya 1985 Equipo de Terrassa: *Encuentro de Tarragona M.O.* La Floresta, 9 junio 1985.
- 229.1 -- *Encuentro de Misión Obrera de Catalunya, Valencia y Aragón. Increencia desde el mundo obrero.* Tarragona. 9.06.1985
229. 7 MO- Espanya 1985 *III Encuentro estatal de curas obreros. Informe.* Alcarrás (Valencia). Junio 1985. 5 pp.
229. 7 MO- Espanya 1985 *III Encuentro estatal de curas obreros.* Alcarrás 28/30. Junio 1985. 7 pp.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Líneas prioritarias de acción apostólica de la Compañía en España [borrador].* Junio 1985. 13 pp.
- 229.24 -- *Líneas prioritarias de Acción Apostólica de la Compañía en España [Borrador].* Junio 1985. 13 pp.
229. 7 MO- Espanya 1985 Luis Anoro: *Anotaciones al borrador de las líneas prioritarias de acción apostólica de la Compañía en España.* Zaragoza. Julio 1985. 4 pp.

- 229.27 Misión Obrera Noël Barré (documents réunis): *Jésuites en Mission Ouvrière de 1944 à 1966. Quelques traces des origines ...* [ciclostil]. Le Mans, juillet 1985.
229. 7 MO- Espanya 1985 *Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 21, 25.08.85*
229. 7 MO- Espanya 1985 *Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 22, 04.10.85*
229. 7 MO- Espanya 1985 Ramiro [Pàmpols]: *Momento actual de la M.O. del Estado Español. Documentos presentats a la Trobada dels 4 coordinadors europeus, Marsella 20.10.85. Terrassa, 8.10.85. 2 pp.*
229. 7 MO- Espanya 1985 *Nuestra responsabilidad frente a la increencia. 1985. 5 pp.*
- 229.14 M.O.S.I. – Ateisme – [Documentació diversa]
Trobada estatal 4, 5,
6 gener 1986
229. 7 MO- Espanya 1986- *Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 23, 1.02.86:*
1988- Carpeta 1986 - Reunión anual de M.O. “Reunión de Comillas”
- Encuentro Europeo 1986
- Estado de cuentas de la tesorería
- 229.14 -- Luis Anoro: *Misión Obrera. Perspectivas de futuro. Marzo 1986. 2 pp.*
- 229.14 -- *Reunión de enlaces M.O, en Madrid, 7-8 junio 1986.*
- 229.14 -- Isidre Ferrté: *Encuentro de M.O. de Francia Sur, en Sète (15-16 marzo 1986). Terrassa, 15 abril 1986. 2pp.*
- 229.14 -- *Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 24, 18.04.86.*
- 229.14 -- *Trobada Professionals S.I. – Missió Obrera S.I. de Catalunya. 26 gener 1986. 20 abril 1986. 3 pp.*
- 229.14 -- *Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 25, 15 julio 1986.*
- 229.14 -- *Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 26, 15 octubre 1986*
- 229.14 -- Peter-Hans Kolvenbach: *Alocución del Padre General a los jesuitas europeos de la Misión Obrera, en el II Encuentro Europeo M.O.S.J, S. Ignazio (Italia) (7 agosto 1986). 6 pp.*

- 229.14 -- *Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 27, 1986:*
- II Encuentro Europeo M.O.S.J., en S. Ignazio, 5-7.08.86
- 229.27 Misión Obrera *Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 27, 1986:*
- II Encuentro Europeo M.O.S.J., en S. Ignazio, 5-7.08.86
- 229.24 Rencontre [Documentation] agosto 1986
européenne M.O.S.J.
Santuario S. Ignazio-
Lauzo (TO) 4-7
agosto 1986.
- 229.14 -- *Reunión de Jesuitas Latinoamericanos en el mundo obrero.*
México, 22-28 septiembre 1986. 22 pp.
- 229.24 -- Ramiro Pàmols: *Fidelidad a la institución inicial de M.O.*
Terrassa (Barcelona). Septiembre 1986. 8 pp.
- 229.14 Carpeta: La crisis de [Documentación diversa] 1986
la izquierda M.O.
1986
- 229.14 Carpeta: Affaire [Documentación diversa] 1986
GIRT – CAAP-
Conclusiones
Operativas. Provincia
Tarraconense. 1986
- 229.14 -- M.O.S.I. Editorial Provincial S.I. Tarraconense
229. 7 MO- Espanya 1986- Direcciones – Adresses M.O.S.J. 1986
1988- Carpeta 1986
229. 7 MO- Espanya 1986- Josep Mª Rambla: *La Fe como ruptura, novedad, anuncia*
1988- Carpeta 1986 (Notas para una reflexión de M.O. sobre el ateísmo presente
y futuro). Aportación para en Encuentro de M.O. –
Increencia des de el mundo obrero. 1986. 2 pp.
- 229.14 -- Isidre [Ferreté]: *Resum de la 2a trobada del GIRT Missió*
Obrera – Món dels pobres. 1986. 3 pp.
- 229.14 -- *Revisió dels treballs apostòlics i preparació del futur de la*
Província Tarraconense S.I. Conclusions Operatives. Punt
D: Missió Obrera i món del pobre. Barcelona, gener 1987.
- 229.27 Missió Obrera Ramiro Pampols: “Exposición escrita de España” [para el
encuentro anual de París]. Misión Obrera. Servicio
Informativo, nº30, octubre-noviembre 1987: 12-14.

- 229.2 -- *Noël Barré: Actualidad de la Misión Obrera (Reflexión etapa de 1983-1987), 17 de noviembre 1987*
- 229.2 -- R. Pàmols: *Algunos temas posibles para el encuentro Europeo* 89. Terrassa. 24.10.1987
- 229.2 -- *Funciones del coordinador de la Misión Obrera española.* Diciembre 1987
- 229.2 -- *Preparación reunión de primavera Enlaces M.O., 9-10 abril.* Zaragoza, 6.03.1988.
- 229.2 -- Isidre Ferreté: *Preguntes als membres de Missió Obrera.* Terrassa i Bon Pastor. 24.03.88.
- 229.2 -- *Misión Obrera .Servicio Informativo.* número 31, marzo-abril 1988.
Reunión de Misión Obrera (1-2 enero 1988)”.
- 229.27 Misión Obrera Toni Culebras: “Reflexiones sobre Misión Obrera”: *Misión Obrera. Servicio Informativo.* número 31, marzo-abril 1988: 24-26.
- 229.2 -- Ramiro: *Preparación del encuentro de los Enlaces M.O.* abril 1988.
229. 7 MO- Espanya 1986-1988- Carpeta 1988 *Nuestra práctica real con el pueblo.* Abril 1988. 4 pp.
- 229.2 -- Javier Melloni Ribas: Encuentro entre los históricos de la MOSI y los estudiantes de la Tarraconense. 15.05.1988.

[Nota: Versió en esborrany que serà reproduït dins el full *Misión Obrera. Servicio Informativo*]
- 229.2 -- *Misión Obrera. Servicio Informativo.* Suplemento, junio 1988.
Javier Melloni Ribas: “Encuentro entre los históricos de la MO y los estudiantes de la Tarraconense”.
Propuesta de Coordinación: Nueva etapa, nuevo Equipo Coordinador.
- 229.23 Documentación SJ Alberto Losadas, SI: *Veinte años del cetus Bon Pastor: Carta abierta a Jordi Roca, archivero de la Provincia.* Junio 1988. 17 pp.
- 229.2 -- Isidre Ferreté: *Respuesta a la encuesta de M.O.* Julio 1988

229. 26 Mòn Obrer. Jordi Roca *Cuadernos M.O.*
1. Carta a otro que se va. 1988.
- 229.2 -- *Recés de Missió Obrera.*
15.10.1988
- 229.2 -- Javier Melloni:
Reunió anual, pp. 3-4.
Luis Anoro: *Nueva etapa*, pp 5.
Pep Ricart: *Encuesta. Síntesis de las respuestas a la encuesta: Nuestra práctica real con el pueblo*, pp. 7-11.
Misión Obrera. Servicio Informativo, nº 32, octubre-noviembre 1988.
- 229.2 -- *Propuesta (en borrador) sobre las funciones y modo de proceder del equipo coordinador de Misión Obrera.*
Diciembre 1988.
- Nota: [Funciones; Modo de proceder;
Funciones del delegado del Provincial de España; Modo de proceder del delegado; Anexo. Composición del Equipo Coordinador]
229. 7 MO- Espanya 1986-1988- Carpeta 1988 *Materiales para la preparación anual 1988.* 7 pp.
- 229.2 Comissió Marginació SJ.
Comissió Quart Mòn *Comissió Marginació SJ.*
Comissió Quart Mòn. [1988?]
- Nota: [Polèmica amb el Provincial a propòsit del Centenari Ignasià
-Comissió Quart Mòn
Creació a la Província d'un equip de SI que dediqui la seva activitat apostòlica de manera directa a allò que es denomina Quart Mòn.]
229. 7 MO- Espanya 1989 *Informe sobre mi vocación al trabajo obrero.* (Presentado a los superiores en 1967, tras dos años de Magisterio en la Escuela Profesional del Clot). 1967-1989. 4 pp.
229. 7 MO- Espanya 1989 *Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 33, febrero-marzo 1989:
"Encuentro anual de Misión Obrera, 1-2-3 de enero 1989".
- 229.3 -- *Preparació reunió MO 1 de juliol de 1989. Terrassa. 23 de juny 1989.*

229. 7 MO- Espanya 1989 Fotos de la 3era trobada europea Missió Obrera La Baume, 1-2-3 agost 1989.
- 229.3 -- Isidre Ferreté: *Luces, sombras y esperanzas, a los 21 años en Misión Obrera*. 28.07.89.
[Nota: Se publica: Enlace, boletín 10, enero 1990. 6 pp.]
229. 7 MO- Espanya 1989 Isidre Ferreté: *Luces, sombras y esperanzas a los 21 años en Misión Obrera*. Terrassa, 28.07.89. 6 pp.
229. 23 Documentación SJ Statio La Floresta – Tarragona 1989. Tarragona, La Floresta, agosto 89. 6 pp.
229. 7 MO- Espanya 1989 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 34, octubre-noviembre 1989.
229. 26 Món Obrer. Jordi Roca *Cuaderno M.O*, Encuentro europeo M.O, nº2, 1989.
229. 7 MO- Espanya 1989 *Cuadernos M.O*. nº 2, 1989. Encuentro Europeo de Jesuitas en Misión Obrera 1-2-3 de agosto, 1989, Centro La Baume Aix-en-Provence. 49 pp.
229. 7 MO- Espanya 1989 Pep Ricart: *Trobada a Madrid, de la Misión Obrera de l'Estat Espanyol*. 1989 2 pp.
229. 23 Documentación SJ *Historia domus de Comunidad "Valira"-Terrassa (años 1985-89)*. 2 pp.
- 229.3 -- Isidre Ferreté: *Materials per a una avaluació de M.O. Notes per a una avaluació actual de Missió Obrera SI*. Terrassa, gener 1990. 6 pp.
229. 26 Món Obrer. Jordi Roca *Materials per a una avaluació de M.O*. Gener 1990. 6 pp.
- 229.3 -- Manolo Fortuny (al Provincial de Catalunya)
Carta i document: *L'any de Inserció a M.O*. Saragossa, 10 de febrer 1990.
229. 8 MO-Espanya-1990 *Suplemento del Boletín M.O*. Mayo 1990.

Suplemento del Boletín M.O. Junio 1990.
229. 8 MO-Espanya-1990 *Encuentro equipo coordinador: Balance equipo coordinadores 1988/89/90*. Madrid. 28 octubre 1990.

229. 8 MO-Espanya-1990 Manolo Fortuny: *Balance al finalizar el mandato del actual equipo coordinador MO: Provincia de Aragón*. Zaragoza. 18-XI-90. 2 pp.
229. 8 MO-Espanya-1990 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 36. Noviembre-diciembre, 1990.
229. 8 MO-Espanya-1990 *Balance de M.O. en Catalunya*. Terrassa. 19 diciembre 1990. 5 pp.
229. 7 MO- Espanya: Jornadas Fe-Justicia. Gijón 1990 Jornadas Fe-Justicia. Aniversarios Ignacianos. Subcomisión de Acción Social, 28-30 diciembre 1990, Gijón.
229. 8 MO-Espanya-1990 Leandro Sequeiros: *Informe sobre Misión Obrera en Andalucía*. Xixón. 30 diciembre 1990. [material manuscrito].
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 Dossier:
 - Francisco Herrera: *Reunión fin de año*, 31-12-90: pp. 3-4.
 - Manolo Fortuny: *Balance de Aragón, al finalizar el mandato de dos años*: 5.
 - *Balance de la Misión Obrera en Catalunya*. Terrassa, diciembre 1990: 6-7.
 - Miguel Ángel Tocino: *Balance de la Misión Obrera de la Provincia de Castilla*: 8.
 - Informe sobre *Misión Obrera en Andalucía*: 8.
 - Isidre Ferreté: *Trobada de Missió Obrera*: 11-12.
229. 7 MO- Espanya: Jornadas Fe-Justicia. Gijón 1990 *Programa reunión fin de año de la M.O. (31 diciembre 90)*. (Después Jornadas de Gijón).
229. 8 MO-Espanya-1990 *Programa reunión fin de año de la M.O. (31 diciembre 90)* (Después Jornadas Gijón). [diciembre 1990]
229. 8 MO-Espanya-1990 José Luis Barbero: *Valoración MO Toledo*. 2 pp. [material manuscrito]
229. 26 Món Obrer. Jordi Roca *Algunas características de la M.O. catalana*. 1990
- 229.8 MO-Espanya-1991-1993 Isidre Ferreté i Deop: *La Missió Obrera dels jesuïtes* [mecanografiat per ser publicat en el monogràfic de *Quaderns Pastorals Terrassa*, gener 1991]: 6 pp.

- 229.3 -- Trobada de Missió Obrera de Catalunya. *Dintre de la situació actual de la societat, Companyia ¿què pot aportar la M.O. a la Província? ¿Com avançar en el diàleg entre M.O. i la Marginació?* 2 febrer 1991, 3 pp.
- 229.8 MO-Espanya-1991-1993 *Trobada de Missió Obrera de Catalunya*, 2 de febrer 1991. 3 pp.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 Manolo Fortuny: *Reunión equipo coordinador de Misión Obrera*, Naranjo 16-3-91.
229. 8 MO-Espanya-1990 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 37. Marzo-abril, 1991.
229. 8 MO-Espanya-1990 Michael Campbell-Johnston: “Modelos operativos surgidos en la Compañía después de la C.G. 32”. Segunda ponencia en las Jornadas Fe-Justicia de la Compañía de Jesús en España. 28-30 diciembre 1990. *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 37. Marzo-abril, 1991: 14-16.
- 229.8 MO-Espanya-1991-1993 *Misión Obrera*, 1991:
- Andrés Tornos: La marginación.
- Encuentro de escolares y marginación, 2.11.1991.
- 229.8 MO-Espanya-1991-1993 Darío Mollá: *Espiritualidad ignaciana y Misión Obrera y marginación*. Fundación del Padre Fontova, S.J. Alicante, diciembre 1991: 17 pp.
229. 28 -- Courier P.P. [Des de 1991 a 2000]
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 39, marzo-abril 1992.
“Encuentro anual. Casa de los Dominicos, Alcobendas, diciembre 1991”.
- Misión Obrera. Suplemento del Servicio Informativo*. Abril 1991. Tema: Reunión equipo coordinador de Misión Obrera. Naranjo 16-3-1991.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 40, septiembre-octubre 1992.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 *Encuentro anual de Misión Obrera*. Quinta Julieta. Zaragoza. 5-7 diciembre 1992. 2pp.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 Joaquín García Roca: *La exclusión social: Dimensiones, itinerarios y estrategias*. Zaragoza. Diciembre 1992. 4 pp.

229. 8 MO-Espanya-1991-1993 Joaquín García Roca: *La exclusión como llamada*. Reunión anual Misión Obrera. 1992. 7 pp.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 Josep Miralles: *¿Qué movimiento social se dibuja en Europa? Misión Obrera*. Ponencia Encuentro Europeo. 1992. 8 pp.
- 229.8 MO-Espanya-1991-1993 *Cuadernos MO. Nº 4: IV Encuentro de jesuitas en Misión Obrera, Heverlee '92, 3-5 agosto 1992.*
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada M.O., el 27.03.93. + Ampliacions temàtiques fetes a la següent reunió de M.O. (10.07.93). 12.06.93.* 5 pp.
- 229.3 -- Isidre Ferreté: *Algunes reflexions fetes a la trobada de M.O, el 27.03.93.* Data: 12.06.93. 3 pp.
- 229.3 -- Isidre Ferreté: *Ampliacions temàtiques fetes a la següent reunió de M.O. (10.07.93).* 2 pp.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 *Misión Obrera. Servicio Informativo.* Septiembre-octubre, 1993.
“Reunión anual. 30 octubre – 1 noviembre 1993. Casa de Ejercicios. Quinta Julieta. Zaragoza”.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 [J. Miralles]: *A propósito de la exclusión como llamada*. Encuentro Estatal MO, 1 noviembre 1993. 7 pp.
229. 8 MO-Espanya-1991-1993 [Rafa Yuste]: *Resumen y comentario a propósito de la ponencia de J. Miralles y las reacciones a la misma*. Encuentro Estatal. Zaragoza. 1.11.93.
- 229.3 Enquesta de les obres actuals de l'apostolat obrer *Enquesta anònima sobre activitats cara a un apostolat obrer.*
8 preguntes/ 23 pàgines / mecanografiat a màquina
- Dos encuestas actividades en:
a. Torreforta (Paris, Figueres, Badell, Xacumar)
b. Hostafranchs (Trias, Fabregat) 2 pàgs
- Informes de Actividades: Educación de la juventud en las Escuelas Técnicas 2 pp.; Stella Maris Statio (Barceloneta); Besós. Actividades de la casa y detalles de las mismas; Clot.
- [Nota: A fi de preparar la reunió de la subcomissió d'apostolat obrer de la Província de la que se'l assebenta en una carta anterior, hem cregut convenient fer una enquesta de les obres actuals d'apostolat obrer i una altra enquesta

- personal de les actituds en què s'inspira aquest apostolat.
(Losada, Sangrà, Pempol), 2 pp.
(Culebras, Losada, Vilaplana). 2 pp.
(Enterría, Galofré, Udina). 2 pp.
(PP: Torres, Elias, Armengol, Labeira, Serrallonga, Ollé, Chanut). (Est.: Esteban, Ferreté, Cusó, Fradera, A. Riera, Garí). (HH : Boeter, Escolano).
229. 8 MO-Espanya-1994 Misión Obrera. Servicio Informativo. nº 42, mayo 1994. “Encuentro Estatal, Zaragoza, 1993”.
229. 8 MO-Espanya-1994 Ma Carmen García-Nieto: Extracte del Dossier de premsa, Joan N. García-Nieto (en relació a la seva mort). Agost 1994.
229. 8 MO-Espanya-1994 Ramiro Pàmpol: *Conversaciones con Misión Obrera de México*. 1994.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 *Análisis de las causas de la realidad africana*. Reunión anual M.O. Zaragoza. Enero 1995. 10 pp.
- 229.3 -- *Isidre Ferreté: Algunas reflexions sobre els resultats de la M.O. Espanyola*. maig 1995. 3 pp.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 *Misión Obrera. Servicio Informativo*. nº 44, Junio 1995: “Reunión anual 6-8 enero 1995: Retos y desafíos para la Acción liberadora”. “Horizonte programático de la Acción Social de la Compañía de Jesús en España”.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 *Cuadernos MO*, nº 5. Agosto 1995: - 5º Encuentro Europeo MOSJ. Santuario de Loyola. Centro de Espiritualidad. Azpeita (Guipúzcoa).
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 Luis Anoro Rapún: *El futuro de Misión Obrera*. [Reflexión personal con la pretensión de “realizar” la cuestión. Esta reflexión es simultánea a un estudio estadístico de los Catálogos de las Provincias SJ de Europa –años 1994 y 1995-, para el próximo Encuentro Europeo de MOSJ – agosto 1995]. 5 pp.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996 Rafael Yuste: *La evolución producida en Misión Obrera, ¿a qué cambios responde?* Córdoba. 6.12.96. 3 pp.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: [Acta] *Encuentro Anual Misión Obrera*. Zaragoza. 6-8/12/96.

- Trobada estatal M.O.
1996
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996 Isidre Ferreté: *La evolución producida en M.O. ¿A qué cambios –socioeconómicos, políticos, eclesiales- responde?* (1/3 de la ponencia compartida). Badalona. 6.12.96. Encuentro Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996. 4 pp.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 – Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996 Ramiro Pámpols: *Aportación al encuentro estatal de Misión Obrera*. Encuentro. Terrassa. Estatal de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000– Carpeta: Trobada estatal M.O. 1996 José Luis Ochoa: [Esquema de trabajo] *Lo impactante, ¿Qué es ahora Misión Obrera? ¿Cómo se ha llegado a este punto? ¿Y ahora que puede aportar la Misión Obrera?* Encuentro anual [estatal] de Misión Obrera. Zaragoza. 6-8 diciembre 1996.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 *Boletín MO*, nº 45, mayo 1996
Boletín MO, nº 47, diciembre 1996
Boletín MO, nº 49, enero 1998
- 229.3 Equip 4+ Món *Area de Marginació i Missió Obrera, SJ.*
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 *Cuadernos MO*, nº 6. 1996:
“Características de la Misión Social de la Compañía”.
“Características del Apostolado Social”.
229. 27 Misión Obrera “Vers une nouvelle dénomination de la Mission Ouvrière”.
Lettre de Jésuites de la Mission Ouvrière”, nº 172,
décembre 1998: 2.
[canviaran al nom de monde populaire]
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 Luis Anoro: *Para el Encuentro Anual 1998 [Nápoles] de M.O.: elucubraciones y propuestas*. Zaragoza. 21 noviembre 1998. 4 pp.
229. 28 -- *Cuadernos MO*, nº 7: Nápoles 98: La solidaridad que sobrepasa la frontera de las religiones y las culturas. 6 Encuentro Europeo Misión Obrera, 4-8 agosto 1998. Nápoles, Casa de Ejercicios S. Ignazio.
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 Coordinadora Europea de Misión Obrera (Bruselas, 27-28 febrero 1999). 4 pp.

229. 27 Misión Obrera “ECHO de la rencontre espagnoles de Mission Ouvrière du 6 et 7 décembre 1998”. *Lettre de Jésuites en monde populaire*, n° 173, juin 1999: 24-25.
[incorporació de la MO espanyola al sector social, però no perden encara el nom MO com a grup]
229. 8 MO-Espanya-1995-2000 Leandro Sequeiros: *Nuevas oportunidades para MO al iniciar el Tercer Milenio*. Documento 1 de la Convocatoria Encuentro MO 99 (30 octubre-1 noviembre). Casa de Ejercicios. Quinta Julieta. Zaragoza. 7 pp.
229. 27 -- Trobades capellans-obrers
La voz de la montaña.
229. 29 -- *Lettre Jésuites en Mission Ouvrière M.O.S.J.* Province de France

Hi ha una relació mecanografiada de documents de Missió Obrera. En total suma 47 d'entrades.
[229.21. *Documentos de Misión Obrera* (lista a completar). Octubre 1980. 3 pp].

Revistes, catàlegs

Misión Obrera. Servicio Informativo

- Misión Obrera. Servicio Informativo.* s.n., 23-III-1981
- Misión Obrera. Servicio Informativo* s.n., 14-V-1981
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 1, 6-X-1981
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 2, 9-XII-1981
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 3, 1-II-1982
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 4, 22-II-1982
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 5, 21-VI-1982
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 6, 26-VII-1982
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 7, 20-X-1982
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 8, 29-XI-1982
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 9, 11-II-1983.
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 10, 6-V-1983
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 11, 4-VII-1983
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 12, 7-X-1983
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 13, 19-XII-1983
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 14, 30.01.84
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 15, 21.05.84
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 16, 13.07.84
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 17, 16.10.84
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 18, 12.12.84
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 19, 18.02.85
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 20, 26.04.85
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 21, 25.06.85
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 22, 04.10.85
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 23, 1.02.86
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 24, 18.04.86
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 25, 15 julio 1986
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 26, 15 octubre 1986
- Misión Obrera. Servicio Informativo.* nº 27, 1986

(...)

Misión Obrera. Servicio Informativo. número 31, marzo-abril 1988.

Misión Obrera. Servicio Informativo. Suplemento, junio 1988

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 33, febrero-marzo 1989

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 34, octubre-noviembre 1989

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 36. Noviembre-diciembre, 1990

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 37. Marzo-abril, 1991

Misión Obrera, 2.11.1991

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 39, marzo-abril 1992

Misión Obrera. Suplemento del Servicio Informativo. Abril 1991

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 40, septiembre-octubre 1992

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 38, octubre-noviembre 1991

Misión Obrera. Servicio Informativo. Septiembre-octubre, 1993

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 42, mayo 1994

Misión Obrera. Servicio Informativo. n° 44, Junio 1995

Cuadernos M.O.

[La colección Cuadernos M.O. trata de reunir por temas los diversos artículos que van apareciendo en el Boletín, así como las ponencias de M.O. que tiene eco en el colectivo]

Cuadernos M.O. Carta a otro que se va. n° 1, 1988

Cuaderno M.O. Encuentro Europeo de Jesuitas en Misión Obrera 1-2-3 de agosto, 1989, Centro La Baume Aix-en-Provence. n°2, 1989

Cuadernos MO. IV Encuentro de jesuitas en Misión Obrera, Heverlee'92, 3-5 agosto 1992. n° 4, 1992

Cuadernos MO. Encuentro Europeo MOSJ. Santuario de Loyola. Centro de Espiritualidad. Azpeita (Guipúzcoa). n° 5, Agosto 1995

Cuadernos MO. “Características de la Misión Social de la Compañía”. “Características del Apostolado Social”. nº 6. 1996

Cuadernos MO. Nápoles 98: La solidaridad que sobrepasa la frontera de las religiones y las culturas. 6 Encuentro Europeo Misión Obrera, 4-8 agosto 1998. Nápoles, Casa de Ejercicios S. Ignazio. nº 7, 1998

Misión Obrera. Hoja [Informativa]

[Hi ha diverses Hojas, la col·lecció és incompleta. Només indexem algunes per la informació obtinguda de rellevància]

Misión Obrera. Reunión de enlaces. Octubre 80

Misión Obrera. Alcalá [*de Henares, Madrid*], diciembre 80. Hoja enero 81

Boletín M.O.

[La col·lecció és incompleta. Només relacionem algunes]

Suplemento del Boletín M.O. Mayo 1990

Suplemento del Boletín M.O. Junio 1990

Boletín MO, nº 45, mayo 1996

Boletín MO, nº 47, diciembre 1996

Boletín MO, nº 49, enero 1998

Lettre des Jésuites en Mission Ouvrière / Lettre des Jésuites en Monde Populaire

Lettre des Jésuites en Mission Ouvrière. Province de France M.O.S.J.

Arriba al número 172, décembre 1998. A partir del següent número canvia de nom, però no de numeració i passa a anomenar-se *Lettre des Jésuites en Monde Populaire*. Primer número 173, juin 1999.

[Tenim l'article que parla MO Espanya a on podem dir es dona con formalment dissolta MO Espanya, encara que continuarà irregularment: "ECHO de la rencontre espagnole de Mission Ouvrière. Du 6 et 7 décembre 1998 », pp 24-25]

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense.

Els cinc primers números estan tots a : 229. 13 Missió Obrera [Borri]. Lligall: Terrassa 2.

Artículo sobre la Comisión del Apostolado Social firmado por Juan Torres Gasset, S.J.; José Mª Borri, S.J.; Juan N. García-Nieto, S.J.

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense. Barcelona, nº 1, diciembre 1964.

Se presenta un resumen de la primera parte de un informe preparado por la Comisión Obrera de la UNAS (Unión Nacional del Apostolado Seglar) del año 1963, un Proyecto de Evangelización del mundo obrero.

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense. Barcelona, nº 2, febrero 1965. 10 pp.

Tema monográfico: Apostolado social en fábricas.

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense. Barcelona, nº 3, mayo 1965. 6 pp.

Recuerdo por: P. Artigues; P. Vila Creus. Comentario sobre el trabajo manual del sacerdote en la fábrica.

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense. Barcelona, nº 4, diciembre 1965, 12 pp.

Se anuncia M.O. Experiencias de trabajo de verano. Información Cursillo de teología para una misión obrera. Casa de Ejercicios San Ignacio. Sarriá (Barcelona), 28-30

diciembre 1966. Génesis y finalidad del cursillo. Ponentes. Participantes. Temas: Cristianismo y mundo. Cristianismo y mundo obrero. Misión obrera.

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. – Provincia Tarraconense. Barcelona, nº 5, enero 1967.

Hoja Informativa. Comisión Apostolado Social. 1965

- Los nuevos anticlericales.

Hoja informativa sobre la Pastoral de Misión (Reunión en Oña, mayo 1966). 4.05.1966.

Servicio Informativo. Provincia Tarraconense S.I. / Servei Informatiu

Servicio Informativo. Provincia Tarraconense S.I. [Barcelona]. Desde enero de 1971 número 1 (1 de enero de 1971). En el número 150 (01.07.1976) cambia a *Servei Informatiu*.

Jesuitas

Jesuitas. Publicación trimestral. Primer número: Jesuitas [Suplemento de Noticias de la Provincia Tarraconense S.I.]. Primer número octubre-noviembre 1948, editada en Barcelona. En el año 1969, número 49, pasa a publicarse a Madrid.

Revista de Fomento Social

[La redacción hasta 1991 tenía su sede en Madrid, en el Centro Loyola, que la venía asumiendo desde mediados de la década de los años cincuenta. En 1991, a petición del P. Luis T. Sánchez del Río, a la sazón Provincial de España de la Compañía de Jesús, la responsabilidad de la revista se trasladó a ETEA, en Córdoba.]

La voz de la montaña

La voz de la montaña. Centro cultural “Las Banderas” Monjuich. Parroquia Ntra. Sra. del Port. Suplemento hoja parroquial. Primer número: enero 1967, número 1 (17 pàgines). Sortida tots els mesos fins darrer número: abril 1968, número 16 (21 pàgines).

Catalogus Provinciae Societatis Iesu

Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Aragoniae.

Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Baeticae.

Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Loyolentis.

Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Tarraconensis.

Catalogus Provinciae Societatis Iesu: Toletanae.

Catálogo de la Provincia de Castilla de la Compañía de Jesús.

Catalogus Provinciae Hispaniae Societatis Iesu (des de 2015).

Noticias de la Provincia Tarraconense S.I.

[Número 1 gener 1950, lloc de publicació Barcelona]

Números relacionats en el tema:

- Abril-mayo 1964, nº 169 (3): 35-36: Noticias generales: Los novicios ayudan en parroquias obreras.
- Marzo-abril 1965 (2), nº 175: 23-28: La XXXI Congregación General.
- Septiembre-octubre 1966 (5), nº 184: 82. Noticias generales trabajo en las fábricas.
- Julio-agosto 1967 (4), nº 189: 49-51: Survey general de la Compañía.
- Septiembre-octubre 1967 (5), nº 190: 65-67: Survey S.J. de España.
- Marzo-mayo 1970 (2), nº 205: 17-21: El P. Arrupe en Barcelona.